

302.694

PROPERTY OF THE

~~1283.2~~

Atlas 1010.4.1628

~~Prof. 1002.22~~

ATLAS

1010.

1628

4

8

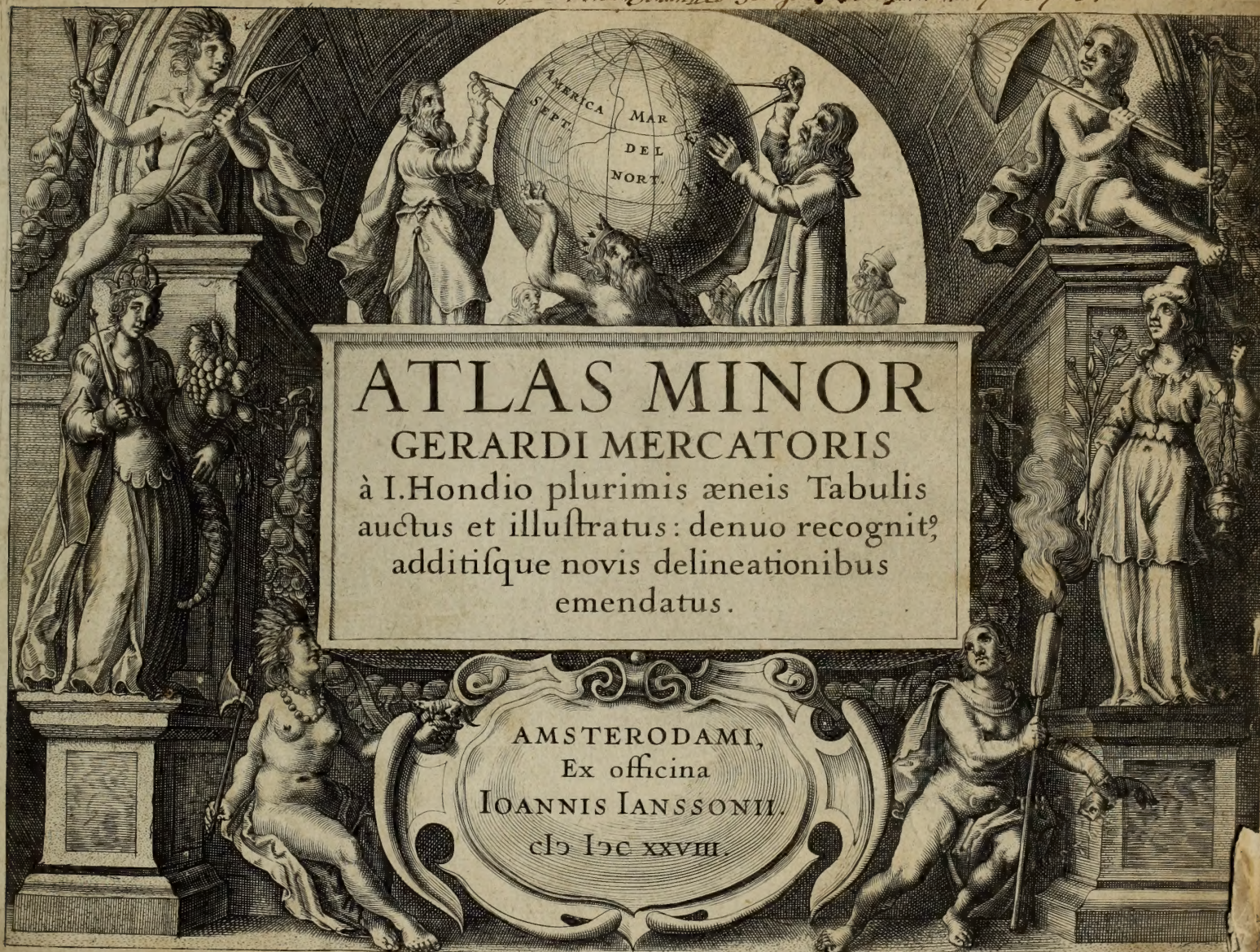
From the Bates Fund
 Added Nov. 19, 1881. No.

6107-103

*Fratri suo Ianssono Gerardo 1. U. D.
Brenna discedens relinquebat dono Johan. 1637.
Hoc dono gau de Fochan Johannes Georgius Sch. Grolandi pncepos.*

ATLAS MINOR

GERARDI MERCATORIS
à I. Hondio plurimis æneis Tabulis
auctus et illustratus: denuo recognit⁹
additisque novis delineationibus
emendatus.

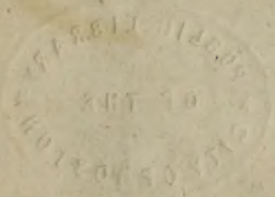
AMSTERODAMI,
Ex officina
IOANNIS IANSSONII.
clc 1628.

Bto.

302,697,

Nov. 19, 1881

* Atlas 1010.4.1628

AD CANDIDVM LECTOREM PRAEFATIO.

Solidas urgentesque rationes minimè defuisse iis qui inter disciplinas liberales quæ citra controversiam plurimum adferunt utilitatis vitæ mortalium, primum locum nobilissimæ arti GEOGRAPHIÆ tribuunt, illi demum optimè cognitū perspectumque habebunt, quicumque tum eximiam ejusdem artis præstantiam ac voluptatem, tum incredibilem commoditatem attentè consideraverint. Quod enim ad insignem ipsius dignitatem & excellentiam attinet, non versatur circa res viles & exigui momenti, ut sunt animalia bruta, fructus terræ, lapides preciosi, metalla, aliaque naturæ opera, quorum tamen tractationem nemo sana mente præditus facile aspernabitur, sed universum Terrarum orbem velut in speculo nobis ob oculos ponit, omnèque totius hujus mundanæ achinæ splendorem & ornatum demonstrat, suoque amplo ac spaciofo gremio omnia complectitur, ac veluti immensum pelagus, non tantum occultas & remotissimas Insulas, sed & alias etiã Regiones quaslibet quodammodo pandit & effundit. Ut nihil hic adjiciamus de propinqua affinitate quam hæc nobilissima scientia habet cum Astronomia quæ terras supergrediens, in cœlestibus occupatur.

Porro si quotiescunque homines, de hac vel illa Regione, de populo aliquo incognito, vel de raro atque insueto animali, aut de perpetuo montis Ætnæ incendio, item de diversis Insulis hinc inde in immenso Oceano jacentibus, necnon de feris Nationibus, quarum aliæ absque ullo vestitus operimento incedunt, aliæ humanis vescuntur carnibus, vel de rebus consimilibus narrari audiunt, vel mirabiles Indiæ tum Orientalis tum Occidentalis Historias ipsimet legunt, (in quibus tamè multa reperiuntur quæ fabulis quam veritati magis conformia videntur) eadem non sine ingenti admiratione percipiunt, nec solum auribus, sed & ipsis oculis & quodammodo inhiantes auscultant, præ nimio novitatum ejusmodi studio ac desiderio; Quanto magis hoc opus quoslibet curiosos Lectores oblectare poterit, utpote quod, ut modo diximus, universum Terrarum orbem, cum omnibus Regionibus, Regnis,
Domi-

P R Æ F A T I O.

Dominiis, Sylvis, Nemoribus, Montibus, Vallibus, Fluminibus, Lacubus, Populis, Civitatibus & Oppidis innumeris, ac circumlabentibus Maribus, complectitur ac representat, quæ omnia sicco pede, & absque ullo corporis fortunarumque discrimine quilibet hic perlustrare potest, tutoque ac securè perambulare, nec ob hujusmodi peregrinationem propinqui de diuturna ejus absentia solliciti esse, vel acerbo reditus desiderio teneri debebunt. Sed nec in hac peregrinatione poterit ullo oblectamento carere quo itineris fastidium pellat, dum in singulis Regionibus ac locis ubicunque oculos defigat, statim præcipuas dotes ac peculiarem Terræ cujuslibet præstantiam intuebitur atque explorabit, miramque novarum rerum varietatem percipiet, quæ sanè ingentem animo ejus voluptatem afferent, quandoquidem, ut vulgari proverbio dici solet, Comes jucundus in via pro vehiculo est.

Multiplicem & immensam ejusdem artis Geographicæ utilitatem, si demum optimè assequantur, quicumque in suis peregrinationibus, singularumque Regionum perlustrationibus, situm, dispositionem Terrarum, incolarum mores, leges, observationes, instituta diligenter consideraverint, ac postmodum vel mercimonia aliqua exercere, suasque merces huc illuc destinare, vel etiam liberalibus artibus operam navare cogitaverint: Quandoquidem nullus neque Poëta neque Historicus utiliter legi rectèque percipi potest, nec ab Interprete aut Commentatore convenienter exponi aut declarari, absque auxilio & cognitione hujus nobilissimæ scientiæ. Omitto hic referre quam sit absurdum & indecorum in publico conventu aut consilio Reipublicæ, quando vel de investigatione alicujus terræ incognitæ, vel tempore belli de limitibus ac confiniis alicujus Provinciæ agitur, ut suam de rebus consimilibus sententiam judiciumque proferat, qui nulla harum rerum cognitione ac peritia sit instructus.

At potissimum huic excellentissimæ arti incumbere & strenuam operam impendere debent Principes & Magnates, utpote quæ maximè ipsis inservire & usui esse queat in suscipiendis itineribus si quando ita res exigat, vel etiam domi in muniendis finibus suarum ditionum, vel in dirigenda aliqua expeditione bellica. Quanta enim eademque irreparabilia damna consecuta fuerint, quando exercitum aliquem contigit deduci per ea loca quæ tum
mili-

P R Æ F A T I O.

militibus, tum ipsi duci incognita erant & inexplorata, tum LIVIUS tum alii plures Historiographi perspicuis exemplis abunde testatum faciunt.

Porro quemadmodum ut supra dictum est necessarium admodum, utilissimum, jucundumque est, omnes & singulas Regiones, Regna, Dominia, ac Provincias cognoscere, earumque situm, dispositionem, & qualitates perspectas habere, ita etiam neutiquam est negligendum, singulorum Marium, Fluminum, Lacuum, Aquarumq; memorabiliū exactam considerationem instituire, hisce potissimum temporibus quibus adeo frequentantur assiduæ navigationes, in notas ignotasque Regiones, ut vix ullus reperiatur qui domi continuo residere, & à Terrarum pelagique lustrationibus abstinere proponat. Ut planè jam frustra-nea & inanis sit querela P O L Y D O R I V I R G I L I I, qui decimoquinto capite libri tertii de Inventione rerum, humanum genus nimix temeritatis & insanix accusat, utpote quod suas cupiditates nullo rationis fræno coercere valeat, & quanquam Deus ipsi Terram, (Elementum firmum & immotum abundanterque producens quicquid ad vitam tuendam est necessarium & opportunum) largitus fuerit, ea tamen minimè contentum, astra, cælos, & Maria immensa scrutari tentaverit. In eandem sententiam canebat olim Horatius, libro primo Carminum, oda tertia,

*Illi robur & as triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus &c.*

Et ibidem paulò post,

*Quem mortis timuit gradum
Qui siccis oculis monstra natantia,*

*Qui vidit Mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia &c.*

Et mox subjungit :

*Nequicquam Deus abscedit
Prudens, Oceano dissociabili
Terras, si tamen impie
Non tangenda rates transfiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas. &c.
Nec*

P R A E F A T I O.

Nec multum abludunt illa verba Propertii Libro tertio, elegia qua deplorat naufragium Peti, ubi sic canit :

*Ite rates curvae, & lethi quoque texite causam, Terra parum fuerat, terris adjecimus undas,
Ista per humanas moys venit acta manus. Fortunae miseras auximus arte vias.*

Et paulo post,

Natura insidians Pontum substravit a vavis &c.

Hæc tamen omnia non sunt apud mortales tanti momenti, ut iis se moveri patiantur, sed potius omnem movent lapidem, avidèque occasionem quamlibet arripiunt ut diversas Regiones, tum circumvicinas tum remotas & distitas cognoscant, perlustrent, inquirent, partim longinquis susceptis peregrinationibus, vel quibus peregrè abire commodū non est, saltè è libris, exactisq; descriptionibus, terrarum omnium notitiam haurire laborent. Nec profecto illud studium reprehensionem ullam meretur, quin potius laudabile, utile, jucundum, ac sæpe necessarium omnino censeretur. Rectè enim Strabo libro primo Geographiæ suæ, dicit hominem non minus in Mari quam in Terra versari oportere, & utriusque ex æquo incolam à Deo Dominumque constitutum esse. Quocirca plurimum laudandi illi sunt, qui in hac arte desudarunt; inter quos Abrahamus Ortelius, Daniel Cellarius, Anthonius Maginus, Paulus Merula, Petrus Bertius, aliique: Sed inprimis omnium doctissimus Mathematicus Gerardus Mercator; quamvis morte præpeditus Geographicum suum opus (cui Atlantis nomen indidit) ad finem perducere non potuit. At Jodocus Hondius hunc defectum supplevit, adjectis non solum iis Tabulis quæ ad operis fastigium desiderari videbantur, sed etiã accuratis earum descriptionibus, opera & studio PETRI MONTANI elaboratis; Istud Opus hac nova editione accuratè recognitum, ab erratis nec paucis nec levibus repurgatum, denuo in lucem damus, Lectorque studiosus deprehendet non contemnendam accessionem huic libro factam, additis non solum hinc inde variis adjunctionibus, sed & Tabulis aliquot integris de novo adjunctis, quemadmodum in Angliæ, Hiberniæ, Hispaniæ, Frisiæ, Groningæ, Ultrajecti, aliarumq; Regionum & delineationibus & descriptionibus videbit, qui hanc editionem cum prioribus contulerit. Tu igitur, benigne Lector, hisce novis laboribus nostris fruiere, fave, ac vale. AMSTERODAMI, Nonis Decemb. Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo Septimo.

IN VSVM

LONGITUDO, *Ptolemao* & nobis in hoc libro, est *Æquatoris* sive *Æquinoctialis* Circuli segmentum, Meridiano ejusdem loci, & Fortunatarum Insularum Meridiano comprehensum: nam ab his Insulis initium longitudinis sumitur.

Nonnulli jam longitudinem incipiunt non ab Insulis Fortunatis, (quæ *Canariæ* hodie vocantur) sed ab Insulis Flandricis, quæ & *Asores* dicuntur, quod acus nautica ibi rectâ in Septentrionem vergat. Superficies vero Globi continet in longitudine gradus 360.

Latitudo est arcus vel segmentum cujusvis loci inter *Æquatorem* & *Parallelum* qui per ejusdem loci punctum verticis ducitur interclusus: estque semper æqualis elevationi Poli.

Latitudo duplex est, scilicet *Septentrionalis* & *Meridionalis*, numeranturque ab *Æquinoctiali* ad utrumvis *Polum* *Latitudinis* gradus 90.

Longitudinum atque *Latitudinum* gradus in omnium *Tabularum* lateribus designavimus, & quidem pro maxima parte *Latitudinis* ad dextram & sinistram: *Longitudinis* vero in summo atque imo, nisi cum aliquando describenda regio magis inter *Meridiem* & *Septentrionem* extensa fuit.

Singuli gradus tam *Longitudinis* quam *Latitudinis* (pro loci capacitate,) nonnunquã in 60. aliquando in 10. 6. vel 5. partes, quæ *Minuta* vocantur, dividuntur, *Graduum* vero majoribus: *Minutorum* minoribus *Arithmeticis* figuris notavimus differentię causa.

Si quis *longitudinem* vel *Latitudinem* alicujus loci explorare velit, ubi *Meridiani* *Paralleli* sunt: id efficiet distantiam ejus à latere *Tabulę* circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab *Orientali* latere sumpseris, circinus ex eodem latere in *Septentrionali* latere gradum & minutum *Longitudinis* ostendet. Si à *Boreo* latere distantiam habes, ex eodem in *Orientali* latere *Latitudinem* designabit. Si vero *Meridiani* non fuerint *Paralleli*, eodem quidem modo loci *Latitudo* reperietur, at in universalibus *Tabulis* ubi *Paralleli* sunt *circulares*, distantia loci à proximo sumpta idem in latere *Orientali* ostendet. *Longitudo* autem quærenda erit filo, aut regula, loco superimposita versaque, donec in *Boreo* *Australique* latere idem utrimque ejusdem gradus *Minutum* designetur, quodcumque tum illud erit, loci assumpti *Longitudo* existet.

Quo artificio sint inter duas civitates, & alia quævis loca graduum vel milliarium interstitia invenienda.

TABVLIS omnibus Scalas milliarium adjunximus, quibus facilè omnium locorum interstitium inuenies hoc modo,

Adsit tibi circinus, eumque aperi donec suis pedibus extrema datorum locorū puncta attingat, hunc immotum Scalæ miliarium applica, hujusq; numeri notati distantia reddent.

Quod si locorū distantia Scalæ Longitudinem excedat, tum circino sumes ipsam Scalæ Longitudinem circinumque ab uno loco versus alterum toties revolves, quoties intercedo locorum suscipere potest, adnumerando milliarium revolutionum in unum.

Quia vero omnium Regionum milliarium quantitas ignota est, multo certius circino locorum interstitium capies, immotumq; circinum Latitudinum gradibus applicabis, qui veram distantiam dabunt, multiplicando eorum numerum per cognitæ Regionis milliarium.

Milliarium autem in diversis Regionibus multum subinde differunt, quocirca præcipuarum differentiam hic adicere volui.

Milliarium Germanicum communia, quibus & nos

Belgæ utimur	— — — — —	15	} uni Gradui respondent.
<i>Milliarium Germanicum mediocria</i>	— — — — —	12	
<i>Milliarium Germanicum magna</i>	— — — — —	10	
<i>Milliarium Gallicum communia</i>	— — — — —	25	} uni Gradui conveniunt.
<i>Milliarium Gallicum magna</i>	— — — — —	20	
<i>Milliarium Italicum</i>	— — — — —	60	uno Gradu continentur.
<i>Milliarium Anglicum totidem, vel ut nonnulli volunt</i>	— — — — —	50	in unoquoq; Gradu habentur.
<i>Leuca Anglicana</i>	— — — — —	20	} Gradum unum efficiunt.
<i>Hispanicæ Leuca</i>	— — — — —	17½	
<i>Leuca Horaria seu Horæ Itineris</i>	— — — — —	20	
<i>Milliarium Suevicum & Scandicum</i>	— — — — —	10	

ORBIS

TERRAE TYPVS.

OV M ex naturæ necessitate ordo sæper requirit generalia particularibus antepone-
re, totumq; parti, ad majorē oblatę rei in-
telligentiam: hac eadem & ego devinctus
lege huic primo nostrę Geographiæ ac Se-
ptentrionalium terrarũ tomo, universalem
Orbis terrę typum, ejusque quatuor partes, Europam,
Africam, Asiam & Americam, quò felicius rem profe-
quar, præponere debui: & singulis quoque deinceps to-
mis consequentibus, ut is etiam perfectum semper ha-
beat opus, ac totius universi descriptionem, nec hac uti-
li speculatione privetur, qui vel suę tantũ patrię de-
lineationem sibi comparaverit. Iucunda etenim est &
maximopere necessaria generalium contemplatio, ei qui
vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem
habere cupit. Si enim libeat considerare, quis Solis
ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, unde
inæqualitas dierum & noctium existat: quid denique
& quo in loco natum, propagatum, actum, gestum, mu-
tatum & conversum jam inde à rerum conditarum pri-
mordio fuerit, id omne certè non aliunde meliùs, quàm
ex harum quinque tabularum adjunctione sine omni
periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et
quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitatio-
nem nacto, sufficit perspectas habere suarum ædium
partes, ut sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina,

triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, mu-
sæum, quò iis commodè uti possit; sed etiam in qua ur-
bis parte & platea, domus ejus sita sit, compertum ipsi
esse necessarium & commodum est, ut hinc cognoscat
statim, si in civitate tumultus vel incendium oriatur,
quàm propè vel procul à periculo absit: Sic non minùs
jucundum vel necessarium nosse, qua in Orbis parte
habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas,
ut grassantibus belli calamitatibus, quo metu, quæve
animi tranquillitate uti liceat, scire queas. Denique cum
Cosmographia sit lumen totius tam ecclesiasticę quàm
politice historię: & plus ex ea discat otiosus spectator,
quàm ex longo, molesto & sumptuoso labore peregrina-
tor, qui crebrò cœlũ tantũ, non autem animum mutat:
parum utilitatis ex ea capias, si tabulis particularibus ge-
nerales non adjunxeris. Sunt autem hæ generales Ta-
bulæ collectæ ex magna Orbis terrę descriptione (cujus
etiam initium longitudinis, vel primi meridiani positio-
nem in singulis sequuti sumus) & ex magna Europa mea
quas Duysburgi edidi. Tu interim Lector vale & frue-
re, ac hujus tuę habitationis ac tibi ad tempus tantum
concessę gloriam cum Poëta Buchananano diligenter
considera, qui sic eam cœlestibus comparat, ut animos
terrestribus ac rebus hisce caducis immerfos extrahat, &
ad altiora ac æterna viam ostendat:

Percipias

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
 Quam nos magnificis in regna superba fecimus,
 Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
 Ducimus exigua gleba de parte triumphos,
 Illa etenim moles per se spectata seorsim,
 Magna quidem: si cum stellati regmine cæli
 Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
 Condidit innumeros senior Gargetus orbes.

Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum
 Et volucrum domus: hoc Augusto è carcere quantum
 Surripit Oceani terra circumflui humor,
 Quique per Herculeæ irrumpens divortia meta,
 Europam Libycis latè sejungit ab oris:
 Adde huc claustra Arabum, quæque arctant aquora campos
 Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,

Et qua præcipiti labefactant flumina montes
 Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
 Dùmque hæc vi rapiunt, hæc orbem gurgite mergunt,
 Conditur exigua sub aquis pars maxima terra.
 Quod superest, magno velut Insula parva profundo
 Innatat: hæc etiam quantum vel squalet arenis:
 Vel tumet in vastos sine fruge, sine arbore montes:
 Vel nimis ardet flammis: vel frigore torpet:
 Vel jacet humano indocilis mansuescere cultu,
 Vel secunda malis animantum in funera succis?
 O pudor, ô stolidi præcops vesania voti!
 Quantula pars rerum est, in quâ se gloria tollit,
 Ira frenit, metus exanimat, dolor urit, egestas
 Cogit opes ferro, insidiis, flamma atque veneno:
 Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

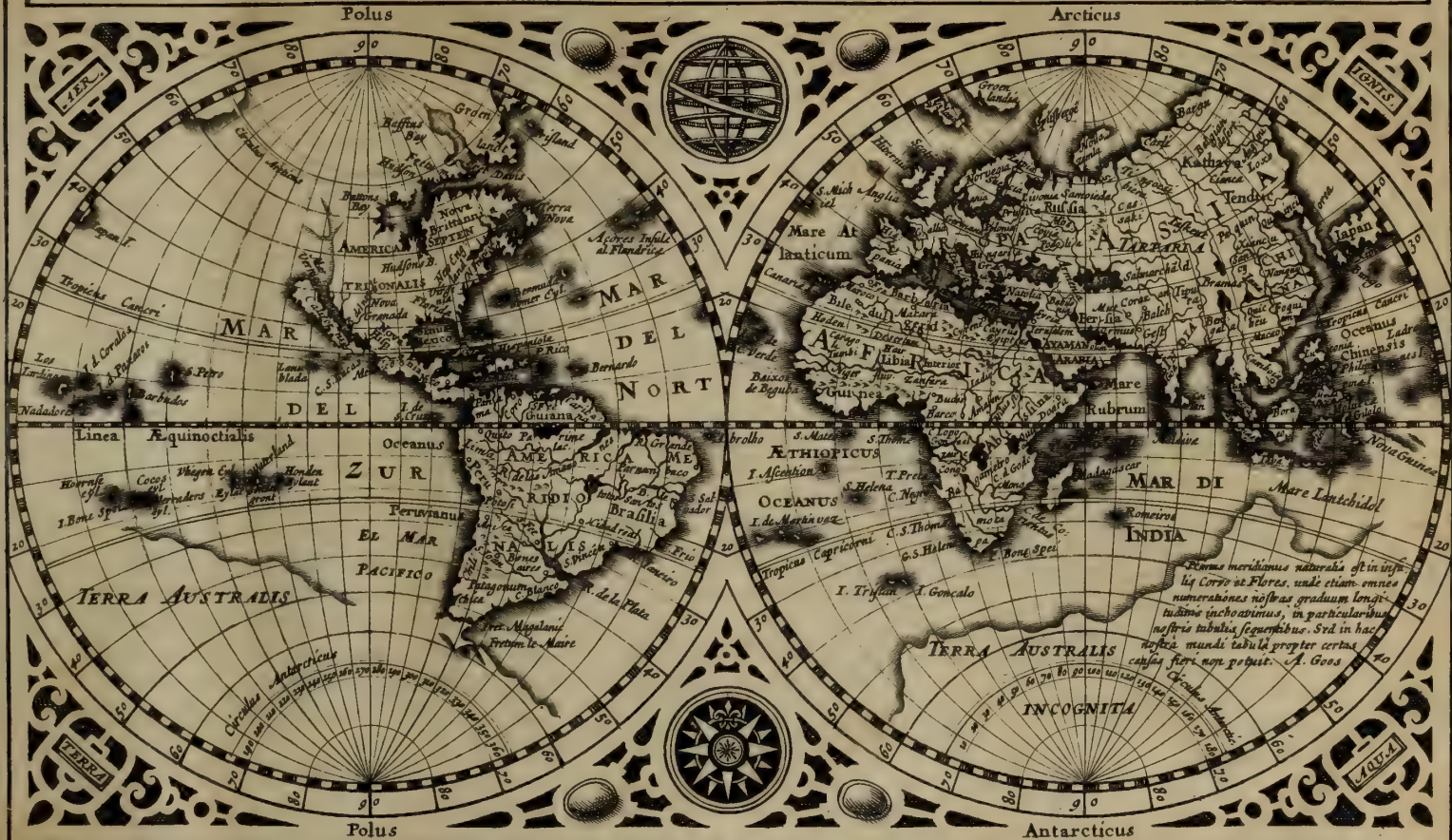
DE MUNDO.

Nomen
 à quo &
 cur indi-
 2477.

MUNIVERSITAS hæc, quæ ob mentis
 humanæ sacraria magis, quàm oculorū
 aciem obversatur, ab elegantia perfecta
 & absoluta puritate Latinis Mundus di-
 citur. Is Plin. Naturalis historiæ lib. II.
 cap. I. cuius circumflexu teguntur cuncta. A-
 pulejo, admirandam omnibus machinam depingenti,
 qui societate Cæli & Terra constat, & eorum naturis quæ utrius-
 que sunt. Idem operosius mundum ita describit: Mundus est
 (inquit) ornata ordinatio Dei munere, Deorū recta custodia, cuius
 cardinem, sic enim dixerim centrum, robustum & immobilem geni-
 trix atque atrix animantium omnium habet Tellus, Supernis
 omnibus, ut videri potest, Aeris liquiditate ad modum tegminis,
 septis & opertis. Ultra Deorum domus est quod vocamus Cælum,
 quod quidem divinis corporibus onustum videmus, ignibus pulcher-

rimis & perlucidis Solis & Lune & reliquorum Siderum, cum
 quibus fertur per orbem dierum noctiumque curriculis, agens stella-
 rum choros interminio lapsu, finem nulla ævi defectione factura.
 Ejus formam in speciem Orbis absolutissimi globatam
 esse, nomen in primis, & consensus in eo mortaliū Or-
 bem appellantium pingentiumque, sed & argumenta re-
 rum docent: non solum quia talis figura est capacissi-
 ma & simplicissima, omnibusque sui partibus vergit in
 sese, ac sibi ipsi tolerandæ est, seque includit & continet,
 nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ul-
 lis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque proba-
 tione, quod convexus undique sit quacumque cernatur,
 quodque partes habeat ejusdem formæ, cum id accidere in
 alia non possit figura. Ut ridiculi merito existimandi sint,
 qui non figuræ sphericæ vel rotundæ, sed vel angularem, vel
 ovalem,

TYPUS ORBIS TERRARUM

Exiguam vasti qui Terrarum aspicias Orbis
Effigiem, egregy pictum opus Artificis

Te potius mirare ipsum, simulacra videbis
In te Orbis duplcis, parvus et Orbis eris.

4
ovalem, vel alius etiam figuræ eum esse sunt arbitrati. Partes mundi duæ sunt, *Ætherea* sive cœlestis, & *Elementaris* sive sublunaris. *Ætherea* est lucida illa regio sphaeras cœlestes omnes complexa, immunis ab omni variatione: *Elementaris* est ea quæ infra illos Orbes constituta, generationem corruptionemque admittit, estque non tantum corporum simplicium, ut sunt *Ignis*, *Aër*, *Aqua*, *Terra*: verum etiam eorum quæ ex hisce componuntur: quorum quinque genera *Sapientes* prodiderunt. Sunt enim quædam imperfectè mixta, quæ *Meteora* appellamus, *Grâdines*, inquam, *Pluvia*, *Nives*, *Tonitrua*, *Fulgura*, *Venti*: alia perfectè mixta, sed inanimata, ut *Saxa*, *Marimora*, *Metalla*. Alia quæ animam habent vegetativam, ut *Plantæ*. Sunt quæ insuper sensitivam, ut *Bruta*: sunt deniq; in supremo & ultimo rerum compositarum gradu, quæ præter hæc omnia animam habent rationalem, ut *Homines*. Nos sua *Astronomis*, *Physicis*que relinquentes, Orbem terrarum potissimum considerabimus. *Terra* universa *Mari*, *Fluminibus*, *Paludibus*que variè interfecta, Orbem absolutum cum illis omnibus constituit. *Homerus* sanè non aliam ob causam eam vocat *orbicularem*. Et *Numa Pompilius*, idem spectans ædem *Vestæ* rotundam consecravit. Neque verò aliam ejus figuram esse posse cum ex gravium ad unum aliquod punctum tendentium ratione demonstravit *Aristoteles*, tum ex *Eclipsibus* & *horologiorum* umbris à *Mathematicis* probatur. Præterea longis certisque peregrinantium observationibus deprehensum est, longitudes & latitudes locorum pro intervallis variari, ad eò ut & *Periæcos*, & *Antoecos* & *Antipodas* esse certius sit, quàm ut ulla prolixiore demonstratione ostendendum sit. Hunc Orbem continere, in circuitu, quo maxime patet, gradus 360 antiquitas docuit, idemque recentior asserit aras, unde si singulis gradibus tribuas *milliaria*

Germanica xv. vel *Italica* lx. non erit difficile inire rationem ambitus totius *Terræ*. Atque hæc tot portiones *Terræ* (ut *Terra qualitas.* *Plin. lib. 11. Natural. histor. capit. lxxviii. inquit*) imò verò (ut plures tradidere) mundi punctus, neque enim est aliud *terra* universa. Hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes, hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam civilia, mutuisque cadibus laxiorem facimus *Terram*. Et (ut *publicos gentium furores transeam*) hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo effodimus, ut qui latissimè *rura metatus fuerit*, ultraque fines exegerit *accolas quos a terrarum parte gaudeat*, vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat? Hæc ille. Ac de terra quidem quatenus ea cum mari Orbem constituit pauca ista sufficiant. Eadè prout ab aquis distinguitur, & in *Sacris*, *Arida*, appellatur, proprium est hominum domicilium. Huic uni propter exigua merita cognomentum indidimus maternæ venerationis. Hæc nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissimè complexa gremio jamque à reliqua natura abdicatos desertosque, tum maxime ut mater operit. Hoc etiam adjiciendum videtur, *Promontorium* vocari terræ tractum prominentem, & opponi *Sinui*. Talia esse in extrema *Italia* *Lacinium* & *Sephyrium*, in *Sicilia* *Lilybeum*, in *Asia* *Sigæum*. *Insulam* dici quæ undique mari alluitur, quales sunt *Creta*, *Cyprus*, *Sicilia*. *Pæninfulam* quæ jugo adnectitur continenti. jugum illud vocari *Græcis* *Isthmum*, ipsam vero *Pæninfulam* *Chersonesum*: quales sunt *Chersonesus aurea*, *Cimbrica*, vel *Dacica*, *Taurica*, aliarumque.

De mari hoc loco aliquid etiam adjiciendum: *Mare* aliud vocamus *Mediterraneum*, aliud *Oceanum*. *Oceanus* quem *Sacræ* litteræ appellant *abyssum* aquarum, reliqua omnia sua vastitate & magnitudine superat, diffunditur-

diturque per totam Terram, ac per diversas Mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promōtoria, flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*, alibi *Eous*, *Æthiopicus*, *Hispanicus*, *Atlanticus*, *Scythicus*, *Gallicus*, *Britannicus*, *Germanicus*, *Hyperboreus* & *Glacialis*: alibi ex recentiorum observationibus, *Mare del Sur* sive *Pacificum*, *Archipelagus Lazari*, *Mare Indicum*, *Lantchidol*. Ejus sinus plures sunt, *Arabicus*, *Persicus*, *Gangeticus*, *Magnus*, *Sarmaticus*, *Mexicanus*, *Vermilius*. Freta Oceani nobiliora sunt duo *Gaditanum* & *Magellanicum*, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas Occidentales & Tartariæ Orientales interjectum est. Mare Mediterraneum Africam ab Europa determinat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primo quidem occurrit *Ibericum*, postea *Balearicum*, *Gallicum*, *Ligusticum*, inde *Siculum*, *Adriaticum*, *Ionium*, *Creticum*, *Ægyptium*, *Pamphilium*, *Syrium*, *Ægeum*, *Myrtoum*, *Icarium*, *Propontis* *Pontus*. Sed de motu Maris quem *Æstum* dicunt, cum sit res admiratione dignissima ac planè divina, aliquid hoc loco dicendum est. *Æstus* dicitur motus Maris, quò exundans fluit, & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita eventus effectusque non unus. Alibi enim vel nullus vel per exiguus *Æstus* apparet. In Oceani Sur littore boreali nullus est. In *Ligultico*, *Tyrrheno*, *Narbonensi*, & apud *Barchinonen* in *Celtiberia*, & in *Mexico* ad *Cubam* vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad *Bengalam* in plaga *Indica* secundum *Gangem*, in *Oceano Gothico*, *Germanico*, *Britannico* & *Portugallico*, & *Erythræo* tantus, ut ofores *Sacrarū* litterarum mentiti sunt *Mosen* in sicco transivisse usum re-

fluxionis opportunitate. Quod tamen fieri non potest, propterea quod ad *Sues* usque, quòd in intimo recessu jacet, *Mare* operit littus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes quâ transiverunt *Hebræi*, sua discessione aperiat. Semper autem Oceani majores sunt æstus, quam *Sinum*. Præterea circa littora magis quam in alto deprehenditur hic motus. Sed de æstu alibi plura. Neque verò sterile omnino est mare: fert *Pisces*, fert *Plantas*, fert *Gemmas*. In primis notandum est, quàm *dædalo* artificio natura pleraque omnia quæ aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in mari representare. Mitto *Elephantas*, *Porcos*, *Testudines*, *Canes*, *Vitulos*, *Equos*. Mitto *Falcones*, *Hirundines*: ipsum hominem expressit in *Equite marino*, *Sirenibus*, *Nerëidibus*, atque etiam in *Monacho*. Iam *Corallus*, *Margaritæ*, *Ambra*, *Succinum*, *Spongiæ*, aliaque infinita, quem non meritò in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiosè, ad distributionem Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem veteres nunc in duas partes, nunc in tres sunt partiti. In tres partes distributio, *Europam*, *Asiam*, *Africam*, vel *Libyam*, maximè celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventa *America*, eam pro quarta parte ztas nostra adjecit. Mercator noster, hunc Orbem Terrarum in tres continentes distinguit: Primam vocat quam veteres in tres partiti sunt: secundam quam nunc *Americam* vocamus: tertiam *Terram Australem*, sive *Magellanicam*. Nos verò Orbem universum in quinque partes dividimus *Europam*, *Africam*, *Asiam*, *Americam* & *Terram Australem*.

Commo-
ditate
Maris.

A iij

EVRO

Regio.

EVROPA licet omnium minimam, primo loco cū potissimis Terrestris Globi Delineatoribus, describemus: vel ob soli nobilitatem, vel ob frequentiam incolarum, vel ob præclara eorum facinora quæ eam hæcenus tenuere. Plinius eam altricem vocat victoris omnium gentium populi, longèque terrarum pulcherrimam. Aliæ sanè partes etsi majores sint, vastioresque, minùs tamen habitatæ sunt. Principium igitur det has aliasque, ob causas plurimas Eutopa: nobilissima hæreditatis Iapheti (qui primogenitus Noxi liberorum sua pomeria produxit etiam in fratrum Semi Chamique terras) portio. Hæc paucis de ordinis ratione: jam nunc Etymon succedit explicandum. Herodotus nominis hujus originem ignorari notat: aliis tamen ab Europa Tyria dici, Agenoris Phœnicū (Libyæ inquit Isidorus) regis filia: quam Iovem in Bovem conversum rapuisse tergòque impositam Sydone in Cretam, vel Cyprum avexisse, fabulantur veteres. Alii fabulis rejectis, raptam volūt Navi Tauriformi: alii Navem hîc agnoscunt quæ Iovis tutelam, effigiemque Tauri habuerit: Palephatus virum quendam Cretensem Taurum nominatum fuisse scribit, qui ex Tyrrhena regione cum cæteris puellis Europam regis filiam abduxit captivam: sunt qui Legionem militatè fuisse arbitratur, cui inter Signa Insigne erat Tauri: quidam, ob pulchritudinem regionis, per similitudinem raptæ filia, sic appellatam ferūt. Ab Europo sic vocatam non malè quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando regnum tenuisse memoriæ proditum. Beccanus persuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturâ, quum priùs ab Cimmericis sit habitata, quam ab Græcis, usque alia quàm his fuerit lingua, sic vocatam

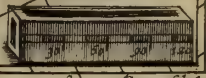
putat à gentis præstantia: **V**ER enim monosyllabum per diphthongum elatum nihil aliud esse, quàm magnū quid & excellens, quodque in quaque re præstantissimum: **H**OP autem hominum multitudinem designare. Europæos, hodie *Francos* universim appellant Asiatici. Turcis *Franki* vocantur religionis Romanæ cultores, ut *Romei* qui Græcæ additi. Abyssini, quod testantur variorum Ephemerides, in Africa, nos etiam *Alfranges*, Christianorū autem regionem *Frankiam* nūcupant. Hæc de nomine, sequitur Situs sive Quantitas. Quod illam attinet, tenendum cum primis Ptolemæum aliosque veteres Europam collocare inter Climata 4 & 9: inter Parallelos 11 & 21: inter gradus latitudinis 36 & 54. lōgitudinis 17 & 61: nostra ætate, quum & Solis declinatio, quemadmodum observatum est, mutata sit, & plurima loca, Europæ nostræ ad censenda, ad 72 usque latitudinis gradum versus Septemtrionem in notitiam venerint: eamque ob causam ulterior Climatum Parallelorūque Notatio fuerit excogitata: Sita conspicitur Europa inter Climata IV & XIX: Parallelos XI & XXXVI: Gradus denique latitudinis quidè XXXVI & LXXI, longitudinis autem, si, quæ longissimè se expandit, cōsideretur à Promontorio Hispaniæ, quod *Cabo S. Vincentii* hodie vocant, usque ad lineam recta à Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductâ, inter Gradus ferè XVII & LXX: quæ verò brevissima, ab eodè Hispaniæ Promontorio usque ad Maleâ Peloponnesi caput, exclusis Ægæi maris, quæ Europæ adnumerari possunt, Insulis, inter gradus XVII. & LVIII: aded ut meridionalissima Europæ sint gradu latitudinis XXXVI, Hispaniæ mōs Calpe, una Herculis Columnarum, Promontorium Siciliæ Austrinum, *Odyssia* olim, & Peloponnesi, hodie

Europa
unde di-
ctâ.

Situs.

EUROPA
Nova Tabula

Joos Schuppi

die Moreæ, Caput, *Tanaria* Veteribus, nunc *Cabo Mami*: quibus locis maximus dies horarum XIII. minut. xxx. Septemtrionalissimus autem limes sit, gradu LXXI & dimidio, Scandix promontorium, versus Boream ultimum, hodie *Vvardbuys*, ubi maximus dies 11 est mensium, xxii dierum, horarum VII. Lineam porrò, à Tanais fonte versus Septemtrionem rectâ in Oceanum ductam, Orientalem Europæ litem statuimus, communes, à quibus dissentire religio nobis est, sequuti calculus. Queis enim Europa limitibus sit Orientem versus definienda, inter veteres Scriptores non satis convenit. Aristoteles, Plato, Herodotus, & alii, qui his suffragantur, Europam ab Asia separant Phasi flumine sive Isthmo, qui est inter Pontum Euxinum & Mare Caspium. Dionysius, Arrianus, Diodorus, Polybius, Iordanus, Tanai flumine simpliciter. Abrahamus Ortelius fines Europæ versus Ortum statuit, mare Ægeum, Pontum Euxinum, Mæotidem Paludem, Tanaim fluvium, & Isthmum qui est ab ejus fontibus recta ad Septemtrionem, Aliique alios. Ptolemæus eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam, ductaque ab ejus fonte versus Boream ad mare usque linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribentes, descensu à linea Tanaique flumine versus Meridiem factò, metas porrò cum aliis Orientales signamus in Pálude Mæotide, Bosphoro Cimmerico, Ponto Euxino, Bosphoro Thracio, Propontide, marique Ægæo usque in Mare Mediterraneum, quo Meridiem versus ab Africa dirimitur: ad Occidentem vastissimus eam pulsât & apertissimus Oceanus: ad Septemtrionem denique Mari clauditur Boreali. Strabo formam Draconisei tribuit, cujus caput Hispania, collum Gallia, corpus Germania, alas dextra lævaque referunt Italia & Cimbrica Chersonesus. Aère Cœloque ut

plurimum fruitur temperatissimo ac clementissimo. Unde etiam Europa quanta quanta est habitatur, quamvis quicquid locorum supra lx. latitudinis gradum, propter frigora incommodè, tum laboriosè. Nec solum stupenda Cœli clementia, temperie, amœnitate, maxima Incolarum frequentia: verum etiam fertilitate, Frugum, Arborum, Plantarum, omnis item generis Animantium, Metallorum, & aliarum, quæ sustentandæ hominum vitæ sunt necessariæ, Rerum copia reliquas Orbis partes summo meritò longè superat. Vites tamen ubique non habet: sed ubi vinum deest, ibi ejus usum factitio è frugibus potu supplet. Hæc Orbis Domitorum (nam nec hinc ejus temperare possum laudibus) genitrix. Quidni? Produxit quidem hinc olim Alexandrum Macedonia, Italia Romanos: qui successione quadam, quam Deus æterna sua providentia decreverat, Terrarum Orbem quousque notum habebant, domuerunt: producit autem hodieque Germania Principes, qui quartæ Romanorum Monarchiæ jura, quantum per immanissimorum hostium potentiam & impressiones licet, facta recta tuentur. Nunquid & Magni, quos avorum adorarunt tempora, Europæ Heroës incognitam, ut plerique opinantur, veteribus Americam, potioresque & validiores Africa Asiæque partes suo adjecerunt imperio? Nunquid Mater tot Regum, tot Principum, Christo, quod alibi rariùs, militantium? Habet enim hæc nostra Europa, præter Romanum Imperium toto Terrarum Orbe venerandum, supra viginti octo (si quatuordecim, quæ Damianus à Goës in sola Hispania numerat, adjunxeris) in univsum Regna Christiana Religione imbuta: unde hujus regionis dignitatem vel imprimis æstimare liceat. Quid de Urbium frequentia, nobilitate ac celebritate dicam? Superbivit olim Africa unica ferè sua Carthagine: tu-

ruit

*Calitem-
perie.*

*Soli fer-
tilitas.*

*Imperia
Majoria
& Mi-
norium.*

Urbes. gine: tumuit vix tribus Asia urbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis: Gloriantur hodie America Cusco: Mexicoque Nova Hispania: at verò quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis pæne Europæ regionibus? Perambulet quis cogitatione solùm sua in Italia (exemplum enim subministret hic unus ille Mundi ocellus) sumtuosam Romæ Magnificentiam, Regalesque Veneriarum Opes, suspiciendam Neapolis Nobilitatem, ferventia Genuæ Commercia & Negociationes, felicem illam & beatam Mediolani Amœnitatem, aliarum denique alia cùm miracula, tum commoda: Sileant sua, clamare cogetur, sileant partes Orbis cæteræ: Par nihil Europæ, nihil est secundum. Regiones ejus (ut hodie eas appellamus) sunt *Hispania, Gallia, Germania, Italia, Hungaria, Transilvania, Dalmatia, Græcia, Polonia, Lithuania, Moscovia, Roxolania, Dania, Suecia, Norvegia.* Sunt & Insulæ in Oceano Boreali, *Anglia, Scotia, Hibernia, Islandia, Frislandia.* Alibi aliæ. In Mari Mediterraneo sunt *Baleares Majorica & Minorica, Corsica, Sardinia, Sicilia, Melita, Corcyra, Creta,* pluresque aliæ. Lacuum verò nomina, Stagnorum, Fluminū Aquarumque; quæ præter pisces, quorum incredibilem copiam subministrant, regionibus pro muro plerumque sunt. Quid Maria? quorum commoditates, utilitates & delicias omnes si velim recensere, tempus me deficiat. Atque hæc suis locis explicabuntur. Non desunt Europæ Montes, inter quos Pyrenæi Alpesque perpetuis nivibus albicantes: neque etiam Silvæ & Nemora, in quibus quæ ferarum utilium alat copiam, nocivarum tamen raritatem meritò potest jactare. Quid de Operibus publicis, tã factis quàm prophanis, quid de privatis dicam? Innumera hîc magnifica Tempia, innumeræ Abbatia, infinita Cœno-

bia, Monasteria, Xenodochia, ac Nosocomia, Plurima Regum conspicua Palatia, innumeræ Magnatum & Principum magnificæ ac pulcherrimæ ædes: innumera denique & publica & privata ædificia. Habemus hîc Iura & Leges, habemus Religionis Christianæ dignitatem, habemus humanitatis delicias, habemus armorum vim; habemus Senatores innumeros, viros prudentiâ atque eruditione venerabiles. Denique si viros celebres conferre libeat: Nulla unquam tanta fuit in aliis Orbis partibus Heroum Virorumque Nobilium frequentia: quanta in uno aliquo Europæ tractu. Artes vero scientiasque hæc pars Orbis ita tractat, ut ob multarum rerum inventionem, Mater; ob conservationem plurimarum Nutrix Sapientiæ meritò dicenda sit. In hac sunt præstantissima florentissimaque bonarum literarū Athenæa, in aliis regnat mera Barbaries. Horum omnium virtutes recensere nimium foret. Vitia (quis autem iis caret?) brevibus aliquot dictis circumferuntur: quæ at texere libuit: *Franci,* simplices, rustici, vehementes. *Bavari,* sumtuosi, commessatores, procaces. *Suevi,* leves, loquaces, gloriosi. *Turingi,* diffidentes, sordidi, contentiosi. *Saxones,* dissimulatores, versuti, contumaces. *Belge,* equestres, delicati, teneri. *Itali,* superbi, vindictæ cupidi, ingeniosi. *Hispani,* fastuosi, consulti, rapaces. *Galli,* elegantes, intemperantes, temerarii. *Cimbri,* magni, seditiosi, horribiles. *Sarmatæ,* edaces, superbi, furaces. *Boëmi,* inhumani, novatores, prædatores. *Illyrici,* mobiles, maligni, tumultuatores. *Pannonæ,* asperi, superstitiosi. *Græci,* miseri. Est & aliud haud minus lepidum. Pons Polonicus, Monachus Boëmicus, Miles Australis, Suevica Monialis, Italica devotio, Prutenorum religio, Teutonum jejunia, Gallorum constantia, nihil valent omnia.

Leges & instituta.

Senatores & eorum frequentia.

Schola

Mores.

Lacus & Flumina.

Maria.

Opera publica & privata.

Nomina
à quibus
& eunt
indita.

FRICA sequitur. Ea sic dicta est, si Niciæ credimus, ab *Afro* quodam socio Herculis, qui eum ad Gades usque comitatus est: sin Iosepho & Isidoro, ab uno ex posteris Abrahamæ, cui nomen *Afer*: vel ut Festus autumat, à Græco *Φριξη*, quod horrorem denotat, est enim horrores expers, quum sita sit inter Tropicos. Arabes *Fricchiam* vocant, à verbo *Faruca* quod ipsis est dividere: est enim Africa à cæteris terræ partibus ferè divisa, vel ab *Ifrico* Arabiae Felicis Rege, quem primum omnium has terras ferunt coluisse. Græci *Libyam* vocant vel à Libya Epaphi filia, vel quia *λιφύη*; vel quod inde *Lips* ventus spiret. In Sacris litteris *Chamæsia*, ab Arabibus & Æthiopicis *Alkebulam*, & ab Indis *Besecath* nominatur. Æquinoctialis Circulus mediam ferè Africam secat. Tropici eam nondum excedunt: sed ipsa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius. Terminatur ad Septentrionem Mari Mediterraneo & Freto Herculeo, ad Ortum Sinu Arabico sive Mari Erythræo, & Isthmo, qui est inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum. ad Meridiem aluitur Oceano Æthiopico: ad Occasum Atlantico. Formam habet Peninsulæ quæ Isthmo, quem retuli, Asiæ conjungitur. Etsi verò ejus longitudo quæ ab Occasu ad Ortum patet, brevior sit Europæ longitudine, tamen reliqua pars ad Austrum tantum sese extendit, ut ei Europa vix conferri possit: habet enim spatium graduum pænè 70. Europa verò vix graduum 35. Præterea Europa tota sinuosa est, Africa uniformis & continua. Sed Europa, ut in ejus descriptione diximus, cultissima: hæc multis locis deserta. Illa jam olim nota, hæc non Quantum incolitur Africa fertilitate præstat. Verum magna parte inculta est, & vel arenis sterilibus obducta, vel ad Solum Cæli deserta, vel multo ac malefico

Animalium genere infesta. Eximia & propemodum portentosa agrorum narratur feracitas, utpote qui locis quibusdam centesimo sænore reddant cultoribus messem. Mirum est quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: reperiri in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit, uvarumque racemos cubitales. Arbores circa Atlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio cupressi. Alit & Africa Elephantes & Dracones, qui ipsis belluis insidiantur, suoque complexu enecant: Leones, Bubalos, Pardales, Capreas & Simias quibusdam locis supra modum frequentes. Herodotus Asinos cornutos ibi nasci author est. Dracones insuper, Hyenas, Histrices, agrestes Arietes, Thores, hoc est ex Hyæno & Lupo genitos, Pantheras, Struthiocamelos, & præter multa Serpentum genera, Cerastras & Aspidem, cui pesti Ichneumonem minimum Animal Natura opposuit. Cervus autem & Aper, eodem teste, prorsus in Africa nullus est. Basiliscum etiam alit Africa. Quæ de eodem narrantur, fabulosa quidam suspicati sunt. Atqui Leone Pontifice constat ad ædem Lucix sub fornice stabulatum Basiliscum, cujus ad flatu magna lue Roma adfecta fuit. Sunt & varia monstrorum genera quorum diversitatem multitudinemque inopix aquarum adscribunt, ad paucos sive amnes sive puteos congregantibus se feris. Africam Romani dividere in provincias sex. *Proconsularem*, in qua Carthago: *Numidiam Consularem*, *Bizacchium*, *Tripolitaniam*, *Mauritaniam Cesariensem*, & *Mauritaniam Sitiphensem*. Ptolemæus initio lib. 4. duodecim ejus Provincias seu Satrapias numerat, *Mauritaniam Tingitanam*, *Mauritaniam Cesariensem*, *Numidiam*, *Africam propriè dictam*, *Cyrenaicam*, *Marmaricam*, *Lybiam propriam*, *Ægyptum Superiorem*, *Inferiorem*, *Libyam interiorem*, *Æthiopiam sub Ægypto* & *Æthiopiam interiorem*. Leo Africanus totam Africam dirimit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarum Regionem*

Animalium
vires.

Situs.

Soli fertilitas.

Regionem

Atlanticus Ocea

SEPTENTRIONIS

ASIAE PARS

Canarie Ins. ol. For. uniae

Mare Mediter. Candia raneum

nus

Trop. Cancri

MAR

DEL

NORT

Linea

OCCIDENTIS

OCEANUS

ETHIOPICUS

AFRICA

DESCRIPTIO

MERIDIES

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

MARE

RUBRUM

Aequinoctialis

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Tropicus Capricorni

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Miliaria Germanica

50 100 150 200 250

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

MARE

RUBRUM

Aequinoctialis

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Tropicus Capricorni

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Miliaria Germanica

50 100 150 200 250

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

MARE

RUBRUM

Aequinoctialis

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Tropicus Capricorni

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Miliaria Germanica

50 100 150 200 250

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

MARE

RUBRUM

Aequinoctialis

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Tropicus Capricorni

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Miliaria Germanica

50 100 150 200 250

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

MARE

RUBRUM

Aequinoctialis

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Tropicus Capricorni

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Miliaria Germanica

50 100 150 200 250

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

MERIDIES

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

INDIA

OCCIDENTIS

OCCIDENTIS

Regionem, Sed in hoc deceptus est Leo, quod terminum Africae non posuerit Mare rubrum, sed Nilum: quo factum est, ut Ægyptum & reliquam partem Orientalem Asiae adjudicaret: Nos igitur præter quatuor illas partes à Leone enumeratas ponimus in Africa Ægyptum, Æthiopi-
am superiorem sive interiorem in qua Abyssini: Æthiopi-
am inferiorem sive exteriorem in qua Manicongi, & Insulas.
 Ægyptus ab Austro in Boream longo tractu porrigitur. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta Barca, Lybiae & Numidia, cum regno Nubiae. Ab Austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab occasu in Ortum non nihil fertur. Ab Ortu sunt deserta Arabiae, quae inter Ægyptum & Mare Rubrum sita sunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo. Cætera de Ægypto in singulari eius descriptione explicabimus. *Barbariam* hodie vocant totum Africae tractum ab Ægypto ad Fretum Gaditanum, qui Mari Mediterraneo & Atlante monte concluditur, continetque Regna Marocci, Fessæ, Teleusinum, Tunetanum, & Barca; de quibus fusiùs in Barbariae descriptione. Nunc satis fuerit Lectori limites commonstrasse. Regnum itaque Marocci dividitur in has provincias, *Heam, Susam, Guzulam, Marocci terram, Ducalam, Hoscoram & Tedletem*: Terminatur Oceano Atlantico, Atlante ipso, & Regno Fessæ. Regnum Fessanum ob Occasu habet Mare Atlanticum, à Septentrione Fretum Herculeum, ab Ortu Mulviam flumen, ab Austro Regnum Marocchi: ejus regiones sunt *Temesna, Territorium Fessæ, Asgara, Elhabata, Errisa, Garetum, & Elchausum. Teleusinum Regnum* quod & *Tremisen* vocant, terminatur à Meridie deserto Numidia: ab Ortu fluvio Majore, à Septentrione Mari Mediterraneo. Regnum Tunetanum complectitur totum Terræ tractum à fluvio Majori ad Mefratæ Regionis amnem. Ejus

Regiones sunt quinque, *Bugia, Constantina, Tunetanum territorium, Tripolis. & Ezzaba, Barca* seu *Barcha* à finibus Mefratæ protenditur ad Ægypti confinia. *Numidia* hodie *Biledulgerid* dicitur. Ejus fines ab Occidente Mare Atlanticum, à Septentrione Mons Atlas, ad Ortum Ægypti confinia, ab Austro deserta Libyæ. Regiones *Tesset, Segelmessa, Seb, Biledulgerid, Dara & Fezzan. Libya* veteribus *Sarra* dicta, quod deserta sit. Initium ejus à Gagoæ Regno prope Nilum, exporrigiturque Occidentem versus, ad Regnum usque *Gualatæ* quod Atlantico Mari adjacet, à Septentrione *Numidia* Regno contermina est, à Meridie *Nigritarum*. *Nigrita* dicuntur vel ab incolarum colore nigro, vel potius à flumine Nigro quod hanc regionem lambit. Habent ab Ortu Nili confinia: ab Occasu Oceanum Occiduum: à Meridie partim Mare Æthiopicum, partim Regnum Manicongi: à Septentrione verò *Libyæ* deserta. Regna eorum sunt quinque & viginti, *Galata, Guinea, Melli, Tombutum, Gago, Guber, Azadez, Cano, Casava, Zegzeg, Zansara, Gunangara, Bornum, Goago, Nubia, Biro, Temiamo, Dauma, Medra, Goram, Territorium Anterotense, Territorium Gialose, Ora Guinea, Territorium Melegense, & Regnum Benin.* *Abyssini* incolunt Superiorem sive Interiorem Æthiopi-
 am, quorum Princeps Prete Gianni dicitur. Ejus regio per ampla, utrumque pæne Tropicum contingit, extenditurque inter Oceanum Æthiopicum & Mare Rubrum. A Septentrione habet *Nubiæ & Bugiæ* populos Ægypto confines. Ab Ortu Mare Rubrum, à Meridie *Lunæ* montes, ab Occasu Regnum Manicongi, *Nigrum* amnem, *Nubiæ* Regnum & fluvium Nilum. Regna ei subiecta hæc, *Barnagnes* sive *Barnagassum, Tigremaum, Tigræ* in qua urbs *Caxumò, Angote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Gueguere, Fatiagar, Damur, Dancali,*

Dancali & Dobas. *Aethiopia Inferior* sive exterior est Australis Africae pars, Ptolemæo incognita. Ejus initium est ad Occasum supra Zaire fluvium, non longe ab Aequatore, totamq; complectitur littoralis Africae partem, ultra ipsum Aequatorem usque ad fretum Arabicum. Regiones ejus quinque, *Ajana* terra, in qua Regna *Del & Adea* *Magaduzzum*: Terra *Zanguibara*, cuius Regna *Melinda*, *Mombazza*, *Quiloa*, *Mozambique*, *Manemuci*, *Cefala*, *Manopotapa*, *Torra & Butua*, *Casrorum* regio & *Manicong*, cuius Provinciae sex, *Sunde*, *Pango*, *Songo*, *Bamba*, *Barra*, & *Pemba*, quibus adduntur Regna *Angola*, *Loangi*, & *Anzichi*. Lacus aliquot immensi sunt in Africa, qui Maria potius esse videantur, quorum praecipuus est *Zembre*, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt *Nilus*, *Zaire*, & *Cuama* amnes. Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immensos fluvios, *Nilum Nigrum*, *Senagam*, *Cambram Zaire*, *Cuamam*, & *Spiritus Sancti flumen*, qui omnes inundatione sua, terram mirifice rigant, ac fertilem reddunt. Habet præterea Montes plurimos, & maximos, inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus altisque jugis, è media arenarum vastitate confurgens extollitur, utpote supra nubes: adeo ut ejus cacumen prospici nequeat. *Columnam Cæli* Indigenæ nuncupant. Incipit ab Occasu, ubi & Atlantico Mari nomen imponit, inde perpetuo dorso variè flexus extendit sese Orientem versus: ad confinia Ægypti est rotundus, arduus, incisus rupibus præceps ac invius, frigidissimus, nemorosus, scatebris fontium riguus. Montis hujus vertex altis etiam æstate nivibus operitur: quinetiam & ejus dorsum in crudescente Borea nonnumquam altâ nive arbores superante tegitur, quâ tam pecudes quàm homines interimuntur. Præterea Mons altissimus *Sierra Liona* dictus, cujus vertex semper

nubibus obumbratur, ex quo terribilis tumultus & fragor in Mari auditur, unde & Leonum rupes dicitur. Montes item Lunæ veteribus etiam cogniti sub Tropico Capricorni locantur, asperrimi sanè ac incredibili altitudine, à gentibus feris inhabitati, prope quos sunt valles immensæ profunditatis, adeo ut illic centrum terræ esse videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ Regno Argenti fodinis ditissimi, & alii quos in particularibus descriptionibus recensimus. *Insula* autè circa Africam nobiliores hæ sunt: In Oceano Atlantico est *Insula portus Sancti*, est *Madera*, sunt *Canarie* & *Caput viride*. *Insula Portus Sancti* sic dicta à detestoribus, qui periculosa ac dubia eius navigatione emensa & superata hunc locum sic vocari in rei memoriam voluere. Ambitus ejus circiter quindecim milliarium. *Madera* à magnâ quæ hîc crescebat arborum copiâ nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & 40. milliarium. *Canarie* sic dicta à Canum quæ ibidem erat, multitudine: *Fortunate* à veteribus olim nominabantur. Plin, sex commemorat: *Ombrio*, *Iunoniam majorem*, *Minorem*, *Caprariam*, *Nivariam*, & *Canariam*. Ptol. nominat *Aprosuum*, *Heram*, vel *Autolalam*, *Pluitaliam*, *Casperias*, *Canariam* & *Centuriam*, omnesque rectâ fere in Septentrionem linea disponit. Cadamustas decem, septem cultas, tres desertas: nomina cultarum sunt, *Fractæ lanceæ*, *Magna fortis*, *Grancanarea*, *Teneriffæ*, *Gomera*, *Palma*, *Ferro*. *Caput viride* arboribus virentibus constitum est, atque ex eo nomen habet. *Insulæ* ejus Occidentem versus medio Oceano jacent. Sunt autem *S. Antonii*, *S. Vinc.*, *S. Lucia*, *S. Nicolai*, *Salis*, *Bona vista*, *Maggio* vel *May*, *S. Iacobi*, & *Ignis*. In Oceano Æthiopico sunt *Insula Principis*, & *S. Thomæ*. Post promontorium Bonæ spei sunt alia *Insulæ*, in culta omnes præter unam *S. Laurentii*.

Nomen,
a quibus
& cur
indisum.

AFRICÆ in mea Partitione succedit *Asia*. Ea nomē sortita ab *Asia* Nympha (teste Varrone) ex qua & & Iapeto trahitur Prometheus. Alii dicunt appellatam vel ab *Asio* Atysis filio, vel ab *Asio* Philosopho, qui Troi Palladium ad urbis custodiam dedit: hunc ut gratiam referret, ditionem suam omnem quæ antea *Epirus* dicebatur, *Asiam* vocasse. Ab hac autem postea tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, *Asia* dici coepit. Porro ut *Libya* & tertiam Orbis portionem significat, & ejus portionis partem: ita & *Asiam* observatum est significare & totam continentem: & partem illam quæ intra *Taurum Montem* est: in qua *Lydi*, *Cares*, *Lycaones*, *Paphlagones*, *Iones*, *Æoles*, aliique; quæ pars distinctionis gratia vulgò *Asia Minor*: *Turcis Natolia* dicitur. Varro lib. 4. de L. Nam & *Asia* quæ non *Europa*, in qua est *Syria*: & *Asia* dicitur prioris pars *Asia*, in qua est *Ionia* & provincia nostra. *Asia* autem universa *Semia Sacris* scriptoribus nuncupatur. Sita est propemodum tota in Septentrionali Orbis plaga ab *Æquatore* usque ad grad. 80. latitudinis *Boreæ*, exceptis tamen *Insulis* ad *Asiam* pertinentibus, quarum aliquot ultra *Æquatorem* porriguntur. Vnde maxima diversitas per totam *Asiam* in magnitudine dierum artificialium conspicitur. Nam in ultimo ejus *Parallelo*, qui non longè ab *Æquinoctiali* per extremam *Malacæ Regni* oram ducitur, longissimus dies est horarum pæne 12. Circa medium *Asiæ* parallelum est horarum 15. & in ejus *Borealissimo* *Parallelo* perpetua lux ætatis quatuor ferè integris mensibus perdurat. At secundum latitudinem protenditur à *Meridiano* grad. 52. usque ad *Meridianum* ductum per grad. 196. secundum nonnullos: sed si *Mercatoris* nostri descriptionem sequamur, *Occidentalissimus* ejus *Meridianus* per grad. 57. transit, juxta extremam *Asiæ* *Minoris* *Occidentalem*

Situr.

oram: & *Orientalissimus* per grad. 178. Ad *Septentrionem* habet *Mare Scythicum*, a *Meridie* *Indicum*, ab *Ortu* *Eoum*, ab *Occidente* *Sinum Arabicum* sive *Mare Rubrum*, & *Mediterraneum*, & *Euxinum*. Et ut superiore parte continua est *Europæ*, ita in parte *Australi* *Isthmo* *Africæ* conjungitur. *Plinius* tamen & *Strabo*, aliique nonnulli *Asiam* ad *Nilum* usque protendunt, totamque *Ægyptum* *Asiæ* adnumerant. In *Asia* *Cœli* admodum jucunda salubrisque temperies, *Aër* clementissimus ac mirè temperatus. Non tamen omnis *Asia* hanc *Cœli* moderationem sentit: nam ejus dextera atque sinistra, teste *Mario*, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia sunt. *Deliciæ* hujus regionis tantæ sunt, ut etiam in proverbium cesserint. Terra omnis & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. Spectanda hinc *Fructuum*, *Aromatû*, *Metallo*rum, *Gemmarum* copia. Hinc *Balsamum*, *Calamum*, *Thus*, *Myrrham*, *Cassiam*, *Cinnamonomum*, *Cariophyllum*, *Piper*, *Crocum*, *Ligna* odorifera, *Resinam*, *Muschum*, *Margaritas*que omnis generis accipimus. Spectanda hinc *Animalium* diversorum varietas. Alit enim innumeros *Elephantes*, *Camelos*, & alia complura *Animalia* tum domestica, tum sylvestria. Spectanda ingenia, divitiæ, potentia *Incolarum*. Hinc primum *Homo* à *Deo* conditus: hinc prima *Ecclesiæ* *Dei* *Sedes*: hinc primum *Artes* inventæ: hinc *Lex* lata; Hinc *Evangelii* doctrina miseris mortalibus cum spe beatitudinis concessa per *Dei* filium *Iesum Christum*. Hinc linguarum varietas à *Deo* *Mortalium* generi immissa, in instructione *Turris Babel*. Hinc primum in inferiores potentiorum *Imperium* ortum est. Hinc *Nimrod* regnare coepit: de quo in *Genesis* legimus.

Calitem-
peries.

Soli fer-
tilitas.

Animalium
varietas.

Totius

ASIA

Miliaria Germanica

50	100	150	200	250
----	-----	-----	-----	-----

Imperi-
um
Majo-
rum.

Totius autem tractus Asiatici Monarchæ primi fuere *Affirii*, quorum postremus *Sardanapalus*, unicæ luxuriæ, profligatissimæque mollitiæ homo, inter scortorum greges deprehensus ab *Aibacto*, nec multò post ab eodem prælio victus, instructâ incensâque pyrâ, se & divitias suas in incendium misit. Postea ad *Persas* devolutû Imperium. Inter quos *Xerxes Darii filius* bellum à patre cœptum adversus Græciam, quinquennium instruxit, copiasque decies centum millium, strato super *Hellespontum* ponte, ex Asia in Europam deduxit: quas naves quoque decies centum mille numero comitatæ sunt: frustraneo conatu: quum is qui Deo minitari, Mari insultare, *Neptuno* compedes injicere, cœlo tenebras inducere, Montes solo æquare, totum Orbem concutere ausus fuerat, vix, profligatis copiis, piscatoris scaphâ fretum trajecit, fracto hibernis tempestatibus Ponte. Postremus *Persici imperii Darius* fuit, qui victus superatusque ab *Alexandro*, *Macedonum Monarchiæ* viam fecit, qui primus eam ex Asia in Europam transtulit. Nunc autem Asia universa secundùm ejus Imperia quibus administratur, nobis non ineptè dividi posse videtur. Cujus prima pars paret Imperio *Turcico*, cujus origo à *Mahumeto*, ditio perampla. Sed & *Moscoviæ Dux* magnam Asiæ partem occupat, inclusam Mari glaciali, *Oby* fluvio, *Kitaja* lacu, & lineâ inde ductâ ad *Mare Caspium*, *Isthmum*que qui inter hoc *Mare*, & *Pontum* est. *Tertiam* partem *Magnus Cham Tartarorum Imperator* possidet, cujus fines à Meridie sunt, *Mare Caspium*, *Iaxartes* fluvius, *Inaus Mons*: ab Ortum & *Septemtrione Oceanus*: ab Occidente *Moscoviæ Regnum*. *Quartam* habet *Rex Persarum Sophi*. Huic ab Occidente est *Turca*, à *Septemtrione Tartarus*, à Meridie *Rubro Mari* aluitur, ad Ortum verò *Indo flumine*. *Quinta* pars conti-

net *Indiam* tam intra quàm ultra *Gangem*, que non ab uno solo ut reliquæ, sed pluribus *Regulis* (nam quælibet illius regio proprium ferè habet *Principem* quorum nonnulli etiam *Magno Chamo* vestigales sunt) regitur. *Sexta* habet *Regnum Chinæ* amplissimum, *Septima*, *Insulas omnes in Oceano Indico & Orientali*, variè dispersas complectitur. Inter quas *Tabrobana & Zeilan*, duæ *Jave* *Pattum* memoriâ à *Lufitanis* detectæ, *Borneo*, *Celebes*, *Palohan*, *Mindanao*, *Gilolo*, cum *Moluccis* aromatiferis, *Tum Iaponia*, & nuperrimè inventa *Nova Guinea*; de qua an *Insula* sit, an terræ *Antarcticæ* connexa, nondum constat. Veteres verò, ut *Strabo* 11: & *Arrianus* 5. multifariam eam divisere. *Ptolemæus* in 47. *Regiones ac Provincias* distribuit, cujus descriptionem tradit, quinto, sexto, ac septimo *Geographiæ* libris, duodecim videlicet tabulis absolutam. Habuit hæc tres urbes toto terrarum Orbe celeberrimas, *Babylonem*, *Ninivem*, & *Hierosolyma*. Habet lacus piscosos & immensos, atque unum *Mare Caspium* in modum vastissimi lacus, quod ad *Oceanum* usque non pertingit. Fluvios item plurimos, inter quos clariores sunt *Tigris*, *Euphrates* quorum *Moses* in *Genesi* meminit, *Iordanus*, *Indus*, *Ganges*. Montes hîc etiam insignes atque admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totam *Asiam* dirimit, ab *Eois* veniens littoribus, *Immensus* ipse & innumerarum pæne gentium arbiter, dextere latero *Septemtrionalis* ubi primum ab *Indico Mari* exurgit: lævo *Meridianus*, & ad *Occasum* tendens, donec prementi terras occurrant *Maria*, velut de industria rerum *Natura* subinde æquora opponente, hinc *Phœnicium*, hinc *Ponticum*: allinc *Caspium* & *Hyrcanum*, contraque *Meoticum* lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra: & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata *Rhiphæorum montiû* jugâ, nu-

Urbes,
Lacus.

Flumi-
na.

Montes.

ga, numerosis nominibus & novis quacumque incedit insignis, *Imaus* primà parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisus*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroates*, *Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: Atque ubi se quoque exsuperat, *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coracesus*, *Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi verò sese aperit, *Pilarum portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armenia*, alibi *Caspia*, alibi *Cilicia* vocantur. Ejus latitudo. plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum 45 millium: hoc est milliarium Italicorum 5625. ab orâ scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis. Ad Opera publica transeo, quæ sanè in primis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis miracula numerata, vel meritò numeranda. Inter quæ primùm occurrunt *Babylonis muri*, quos *Semiramis* condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminato, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, aded ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, turresque haberent trecentas, plures multò habituri, nisi aliquà ex parte Paludes pro mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. *Herodotus* author est, muros *Babylonis* habuisse crassitudinem quinquaginta cubitorum regionum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum portæ stabant æreæ. *Templum Diane Ephesie* factum à totâ Asiâ ducentis & viginti annis, ut testantur *Historiæ*. Hoc autem in solo palustri fecêre, ne terræ motum sentiret aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo

220. Columnæ in eo centum viginti septem à singulis regibus factæ, ex quibus 36 erant cælatae. Operi præfuit *Ctesiphon*. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemesia* regina *Cariæ* *Mausolo* marito defuncto erexit, inter Orbis *Miracula* adnumeratū, cujus altitudo atrollebatur 25 cubitis: cingebatur colūnis triginta. Patebat & Austro & Septentrione pedes 36. Atque hæc inter Orbis miracula recensentur. Fuit denique magnificū illud *Templum*, quod anno regni sui quarto ædificare cœpit *Salomon*, non immeritò septem Orbis miraculis adnumerandū. Triginta in primis hominū millia cædendis arboribus, ut *Cedris* & *Cupressis* fuere in *Libanū* destinata. *Lapidarum* verò extiterunt octoginta millia. Latitudo Templi fuit vicenū cubitorū. Sexagenū longitudo, altitudo fornice distinctâ centenū & vicenū. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denū cubitorum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. *Trabes* erant *Cedrinæ*, *Cedrina* concameratio, auro illita, ut parietes omnes, Sanctior locus à reliquo Templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januæ sculptæ, vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo *Cherubini* ex puro auro. Pavimentum pedalis aureis instructum. Januæ vicenū cubitorum altitudine, ambitūque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut ab re nominatum sit mare, quod vituli duodecim diversas mundi plagas, terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figure, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denū pedū altitudine, longitudine duplo majore. Item mensa una aurea. Phialarum & aurearum paterarum decem millia. Sed hæc de hac Orbis Portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis partem transeo.

Am. vi.
canoni-
na &
unde de-
ducta,

QUARTAM hanc Orbis Terrarum partem Ve-
teribus incognitam Christophorus Columbus
cùm reperisset, *Indiam*; alii ob vastitatem *Novi Or-
bem* dixêre: est enim ingens & nostro Orbi, hoc est Eu-
ropæ, Africæ, Asiæ, simul conjunctis ferè par : uti
vel ex ipso Tabulæ nostræ universalis conspectu liquet.
Dicitur & *America* ab Americo Vesputio Florenti-
no qui primus post Columbum continentis par-
tem ultra Æquatorem ab Ortu detexit, in quâ sunt *Pa-
ria & Brasilia* regiones, Quando autem *America* pri-
mùm coli cœpta sit, incertum est : certè multis sæculis
ignota latuit: nam quod de Romanis quidam suspicã-
tur, faciliùs dicitur quàm demonstratur, & commen-
tum illud accuratè refutatum est à Gasparo Varrerio.
Senecam enthysiasmo poëtico raptum aliquid de hac
in Medæa cecinisse nonnulli opinantur: sed furor est o-
pinari vel illi, vel ulli eo seculo has partes fuisse cog-
nitas. Primus post multa & adhuc ignota nobis an-
norum sæcula Christoph. Col. Genu. auspiciis, Regis
Castellæ rem tantam feliciter invenit, edoctus (ut credi-
tur à nonnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus)
ab Hispano quodam Nauta, diu Mari Atlantico jactato:
factum id anno **CIO CCCXCII**. Post eum tentavit idem
Americus Vesputius auspiciis Regis Portugalliæ; facti-
que præmium retulit, quod totus ille tractus ab ipsius
nomine Americæ, ut diximus, appellationem habeat.
Porro universus hic Orbis à Septemtrione ad Meridiem
exporrectus est duarum magnarum Peninsularum formâ
quæ tenui Isthmo connectuntur: earum altera dicitur
America Septemtrionalis, altera *Meridionalis*. Longi-
tudo ejus extensa est inter meridianum gr. 190. & meri.
gr. 67. Latitudinis terminus austrum versùs. est fretum

Situs.

Magellanicum, id est, gr. **LII**. Septemtrionem autem
versùs, gr. **LXVII** sursum plerâque adhuc sunt ignota.
Habet igitur ab Ortu Solis mare Atlanticum, quod
vulgò vocant *Del Nort*; à meridie, Terram australem
magellanicam, freto interfluente disjunctam. Ab Oc-
casu, mare Pacificum, *Del Zur*: à Septemtrione, incer-
tum Terrarum maria. Tota circumnavigatio est circiter
XXXII millium milliarium, ut tradunt probatioris. Est
enim tota circumnavigata, præter eum tractum qui
Septemtrionem respicit, cujus littora nondum perlu-
strata sunt. Regio in universum multiplex est ac varia:
Frumento initio & vino caruit: ejus loco tulit *Mayz*,
leguminis genus, sic enim vocant, ut Vinum *Chichia*:
linteres *Canoas*: regulos *Cacicos* nominant. Ad sementes
faciendas terram non arant; sed modicæ altitudinis
scrobibus effossis, tria quatuorve grana in unam demit-
tunt terrâque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve
paniculis onusti adolefcunt, quarum singulæ grana cen-
tum & amplius fundunt. *maizii* scapus hominis altitu-
dinem exsuperat, ac quibusdam in provinciis bis in an-
no colligitur. Aliud etiam genus panis habent vulgò
Cazabi dictû. Id ex *lucca* conficitur: radix est napi cras-
situdine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas
tantùm quasdam nodosas & solidas, viridibus foliis, ut
cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adest, in taleas du-
os palmos longas excœcant, quas in tumulos quosdam
(*Conuchos* appellant) digestas, terrâ obruunt: quoties ve-
rò id genus panis conficere volunt, earum radicû quan-
tû visum est eruunt, paucas tamen unaquâq; vulsione,
quia brevi corrumpuntur. Duo præterea radicum genera
sunt, alteras *Battatas* alteras *Haias* vocant, specie pro-
pè similes, nisi quod *Haiæ* minores & sapidiore sunt.

Solis fer-
tilitas.

Plantantur

Plantantur autem, & sextum intra mensem fructum comedunt: cæterum sapore aliquantulum dulci, sed satietatem mox & fastidium inducente; exigui etiam admodum succi sunt, ventosque, ac supervacuos flatu gignunt. Magnam etiam arborum vim habent ex terræ quæ uvas quasdam agrestes ferant. Earum acini, prætorum silvestrium specie quæ est spinis & arbutis nascuntur, nigro folliculo vestiuntur: sed quia multum illis ligni, parum pulpæ, inest, ex iis Indigenæ vinum non conficiunt. Sunt & arbores Olivarum feraces, sed quæ insuavi odore, tum sapore etiam pejore sunt. Varias fructuum species, easque abundè habent; quales sunt *Hovi, Platani, Pineæ, Guava, Mamei, Guanavane*. Fert præterea ipsa regio Saccharum, Gossypium, Linum, aliaque ut apud nos, multasque alias arbores. atque herbas. Habet quoque Aromata, Margaritas ac Gemmas, & Auri & Argenti incredibili copiâ affluit, aliisque Metallis ac Mineralibus. Sed neque Boves antè habuit, neque Equos, neque Mulos, neque Asinos, neque Oves, Capras, Canes. Proinde mirandum non est si Indigenæ ad primum Equi conspectum perculsi fuerint. Mures Gliresque ex Antuerpianâ Nave quæ per Fretum Magellanicum ulterius navigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantum sive Soli, sive Animantium ipsorum fecunditate creverunt, ut sæpe spem Messis Autumnique in herbis & arboribus arrosferint. Animalia varia alit partim nota nobis, partim ignota. Inter alia prodigiosum reperitur Animal, cujus ventri Natura alterum ventrem marsupii instar affixit. Quoties demigrat, Catulos in eum loculum recondit & gestat. Id animal corpus & rostrum Vulpis: manus ac pedes Cercopitheci: aures Vespertilionis habet. Aliud quoque est animal (quod *Cascuy* indigenis dicitur) nigri porci specie, pilosum, durissimo corio,

exiguus oculis, auribus patulis, unguibus fissis, brevi promiscide munitum, ut Elephas: barritu adeò terribili ut homines obsurdefaciat: cæterum carne ad esum suavi. Apud præterea montanorum, & ferocissimarum Tigrium ingens copia reperitur: Leones etiam, sed timidi, qui viso homine fugiunt, & alia. Sunt & pavones, Phasiani, Perdices & alia Avium genera varia, sed longè nostris discrepantia. At de his fusiùs in particularibus descriptionibus dicemus. Dividitur universa America, in duas peninsulas maximas, ut supra diximus, quarum altera America Septentrionalis, quæ tota circa Equatorem jacet, dicitur: altera Meridionalis, quia majori ex parte ultra Equatorem protenditur: licet nonnullæ ejus regiones etiam circa Equatorem sint. Septentrionalis in varias regiones dividitur, quæ sunt, *Quiyira, Nova Hispania, Nicaragua, Iucatan, Florida, Apalchen, Norumbega, Nova Francia, Terra Laboratoris, & Esotilandia*. Meridionalis partes sunt multæ: sed præcipuæ & hæctenus quidem superatæ Barbarisque ereptæ hæ sunt: *Castella aurea, Popaiana, Peruvia, Chile & Brasilia*. Gloriatur in primis duabus urbibus *Cusco & Mexico*. *Cusco* Americæ Meridionalis Metropolis & primaria civitas, eâ amplitudine, fortitudine ac magnificentia, ut cum pulcherrimis etiam Galliæ vel Hispaniæ urbibus, invictâ arcis munitione. & hominum potissimum nobilium frequentia, ædificiorum serie ac dispositione, & situs amœnitate meritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeja admittitur, sed nobilium, procerum, maximorumque Principum sedes est, qui partim intra urbis mœnia, partim in villulis suburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidè præcipua sunt palatia Procerum quatuor, qui hujus Reipublicæ clavum moderantur, quæ superbissimè, sumptu propè immenso marmoreis

moreis quadratisque lapidibus structa. atque depicta videntur. Plateæ cum omnes sint rectæ, crucis formam plerisque in locis efficiunt, nulla autem est per quam non amœnus delabatur rivulus canali ductus, utrimque lapidibus vestito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venustè deprimitur. In clivoso & difficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis arx spectabilem atque amœnam hanc urbem reddit: cujus sive pulchritudinem, sive ingètem ædificiî molem consideres: perpauca similes in universâ Europâ illis sunt visæ, qui terras quamplurimas perlustrarunt. *Mexico* sive *Temistitan* in Hispania novâ Mexicanâ Provinciâ opulenta & celeberrima civitas, de quâ infra in descriptione Novæ Hispaniæ acturi sumus. Ad alia pergimus. Multis inclitis amnibus hæc Orbis pars irrigua, quotû plerique auriferi, lacubus ac fontibus copiosa. In Lacubus ac Fluviis piscium magna copia: unum eorum genus qui ab Hispaniolæ indigenis vulgo *Manati* appellantur. Hic piscis tutræ propè formam referens, xxv. pedes longus, xii. crassus est: capite & caudâ bovem referens: exiguis oculis, pelle durâ & pilosâ, coloris veneti, pedes duos Elephâtinis similes habet. Fœminæ ejus generis, ut vaccæ catulos pariunt, eosque gemino ubere alunt Montes hic etiam passim plurimi, inter quos est, ut testatur *Benso*, *Mons flammivomus*, qui per ingentem craterem tantos sæpe flammarum globos eructat, ut noctu latissimè ultra centum millia passuum incendia reluceant. Nonnulli opinati sunt intus liquefactum aurum esse, perpetuam ignibus materiam. Itaque *Dominicanus* quidam monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in môtis cacumen cum aliis quatuor Hispanis ascendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis ferro-

re ahenum cum parte catenæ liquefactum est. Idque cû iterum multo crassiore catena expertus esset, res denuò priori incepto similem exitum habuit. Ad alia transeo, Superba hic urbium & viarum structura, ædificiorum splendor. Hortus fertur fuisse regius in quo herbæ arboresque cum suis truncis, ramis, fructibus ex solido auro, eâ mole stabant, quâ vivæ in pomariis. Ferrur & conclave regium, in quo omne animantium genus ex gemmis erat, opere partim musivo & segmentato, partim cælato, partim etiam ex plumis variè conferto. Memorabile est, & in primis quod de duabus viis referunt, quarum altera per montiû ardua, altera per planiciè camposq; strata est, à *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cusco*, spatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent, stupendæ lapidum & saxorum moles, nō Equis aut Bubus, (nam illis caruerunt) sed humanis manibus adgestæ. Via campestris utrimque munita est muris, patetque in latitudinem pedes quinque & cxx: intra quos rivuli fluunt, consiti ad marginem arbusculis, quos ipsi *Molli* vocant. Altera vero é saxis & rupibus excisa per medios montes discurrit, pari latitudine: salebrosis insuper depressisque vallium locis, prout regionis natura postulabat, adgestis munitisque. Has vias *Guinacava* Rex (qui avorum nostorum memoriâ vixit) perpurgari, parietes ruinosos restaurari atque exornari fecit: opus ipsum alias multè est vetustius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera disposita diversoria ampla, splendida, amœna, (ipsi *Tambos* nominant) quibus regius omnis comitatus recipiebatur. Hæc de quatuor Orbis partibus generatim pro *Methodi* ratione sufficiant: postulat eadem *Methodus*, speciatim & per Partes Europam quæ primo loco posita est, deinceps perambulemus.

POLVS ARCTICVS,

Ac Terrarum circumjacentium descriptio.

GENERALI descriptione (candide Lector) totius Orbis terræ & quatuor partium ejus juxta naturæ ordinem methodicè repetitâ & præmissâ, statui ad imitationem Ptolemæi Cosmographorum Principis ab ipso Polo & regionibus sub ipso circumjacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam inchoare, ut nimirum ab alto ad inferiora descendens, & à sinistris ad dexteriora progrediens, Septemtrionem cum Austro, & Occidentem cum Oriente paullatim jungam: quod ut mihi Reique publicæ Christianæ fœlix faustumque sit, Deum Optimum Maximum precor & obtestor. Polus est extremitas axis, id est linea per centrum globi traducta, Latinis, vertex. Hi duo sunt, Septemtrionalis & Austrinus. Septemtrionalis est, qui versùs Boream semper conspicitur, ideòque etiam Borealis & Arcticus dicitur. Austrinus, qui solis Meridionalibus apparet, ideòque Meridionalis, Notus, & Antarcticus cognominatur. Ac de Polis quidem hoc loco paucula ista sufficiant. Ad regiones sub Polo Arctico circumjacentes venio. Quæ sunt *Groenlandia*, *Frislandia*, *Nova Zembla* cum aliis nonnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ sunt, agemus. *Groenlandia* à viriditate nomen habet, Insula ignota adhuc maximâ ex parte, Sita est inter circulum Arcticum, & Polum, ejus Paralleli extremi sunt Austrum versùs grad. lxv . Boream verò versùs grad. Lxxvii . In hac Insulâ, si Nicolao Zeneto (qui anno M. cccc. lxxx , variis jactationibus in vicino mari agitato est) credimus, continua hyems est novem mensium, quo toto tempore ibi non pluit: neque incuntis hyemis nives unquam

Groenlandia unde dicitur.

Celi qualitas & solis.

ante ejus finem dissolvuntur, gramini tamen innoxia sunt. Insignes enim hîc graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli insignem ubertatem: adeò ut strues quasdam ingentes butyri & casei componant, quas eò navigantibus vanales exponant. Duæ autem tantum habitationes in *Groenlandiâ* nobis notæ sunt, *Alba* & *S. Thoma cœnobium*, de quo mox dicemus. *Groenlandiam* lambit mare *Pigrum* quod & *Glaciale* & *Concretum* dicitur. Est in *Groenlandiâ* Monasterium ordinis *Prædicatorii*: & non procul ab eo mons *Ætnæ* instar ignivomus, ad cujus radices aquarum perennium fons, cujus candentibus aquis nō solū omnia illius monasterii habitacula hypocausti instar calefiunt: sed etiam panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquantur. Tota hujus Monasterii fabrica ex tophis constat, quos idem mons medias inter flammam evibrat. Idem fontes hortos vicinos tepesciunt, ita, ut vario florum herbarumque genere perpetuò rideant. Proximus etiam maris tractus harum aquarum benignitate nunquam congelatur, sed piscibus Hominibusque perpetuò patet. Inde hîc tantus aquatiliū pisciumque ex frigidioribus locis concursus, ut non solū hi Monachi, sed circumvicini etiam accolæ suaviter unde vivant, habeant. *Frislandia* Insula Veteribus prorsus ignota: major quàm *Hibernia*. Magna in hac cœli inclementia. Incolæ fruges ullas non habent, sed piscibus vescuntur ut plurimum. Ejus primum Oppidum ejusdem est cum Insulâ nominis, Regi *Norvegiæ* parit. Incolæ ut plurimum piscationibus rem faciunt. Capitur enim in ejus portu tanta omnis generis piscium copia, ut iis multæ onerentur naves, quibus in circumjacentes Insulas avehuntur: Quemadmodum

Frislandia.

dum scribit dictus Zieglerus. Idem Mare Insulæ ab Occidente proximum, brevis & scopulis plenum, Icarium: & Insulam in eo Icariam, ab Incolis nominari scribit. Insula hæc hoc nostro tempore denudè innotescere incipit, idque Anglorum auspiciis. *Nova Zembla* insula est sita sub gradu 76 Summa hinc inclementia aeris arque intolerabile & intensissimum frigus. Regio deserta, sylvestris, rigida, molesta. In hac nec frondes nec gramen crescit; in hac etiam nulla Animalia præter carnivora reperiuntur, qualia Vulpes & Ursi, quorum non tantum in hac Insula sed in plerisque regionibus Septemtrionalibus magna copia est. Sunt & Belluæ marinæ: quæ vasto corpore Bovisque magnitudinem excedentes, *Wakusschen* vulgè dicuntur: os habent leoninæ specie, pellem villosiorem, quatuor pedes, duos dentes ex oris parte superna prominentes, planos, duros, candentes, ut Elephantinis precio non cedant. Freta hinc *Fretum Weygats*, *Forbisseri* & *Davis*. *Fretum Weygats* protenditur ad Ortum usque ad Curcis dictum angulum, deinde ad Arctapeliotem usque ad Dissidii angulum, paulò ad Orientem vergentem, In Australis lateris *Weygats* continente Gulielmus Barendsonius aliquos agrestiores homines reperit Samiuntas appellatos. Vestium horum quibus utuntur forma, similis est illi quam nostri pictores sylvestribus Homini- bus tribuunt, minimè tamen sylvestres sunt, sed bono intellectu præditi. Amiciuntur pellibus Rangiferorum à capite usque ad pedes. Ut plurimum brevi sunt corpore, latà planaque facie, parvis oculis, brevibus cruribus & divaricatis, agilesque sunt in cursu & saltu. Rhedas habent in quibus unum aut duos Rangiferos jungunt, qui unum aut alterum hominem insidentem tam celeri cursu trahunt, ut nullus nostrorum equorum æquari illis possit. *Fretum Forbisseri* à Martino Forbissero Anglo nomen

accepit, qui anno M D LXXVII. transitum ad Cathajam per Septemtrionem quærens, pervenit ad Fretum quoddam, in quo reperit & Insulas & Homines plurimos, de quibus pauca subjiciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis ferarum ac piscium carnibus vescuntur. Vestiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas bestiarum in morem devorant. Tentoria eorum pellibus Balænarum teguntur, perpetuè ibi nubes & frigus asperissimum. Canibus qui Lupos nostros specie referunt, sub jugum missis, utuntur ad res necessarias super glaciem advehendas, Arma illis sunt arcus, sagittæ & funda. Nulla ibi ligna, Cervi multi: homines terram non colunt, contenti rebus quas sponte producit: venatione vivunt: potus illis sanguis ferarum est calidus, aut aqua glaciei: nulli istic fluvii, nullæ scaturigines, quòd violentia frigoris terram ita concludat, ut aquarum scaturigo erumpere nequeat. Homines sunt magni laboris, venatores strenui & præsertim in aucupijs astutissimi: utuntur certo navigii genere ex coriis confecto in quo solummodò homini locus: cui unico tantum remo opus est. Dextrâ Instrumentum tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Angliâ visum. *Fretum Davis* itidem à Johanne Davis Anglo appellationem accepit, qui anno 1585 & duobus proximis littora Americæ, vel potius Groenlandiæ Circium spectantia à 53 gradu ad 75 transitum illac in Chinam scrutando perlegit. Quæ de Euripis illis quatuor in Tabulâ vides, descripta sunt ex Itinerario Jacobi Cnoxen Buscoducensis, qui refert Minoritam quandam Anglum Oxoniensè Mathematicum terras Polo circumvicinas descripsisse & astrolabio dimensum esse in hanc sequentem formam ferè, uti ex Jacobo collegit Mercator. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorè voraginem rapi, ut

naves semel ingressæ nullo vento retroagi possint, neque verò unquam tantum ibi ventum esse, ut molæ frumentariæ circumagendæ sufficiat. Sed hæc Luciani veris narrationibus non absona videntur, quando qui loca in quibus Euripi illi esse dicuntur iustrarunt, Euripos nullos invenerunt: scilicet Hollandi, qui usque ad 81 Lat. gr. apertum mare invenerunt. Cæterùm de Hyperboreorum habitatione expedit audire Iulium Scaligerum exercitatione xxxvii, de navigatione ex mari Hyperboreo Sinam versus ita scribentem: *An verò per id mare possit ad Sinas institui navigatio; alia aliis adducta sunt in utramque partem argumenta, varique ad sensum est. Nostra tamen hæc sunt. A Durina fluvii ostiis unde cursum auspicantur, legendum esse volunt totum illum tractum, qui universam ambit Scythiam ad ejus Orientalem usque angulum: in cuius flexu, Septemtrionem aut Aquilonem cum Favonis commutandum. Quæ de re qui verba faciunt, illius & maris & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum est. Adco namque rari sunt Zephiri & Subsolani, ut panè sint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illius imperium cæli quasi legitimum à naturâ commissum esse videatur. Vada infinita, cæca, limosa. Hyeme quæ decem sævit menses, quasi pavimento solidata maris superficies. Æstate perpetua caligo, quæ pomeridianis horis unâ & alterâ vix discussa, mox redintegratur. Tum vero majus à glacie periculum, cuius immensa crassa sicutantes, mobilium Insularum inter se concursantium speciem præbent. Certè nuperis Batavorum navigationibus Anno MDxciv & sequentibus duobus in hæc loca institutis, spes facta est, posse ex mari Hyperboreo ad Orientales Orbis oras navibus perveniri, sed difficulter admodum propter glaciem, & hybernâ noctem. Guilielmus Barendsonius negabat per Fretum Nassovicum ad Sinas institui navigationem posse, non solum ob gla-*

ciem, sed præcipuè quòd ex variis observationibus comperit, non mare illud sed sinum duntaxat esse, in primis ex eo quòd nullum fluxum & refluxum invenerit. Verùm spes illi magna fuit per Borealissimam Novæ Zemblæ partem dictam navigationem perfici posse. Cæterùm cum indies novæ navigationes illac ad Sinas instituantur, tandem experiendi discetur, utrùm id perfici possit, nec ne. Constat autem naves nostras ad gradum usque 81. provectas, & etiamnum mare apertum invenisse: post verò ad grad. 76. glaciæ crustis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuisse, ne ulterius progredi possent. Destituit vectores Sol. 4 Novemb. Anno MDxcvi: visus iterum 24. Januarii anno sequenti: quo toto tempore in nova Zembla tuguriolo à se extructo latitarunt, usque ad 14. Junii, fortissimi Argonautæ. Sic enim jure eos appellare liceat. Nam quamvis valde celebrata sit à veteribus Argonautarum navigatio: si tamen cum istâ conferatur, ludus censebitur. Quis enim, ante hos Hollandos, per 13 mensium spatium, ab omni hominum consortio segregatus, rerum omnium inopia pressus, rigidissimo cælo intensissimum gelu pertulit, sub Poli Arctici 76. graduum altitudine in vasta solitudine ædes fabricavit in quas se reciperet, ut ab aëris inclementia se tueretur, in illis ipsis identidem altissima nive sepultus, aërotis ferè decem mensibus inclusus? Taceo quæ in reditu, navem deserere coacti ac scapha non recta vecti, acerba pertulerunt. Taceo feroces, truculentos & ingentis magnitudinis Vrsos, atque belluas marinas, cum quibus sæpenumero fuit dimicandum. Quas tamen ærumnas omnes, labores & admirandas difficultates, forti magnòque animo, non sine benigna Divini Numinis protectione & favore superarunt,

Nomi-
na, à
quibus
& cur
indita

Situr.

Cali &
Soli qua-
litas.

Anim-
lum va-
tetas.

ISLANDIA inter varias Oceani Occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subiectæ sunt, maxima, nomen habet à gelu, quo ex parte riget. Dicitur & Snelandia, à nive: item Gardartsholm, i. Gardarti Insula. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & Ptolemæus *Thulen* vocat, cujusque medium ponit gradu Lat. xxx. 20. Long. 63. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus à Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cum disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi seruiat ultima Thule*. Verum enimverò an Thule aliqua fuerit, dubitat Sinesius, & nusquam comparere scribit Giraldus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam*, *Thulen* (uti diximus) olim vocatam asseruerunt: his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius, Peucerus refragantur. Sed de his satis, redeo ad *Islandiam*. Sita est non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est C. milliarium Germanicorum, ut vulgus scriptorum habet, his addit quadraginta quatuor, dictus *Jonas*. Latitudo milliarium Germ. 56. Cælum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagam Septentrionalem, ob austera spiracula venti Circii: qui nec frutices ut scribit *Olaus*, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minimè idonea, neque ullum fert frumentum: at graminis adeò fœcundum solum ferunt in hac insulâ omnes qui de eâ scripsere, ut nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab arvinâ ne suffocetur, periculum sit. Præter Equos & Boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse *Jonas*: Bovèsque & Vaccæ hic omnes cornibus carent: Oves non item. Catellos

habent albos quos impensius diligunt. Falcones candidos magnâ copiâ sunt & Corvi candidi, agnellis & porcellis infestissimi. Vrsi item & Lepores albi. Etiam, teste nostro sæpius dicto *Islando*, Aquilæ albicantibus caudis: quos *Plinius* (ut addit) *Pygargos* appellavit. Præter *Betulam* & *Iuniperum* nullam hanc Insulam ferre arborem *Vellejus* testatur. Quare lignorum maxima per universam Insulam inopia est, nisi fortè (quod interdum accidit) ex Septentrionali plagâ arbores grandiores veterorum turbine, funditus extirpatæ naufragii instar ad hæc littora deferantur: quibus Incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviumque utuntur. Subest Regno Norvegiæ, ab anno nempe 1260, quo primum hos homagium huic præstitisse, tradit idem *Jonas*. Quâ ratione Rex Daniæ qui & Norvegiæ eò quotannis præfectum mittit, qui in arce *Beste* sedem suam tenet, eique nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis: à quibus ad Christianam fidem sub *Adelberto* conversi fuere. Tempore *Haraldi Pulchricomis* primi Norvegiæ Monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cum hic nempe regulorum multitudinem expulisset ex Norvegiâ, qui novas quærentes sedes, huc cum familiis commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansere. Circa annum Christi millesimum hæc accidisse verisimile: circa annum 874. scribit nominatus *Islandus Jonas*, apud quem habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat *Crantzus Isephum*. Sub eorundem Norvegiarum imperio videtur fuisse, ante annos ducentos, ex excerptis *Nicolai Zenii Eclogis*, ubi legimus hanc insulam à *Zichmi Frisslandiæ* Rege bello petitam, sed frustrâ, & à Regis Norvegiæ militibus præsidariis in hac Insulâ positis repulsum.

Impen-
sum ma-
joribus.

Dividitur

Dividitur verò Insula univerſa in totidem partes, quò-
 ſu: Mundi cardines. Orientalem vocant *Außlendingaſior-
 dung*, Occidentalem *Veſtlingaſiorlung*, Septemtriona-
 lem *Norrlendingaſiorlung*, Meridionalem *Snydldingafi-
 ordung*. Vibibus carent, montes pro urbibus habentes
 Fons hic qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujus-
 libet originem demolitur: & quicquid fumi hujus exha-
 latione reſpergitur, in lapideæ naturæ duritiem transmu-
 tatur forma dumtaxat ſuperſtite. Eſt & fons peſtilentis
 undæ, quem qui guſtaverit, perinde ac veneno proſter-
 nitur. Sunt latices cerealis poculi proprietatem imitan-
 tes. Oceanus autem Septemtrionalis in quo hæc Insula
 ſita eſt, tantam Piſcium copiam ſubminiſtrat, tantam-
 que Reipublicæ Iſlandicæ utilitatem præſtat, ut non
 multorum Hominum, ſed totius Inſulæ ſalus & fortu-
 nâ inde pendere videantur: inde enim omnes aut vi-
 vunt, aut victum quærunt, familiæque ſuſtentant. Hic ſi
 velim hujus Maris Piſcium genera omnia recenſere, tem-
 pus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit
 commemorare. Inter quæ Piſcis *Nabual*: Hujus carnem
 ſi quis comedit, ſtatim moritur: habetque dentem in
 interiori capitis parte prominentem ad ſeptem cubitos.
 Hunc quidam pro Monocerotis corna vendiderunt.
 Creditur venenis adverſari. Quadraginta ulnarum lon-
 gitudinem habet bellua. *Roider*, centum triginta ulnarum
 eſt, caret dentibus. Ejus caro eſui accommodatiſſima
 gratiſſimâque, pinguedo multis morbis medetur. *Cetus*
Britannicus, longitudine triginta ulnarum: dentibus caret,
 linguamque ſeptem ulnarum habet. Eſt & maximum *Cæ-
 zorum* genus quod raro apparet, Inſulæ magis quàm Piſ-
 ci ſimile. Inſequi minores Piſces præ corporis illâ imma-
 ni mole nequit, capit tamen illos ſua quadam arte &
 aſtutiâ. Alius item piſcis *Sciæntis* valor dictus, totus carti-

lagineus, Raiæ aliquo modo ſimilis: ſed infinitis modis
 major, Inſulæ ſpéciem cum apparet, præ ſe fert, alis na-
 ves evertit. Sunt & *Seemaur*, Boves marini, colore grifeo:
 & alii. Ad montes tranſeo. Iſlandæ (inquit Georgius A-
 gricola) tres ſunt Montes elati in Cælum, quorum verti-
 ces perpetuâ nive candent, radices ſempiterno æſtuant
 igne. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius, *Helga*, id
 eſt ſanctus. Ab *Heclâ* non longè abſunt fodinæ Sul-
 phuris, pænè unicum Incolarum mercimonium, & vec-
 tugal Inſulæ: Mercatores enim naves eo onuſtas eve-
 hût. Mons ipſe cum furit, ut horribilia tonitrua inſonat,
 projicit ingentia ſaxa, Sulphur evomit, cineribus egeſtis
 omnia longâ latèque complet, ut ad vicesimum lapidè
 terra coli non poſſit. Qui naturam cauſasque ejus incendii
 curioſius contemplantur propius ad montem accedunt,
 facile unâ aliquâ latente voragine vivi abſorbentur:
 nam & multæ ſunt, & cineribus ita tectæ, ut nemo ſibi
 cavere poſſit. Locum propterea vocant carcerem ſordi-
 darum animarum. Accedit huc, quod quum glacies ſo-
 luta totos octo meſes magnis molibus littori undique
 allidatur, horrendum ſonum edat, quem Incolæ di-
 cunt animarum eſſe ejularum & quiritationem. Ejuſdem
 naturæ alius mons nomine *Helga*. Hic mons anno 1581,
 teſte Iona, tanto fragore & tonitru ignes & ſaxa eructa-
 vit, ut inde ad octoginta milliaria grandiores machi-
 næ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago
 quædam, ubi ſpectra ſe offerunt, congreſſibus hominum
 tam manifeſta, ut tanquam viventes accipiantur ab ig-
 naris mortis illorum: nec deprehenditur error, priùs quàm
 diſparuerint umbræ. Sed hæc aut fabuloſa ſunt, aut certè
 Dæmonum ludibria, Ipſe Iona fabuloſa putat. Crant-
 zius Iſlandos ſpecus plerumque habitare ſcribit, ad
 montium latera excavatis manſuculis. Quod idem quo-
 que

Opera &
publica &
privata.

Mores.

Videtur.

que Olaus asserit, in primis tempore brumali. Ex ossibus Piscium domos exstruunt, penuriâ lignorum. Contrâ Ionas, dicit hîc Templâ & domicilia exstare satis multâ ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet Insula Episcopatus Cathedrales, *Holam* sub quo sunt Monasteria *Pingora*, *Remsted*, *Modur*, *Munkeniere*: *Scalholt* cui Monasteria subsunt *Uidey*, *Pyrnebar*, *Kirkebar*, & *Shieda*. Ex Vellei huius tabulæ auctoris tamen scriptis intelligitur novem in ea esse Monasteria: & Templâ præterea trecenta viginti novem. Episcopi autem ex Academiâ Hassnensi eò mittuntur, quorum alter Boreali Insulæ parti præest, alter Meridionali. Ac uterque Gymnasium publicum ædibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolæ communi recto, victu & strato gaudent cum Jumentis. In simplicitate sanctâ vitam agunt, cum nihil ampliùs quærant quàm quæ Natura concedit. Nam & Montes habent pro Oppidis, ut diximus, & fontes pro Delitiis. Beata gens, cujus pauperati nemo invidet, & inde beator quòd Christianismum acceperit. Sed Mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, Insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicant ab oblivione. Piscibus ut plurimum victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquàm in farinam redactis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis undæ, postquam exteri cum iis negotiari cœperunt, oderunt haustum. Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses

quotannis hanc Insulam navibus suis frequentantes còdeferunt farinam, panem, cerevisiam, mulsam, vinum, pannos Anglicos, lintea, ferrum, chalybem, aurum, argentum, mulierum vittas, & ligna in usum ædificiorum & navigiorum: exportant pro his pannum Islandicum (vulgò *vvatman*) magnas sulphuris effossi moles, Pisces induratos, butyrum, sebum, vellera, ferarum pelles, Vulpes, Falcones albos, Equos, & alia istiusmodi. Piscium hîc tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinent, atque ita vænum exponant, altitudine interdum ipsa ædium recta superante. Tanta etiam butyri falsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine 5. præter usitata dolia.

Sed lubet Erasmi Michaëlis versus, quos habet lib. 3. rei Nauticæ de Islandiâ adjicere:

Ultima Parrhasias Islandia spectat in Arctos.
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantum
Læta solo cum vel cæcis oclusa cavernis,
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel lætis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas investit gramine valles:
At vicina etiam solidos cum littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nomimbus stipat, raribusque immittere certat.
Proventu siquidem vario cum excesserit, uno,
Hoc vincit tamen, & cumulo Pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos,
Cujus & in Notios qua pars jacet obvia ventos,
Aestu at æternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu,
Hecla tonans inter sparsa pice Sydera lambit.

D iij BRITANNIA

Regio.
Nomina
a quibus
& cur sa-
disa

BRITANNIA omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuyddus Prydaniæ, Th. Eliottus Eques Britannus *Prydaniæ* dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quàm veritatis incitari, contra Aristotelis, Lucretii, Iulii Cæsaris, & aliorum veterum scriptorû autoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent, quod cæruleum efficiebat colorem, ut hoc horribiliore in pugna aspectu esset: iidemque quicquid depictum & coloratum *Brith* patriâ & antiqua linguâ appellarent: rectè quidam statuunt Græcos (qui primùm hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos *Brith* & *Briton* appellari accepissent, ad *Brith Tanta*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum id est, pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania Mauri, Lusitania Lusi, & Aquitania aquarum regio nominatur. Britanniam autem *omnibus cæli ac soli bonis natura donavit, in quâ nec rigor est nimius hyemis (ut habet Panegyricus Constantino dictus) nec ardor æstatis: in quâ segetum tanta fecunditas, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi, in quâ nemora sine immanibus bestis, terra sine serpentibus noxiis. Contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta vellere; certe quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nulla sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non atollit umbras, noctisque metam cæli, & syderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat prætereire. Inter omnes Britannicæ Insulas duæ re-*

Cali rō-
peries.
Soli fer-
tilitas.
Animali-
um va-
rietas.
Albion
Insula.

liquas magnitudine longè præcellunt: *Albion*, sub quâ Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*. Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britannicæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur quàm in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quid huic Insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cum circumvicinæ Insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoriâ illa in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cum enim illi Italiam ab Hespero Atlantis filio Hesperiam, Galliam à Poliphemis, Gallatiam &c. fabulosè dixerint: hanc Insulam ab Albione Neptuni filio Albionem etiam fabulosè denominasse, vero non ab simile videtur: quod Perottus & Lilius Giraldus prodiderunt. Alii ab $\alpha\lambda\phi\omega\nu$ malunt deducere, quod teste Festo, album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ. Figura ejus triquetra est, Siciliae maximè similis, nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum Occidentem versus Angli vocant *The cap of Cornwall*. Secundum Cantium quod Orientem prospicit, Anglis *Northforland*. Tertium Orcas sive Tarvisum quod longè in Septentrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. Livius & Fabius Rusticus eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimilavère. Ab Occasu, qua Hibernia sita est, Vergivi⁹ Oceanus irrûpit, à Septentrione, vastissimo & apertissimo Hyperboreo Marti pulsatur, ab Ortu qua Germaniæ prætenditur, Germanico, à Meridie qua Galliæ opponitur, Britannico urgetur.

Figura
& situs

getur. Diodorus libro sexto ambitum ejus scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum. Martianus: Britannia inquit, longa millibus octingentis, lata trecentis, circuitu tricies octies viginti quinque millia tenet. Nugæ. Doctissimus & accuratissimus scriptor Camdenus hanc rationem inivit, à Tarvisio promontorio ad Belerum, itinere ob sinuosos littorum tractus curvato, millia passuum sunt D cccxii: inde ad Cantium ccc xx millia: denique à Cantio ad Tarvisium Dcciiii millia. Quæ summa est MD cccxxvi millium passuum. Hæc Insula olim in duas partes divisa fuit, teste Prolo-mæo magna constructionis lib. ii: ubi Insulam universam in Britanniam magnam & parvam dispefcit. Magnam vocat citeriorem ejus partem, ad Meridiem: Parvam verò ulteriorem ad Septemtriones. Romani verò ulteriore parte neglecta, quia, ut inquit Appianus, illis utilis esse non poterat, citeriorem in provinciam jam redactam primùm duplicem fecerunt, Inferiorem & Superiorem, ut ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum Walliâ Superiorem, ulteriorem & Septemtrionalem Inferiorem vocat. Postea in tres partes descriplerunt, ut ex Sexto Rufo liquet, in Maximam Cæsariensem, Britanniam Primam & Britanniam Secundam. Postremò cum Imperii Romani formula indies immutaretur, Britanniam quinque partitam fecere. Britanniam nimirùm Primam, Secundam, Maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flavianam Cæsariensem. Atque hæc quidem fuerunt sub Romanis ipsius Britannix divisiones. Nonnulli universam Insulam olim fuisse in tres partes divisam scriplere, nempe in Loegriam, Cambriam & Albaniam. Sed hanc recentiorum esse divisionem credit Camdenus, ut quæ à tribus populis, Anglis, Cambribus & Scotis, qui postremò Insulam inter se diviserrunt, videatur enata. Postea in duo Regna, nempe An-

gliam & Scotiam, divisa est Insula: jam verò scelicissimo sub Jacobo 6 unita hæc duo sunt Regna, & tota Insula Magna Britannia appellata. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, ut suprà docuimus, Britannia undique circumfunditur, quem B. Basilius Mare magnum, & navigantibus horrendum dixit. Latè certè modò campos vicinos inundat, modo refugit & nudat, & ut cum Plinio loquar, in magnitudine hac aperta, Lunæ vim laxè grassantis efficacius sentit, tantàque vi semper immititur, ut nò solùm flumina retroagat, sed aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituar. Tantùmque erat vel hoc mare hyeme navigare, ut Jul. Firmicus in libello de errore prophandarum religionum ad Constantem & Constantium Imp. exclamarit: Hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes, & scaventibus undas calcastis Oceani Britannici, sub remis vestris incognitò jam nobis panè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit. Quid ampliùs vultis? virtutibus vestris victa Elementa cesserunt. De commoditatibus quas hoc mare præstat, de tempore quo terras fovet, de vaporibus quibus aërem nutrit, & agros irrorat, de piscibus varii generis Salmonibus, Passeribus, Paguris, Afellis, Halecibus &c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere: Margaritæ tamen non sunt silentio prætereundæ, quas rotundâ specie mari Britanico gregatim natate ducem sectantes, mare apum lubas memorat. Meminit & Marcellinus. Harum spe Cæsarè Britanniam petiisse auctor est Suetonius. Atque hæc de Albione, nunc reliquas præcipuas petcurramus. Inter omnes longè præcellit Hibernia, de quâ nihil hîc, de eâ in propriis quas occupat tabulis, dicturi. Eam sequuntur Orcades, nunc Orkney xxx, plùs minùs, Insulæ modicis inter se discretæ spatiis, quæ ita appellat quædam

Mare,

Commoditas.

Orcades.

dam antiqua membrana, quasi *Argath*, id est, *supra Ceras* ut ibi exponitur: Camdenus malit *supra Cath*, obiacet enim *Cath* regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cathnessæ* nunc vocant, cujus Incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur. Solini ætate homine vacarunt, & juncéis herbis inhoruerunt, nunc vero cultæ sunt, sed sine silvis, hordei satis feraces, tritici & arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus aut venenosum animal. Animalium greges numerosissimos nutriunt: Lepores, Cuniculi, Grues & Cygni hic multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua Incolæ non parum emolumenti capiunt. Iulius Agricola classe primus Britanniam circumvectus Orcadas ad id tempus incognitas, invenit domuitque, tantum abest ut Claudius devicerit, (quod Hieronymi Chronicis asseritur.) Deinde vero cum Romanorum concideret in Britannia Imperium, Pictorum sedes fuerunt. Postea in Norvvegorum potestatem & Danorum devenerunt: unde Gothicè loquuntur Incolæ: & demum Christiernus Rex Daniæ pacta pecunia, Anno MCCCC LXXIIII omne jus suum in Regem Scotiæ transfudit. Harum autem præstantissima *Pomonia* Episcopali cathedra celebris, a Solino *POMONA* diutina ob diei prolixitatem vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & plumbi ferax, ac sede Episcopali in *Kirk wale* opidulo, & duobus castris ornata. *Oceris* etiam inter has a Ptolemæo recensetur, quam *Heth* nunc dici conjecat Camdenus. An vero *Hey*, quæ inter has numeratur Plinii *Dumnam* dicam, inquit idem Camdenus, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Yle*; i. *Insula pulchra*, cujus opidum quod habet unicum *Dume* dicitur, *Dumnam* existimare, quam cum Becano *Wardhuys* in Lappelandia censere.

Soli fer-
silias.Anima-
dium va-
sitas.Imperii
majori.

Haftenus ille. *Zelandiam* quoque unam earum nominat Ioannes Major, quinquaginta mille passibus in longum exprorectam. Incolæ porro harum Insularum cum abundantia hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sunt bibacissimi, nullum tamen in eis unquam ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur Boëtius. His proximæ *Hebrides* Insulæ numero XLIIII, quas Beda *Mævanias* Ethicus *Betoricas*, Giraldus alibi *Inchades & Leucades*, Scoti *Westerne Iles*, i. Occiduas Insulas: Ptolemæus cum Plinio & Solino *Ebudas* vocat. Harum triginta esse Plinius scripsit, sed quinque recenset Ptolemæus, Prima *Ricina* est, Plinio *Rinea*, Antonino *Ridunas*, nunc *Racine*. Insula hæc exigua est objecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* est nunc *Ila* (teste Camdeno) Insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interjacet, Bedæ *Hy & Hu*, situ plano gaudens, in qua Episcopalis est sedes, in *Sodore* opidulo, unde Insulæ omnes *Sodoren*ses etiam dictæ fuerunt, quod in ejus diæcesi censeantur; celebris autem est Regum Scotiæ sepultura. Inde *Maleos* est Ptolemæi, nunc *Mula*, cujus Plin. meminit, cum inquit *Reliquarum Mella xxxv mill. pass. amplior proditur*. *Hebuda* Orientalior nunc *Skje*, deinde Scotiæ littori longè obtenditur, & *Hebuda* Occidentalior magis in Occasum divergens, nunc *Levves*, cui præest *Macloyd*, & in antiquo Manniæ libro *Lodhuys* dicitur, monticulis prærupta, saxosa & raro cultore, sed omnium amplissima, a qua exiguo Euripo *Eust* disjungitur, Cæteræ præter *Hyrham* ignobiles sunt aut saxis asperæ, aut castribus inviæ, & vix videnti cespice vestitæ. Sequuntur *Mona & Vectis* Insulæ, de quibus vide ea quæ in Septima Angliæ Tabula dicuntur.

Hebri-
des. ea-
rum no-
mina.

Regio.
Nomina
prisca &
recentia,
a quibus
& cur
indita.

HIBERNIA Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano *Ierna*, Iuvenali & Melæ *Iuvernia*, Diodoro Siculo *Iris*, Eustatio *Vernia* & *Bernia*, incolis *Erin*, Britannis *Iverdnon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc profluxerint nomina, variè ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alii ab Hiberò Duce Hispano, qui primus magna Hominum coactâ multitudine, eam occupavit, dictam volunt: Ab Ibero fluvio alii, quod illius accolæ primi Insulam habitaverint; alii ab hiberno tempore, quia ad Occidentem vergit: Eulogii author ab Irnalpho Duce. *Hibernia* & *Iuverna*, proculdubio ab Orphei & Aristotelis *Ierna* dimanarunt: *Ierna* autem illa, *Iris*, *Iverdnon*, & *Ireland*, ab incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hic Camdenus quid opinione augurari possit se habere negat: nisi forsân, inquit, sit ab *Hibere* Hibernica voce illis Occasum, sive plagam Occidentalem sonante, unde *Erin* quasi Occidentalis Regio deducta videatur. Protenditur hæc Insula ab Austro in Aquilonem, forma lenticulari, sive ovali, non viginti dierum navigatione, ut Philæmon apud Ptolemæum tradidit, sed cccc tantum mill. pass. Latitudine vix cõmplet. Ab Ortu habet Britanniam, a qua Mari Hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur, Ab Occidente vastum Oceanum, A Septemtrione, qua Oceanus Deucaledonius quem Ptolemæus vocat *Hyperboreû*, irrumpit, habet Islandiam: ab Austro respicit Hispaniã. Aër hujus Insulæ est saluberrimus, Cælum mite, clemês, blâdum, nam neque æstivo calore Incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur: neque frigore ad focos; semina tamen ob Autumnii humiditatē rarius maturescunt. Hinc Mela scribit, Cælum ad maturanda semina iniquum

Sinu.

Calitè-
peries.

habere. Salubritate tamen & seneritate aëris multum Britannia præstat. Terræ motus hic numquam, vix semel in anno tonitru audies. Regio gleba præpingui, uberique frugum proventu felix est: pascuis tamen quam frugibus, gramine quam grano fecundior. Triticum namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vanni beneficio purganda. Quod ver gignit, æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Eolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ aliis terris hæc exuberat: *Verum* (ut inquit Mela) *alio luxuriosa herbis non latis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua tibi parte peora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant.* Quod etiam Solinus de hac Insula testatur. Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuè Incolarum opes, Ovium etiam greges plurimi, quas quorannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus Serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe etiam illuc de Britannia allati Serpentes mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. Beda testis est, vidisse se quibusdam a Serpente percussis raso folia codicum ex Hibernia asportatorum propinata esse, & continuo totam vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones præterea, Accipitres & Nisos, præ aliis regionibus copiosè producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi milvorum. Tanta vero multitudine se Grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In Boreali plaga Cygni etiam abundant. Ciconiæ vero per universam Insulam rarissimæ sunt, & illæ nigrae. Peidices, Phasiani, Picæ & Philomelæ deesse dicuntur.

Animam
liam va-
ricas.

Apud

Apum tanta multitudo, ut non solum in alveariis, sed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam Giraldus de avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temerè natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiunt, denique vel in aëre volitent, vel aquis innarent, neque aliter generari hoc animal. Sylvester Giraldus quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformatas, rostro ex testulis pendentibus, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas Aurifusos vocant, plurimæ, Aquila quidem minores, Accipitre majores, quibus alterum pedem unguibus armatum, apertum & rapacem: alterum vero clausum & pacificum, solique natatur idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas Martinetas vocant, Merula minores, in modum Coturnicum curtæ, sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco servantur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes a tinea conservant. Et quod longè stupore dignius est: mortuæ quoque in sicco suspensæ, rediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continet. Habet enim Cervos, qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt: & quanto minores sunt corporum quantitate, tantò præcellentius effertur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & Lepores multi. Sed omnium animalium ferarum & avium corpora, hic quam alibi minora. Est & Taxus, & Mustela. Sed caret Capris, Damis, & Eriis. Talpæ nulli vel rarissimi: sed Mures infiniti. Lupum item & Vul-

pem habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum deputatum vocant, administratur. Hibernia vero sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annū 1175, quo Rodericus Connaciæ Rex, se Regem universæ Hiberniæ nominavit, qui cum totam Insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factum est, ut alii Reguli se sponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico secundo dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad Henricum octavum, qui Rex Hiberniæ ab insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditionis Domini nomen erat invisum. Quatuor in hac civitates præcipuæ, *Dublinia* totius Hiberniæ Metropolis, Sedes Regia & Archiepiscopalis, Comitatusque titulo exornata. Secundas partes tenet *Waterfordia*, tertias *Limericum*, quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi opida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fufius. *Lacus* quoque plurimos hæc terra habet, inter quos lacus est in Hultoniam ab Erno lacu xx. mill. distans, de quo suo loco fufius. Super *Armacum* urbem stagnum est haud amplum, in quod si hastam defixam aliquot menses relinquant, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, exstans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui xxx. mill. pass. in longitudine. xv. in latitudine diffunditur, silvis opacis coronatus, & adeo piscosus, ut piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas, potius quam defectus conquerrant. Fluminibus item egregiis scinditur & rigatur *Jn-* *Flumina* *sala*: quorum nomina hæc sunt: *Avenlisius*, *Dubel* perfluens, *Boandus*, per Mediam, *Banna* per Ultoniam: per

*Imperii
Majoris*

Urbes

Lacus

Flumina

Con-

Connaciam, *Linus*, & *Moadus* per Kenel-cunilliam, Slicheiam, & Samairam: *Modarnus* vero & *Furnus* per Keneleoniã, & alia plurima. Inter omnia vero flumina Hiberniã non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suã majestate longisque terrarum excursibus, quam fœcundissima piscositate. Cæterum flumina & Lacus suis sibi innatis fœcunda sunt piscibus. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis Montium verticibus stagna reperies & Paludes. Pecore Montes, nemora Feris abundant. De mari quod Hiberniam & Britanniam interluit sic scribit Solinus: *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undosum & inquietum toto in anno, nõ nisi æstivis pauculis diebus est navigabile.* Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme vectores ultro citroque navigant. Marinis autem piscibus per omnia latera maritima, satis abundat. Habet Hibernia in universum Comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor. *Armachensem* totius Hiberniã Primatem: *Dublinensem* Hiberniã Primatem: *Cassiliensem* & *Toamensem*. Et hi quatuor viginti novem Suffraganeos habent. Hibernia ex incolarum moribus in duas partes distribuitur. Qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt *Irishrie*, & vulgo *Wild Irish*, id est, sylvestres Hibernici vocantur. Qui vero Legum potestatem sanctam habent, & judiciis se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*: Anglicè, naturaliter & incorruptè loquuntur; Hibernicè tamen norunt, propter quotidiana commercia. Hibernici primarios quosdam Tyrannos habent, quorum imperio, plures tenentur: sub Anglico jure & imperio, nisi simulatè & quamdiu Angli milites eorum territoria

depopulantur, non vivunt. Iudicia tamen propter depredationes frequentes, & furta nocturna certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: Nego. Si convincantur, ad litem æstimandam quosdam arbitros, quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex una familia profeminati, qui quavis intelligentiam juris non habeant, vulgo tamen propter arcanam quamdam scientiam ac moribus acceptam, quasi divini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent Equos valde tractabiles, quos sine ullis adminiculis, etiam loricati insilunt. Hastas bene ponderosas circa medium manibus prehensas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglacios* vocant, & rela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsorii acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent Pedites levis armaturæ machærophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos *Daltinos* vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus quoties ad manus venit magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur, Cænant Hibernici magnificè & opiparè. Nam licet delicatis Artologanis minimè abundant, nec etiam ullà urbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habent, Bove, Porco, & aliis cibariis, prout temporum observatio exigat cumulatissimè instructas. In epulis accumbunt lectulis positis: Primus in mensa locus tribuitur Matri familias, talari tunica, & sæpe crocota bene manicata amictæ.

HIBERNIA in genere descripta, antequam ad specialio-
rem singularum partium delineationem me accin-
gam, operæ pretium putavi, primum distributionem ejus
proponere. Hibernia in quinque partes seu Provincias
dividitur, In *Lageniam* quæ ad Orientem est Angliæ prox-
ima: *Connaciam* vel *Connachtiam* quæ ad Occidentem ver-
git: *Ultoniam* in Septentrionali parte: & *Momoniam* in Au-
strali plaga sitam. Quinta pars *Media* appellatur, quæ me-
dio loco sita a cæteris clauditur. In hisce quinque Pro-
vinciis alia quædam notabilia territoria ponuntur, ut in
Lagenia includuntur *Fingalia*, *Ossalia*, *Leisia*, *Ossiria*, & *Or-
mundia*. In *Media* reponuntur *Slania*, *Fouria* & *Delvinia*. In
Connacia comprehenditur *Claria*, In *Ultonia* continetur *V-
rilia*, *Anrimenia*, *Lecalia*, ac *Treconcha*. In *Momoniam* conclu-
duntur *Trippetacia*, *Keria*, *Cosmaja*, *Desmondia*, *Tomondia*,
nonnullaque alia. Est & alia Hiberniæ partitio quam in
Tabula generali etiam attigimus: Hæc magna cum cura
& diligentia est consideranda, si quis hujus terræ statum
cognitum ac perspectum habere aveat. Quare observa-
re diligenter oportebit, Hiberniam in duas partes distri-
butam esse, in *Anglicam* & *Hibernicam*. Hanc germani &
genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit;
eaque portio, plebejo sermone, Anglica Provincia no-
minatur, quod sit Anglorum territorium, quasi palis & sep-
tis, circumfessa. Etenim posteaquam Angli Dermicium,
exactum Regem, Hibernicis hostibus, armis castrisque
oppressis, in patriam atque adeo in Regnum restitue-
runt, Angli victores sedem stabilem & domicilia certa,
in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter se
et domitos Hibernos, quædam quasi Insulæ divortia
fecissent, illam partem, in qua coloniam collocarant. An-
glicam Provinciam appellaverunt. Hac major *Lageniæ*
& *Mediæ* pars, ac *Ultoniæ* portio quæ *Vriliadicitur* con-

tinetur, sed præcipua *Lageniæ* particula, quæ *Fingalia* vo-
catur, *Dublinio* ad *Aquilonarem* plagam finitima pri-
mas tenet; *Media* secundas. *Mercator* autem partes priore
distributione a nobis positas, quatuor tabulis luculenter
exhibet, ab *Ultonia*, *Connacia*, *Media* & parte *Lageniæ*
facto initio. Harum omnium partium, quæ ordine ab Au-
thore nostro ponuntur, delineationem, quam potero fi-
delissimè proponam. Offert se primo loco *Ultonia*. Pars
hæc Hiberniæ prima *Cambro-Britannis* nostris *Uluu*, *Hi-
bernicis Cui-Guilli*, Latinis *Ultonia*, & Anglis *Ulster* appella-
ta, ad Septentrionem angusto freto a *Scotia* dirimitur: Limites.
ab Austro ad *Connaciam* & *Lageniam* se extendit: Orienta-
lis plaga Hibernico mari incumbit: & occidentalis
æstuoso & turbulento vastoque Occidentali Oceano
continenter pulsatur. Hæc Provincia cum sit *Scotiæ* ad *Bo-
ream* ultima, *Scoticis* Insulis, quæ dicuntur *Hebrides*, & spar-
sim in mari inter utrumque Regnum positæ sunt, præten-
ditur: quarum quidem Insularum *Hiberno-Scotus* antiqui Forma.
Schyæ successor, incola est. Forma orbiculari est, & in
longitudine a portu *Coldagh* boreali cardine, ad *Kilmore* au-
stralem terminum, centum fere millia passuum colligit:
latitudine autem a *Black-Abbey* ortivo limite, ad *Calebogh*
promontorium occiduum, centum triginta & insuper a-
liquod auctarii vice milliaria numerantur. Totius circū-
ferentia quadringentis plus minus & viginti millibus Cæsum.
passuum circumscribitur. Raro hæc Regio immodicam
ullam Cæli intemperiem sentit. dum & mobiles cele-
resque venti intensos ætatis ardores refrigerant; mol-
lesque ac mites pluvix rigidos hyemis algores mitigant.
In summa, nec gelida nec torrida zona hîc dominatur.
Nubes aeris spectabiles & peramœnæ sunt: cumque vel
impurissimæ sunt, nec insalubres nec diuturnæ, ventis
commotioribus eas perpetuo impulsu agitantibus, repe-
riuntur.

Miliaria Hibernica
6 12 18 24

VLTONIA,
Conatia, et Media PARS

OCEANUS

ATLANTI

CUS

MARE

HIBERNICUM

LAGENIE

PARS

MERI

DIES

OCCIDENTES

ORIENTES

18 19 20 21 22 23 24 25 26 27

57 56 55 54

Solum.

Fluvii.

Salmonis
copia.

Lacus.

riuntur. Aequalis hæc coeli temperies in causa est quod solum etiam varii generis arbores copiose producat, tam fructiferas quam ædificiis opportunas. Regio admodum herbida & rei pecuarie commoda: equorum, ovium & boum apprimè dives. Fluvii itidem duplum (ut ita dicam) vectigal & tributum pensitant, profunditate navigiis tam ad voluptatem quam ad utilitatem ferendis pares; iidemque piscosi, & propriis accolarum usibus & aliorum commodis inservientes. Inter quos primum occurrit *Vindérius*, qui nunc *The Bay of Knoesfergus* ab imposito oppido munito & portu tuto, quem Angli *Knoesfergus*, Hibernici *Caregfergus* vocant, id est *Fergusi* scopulus, quod nomen a *Fergusio* ibi submerso invenit. Deinde *Banna* eximitur, ut inquit *Givaldus*, pulchritudinis fluvius, quod nomen testatur, ex Lacu *Eaugh* se in Oceanum duplici ostio transfundit, Salmonibus totius Europæ longè foecundissimus, eo quod ut nonnulli existimant, sit omnium fluviorum limpidißimus, cujusmodi aquis Salmones unicè delectantur. Est & *Logia* fluvius, cuius meminit *Ptolomæus*, qui nunc *Lough Foile* paulo superius spatioso ostio in mare prorumpit: & alii. Multis præterea & immensis Lacubus interfunditur, inter quos Lacus *Eaugh*, qui statim ab *Armach* latè dispergitur, & ad Orientem Solem *Kilulto*, *Kilwarney* & *Dyffrin* silvæ impeditiores usque ad sinum illum pertingunt, qui angusto meatu admissus ita se insinuat, & variis recessibus terram excavat, ut duas faciat Chersonesos, *Lecale* ad Meridiem, & *Arde* ad Aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in Ortum prominet, extremumque ejus Promontorium quod nunc nautis *S. Iohns Foreland*, *Ptolomæo* *Isaruth* vocatur, forsitan a Britannico *Isa* quod infimum sonat. In ipsius Isthmo *Dunum* floruit, cuius meminit etiam, sed non suo loco *Ptolomæus*, nunc *Dovvn*,

vetustæ sanè memoriæ oppidum, sedes Episcopalis. *Arde* è regione jacet tenui alveo divisa. Sunt & alii Lacus de quibus in generali descriptione mentio a nobis facta est. Terra insuper immanibus silvis umbrosa. Ut summatim dicam, licet alicubi sterilior sit, lacubus, stagnis condensisque silvis impeditior; ubique tamen pecore pabuloque foelix est, ac omni tempore improbis & operosis agricolæ laboribus abunde grata. Natura hic ad eo nihil aut parum vel arti vel industria debet, ut florulenta & variegata riparum species, umbrosa nemora, virentia prata, colles molliter declives, agrique ferendis frugibus subactione & cultura adhibita non inepti, indignari quodammodo & succensere incolis videantur, quod incuria sua & negligentia omnia inhorrescere & silvescere patiantur. Hanc regionem *Ptolomæi* ætate universam tenuere *Voluntii*, *Darmi*, *Robogdii*, & *Erdini*, qui in varias etiam hujus Insulæ partes sese diffuderunt. Præcipuus in hoc tractu locus est prope *Kalin fluvium* *Armacha*, quæ licet nullam fere speciem præ se ferat, sedes tamen Archiepiscopalis & totius Insulæ Metropolis est. Ab *Armacha* Regina sic dictam fabulantur Hibernici; Sed *Camdeno* eadem esse videtur quam *Dearmach* vocat *Beda*, & *Ruborum Campum* ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur. Vnus hic in *Vltonia* Archiepiscopus *Armachiæ* sedem habens, hos habet Episcopos Suffraganeos, *Maeth* & *Deren*, *Ardàch* forte *Apde*, *Kilmore*, *Clogher*, *Doone*, *Coner*, *Klancknos*, *Raboo*, fortè *Ropo*, *Droomore*. Ut hujus regionis & Provinciæ Incolæ in ordinem redacti in officio suo continerentur, quinquaginta sex Castellis & propugnaculis munita & tuta fuit: ac mercimoniis faciendis novem oppida quæ vocant Mercatoria instituta: Ipsaque dividitur in Citeriorem & Ulteriorem: Citerior tres habet Comitatus, *Louth*, *Douvn* & *Antrimma*;

Veteres
incola.

Ulterior

Vltior Septem, Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Doner-
Nomina. gall, Fermanagh, & Cavon. CONNACIA secunda Hiber-
Confinia. niæ pars, aliis *Connachtia*, Anglis *Connagh*, & Hibernis
Connaghti, ad Ortum parte quadam Lageniæ, ad Septem-
 trionem parte eidem Vltioniæ terminatur. Ab Occasu,
 occidentali Oceano pulsatur, & ab Austro, parte eti-
 am *Momonía Sineo* flumine inclusa, & Hispaniæ regno ob-
 versa est. Figura est oblonga & ad utrumque extremum
Forma. tam boreale quam australe, exilis & angusta: sed medi-
 um versus ab utroque latere in amplitudine magis magis-
 que increfcit. In longitudine a Sineo fluvio Australi
 cardine ad *Enii Kelling* Borealem, centum Viginti sex nu-
 merantur milliaria: qua vero latissimè patet, a *Tromer*
 Orientali limite, ad *Barragh-Bay* Occidentalem, plus mi-
 nus octoginta. Totus autem circuitus & ambitus supra
 quadringenta passuum millia occupat. Aër hujus regi-
 onis non usque adeo purus ac lucidus ac in reliquis Hi-
 berna Provincis, ob subuvida quædam loca, herbida tamen,
 quæ a mollitie *Boghes* appellitant, & periculosa, &
 vaporibus crassisque nebulis oppleta, Primaria hujus
 Provincie urbs, & quæ tertiis in Hibernia vix acquiescit,
Galwaja est, *Hibernicè Gallive*. Turrisformis (ut ita dicam)
 constructa, Sede Episcopali insignis, & mercatorum fre-
 quenti comœatu celebris, stationis portusque subjecti
 beneficio, opum terræ marisque facili excambio & com-
 mercio, incolis quæstiuosa est. Nec ita longè ab ea, propè
 littus occiduum, æstuariolis sinibusque exiguis lancinatum &
 quasi laciniatum, insulisque serie quadam

dispositis, prætextum, Insulæ positæ sunt *Arran* dictæ quæ
 multis fabellis, quasi Insulæ viventium essent, famige-
 rantur, in quibus scilicet nemouquam vel morē-
 tur, vel mortalitati obnoxius esset. *Connaghtia* Provin-
 cia hoc tempore quatuordecim Castellis munita, no-
 vem oppida mercatoria ostendit; & sequentem in mo-
 dum dividitur in sex Comitatus, *Claria, Galwaja, Majo,*
Slego, Letrimme, Roscomen. MEDIA tertia Hiberniæ portio,
 quam patrio vocabulo *Miib* dicunt, Angli *Methe*, Giral-
 dus *Mudiam* & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ
 medio. Umbilicum enim Hiberniæ *Killair* in hac parte
 castrum, quod videtur esse Ptolemæi *Laberus*, perhibent,
 ipsumque nomen non aliud innuit: *Lair* enim lingua Hi-
 berna medium significat. Hæc ab Hibernico mari ad
 Sineum usque flumen protensa jacet; quod flumen ipsū
 a *Connacia* disternat. Aërem habet salubrem, adspec-
 tumque delectabilem. Fertilis est frumento, pascuis &
 armentis, affluens carnibus, butyro, caseo, lacte & simi-
 libus: ac propter populi multitudinem, castrorum & op-
 pidorum fortitudinem & pacem inde natam, vulgo *Ca-*
mera Hibernia audit. In Media autem oppida nume-
 rantur *Pontana*, quæ vulgariter *Droghedaja* nominatur
 oppidum laurissimum, portum habens navium stationi
 perappositum. Sunt tamen qui mediam hujus
 oppidi partem, nimirum trans flumen, in Vltonia pon-
 nant. Insunt item in *Media Molingaria, Fovria, Del-*
vina, Trimmia, Kellefia, Navania, Aboja, Dulekia &
Scrimia.

Regio
 Nomina.
 Vnde
 duBann-
 mina

Situ.

Soli fer-
 tilitas.

Imperii
 Majoris.

Oppido-
 rum no-
 mina.

Limire.

Momoniam, Hibernicè *Mown*, & in usitatore orationis contextu *Wovyn*, Latine *Momoniam*, Anglicè *Mounster*. Ea Vergivio mari ad Austrum exposita jacet, ad Septentrionem Connaciæ parti prætenditur: ab Ortu finitimam sibi habet Lageniam: ab Occasu, tota Oceano Occidentali alluitur. In longitudine, a sinu *Ballatimore* Australi limite ad *Galvay* sinum Borealem nonaginta quasi milliaria colligit. Qua vero latissimè ab ortu ad occasum se expandit, scilicet a *Waterfordiæ* portu ad *Feriteri* portum, centum millia passuum continet. Totius circumferentia secundum Promontoria sinusque & recessus ducta, quingenta plus minus & quadraginta passuum millia occupat. Forma ipsius quadrata sive quadrangularis est. Coelum mite & temperatum, nec nimis frigoribus gelidum, nec retorrido ardore plus justo calidum. Solum alicubi in montes assurgit, silvestribus collibus aviis & solitariis caput exerens: subjectæ vero valles campis arvisque frugiferis distinguuntur; & ut verbo dicam, regio universa & ad spectu amoena, & solo fertilis. Provincia hæc omnis in duas hodie partes dividitur: Momoniam Occidentalem & Momoniam Australem. Occidentalem antiquitus *Luceni*, *Velabri*, & *Vterini*: Australem *Oudia* sive *Vodia*, & *Coriondi*. *Velabri* & *Luceni*, authore *Orosio*, eam regionis partem quæ maximè in Occasum projecta & ad Cantabricum Oceanum vergens *Gallitiam* Hispania procul spectat, incoluere. Ac *Luceni* quidem Hiberniæ qui a *Lucensis Gallitiæ* & nomen & originem traxisse videntur, & quorum reliquæ quædam etiamnum supersunt in Baronia de *Lixnaw*, sedes suas, ut creditur, in locis *Sineo* flumini vicinis habuerunt. Commoditates hujus Provinciæ in genere sunt Frumentum, Ligna, Lana & pis-

Forma
Calum

Solum.

Veteres
incola.Commo-
ditates.

ces Horum vero cujusque generis ingens ubique copia est. Nullus autem locus Halecum abundantia & captura adeo celebris est, ac *Eraugh* Promontorium, quod inter *Bantre* & *Ballatimore* sinum projectum jacet: quo numerosa quotannis Hispanorum ac Lusitanorum classis, ipso brumali Solstitio ad piscandos etiam a sellos confluit. Primaria hujus Provinciæ urbs *Limiricum*, Hibernis *Loumeagh*, diviso nobilis fluvii *Sinei* alveo circumfusa est. Sedes hæc Episcopalis est, totiusque Momoniæ Emporium. A *Raimundo Crasso* Anglo primè expugnata, ac postea à *Duvenaldo Hibernico Thuetmonia Regulo* incensa. Deinde interjecto temporis intervallo, *Philippo Bero* Anglo in feudum (ut dicitur) data, & à *Ioanne Rege Castello* munita quod ipse ibidem extrui jusserat. Situs hujus oppidi, secundum Mercatorem, in Latitudinis 53 grad. & 20 minut. Longitudinis autem grad. 9 & min. 34 ponitur. Juxta fluvium illum qui *Ptolemæo Daurona* & *Giraldo Cambrensi* (pauculis litteris immutatis) *Sauranus* & *Savarenius* dicitur, qui è *Muskereja* montibus profunditur, *Corcagia* Urbis Episcopali dignitate insignis, cui & *Clonensis* altera Cathedra adjuncta est, sedet; quæ *Giraldo Corcagia*, Anglis *Corke*, & indigenis *Corcach* appellatur. Hoc oppidum seditiosis vicinis ita circumfessum est, ut cives sive oppidani quasi perpetua obsidione cincti continenter excubias agere coacti sint. Idem quod filias in agrum elocare nuptum non audeant, contractis inter se nuptiis omnes aliquo affinitatis gradu se invicè contingunt. Gubernatur hæc Provincia à Domino Præsede, cum uno Adfessore, duobus Jurisconsultis Legum peritis, & Scriba, qui esset vindex temeritatis, & moderator officii, ne forte à fide & obsequio discederet. Quinque firmis castris munitur

Limiricum
Momonia
caput.Corcagia
urbs.

OCEANUS

OCCIDEN

TALIS

OCEANUS

VERGIVIVS

SEP 22 TENT. 23

MERI 22 DIES 23

OCCIDENS

OCCIDENS

OCCIDENS

51

52

53

52

55

54

53

52

18

19

20

21

22

23

24

25

26

Akill

Remira

Great Island

St Gregories sound

Ifor

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Lo. Fin

The Sanctuarie

Kergh

K. Ane

L. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Boyley

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

Shroc

C Dolos

Valentia

S Michael

Skryffe

Carbieo

Mocobagh

Towne

Ghedagh

Balahmore bay

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Cape Cleare

Lo. Meisk

Carbre

L. Bribke

Bride

Phelim

Leskeny

Enia Kery

Donebo

Killens

C Lcane

Bernagh

Carydane

M Clon

Bockes

MOMONIA ET LAGENIA.

44

Lagenia. munitur *Momonía*, sex etiam oppidis mercaturam facit, ac sequenti modo dividitur: *Limiricum*, *Kerry*, *Corcagia*, *Waterfordia*, *Desmonia*, *S. Crucis in Tipperaria*. *Lagenia*, Indigenis *Leighnigh*, Britannis *Lein*, Latine *Lagenia*, in antiquis Sanctorum vitis *Lagen*, & Anglice *Leinster* dicta; ad *Limitar.* Ortum tota maritima est, & secundum Hibernicum mare præjacet: ad Connaciam Occasum versus Sineo flumine continetur: Boreale latus *Luthensit* territorio, & *Forma.* Australe *Momonía* definitur. Regio hæc objacet Angliæ, uti *Momonía* & *Connacia Hispaniam* prospectant. Forma triangulari est, lateribus non multum inæqualibus. Ab ortu hiberno ad Occidentalem apicem intersunt octoginta quasi milliaria; inde autem ad Occasum Solstitialein sive æstivum, plus minus Septuaginta. Maritima autem, ad Ortum & secundum mare Hibernicum, ad octoginta etiam protenditur. Totius ambitus quasi ducenta Septuaginta millia passuum colligit. Cælum purum, mite, & temperato habitu placet, neque calore nimio, uti nec frigore excedens, temporibus anni, & insito continentis ingenio respondet. Fertilis & frugifera ut plurimum terra est, carnibus, piscibus, aliisque cibariis, butyro, caseo, & lacte dives. Frumento omnis generis, pecore & pascuis satis foelix: multoque fertior esset, si ad regionis ipsius invitamentum agricolæ accederet industria. Fluviis commodè irrigatur, & maxima ex parte silvis probè vestitur, unum si excipias Dubliniensem Comitatum qui de hoc defectu nimis conqueritur: is autem usque adeo silvis indigus est, ut in ignis alimentum vel cespite bituminoso & pingui, vel fossili ex Anglia carbone eo advecto uti Incolæ adigantur. Qui hos tractus *Ptolemæi* ætate tenuerunt fuere *Brigantes* sive *maivis Brigantes*, *Menavii*, *Cauci*, & *Blani*. Atque ab his *Blanis*

Dubliniensis Comitatus Solvitur in quatuor.

Veteres incolæ.

fortassis deducta & contracta sunt recentiora illa & moderna (ut ajunt) nomina, *Lein*, *Leighnigh*, & *Leinster*. *Menapii* ut nomen ipsum quodammodo innuit, arguitque, à *Menapiis Gente Belgica* sive Germaniæ inferioris quæ maritimas oras incoluit, oriundi sunt. *Brigantes* autem qui & *Brigantes* nominantur, *Florianus del Campo Hispanus* nullum non movet lapidem ut à *Brigantibus* sive *Hispania* deducat, a quibus urbs antiqua in *Hispania*, *Brigantia* dicta, nomen cepit. Sed a *Birgo* flumine potius quod circumcoluere, denominationem suam desumpsisse verisimilius est; nam ipsum nomen ferè hoc persuadere valeat. Hujus Provinciæ commoditates in pecore, marinis avibus, & piscibus consistunt. Equos item optimos & generat, & alit (*Hibernicos Hobbies* vocamus) quibus non idem qui cæteris in cursu & grassu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. In hac Provincia multa & opulenta oppida reperiuntur. Primum occurrit *Kilkenny* Neoro apposita, id est *Cella* sive *Fenum Canici*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum, & inter *Mediterranea* hujus *Insulæ* facile primum. Inferius ad eundem Neorum sedet oppidulum munitum, Anglice *Thomastowne*, Hibernicè *Bala mac Andan*, id est oppidum filii *Anthonii*, utrumque nomen ab extructore *Thoma Fitz-Anthonio* Anglo inditum est, cujus hæredes etiamnum hujus Domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, à *Ptolemæo* memorata, quæ nomine etiamnum facto recto *Rheban* dicitur, sed pro urbe sunt pauculæ casulæ cum Propugnaculo. Nobilem tamen virum *N. de S. Michaele* Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet of Rheban* appellatur. Est & *Lechlinia* Hibernicè *Leighlyn*, Regium oppi-

Commoditates.

Urbius nomina.

oppidum à Bellinghamo illo nobilissimo Prorege, patrum memoria castro munitum. Hic etiam Menapiam urbem statuit Ptolemæus, ad ostium Modonæ fluvii. Verum enim vero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat, urbs sit Germanico nomine *Weysford* totius Comitatus caput: & *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *VVeisford* Menapiam fuisse confidentius, inquit Camdenus, conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius, & ab illis Germanis impositum qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum etsi non primæ magnitudinis urbs sit, est tamen cum primis memoranda, quod prima totius Hiberniæ in Anglorum fidem, *Stephanide* Duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia, unde totus hic ager Angliis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglo-Hibernicè planè loquantur. Est præterea in Comitatu *Kildariensi* *Kildaria*, Episcopali sede ornata, cui etiam honori erat in primis Ecclesiæ Hiberniæ incunabulis *Brigida* Virgo, sanctitate & Virginitate sua venerabilis, ut quæ Sancti *Patricii* illius antiquitate & nomine famigerati discipula fuerit. Urbs autem quam præ cunctis aliis vel urbibus vel oppidis non *Lageniæ* modo, sed & totius Hiberniæ jure suo fama celebrare possit, illa est quam Angli *Develin* vocant, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est oppidum super crates; subjectis enim, ut in palustri loco, cratibus, cum primum condi coeptum est, fundamenta jacta ferunt, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit Isidorus, quod in palustri

solo suffixis profundo palis locaretur. Regia hæc Hiberniæ urbs & sedes est, moenibus & munimentis valida, ædificiis splendida, magnitudine multis aliis urbibus par, civibus frequens, & emporium mercaturis faciendis, commeatibus & commerciis admodum celebre. In Suburbiiis ad Ortum, *Henricus* secundus Anglorum Rex, ut refert *Hovedenus*, Palatium sibi Regium curavit erigendum. Et *Henricus Loundres* Archiepiscopus Dubliniensis circa annum *Christi* 1220 armamentarium extruxit. Nec longè ab eo Collegium pulcherrimum Sanctæ & Individuæ Trinitatis nomini consecratum spectatur, quod foelicissimæ memoriæ *Elizabethæ* Anglorum Regina privilegii Academicæ dignata est. Templum Sancto *Patricio*, sacrum à *Joanne* Angliæ Rege plurimum amplificatum, *Joannes Comynus* Archiepiscopus Dubliniensis, *Eoveshami* in Angliæ natus, instituit primus Præbendariorum esse Ecclesiam, anno Domini 1191, ac nostris temporibus Decanum, Præcentorem, Cancellarium, Thesaurarium, Archidiaconos duos, & Præbendarios Viginti duos sustentat. Hæc civitas olim ad Politicam Republicæ administrationem, pro summo Magistratu Præpositum habuit. Sed anno humanæ redemptionis 1409 ut Major & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Rex *Henricus* quartus, utque gladius deauratus Majori in perpetuum præferretur. Ballivos etiam ut auctior honoris sive dignitatis cumulus urbi accederet, postea in Vicecomites Rex *Edouardus Sextus* commutavit: nihil ut jam quod in florantissima urbe desideres, deesse videatur, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu in *Aven-lisni*, ostium aggestus, sicut enim præfluentè fluvium vocant, id est *annis Lisnius*.

Regio.
Nomina.

BRITANNIÆ Insulæ Borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*. & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ a Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam Majorem*, & Scotorum in Britannia regnum *Scotiam minorem* historici appellant: Ptolemæus Britanniam *Parvam*, Rufus *Secundam*, Tacitus a silva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti a vicinis quasi *Schyta*. Quemadmodum enim Germani inferiores *Schyas* & *Scotos* uno nomine *Scutten* id est sagittarios appellant, sic etiam Britannos utrosque *Y-scot* dixisse è Britannicis scriptoribus observatum est. Id sanè constat eos a *Schythis* oriundos ex Hispania in Hiberniam & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, pervenisse, & cum *Pictis* in unam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs. Terminij eius Australes Angliam versus, sunt *Teeda* & *Solviens* fluvij: ad Septentrionem est Oceanus *Deucelethonius*, ad Occasum *Hibernicus*, ad Ortum *Germanicus*, ab aliis partibus undique eam ambiunt Oceanus & mare *Germanicum*. Longa est *LXVII* milliaria Germanica, hoc est *Anglica 257*, lata *LII* Germanica, sive *190* Anglica. Regio temperatior quam Gallia, remissionibus frigoribus, caloribusque sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magna ex parte sulphurea est & viscosa, atque ob id pabulum est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit frumenti quantum Incolæ absument. Profert etiam terra varia Metalla. Habet Aurum, Argentum, Argentum vivum, Ferrum, Plumbum & Cuprum magna copia. Habet in *Drisdalia* Aurifodinam, in qua etiam *Lazurum* invenitur. Habet & gemmas, præsertim

Situs.

Cæli temperies.
Soli fertilitas.

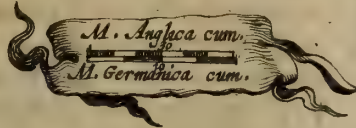
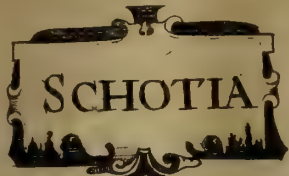
Gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pasca, item optima quæ omnis generis nutriunt Armenta: unde Carnis, Lactis, Buryri, Casei, Lanæ abundat copia. Cæterum Scoti cum ad *Pictos* in Britanniam accessissent, quamvis Anglos præliis, & prædationibus continenter lacefferent, non tamen res Scotica statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt, nec ut *Beda* innuit, per annos plus centum viginti septem, contra *Nardanhunbrorum* regulos signa efferre ausi, donec uno eodemque tempore *Pictos* ferè ad internecionem delevisent, & *Northumbriæ* regnum intestinis malis, *Danorumque* incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis Septemtrionalis Britannia plaga in Scotorum nomen concessit, una cum citeriori illa regione citra *Cluidam*, & *Edinburgh frith*. Scoti in Bello fortes, ac strenui milites inedia, vigilia, algoris patientissimi. Primaria Scotiae urbs est *Edinburghum*, vulgo *Edenborough*, *Ptol. Castrum Alatum* Sedes hæc Regia, & Metropolis non tantum *Laudoniae*, sed etiam totius Scotiae, situ editiore inter montes, eo ipso *Pragæ Bohemorum* haud absimilis: longitudine ab Oriente in Occidentem mille passus porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus Septentrionem præcipitio munit urbem, cætera ad Orientem & Meridiem sunt muro circumdata: distat a sinu maris & ostiis *Forthæ* passibus mille. Ad Orientalem urbis partem est Regis Palatium, quod *Cathedram Arthuri* vocant. Ad Occidentalem, Rupes est prærupta, & in rupe *Arx* maxima; quæ *Scotis* vulgo *Castellum puellarum* dicitur; quod verè est *Alatum* illud *Castrum* *Ptolemæi*. Sunt & aliæ hujus regni urbes & opida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus.

Imper
majoris.

Minor
ur-

Urbes.

19 21 23 25 27 29 31 33 35

Orcades
Insulae

OCEANUS

GER

MANI

CUS

ANGLE PARS

Haber ni

Collagh

PARS

Tor

Grigorjan

Withorne

19

21

23

25

27

29

31

33

35

59

59

57

21

23

25

27

29

31

33

Lacus &
Flumina.

Mare.

Portus.

Montes

Silva.

Opera
publica.Ratio
Suber-
gandi.

mus. In vallibus plurimi sūt Lacus, Paludes, Fontesque & Fluvii piscosissimi, quorū pars maxima è Monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. Mare ipsum, Ostreis, Halece, Corallis, Mytilis, Conchisque diversi generis plenissimū. Multos etiam Scotia passim Portus habet & aditus marinis aquis pervios; inter quos *Letha* Portus commodissimus. Regio ipsa aspera & montosa admodum est. & in ipsis montibus habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. Inter Montes maximus *Grampius*, qui mediam Scotiam interfecat. Hic vulgo *Grasbaim* seu *Grazbhaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim a Germanici maris littore ad ostia *Dea* fluvii per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens ad Lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque regni limes erat. Ad Aberdoniam Montes sunt silvosi. Hic creditur fuisse *Silva Caledonia*, Lucio Floro *Saltus Caledonius* in immensum spatium diffusa, procerisque arboribus in via, & Grampio monte divisa. Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, eamque præ reliquis servaverint & coluerint, non solum scripta & monumenta: verum etiam templa, cœnobîa, monasteria, xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. Est & Edimburgi Palatium regium de quo supra, valdè superbū & magnificentum, & in medio urbis Capitolium. Habentque Ducem, Comites, Barones & Procures Regni in ipsa urbe sua Palatia, quando ad Comitatus vocantur. Urbs ipsa nō est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadratis lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatiis possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas partes transeamus. Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in

Ecclesiasticum, Nobilitatem, & Plebem. Ecclesiasticus ordo duos habet Archiepiscopos, *S. & Andreæ* totius Scotiæ Primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo *S. Andreæ* octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis, Aberdoniensis, Moraviensis, Dumblanensis, Brechinensis, Rossensis, Cathanensis, & Orchadensis.* Glasgoensi tres *Candida case, Lismoriensis* sive *Argadiensis, Sodorensis* seu *Intularum*, videlicet *Sura, Mula, Yla, &c.* Nobilitatis ratio hæc est: ut primum locum obtineant Rex filiique Regis, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolute *Principes* dicuntur. Rex autem cum publice inauguratur, populo universo sanctè promittit, se Leges & majorum Ritus veteraque Instituta servaturum, eoque jure quod a Majoribus accepit usurum. Secundum locum obtinent *Duces*: Tertium *Comites*: Quartum illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra Insulam non vigent & à Scotis *My Lords* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, ut etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergò tribuant. Hosce Magnates posses dicere. Quintum locum *Equites Aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lords* dici solent. In Sextum & ultimum locum rejiciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentlemen* appellantur, ut sunt fratres & filii Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores: qui in nullam hæreditatis partem succedunt; siquidem ea tota in filium natu maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. Plebs autem omnes qui divitiis affluunt, quique hospitalitatis & clientelarum nomine benè audiunt, hoc fere titulo (*Gentlemen*) semper decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. Plebeji verò ci-

ves partim sunt primarii opibus insignes qui magistratu in suis urbibus funguntur: partim *mercatores*: partim *opifices*, qui omnes eò quod a vectigalibus aliisque oneribus sint immunes, facile apud eos ditescunt. Ne quid autem gravius in aliquam civitatem in publicis comitiis statuatur, permittitur a Rege tribus aut quatuor ab unaquaque civitate evocatis civibus, ut cum reliquis duobus ordinibus suam sententiam de rebus propositis libere interponant. Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum autoritate continebantur, nunc autem ut cæteri Legibus, quas Reges descripserunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber qui Leges Municipales Latine scriptas continet, titulum (*Regiam Majestatem*) habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur: Reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, ut apud alias Nationes, complures & diversi. Inter hos proxime & secundum Regem, Regni Procurator (quem Gubernatorem appellant) facile princeps est. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, si Respublica Rege forte orbetur, aut si Rex per ætatem Regni negotia non possit obire. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita constitutus, ut Laicorum semper numerum æquet pars altera Ecclesiasticorum. Quibus adjicitur ex Ecclesiasticorum numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet, nisi iudicio Regni Cancellarius intersit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt: Qui capitibus iudicio, magnum Iusticiarium: qui rei nauticæ Admiralium: qui castris regendis, Marescallum: qui delictis inter aulæ sep-

ta vindicandis præficitur, Connestabilem appellant. Sunt quoque in singulis provinciis, quas Vicecomitatus appellant, qui præfunt singuli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum autoritas in his rebus, quæ ad civiles causas & capitibus summam pertinent, decidendis non aliundè pendet, quam a jure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendicant. Ut si Vicecomites non a Rege creati, sed a parentibus nati jure quodam dici possint. Habent quoque civitates atque opida suos Præfectos, Ballivos ac id genus alios Magistratus, qui cives in officio contineant & ipsarum civitatum privilegia tueantur. Ita fit ut Scotorum Respublica ordinum apta dispositione, Legum sancta majestate, & Magistratuum firma autoritate, floreat & summam laudem mereri videatur. Nomina autem Ducatum, Comitatum & Vice-comitatum Scotiæ hæc sunt: Ducatus *Rotsay, Albania*. Comitatus, *Carnet, Sutherland, Rosse, Moravie, Buchquhan, Garniach, Garmoran, Mar, Mernis, Angus, Gowry, Friffe, Marche, Athole, Stratherne, Menteith, Levenox, Wagion, Donglasse, Carrike, Crayvford, Ammandale, Ourmonth, & Huntley*. Vicecomitatus, *Bervvyk* alias *North Bervvyk, Roxburgh, Selkirk, Tvedale, Dunfrise, Niddisdale, VVigton, Are, Lanarke, Dunbretten, Sterveling, Louthean, Laudonia, Clacmanan, Kiuros, Fisse, Perth, Angus, Mernis, Aberdone, Bamph, Fores, & Invernes*. Universitas, *S Andree, & Aberdonia*, quarum hæc ab Alexandro Rege & sorore Isabella multis ornata est Privilegiis circa annum M. CC. xl. Illa sub Iacobo Rege inaugurata, Anno M. CCCC. xi. Quibus additur *Glasguensis*. Ingenia Scotorum vivida sunt, excitata, ignea; sapientiæ capellendæ maximè idonea.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui, abfolvi: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulē. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam secante) in Australem sive superiorem, & in Borealem sive inferiorem. Dirimitur vero ab Anglia primum *Tueda* fluvio, *Zeviota* Monte altissimo, & qua Mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde *Esca* & *Solvæo* fluminibus. Citra hos limites a Mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea, hæc sinistrum *Tuedæ* latus attingit: ad Orientem *Forthæ* æstuario, ad Meridiem Anglia clauditur. In *Marcia* *Bervicum* opidum quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume* qui à Comitum *Merchiæ* familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelfo* monasterio quondam celebre, & antiqua habitatione *Hepburnorum* qui *Bothvellæ* Comites, & hæreditario jure *Admiralii* *Scotiæ* diu fuerunt, qui honores per sororem *Iacobi* Comitis *Ioanni* filio naturali Regis *Iacobi* V enupram, ad *Frânciscum* ejus filium nunc *Bothvellæ* Comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, *Bédæ* Vrbs *Coldana* & *Coludi* urbs *Ptolemæo* fortasse *Colania*. Ad Occidentem *Marcia* ad utrumque *Tuedæ* latus est *Teviotia*, a *Teviot* amne nomen adepta. *Teviot* monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia*, *Erva*, & *Escia* a tribus fluminibus cognati nominis *Lidalia*, *Evo* & *Esca* nominatæ. Ultima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne prope mediam dividente appellata, qui secundum *Solvæum* in *Mare* *Hibernicum* decurrit. Iam ut rursus ad *Forthâ* redeamus, ea ab *Ortu* *Lothionam* claudit: *Coc-*

burni Saltus, & *Lamirii* montes eam a *Marcia* separant. Contingit deinde paullum ad Occasum inflexa *Lauderiam* & *Tuediam*: alteram a *Laudera* opido; alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad Meridiem, & Occidentem contingunt *Lidalia*, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithia* *Nithus* amnis nomen dedit per eam in mare *Hibernicum* labens. *Lothiana* a *Lotho* *Pictorum* rege nominata. Ab Oriente æstivo finitur *Fortha* sive mari *Scotico*. Vallem *Glottianam* spectat ab Occidente *hiberno*. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariorum ad usum vitæ copia cæteras longè præcellit. Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca*, (qui antequam in mare cadant in unum alveum coeunt) *Letha* & *Almone*. Hi partim è *Lamirii*, partim *Pictlandicis* montibus in *Fortham* defluunt. Opida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *Hadintonam*, *Dalneathum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Lemnuchum*. Magis ad Occidentem jacet *Glottiana*, utramque *Glotta* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, a quo in tria diversa maria flumina effunduntur: *Tueda* in mare *Scoticum*, *Ammandus* in *Hibernicum*, in *Deuceledonium* *Glotta*. In ea urbes insigniores sunt *Lanarum*, & *Glasca*. Hanc ab Occidente *hiberno* *Coila* contingit. Ultra *Coilam* est *Gallovidia*. Ea separatur a *Nithia* *Cludano* amne, tota ferè in *Meridiè* vergens, ac ab littore ejus reliquum illud *Scotiæ* latus tegitur. Univerfa pecoris, quam frumenti fertilior, Amnes habet plures in *Hibernicum* mare decurrentes *Vrum*, *Devam*, *Kennum*, *Cream* & *Luffum*. Nusquam ferè in *Montes* attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros propè lacus efficit, è quibus primis ante equinoc-

Marcia.
Situs.
Vrbium
nomina

Tevio-
tia.

Nithia.
Lothiana.
Situs.

Solis ferè
situs

Flumina.

Vrbium
nomina.

Glottiana.

Flumina

Vrbium
nomina.

Gallovidia.

Situs.

Flumina.

Lacus.

tium

Lacus.

tiū autumnale imbris rivi augmentur, unde multitu-
do incredibilis Anguillarum descendit, quas accola
nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum
inde quæstum faciunt. In hac provincia lacus est *Myr-
toun* dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu
hyeme concrefcit; altera nullis frigoribus congelari po-
test. Extremum lateris est *Novantum* promontorium, sub
quo in ostio *Lussi* fluminis Sinus est qui *Ptolemæo* *Re-
gionius* vocatur. Ei ex adverso influit ex æstuario *Glottæ*
Sinus vulgo *Lacus Rianus*, *Ptolemæo* *Vidogara*. Quod
inter hos sinus terræ procurrit, Incolæ *Rinum*, id est *Gal-
lovidæ* aciem appellant. Ab eisdem *Novantum mula*, id
est, *rostrum* sive *riktus* nominatur. Tota autem regio *Gal-
lovidia* (nam *Gallovid* præcorum *Scotorum* lingua *Gal-
lum* significat) nominatur. Infra *Vidogaram* a tergo *Gal-
lovidiæ* leviter declinat ad *Glottæ* æstuarium *Caricta*. Eam
duo amnes intersecant, *Stinfiarus* & *Grevanus*: uterq; multis
amænis villis cingitur. Inter amnes qua in modicos col-
les tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. To-
ta terrestribus, maritimisque copiis non modo sibi suf-
ficiens, sed vicinis multa suppeditans. *Dunus* amnis eam
a *Coila* separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui in-
sulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Ca-
ricta* regione ingentis magnitudinis *Boves*, quorum ca-
ro tenera suavisque esu est; pinguedo liquefacta semel
nunquam concrefcit, sed olei instar semper fluitat. Se-
quitur *Coila*, quam a Meridie *Gallovidia* claudit, ab
Ortu æstivo *Glottianam* attingit: ab Occasu *Irvino* flu-
vio a *Cunigamia* distinguitur: mediam *Aera* amnis divi-
dit. Ad eam sita est *Aera* emporium non ignobile. In u-
niversum regio est feracior virorum fortium, quam fru-
gum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo:

Caricta.

Silt fer-
minus.

Coila

Situs.

quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires
animi & corporis confirmat. In hac Provincia haud plus
decem millibus passuum ab *Aera* oppido, saxum est du-
odecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius
spissitudine; haud immerito surdum appellatum. Nam
si ingentem sonitum vel voce edas, vel scloppo, vel quo-
vis crepitaculo; is qui ex adversa parte erit saxo prox-
imus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus
optimè. *Cunigamia* post hanc ad *Septemtriones* procur-
rit, & *Glottam* submover, ac propè ad justi amnis mo-
dum coercet. Nomen huic Regioni *Danicum* esse con-
stat, quod eorum lingua *Regis domicilium* significat: quæ
res indicio est, eam *Danos* aliquando tenuisse. Proxi-
ma ad Orientalem ejus plagam sita est *Renfroana*, ab o-
pidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appella-
ta, vulgo *Baronia* dicitur. Mediam eam secant duo am-
nes quibus utrisque *Carthus* est nomen. Post *Baroniam*
est *Glottia* ad utramque *Glottæ* ripam protensa, & ipsa
in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Am-
nes nobiliores fundit: a læva *Avennum*, & *Duglassum*, qui
in *Glottam* decurrunt: item a dextra alterum *Avennum*,
qui *Lothianam* ab agro *Sterlinensi* dividit. Hi duo flu-
vii communem omnium appellationem loco proprii
nominis acceperunt: quemadmodum in *Vallia* diversa
dialecto is, quem *Avonam* vocant. *Sterlinensem* agrum a
Meridie separat a *Lothiona* *Avennum*, ab Ortu æstuarium
Forthæ, donec paulatim seipso minor ad justam fluminis
magnitudinem redactus propè *Serlinum* pontem pati-
tur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dig-
nus, *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt Monumen-
ta. Ad lævam *Carrontis* duo terreni sunt tumuli *Homi-
num* opera (ut res indicat) ædificati: vulgo *Duni*

Renfro-
ana.

Glottia,

Situs.

Fluminis

Ager
sterlinen-
sis.

pacis appellantur. A dextro Carrontis latere ager ferè cætera planus in collem paullū prominere, medio ferè spatio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexū modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè Beda Anglus *Guidi* vocat; atque in ipso valli Severi ángulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerūt: multa vestigia exstant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimoniū salutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones continentur. Ultra Sterlinensem agrum est *Levinia*, a Renfroana præfectura *Glotta*, Glascevensi *Kelvino* amne divisa, ab agro Sterlinensi Montibus, a *Taichia*, *Fortha* dirimitur: tandem in montem *Grampium* desinit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* lacus se explicat 24 millia pass. longus, 8 latus, supra 24 insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum Piscium habet & sui generis esu non insuaves, *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc Lacu memoratu digna referuntur. Pisces pinnis carent, gratissimi alias saporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audacissimos Nautas deterreant, quominus solvant. Denique Insula quædam gregibus armentisque pascendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Sed redeo ad Lacum. Tandem erumpens Meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine opidum in Glottam ingreditur. Levinix partem extremam Grampii Montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem

Gerlochum a brevitate appellant, intercisit. Ultra hunc est Sinus multo amplior, quem *Longum* vocant, a *Longo* qui in eum cadit fluvio. Js limes est inter Leviniam & Covalliam Ipsa Covallia, Argathelia seu potius Ergathelia, & Cnapdalia multis sinibus angustis ex æstuario Glottæ infusus, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera insignis lacus, *Fimis* vocant a *Fino* fluvio, quem recipit. Js ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. est & in Cnapdalia lacus *Avus*, in quo est exigua Insula & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur: qui unus in illis regionibus in mare Deuceledonium exit. Ultra Cnapdaliam ad Occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, a deo arctus faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleat, idque spacium nihil aliud quam arena sit: adeo humilis ut per eam naviculis tractis Nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* Argatheliæ adjacens & usque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infœcunda. Qua *Grampius* mons humilior est, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc est, quasi altissimam Scotiæ partem dicas, at ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin*, hoc est, Scotiæ dorsum vocatur: nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt, alia in Septentrionem, alia in Meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in Orientem Hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramque ripam affusa vetere Scotorum lingua *Strathierna* dicta. *Strat* enim regionem ad fluminis decursum jacentem appellare solent.

*Levinia.**Situs.**Lacus.**Cantiera.**Situs.**Lorna.**Flumina.*

T Achiam excipiunt *Ocelli* montes; ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissecuit, *Clacmananam*, *Colrossianam* & *Kinrossianam*. Ab his & *Ocelli* montibus quicquid agri a lateribus *Fortha* & *Taus* claudunt, in Orientem angustè cuneatur ad *Mare*. Et uno nomine appellatur *Fisa*, omnibus rebus ad usum vitæ necessaris sibi sufficiens: qua *Lacus Levinus* eam scindit, latissima: inde utrimque se colligens in angustum usque ad *Caraliam* opidum. Amnem unum qui memoratu sit dignus *Levinus* fundit. Torum littus frequentibus opidulis præcingitur: è quibus maximè est memorabile propter bonarum artium studia *Fanum Andreae*, quod prisce Scoti *Fanum Reguli* appellant: Interius in media ferè regione est *Cuprum*, quo reliqui *Fifani* ad jus accipiendum conveniunt. *Qua Ierniam* contingit, est *Abrenethium* vetus *Pictorum* regia. Hic in *Taum* influit *Ierna*. Ipse autem *Taus* è lacu *Tao* qui est in *Braid Albu* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum *Scotia* facilè maximus. Is se ad *Grampium* montem inflctens; *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis *Grampii* saltibus collocatam. Infra *Atholiam* ad dexteram *Tai* ripam sita est *Caledonia*, opidum vetus tantum nomen retinens, vulgo *Duncaldem*, id est tumulus corilis consitus. Corilus enim cum per inculca se latissimè funderet, & silvarum opacitate agros tegetet, & opido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonii* gens olim inter *Britannorum* clarissimas, alteram partem regni *Pictorum* faciebant: quos *Ammianus Marcellinus* in *Caledones* & *Vesturiones* dividit, quorum

nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra *Caledoniam* ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est *Prethum*. Ad sinistram ripam sub *Atholia* ad orientem spectans est *Gourea* frumentariis campis nobilis. Et sub hanc iterum inter *Taum*, & *Escam* porrecta *Angusfa*, sive ut prisce Scoti loquuntur *Aeneja*. Sunt qui *Horrestiam*, aut juxta dialectum *Anglorum* *Forestiam* dictamputant. In ea sunt urbes *Cuprum*, quod & *Boethius* patrie suæ gratulans ambitiosè *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuisse reor, a *Duno* id est colle ad *Taum* sito, sub cujus radicibus opidum est constructum. Extra *Taum* ad XIII milia passuum recto littore occurrit *Abrenetha*, alio nomine *Obrinea*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longè conspicuum. *Esco* fluvius cognomento *Australis* mediam secat: alter *Esca* Septentrionalis eam a *Mernia* dividit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra *Fordunum* & *Dunotrum* *Comitis Martialis* arcem occurrit *Grampius* paullatim se demittens, & in *Mare* subtidens. Ultra eam ad *Septentriones* est *Dene* vulgo *Dea* fluminis ostiū: & plus minus mille passus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est *Salmonum* piscatu nobilis, ad alterum *Episcopi* sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studiis florentes. Hanc citeriorem invenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc utrumque opidum *Abredonia* *Veteris* & *Novæ* cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria*, ac sese paullatim dilatans ad lx in longitudinem millia se protendit *Badenacham* usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque *Mare* diversa magna que flumina evergit. *Badenachæ* confinis

Fisa.

Opida.

Fluvii
na.Gourea.
Soli fer
tilitas.
AngusfaVrbium
nomina.Abrene
thea.

Situs.

Vrbium
nomina

Marria

Situs.

confinis est *Abria*, ad Mare Deucaledonium modice pro-
na, regio (ut inter *Scotos*) inprimis copiosa maritimis
& terrestribus commodis. Est enim & Frumentis & pas-
cuis inprimis fœlix, & præterea nemorum umbris, &
rivulorum fontiumque amœnitate jucunda. Piscium
vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope *Scotiæ* regio-
ni cedat. Nam præter fluuiatiliū copiam quam tot ri-
vi sufficiunt, Mare longo canali per planum solum in-
fufum penetrat: ibique terræ paulo altiore margine coër-
citur se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus
præbet: unde *Abriam*, id est, stationem patrio sermone
appellant. Idem quoque nomen regiōni circumcir-
ca vicinæ dant. Ad plagam Septemtrionalem proxima
Matrię est *Buchania*, Dona fluvio ab ea diuisa. Ea omni-
um *Scotiæ* regionum longissime se in Mare Germanicum
exporrigit. Pascuis Oviumque proventu admodum fœ-
lix, cæterisque commodis ad vitam necessariis sibi suffi-
ciens. Fluvii ejus cum Salmonibus abundant, *Rai-
yam* amnem tamen id genus Piscis non ingredi-
tur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætere-
unda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim
destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi
opera Hominum antrum subinde purgaretur, spatium
usque ad fornicem brevi completetur. Ultra *Bucha-
niam*, ad Septemtriones duæ sunt regiunculæ, *Boina*
& *Ainia*, quæ usque ad Spæam fluvium pertinent, qui
separat eas a *Moravia*. Oritur autem Spæa a dorso *Ba-
denachæ*, cujus meminimus: & longe ab ejus fonte lacus
est unde erumpit *Jutea*, ac se in Occiduum Mare devolvit.
Ad ostium ejus ferunt opidum nobile fuisse, a fluvio
Emmerluteum nuncupatum, Certe sive terræ vicinæ
spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis ma-

ritimæ commoditatem, locus est admodū emporio ap-
tus. *Ptisci* quoque Reges has oportunitates secuti aliquot
sæculis ibi habitaverunt in *Evonia* arce, quam nūc mul-
tis falso persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim ar-
cis rudera, & vestigium adhuc in *Lorna* monstratur. Ul-
tra Spæam usque ad *Nessum* sequitur *Moravia*, olim (ut
creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes Oceanus Germa-
nicus, velut retro in Occidentem terram agens, sinu vasto
ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio
frugibus & pascuis fœcunda, amœnitate vero, & fruc-
tiferarum arborum proventu totius regni facile prima.
Duo memoratu digna habet opida, *Elginam* ad *Loxiam*
amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum*
ad cognominem fluvium. *Nessus* a Lacu *Nesso* longo
viginti quatuor millia fluit. Aqua fere semper tepida,
nec unquam ita frigida ut congelet. Quin & asperissima
hieme fragmina glaciæ in eum inuenta, tepore aquarum
breui solvuntur. Ultra *Nessum* Lacum Occidentem ver-
sus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantil-
lum sane est, quod obstat, quo minus maria coëant, &
quod reliquum est *Scotiæ*, Insulam reddant Nam quod
spacii ab iis faucibus ad Mare Deucaledonium inter-
jicitur, fere sinibus maris in terram irruptentis est inter-
cisum. Quod ultra *Nessum*, & fauces illas angustas est
interjectum, in quatuor provincias solet dividi, *Naver-
niam*, seu ut vulgo *Strathnaverniam*, a fluvio *Naverna* dic-
tam. Ultra ostium *Nessi*, qua mari Germanico immergitur
est *Rossia*, in mare promontoriis altioribus excurrens:
quod & nomen ipsum indicat. *Rosenim* *Scotis* promon-
torium significat. Ea tota longior est quam latior. Nam
a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur; qua
in Montes attollitur aspera, & inculta: qua se in cam-

*Bucha-
nia.*
Situs.
*Soli fer-
tilitas.*
Elumina.

Boina
Ainia.

*Mora-
via.*
*Soli fer-
tilitas.*

Opida.

Rossia.
Situs.

pos explicat, frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: Lacus piscosos complures, sed maximum omnium *Lubrum*. A Mari Deuceledonio littus paullatim se castigat, & in Orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in Sinum se spatiosum explicat adversus omnes tempestates Portum salutiferum, ac certum per fugium. Proxima Rossia extremæ Septemtrionem versus est *Navernia*, à *Naverno* amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrii secuti *Strathnaverniam* appellant. Eam a Meridie Rossia claudit, ab Occasu & Septemtrione mare Deuceledonium eam alluit, ab Oriente Cathanesiam conringit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atq; ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab Occidente *Strathnaverniam*, a Meridie & Oriente Rossiam, a Septemtrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod Montes candidi Marmoris habet, ratum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigravit. *Cathanesia* ultima ad Septemtrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei *Navernia* occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in *Navernia*, quod Ptolemæo est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisium*: reliqua duo nequaquam æquè sublimia in *Cathanesia* sunt, *Veruedrum*, nunc *Hoia*, & *Betubium*, falso Hæctori Boëthio *Dame* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgo dicitur, alii *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot li-

teris exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. In hoc tractu Ptolemæus collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui Ptolemæo, & exteris *Cornavi* sunt, Britannis *Kernici* fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima Insulæ parte, nempe in Cornovallia *Cornavios* ponant, eosdem qui vetustum sermonem Britannicum retinent adhuc *Kernicos* vocant. Restat nunc ut de Insulis aliquid dicamus. Recentiores Insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant, tres fecerunt vel classes vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Zelandicas*. Occidentales appellantur quæ ab Hibernia pæne ad Orcades in Mari Deuceledonio lateri Occidentali prætenduntur. Has alii *Hebrides*, alii *Æbudas*, alii *Mavanas*, alii *Beteoricæ* appellarunt. *Orcades* in mari partim Deuceledonio, partim Germanico, ad Septemtrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter Scriptores vetetes & recentiores satis convenit, Sed qui eas primi tenuerint, non satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: At è qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumento, quod fretum eos a Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimant, Claudi-ani carmine maximè freti: *Maduerunt Saxone fuso*

Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:

Scotorum tumulos flevit glacialis Terne, Sed quum de his supra in Britannicarum Insularum descriptione egerimus: hæc pauca sufficient, ut Scotiæ fidem imponamus.

Navernia. Sicut.

Sutherlandia. Sicut.

Montes.

Cathanesia.

Scotia Insula.

Regio.
Nomen,
a quibus
inditum.

ALBIONIS Insulæ pars Meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* regione *Westphaliæ*, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alii ab angulo nomen inditum arbitrantur, quod Orbis sit angulus: alii ab *Angloen* opido *Pomeraniæ*. *Goropius* *Anglos* ab *Angle* i. hamo piscatorio deducit, quod ut inquit ille, omnia sibi adhamarent, & fuerint, ut *Angli* loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sanè conjectura ritum potius quam fidem meretur. Sunt qui ab *Anglia* *Cimbricæ* *Chersonesi* regiuncula, quæ *Engelond* i. *Anglorum* Terra, ab *Egberto* *Occiduatorum* *Saxonum* Rege indigitata fuit, appellatam autumant: vel quasi *Engistland* i. *Engisti* terra: qui se ducem his *Saxonibus* præbuit. Sed qui *Engelberti*, *Engelhardi*, & ejusmodi *Germanicorum* nominum etymologiam videt, faciliè etiam *Anglorum* notationem videret. Hi sunt *Germaniæ* populi qui *Britanniam* occuparunt, quos unam gentem fuisse, communiq; nomine nunc *Anglos* nunc *Saxones* vocatos docet *Camdenus*. Hæc ab *Indigenis* non uno nomine appellatur, idque etiam diversimodè: in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ *Orientem* & *Mare Germanicum* spectat ab *Indigenis* *Anglis* *Saxonum* populis, qui eam occuparunt sua lingua *Anglia* vel *England* nuncupatur. Occidentalior vero pars quæ ab hac, *Sabrina* & *Dea* fluminibus discernitur, & *Britannica* aviraque lingua utitur, *Wallia* vel *Walles*, a prædictis *Anglis* nominatur. Termini ejus *Septemtrionales* *Scotiam* versus, sunt *Tueda* & *Solvejus* fluvii: ad *Meridiem* est *Gallia*. & propriè dictus *Oceanus Britannicus*, ad *Occasum* *Hibernia* & *Oceanus Hibernicus*, ad *Orrum* *Germanicus*. Longa

Sine.

est 302 milliaria *Anglica*, Lata 300. a *Belerio* nempe ad *Cantium* *Promontorium*. Aër hic quocunq; anni tempore temperatus ac clemens: Cælum crassum, in quo faciliè nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius Cæli densitatem. Habet solum sæcundum frugiferumque, & ab omni frugum genere ita beatum, ut *Cereris* sedem fuisse dixerit *Orpheus*. Cui ad stipulatur *Mamertinus* aut *Belga* orator qui *Panegyricum* *Constantino* dixit: ubi inter alia dicit, in hac segetum tantam esse sæcunditatem, ut muneribus utriusque sufficiat, & *Cereris* & *Liberi*. Neque solum agros luxurioso ac opimo frumento, ac leguminibus supra modum scæcentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter abietem, & ut *Cæsar* ait, fagum; nunc tamen est passim fagus quoque. *Lauri* non æquè sæcunda est *Thessalia*. *Rosmarinus* vero tam copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. Fert item *Aurum*, *Argentum*, *Cuprum*, *Ferrum*, sed ejus exigua copia: *Plumbum nigrum*, & *Plumbum album* id est *stannum* in suo genere optimum. In magna abundantia hic effoditur, & ad exterarum gentes effertur. Colles hic plurimi, per quos *Ovium* greges errant, non tantum carniis deliciis, sed etiam vellerum tenuitate nobiles; frequentiam *Ovium* juvat Cæli quædam benignitas, Terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totaque regio a *Lupis* est suo privilegio immunis. *Omni* etiam *Pecudum Animalium* que genere abundat, præterquam *Asinis*, *Mulis*, *Camelis* & *Elephantis*. *Molossi* nullibi gentium præstantiores, ferociioresque. *Nasquam* gentium major *Cornicum* multitudo. *Magna* etiam *Milviorum* qui pullis insidi-

Cæli temperata.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

The Ile of wight

Belgia Pars

Imperii
Majorum

insidiantur copia. Romani Britannię potiori parti quingentos pæne annos imperarunt, a C. Cæsare scilicet ad tempora usque Theodosii junioris: cujus ætate Romanorum legiones & præsidia ad Galliam defendendam accersita, Britanniam Insulam reliquerunt; quo factum est, ut Picti Scotique partem Australem invaserint; quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non possent, vocarunt è Germania Saxones, viros bello adfectos, quorum opera initio adversus Scotos & Pictos usi sunt. Postea vero Saxones sive Cœli illecebris capti, sive Pictorum amicitia & familiaritate ducti, sive perfidia propria impulsī, fœdus adversus Britannos cum Pictis iniverant, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi illorum loca invasere. Vnde & pars illa Britannię Anglia, ut supra vidimus, dicta est. Continet Anglia urbes plurimas, inter quas maximè excellunt, *Londinum, Eboracum, Cantuaria, Brisfolia, Glocestria sive Glovernia, Salopia, Vigornia, Bathonia, Cantabrigia, Oxonia, Nordvicus, Zandyicus*, cum multis aliis quas in descriptionibus particularibus delineabimus. Flumina illustriora *Tamesis, Humbrus, Trenta, Ousa, & Sabrina*, de quibus suis locis. Oceanus autem qui Insulam alluit, omnis generis Piscium copia redundat; inter quos Lucius est, quem *Pike* vernacula lingua appellant, qui apud illos magno in precio habetur; eoque cum interdum ex palustri aqua in vivaria transferunt; ubi nidore illo opido purgatus, anguillis minutisque pisciculis pastus mirandum in modum pinguescit. Ostrea nec alibi delicatiora, nec plura. Portus vero Angliæ præcipui sunt hi: *Davernus*, vulgo *Dovre*, qui est Comitatus Cantii extremus, ac colle munitur, arcemque habet tutissimam, omni armorum genere optimè instructam; *Muntsbay* satis latus in Cornvullia, ubi

Urbium
nomina.

Flumina.

Mare.

Portus.

tutissima est navium statio. Item *Volemouth* sive *Falemouth, Torbay, Southantonensis, & alii*. Angliæ Rex supremam potestatem & merum Imperium habet, nec in Imperij clientela est, nec investituram ab alio quovis accipit, nec præter Deum, superiorem agnoscit. Ejus subditi vel sunt Laici vel Ecclesiastici: Item sunt vel Nobiles vel Plebeji. Nobiles sunt vel majores: ut Duces, Marchiones, Comites & Barones, qui vel hæreditario jure his titulis gaudent, vel iisdem virtutis ergo a Rege exornantur. Ducis autem nomen soli Regis filio natu maximo hoc tempore convenit, quamvis olim plures hoc titulo insigniti fuerint. Nobiles minores sunt Equites Aurati, Armigeri, & qui vulgo *Generosi & Gentlemen* dicuntur: *Generosi*, vel promiscuè nobiles sunt, qui natalibus clari, aut quos virtus aut fortuna a fæce hominum extulit. *Cives* sive *Burgeses* qui in sua quilibet urbe publicis funguntur muneribus & in Parlamentariis Anglię Comitibus locum habent: *Ingenui* sive *Yeomen* sunt, quos Legales homines lex vocat, & ex agris, quos optimo jure tenent, quadraginta ad minimum solidos quotannis colligunt: *Opifices* autem sunt qui mercede operam locant. Dividitur autem tota Anglia in Comitatus XXXIX. Comitatus vero in Centurias (quæ in nonnullis regni partibus *Vva-pentaches* a tractu armorum nominantur) & in decurias dividuntur. In his Comitatibus, difficilioribus temporibus, *Præfectus Regius*, quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti Respublica capiat, constituitur. Singulis vero annis nobilis aliquis ex Incolis præficitur, quem *Viccomitem* quasi vicarium Comitis & Anglicè *Shiriffe*, id est Comitatus Præpositum vocant; qui etiam Comitatus vel Provinciæ *Questor* rectè dici potest. Ejus enim est publicas pecunias provinciæ suæ conquirere, multas

Ratio quo
bernandi

multas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & ærario inferre, Iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad iudices referunt, (Iudices enim apud Anglos juris solum & non facti sunt iudices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Iustitiiarii, quos *Itinerantes & Iustitiiarios ad Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopus item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ Primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt xxv. Episcopi: Cantuariensi xxxii. Eboracensi tres reliqui. Angliæ tribunalia sive juris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum, quod Parlamentum vocant, & ex tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus representat. Hoc a Principe pro arbitrio indicitur, summamque & sanctam auctoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, antiquandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet aut æqui. Iuris sunt, *Bancus Regius*, *Curia camera stellata*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia Wardorum & Liberationum*, *Admiralii*, *Assisa*, alia quæ obscura sunt, omitimus. *Bancus regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat, Coronæ placita tractat. *Camera stellata*, sive potius Curia consilii regii in qua tractantur criminalia, perjuriam, imposturam, dolus malus, &c. *Bancus Communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant, in hoc disceptantur, non

Regi & instituta.

men habet. *Scaccarium* a tabula quadrangula, ad quam affidebant, nomen traxit, in eo omnes causæ audiuntur quæ ad Fiscum pertinent. *Curia Wardorum*, a pupillis, quorum causas tractat, nomen habet. *Admiralii Curia* res maritimas tractat. *Assisa*, quas dicimus, in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Iustitiiarii ad hoc deputati cum Eirenarchis, sive pacis Iustitiiariis & de civilibus, & criminalibus cognoscunt. Fora æquitatis sunt *Cancellaria*, *Curia Requestarum*, Concilia in Limitibus Walliæ, ex parte Boreali. *Cancellaria a Cancellario*, qui ibi præsidet, nomen traxit. In hac ex æquo & bono judicatur, & summum jus quod summa crux videri solet, temperatur. *Requestarum Curia* pauperum & regionum famulorum causas audit. Ecclesiastica fora præcipua sunt, *Synodus*, quæ *Convocatio Cleri Scholæ* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque provincia. *Academia* in hoc regno duæ sunt nobiles, *Cantabrigiensis* & *Oxonensis*, quibus additur tertia *Londinensis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia, virosque doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos plurimos habet. Gens procera statura, venusta & candida facie est, cæcis ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis perfimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis pæne nihil discrepant. Victus maxima ex parte in carne consistit. *Cerevisiam* ex hordeo conficiunt, potum lapidum, gratum, jucundum. Hic in exteras etiam regiones asportatur. Vestimento non multum ab simili Gallico utuntur. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient; reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Mores.

Videtur.

Vestitur.

Continens *Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, Dunelmensem Episcopatum, Westmorlandiam, & Maniam Insulam.*

GENERATIM quæ dicenda habuimus de Anglia absolvimus: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam percurramus. Britannia ab se debellata citeriorem partem in Provinciam redactam, Romani variè diviserunt, ut supra diximus. Saxones vero pro Pentarchia Romanorum fecerunt Heptarchiam, in ea sunt *Cantium, Suffexia, Eastanglia, Westsexia, Northumbria, East-sexia, & Mercia.* Hodie in Comitatus (quos vel *Conventus* vel *Pagos* propriè & Latine voces) Angli peculiari vocabulo *Schyres* appellant, distribuitur. Ac primum anno a Christo nato 1016 Ethelredo regnante tantum xxxii. numerabantur: deinde sub Guilielmo primo xxxvi. Postea tres in numerum additæ xxxix Comitatum numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt xiii plures in Wallia, quorum sex fuerunt tempore Edwardi Primi, reliquos Parliamentaria autoritate constituit Henricus Octavus. Hæc autem Comitatus seu Partes Angliæ cum nonnullis Insulis Mercator noster 6 tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium tabularum, quo ordine ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimus fidelissimè proponemus. Offert se primo loco *Northumbria*, vulgo *Northumberland*, Trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa jacens. Meridionale ejus latus *Dervventus* in Tinam influens, & ipse Tina claudit, qua Dunelmenses spectat. Orientale latus Mari Germanico pulsatur. Occidentale vero quod ab Occasu brumali in Ortum æstivum, primum concatenatis montibus, inde *Tyveda* flu. protrahitur, Scotiæ obvertitur, regionumque limes est. Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibita mediocri cultura satis est colono

grata, alibi vero multo ingrator, & quasi horridior. Plurimisque in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. Est in Northumbria urbs *Newcastle*, portu nobilis, quem Tina efficit sua profunditate naves valdè magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempestatibus facilè jactari, nec vadis afflictiari possint. Est & ultimum Angliæ, & munitissimum totius Britannia opidum *Berryvic*: quod nomen a Berengario Duce, quem somniarunt, deducunt aliqui. Lelandus ab *Aber*, quod ostium Britannis sonat, ut *Abervic* vicum ad ostium significaret. Undecumque vero nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* ferè circumvalletur: & alia. Fluvii hic sunt *Tina Australis & Borealis* (qui sic dictus quod in arctum coeuntibus ripis constringitur, hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli.) *Australis* ex Cumbria editus, prope *Alstenmore*, ubi antiqua est fodina æraria, cū aliquam diu se in Septemtriones provolverit, in Ortum conversus, recta cū muro Pictico procurrit. *Tina Borealis* è limitaneis montibus sociatus *Redo* fluvio infesto qui ad *Redsquier* præruptum montem effusus, *Rhedescalle*, i. *vallem Redi*, laudatissimorum velutum atricem rigat. Infra *Collerford*, uterque Tina confluit, qui jam auctus, subindeque auctior, uno alveo urget ad Oceanum iter. *Tueda* Angliam à Scotia longo spatio discludit, Limesque Orientalis dicitur. Hic fluvius copiosa scaturigine è Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi vero proximè *Carram* vicum accesserit, multis aquis convalescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem *Tillo* recepto in Mare Germanicum se exonerat. Sunt & alii, ut *Coqueda, Alaunus, Blithus, & Wanspeth*, quos omitto, ad se-

*Northumbria
Situs.*

*Soli qua-
litas.*

Urbs.

Flumina.

Northumbria,
Cumberlandia, Dunelmensis episc.
Westmorlandia, et Mania Ins.

Miliaria Anglica
 6 12 18

NI
 S. Brides
 Raving
 Seaton
 Wilbek
 Malm cap
 Daulton
 Watney Island
 The pole of foodray

MARE HIBER
 Poyt of Ayre
 S. Andrew
 S. John
 Man
 The Calf of Man

SCOTIA
 Barwick
 Cornwall
 Norham
 Ryly
 Etal cast
 Fora
 Roke
 Belford
 Haye land
 Farne land
 Hamburgh cast
 Tugell
 Embleton
 Dunstaburg cast
 Aylmouth
 Northumber
 Northber
 Ogle cast
 Newcastel
 Merton
 Hartlepole
 Maske
 MARE GERMANICUM
 MARE HIBER
 MARE GERMANICUM
 MARE GERMANICUM

27 28 29 30 31 32
 MERIDIES

Cumbria ad secundam partem transitum faciens. Ea est *Cumbria*
Situs. vulgo *Cumberland*: hæc Westmorlandiæ ad Occasum
 præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote
 quæ ipsam Scotiam ab Arcto attingit, ab Austro & Oc-
 cidente Hibernico Oceano pulsata, ab Ortu vero super
 Westmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen
Soloqua-
bas. ab Incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt,
 & se sua lingua *Kumbri*, & *Kambri* indigitarunt. Terra
 autem quamvis ob Septemtrionalem situm frigidior, &
 ob montes asperior videatur, sua tamen varietate per-
 lustrantibus arridet. Post verrucosas enim rupes, & con-
 fertos montes, quibus lacus interjacent, succedunt pa-
 bulosi colles gregibus referti, quibus rursus substernun-
 tur porrectæ planities frugibus satis sæcundæ. Est in hac
 Provincia optima & oportuna positione urbs vetustis-
 sima *Carlile*, a Septemtrione profundo Itunæ alveo, ab
Vrbes. Ortu Peterillo, ab Occasu Cauda munita, & præter hæc
 naturæ defendentis munimenta, firmis mœnibus è saxo
 quadrato, castello & Citadella quam vocant, armata.
 Sunt & alia opida *Kesvike*, *Virkinson*, *Bulnesse*, *Perith*,
 ut vicos & arces silentio præteream. Atque hic ager 58
Lacus. Parochiales Ecclesias numerat. Habet præterea Lacus
 omni volatilium genere abundantes. Fluvios item in-
Flumina ter quos *Iron* amniculus in quo Conchæ cum rorem,
 quem veluti maritum appetunt, oscitatione quadam
 hauserint, fiunt gravidæ, margaritasque pariunt, quas
 accollæ cum resederit aqua venantur. Est & *Derventio*,
Cokarus, *Olenus*, sive *Elenus*, *Eiden* atque alii, piscibus abun-
 dantes. Ad hæc Oceanus, qui ad litus alliditur, Pi-
 scium optimorum examina alit, & negligentiam acco-
Montes. lis quasi exprobrat, quod minus gnauiter piscaturam
 exerçant. Montes hic conferti Metallis grayidi, inter

quos montes *Derventfels* vocati, in quibus ad *Newlands*
 æris venæ opulentæ non sine auro & argento nostro
 tempore sunt repertæ. Hic etiam invenitur terra illa
 metallica, sive saxum induratum & micans, Anglis
Blacke leade dictum, quo ad ducendas lineas, & mono-
 chromata pictores utuntur. Superiorem hujus regionis
 partem intersecat, qui nullo modo tacendus est, *Murus*
Pictorum
 ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes sive clusa-
 ra, cxxii. millium passuum longitudine, Severi opus: qui
 ut ait Orosius *partem Insula a cæteris indomitis gentibus valla*
distinguendam curavit. Eum Beda 8 pedes latum & duo-
 decim altum fuisse scribit, recta ab Ortu in Occasum li-
 nea: cujus non solum vestigia sed etiam fragmenta in
 longa spatia porrecta & tantum pinnis nudata extant,
 hodieque conspiciuntur, ut testatur Camdenus. Episco-
 patus *Dunelmensis*, vulgo *the Bishoprick of Durham*, sive *Du-*
resme, Eboracensibus ad Septemtrionem confinis in
Episco-
patus Du-
nelmense
 trianguli speciem efformatur, cujus apex ad Occasum
 coëuntibus ibi Septemtrionali limite & *Tesis* fontibus
 figuratur. Ad Australem partem ferè qua flumen se re-
 ducit, Cathedralis Ecclesia surgit, pyramidibus & alta
 turre conspicua, in medio eminenti tumulo imponitur
 castrum quodammodo intermedium inter duos pontes
 è saxo, quibus *Vedra* fluvius hinc ad Ortum, illinc ad
 Occasum conjungitur; a castro ad Septemtriones patet
 forum & S. Nicolai cernitur templum. Sunt hic præter-
Vrbes sive
opida
 ea opida, *Standrope*, *Derlington*, *Hartlepole*, *Binchester* &
Chester upon the streete, cum multis vicis atque arcibus. Nu-
 merantur in hoc agro & Northumbria, Ecclesiæ paro-
 chiales 118 præter facella plurima. Flumina hic sunt
Flumina
 primum *Tees* Latinis *Teisis* & *Teisa* Polydoro & *Athesis*, Pto-
 lemæo *Tuesis* appellari videtur Camdeno, apud quem
 libra-

librariorum incuria exulare existimat. Hic Fluvius è saxeto illo *St. memore* erumpens, raptisque secum multis undiq; torrentibus, per rupes fluens è quibus ad Egleston marmora cęduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo ostio in Oceanum se ejicit, unde trianguli basis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra*, *Gaunlesse*, *Dervventum*. *VVestmorlandia* ab Occasu & Arcto Cumberlandia, ab Ortu Eboracensi agro terminata: sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Pars Australior, angustiori spatio inter Lonum flumen & Winandermere conclusa satis ferax in vallibus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra Loni fontes latius se explicat regio, multisque gyris & flexibus Montes excurrunt, quibus interjacent alicubi convalles prærupta altitudine, crebris locis speluncarum in modum subruptis. Opidum hic primarium *Aballaba* nunc *Apolby*. Est etiam frequentissimum opidum *Kandale*, Lanificii gloria & industria celeberrimum. Atque in hoc Comitatu 26 parœciæ numerosæ habentur. Fluvii sunt *Lonus*, *Ituna*, & *Emotus*. *Mannia*, Cæsari *Mona*, *Monæda* Ptolemæo quasi *Moncitha*, id est, *Mona*, remotior, ad alterius *Monæ* differentiam, dicitur. *Monabia* Plinio, *Menavia* Orosio & *Bedæ*, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* *Gildæ*, *Menawv* *Britannis*, Incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. Iacet autem medio libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes, a Septentrione in Meridiem xxx. plus minus Italica mil. porrecta, latitudinem vero qua maximè patet vix ultra xv. mill. qua minimè viii extendit. Linum & Cannabim abunde profert, pascua & arva habet satis læta, hordei, tritici, sed

præcipuè avenæ ferax est, unde avenaceo pane maximè vescuntur Incolæ; pecorum ubique multitudo, & numerosi Ovium greges, sed cum Oves, tum pecora minorâ sunt quam in Anglia. Cum autem silvis sit indiga, bituminoso cespite ad ignem uruntur, quem dum efodiunt, sæpe numero in suffossas arbores incidunt. Britannos hanc Insulam uti Britanniam tenuisse in confesso est, sed cum a Septentrione gentes tanquam insulanymibi, has australes plagas inundarint, in Scotorum potestatem devenit. Inter Opida hujus Insulæ præcipuum censetur *Rufsin* ad australe latus situm, quod a castro ubi præsidium habetur, vulgo *Castletovvn* appellatur: sed frequentissimum est *Duglas*, quod Portus sit optimus, adituque facillimus, ad quem Galli, & alii exterium cum sale suo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam salitam ab Insulanis emercantes. In occiduo autem insulæ latere sunt *Bala* *Curi* ubi Episcopus plerumque agit qui Eboracensium Archiepiscopo subest, & *The Pyle* munimentum exigua in Insula positum, ubi etiam non pauci sunt milites præsidarii. Ipsi vero australi promontorio modica etiam Insula *The calse of Man* dicta, prætenditur, marinis avibus quas *Puffins*, & anatribus illis è ligno putrefacto enatis, quas Angli *Bernacles*, Scoti *Clakes*, & *Soland Geesse* vocant, referata. In medio Mannia Montibus densius attollitur, è quibus editissimus *Sceafell*, unde sudo cælo Scotia, Anglia & Hibernia prospici possit. Controversias *Judices*, *Deemsters* vocant, sine scriptis & impensis dirimunt. Incolæ omnes a furandi & mendicandi ostiatim consuetudine sunt alienissimi, ac mirè religiosi. Superest *Anglesey* Insula, de qua suo loco agemus.

VVestmorlandia.

Situs.

Soliquas.

Mannia

Nomina

Situs.

Soliferitas.

Animalium varias.

Imperia majorum

Opida

Montes.

Ratiogno bernandi

Vulgi Moria.

SEQUENTES CONTINENS COMITATVS, LANCASTRIAM, CESTRIAM,
Carnarvum, Denbigh, Flinth, Merionidh, Montgomery, Salopiam, Cardigan, Radnor,
Wigorniam & Insulam Anglesey.

Lancastria.

Situs.

Soli feratiles.

Opida.

Lacus.

LANCASTRIA vulgo *Lankashire, & the County Palatine of Lancaster*, quod sit Comitatus Palatini titulo insignis. Sub Montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad Occasum: inter Eboracenses ab Ortū, & Hibernicum Oceanum ab Occasu ita includitur, ut ab Austro qua Cestrenses respicit, (a quibus *Mersejo* flumine dirimitur) sit latior, sensimque in Boream procedens, qua *Vestmorlandiæ* confinis, coarctetur. Ibi que maris Sinu abrumpitur, sui que partem non exiguam ultra sinum habet, quæ *Cumberlandiæ* adjacet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad Montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis refarciunt uberioribus. Ab ipsa enim superficie cespites ad ignis fomitem, & nonnunquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent. Inferius vero margam ad stercorendos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt. Ad urbes transeo, inter quas primo loco occurrit pervetus illud opidum *Manchester, Mancunium & Manucium* variante lectione Antonino, Hoc circumvicinis opidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, templo & Collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium opidum, sepultura Stanleyorum *Derbientium* Comitum insigne: Et *Lancaster* præcipuum regionis opidum, ut alia taceam. Atque hic paræciæ 36: sed valde populosæ recensentur. Plurimi sunt Lacus & pa-

ludes inter quas *Merton palus, & Lacus totius Angliæ* maximus, nunc *Vinandermere* Pisce sibi peculiari accolis *Chare* dicto, fœcundus. Fluvii *Mersejus, Irwellus, Diglesse, Ribellus, Vyre, Loccus, & Lonus*. Montes hic plurimi, iique editissimi, inter quos illi qui *Ingleborrovybill, Penigent, Pendlehill*. *Cestria* sequitur vulgo *Chestshire, & The Countie Palatine of Chester*, quod ejus comites jura Palatina habuerint. Ab Austro agro *Salopiensi*, ab Ortū *Staffordienſi & Derbientſi*, a Septentrione *Lancastrenſi*, ab Occasu *Denbighenſi & Flintenſi* circumscribitur, ad Circium vero *Chersono* longius in altum abit, quæ inter duos sinus conclusa utrinque insinuantem Oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus agri flumina conveniunt. Regio farris & tritici jejuna & inops, pecoris & piscium ferax. Vrbs hic clara quam *Ptol. Deunam, Angli Chester & Westchester*. Vrbs hæc quadrata forma, mœnibus quæ plus duo mill. pass. ambitu colligunt, includitur: ad *Lybonotum*, castrum eminet prope flumen a Comitibus constructum, ubi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Edificia sunt nitida, & projectis Mœniansis porticus utrinque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea opida *Finbarrov & Condate*, nunc *Congleton*. Habetque paræcias plus minus 68 hic Comitatus. Fluvii hanc regionem interluunt, *Deva*, Anglicè *Dea*. Salmonibus admodum ferax, è duobus in *VVallia* fontibus enascitur, unde denominatum credunt. Præterea *Wever, Mersey, & Danus*, *Caernarvonsbire*, Historicis Latinis *Standonia, & Arvoniam*.

Flumina

Montes.

Cestria.

Situs.

Soli qualitas.

Flumina

Carnarvonsbire

Latus

Sino. Latus Septemtrionale & Occiduum Mari objacet, australe claudit Merionithia, & Orientale Denbighensis ager Conovio flu. interlabente. Qua Mare prospicit gleba est satis fertili, & opidulis redimita. In hac præter alia opida est *Bangor* sedes Episcopalis. Interiora hujus Comitatus montosa, aspera, clivosa. *Denbighensis* ager, Anglis *Denbighshire* interius a mari recedit, & in Ortum usque ad Devam flumen procurrit. A Borea aliquandiu mare, inde Flintensis regiuncula, ab Occasu Merionithia & Montgomeria, ab Ortu Cestria & Salopia circumcingunt. Pars Occidua sterilis, media qua in vallem succumbit, sæcundissima, Orientalis statim a valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam vero multo æquiozem sentit. In hoc autem agro est vallis *Cluide*, amœnitate, fertilitate, & salubritate verè sælix, in qua *Ruthun* maximum est vallis emporium. Deinde territorium, Britannicè *Mailor Gymraig*, Anglis *Bromsfield* lætum admodum & plumbi ferax. Primarium hujus tractus opidum *Denbigia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. Flintensis Provinciola, Anglis *Flintshire*, Denbighiensis agro ad Septemtrionem longior quam latior præjacet, Hibernico mari, seu potius Deva æstuario ab Arcto pulsata, ab Ortu Cestrensi Comitatu, ab aliis plagis Denbighiensis finita. Hæc non quidem montana, sed collium prominentia aliquantulum surgens, quæ lenitè in fertilissimos agros resupinatur, qui præsertim qua Mare prospiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, aliis triticum, in universum secale vicelimo & supra scœnore, & postea avenam in quatuor aut quinque annos profundit. Est hic opidum *S. Asaph* Anglis, ubi Episcopalis est sedes, cui parœciæ subsunt multæ: & *Ruthlan* castello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem fons est qui maris æmulus statis temporibus suas & re-

vomit & resorbet aquas. *Merionethshire*, Latine *Mervinia* a *Montgomerico* pago ad sinum usque Lunatum & Oceanum pertingit, quo ab Occasu ita pulsatur, ut nonnullam ejus partem abripuisse credatur. Ad Meridiem Devo flumine a *Ceretica* dirimitur, ad Septemtriones *Caernarvoniam*, & *Denbighiam* attingit. Ipsa vero inter Montium conglomerationes omnium totius *Walliæ* terrarum hispida magis & horribilis. Opida hic rara, *Harlech* autem castrum est munitissimum, atque hujus regionis primarium: suntque æstuaria duo celeberrima *Traith maur*, & *Traith Bocham*, id est æstuarium majus, & minus. Montes habet altissimos, arctos tamen & in modum arcis acutissimos, nec raros quidem, sed creberimos, & tanta æqualitate confertos, ut in summis eorum verticibus pastores confabulantes, vel convitiantes, si concurrere forte statuerint a mane ad vesperam vix convenirent. *Montgomeryshire* ad Meridiem *Ceretica* & *Radnoriam*, ad Ortum *Salopia*, ad Boream *Denbighia*, & ad Occasum *Merionithia* circumscripta, licet Montibus plurimum emineat, convallibus tamen grata sæcunditate, cum arvis, tum pascuis utiq; sælix est, laudatissimorumque equorum sæcunda olim genitrix. Primarium hujus regionis opidum *Montgomery*, surgenti saxo, cui amœna planicies subjacet a *Balduino* limitis *Wallici* præfecto constructum. Est & *Lan vethlin*, opidum mercatorium. Hic est *Sabrina* secundum a *Tamesi* *Britanniæ* flumen, *Severne* Angli indigitant. Hic statim a fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut sæpe reverti credatur, procurrit tamen, seu potius lentus pervagatur hunc agrum. *Salopiensem*, *Vigorniensem*, & *Glocestrensem*, vitalemque humorem glebæ ubique suppeditans in *Sabrinianum* fretum se tandem placidè exonerat. Hic etiam *Plinlimon* Mons in eximiam exurgens altitudi-

Merionithia.

Situs.

Soliquaritas.
Opida.

Montes.

Montgomeria.

Situs.

Soli fertilitas.

Opida.

Plinlimon.

7701700.

Salopia. titudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit. *Salopia* sive *Comitatus Salopiensis*, Anglis *Shropshire*, ad Ortum *Staffordiensis*, ad Occasum *Montgomeryensis*, ad Meridiem *Vigorniensis*, & ad Septemtrionem *Cestrensis* attingit. Ampla regio, fertilis & amœna, *Opidis* & castris undique stipata est frequentissimis utpote quæ limitanea fuerit. Inter quæ hujus agri urbs lóge clarissima ex antiqui *Vriconii* occasu exorta, quam Angli *Shrevvsbury* dicunt, Latini *Salopiam*. Sunt & *Bishops Castle*, *Ludlovv*, & alia. Numerantur hic parœciæ plus minus 170. Fluvii *Temdus*, *Colunus* & *Terna*. *Cardigan*, Latine dicitur *Ceretica*. Hujus omnis circumferentia centum tria millia passuum colligit. Cælum patentius est & Aer frigidiusculus & penetrabilis. Solum montibus asperum & reliquæ *Walliæ* inæqualitate conforme. Ad mare tamen æqualius est, & magis campestre quam vel in ortiva vel Occidua regionis plaga. Nam præter ingentem illum & excelsum Montem *Plinillymon* dictum, perpetua series minorum collium exporrigitur, qui in subjectis convallibus cum pascua lætissima tum lacus amplissimos efficiunt, qui rivulis è rupibus vicinis scaturientibus auctiores facti, diffundunt se tamquam venas, suosque meatus in ipsum mare frugiferos faciunt. Commodisacres. Commoda quibus quæstum faciunt hujus regionis incolæ, consistunt præcipuè in pecore, marinis avibus & piscibus. Frugum illis quod satis est suppetit, silvarum vero quædam indigentia est. Ad *Ysvvyth* autem fluvii fontes, *Plumbi* habentur venæ, *Mercimonium* non parvi momenti aut pretii. *Primarium* hujus *Provinciae* oppidum *Cardigan* mœnibus & Castro satis valido firmatur. Dividitur autem hæc *Provincia* in quinque *Centurias*, in quibus quatuor oppida mercatoria, & *Ecclesiæ* *Parœciales* sexaginta quatuor numerantur. *Radno-*

Solum. *ria* *Comitatus* Aere utitur subtili & frigido qualis ferè per omnem *Valliam* est, quod nives sub umbrosis illis editioribusque montibus ac rupibus prominentibus diutius insolatæ subsistant. Terra ipsa jejunior est, non tamen omnino sterilis: quæ autem ad Orientem & Austrum posita est, reliquæ omni præstat. Cæteræ partes asperæ sunt & immites, ægreque ullo cultu ac labore improbo mitescunt, adeo ut opes tam *Boreales* quam *Occidentales* in rei pecuariæ fœtura potissimum positæ sint. Loca potissimum in hoc agro memoranda sunt *Radnor*, unde regioni nomen. Situ peramœno sub colle positum est hoc oppidum, cui etiam colli amplum & munitum Castrum insidet. Oppidum frequenti foro celebratum, in quam & elegantiam & frequentiam nuper emicuit. His proximè accedit *Knighthona* Oppidum & ipsa mercatorium, cui subjicitur *Clavvd. Offa* sive *Offæ* fossa, mirandum sanè opus, quod limitem esse voluit ad disjungendos a suis Anglis Britannos, *Offa* ille *Merciorum* Rex. Quarto in loco succedit *Rashader Govvy* oppidum, ubi *Mercatus* die *Dominico* habetur, quod hic offendiculi causa annoto. Pagus iste sex *Centuriis* distinguitur, in quibus tres saltus sive *Forestæ*, quatuor oppida mercatoria, sex *Castra*, & quinquaginta duæ *Parœciales* *Ecclesiæ* numerantur. *Vigorniensis* *Comitatus* Vigornia Cælum. Solum. *Provincia* est & opulenta, & incolis frequens, Cæli temperies adeo grata & propitia, ut appetentiam labori, diætæ sive victui & quieti præbeat. Solum vero ita fertile, ut nulli totius *Angliæ* cedere videatur. Urbs *Vigornia* *primarium* *Comitatus* qui inde nomen ducit oppidum, amœnissimo loco posita, frequenti *commeantium* commercio celebris, & opulenti admodum civibus culta est.

IN QVA HI SVNT COMITATVS, CORNVBIA, DEVONIA, SOMERSETVS,

Dorceſtria, VViltonia, Gloceſtria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock,

Brecnoke, & Herefordia.

Cornu-
bia.

Situs.

Soli
quali-
tas.

Opida.

Flumina

Portus.

Devo-
nia.

Situs.

Vrbes &
Opida.

CORNVBIA quæ & *Cornwallia* Britannicè *Kernavv*, a Meridie Oceano Britannico, a Septemtrione Hibernico, ab Occafu Antiveſtæo promontorio & Gallico Oceano clauditur, ab Ortu Tamara flumine a Devoniam ſeungitur. Regio gleba ſatis fertili, ac Metallorum divite vena abundans. Frugum quoque licet non ſine magno agricolæ labore, ferax. Nitet hæc regio & inprimis ora maritima creberrimis opidis. Ea ſunt *Heilſton* opidū ſignandi ſtanni privilegio celebre. *Peryn* celebris mercatus, *Arvvenak*, *Truro*, *Grā-pound*, *Fowv*, *Lefstuthiell*, *Leſkerd*, *Bodman*, *Saltashe*, *S. Iies*, *S. Colomb*, *Padſto*, *Storv*, *Stratton*, *Tamerton*, *Lanſtuphadon* & *Saltash*. Suntque in hoc Comitatu paræciæ 161. Fluvii ſunt *Vale*, *Favvey*, *Loo*, *Liverus*, *Haile*, *Alan* & *Tamara*. Inter Portus hujus regionis celeberrimus *Volemouth*, *Cenionis* oſtium Ptolemæo, æquè nobilis ac ipſum Italiæ *Brūdusium*, navium capaciſſimus & tutiſſimus. *Devonia* vulgo *Denshire* ſequitur. Terminum ejus ab Occafu Tamara flumen: ab Auftro Oceanus, ab Ortu Dorceſtria & Somerſetus. a Septemtrione Sabrinianum fretum. Hæc ut majori latitudinis incremento utrinque quam *Cornwallia* excurrit, ita utrinque Portubus accincta commodioribus, nec minus ſtanni venis dives, pratis diſtincta lætioribus, ſilvis veſtita frequentioribus: gleba autem alicubi perinde exili. Vrbs primaria Angliis hodie *Exceſter*, Latinis *Exonia*, Ptolemæo *Iſca*, Antonio *Iſca Dunmoniorum*. Sunt & opida plurima ut *Plimmouth* quod ſuperiori ſæcu-

lo, ex viculo piſcatorio in opidū amplum, civiumque frequentia urbis æmulum excrevit. Hinc fuit *Franciſcus* ille *Dracus* Eques Auratus in gloria navali noſtræ memoriæ facile Princeps. Item *Lidſton*, *Plimpton*, *Modbery*, *Dertmouth*, *Exminſter* & multa alia: Parochiales eccleſias 394 continet. Fluviique ſunt *Lid*, *Teavus*, *Plimus*, *Dert*, *Tornes*, *Teignus*, *Iſca*, *Credenus*, *Columbus*, *Oiterey*, *Ax*, *Tovvridge*, *Tavv*, *Ockus* & *Lorth Euve*. *Somerſetenſis* Comitatus ſequitur vulgo *Somerſetſhire*. Terminum ab Ortu *Wiltonia*, ab Auftro Dorceſtria, ab Occafu Devoniam, a Septemtrione Sabrinianum fretum & Gloceſtria. Ditis hæc admodum ſolius, nuſquam non ad fruges, aut pabula eximie fertilis, atque alibi etiam adamantum admodum ſæcunda, qui ſplendore Indicos provocant, duritie cedunt. Vrbs præcipua *Briſtolia*, pulcherrimis ædificiis, gemino flumine & muro, portu, exterorum commerciis, civium frequentia illuſtratur. Opida habet, *Theodorudunum* nunc *Welles*, *Bathonia*, vulgo *Bathe*. Atque in hoc agro Parochiæ 385 numerantur. Fluvii *Ivell*, *Erome*, *Pedred*, *Thonus*, *Avona*, *Somer*, *Brius*, *Welove*, *Dorceſtria*, *Dorſetſhire*: ab Ortu *Southamptonia*, ab Occafu Devoniam, ab Auftro Oceano Britannico, a Borea *Wiltonia* & *Somerſeto* terminatur. Gleba vero eſt fertili, qua Septemtriones ſpectat ſilvæ & Saltus diſfunduntur, unde crebris & herbidis collibus, qui numeroſos ovium greges paſcunt, gratis paſcuus ad littus uſque deſcendit. *Durnovaria*, quod *Durnium* & *Duneum* Ptolemæo pro exemplarium varietate dici videtur, nunc *Dorcheſter*,

Flumi-
na.Somerſe-
tenſis
Comita-
tus.

Situs.

Cali ſem-
peries
& Soli-
fertiliſſimæVrbes &
Opida.Flumi-
na.Dorce-
ſtria.

Opida.

Imperi- um ma- jorum unus & alter, & per Nevilli Filiã è Spenceris oriundã *Richardus*, IIII Angliã Rex, quo interfecto, *Henricus VII* hujus agri hæreditatem crevit, *Gasparrigue* Bedfordiã Duci patruo suo concessit, quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit. *Ager Maridunensis* Anglis *Caermardenshire* continetur ab Ortu Glamorgania & Brechinia, ab Occasu Penbrochia, a Septentrione Ceretica, intercurrente Tivio flumine, & a Meridie Oceano. Hic frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossiliumque carbonum alicubi ferax. Vrbs primaria totius conventus *Caermaerden*, Ptolemæo *Maridunum*, Antonino *Muridunum* pratis & silvis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris ut inquit *Giraldus*, partim adhuc extantibus egregiè clausa supra nobilem *Tovium* fluvium. Est & opidum *Kidwilly* vetus, quod nunc vetustate quasi desertum fatiscit. Incolæ enim *Vendraeth Vehan* fluvium transgressi novum *Kidvelly* substruxerunt, Portus commoditate eo allecti, quæ jam tamen tenuis objectis, ferè nulla est. Fluvii sunt *Vendraeth Vehan*, *Tovy*, *Pt. Tobias*, & *Taf*. *Penbrochiensis Comitatus* Anglis, *Penbrocshire*, undique mari urgetur, nisi ab Ortu, qua ager *Maridunensis*, & ab Aquilone qua pars *Ceretica* obtenditur. Regio ex *Hiberniæ* confinio aëris salubritate temperata, triticea, vinoque vernali copiose referta. Principale provinciæ municipium *Demetriæ*que caput, est *Penbro*, Anglis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. Nobilia etiam hujus tractus Opida sunt *Tenby*, *Harfordvest*, & *Menevia* Anglis hodie *S. Davids*. Fluvios hic non nisi duos reperio. Est hic Portus quem *Milford-Haven* Anglivocant, quo non alter in Europa aut

Caermardenshire.
Situs.
Soli qualitas.
Opida.
Flumina.
Penbrochiensis Comitatus.
Situs.
Calitemperies.
Soli fertilitas.
Opida.
Flumina.

nobilior aut tutior. Hujus regionis i *Comitem Gilbertum Strongborv* fuisse lego, cui *Stephanus* Rex *Penbrochiæ* Comitatus titulû primus contulit: Ille *Richardo Strongborv* filio, *Hiberniæ* domitori reliquit. Hujus unica Filia *Isabella Gulielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ *Marefcallum*, maritum eodem adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum. Filiique ejus v. successivè *Penbrochiæ* Comites fuerunt. De reliquis Comitibus lege *Camdenum*. *Brechinia*, Anglis *Berchnocshire*, a *Brechanio* Principe sic dicta, ut existimant *V Valli*. Hęc ab Ortu *Herefordia*, ab Austro *Monumuthia* & *Glamorgania*, ab Occasu *Caermardinia* terminatur. Regio in montes densius confurgit, convallibus tamen passim sæcundis. *Primarium* hujus agri opidum *Brecnoc* in ejus fere umbilico positum. Sunt præterea *Buelth* & *Hay*. *Vaga* Borealem agri partem alluit. *Isca* eximius item fluvius mediam percurrit. *Herefordiensis*, Comitatus sive *Herefordshire*, forma quasi circulari, ab Ortu *Vigorniensibus* & *Glocestrensis*, a Meridie *Monumethensibus*, ab Occasu *Radnor* & *Brechinia*, a Septentrione *Salopia* definitur. Regio est amœna, pascendisque pecoribus & alendis frugibus mitissima. *Herefordia* nunc urbs hujus Comitatus prima, pratis gratissimis, arvis uberrimis interlita, fluminibus ferè incincta, ad Septentrionem & Occasum *Anonymo*, ab Austro *Vaga*, qui è *V Vallia* huc accelerat. Sunt & *Lemster*, *VVebleia*, *Ledbury*, *Rosse*. Numerantur hic *Pa-*

Imperi- um ma- jorum.
Brechinia.
Situs.
Soli fertilitas.
Opida.
Flumina.
Herefordia.
Situs.
Soli fertilitas.
Vrbes & Opida.
Flumina.

K

Succedit

Hoc continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbium, Staffordiam, Nottinghamiam, Lecestriam, Rutlandiam, & Norfolciam,

Succedit explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis* vulgo *Yorcsire*, totius Angliæ Provincia longè maxima, occurrit. Ab Occasu, Montibus, Lancastrensi agro & Westmorlandia, ab Arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur: ab Ortu Oceano Germanico, ab Austro primum agro Cestrensi & Derbiensi, inde Nottinghamiensi, & postea Lincolnienfi. Temperatæ hæc censetur ubertatis. Si hic saxosa vel arenosa sit sterilitas, illic lætissima arborum fœcunditas, si hic silvis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata, ita providè temperante natura, ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. Est hic *Eboracum* vulgo *Yorke* urbs totius Angliæ secunda, hujus regionis pulcherrima, quæ universæ Septentrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amœna, ampla, munita, ædificiis tam privatis, quam publicis exulta, opibus civibusque referta. Hanc *Vrus* qui nunc *Ouse* interfecat, & quasi in duas urbes dividit, quæ lapideo ponte vastissimo junguntur. Sunt & *Kingston upon Hull*, *Dancaster*, *Halifax*, *Pontfreit*, *Shirborna*, *VVetherby*, *Kingston*, *Patrington*, aliaque opida plurima. Opida enim triginta novem & parœcias 459 in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœciis Incolarum multitudine comparanda. Potiora flumina sunt *Danus*, *Calderus*, *Arus*, *VVerfus*, *Nidus*, & *Ousa* quæ ex limitaneis Montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia, *Cokarnus*, *Fossus*, *Derventio*, *Foulness*, *Hullus*, *Teyse*, *Dorv*, *Rhie*, *Recal* & *VViscus*. *Lincolnia*, vulgo

Lincolnshire, Regio amplissima, per sexaginta ferè millia in longitudine jacet, latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab Ortu Oceano Germanico pulsatur, a Septentrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab Occasu Nottinghamiam spectat, & a Meridie Wellando flu. a Northantonia discluditur. Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima, frumentariis campis alibi, & pascuis admodum læta. Prima & præcipua hujus Comitatus civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*. *Ptolemæo* & *Antonino Lindum*. Urbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, ubi *Withama* in Ortum se deflectit. Sunt præterea opida *Stanford*, *Grantham*, *Ancaster*, *Crowland*, *Spalding*, *Beston* & alia. Suntque in hoc Comitatu Parochiæ plus minus 630. Crebris hæc regio fluvii rigatur, qui sunt *Witham* Lucii fœcundus, *Lud*, *Trenta*, *Wellandus*, *Idle*, *Danus*. Sequitur Provincia *Derbiensis* vulgo *Darbishire*, quæ a Meridie agro Leicestrensi, ab Occasu Staffordiensi, a Septentrione Eboracensi, ab Ortu Nottinghamiensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera. In duas partes Derventione flumine intercurrente dividitur. Pars Orientalis & Meridionalis culta, fœcunda & vivariis frequens. Occidentalis tota petrosa, Montibus & aspretis sterilefcit, plumbi tamen proventu opulenta, & Ovibus pascendis satis commoda. Univerfi agri caput *Darby*, opidum celebre jurisdictionibus pro universo agro, & cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Sunt etiam alia S. *Diacre*, *Workeſworth* & *Bakevul*. Atque hic Comitatus Parœcias

Ager Eboracensis.

Situs.

Soli qualitas.

Urbes & Opida.

Flumina.

Lincolnia.

Soli qualitas.

Urbes & Opida.

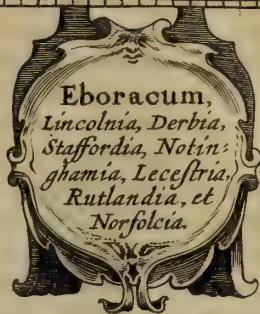
Flumina.

Provincia Darbiensis.

Situs.

Opida.

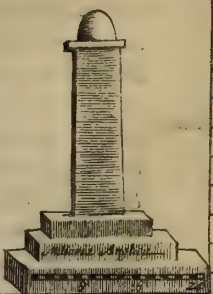
Flumina.

OCEANUS

GERMA

NICUS

cias 106 includit. Fluvii *Trenta, Dovus, & Derventio*. Pars Occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminent *Teake* dicitur, Plumbi admodum ferax. In his enim Môtibus lapides plumbarii feraces, ut vocant *Metallici*, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus *Favonio* obverfis, observatis temporibus cum *Favonio* flare cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, & effosis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec Plumbum solum, sed etiam Stibium (vulgo Antimonium vocant) hic in propriis venis reperitur, quo in tingêdis Ciliis Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapides etiam molares hic excinduntur, cotes etiam ad feramenta exacuenda & nonnunquam fluor quidam candidus in fodinis reperitur, qui per omnia Chrystallo est simillimus. Sed de his satis, ad *Staffordiam* transeo, *Staffordshire*, quæ ab Ortiva plaga *VVarvvicensibus* & *Derbiensibus*, a Meridiana *Vigorniensibus*, ab Occidua *Salopienibus* præcincta quasi rhombi forma: ab Austro in Septemtriones procurrit, medio latior, & extremis se angustantibus. Pars Septemtrionalis montana & minus læta, media *Trenta* flumine perfusa lætior, silvis amicta, arvis & pratis variata: uti & Meridionalis, quæ etiam carbones fossiles habet, & ferri venas. Totius hujus agri caput olim erat & nunc est *Staffod*, cui maximum tamen decus a *Stafford* castro adjuncto, quod Barones de *Stafford* sibi in sedem construxerunt. Sunt hic etiam *Lichfeldia*, *Burton*, *Vtcester*, *Stone*, *Drayton*, *Bassett*, *Tamevworth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall*, & *VVeadesbirig*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ 130 habentur. Flumina, hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tayn*, *Blith*, & *Trenta*. Hic è duobus fontibus effluens, suo quasi jure tertium sibi locum inter *Britanniæ* flumina vendicat. Item *Sous*, *Tama*, & *rankus*. Pars Septemtrionalis Mon-

Stafford-
dia.

Situs.

Soli qua
litas.

Opida.

Flumina

tibus non magnis leviter intumescit, qui hinc exorsus, ut *Montes*. *Apenninus* Italiæ, per *Angliam* mediam perpetuum dorsum perperais jugis elatum ad *Scotiam* usque, nomine sæpe mutato agunt. In parte hujus agri media *Needwood* silva spatiosa, vivariisque repleta diffunditur, in qua circumvicina Nobilitas hilares venandi labores gnaviter assidueque exercet. Comitatus *Nottinghamiensis*, *Anglis Nottinghamshire*, ab Ortum *Lincolniensi* confinis est, a Septemtrione *Eboracensi*, ab Occasu *Derbiensi*, a Meridie *Leicestrensi* terminatur. Partem Meridionalem, & Orientalem *Trenta* flumen nobilissimum, influentesque rivuli fœcundant, Occiduam autem partem saltus de *Shirewood* longe se porrigens, totam occupat. Hanc, quod arenosa sit, *The Sand*: illam quod argillacea, *The Clay*, vocant *Incolæ*, & in has duas partes, regionem suam distribuerunt. Vrbs præcipua, quæ nomen Comitatus præbuit, *Nottingham*, loci ingenio amœna, hinc enim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faciles consurgunt colles: omnibus etiam quæ ad vitam pertinent, copiosa. Hinc *Shirewood* lignum in ignis alimentum, illinc pisces *Trenta* large suppeditat. Amplitudine denique, structura, uno & altero elegante templo, foro longè pulcherrimo, & munitissimo castro est sanè speciosa. Opida præterea hic sūt *Suthyvelle*, *Newwarcke*, *Mansfeld*, *Blith*, *Scrobi*, & *VVorkensop*. Atque in hoc agro 168 Parochiales Ecclesiæ visuntur. Flumina *Trenta*, *Linus*, *Snite*, *Idle*. *Nottingamiæ* a Meridie confinis est Provincia *Leicestrensis*, vulgo *Leicestershire*, ab ortu *Rutlandia* & agro *Lincolniensi*, a Septemtrione *Nottinghamiensi*, & *Derbiensi*, ab Occasu *VVarvvicensi*, a Meridie *Northantoniensi* præcingitur. Tota campestris, frugibus optima, sed silvis maximam partem indiga. *Primaria* totius agri urbs *Legecestria*, *Leogara*, *Legecester*, & *Lei-*

Silva.

Notting-
hamia.

Situs.

Soli qua
litas.

Vrbes &
Opida.

Flumina
Leice-
stria.
Situs.

Soli fertilitas. & *Leicester* apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. Est & *Loughburrov*, *Lutterworth*, *Hinckly* & *Bosworth*. Atque intra hunc agrum Parochiales Ecclesiæ 200 numerantur. Medium hunc *Soarus* flumen Trentam petens alluit, Orientalem verò partem *Vvrekus* fluviolus qui *Soaro* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia* vulgo *Rutlandshire*, *Leicestrensi* agro quasi includitur, nisi a Meridie qua *Wellando* fluvio incumbit, & ab Ortum qua *Lincolnienses* attingit: Spatio est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim fere circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus Eques uno die conficere possit. Non minori hæc regio soli ubertate & amœnitate, licet spatio sit minori. Est in hoc agro *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur opidum, & *Scholam* elegantem ostendat, quam uti etiam *Okehamiæ*, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda, laudabili instituto R. *Ihonsen* Verbi Divini Minister, non ita pridem posuit. Est & *Okehamia* cujus modo mentionem feci. Ecclesiis autem Parochialibus 47 ornatur hæc Provinciola. *Vvash* sive *Guvash* fluviolus, qui hunc agrum ab Occasu in Ortum quasi medium intermeat, in duas dispefcit partes. Restat *Norfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Northfolke*, id est, si Latine interpreteris, Borealis Populus. Termini ejus a Meridie *Suffolcia*, ab Euro & Septentrione Oceanus Germanicus, a Zephiro *Ouse* flumen. Regio est ampla fere omnis campestris nisi qua faciles assurgunt colles, admodum opulenta, ovium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax: aquis irrigua, silvis non omnino indiga: so-

lum pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians & succulentum, alibi tenue, leve & fabulosum, alibi argillosum & cretaceum. Inter urbes hujus Provinciæ primum occurrit vetusta illa quam memorat *Antoninus* urbs *Sitomagus*, nunc *Theford*. Raris hæc nunc est habitationibus, licet satis ampla, olim vero frequens & celebrata. Est etiam in hac Provincia *Norovicus* urbs celebratissima, Anglis *Norovich*: & *Yarmouth* portus opidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti opera permunitum. Quamvis enim aquis pæne circumvalletur; ab Occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab aliis partibus Oceano, nisi ad Septentriones qua continens est; mœnibus tamen satis firmis quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur. Item *Ashelvel-Thorp*, *Dis*, *Shelton*, *Skul-ton*, *Attleburgh*, *Wauburne*, *Lynne*, *Svaffham*, *North Elmhã*, *Derehã*, *Windhã*, *fcborovv* & alia. Opida enim mercatoria 27 villas & pagos sexcentos viginti quinque; hæc regio exhibet, & Parochiales Ecclesiæ plus minus 660 Fluvii eâ irrigant *Ouse*, *Thet*, *Waveney*, *Garienis* Anglis *Gerne*, *Iere* & *Vventus*. Et ut de Mari aliquid etiam addam, è regione *Yermouth*, *Halecum* captura totius Orbis est uberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes *Nundinæ* hic ad festum *Michaëlis* habeantur, & quanta vis *Halecum*, aliorumque piscium distrahatur. Porro soli hujus provinciæ bonitatem de qua supra loquuti sumus, vel ex eo colligas, unde *Varro* colligere jubet, quod *Incolæ* optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in *Jure* Anglico municipali acerrima. Sed de his satis copiose, ad *Tabulã sextam* transeo.

Urbes & opida.

Flumina.

Maris commo-ditate

Incolarum mores.

In qua hi Comitatus, *VVarwicum, Northantonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hertfordia, Effexia, Bercheria, Middelfexia, Southantonia, Surria, Cantium & Southsexia.*

IN VI. Angliæ Tabula est *VVarvicensis* pagus Anglis *VVarvikshire*, ab Ortu Leicestria & via militari, ab Austro Oxonia & Glocestria, ab Occasu Vigornia, & a Septentrione Staffordia finitus, qui in duas distinguitur partes, *Feldon* scilicet & *Woodland*, 1. in regionem campestram & nemorosam. Præcipuum totius agri opidum *VVarwicke*. Sunt præterea *Leamington, Vchindon, Harbury, Mancester, Coventry, Stratford* & alia; continenturque in Comitatu Parochiales ecclesiæ 158. Flumina, *Aonav, Leamus, Arrovv, Alenus*. Sequitur ager *Northantonensis* vulgo *Northamptonshire*, qui ab Occasu brumali qua latior est, sensim se contrahendo in Ortum æstivalem protenditur. Ab Ortu *Bedfordienses*, & *Huntingdonenses*, ab Austro *Buchinghamienses* & *Oxonienenses*, ab Occasu *Warwicenses*, & a Septentrione *Leicestræles*, *Rotelādenses*, & *Lincolnienses* *Wellando* flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditius, sive arva sive pascua respicias. Vibs hujus agri *Northampton*; Opida *Brakeley, Torcester, Grafton, Daventrey, VVeldon, Higham, Oundale, Peterborovv, VVelledon*. Atque ad hunc agrum Parochiæ 326 pertinent. Flumina *Vsa, Avonna, VVellandus*. Tertium locum tenet *Huntingdonia* vulgo *Huntingdonshire* eo situ locata, ut ab Austro *Bedfordienses*, ab Occasu *Northantonenses*, ut etiam a Septentrione, qua *Avona* flu. dirimitur, & ab Ortu *Cantabrigienses* spectet. Regio sementi fatis apta, pascendo pecori, ad Ortum qua palustris est, uberrima, ubique ferè collium apricitate, & nemorum opacitate amœna. Opida. Præcipuum totius Comitatus Opidum *Huntingdonia*, cui

& nomen dedit tam situs fulgore quam sui decore. Sunt & *S. Ives, S. Needes & Cunnington*: Parœciæque 78 in hac regiuncula numerantur. Flumen *Vsa*, quem sæpe dixi eam alluit, & *Avoni*. Quartum in locum venit ager *Cantabrigiensis* vulgo *Cambridgeshire*, qui in Aquilonem productus *Norfolciæ* & *Suffolciæ* obacet, a Meridie Orientalibus Saxonibus & *Hertfordensibus*, ab Occasu *Huntingdonensibus*, a Septentrione *Lincolniensibus* & *Ousa* flumine, qui ab Occasu in Ortum transversum intersecat, in duas partes dispertitus. Inferior & Australis magis culta, magis confita, ideoque latior, non perlibrata planitie, sed exigue plana, plurima, imo tera (nisi qua *Crocum* copiose progignit) frumentarius jacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit. Vltior & Septemtrionalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta. Vibs in hoc Comitatu *Cantabrigia* Angliæ *Academia*, imo Sol & oculus, clarissimaque bonarum *literarum* & pietatis officina ad *Camum* sedens. Sunt præterea *Roisston, Rech, Burvvel, Fleye*. Parochiæque 163 in hoc Comitatu continentur. Flavii *Canus & Sturus*. *Suffolcia* sequitur ab Occasu habens *Cantabrigienses*, & Austro *Stourum* fluvium qui ab *Effexia* dividit, ab Ortu *Oceanum* Germanicum, a Septentrione duos fluvios *Ouse minimum*, & *VVaveney* qui ex eodem quali fonte in diversa fluentes, a *Norfolcia* determinant. Regio satis ampla, solo nisi ad Orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & marga composita, unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero conficiuntur. Est hic *Sudbury* id est *Australis*

VVarvicum.
Situs.

Soliqua-
litas.
Opida.
Northan-
tonia.
Situs.

Soli fer-
tilitas.

Vrbes &
Opida.
Flumina

Hunting-
donia.
Situs.

Soli fer-
tilitas.

Opida.

Flumina.
Cantabrigia.

Situs.

Soli
quali-
tias.

Vrbes &
Opida.

Flumi-
na.

Suffolcia

Situs.

Soli fer-
tilitas.

Opida.

Sustralis

Warwicum, Northamptonia, Huntingdoma, Cantabrigia, Suffolcia, Oxoniun, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Bereria, Middlesexia, Southhamtonia, Surria, Cagun, et Southsaxia

Inferior Germania
 o Esiaki Gallie
 o Cales
 o Andres
 o Newhaven
 o Bolongce pars
 Miliaria Anglica
 5 10 15 20 25

ORIENS

OCCEANUS

57

51

stralis Burgus. Sunt & hæc opida Ixming, S. Edmundsbry, Bretenham, Hadley, Ipswich, Debenhamia, Oreford, & alia plurima. Fluvii autem Stourus, Bretonus, Gipping, Debenus, Orus, Ouse, Waveney, Garienis. Huic succedit Oxoniensis ager vulgo Oxfordshire, Glocestrensi, ad Occalum conjungitur, ab Austro Iside fluvio a Barkshire excluditur, ad Ortum Buckinghamiensi agro definitur, ad Septentriones hinc Northantoniensi, illinc VVarvicensi includitur. Regio fertilis & opima, plana arvis & pratis sunt exulta: colles crebris silvis obfessi, nec frugibus tantum, sed omni genere animantium, ubique referta. In hoc Comitatu eminet Oxonia vulgo Oxford, altera Angliæ Academia, alter Sol, Oculus & Anima, literarum & sapientiæ clarissima officina, unde Religio, humanitas & doctrina in omnes Regni partes uberrime distribuuntur. Sunt præterea Blabac, Burford, Minster Lovell, VVhitney, VVoodstocke, Banbury, Burcester, Tama, Dorchester, VVatlington, ac 280 Parochiæ. Sunt hic fluvii Isis, Cherivel, Windrusher & Evenlode. Buckinghamia septimo loco est. Hujus ager minori latitudine conclusus a Tamisi ad Septentriones longitudine sua procurrit. A Meridie Bercheriam, Tamisi seclusam, ab Occasu agrum Oxoniensem, a Septentrione Northantoniensem, ab Ortu primum Bedfordiensem, inde Hertfordensem, & postea Mediosaxones prospicit. Solo est passim uberi, ac pabulosis pratis innumeros Ovium greges pascit. Caput totius Conventus Bukingam, Habet & Marlov, High Wicham, Colbroke, Amersham, Crendon Stony, Stratford, Oulney, Newport Panell. Atque in hac regione Parœciæ 185 numerantur: Fluminaque Tamisis, Colnus, Usa. Bedfordiensi ager sequitur, vulgo Bedfordshire, ab Ortu Cantabrigiensi, ab Austro Hertfordensi, ab Occasu Buchinghamiensi, a Septemtrione Northantoniensi, & Hun-

tingdonensi conjunctus, Vsq; interfluente in duas partes divisus. Quæ Septentriones spectat, fertilior est, & nemorosa: altera ad Meridiem quæ multo major, solo est tenuiori, sed non omnino ingrato: Hordeum enim plenum, album & crassum affatim profundit. In medio silvis nonnihil densa, sed ad Ortum magis siticulosa, & arboribus nuda. Primarium opidum Bedfordia, unde & Regioni nomen. Habet & alia, Odill, Bletnesho, Eaton, Dunstable: Parœciasque 116 hæc Provinciola continet. Atque Vsa fluvio irrigatur. Agro autem Bedfordiensi a Meridie adjacet Hertfordia sive Hertfordshire, cujus Occidentale latus claudunt Buchinghamienses, Australe Mediosaxones, Orientale Saxones Orientales, & partim Cantabrigienses. Frumentariis agris, pascuis, pratis, nemusculis, scælix. Caput Comitatus censetur Hertfordia, quæ agro universo nome tuum commu nicavit. Sunt præterea VVatlingstreat, Fanum, Albani, Roiston, Ashrvell, Bishop Stortfort, aliaque multa. Parochiasque 120 habet hic Comitatus. Fluvios Leam, Stort, Mimeram, & Beneficiam. Ad Essexiam nunc venimus, vulgo Essex. Hanc ad Septentriones Stourus flumen a Southfolcia dividit, ad Ortum Oceanus se insinuat, ad Austrum Tamisis jam grandis a Cantio secludit, uti ad Occasum Ley fluviolus a Mediosaxonibus, & in eum influens Stourus minor sive Stort ab Hertfordensibus. Regio est lata, frugifera, Croci scæcunda, nemorosa & in primis opulenta. Est hic Camalodunum, nunc Maldon. Item Colchester, Leiton, Beamflet, Leegh, Rochford, Angre, Ralegh, Dunmorr, Plaisso, Chelmerford, Ithancester, Earles Colne, Barklov, Walden. Et Parochiæ 415. Fluvii Ley, Tamisis, Chelmer, Froshrvell, Colne. Bercheria sequitur vulgo Barkshire. Hujus Septemtrionalem partem Isis qui postea Tamisis, flexuoso, sed amœno admodum blandus alveo perfundit, &

Situs.

Soli qua
litas.

Opida.

Hertfor
dia.

Situs.

Soli ser
tilitas.Opida,
Flumina

Essexia.

Situs.

Soli ser
tilitas.

Opida.

Flumina

Berche
ria.

Situs.

primum

primum ab Oxoniensibus, postea a Buchinghamiensibus secludit Australem partem irrigat *Cunetto* flu. donec Tamisi se inferat. Ad Ortum qua latior est, & parte media, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, ubi in vallem subsidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, saltus & silvæ longe lateque occupant. Opida hic *Farendon*, *Abbandonia* vulgo *Abbandune*, *VVantage*, *VVallengford*, *Hungerford*, *VVidehay*, *Neevrbury*, *Reading*, *Bishams*, *Maidenhead*, & *VVindsore*. Suntque præterea in hujus Comitatus complexu *Parochiæ* 140. Flumina eam irrigant *Isis*, *Tamisis*, *Oke*, *Cunetto* & *Lambor*. *Midlesexia*, a Buchinghamiensibus *Colno* fluvio ad Occasum, ab Hertfordensibus ad Septemtrionem noto limite, ab Essexia ad Ortum *Lea* flu. a Surreia & Cantio ad Austrum Tamisi determinatur. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. Opida hic sunt *Vxbridge*, *Draiton*, *Stanes*, *Radoliff*, & alia. Verum inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ Epitome: aliis *Londinium*, *Longidinium*, & *Augusta*. Sita ad Tamisin fluvium, agro fertili & Cælo clementi. Distat ab Oceano sexaginta millibus passuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, pass. CCCxxx: utrimque magnificis splendidisque ædificiis exornatum. Arcem præterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est *VWestmonasterium*, templo, foro judiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & sepultura insignis est. Atque in hoc agro paræciæ 73. plus minus extra urbem numerantur. Flumina *Lea*, *Colnus*, *Tamisis*. *Southantonia* vulgo *Hantshire* ab Occasu *Dorsettiæ* & *VViltontiam*, ab Austro Oceanum, ab Ortum *Suffexiam* & *Surreiam*, & a Septemtrione *Bercheriam* attingit. Ea fru-

gum proventu ferax, silvarum densitate amœna, pascuorum fecunditate læta. Vrbes habet duas quarum altera *South-hanton*, altera *VVintonia* Anglis *Wintchester*. Sunt & opida *Ringwood*, *Christchurch*, *Whorwvel*, *Andover*, *Rumsey*, *Portsmouth*, *Kingscleaare*, *Odiam*, *Silcester*, & alia; ac *Paræciæ* hic 253 habentur. Fluvii *Avena*, *Sturus*, *Test* & *Hamble*. *Surria* *Bedæ* *Surbriona* vulgo *Suthry*, & *Surry*, ab Occasu partim *Bercheriæ* & *Southantoniæ*, ab Austro *Suffexiæ*, ab Ortum *Cantio* contigua, a Septemtrione Tamisi perfunditur & a *Midlesexia* dirimitur. Regio est non admodum ampla, satis tamen opulenta. Opida sunt *Godelminge*, *Ockley*, *Effingham*, *Kingstone*, *Merton*, *Croydon*, *Beddington*, *Wimbleton*, *VVandlesworth*, *the Bourrough of Southvork*. Atque hic Comitatus *Paræcias* 140. habet. Flumina autem sunt, *VVey*, *Molis*, *Vandalis* & quem dixi *Tamisis*. *Cantium* vulgo *Kent* sequitur, Regio a situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliam prospectat, Tamisi æstuario, & Oceano omni ex parte circumfusa, nisi qua ad Occasum, Surreiam conterminam habet, & *Southsexiæ* partem ad Meridiem. Inæqualis est, ad Occasum planior, & silvis umbrosa, ad Ortum surgentibus collibus excelsior. Vrbs primaria est *Durovernum* *Ptol*. *Durovernum* Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuarina*. Sunt & opida *Dover*, *Huth*, *Rumney*, *Sandvrick*, *Gravesend*. Fluvii *Tamisis*, *Darentus*, *Medvay* & *Stourne*. *Suthsexia* hodie *Suffex* Oceano Britannico tota ad Meridiem longior quam latior recto littore incumbit. Maritimus tractus colles albicantes sublime elatos habet, qui cum ex creta pingui consistunt, fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, arvis, lucis distinctus admodum est spectabilis. Citerior silvarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fecunda est. Opida hic *Chichester*, *Arundel* & alia. Fluviolos habet plurimos paræciasq; 312.

Soli fertilitas. Vrbes & Opida.

Flumina. Surria. Situs.

Soliquas.

Opida.

Flumina. Cantium.

Situs.

Soli qualitas.

Vrbes & Opida.

Flumina. Suthsexia.

Situs.

Soli fertilitas.

Opida.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: *Monam, sive Anglesey, Vectam*
vulgo *Wight, Gersy & Garnsey.*

Septima & postrema Angliæ Tabula has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona & Vectis* ad litus Angliæ, posteriores vero duæ *Gersy & Garnsey* juxta Galliæ litus sitæ sunt. Prima est *Mona* Britannis etiam *Mon, Tirmon, & Ynis Dovywl*, id est, *Insula epaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui freto *Menai* a Britannia continente divisa. Insula nobilissima, antiqua sedes Druidum, cujus longitudo est plus minus 22. mill. Anglicorum, latitudo 17. ambitus vero 60. Insula hæc, quamvis, ut inquit Giraldus, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore videretur; nunc tamen amœna, & culta est, triticique proventu adeo sæcunda, ut *Mater VVallia* vulgo appelletur. Lapidem etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua alumē, & calchan-
tem conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuaria satis est opulenta. Ea autem a Paulino Suetonio, & Julio Agricola in Romanum Imperium redacta, ut ex Tacito scriptore gravissimo refert Camdenus. Multis post sæculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum Insula dicta. Hoc etiam addit Camdenus: Romanorum in Britannia jam divergente Imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrep-
sisse. Nam præter tumulos fossa circumdatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *Yn hericy Gwydil* ab Hibernicis denominatus, qui Duce Sirigi, Britannos eo loco fuderunt, ut Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verum etiam a Norwegis graviter divexata fuit. Anno enim M. Æthelredi clas-
sis totam Insulam circumvecta hostilem in modum deva-

stavit. Postea Hugones duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopiæ Comes gravissimè afflixerunt, castrumque *Aber-Lhenioc* ad coercendos Incolas extruxerunt; verum Magnus Norwegus eo tempore ad hanc appultus Hugonem illum Cestrensem sagitta transfixit, & Insulam deprædatus discessit. Deinceps etiã Angli sæpius adorti sunt, donec Edwardus primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim 363: hodieque incolis frequens est. Verum primarium opidum censetur *Bellus Mavisus* vulgo *Beaumarish* quod in Orientali parte Edwardus primus in loco palustris construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cum prius locus *Bonover* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Neyburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannicè *Rosser*, quod ingestis arenis diu conflatum. Est hic quoque *Aberfravv*, Regia olim Wallorum urbs. Item sacrum promontorium quod Angli *Holyhead*. Incolæ *Cær Guby* a Kibio viro sancto Hilarii Pictaven-
sis discipulo vocant. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannica utuntur lingua Angliæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos 300 cum reliqua Cambria paruerint. Sequitur *Veſta* sive *Veſtis* Britannis *Guith*, vulgo the *Yſle of VVight, & VVight*. Tam modico autem interfluente Euripo *Solent* olim dicto, a Continente Britannia avulsa est, ut co hæsisse videatur, unde Britannicum illud nomen *Guith*, quod divortium denotat (ut Nennius habet) factum videtur: quemadmodum etiam Sicilia, ab Italia abrupta & secta, Latino vocabulo a secando, ut eruditissimo Jul. Scal. placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & non inis affinitate *Veſtam*
hanc

Mona.

Nomina

Situs.

Soli fer-
tilitas.Imperii
majorum

Opida.

Nomina

hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ maris fluxu Insula videbatur, at cum refluxisset, exiccato interjecto littore, Britanni præci curribus eo stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse Plinii, quæ ætæta item cognatione *Vectam* attingit, non judicatum, cum in ea candidum plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, Metallum vena, inquit Camdenus. Hæc inter Ortum & Occasum lenticulari sive ovali figura viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine vero in media qua maximè patet XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad Boream, altero ad Austrum converso. Terra est uberigleba & colono admodum grata, adeo etiam ut fruges exportet; Cuniculorum, Leporum, Perdicum & Phasianorum passim ferax saltum etiam & vivaria duo habet, Damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurunt colles qui Ovis pabula affatim profundunt. Quarum lanæ post vellus Lemsterianum & Corteswoldianum optimæ habentur, & in primis pannariis experuntur, unde maximum surgit Incolis lucrum & commodum. Pars Septemtrionalis pratis, pascuis & silvis viret; Australis frumentariis quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrinque parte Mare a Boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas fere efficiat Insulas, & Insulæ sane Incolis vocantur, scilicet quæ ad Occasum prospicit *Freshwater Tle*, quæ ad Ortum *Bimbrydg Yle*. In Romanorum potestatem primus hanc Insulam redegit Vespasianus dum privatus sub Claudio meruit, quemadmodum de eo scribit Suetonius in Vespasiano. Saxonum vero primus Cerdicius juris sui fecit, concessitque *Stuffæ* & *Whitgaro*, qui Britannicos Incolas ad internecionem sustulerunt; inde *Wolpherus Merciorum Rex Vectam* in suam potesta-

tem redegit, & *Edelwalcho Australium Saxonum Regi* tribuit. Postea *Cædwalla Occidentalium Saxonum Rex Edelvalcho* illo occiso, & *Arvando Insulæ Regulo* sublato, suo imperio adjunxit. Sed de his plura vide apud Camdenum. Incolæ natura bellicosissimi & promptæ ^{Incolarū virtus.} audaciæ, militesque strenuissimi. Bedæ ætate mille ducentarum familiarum Insula censebatur, nunc triginta sex opida, vicos & castella numerat. Inter Opida celebriora sunt *Neuroport* primarium Insulæ emporium, olim ^{Opida.} *Medena* & *Novus Burgus de Meden*, unde tota regio in *Eastmeden* & *VWestmeden* dividitur, ut hinc vel Ortum vel Occasum respicit. *Brading* alterum opidum mercatorium, *Neuyton* & *Yarmouth* quæ suos habent *Majores* & *Burgenses* ad Comitata Parlamentaria mittunt. *Yarmouth* hæc & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *VVorleys* propugnaculo littus ad Occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio obijacet *Hurst* lingulæ impositum Hantonensis Comitatus mumentum. *Quarre* ubi virginibus velatis monasteriolum anno 1132. positum; *Gods Hill* ubi ad ingenia excolenda Scholam instituit *I. Worsley*. *VWestcovve* & *Eastcovve* jam ruinosum, quæ in faucibus Neoportus *Hentius VIII.* construxit. Et ad Ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera instructa. Nec naturæ defendentis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continua serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæc duæ Insulæ littori Angliæ adjacent. Magis ad Occasum nonnullæ Insulæ Gallicæ prætentæ, Angliæ tamen juris in alto apparent; inter quas *Gerzey* & *Garnzey* primumque Normanniæ, sive *Lexobiorum* littori quos Britanni nostri *Lettavv*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab Antonino memorata adjacet, quam ^{Gerzey. Nomina.} Galli nunc ita contraxerunt, ut *Cæsaris Burgum* in Norman-

Normannia, & Hispani Cæsareaugustam in Hispania, Gerzey enim illi indigitant, ut *Cherburch* pro Cæsaris Burgo, *Saragossam* pro Cæsareaugusta dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. Prætextatus enim Episcopus Rothomagensis huc relegatus erat, Papiriusque Massonius Insulam littoris Constantini vocat, quod Constantiæ antiquæ urbi objacet, quæ Ammiano *Castra Constantia* dici videantur, & superioribus sæculis *Moritonium*. Insula hæc triginta plus minus mill. pass. ambitu colligit, cautibus & brevibus (quæ vadosa sunt loca navigantibus infidiosa) defensa. Terra satis fertilis, variis frugibus & gregibus abundat, Oves habet multas & ex iis plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici horum viriditate, ac pomariis rider: unde vinum è pomis hic conficiunt, quod *Siseram* Incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis alga marina (*Vrais* vocant) utuntur. Quæ fucus marinus Plinii esse judicatur, adeoque copiosè his scopulis provenit, ut silvæ condensæ eminns videantur. Hæc sole siccata pro igne est: cujus etiam cinere agros vervactaque lætificant, uberrimosque faciunt. Villis frequens est, parœciis duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposita rura, cui pro Anglis præfectus constitutus qui universæ Insule præest. Vingtihinc milliaribus ad Occasum æstivum altera abest insula, quæ Antonino *Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab Ortu in Occasum projecta, Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda, parœcias enim tantum 10 habet. In hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium corona quoque redimita, inter quas Smyris lapis durif-

simus, & asperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo Gemmarii lapides expurgant, scinduntque, & vitriarii vitrum diffundunt. Hæc etiam Insula sicuti prior hortos virides & pomaria variis arboribus confita habet, unde vino è pomis factitio plerumque utuntur. Portus autem commoditate mercatorumq; commeatu multo est celebrior quam Gerzey. In extrema enim fere ad Ortum parte, sed Australi latere, lunato sinu Portus admittitur, cui adfidet opidum *S. Petri*, longa platea, & angusta productum, bellico apparatu plenum & mercatoribus cum bellum ingruit, frequentissimum. Portus aditus utrinque castris munitur; ad sinistram vetus est castellum, ad dextram alterum (*Cornets* vocant) è regione eminet in rupe satis ædita, & mari circumflua. Incolæ utriusque Insulæ sunt origine vel Normannici vel Britones, Gallicèque loquuntur. Utrobique *Vraicilla* pro ignis est fomento, vel fossiles ex Anglia carbones; & piscium utrobique maxima multitudo. Spectarunt olim hæc Insulæ cum aliis circumvicinis ad Normanniam, sed cum Henricus primus Robertum fratrem anno Christi 1108 debellasset, Normanniam & has Insulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide ad hæserunt, licet, Gallus (proscripto Ioanne Anglo) Normanniam occupaverit, & Henricus tertius suo in Normannia jure pacta pecuniæ summa, & Aquitanie possessione, cesserit. *Garnseiam* tamen regnante Edivardo Quarto Galli occuparunt, sed opera Richardi *Harleston valecti de Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati & Rex ipsi in dignitatis præmium Insulæ & castri præfecturam derulit. Atque hæc de hisce quatuor Insulis, deque Anglia tam generatim quam speciatim dicta sufficiunt.

Soli qua
litæ.

Portus.

Opidum
S. Petri.

Imperii
majoris.

Situs.

Soli fer-
tilitas.

Garnsey.

Situs.

Primum & secundum Arctici Orbis Regnum.

BRITANNIA, qua potuimus fide perlustrata, sequitur in Methodo nostrâ Orbis *Arctici*, quem *Scandiam & Scandinaviam* veteres, *Officinam Gentium, & Vaginam Populorum* incomperita magnitudinis Plinius vocat, vicinus extremo ad Boream Germaniæ littori, in tria Regna Norvvegię, Suecię & Danię multis jam sæculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norvvegia* primo loco lustranda. *Norvvegię* etymon minimè obscurum est. A *Norden* quod Septentrionem, & *Vveg* quod viam sonat dicitur, quasi Septentrionis via vel Septentrionalis tractus. Hęc ad Austrum habet Danię, ad Occasum Oceanum; ad Ortum Suecię, Lappięque ad Septentrionem terminatur, a quibus excelsis & asperimis separatur Montibus perpetua nive obductis. Tractus omnis Occidentem versus scopulis acutisque petris avius est, atque etiam versus Meridiem saxosus, ea præcipuè parte quę Cimbrorum Chersoneso objacet, unde 250 miliarium intervallo diffidet. At tractus ille omnis tam ad Occasum quam ad Meridiem Cœlo mitis est; non enim mare congelatur, neque diu nives durant, sed terra ipsa non adeo fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam Incolis neutrquam par. At abundat hęc regio pecore & feris, in quibus albi Ursi sunt inusitatę magnitudinis: sunt & Castores, & innumerę alię. Fuit Norvvegia Regnum aliquandiu admodum florens, Imperiumque tenuit per Danię lateque per Insulas maris, donec domesticum Imperium per hæreditariam successiõnem administratum fuit. Postea sub interregno consensu Procerum institutum est, ut Reges per electionem susciperentur. A Suibdagero autem secundo ad

Norvve-
gia.
Vnde
illa.

Situs.

Cali &
Soli qua
ritas.

Anima-
lium va-
rietat.

in orũ
majorum

Christiernum ultimum, Reges interveniunt. Est vero nunc sub potestate Danorum. Quinque in ea in universum hoc tempore sunt Arces Regię, totidemque Præfecturę præcipuę: quarum prima & extrema versus Meridiem est *Bahusia*. Ei subiecta *Opida, Marstrand* in peninsula scopulosa situm, & *Halecum* piscatura nobile; & eo obscuriora *Koengeef, Congel* forte prope *Bahus & Oddevold*, nisi sit *Odvvad*. Secunda Arx est *Aggerhusia*, in cuius provincia cellissimi mali navium, & asseres querni & abiegni, lignaque ædificiis idonea ingenti copia in Hispanias & alias regiones quotannis evehuntur. *Opida* huic subijciuntur *Asloja* Episcopi sedes: in primis colitur ab exteris, ob Curiam ad quam ex universa Norvvegia causę deferuntur. Item *Tonsberg* seu *Koningsberg, Fridrichstad, Saltzburg & Schin* vel *Schon*, ubi Fodinę Cupri & Ferri sunt, item *Hammaria* major & minor, regiones olim Episcopales, nunc *Aslojen* inspectioni commissę, & sinu *Mosiano* interlabente divisę. Tertia Arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt *Bergi* vel *Berga & Staffanger* civitates. Est autem *Berga* totius Norvvegię Emporium celeberrimum & horreum, Præfecti Regię ac Episcopi sedes. Ibi Piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundum littus Norvvegię captus, piscis *Bergen* dicitur, propterea quod inde in multas regiones a Mercatoribus distrahatur. Sunt ibi *Vandalicarum & maritimarum* civitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa torum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam *Incolę* pontem, exteri vero *tabularium* seum vocant. Portus hic etiam est optimus atque tutissimus. *Staffanger* civitas etiam eundem cum *Berga* Præfectum habeat,

Urbes &
Opida.

habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem agentem. Quarta Arx est *Nidrosia* a *Nidero* fluvio & *Rosa*, quod templi nomen est sic dicta, vulgo *Trundheim*, olim *Trondon*, Metropolis totius Norvegiæ, nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & Regni, amplissimè patentem Diœcesim habet, in qua plurimus piscis Bergam postea ad Emporium directus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque Templum Cathedrale, argumentum pristinæ fertilitatis, cui magnitudine & cæforum lapidum artificio vix aliud in Orbe Christiano simile est. Crepido circum altare correpta incendio est, anno MD xxx. cujus incendii damnum æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & ultima versus Arctum Norvegiæ & Orbis Christiani Arx est *Vwardhusia* parvæ insulæ *Wardæ*, ipsa quoque parva & obsoleta hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione ac nec turri quidem vel castello insignis, Opidulum tamen adjunctum habet, quod piscatorum casæ stipant. In hac arce seu potius casa, Præfectus Regius ætate habitat & amplissimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida usque ad *Russiæ* fines gubernat. Porro Occidentale Norvegiæ littus (quod imperscrutabilis profunditatis passim perhibetur) verno tempore *Balænis* admodum infestum est: adversus harum impetum habent nautæ Castoreum aqua dilutum, præfens remedium; nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud *Nerei* pecus dissipatum sese in profundum abdit. Copiosa hic in mari vicino captura Piscium, & imprimis *Aselli* piscis quem frigore induratum & in fustes extensum mittunt in reliquæ Europæ Regna: eum piscem *Stock-visch* vocant. Laudatissima istorum captura est mense *Januario*: tunc enim ob

frigora facilius exsiccantur, & mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretiosæ, sebum, butyrum, coria, adeps balenarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolæ probi sunt, simplices, exterrorum amantes, hospitaes; prædones, fures, piratas non habent.

Sueciæ Regnum vetus est, meminit ejus *Plinius*: habet ad Occasum Norvegiam: ad Boream *Lappiam* & *Bothniam*: ad Ortum *Finlandiam*, *Bothnico* sinu discretam, & *Livoniam* mari disjunctam, ad Austrum, *Gothiam*. Regio est omnium Aquilonarium fertilissima: agrum habet uberem, *Maria*, *Lacus*, *Flumina*, *Pisciû* variorum proventu sæcunda: *Metalla* etiam *Plumbi*, *Ferri*, *Æris* & *Argentii*, quod circa *Slaburgum* eruitur purum. *Silvas* feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norvegiam amplitudine, fertilitate, agrique bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Hæc per indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cum aliquot sæculis esset, tādē ad *Daniæ* Reges devenit: sub quibus, annis amplius centum, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdē pretextu non servatarum Legû in coronatione juratarû excutiens, mirum in modum fluctuavit. Hodie autē ad suos indigenas iterum descivit, & ex illis sibi Regem constituit. Provincie hujus Regni varie. Aliæ *Gothicæ*, ut *Ostgothia*, cujus *Lincopia* Metropolis: *Vestgothia* lacu *Vetere* ab Orientali sejuncta, cuius *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia*, *Tuiscia*, *Verendia*, cuius *Vexio* præcipuum Opidum est. *Meringia* & *Insula Oelandia*, arce *Borgholm* munita: aliæ *Norice* seu *Sueciæ* sunt ut *Oplandia*, cuius *Vpsalia* ad *Salam* sita, in centro *Sueciæ* sedes

Mare.

Commoditas.

Mercimonia.

Mores.

Regio.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Urbes.

sedes Archiepiscopi & Scholæ publicæ. Multa hic videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnifice splendideque exstructa. Et *Stocholmia* Emporium nobile & sedes regia, munita tum natura tum arte: Sita est in plaudibus inltar Venetiæ, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces Meleri profundissimo alveo patet: eaque capacitate mare admittit, ut naves oneratiæ passis velis in portum facillè invehantur. Verum turtis *VVaxholmia* & è regione *Digna*, ita ingressum arctant, ut invitis Regiis Præfectis, ibidè excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves possint. Meridianæ Meleri ripæ Sudermanniæ Opida *Tolgo*, *Strengenes*, Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adjacent. *Nericia Orebo* arx præcipua est. Occasum versus *Westmannia* regio & urbes *Arosia* (ad quam Argenti Metalla sunt præstantissima: adeo ut artifices ex quindecim Argenti libris unam auri extrahere dicantur) & *Arbogalacui* incumbunt. Inde versus Occasum æstivum *Dalia Occidua*, *Eoa* & *Solies Dalia*, a lacu *Solion* sic denominata, jacent, quæ tres Provinciæ una cum majore parte montanarum Provinciarum, sub Episcopi Saroliensis inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ Ortum versus ad Mare Balthicum, & sinus *Helsingiæ* & *Giossen* sese extendunt, Occasum versus per *Wermelandiam* ad Oceanum Occidentalem fere nusquam interruptæ, quin ibi Metalli aliquid, Argenti, Cupri, Plumbi, Ferri, Chalybis sive Sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandię versus Boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Middelpadia*, ulterius *Angermannia* Borea & *Notia*. Inde *Northotnia* in *West-Botniam* & *Ost-Botniam* divisa, longo terrarum tractu diffusæ Provinciæ. Tandem Boream versus *Scripsinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Sueco-

rum provincias antiquas, plerasque Sinus *Botnicus* ex Balthico in Boream recta *Toroniam*, & ultra circulum Arcticum porrectus a *Finlandia* amplissima *Peninsula* dirimit: cujus apicem *Alandia* Insulæ versus Meridiem & *Abo* Episcopi sedes; at versus Boream *Wiburgum* tenent. Dividitur *Finlandia* in *Notiam* & *Boream*, quibus *Natagundia* superior & inferior, *Savolofia*, *Tavastia*, *Finnonicæ* regiones late patententes adjunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Corelia* cujus *Hexholm*, *Kexholm*, forte, Metropolis est. Et Meridiem versus *Wotichonia*, in qua *Lovati* fluminis *Novogardiam* allabentis, quem *Nyaccolæ* vocant, ostium: supra *Coporam* *Ingria*, cujus *Iamagrod* & *Solonscia*, cujus *Ivanogrod* è regione *Nervæ*, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus Meridiem sunt *Levonica* *Esthonum* provinciæ, a *Nervæ* ad *Revaliam* & *Prenoviam* usque pertinentes. *Allantacia*, cujus *Nervæ*, *VViria*, cujus *Wesemberga*: *VVichia*, cujus *Habsai* Episcopi sedes & Insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes, Ioannis tertii Regis virtute ac sælicitate regno Suecorum nostra memoria anno M. DLXXXI, primū accreverunt, cum *Revalia* sponte *Erico XIII* Suecorum Regi se subiecisset, anno M. DLXI. Aquis gaudet Suecia, piscosis rivulis plurimis regionem perlabantibus. Inter fluvios autè *Lusen* *Delecarlia*. Terra ipsa aspera, Montibus Silisque frequentissima. Subditi sunt partim Ecclesiastici, partim Laici, eique aut nobiles aut Plebei. Inter nobiles summus est *Eques auratus*, a Rege virtutis ergo solemniter creatus. Præfecturæ per Indigenas administrantur. Incolæ porro si cum Germanis conferantur, civilitatis minus, industriæ certe ingeniique fortasse plus habent. Vt pote quovis eorum rustico, omnia pæne opificia, artes que mechanicas callente,

Plumina
Montes
& Silva.

Senatores.

Moribus.

DANIA Regnum amplum & valde populofū, vulgo *Danemarchia* quasi tractus, sive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidē ipsis satis constat: nisi quod quidam a Dano ipsorum Rege primo: & aliqui a Dahis Asiæ populo eam repetant. Dudo autem de S. Quintino scriptor antiquus, Guilielmo Camdeno referente, eos ē Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; Videntur autem ab aquis dicti: quia *AHA* apud illos fluvium significat & ipsi se *Daneman*, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sanè tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit. Distincta autem est in universum Dania, in Præfecturas centū octoginta quatuor, quæ *HAERET* vocantur, & a totidem Præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet Regem magis ex Procerum electione, quam ex nativitatis successione: Ejus eligendi vetus mos erat, ut cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterēt, eo facto nempe, subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Iam vero coronantur Reges Hafniæ in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam a senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neque hæc sunt propriis familiis attributa, ut in reliquis fere regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Postea cogitur Rex jurate articulos præscriptos, qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se strictè servaturū, & Religionem Christianam, jura ac consuetudines Regni defenfurū. Deinceps ungitur ab Episcopo Roeschildensi & ab omnibus Senatoribus, primo illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic majores

Danorum optimum Politicæ statum & Monarchiam constituerunt, nec ulla unquam natio illos plane subegit, vel patrios ritus & privilegia sustulit. At contra populi Septemtrionales, ut Dani, Sueci, ac Norvvegienses totam pæne Europam devastarunt, in nonnullisque locis Regna constituerunt. Nota est enim omnibus Historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorum Hispaniæ subactio, Longobardorum regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siciliæ erectio, Godfridi contra Carolum magnum in Frisiam eruptio, Anglorū per aliquot annos subactio. Canutus etiam Magnus quinque Imperia tenuit, Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Angliæ, ac Normanniæ fuit, nec non Henrici 3 Imperatoris socer, unde hi versus exstant:

*Desine mirari quos garrula laudibus effere
Gracia, quos jactat Roma superba, Duces.
Danica non ulli veterum virtute secundum
Edidit, hiberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclita nomen
Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine sceptræ tulit.
Iustitia præclarus eram, Regesque potentes
Subjectos docui legibus esse suis.*

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ varia Reges ex Oldenburgensi familia, summa cum sælicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam & terra marique in profligandis hostibus sælicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores Regni potestatem eligendi Reges, ut adhuc habent, sed plerumque Filium primogenitum Regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur, nihilominus tamen a familiæ linea Regum non deflexerunt.

runt. Regnum dividi nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Juniores filios aut fratres in alias Provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ, cum etiam Nobiles ac Plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, vel ut loca aptiora & oportunitiora adipiscerentur. Septentrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatē, pugnaces ac rixosi, plurimum comedunt & bibunt (Aër enim frigidus, appetitum excitat) optime concoquunt, propterea etiam diu vivunt, formosi, longæ staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces esse argumēto est, quod Reges ipsorum valde diu Regnis præfuerunt, multi 30 annos, nonnulli ultra 40. aliqui adhuc diutius.

Politia.

Quinq; sunt Status sive Ordines totius Reipublicæ Danicæ.

PRIMVS, est Regiæ Familiæ. SECUNDVS, Nobilitatis, sed sciendum inter Nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie majorum nobilitatē demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, de decori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nonnullæ Familiæ quæ adfuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem super Eidorā fluvium factæ, ut VREN & alii. Hi possident sua bona cum minori ac majori sive capitis jurisdictione, liberam etiā habent venandi aucupandiq; potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalia in toto Regno, sed hæreditaria sive allodialia.

Omnia Castra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia, a parētibus relicta æquè dividuntur inter fratres: ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut Frater duas partes, Soror vero tantum accipiat unam, filiisque Arces ac Castra cedant. Sic multa prædia ad Primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præ-

diti, possunt per matrimonium, Regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex hoc ordine eliguntur Senatores Regni, quorū numerus 28 raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimēta a Rege & Regno; singuli enī Arces habēt, tantisper donec Senatoriā obtinēt dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot Equites alere pacis & belli tempore, & quandoq; a Rege vocātur propriis sumptibus Regi in Regno præsto esse. Si Legati extra Regnum ablegantur, honeste illis providetur ex fisco, ut tanquam Regii Legati Principum more, in itinere vivere possint. Reliqui Nobiles etiā habent sustentationē honestā a Rege, sive in aula Regia vivant, sive ab ea discedant. Nā habet Rex prædia, quæ Danico idiomate VERLEHNINGE sive beneficia vocātur, his providet bene de se Regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot. Equites, & fisco certam pecuniæ summam singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & propriis servitiis etiam aliquā partē lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in Regno Daniæ, quæ Rex bona immobilia prohibetur emere a Nobilibus, ob eā causā, ne aliqua dissensio inter Regem & Proceres Regni oriarur. Rex enim alioqui posset quædā loca capere, quæ Nobiles vendere nollent: proinde per hanc constitutionē huic rei a Proceribus Regni optime provisū est, licet tamen Regi permutare bona cū Nobilibus, contra Nobiles nulla bona possunt emere a Regiis rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & ferè libera, ut antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarū nobilium, quæ in regno Danico inveniuntur.

D. de Kaas, D. Guldensteen, de Munc, de Rosencrantz, de Grubbe, de Walkēdorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg, de Hardenberg, de Vllstant, de Bing, de Belovv, de Wepfert, de Goce, de Schefeldt, de Ranzovv, de Schelē, de Frefe, de Iul, de Bilde, de Dreffelberg, de Green, de Brockenhulē, de Hol-

ke, de Trolle, de Knutzē, De Biorn, De Scheffede, de Ienſē, de Steuge, de Mattieſſē, de Lunge, de Banner, de Luc, de Raſtorp, de Krufen, de Faſſi, de Lindeman, de Suuon, de Stantbeke, de Qutrovv, de Lāge, de Geſchut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Achſel, de Bec, de Rutede, de Negel, de Wirfelt, de Split, de Ofre, de Appelgard, de Iuenā, de Poldesſē, de Reuter, de Podebuſſen, qui fuerūt quondam Barones ex Ducatu Pomeraniæ quorum familia adhuc ibi invenitur, De Vren qui vixerūt Caroli Magni tempore, de Blic, de Galle, de Wogersen, de Baſſi, de Solle, de Daac, de Bax, de Baſelich, de Wenſterman, de Hoken, de Lindovv, de Bille, de Ruten, de Hundertmarc, de Heiderſtorper, de Wolde, de Papēhaimb, de Spar, de Falſter, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bocholt, de Budde, de Svvaſen, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spiegel, de Bāmelberg, de Roſenſpart, de Duve, de Hube, de Schanugard, de Muſt, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxman, de Duram, de Baggen, de Norman, de Goſs, de Matre, de Roſengard, de Totten, de Ronnouu, de Krimpen. Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus*, ſive *Maſter aulae*, officium ferē est tale, cuiuſmodi Major domus in Gallia, is enim plerumq; reſidet Hafniæ, tanquā Vicarius regius & dirigit res a Rege ad ſe deſtinatas. Deinde *Marſchalcus* tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ædificat, veteres reſtaurat, & ſingulis annis ea ordinat, quæ ad tutandum Oceanum & res nauicæ pertinent. Habet & is ſub ſe conſtitutum adhuc alium Admiraliū, & in ſingulis navibus præfectum ex equeſtri genere prognatum. *Cancellarius regni*, ad hunc ex omnibus Provinciis ac Inſulis appellatur, à quo Regem & Senatum Regni appellatio vicifſim devolvitur.

Singulæ provinciæ diviſæ ſunt in HÆRETUR vocant, Sive in diœceſes, ſub quibus multæ ſunt parochiæ, ibi primum de jure diſputant, ſi rixæ fuerint invicem ortæ. Hinc

licet appellare ad Iudicem terræ iſtius. Deinde ad Cancellarium, poſtremo ad Regem ac Senatores; ibi finalis ſententia promulgatur. Habent jus ſcriptum, compilatum à Woldemaro primo, Episcopis ac Senatoribus, Legi naturæ valde congruum, & non multum à Romanis Legibus discrepans, ſed quo vigore hujus multo citius lites finem aſſequi poſſint, lataque ſententia paratam habeat executionem: Primi Iudices ſi iniquam tulerint ſententiam in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læſus ſententia injuſta, alteram partem. Senatoribus adhibuit Woldemarus primus (ni fallor) Episcopos, quos rurſum Chriſtianus 3 propter certas cauſas ac rebellionem amovit. *Cancellarius Regis*, qui plerumque in aula Regem ſequitur, habet ſibi adjunctos 7 vel 8 Nobiles Secretarios & Scribas, & omnia negotia tractantur à Rege ipſo. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de ſœderibus ineundis, de finibus defendendis ſit deliberandum, Concilium Senatorum à Rege indicitur. Nec licet Regi ullum tributum imponere Regno ac nobiliū ruſticis, abſque conſenſu Senatorum & Procerum. *Æarii ſive Præfectus*, qui omnes totius Regni redditus, tam caſtorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquit, quitantias pecuniam offerētibus reddit. Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & Scribas multos ex Plebe, pro quo labore habet annuatim ſtipendium.

TER TIVS, eſt ſtatus Eccleſiaſticus, in quo fuerunt Episcopi ſeptem, ut Archiepiſcopus *Lundenſis*, Episcopus *Roſchildenſis*, *Orthonienſis*, *Ripenſis*, *Wiburgenſis*, *Arhuſenſis* & *ſteſvvicenſis*, ad quem cæteritiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in provinciis diverſis, diverſo modo dividuntur; dimidiam partem decimarum percipiunt Episcopi, dimidiam Rex, aliquam Canonici, paſtores,

pastores, pars etiam ad edificandas ecclesias contribuitur: & quantum ad Pontificium jus attinet. semper in hoc Regno quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes praelaturarum Episcopatumque, a Regibus ad hoc usque tempus collatae fuerunt, ut etiam ex responso Voldemari primi Regis Daniae, ut arbitror, quod hic annexere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus a Rege haec & similia postularer, fertur rescripsisse Rex, Regnum habemus a subditis, vitam a parentibus, Religionem a Romana Ecclesia, quam si repetis, remitto per presentes. Utque Caroli v. prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticae personae nullam rem immobilem coemere possent, absque Principium consensu: Sic Christianus 3. aequè prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant, absque Regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optime provisus in toto Regno a Christiano 3. pia memoriae, & Scholae particulares multis in locis erectae, velut etiam in Islandia duae, ubi etiam habent propriam Typographiam. Vna tantum est in toto Regno Acedemia Hafniae, quae fundata est a Christiano primo, permissu Sixti Pontificis, anno Christi 1470. Quam Fredericus II. quanquam bello Suecico septennali erat implicatus, tamen locupletavit, & ejus proventus LX. millibus thalerorum auxit. **QVARTVS**, Status est *Civium & Mercatorum* in Urbibus ac Opidulis habitantium. Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprii ac silvae limitibus circumductae. Hi etiam mercaturam exercēt in agro & Mari in omnibus partibus Europae. Ex his ut & ex rusticorum liberis, eliguntur Episcopi, Canonici, Pastores & Senatores urbium, Scribae in Castris & Arcibus, magistri, ac gubernatores navium, aliqui etiam horum praeficiuntur Te-loniis. Judicia omnia minora, ex his constituuntur, praeside interdum uno ex Nobilitate. **QVINTVS**, Status est *Rustico-*

rum, horum duo sunt genera, primum vocant *Freibunden*, id est Liberi Coloni. Hi possident agros haereditarios, paullulum tamē inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent. Servitiis praestandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus Regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona haereditaria, sed a Rege, Nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, & servitia multa inde Dominis praestare coguntur, prout cum Domino agri convenerunt. Haec fere sunt, quae de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet Monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, Nobilitatemque liberam electionem Regis semper habuisse, attamen ex familia Regia, ut antea jam dictum est, unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quae ortae fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot Nobilium, praesertim cum Regum filii nullam capiant Regni partem. Deinde cum omnes sint tantum Nobiles in Regno, & Baronum & Comitum Ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit opibus, ut iis sisus se familiae Regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper dividitur paterna haereditas. Ita habent Reges Daniae optime florentem rem publicam: quae facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum Rege ut naturali suo domino terra marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore praestitit CHRISTIANUS quattus, quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, ex animo precor.

DANIÆ REGNUM

Arctōi Orbis tertium.

Regio
Suevia.Cali tem
peries,
Soli fer-
tilitas.Anima
suum va-
rietas.Imperii
majoris.

Dania duobus tantum locis continenti juncta est, eam a plaga Mundi Occidua, Oceanus Germanicus. ab Ortu Solis Mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad Septentrionem Norvegia & Suecia, ad Meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas Insulas disjunctissimas distribuitur. Cæli temperies, una cum salubritate aëris Danos blande ut Ioh. Coldingensis verbis utar, refocillat, Terræ ubertas nutrit: Volucrum suavissimus concentus recreat, Silvarum Nemorumque varia materia oblectat; In quibus Porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem faginantur. Multiformes simul Animalium species & florida prata delectant. Maris affluentia & penu confertissimum, Danos cum magna Europæ parte alit, & quo ad vitæ usum carere nequeunt, Natura Danis minime invidit. De Imperio autem Majorum scribit Munsterus: *Danum* quendam multis ante Christum sæculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo, Regum Danicorum stemmata ceu quodam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. De hujus autem successoribus ac reliquis Daniæ Regibus Munsterum vide fulsissime differentem. Nunc Danorum omnis regio Maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia* & *Scania*, præter Insulas singulis partibus adjacentes.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt quondam Cimbrorum sedes, apud Historicos & Geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam Meridionalem* & *Septentrionalem* dividitur. Hujus Septentrionalis Iutiæ descriptionem vide secunda Tabula Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum Ducatum Slesvicensium complectitur, cui Holsatiæ Ducatus nunc quoque subjungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertia Tabula Daniæ invenies.

Fionia particularior quoque descriptio sequitur, quarta Tabula Daniæ comprehensa.

Zelandia quæ & *Stalandia* inter reliquas Daniæ Insulas est maxima, *Codanonia* Melæ, ut censent Olivarius & Ortelius. Hanc alii *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique mari incincta sit: alii vero quasi seminis terram, eo quod sua sponte absque annua stercoreatione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc Insula itineris bidui, atque latitudinem ferè æqualem. Quindecim Civitatum, duodecim Arcium Regiarum capax est. Inter Civitates autem *Hafnia* sive *Copenhagen* est præcipua totius Daniæ Metropolis, magnitudine, opulentia & maxima Portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus Insulæ quam *Amagger* vocant nautis tutissimam facit. Ex qua passim Ecclesiis ceu perpetua seges Doctorum, atque eruditissimorum Pastorum tam in Regno Daniæ quam Norvegiæ subministratur atque sufficitur.

Fionia,

Zelandia.

Nomina;

Vnde dicta Zelandia.

Sium;

Vnde

Supra

DANIA.

Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam *Arx Regia Cronenburgii* de qua infra, cui ab altera parte ultra Mare similis *Arx Helfinborch* cum Opido ejusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrimq; promontoriis ita prope coeunt ut vix parvi milliaris inter se relinquunt Maris spacium quod *De Sund* vocatur. Ad hunc locum omnes naves Orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coire & Regi vestigal pendere coguntur: cumque in utroq; littore arx posita sit, Rex quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quantumvis etiam numerosam classem ab ingressu, vel egressu prohibere queat. Huc sæpe uno die 200 sæpe etiam 300 naves ex variis Europæ partibus convenire contingit. Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi; ibi multorum Regum & Ducum insignia monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta, quod cives urbium confisi munitionibus soleant inolescere. Sub *Zelandia* autem sequentes sunt *Insulæ*, *Amigria*, *Huena* *Wæ Moenesland* in qua civitas *Stegoa* & plures alia. Habet *Zelandia* unum Episcopatum cujus Præsul *Roeschildia* sedem antiquitus, ut diximus, habuit. *Scania* inter Regni Daniae Provincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio atque cum *Suecia* continens. Hanc alii *Scandinaviam* pro *Scondaniam*, id est, *amenam Daniam*, alii *Scaniam* atque alii *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. *Plinius* eam tum *Scandiam*, tum *Scandinaviam* vocat, sed in eo fallitur, quod *Insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis*. Sed *Ortelius* hanc *Plinii Scandiam* & *Scandinaviam* non *Scaniam*, sed eam *Peninsulam* esse, quæ hodie tria amplissima Regna *Norvegiæ*, *Sueciæ* & *Gothiam* aliasque regiones com-

prehendit, autumat, ut supra quoque diximus. Undique cingitur hæc *Scania* Mari, præter unum Terræ brachium quod porrigitur in *Boream*, ac inde recurvatur in Orientem ubi *Sueciæ* jungitur: sed intercedunt profundi saltus asperrimæque rupes, per quas è *Scania* in *Gothiam* *Sueciæ* partem iter agitur tam difficile, ut ferè levius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. Regio Cæli beneficio, Telluris obsequio, Portuum & Emporiorum commoditate, maritimis opibus, Lacuum & Fluminum piscatione, venatione nobilium Ferarum Auri, Argenti, Æris & Plumbi inexhaustis venis, Opidorum frequentia, civilibus institutis nulli cedit beatæ regionis: unde & *Schondia* illi nomen mansit, teste *Munstero*. Hæc quondam in duos ducatus, *Hollandiam*, & *Blekingiam* divisa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Ejus Metropolis est *Londa* sive *Londia* ubi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit. Est etiam hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne Emporium & præcipua totius regionis civitas propter mundinas & frequentes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In *Hollandia* est arx *Vvarburgum* altissimis Montium jugis superstructa. Eam a *Suecis* anno MDLXV captam & imposito præsidio munitam cum *Daniel Ranzovius* jussu & auspicio Regis *Friderici secundi* arcta obsidione premeret, ut tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento æneo per caput trajecto peremptus est anno MDLXIX vir virtutibus & laude bellica valde illustris. Adjacent huic Regioni *Insulæ* *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm* *Insula* famosa in quatuor præfecturas divisa, & tres Civitates ac unam Arcem continens. *Gotlandia* in qua antiquum Emporium *VVisbi* aliquando val-

Soli fertilitas.
Soliquantitas.

Vrbes

Scania.

Nomina.

Qvis.

de florens, nunc autem ad alias Civitates mercatura translata, viris, opibusque attenuatum jacet. Præter Frumentum, Caseum, Butyrum, variasque Pelles, etiam Abietes procerissimas, quarum frequentes ibi Silvæ sunt, malis navium fabricandis, & præterea Lapides ad structuram utiles, nec non Calcem copiosè emittit. Flumina Dania sunt *Egidora*, vulgo *Eydor*, *Chulusus* Ptol. Hic Friisus a Dittmaris dirimit ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & navigabilis fluvius, qui in intima Holfatia ortus, aliquot Opida, & nobilem illam Ranzovianam domum Breckenbergam alluit, posteaque se in Albim effundit, & alia. *Mare Balticum* quod ad Ortum terminum Dania supra constituimus, nunc accolæ *Belts*, Germani *Ostzee* indigitant, a Baltheo, id est, militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar utramque Chersonesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* a Tacito nominari videtur, ab effectu ut putat *Ortelius*, quod non ut cætera maria moveatur, nam æstus ejus vix deprehenditur, ut restantur illi qui illud sæpius navigaverunt: continuoque fluxu ex Oriente versus Occidentem descendit. *Helsingora* ad Fretum Sundæ, arcem habet Regiam *Croneburgum*, præsidium extremæ Insulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem Fredericus II Dania Rex maximis & innumerabilibus demerfis saxis, interque compacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso maris fundo immani sumptu eduxit, tanta operis firmitate ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum murosque horrendo boatu illisos, citra ullius periculi metum despiciat. Est in urbe Eundia Horologium in quo ars mira elucet, *Laurentianum* dictum: situm id in inferiori Templi parte; hic tabula parietati affixa visitur circulis aliquot variorum colorum di-

stincta. In hac per certos ejus rei indices, & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, & quibus agunt homines liquidissimè monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur seu fixum seu mobile. Item quis luminarium Solis ac Lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, & inter se habitudines Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabricatis res agitur. Quibus illud additum est, velut *Paregon*, sed & id arte factum, ut quoties publice signum datur horæ elapsæ, supra tabulam ipsam duo concurrant simulachra (Equites dixeris *Cataphractos*) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat campana major in turri suspensa quæ horam indicat. Quod vero magis mirandum, in hujus tabulæ medio velut in throno collocatum est Simulachrum Virginis Mariæ sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut Theatrum semicirculi forma, arcu hujus spectantibus obverso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad ejus cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti Caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostium sinistrum, eo aperto proceditur Buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad Virginis simulachrum ubi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus. Faciunt idem reliqui magi. Famuli horum immoti procedunt, nulla edita reverentiæ significatione. Horum postremus ostium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidam sonus, eo occluso, ad aures spectantium perveniat. Sed de his satis.

Merci-
monia.

Flumina

Mare,

Opera
publica.

Regio.

Nomina

Situs.

Iutię Sep-
tentrionalis
Situs.Imperia
Iutię, orum

Occidua pars Danię & præcipua est *Iutię* vulgo *Iutlandt*, quam Ptolemæus *Cimbricam Chersonesum*, Plinius *Cartrin* vocat. Hęc in Septentrionem in modum Peninsulę à Saxonibus inter duo Maria, Britannicum & Germanicum procurrens, ut in Austrum Italia, porrigitur. Ejus terminus Australis est fluvius *Eydera*, patetque in longitudinem lxxx prope mill. pass. ab Albi flu. Boream versus. Latitudo ejus ubi maxima xx. mill. pass. Eam duplicem esse diximus *Septentrionalem* & *Meridionalem*. *Iutię* sive *Cimbrica Septentrionalis* quę hac Tabula describitur, Norvegię versus se extendens, juxta Scagam, ob Syrtes & vadofum iis in locis Mare nautis celebre *Opidum*, in cuneum coarctata definit. Habet autem hęc Regio circa *Aleburgum* Emporium maximam latitudinem: ibi enim sinus *Lymford* illapsus, ac totam *Iutię* Occidentem versus penetrans, exiguo relicto spatio *Wentaslam* ditionem à reliqua parte divellens, pæne Insulam reddit, ac vasto tandem alveo dilatata aliquot insignes Insulas suo faciens ambitu, multis Sinibus seu ramis dimissis, varias Provincias suo interlapsu distinguit ac limitat. *Iutię* Septentrionalis Frugum, Tritici, Siliginis, Hordei, ac similibum ferax. Pascuorum etiam alicubi ubertas summa est, atque abundat tot Boum armentis, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est, ut ad externas provincias armentorum incredibilem pæne copiam emittat, maximeque in Germaniam, quo quotannis prope 150. millia boum educuntur, præter Caseum, Butyrum, Sebum, & Coria. Equos etiam generosos & præstantes producit, quorum etiam vis ingens quoquo versus exportatur. Paruit olim *Iutię* Saxonibus, non autem

reliquę Aquilonis regiones. Ex hac Cimbrici ante natum Christum annis 150. in maximum terrorem Italię velut procella se effuderunt. Hi enim adjunctis sibi Teutonibus, Tigurinibus & Ambronibus, Romanum Imperium extinguere conspiraverant. Et nec primum horum impetum Syllanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actumque erat nisi Marius illi sæculo contigisset, ait Florus. Duravit autem hoc bellum Cimbricum a Syllani consulatu annos octo, usque ad consulatum Marii quintum, a quo tandem ad flumen *Athesin* delati sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teuronum & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus quorum in historiis nomen celeberrimum, paulo fufius de his libet differere. Cimbrici dicti videntur a *Gomero* filio *Iapeti*. Sed quoniam vir eruditissimus Junius doctissime de his differit, ejus verba hic non gravabor apponere. Constat ex *Moysæ* *Japeto* natam esse masculam prolem, nomine *Gomerum*, sive cognata litera *Comerum*, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens significatur. Ea vero vocis genuina significatio, scriptoribus *Cimmerię* linguę imperitis hætenus ignorata, quod nemo eam caliginem discussit, Meridiano Sole clarius elucescet me duce, si cratem dictionis mollior dissolvam. Quid enim aliud in isto idiomate sonat *Go om her* disjuncta, rursusque in compagem clausa eadem voce, *Gomer* quam in orbem ambio, & cunctum perficiendo absolvo. Hinc dicta est & *Gomera* orbicularis illa disciplinarum series, quam *Encyclopediam* Græci scriptores, orbem doctrinę *Fabius* nominavit, quod nullo sine, ut annulus, circumscribatur. Jure igitur felix istud

Majorū
virtus.

MARIS

MARIS

GERMA

BALTHI

NICI

CI

PARS

PARS

IUTIA
Septentrionalis

MERIDIES

50
OCCIDENS

58
ORIENS

57

57

41

42

43

44

41

42

43

44

SEPTENT.

istud nominis auspiciū soboli Iapeti obtigit, quæ in orbem circumiit, & uti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absolvit; ab ortu solis substratis terris ad usque ejus positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmericorum progenies fuisse) armis Hesperiam utramque occupatam possessamque fuisse. Quare quum consentientibus calculis è Gomero propagatos esse Cimmericos, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetralia tenuissent, a Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam a circummeundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quenquam arbitraris; quod apertè ac diligenter explanat Iosephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui Gomeri posteros ex Armenia profectos ad Tanain usque amnem excurrisse, inde per Europam universam extremis Gadibus tenuis terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissimè vero propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente Plutarchus in vita Marii explicavit, cujus verborum sententiam solum appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartasque odiosè prolixus onerem. Cimberos (inquit) prædicant, quoties loco se movent mutatis sedibus, non uno impetu aut assidue, sed quolibet anno ubi tempestatis fovet commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint nomi-

na, communi appellatione Celsoscythas agmen suum vocare. Alii referunt Cimmericorum, quos ab antiquo Græci cognoverunt, non magnam fuisse universitatem, sed exules potius quosdam aut seditiosos a Scythis exactos, a Mæotide in Asiam transmississe, ductore Lygdami: longè vero maximam & bellicosissimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora confedissee, ac regionem opacam, nemorolam, & propter præcellas spissasque silvas ad Hercynium usque saltum pertingentes, soli inaccessam colere. Hactenus ferè verba illius utrunque reddidi. Vnde vero Cimberos Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Festus Pompejus latrones ac sublesores dici probare queant, non intelligo, nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, aut nisi videatur Plutarchus id retulisse ad peculiarem Genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos opprimeret: atque ita memorat impetuoso illorum incursum percussam Italiam timuisse, quum gentem neque de nomine genitaliq; sed notam, repentina nubis instar suis cervicibus ingruere intellexisset. Hactenus Iunius. Iulia hæc in quatuor sedes Episcopales latissimè parentes divisa est, in *Ripensem* quæ Ripæ, *Arhusensem* quæ Arhusii, *Vandalicam* quæ Aalborgi, *Viburgensem* quæ Viburgi consistit. *Ripensis* diœcesis, Præfecturas triginta, Civitates septem & Regias Arces decem habet. Koldingæ Regia Dorothea Christiani tertii vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusensis*, Præfecturas 31. Civitates septem & Arces quinque habet. *Arhusum* sive *Arhusia*, Emporium est celebre, ob Portum, quem ingens illud Promontorium Hellenis efficit, quod ab arce Regia Kalloe, per ditionem Mols, usque ad altissimum Montem, *Ellemansbergh*, ad duo miliaria protenditur, & tam suo, quam Insularum aliquor

Vrbes &
Opida

objectu,

objectu placidum nautis æquorefficit. Sub hac Diœcesi Insulæ sunt *Samsøe, Hielm, Tuen, Hiarnoe Gerno forte, Hiigenes & aliæ plures. Vandalicæ quæ & Burglaviensis* Diœcesis, Præfecturas tredecim & Civitates sex habet. Partes ejus maximè illustres sunt *Vendissfel, Handhæret, Thyland, & Morsoe. Wendissfel, sive Venilia, id est, Vandalorum terra & sedes, Præfecturas sex, Opida tria & Arcem unam habet* Hic est mons *Alberg* in quo gigantum monumenta conspiciuntur, Adjacent Insulæ *Grysholm, Hertzholm, Tydsholm & aliæ.* In *Handhæret* est rupes visendæ altitudinis, *Skarringklint* dicta, & in oris ejus *Syrtes*, quas *Sandores & Braccas* vocant. Ei subsunt Insulæ *Oland & Oxeholm.* Præfecturas quatuor, Opidum unum nomine *Thystad*, ubi *Christianus tertius* scholam juventuti primus condidit, & Arcem unam *Orumnam* habet. Sub ea sunt Insulæ *Hansholm, Ostholm, Iegen, Cislåd, Egholm, Bodum, Morsoe,* Præfecturas tres, unicam Civitatem *Nicopim*, & Arcem unicam *Lundslod* habet. Insula ei adjacet una, *Ageroa. Wiburgensis* diœcesis Præfecturas sedecim, Civitates tres & totidem Arces complectitur. *Viburgi* generale Concilium Triumvirorum nobilissimorum & sapientissimorum de causis civilibus cognoscendis & judicandis, toto ferè anni spatio continuatur, nisi ubi inquietæ functionis molestiis defatigati, se in prædiis suis paullulum recreant & vires recolligant. Huc universæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, adulteria, furta & veneficii crimina deferuntur. Ad *Vvensiam* Peninsulam, ubi in conum desinens, paullatim se ad Solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob pericula nautis adeo formidabilis. Nam ingens dorsum & Syrtys longissimè se in Mare protendit, ut, qui tuto &

et a periculo metum esse volunt, non propius duobus miliaribus ad litus accedant. Tale est omne Iutiæ litus Occidentale, ut qui in Norwegiam, vel ex Oceano in Orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiæ evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino Montes in hoc littore, ex quibus nautæ habent suas observaciones & indicia. Incolæ hujus tractus piscaturam exercent. Cum autem Portum, & fidam navibus stationem non habeant, naves suas ex alto venientes, convocatis in subsidium sociis & vicinis ex Mari in litus pertrahunt, usque eo, quo fluctus Maris transcendere, easque levando tundendoque lædere minimè possint. Copiosissima hîc in Mari variorum piscium, atque imprimis Alecum captura. His expositis non alienum duxi Coronidis loco adjicere, quod Incolæ harum Regionum Septentrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & siccî, proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi, læti, suspiciosi, callidi ac in negotiis providi, sani, superbi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, bene concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abundant, mores severos habeant, & propter cordis calorem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venationes & peregrinationes suarum opinionum sint defensores, nihilominus justitiæ memores, in omnibus linguis addiscendis adprimè dociles, mutarum amantes, & pacta & contractus sanctè observent, multos habeant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pariant, sintque formosæ & in administratione rei familiaris tenaces & prudentes: ex Catharro autem, morbo regio, angina, pleuritide, fistulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. Achilles Gassarus testatur hîc inventa fuisse a Monacho tormenta bellica.

Comme-
ditas.

Morsoe

Mare.

Daniae tertia Tabula, In qua Slesvicensis Ducatus pars & Holsatia.

Ducatus
Slesvici-
censis.

HÆC de Iulia Septentrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ veteribus, quod a reliqua Germania per Albim fluvium ad Boream divulsa sit, atque interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos ducatus Slesvicensem & Holsatiæ complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis a Metropoli & per vetusto Emporio Slesvico nomen habet. Olim hæc regio *Ducatus Iulie* dicebatur, quem Waldemarum Abelis Regis Daniae Pronepos primus in feudum accepit ab Erico Rege circa annum 1280. Extincta autem Regum ac Ducum stirpe mascula, & Ducatu Slesvicensi cum regno in unum redintegrato ac consolidato, *Margarita* trium Regnorum Regina ducatum Slesvicensem permisit *Gerardo* Comiti Holsatiæ, hac conditione, ut a rege Daniae collatum beneficium recognosceret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ quia iisdem cum Danis gaudent privilegiis, eodem quoque jure cum iis utuntur. Subditi a sententiis Magistratuum cujuscunque loci ad Principes ac eorum Senatores possunt provocare & non ultra, ut privilegiis cautum est. Generalis autem gubernatio horum Ducatum Regi Daniae ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem devolvitur, Regiæ suæ Majestatis nomine per Henricum Rantzovium Vicarium Regis administratur. Præcipuum hujus Ducatus Opidum *Slesvicum* vulgo *Schlesvick*, Germanicæ originis nomenclationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in maris Balthici sinu obtinet. *Wick* enim & Opidum, & incurvum Maris recessum, sive sinum; & Vicum etiam prisca Saxonibus sonat. Quemadmodum Becanus, in suis Goroda-

Vnde di-
catur.

Imperii
majorum

Opida.

nici observavit. Crantzius & qui Saxonum conscribere historias, aliam Slesvico appellationem attribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus retinere videtur. Hi enim sua lingua hoc Opidum *Heidebui* vel *Heideba* nuncupant, eo quod a quadam Daniae Regina, cui Hethæ nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem per oportuno ad negotiationem situ, Portum habens ad exercenda commercia, commodissimum. Non procul ab hoc Opido *Gotorpia* arx sita est. Telonium hinc celebre, ubi compertum, fertilibus annis ex Dania LM Boum, in Germaniam abacta vectigal solvisse. Est & in hoc ducatu *Flensburgum* Opidum celebre, hoc inter Montes excelsos, littori Maris Orientalis adjacet in quod ejus Portus se extendit, tanta commoditate, profunditate & securitate, ut singuli ferè cives ex domibus suis naves mercibus implere, & easdem rursus exonerare possint. Sunt & *Husenum*, *Hadersebia*. Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem: Capitula duo, Monasteria tria: Castra tam Principum, quam Nobilium varia. Ordo autem Senatorum cujus iam aliquoties facta mentio plerumque constat numero XXIII personarum equestris ordinis, quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine uniuscujusque Principis duo Iuris Doctores.

Senato-
res.

Holsatia Ducatus.

Holsatiam a silvarum saltuumque frequentia, quibus commune cum lignis nomen in lingua indigena est (nam & silvam & lignum promiscuè *Holt* Cimbri ac Germani inferiores dicunt) nomē obtinere arbitrantur.

Vnde
dicta.

Est

Situs.
Soli qua-
dratus.

Est enim regio silvis saltibusque frequentissima, Nec desunt qui a Cavo lapide etymon vocis advocent, quod Duces Holsatiæ, Comites a Cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab Ortu Bilenam fluvium; ab Occasu Storam, ab Austro Albim: à Septentrione vero Eideram. Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum peteat, quam Frisiis suppetere possit, cum nihilominus focos largissime instruant ipsi. Verum cum silvarum apud eos finis non sit, Quercus tamen vix gignit robustas, sed Fagis plena omnia, quarum fructu Porci saginantur, majori quam dici queat numero. Ager plerumque singulis trienniis, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, feritur, metiturque arvum, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur materies agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec Oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio. Equorumque magnum hæc regio producit numerum. *Holsatia* divisa est in partes quatuor, in *Dithmarsiam*, *Holsatiam*, *Stormariam*, & *Wagriam*. Hæ fuerunt olim Comitatus & postea a Frederico Imperatore tertio, Christierno primo id petente, erecti sunt in Ducatum, qui jam Sacro Romano Imperio 40 equites ac 80 pedites alere tenetur. *Dithmarsia* autem primo in libertate constituta fuerat per aliquot centum annos, quæ etsi a Frederico Imperatore, Christierno primo in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit. Filii quidem ipsius Rex Ioannes & Dux Fredericus anno Domini 1500 expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam *Dithmarsii* defenderunt, donec tandem a nepotibus Christierni, Duce Ioanne

Asima
Siv. va
Sivias.

Imperii
maiorum

& Adolpho, ac Friderico II, Rege Daniæ sunt victi ac subperati anno Domini 1559. In Holsatia urbes hæ, *Segeberga* *Urbes* in *Wagria* Holsatiæ regione, quarto a Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique natura, navigationeque præstans opidum: *Stora* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum aliquot Opida & nobilem illam *Ranzovianam* domum *Bredenbergam* alluit, posteaque se in *Albim* exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est Opidum, portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania, & Suecia magno Holsatorum quaestu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa* & *Reinholdsburgum*: illi nomen est a fluvio præterlabente, huic conditore. Sunt & *Meldorpia*, *Heimickste* & *Tellinckste* in *Dithmarsia*, & *Stormariæ* Metropolis *Hamburgum* Emporium nobile ad *Albim*, quod post multas calamitates bellicas a Carolo restauratum est, & tempore Henrici IV Imperatoris muris cingi, portisque tribus & turtibus duodecim ornari cœpit. In hac urbe vixit sepultusque est *Albertus Crantzius*. Historicus neque indifertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, in primis vero *Dithmarsia*, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ Regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta. Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*; sunt & alii, quorum plerique rivuli potius quam justii fluvii dicendi. Cæterum mare *Balthicum*, qua parte *Holsatiam* & *Slesvicum* Ducatus alluit certos habet & jucundos sinus. *Isthmos* Græci nuncupant, in quos magno accolarum commodo erumpit, & tutos negotiatoribus navibusque marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. Piscatum etiam uberem & maxime *Salmonum* alicubi subministrat. Regio plana est quæ raris extolli-

Lacus.

Flumi-
na.

Maris
Commo-
ditates

Morodm

tur

tur Montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet is minimè rarus, situ est perjucundo, & belli togæque ornamentis quibus a nobilissimo viro Henrico Rantzovio decoratur, admodum celebris, inter Lubecam & Hamburgum urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices Opidum adjunctum habet. Silvæ hic frequentes, quibus pæne tota implicita ac referta, inprimis Dithmaria. In his *Borchholt, Burgholt, Alverdorpenholt, Resenvalde* ac complures aliæ. Habuerunt autem Holsati 48 viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochiis appellatio devolvebatur. Hi iudicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex Incolis ejus terræ viri XII una cum Præfecto, qui plerumque est Doctor sive Licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurque illis scriba, nec non inspector sive Præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte Regia plerumque est Præfectus Steinburgensis, alter vero ex parte Ducis Adolphi, est Præfectus Gottorpiensis. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam Slesvicensis, quam Holsatensis, sed non ulterius. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab Henrico Rantzovio Vicario Regio, Sigefrido Rantzovio, domino quondam in Nienhus, D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirflemio, secundum quod jus omnes causæ deciduntur & pænæ delictorum irrogantur.

Holsatia habet quatuor ordines, Nobilium, Ecclesiasticorum, Civium & Rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alii vero bona conducticia censui aliisque

exactioibus & servitiis obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupiis, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hæreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina, quam fœminina, Familias non habet ultra 24, quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpti possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, ut Rantzoviorum fere hoc tempore sunt centum & quinquaginta castra, ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam Alefeldiorum & Povvischiorum ferè totidem. Habet Holsatia Episcopatum unum, videlicet *Lubecensem*. Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subiectus est. Nobilium lites dijudicantur a Senatu Ducatum, iudicio præsidentibus plerumque Principibus, ut privilegiis ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interposita idonea cautione appellare licet ad Cameram Imperialem. Cives gaudent propriis privilegiis ac utuntur jure Romano sive etiam Lubecensi. Subditi a sententiis quas Senatus Civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor Civitates iudicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatiæ, ac ulterius etiam ad iudicium cameræ Imperialis, ita tamen ut cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Ad suntque ejusdem loci viri nobiles una cum Præfectis ac duobus assessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum è consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversiis in confessum redeunt vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant.

Silva.

Senatores.

Leges & Instituta.

Familia
nobilitates.

Daniæ IV. Tabula, Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

HÆC pro Methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis: succedit *Fionia* cum Insulis circumjacentibus. *Fionia* vulgo *Fynnen*, primum locum inter cæteras in sinu *Codano* Insulas a *Zelandia* tenet. Nomen habet a pulchritudine. Est enim tam formæ quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto, *Middelfart* sunt dicto, a Continente Daniæ avulsa est, ut coherere videatur. Hæc sicut ab Occasu Iutiam, ita ab Ortui *Zelandiam* prospectat, ac medium Daniæ locum obtinere putatur; ab extremæ remotionis limite pari spatio intercedit. Habet in longitudine milliaria duodecim & in latitudine quatuor. Terra (ut Mare piscosissimum taceam) est uberi gleba & colono admodum grata. Copioso enim Frumentorum proventu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim *Siliginem* & *Hordeum*. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeo sit fecundus, nunquam tamen stercoreatur. Vnde ante civitates multum fœtoris esse ob abjectos pecorum firmos, qui ibi nulli usui sunt, scribit *Munsterus*. Tot etiam Regio hæc *Boum* armentis abundat, tam fecunda *Vaccarum* atque *Equorum* mater ac nutrix est, ut numerosos *Boum* & *Equorum* greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob multas per totam Insulam silvas, *Cervorum*, *Capreolorum*, *Leporum* atque *Vulpium* venationes. In ejus quasi medietate *Metropolis* est *Ottonia* vel *Ottonium* vulgo *Ottensche* *Vrbs* Episcopalis ab *Ottone* primo, multorum testimonio ædificata, circa ea tempora, quando *Hæraldum* regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. *Vrbs* hæc *Empo-*

rium est Insulæ non vulgare, in quo circa festum *Epiphaniæ* *Insulanorum* ac præcipuè nobilium frequens conventus, sicut *Kilonii* in *Hollatia*, celebrari solet. Discreta est autem *Fionia* in Præfecturas viginti quatuor, Civitates sexdecim & Arces Regias sex. Reliquæ autem Civitates circum *Ottoniam* veluti centrum æquali prope distantia, in *Maris* littore ita sunt conditæ, ut *Portuum* situsque oportunitate, negotiationes suas, non solum in *Mari Balthico*, verumetiam per *Sueciam*, *Norwegiam*, *Russiam*, *Belgium* atque *Germaniam* longè latèque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch*, *Stenburch*, *Faborch*, *Afens*, *Bogens*, *Middelfart*, *Kettemynde*. Arces Regiæ præcipuæ *Neuburgum*, *Hagenschow*, *Hingsagel*, *Escheburg*, & curia *Rugard*. Pagi hinc complures, & Nobilium prædia non pauca. Est enim hæc Insula ob cœli amœnitate, & jugera fructuosa, Nobilibus viris gratissima. Mare incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat: ac *Sinus* omnis tanta piscium frequentia repleri consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigii conamen eripiat; nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac Insula loca, bellicis præliis nostra memoria nobilitata. Est enim Mons quidam *Ochenberg* non procul ab arce *Hagenschow*, in quo regis *Christiani* tertii auspicio *Ioannes Rantzovius* Eques auratus *Dux* belli, ingenti prælio devicit *Christophorum* *Comitem* *Oldenburgensem*, Anno *Christi* *MDXX*. die *XI. Junii*, quo in conflictu duo *Comites*, alter *Hagensis*, alter *Tecklen-*

Fionia.

Vnde dicitur.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Urbes.

Maris commoda.

Mons.

43

SEP 44 TENT.

45

IUTIAE

MARE BALTI

Heselo

Siger

Rodnes

CUM

Kalenborch

ZELAN

Korsfoer

Vulgo

Wresen

Skelschoer

DIAE

O RIENS

PARS

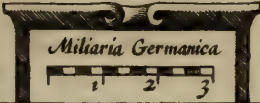
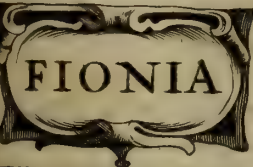
56

PARS

DE BELT

Lange landt

Ro

43

MERI 44 DIES

45

burgensis interempti sunt, quorum cadavera postea loco pugnae effossa, Ottonium delata, & in templo Canuti sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte Fauscheburg, qui i milliari intervallo dissidet ab Opido Ascens, aliquot rusticorum millia caesa sunt atque profligata. Multis praeterea Silvis ornatur haec Regio in quibus Ferarum magna copia. In urbe Ottonio duo sunt Tempia insignia, unum Canuto, alterum Francisco consecratum. In hoc Ioannes Rex anno Christi M D XIII. & filiusejus Christiernus, cum in exilio & captivitate annos xxxvii consumpissent, anno MDLix. sepulti sunt: circa illud forum est valde amplum & spaciosum, in quo Rex Daniae cum Ducibus Holsatiae & Slesvici antiquum foedus anno MD Lxxx renovavit: Ferunt etiam Ottonii matrem Regis Christiani secundi, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum super altare quoddam apud Minoritas collocasse, cujus simile in Europa non invenitur. Atque haec de Fionia, nunc ad Insulas transeamus. Sub Fionia continentur Insulae nonaginta ad Meridiem sitae, pleraeque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalias civitates objectae haec sunt: *Langelandia, Lavolandia, Falstria, Aria, Alsa, Tosinga, Aroe.* *Langelandia* vulgo *Langeland* milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac Opidum est *Rudkepinga* dictum, & *Tranekera* arx regia, suntque in ea complures pagi, parochiae & procerum aedes. *Lavolandia*, freta *Gronesund* a *Zelandia* & exiguo maris trajectu a *Falstria* separata. Haec Frumenti & Avelanarum Nucum est adeo ferax, ut naves eis onustae plures in provincias deferantur. Opida habet quinque, quae sunt *Nislade, Nasco, Togrop, Rotbus & Maribus*: praeterea Arces aliquot Regias, procerum aedes, parochias & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria Germa-

nica, ac Civitates habet *Stubecopen & Nicopen*, quae Daniae Neapolis ob amoenitatem, ac praestantiam dicitur. Ex hac Insula juxta Regis praedium, frequens in Germaniam trajectus, qui septem est milliarium ad *Warnemundam*. Plurimum Frumenti annuo proventu vicinis locis supeditat. *Aria* sesquimillari ab *Elysia* distans, silvis convestita, ac proinde gratos venatoribus praebet recessus, tres habet parochias & aliquot Nobilium curias, cum Opido & Arce *Koping*. Cum *Elisia*, ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique Ioanni pareat. *Elisia* sive *Alsa* vulgo *Alsen* mediocris magnitudinis Insula, nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo a Ducatu Slesvicensi separata, marium recessum, ac Sinum *Flenburgensem die Flenburger VVick*, respiciens, a primis Anglorum sedibus eodem sinu determinatur. Monet nos *Rantzovianum Musaeum*, Romanos, Insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quemadmodum & eos, qui proximam colunt Insulam, *Arios*. Quae eandem hoc tempore appellationem retinent. *Ptolemaeus* perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum Septentrionis, ad Oceanum Incolas. Quibus *Tacitus* conjungit *Elisios, Arios & Monimos*. Quorum jam quoque nomina, iis locis in usu sunt *Alsen, Arr, Moen*. Opidum in *Alsen*, sive *Elisia* est *Sunderburgum*, & ejusdem nominis Castrum, cum aliis *Norborch, Osterholm, Die Holle, Gammelgard*. Parochias habet populosas decem & tres, unde aliquot armatorum millia subito dare potest. Saluosa est, quare Cervorum & varii generis Ferarum venationem praebet. Quemadmodum & marinos dulciumque aquarum Pisces, atque Siliginem. Et quia passim compascua, rei pecuariae fovendae idonea. *Tosinga* sive *Tosinga*, inter multas alias Insulas, prope Opidum *Fioniae Syvineburgum*, praecipua, milliaria in longitudine habens

Silva.

Opera publica.

Langelandia.

Lavolandia. Solum feracissimum.

Opida.

Falstria.

Opida.

Aria.

Elisia.

Situs.

Silva.

Tosinga.

Situs. bens, in qua præter aliquot parochias, curia est *Kettrop*, ad Rosenkranfios & Rantzovios spectans. Ex hac Insula, ab Opido Ascens, in Jutiam duo sunt milliaria, ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per mare Balthicum trajectus, alioqui admodum periculosus, præsertim mari procellis exagitato. Nam cum Orientalis pelagi unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta, inter tam multas Insulas exitum quaerens, in modum torrentis, velocissimo cursu protrudatur, facile contingit, ut ventis a diversa parte obluçantibus, fluctus in immensum attollatur: Nautæque undarum ambiguis vorticibus, periculosè implicentur, unde multi in hoc trajectu absorpti feruntur. *Aroe*, in aditu Slesvicensis Ducatus sita, ubi in Fioniam per Arlensem sive Ortensem sinum, ad Opidum Ascens, trajicitur. Quatuor est distinctis habitata pagis. Sunt & Insulæ *Romso*, *Endelo*, *Ebelo*, *Fenno*, *Boko*, *Brando*, *Toroc*, *Agvernis*, *Hellenis*, *Iordo*, *Birckholm*, &c. Hæc de Fionia Insulisque circumjacentibus dicta sufficient. Quibus hoc loco potius quam nusquam descriptionem Insulæ *Huena* in celebri Porthmo Regni Daniæ quem vulgo *Oersund* vocant, sitæ, Coronidis quasi loco libet adjicere: in qua Arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, varia exactaque ratione, elaboratis Machinis Astronomicis referra. Hujus Insulæ medium ubi Arx ipsa consistit, elevationem Poli quinquaginta quinque, 54. cum dimidio graduum obtinet & ab Occasu removetur partibus 37 fere. Habet autem in circuitu 8160 passus majores, quorum quilibet 5 pedum assumitur, unde duo quasi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo

Mare.

Aroe.

Situs.

Huena.

Situs.

Orientali in Occidentale mare, & vice versa jucundo prospectu transeunt constituatur, quædam etiam hujus Regni præcipua Opida in propinquo circuitu prospicit. In Zelandia Hafniam versus Libonotum tribus milliariibus distantem, Helsingoram, ubi naves prætereuntes solvunt vectigalia, & Arcem Croneburgum versus Circium duobus milliariibus. Totidem etiam Helsingum in Septentrionem, idque in Scaniæ littore distat, in quo etiam Landiskronia, unico saltem milliari distata. Versus Eurum patet Lunda, quæ licet maritima non sit, tamen hinc spectatur versus Meseurum distantia 4. milliarium. Malmogia vero Vpophænicem respicit, remota milliariibus quinis. Licet vero non admodum magna sit, nulla tamen ejus pars ociosa & sterilis existit, estque ferax Frugum, & Iumentis abundat, alit Damas, Lepores, Cuniculos & Perdices magna copia, ac piscaturæ apprimè oportuna est. Silvulam habet ex Corylis, ubi nulla Nucum vermiculis unquam infecta visa est, ut neque Glites hæc terra patitur. Olim quatuor Arcibus insignis erat, quarum nomina adhuc recensentur: *Synderburga*, quæ versus Meridionale littus sita erat, quemadmodum *Norburga* oppositas partes circa Boream obtinebat. *Karhecidia* vero Ortum hyemalem, veluti *Hamera* æstivum respiciebat. Harum quatuor Arcium fundamenta adhuc conspiciuntur, sed rudera nulla sunt residua. Licet vero Insula hæc admodum altè inter marinam falsedinem exsurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis non paucos habet. Estque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementia congelatur, quod alias in his Regionibus est rarissimum.

Soli fertilibus.

Animalium varietas.

Vistulam anno Mccxxxv: *Culmina, Wentslavia, Aldusia, Geandentz, Gugeleburga, Schonsa, Stesburga, Bartonia, Neumarck, Rogosna, Papania, Friedeh, Lipno, Lesna, Golba, Luben, Reden, Bergelavia, Lantergurgia.* In *Pomesania* est *Marieburgum*, Civitas ampla, exstructa anno Mcccc 11: *Menticha, Stum, Christburga, Prensmarc, Salfold, Merinac, Holland, Lubstadia, Osterrada, Rosenburga, Marienverder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohenstein, Schonenberga, Culenburga, Neunburga, Salavia.* In *Milchlovia* omnia destructa & vastata sunt, præter unam *Straburgam*. Regio omnis importationibus exportationibusque variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, Portuum. Fluvii præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica & Lavia.* In quibus, ut & in *Lacubus*, dives piscatio. Mare etiam incredibilem Piscium fœturam & copiam subministrat. Porro in littoribus *Borussiarum* ad *Mare Balticum*, *Succinum* colligitur quod *Incolæ* vocant *Barnstein* ab urendo, & *Augstein*, quod oculis profit, *Græci* *Electrum* vocarunt, quoniam *Sol* vocitatus sit *Electo*r, respicientes nimirum ad fabulam *Phaëthontis*. *Servius* in octavam *Æneida* dicit tria esse *Electri* genera, unum ex arboribus quod *Succinum* dicitur; aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus *Auri* & una *Argenti*. *Latini* *Succino* dederunt nomen a succo, quod & *Solinus* indicat. *Plinius* scribit a *Germanis* appellari *Glessum* a vitro, cui non dissimile est, quum utrumque sit pellucidum. Atque inde *Glessaria* ipsa Regio a *Romanis* dicta. Ejus genera plura sunt. Candidi odor est præstantissimus; pretium initio vilius; sequuntur fulva & cerea. Fulvis major auctoritas, & quidem

Flumina.

Maris
commo-
ditates.

translucentibus modico fulgore; imaginē enim igneam, non ignem inesse placet. Sunt in quibus decocti *Mellis* lenitas probetur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. *Vis* succini ususque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut *Magnes ferrum*. Habet & *Borussia* *Silvas* incæduas, unde vis ingens lignorum & ad navalem utum & ad domesticum convehitur; teretumque arborum ad malos navium accommoda, quæ inde in remotissimas oras deferuntur; habent & *Silvæ* præter id suas divitias, unde quasi sponte compendium non mediocre *Incolis* provenit: Apum scilicet, de quibus supra diximus, & *Ferarum*. Dividitur hac nostra ætate in *Regiam* & *Ducalem*, *Poloniæ Rex*, utramque *Vistulæ* ripam, usque ad illius ostia hoc tempore immediatè possidet. *Insula* quoque *Vistula* & *Nogato* conclusa, & omnia ad recentem sinum *Opida* & *Arces* *Elbinga, Tolkenit, Fravvenberga & Brunsberga*, usque ad *Passariæ* ostium: & tota *Warmiensis* *Diœcesis* ditio, ad *Meridiem* ampla, & *Opidis* agrisque cultissima, vesicæ instar, media in *Ducali* *Borussia* pendens, in *Regis* solius sunt potestate. *Esti* autem hæc *Borussia* *Regi* immediatè subjecta, eodem cum *Polonis* *Regno* continetur: tamen peculiare *Consilium publicum*, *leges*, *judicia*, (a quibus tamen ad *Regem* provocatio est) *æarii* & *belli gerendi* rationem habet. *Consilarii* hujus *Borussiarum* quatuordecim sunt. *Duo* *Episcopi*, *Warmiensis* qui sedem suam habet in *Braunsburg*, & *Culmensis*. *Tres* *Palatini*, *Culmensis, Marieburgensis & Pomeranicus*. *Tres* *Castellani*, *Culmensis, Elbingensis & Gedanensis, Dantzick* vulgo; totidem que *Succamerarii*, & *tres* *primariæ* *Civitates*, *Torunia, Elbinga, Dantzicum*. *Hibis* quotannis ad *deliberationes* & *judicia* conveniunt, mense

Silva.

Ratio gu-
bernandiSenato-
res &
eorum
frequentia.

mense Majo Marieburgi *Margenburg*: ad Michaëlis, Grudenti. Capitanei, seu Præfecti arcium & redituum regiorum octodecim sunt: *Marieburgicus*, & in Palatinatu, *Stumæ, Gneve, Meve, Stargardia*. In Pomeranico *Slochovia* supra Tucholam juxta Bro flu. *Suezæ, Tucholæ, Derniasæ, & Pusci* in Culmensi, *Brodnicæ, Grudenti, Radine, Reden forte*, nisi sit *G. Raden, Colbæ, Rogosna, Rogenhausen*, & alii tres. Ducalis autem Borussia olim fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, sub Alberto Brandenburgico Ordinis Magistro in hæreditarium Ducatum conversa, & ab Imperio Germanico avulsa, in Polonia Regis fidem & clientelam anno MDXXV concessit. Ejus Princeps primum ac proximum Regilocum, in Consiliis, Comitibus & aliis Conventibus apud Regem Poloniae tenet. Si lites inter Regem & Ducem exoriantur, a Consiliariis Regis juramento novo ad justè judicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem seu alii contra Ducem actionem habentes, coram Ducis Vassallis a Duce ad judicium deputatis, eam instituunt, à quibus provocatio ad Consiliarios Regis & Ducis Marieburgi constitutos libera permittitur. Cæterum unusquisque in judicium ubi bona sita sunt vel domicilium Reus habet, vocari debet, nec ad extranea judicia trahi, aut a recto detineri potest. Judicium aulicum quinque originarii Nobiles & tres Jurisconsulti administrant. Judices in Provinciis ita constituuntur, ut ex tribus a qualibet Provincia nominatis, Princeps unum eligat: secundum jus Culmense & constitutiones Provinciae judicet. Si contra privilegia, libertates, jura, aut consuetudines Princeps faciat, nec ad preces subditorum factum suum emendet; Liberum est Ordinibus Provinciae absque ulla rebellionis aut se-

Leges & instituta.

ditionis culpa ad Regiæ Majestatis Poloniæ patto cinium confugere; & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, defensionem suorum privilegiorum ab eo postulare. Sunt etiam in Ducatu Borussiae duo Episcopi *Sambiensis* qui Regiomonte, vulgo *Koningberg*, & *Pome-Montes*, *Saniensis* qui in Marienwerder sedet, quibus jurisdictio Ecclesiastica integra & non impedita. De Religione & ritibus veterum Borussorum mira narrat Meletius epistola 10 ad Georgium Sabinum. Coluerunt Dæmonia pro Diis, atque etiam nunc multis in locis occultè colunt. Immunda quæque animalia, ut Serpentes, Colubros perinde ac Deorum famulos nuntiosque religiosè venerati sunt, quos intra domos nutriebant, iisque ut Diis penatibus litabant. Deos in silvis ac lucis habitare dixerunt, illis, victimis ibidem ut placarentur, immolandum esse: ab his Solem pluviasque expetendas. Feras omnes, Alcem præcipuè, has silvas incolentes, ut Deorum servos venerandas esse senserunt, ideoque ab eis abstinendum. Solem & Lunam Deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex consensu gentium adorabant, tempestates avertendas citandasque precationibus dixerunt. Hircos in sacrificiis usi sunt, ob fecundam animalis istius naturam. Præcellentes arbores, ut Robora, Quercus, Deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejusmodi arbores cædebant, sed religiosè ut Numinum domos colebant. In eo numero & Sambucum & plerasque alias habuere. Barbari & literarum rudes olim fuere, adeo ut nec credibile putarent, si quis diceret homines inter se posse aperite quæ sentiant & velint beneficio literarum. Sed de his satis, plura qui volent petat ex Erasmi Stellæ de Borussiae antiquitatibus libro secundo.

Regio.

Vnde di-
ctā.

Situs.

Soli fer-
acitas.Anima-
lium va-
rietās.

Borussiam in mea Methodo sequitur *Livonia*, sive *Levonía*, vulgo *Liefland*, de cuius nominis ortu, nihil certi asseverare ausim; de eo autem sic scribit Althamerus. Fieri potuit, inquit, ut a Lemoviiis progressi sint Livones, seu Livonii postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad Parallelum Scandinaviæ Insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Efluis mallei derivare, vocabulo vulgari non nihil suffragante, Eyslander vocantur. Levonorum etiam mentio est apud Ptolemæum lib. II. cap. XI. Et paullo post ubi de Æstiiis sermo fit, inquit corruptam Taciti lectionem restituisse Beatum Rhenanum, qui reposuerit Æstiorum gentes. Apparet enim, inquit, Rhenanus, in Archetypo fuisse Æstuorum pro Æstiorum, ex quo alius fecerat Estuorum, nam u pro ii veteres librarii ponebant. Si vero Archetypus habuit (inquit Althamerus,) Efluos, ausim jurare Eyslandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, & eorum regio Sudina, Prussiæ cohærens. Lectunos quoque eodem reponere placet nonnullis, a quibus fieri potest, ut nomen derivatum sit. Livonia autem ad Mare Balthicum sive Sinum Venedicum porrecta est longitudine cxxv. mil. Germanicorum, latitudine xl. Eam cingunt Borussia, Lithuania & Russia, cætera Livonicus sinus lambit. Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tanta copia profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam Lino optimo, ac Armena alit plurima. Vrsos præterea in Silvis habet, Alces, Vulpes, Lynces, Martes, Zebellos, Hermelinos & Castores. Lepores pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atq; apud

Helvetios in Alpibus. Hyeme sunt albi, æstate cinericei. Estque Ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne rusticis quidem, licet crudeliter a Nobilitate habitis, unquam sit interdicta. Brevi, Livoniæ nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandam necessaria sunt, excepto Vino, Oleo & quibusdam aliis quæ mitiori Cælo subjectis terris concessa divinitus, quæ tamen ex aliis regionibus abunde advehuntur. Livonia ante annos cccc opera Mercatorum Bremensium, & præcipue militum Teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cum multa periculosa cum externa tum intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis Regibus & Dynastis quodammodo prædæ esset, tandem an. MD lxx. sub Gothardo Ketlero ordinis Teutonici ultimo Magistro in fidem & clientelam a Sigismundo Augusto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithaniæ accepta est. Cum autem die quinto Martii an. lxxi. Magister ordinis Gothardus in arce Rigensi coram Poloniæ Regis Commissario Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi ordinem suum resignasset, & primum Crucem, deinde Sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ Ordo a Cæsaribus & Pontificibus acceperat: præterea claves Arcis Rigensis & portæ Civitatis, officium Commendatoris, jus eundem monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua, & ordinis sui Iura Poloniæ regi cessisset ac tradidisset: statim facta resignatione Gothardus a prædicto Palatino nomine Regiæ Majestatis, Dux Curlandiæ & Semigalliæ publicè proclamatus est, eique è vestigio Nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam Dux

Imperi-
um ma-
jorum.

Curlap-

LIVONIA SIVE LIEFLAND.

85

Urbes.

Curlandiæ, summus Regiæ Majestatis Locum-tenens & Gubernator Livoniæ in curia Rigensi publicè renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitatæ vero & civibus omnia sua jura & privilegia restituta & confirmata sunt, prout in literis apud D. Davidem Chytræum videre licet. Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam, Letteam & Curlandiam*. *Estorum* provinciæ sunt *Harria*, cujus Metropolis est *Revalia* Aquilonem versus ad Mare Balthicum sita, nihilo Riga inferior a Voldemaro condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecense, monetamque cudunt quadrangularem. *Viria* in qua *VVeisenburg, Tolsberg, Borholm*, Episcopi Revaliensis sedes; *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejusdem nominis, habetque ex adverso arcem Moscorum *Ivanovv Gorod*. Fluvius hic Livoniam a Moschorum ditone dirimit & *Nyschlot, Odenpaa*, in qua *Derpt* sive *Topatum* urbs Episcopalis & mediterranea *Wernebec, Helmeade, & Ringen*. *Iervia* ubi *Wittenstein, Lais, Overpolen, Vellin*. *VVichia*, ubi *Abseel, Leal, Lode & Parnovia*. Eltis adjacent Insulæ *Osilua, Dageden, Mona, VVormse, VVrangen, & Kien* & aliæ plures, in quibus partim Estica, partim Suevica lingua utuntur. *Lettorum* urbs sunt, *Riga, Kokenhusen, VVenden, VVolmar*, & tota Diœcesis Rigensis. *Riga* Primatia totius Livoniæ civitas est ad Dunam, quæ se in Sinum Venedicum exonerat. Colonia hæc Bremensium est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus & acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim Magistri Livoniæ (Ordinis fratrum Teutonicorum) sedem habuerunt; eam ante paucos annos Gothardus Ketlerus de quo supra, Regis Poloniæ feudalis nomine regio administravit; sed in Civitatem ipsam ni-

hil usurpavit juris. Administratorem enim sive Capitaneum aliquem cives libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solum Regi Poloniæ & obedientiam fideliter præstant, in cæteris jus municipale habentes. Præterea forum hic est omnium ferè mercium Septentrionalium, Picis, Lini, Ceræ, Canabis, Lignorum, aliarumque rerum istiusmodi. *Curlandia* Opida & Arces sunt, *Goldingen, Canda, VVinda*, quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *VVenden*, celebris jam olim ob aulam Magistri Ordinis Teutonici, in qua etiam Comitia celebrari solita; nunc Polonicis præhædiis obfessa est. *Durbin, Srunda, Grubin, Pilten, Amboten & Hasenpot*. *Semigallia, Mitovia*, sedes aulæ Ducum Curlandiæ, *Seleborch, Bassenborch, Doblin & Dalem* urbes sunt. *Semigalliam* vero & *Curlandiam* a Lettorum populis & reliqua Livonia, fluvius *Lacus*. *Duna* disternat. In Livonia permulti sunt Lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad 45. milliaria Italica porrigitur, atque vario Piscium genere abundat. Fluvii sunt *Dyvina, VVinda & Beca* ac nonnulli *Flumina*. alii. *Duna* sive *Duina* Ptolemæi, *Rubo* Peucero, ex Russia longissimo tractu per Lithuaniam & Livoniam manans duobus infra Rigam milliaribus in Sinum Livonicum & Balthicum Mare tandem infunditur. *VVinda* in Balthicum itidem Mare exoneratur, non longè à cujus ostio maxima est Maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, uno fertur alveo in Oceanum; qui cum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad Nili Cataractas accepimus (inquit Leunclavius) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac Silvis in immensum densa. Atque hîc Hercyniæ ingentia brachia. Ad ostium Duniæ mari proximum, est *Dunamunta*, Arx inexpugnabilis, duobus

Silva.

*Opera pu-
blica.* duobus à Riga milliariibus, præfidiis Polonicis munita: ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokans*, præsidium regium, ad quod naves iterum excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & civitas in Estlandiæ Ducatu; quam stipendiarii milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro Gulielmo Furstenbergo memorabili & detestanda perfidia, Moschorum Duci prodiderunt, *Ternestum* etiam, quod alii *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam ante a Moschis captam, Lithuani duce Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno MDLXI, & aliæ. Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivunt, vera Dei cognitione destituti, alii Solem adorant, alii Lapidem, sunt etiam qui Serpentes & Dumeta. Mortuum aliquem terræ mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur defunctumque invitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrum, adduntque ei securim, cibum, potum, & nummos aliquot pro viatico: in clamantque, Abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quem admodum tibi tuisque imperarunt. Sub Friderico Imperatore Christianam fidem primum admisere. Labori apud eos operam dare, vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes contemptui habentes. Nolunt mulieres, sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ, thedis hyeme & navibus æstate circumvagantur. Genti potus est Medo, Cerevisia, & Vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet Rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larva

*Ritus &
mores.*

vestiu. vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam

aliasque regiones devehuntur, sunt Cera, Mella, Cincres, Pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, Linum, variæ ferinæ pelles, & Coria. Item illud Frumenti genus, quod Secale Latini, nos *Rogge* appellamus, magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. His autem de Livonia expositis, rem me Lectoribus non ingrati facturum puto, si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur, coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos Olaus Magnus, Homines quosdam in hoc tractu quotannis in Lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditæ novitate animo legentium nonnihil recreem, levando tædium: ita autem scribit libro XVIII cap. xlv. *In Prussia, Livonia, atque Lithuania, quamvis Luporum rapacitatem per totum pene annum Incola haud exiguo cum damno experiantur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in Silvis, dummodo exiguo intervallo a grege aberrant, dilaniantur; ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnum ab illis reputatur, quam quod ab Hominebus in Lupos conversis sustinere coguntur. In Festo enim Nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta Luporum ex Hominebus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sevit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam unquam a veris & naturalibus Lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, adificia Hominebus in silvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam Homines, quam reliqua Animantia ibidem manentia consumant. Sed de his satis, ad Russiam pergimus.*

*Merci-
monia.*

Russia, quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *Nigra & Alba*. Illa *Poloniæ* contermina est, hæc *Moscoviæ* pars. Porro *Moscovia* a *Moscho* amne haud dubiè sic dicta, qui & *Regiæ* urbi, quam interfluit, suum quoque nomen indidit. Ejus imperium longè latèque extenditur, ac *Mari glaciali* a *Septentrione* terminatur, ab *Oriente* *Tartaros*, a *Meridie* *Turcas* & *Polonos*, ab *Occidente* vero *Livones* & *Sueciæ* regem vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque *Moschoviæ* Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Imperator ac Dominator totius Russia, nec non magnus Dux VVolodimiriæ, Moschoviæ, Novogrodie magnæ, Pskoviæ, Smolenskiæ, Thoveriæ, Jugariæ, Permiæ, Viathkiæ, Bulgariæ, etc. Dominator & magnus Princeps Novogrodie inferioris terræ, Czernigoviæ, Rezaniæ, Wolochniæ, Rsoviæ, Bielloiæ, Roostoviæ, Jaroslaviæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Udoriæ, Obdoriæ, Condimioque, &c.* Immoderata in *Moscovia* & aspera *Aëris* temperies, adeo tamen salubris, ut ibi ultra *Tanais* fontes *Septentrionem* & *Orientem* versus nulla unquam pestis sæviat, etsi morbum haud dissimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeo infestat, ut paucis diebus pereant. Regio in universum neque *Vitem* neque *Oleam*, neque paullo suavioris *Pomi* frugiferam arborem præter *Melopepones* & *Cerasa* producit: quum te neriora quæque gelidissimis *Boreæ* flatibus exurentur: campi tamen *Tritici*, *Siliginis*, *Milii*, *Panicique*, & omnis generis *Leguminum* segetes ferunt, sed certa messis in *Cera* & *Melle* consistit. *Silva* hîc *Hercynia* immanibus *Feris* plena. Ea in parte quæ vergit ad *Prussiam* *Vri* ingentes & ferocissimi *Taurorum* specie reperuntur, quos *Bison* vocant. Itemque *Alces* cervina effugie, &

cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo *suffraginum* flexu, *lozzi* a *Moschovitis*, a *Germanis* vero *Helenes* appellati. Præterea *Vrsi* inusitatæ magnitudinis & prægrandes *Lupi* atro colore formidabiles. *Venatio* atque etiam *Avium* captura nusquam gentium felicior. Nam *venaticis* *Canibus* & *plagis* omnis generis *Feras* capiunt, & *Asturibus* atque *Falconibus*, quos mirificos regio *Pecerra* præbet, non modo *Phasianos* & *Anates*, sed *Cygnos* & *Grues* confectantur. Cæterum *Russia* seu *Moscoviæ* regiones amplissimæ sunt. Ejus omnia, *Civitates*, *Opida*, *Arces*, *Pagi*, *Silvæ*, *agri*, *lacus*, *flumina*, unius *Principis*, quem *Incolæ* magnum *Czar*, id est *Regem* seu *Imperatorem* vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in unius *Principis* fiscum congerunt, *Duces* ac *Comites*, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem *pagos* & *agros* nonnullis, sed *rufficorum* operis nihilominus utitur, & rursus cum libet adimit: adeo ut absolutum in *subditos* omnium rerum imperium habeat, & vicissim tanquam *Deus* a *subditis* colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque ulla recusatione præstetur. Caput totius *Regni* & *Metropolis* est urbs *Moschoviæ* vulgo *Moschkyva*, tum situ suo oportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni *fluminum* frequentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum *Moschi* fluminis ripam ad spatium quinque *milliarium* extenditur. *Domus* in universum sunt *lignæ*, distinctæ in *triclinia*, *coquinas* & *cubilia*, numerus earum fertur esse supra 41500. Hæ ferè omnes & ad usum *Olerum*, & ad voluptatem privatos

Regio.
Nomina.

Etymon
Moschovia.

Situs.
Celi seu
peries.

Animabum va.
nitas.

Animabum va.
nitas.

Imperiis.

urbes.

RUSSIA cum Confinijs

tos habent hortos, Singulæ regiones singula habent sacella. Arces præterea duas habet quarum una *Kitaigorod*, alter *Bolsigorod*, appellatur, quas hinc Moschus, illinc Neglinna alluunt. Porro in universa hac Russiæ parte sunt plures alii tractus. *Volodimiria* Ducatus, cujus ritulum magnus Dux sibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, sita in ripis Clefmæ amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciæ autem hujus ager adeo fertilis est, ut ex uno Tritici modio sæpe viginti modii proveniant. *Novogrodia* inferior illi pastione, agrorum fœcunditate nihilo cedit. Urbem habet ligneam, dictam communi cum universo Ducatu nomine *Novogrod*, sitam ad Volgæ & Occæ confluentes. Hæc summam semper obtinuit dignitatem propter incredibile ædificiorum numerum, latissimique & piscosi lacus oportunitatem, & verustissimi ac venerabilis apud illam gentem Templi famam, quod ante quingentos pæne annos Byzantium Cæsarium æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis a Basilio Duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino urbs a Moschovia milliariibus Polonicis, ad Rigam vero proximum litoris portum, paullo minus quingentorum milliarium iter est. *Rhezan* Provincia est inter Occam fluvium & Tanaim, Tritici, Mellis, Piscium, Avium fertilissima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occæ sitam, & *Corfram*, & *Collugam* & *Tullam*, juxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *Worotinsis* ducatus tribus a Colluga miliaribus Civitatem habet & castrum ejusdem nominis. *Severia*, Ducatus est ingens & rebus omnibus adfluens; vastos habet & desertos campos: Opida complura, inter quæ præcipua hæc sunt *Starodub*, *Novogrod Sievierski* & *Czernigovv*. Silvæ Hermellis, Aspreolis &

Martibus abundant, Mellis quoque copiam ingentem ex Apibus subministrant. Gens propter assidua cum Tartaris bella armis adsueta est & manu prompta. *Smolenski* Ducatus ad Borysthenen situs urbem habet cognominem, quam parte una Borysthenes alluit, parte altera cingunt altæ fossarum indagine acutis stipitibus armatæ. Sunt & Ducatus Provinciæque *Mosaiskia*, *Bielskia*, *Rschovia*, *Tverria*, *Pskovia*, *Vodzka*, *Corrella*, *Bieleiezioro*, *Wolochda*, *Vstinga*, *Iaroslavia*, *Rostovv*, *Dyvina*, *Susdali*, *VViathka*, *Permia*, *Sibior*, *Iugra*, *Petzora*, & *Novogrodia magna*, quam illi vocant *Novvograd VVielki*, in qua urbs ejusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Petzora* nomen habet a fluvio quem utrimque montes & inviæ rupes muniunt. Sunt & aliæ regiones Magno Duci vestigales ad Septentrionem longo tractu terrarum porrectæ, ut *Obdora*, in qua est idolum *Zolota Baba*, hoc est aurea anus, *Condora*, *Lucomoria*, & *Lappia*. Sunt in Moschovia multi & magni Lacus, *Ilmen* Ruthenis *Ilmer*, *Ladoga*; Lacus albus Incolis *Biele-* Lacus.
jezioro. Flumina etiam ampla & multa sunt: *Borysthenes* Flumina.
vulgo *Nieper* & *Nester*, vel cum adjectione litteræ *Dnie-*
per & *Dnester* appellatur. *Turuntus* is est Ptolemæo qui
Herbersteinio est *Rubo*, incolis *Dyvina*. *Rha* Ptolemæi
nunc *Volga* & *Edel*. *Tanais* Italis *Tana*, accolis *Don*. *Occæ* Montes.
fluvii caput est in Provincia *Msczenek*. *Montes Riphæos*
de quibus Plin. lib. 4. cap. 12. *Mela* etiam lib. 3. Baro ab
Herberstein in sua Moschovia scribit, in sola Moschovia
videri, qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigeant,
transiri facillè non possint. *Hercynia* silva magnam Mo-
schoviæ partem occupat, ipsaque passim positis ubique
ædificiis incolitur, jamque longo labore hominum ra-
rior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam
densif-

densissimorum nemorum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Habet Moscovia Tempia innumera & sumptuosa, ac monasteria valde multa. Gubernationis negotia & iustitiæ administrationem Dux, per duodecim Consiliarios assidue in aula presentes obit. In hos, præfecturæ Arcium & Civitatum in toto Moschi imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, ejusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec ullis ad subditos suos, vel alios etiam Principes ferè literis manu sua subscribit. Episcopi ex Monachis quorum Monasteria frequentissima in Moschi imperio, omnia tamen ejusdem vestitus & ordinis, (cujus D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in universo Moschorum imperio undecim, quos *Vladiccas* illi, id est, æconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes vero & Presbyteros, *Poppo* seu *Archipoppo*. Horum Metropolita (qui a Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc a solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi removetur) Moscuæ sedem habet. Huic Metropolitæ subjecti sunt duo Archiepiscopi, alter Novogardiæ magnæ ad Lovvtam flu. alter Rostovii Nec Academia vel Collegia in toto Moschi imperio ulla existunt. Religio Moscovitis Græca: quam anno Domini ccc̄o lxxxvii admiserunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam sanctæ Trinitatis personam a solo Patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistiæ celebrant pane fermentato, calicis usum universo populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragiis, nullaque propinquorum aut amicorum pietate juvari mortuorum manes putant, fabulosumque

credunt purgatorii locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque usum populo non denegant. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium in linguam Illyricam traductos habent; ex his aut etiam ex Chrystostomo, Basilio, Nazianzeno homilias publicè pro concione sacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba sunt Iovii) qui advocato populo concionari & ambitiosè nimis atque subtiliter de divinis differere soliti sint, admittere fas putant; quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus disputationibusque ad sanctiorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimonia contrahunt; Bigamiam concedunt, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Gens astuta & fallax, magis servitute quam libertate gaudens. Omnes se Principis servos fatentur. Moscovitæ domi opiparè potius quam laurè vivunt; *Victus.* namque omnium ferè cibarierum genere quæ vel a luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & parvo pretio instruuntur. Gallinæ siquidem & Anates singulis sæpe argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio uti apud nos nobiliora obsonia parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur advectitio, sed in festis conviviis duntaxat. Habent & Cerevisiam, quam ætate injectis glaciæ crustis infrigidant. Sunt & qui in delitiis habeant succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui & purpurisstantis vini colorem jucundissimum & saporem non ingratum refert. Nobile Linum, & Cannabim in restes, multaque *Mercimonia.* Boum tergora & massas ceræ ingentes, Moscovitæ in omnem Europæ partem mittunt.

Q

Moscho-

Senato-
res.Ritus &
mores.

Moschoritarum nomen recens est, quamquam de Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus Poëta in Pharsal. meminerit, & Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euxinum ad Orientem constituat. Horum Regio hac Tabula describitur, quæ cum Descriptione proxima a nobis delineata sit, ea duntaxat hic referemus quæ ibi non attigimus. Regio hæc campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Melle adeo abundat, ut in vastis Silvis, in specubus & excavatis roboribus aliquando toti Mellis montes reperiantur, & Homines Feræque in illos Mellis Lacus improvidi delapsi, ibi immergi tanquam Mus in pice periclitentur, quod è sequenti narratione è Pauli Iovii Moscovia planius patebit. Is refert, Demetrium Legatum narrare solitum cum multo omnium risu: Agricolam quendam querendi Mellis causa in prægrandem cavam arborem superne desiliisse, eumque profundo Mellis gurgite pectore tenuis fuisse haustum, ac biduo vitam solo Melle sustinuisse, cum vox opem implorantis in ea silvarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequivisset. Ad extremum vero desperata salute mirabili casu ingentis Vrsæ beneficio, inde extractum evasisse, cum forte ejus Beluz ad edenda Mella more humano se demittentis, averfos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractu ipso, tum multo clamore concitasset. Lini & Cannabis Regio fertilissima est. Nulla Auri Argentive vel ignobilioris Metalli, Ferro excepto apud eos vena, secturaque reperitur, nullumque est tota Regione vel Gemmarum vel pretiosi Lapilli vestigium. Omnis gene-

Soli fer-
tilitas.

ris feris & Avibus abundat. Capitur quoque Avis subnigra puniceis superciliis, magnitudine Anseris, quæ pulparum sapore Phasianorum superat dignitatem, Moscovitica lingua *Tetrao* nuncupata, quæ Plinio *Erythratao* vocatur, Alpini populis, & maxime Rhetis cognita. Moscoviæ Dux in omnes pariter jus vitæ, necisque possidet, ac Moscovitæ opiniones sui Principis etiam in Religione habent pro lege immutabili. Voluntas namque Principis, voluntas Dei habetur ab omnibus, clavigerque, cubicularius, atque exsecutor voluntatis Divinæ esse existimatur. Atque hac de causa nemo refragatur ullibi voluntati Principis, etiam si nocitura non modo sibi, sed toti Regno ac Genti præcipiat, cum ejus nurus dicta atque facta, aliquando nefanda etiam, detestanda & execranda adorent & exosculentur, quod omnes juxta politicos & ecclesiasticos, durissima servitute sibi subditos atque subiectos habeat. Vxorem autem ducturus, coactis è toto suo Regno præstantissimis forma & corpore puellis, quam vult uxorem deligit, & cæteras Principibus & Nobilibus uxores collocat. Moscoviæ Urbium omnium longè clarissima ea quæ vulgo *Moskva* vel *Mosco*: Sedes Patriarchæ, ac Magni Ducis Regia. Ad ipsum Urbis caput Neglinna fluviolus, qui frumentarias agit molas, Moschum amnem ingreditur, Peninsulamque efficit, in cujus extremitate Arx ipsa cum Turribus ac Propugnaculis admirabili pulchritudine Italarum Architectorum ingenio constructa est. In subiectis Vrbi campis Capreolorum & Leporum incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & Canibus sectari licet, nisi Princeps id ad voluptatem intimis familiaribus vel peregrinis Legatis indulserit. Tres ferme

Anima-
lium va-
rietates.

Imperio.

Vrbe.

ferme. Urbis partes duobus alluuntur fluminibus, reliqua vero latissima fossa, atque ea multa aqua ex ipsis amnibus corrivata, præcingitur. Urbs etiam ab adverso latere alio flumine, quod *Lausa* dicitur, munita est, id pariter in Moschum paullo infra Urbem evolvitur. Distat hæc a Cracovia Poloniæ Metropoli Milliaribus 320. Eam vero anno 1705 LXXXI Tartari Præcopenfes totam funditus exusserunt magna multitudine, in tam populosa Urbe fumo extincta, in ipsa Dominicæ Ascensionis die. Domus ejus universim paullo ante illud incendium ad 41500 fuere numeratæ. Sunt porro in Moscovia præter Metropolim de qua jam diximus, Urbes, duæ quidem Archiepiscopatus, octodecim autem Episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Rostovia* (*Rostovv*) & *Novogrodia*. Hæc non multis ante annis totius Moscoviæ Caput fuit. Perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur: nam Polum Arcticum ab Horizonte sexaginta quatuor gradus elevatum videt, sex ferè gradibus ipsa Moscha ab Æquatore remotior, qua Cæli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes, continuatis ferè Solis ardoribus æstuarè perhibetur. Episcopales sunt *Corsira*, *Rezania*, *Columna*, *Susdalia*, *Casanum* (*Cazan*) in Volgæ ripa a quo Cazani-orum Horda nomen ducit, distat a Volgæ Ostio Caspioque Mari quingentis millibus passuum. *Volochda*, *Tvveria*, *Smolensko*, *Pleskovia*, *Staritia*, *Slobodo*, *Iaroslavia*, *Wolodimiria*, quæ urbs quoque Regiæ nomen adepta est, eaque ad Ortum Solis ducentis amplius Milliaribus a Moscha distat, eoque sedem Imperii ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translaturum ferunt, ut ex

propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia adversus Scytharum irruptiones opponerent. *Mosaysko*, Urbs *S. Nicolai* (*S. Nicolas*) *Sugana*, *Vsting* & *Gargapolia*. Emporia totius Regni celeberrima sunt, *Astrachan* ad Mare Caspium, quo Merces Persarum & Armeniorum deferuntur: & Urbs *S. Nicolai* ad quam Angli & Hollandi navibus commeant, ac Pannos aliasque Merces important, quæ hinc Vologdam transferuntur. Est & supra Casanum centesimo & quinquagesimo milliari ad ingressum amnis Suræ *Surcium* Opidum, a Basilio conditum, ut in ea solitudine Mercatoribus ac Viatoribus, qui de rebus Tartaricis ac ejus inquietæ gentis moribus proximos Finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis Hospitalibus statueretur. Sunt & aliæ Urbes ac plurima minorum gentium Opida quæ brevitatis studio omitimus. Lætatur Moscovia Fluminibus plurimis, inter ea agmen ducunt *Borysthenes*, cujus fontes Herodoto ignoti, sunt ad pagum Moscoviæ *Dniepersko* in silva *Wolkonski*, unde per Lithuaniam & Rusliam defluens, *Smolensko* Opidum & *Kioviam* præterlabitur: postea circa *Chmielnicco* recipit Fluvium *Bog*, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus ccc Milliarium Germanicorum. *Turuntus* qui & *Rubo* ac *Dovina*. Hic haud procul a fontibus *Borysthenis* ortus, ad *Rigam* Livoniæ se in Mare Balthicum exonerat. *Rha* qui & *Volgo* & *Edel*; ortum habet è Lacu cognomine, qui xxv Milliaribus a Moschovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in Mare Caspium Oltiis Lxx influit. *Tanais* vulgo

flumina

vulgo *Don*. Hic a Septentrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Ejus fontes Herodotus ponit in paludibus; Mela & Lucanus in Rhiphæis Montibus. Fuere qui per Mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam sequutus est in sua Periegese Dionysius. Sed errant: nullus enim fluvius ex Mari Caspio in Mæotim Paludem aut in Pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais non in Rhiphæis jugis, sed in silvæ cujusdam ingenti Lacu *Iwanowo* leziore gentili lingua dicto, non longè a Tulla urbe, ex quo etiam Lacu *Scad* amnis in Occidentem fluens nascitur. *Occa* qui multa præterlapsus Opida, infra Novogrodiam inferiorem Volgam ingreditur. Moscovitæ Illyrica Lingua, Illyricisque litteris utuntur, sicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni & Lithuani. Ea lingua omnium longè latissima esse perhibetur, nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est. In hanc linguam ingens multitudo sacrorum librorum, industria maximè D. Hieronymi & Cyrilli translata est. Anni apud eos non a Natali Christi, sed ab ipso Mundi initio numerantur, qui non a

menſe Ianuario, ſed a Septembri incipiunt. Leges toto Regno habent ſimplices, ſumma Principum & juſtiſſimorum Hominum æquitate conditas, & propterea populis valde ſalutares, quoniam eas ullis Cauſidicorum cavillationibus interpretari atque pervertere non licet. De Furibus, Sicariis & Latronibus ſupplicium ſumunt: quum de maleficiis quæſtionem habent, reos multa gelida aqua ſupernè demiffa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus eſſe perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confefſio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues convelluntur. Tunicas oblongas Moscovitæ, ſine plicis, manicis ſtrictioribus, Hungarorum ferè more geſtant: Ocreas ferè rubeas eaſque breviores, ut quæ genua non attingant, ſoleasque ferreis claviculis munitas habent: Ventrem nequaquam ſed femora cingunt: atque adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt.

veſtina.

Q iij

Lithua,

Ritus & mores.

Lithuaniam a lituo, id est cornu & tuba venatorum, eo quod regio illa frequentes venationes exerceat appellari voluerunt. Quam sententiam Mathias a Michou rejiciens, aliam de Lithuania Etymo sententiam ponit, tradens: Quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones deserta Italia Lithuania ingressos, regionem Italiam, gentem Italos dixisse: eam vero per pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari. Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione facta, usque in hodiernum diem regionem Lithuania, gentes vero Lithuanos appellare. Regio amplissima est, Moschoviæ proxima, habetque ad Ortum illam partem Ruffiæ quæ magno Duci Moschoviæ paret: ab Occasu Podlassiam, Masoviam, Poloniam, & aliquantum deflectens ad Septentrionem Borussiæ fit contermina: respicit vero a Septentrione Livoniam & Samogitiam: a Meridie Podoliam & Volhiniam. Cælum hic inclemēs, hyems asperior. Multum Ceræ ac Mellis quod silvestres in silvis Apes conficiunt, atque etiam Picis, Frumentum quoque abunde præbet hæc regio, Seges vero raro ad maturitatem pervenit. Vino non nisi importato utitur & exotico, ejus enim proventu caret, ut & Sale, quod ex Britannia vœnale accipit. Animalia omnis generis, sed parva producit: in silvis etiam quibus regio operta est, Vri, Alces, Bisontes, Equi silvestres, Onagri, Cervi, Dama, Capræ, Apri, Vrsi, Martes & reliqua genera Ferarum magno numero stabulantur. Et ut Avium & inprimis Ficedularum copiam taceam: est in Lithuania & Moschovia Animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine Canem, facie Felem, corpore & cauda Vul-

pem referens, colore nigrum. Fuit gens Lithuanorum annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, ut Principes Kiovienses ab ea sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subjectionis exigerent, donec *Vithenes* Dux Lithuanorum sumptis virium incrementis, negaret tributum, quin & jugo Principibus Ruffiæ injecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus Posterius hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec Cruciferi Teutonici Ordinis eos debellare & opprimere cœperunt, tam diu donec ad *Olgerdum* & *Keystutum* duces Lithuaniae successive pervenerunt. Post vero *Jagiello* Dux magnus Lithuaniae factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic a Cruciferis & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserante ad Polonos declinavit, & Christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ducta in matrimonium *Heduigi* Reginae Poloniae, Rex Poloniae factus est. Terram vero Lithuaniae germano suo *Skirgelloni* tanquam supremo Duci Lithuaniae regendam commisit. Lithuaniae magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum Metropolis, & Caput hoc tempore est *Vilna*, Indigenis *Vilenski*, Germanis autem vulgo; *Die Wilde*: quæ ad *Vilia* & *Vilnae* confluentes anno Mcccv a *Gedimino* Duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi Romane obedientiæ *Leopoliensis* Archiepiscopo subditi, & Metropolitanani Ruffiæ: qui septem sub se Episcopos Græcici ritus habet, *Polociae*, *Volodimiriae*, *Luca* in *Volhinia* *Luczko*, *Pinsca*, ad *Pripetium* flu. *Kioviae*, *Pramistiae* & *Lepoli*. Est autem *Vilna* copiosa, ampla & cele-

Imperii
maiorum

Regio.

Vnde
dicta.

Situs.

Cali qua
litas.Soli fer-
tilitas.Animalium va-
rietates.

Vilna

LITHUANIA.

157

& celeberrimi nominis, muro cincta & portis, quæ nunquam clauduntur. Templâ pleraque sunt lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum Cœnobium, secto ex lapide, venusta structura clarum. Quem admodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moschovia allatas distrahunt. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cujus Opida sunt *Grodna* ad Cronium fluvium ubi Stephanus Rex Poloniæ obiit. *Lavvna* ad Croni & *Vilia* confluentes, *Kovvno*, *Lida* & *Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsko* civitas & arx *Keidanovv*, *Radoskovvice*, *Borissovv*, *Lohoisiko*, *Svvislocz*, *Bobroisiko* & *Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* Civitas ampla & lignea, *Stonim*, *Wolkovisiko*, *Msczibovv* & alia Opida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* a Brestia Civitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc Civitas *Pinsko*. Sextus Palatinatus est *Volhynia*, in qua *Luczko*, Episcopi sedes, *Volodomiria*, *Krzemenesia*. Septimus Palatinatus est *Kiovia*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit ad Borysthenen sita. Ibi sunt *Circass*, *Kaniovv* & *Moser* Opida. Octavus Palatinatus *Mieciislaviensis* ad *Sofam* & Borysthenen in finibus Moschoviæ, ibi *Mieciislavia*, *Dambrovvna*, *Copysz*, *Sklovv*, Comitatus, *Mohilovv*, *Bychovv*, *Reczyca*, *Strissim* Opida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebscensis* in quo *Vitebsk* Civitas ad Dunam fluvium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui a *Poloczko*, ad *Polotæ*, & *Dunæ* confluentes inter *Vitebscam* & *Livoniam* interjecta nomen sortitus: ibi *Disna*, *Drissa* & *Druha* Opida cum arcibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuaniam suos amnes. Lithuaniam a parte Orientali terminant

Oscol, *Ingra*, minor *Tanais*, hi & plurimi alii in *Tanaim* Flumina. defluunt. Est & in dominio Lithuanorum Borysthenes qui ex terra plana & palustri ortus, per *Russiam* delatus in *Pontum Euxinum* tandem exit. Sunt & *Vilia*, & *Niemen*, hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces, tandem in mare *Prutenicum* suas aquas exonerat. *Dovvina*, & alii, quibus ut & *Lacubus* & *Stagnis* irrigua est. Omnes autem isti Fluvii & Lacus maximam *Piscium* copiam subministrant, suntque *Pisces* optimi ac gratissimi saporis. Est præterea Regio silvis operta, quæ admodum magnæ sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarum autem Lithuaniam Palatinos & Castellanos *Sigismundus Augustus* Poloniæ Rex in comitiis *Lublinensibus* in unum *Reipublicæ* corpus, cum *Polonis* univit, & certum singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locum ac ordinem in *Senatu* regni attribuit, ita ut ex universo *Regno* Poloniæ omnibusque Provinciis illi conjunctis, sint in *Senatu* Episcopi quindecim, Palatini triginta unus, Castellani majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales regni nominantur, *Marschalci* regni & curiæ *Cancellarii* ac vice-*Cancellarii* ac *Thesaurarii* 2, de quibus in *polonia* latius. Solvuntur apud Lithuanos facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matronæ palam concubinos habent maritorum permissu, quos concubiti vocant adjutores: contra pellicanus viis probro datur. Cum quis forte capite damnatus fuerit, de seipso jubente Domino supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur, quod si recusaverit, tantisper minis & verberibus exagitur, donec mortem sibi inferat. Armenta victum præbent, multo lacte utentibus. Panis vulgi

Silva.

Senatores.

Mores.

Vulgi.

vulgi nigerrimus est, ex Siligine aut Hordeo una cum furfuribus. Divitum autem albissimus, ex puro Triticopinsitur. Vini apud eos rarissimus usus, Cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aqua. Cerevisiam coquunt diversimodè & ex variis granis, puta, Frumento, Siligine, Hordeo, Avena, Milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora, paludibus & stagnis alta glacie concretis, niveque superinfusa sunt omnia mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ Animalium pelles, Mustelinæ, Vulpinæ & pretiosiores, ut Ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis Mustelis detractæ, quibus Sebellinis nomen est. Ex his magnum quæstum faciunt, ut ex Cera, Melle, Cinere & Pice. Omnis item roborea illa materia que *Wagenschot* nostratibus dicitur, & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus universa fere lignea opera architectonica, tam publica quam privata, domorumque magna ex parte supellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincque ad nos per Balthicum & Germanicum mare advehitur. Sed de Lithuania satis: De reliquis nunc pauca subjungamus. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: regio Septentrionalis & satis ampla, Lithuanicæ proxima, silvis & fluminibus circumseptâ, quinquaginta milliarium longitudine. A Septentrione Livoniam habet, ab Occasu Mari Balthico sive Germanico, qui sinus Balthicus propriè nuncupatur, non nihil versus Septentrionem reflectendo, alluitur, vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo Melle, quod in

omni arbore excavata invenitur. Opidum nullum habet, non Arcem: nobiles in tuguriis vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis procera & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu vivens, sitim aqua sedare solita, raro Cerevisia aut Medone, Auri Argenti, Æris, Ferri, Vini ante nostra tempora expers & ignara: apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo Novercam, Fratremque Fratrem in uxorem accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuum Numen Samogiticum erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in Montis altissimi jugo assidua lignorum appositione a sacrorum sacerdote alebatur. Tertium locum tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* Meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* Emporio & Archiepiscopali sede celebris. Districtus præter *Leopolensem* sunt, *Halicensis*, *Belzensis* & *Præmissiensis*. Restat denique *Volhinita* quæ inter Lithuaniam, Podoliam & Russiam sita, Frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Ruthenicoque idiomate utuntur. Regio hæc ad Magnum Lithuanicæ Ducatum pertinebat, sed nunc Regno Poloniæ adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimirensem* & *Cremenecensem* suntque tres civitates ptovinciales *Luczko*, *Wolodimiria*, & *Kremenec*, quæ complura Opida & munitiones subjectas habent. Lacus hic & stagna plurima Piscibus referta, ac silvæ Feris. Est & in hac Tabula *Podolia* sita ad Tyram flu. qui *Nysker* dicitur, regio est fertilissima, semel feritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpe Boum cornua vix è gramine appareant. Urbes præcipuæ sunt *Camieniet*, *Bar*, *Miedzibosz*, *Brezania* & *Braslavv*. Sed de hac Tabula quæ dicta sunt hæcenus, sufficiant, ad Transylvaniam pergimus.

R

Transylva

Merci-
monia.Samogi-
tia.

Nemina.

Soli fer-
tilitas.Mores
Vicius.

Russia.

Vrbs Leo-
polis.Vollinita
Sirus.
Soli fera
tilitas.

Vrbes.

Lacus.
Silva.
Podolia.
Sirus.
Soli fera
tilitas.

Vrbes

Transsylvania Daciae veteris pars est Mediterranea, quam Ripensem Romani dixere, nomen nunc habet a silvarum montiumque ambitu; silva est Hercynia; Mons Carpathus. Dicitur & Septem castrensis vulgo, nomine a voce Germanica *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab Occidente Pannonia, a Septentrione Polonia, ab Austro Valachia, ab Oriente Moldavia. Est autem Transsylvania rerum omnium feracissima: ac Frumenti per universam hanc Regionem magna est ubertas. Praeter experientiam quotidianam testatur id Trajani nummus in quo Ceres erecta, dextera tenens cornu Amaltheae, laeva tabellam, cum hac epigraphe *Abundantia Daciae*. Vinum fert praestantissimum ad Albam Iuliam, Devam, Egmedinum, Birtelbinu, Fenuscium. Fructuum item magna copia est, inter quos, ut reliquos omittam, praestantissima Pruna Damascena vulgo dicta, mala Cotonea, Cerasa dulcia, quae cum Marosticanis Italicis conferri possunt, Melopepones vulgo Melones, praestantissimi, Herbae etiam nobiliores passim crescunt. Rha Ponticum, Centaurium majus, Gentiana maxima flore flavo & purpureo, Rhodia radix, Absinthium Ponticum, Libanotis prima Theophrasti, Crocus aliaeque sexcentae. Metallorum Fodinæ nobiles permultae. Auri etiam ad Scullatin: quae Zulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod sonat Rivulum dominorum. His locis excinduntur glebae Auri purissimi, cujus effolsi statim usus esse possit sine ulla accurata separatione. Auri hanc ubertatem testantur frequentes Romanorum nummi aurei qui his locis saepe effodiuntur: quorum parte altera viri est effigies cum petaso, & hac inscriptione C. CATO. parte altera Dacia forma Divae,

libellum dextera tenens cum inscriptione AVR: PVR: Argenti fodinæ sunt ad *Offera & Radna*. Cuprum iisdem Montibus effoditur quibus Aurum & Argentum. Chalybs ad *Cyk*; ferrum ad *Thorosco & Vaidahumada*: Sulphur & Antimonium in Cupri fodinis. Salis autem fossilis tanta copia est, ut vicinis regionibus abunde subministrat. Boum praeterea tanta multitudo, ut etiam praergrandes singuli singulis saepe florenis vendantur. Quid dicam de Equis, quos generosos & praestantes producit, quois per se mollis alterno crurum explicatu glomeratio? Quid Avium varia genera commemorem? Aquilas, Falcones, Phasiones, Perdices, Pavones silvestres, Gallinagines, Scolopaces Olympio, *Rusticulus* Plinio, vulgo *Sneppas*, & Gallos? Quid aquatiles? Cygnos, Tardas & Onocrotalos? Et ut ab Avibus ad Feras transeam: habet hæc Regio saltus praergrandes ac Nemora ingentia, in quibus Vri, Bubali, Alces, Cervi immanis magnitudinis, Lynces, Martes, Mures Pontici, Vrsi, Damæ & Lepores albi. Coluere hanc Regionem jam olim variae gentes *Iazyges*, quorum etiam hodie reliquiae sunt in Hungaria: tum *Metanasta* etiam Plinio nominati, & *Getæ, Bastarna, Sarmata, Graeci, Romani, Scythæ, Saxones, Hungari*. Romani eam sero debellarunt: Nam Trajanus Imperator victo Decebalo Dacorum Rege, primum eam in provinciae formam redegit, urbemque Zarmizegethusam vocavit de suo nomine *Vlpianam Trajanam*. Eam Galienus ducentos post annos amisit, exque eo tempore humanitate sermoneque & elegantis Romanorum depositis, coeperunt Incolæ ferociam Barbariemque pristinam repetere, Valachorum etiam nomine adsumpto. Post Romanos Scythæ Attila duce hæc loca infederunt, septemque sedes liberas sibi exstruxere. Scythis Saxones succe-

Animallium varietas;

Imperib maiorum

erunt

TRANSYLVANIA

TRANSYLVANIA

Mitharia Germanica

1740

58

59

MERI 60 DIES

61

62

OCCEANUS

OCEANUS

rant Caroli Magni tempore, qui patria deserta hæc loca in sedere, exstructis septem ad Scytharum exemplum urbibus liberis. Postremo etiam *Hungari* alios subsequuti, partim loci vicinitate allecti se Dacis miscuere: partim injuriis provocati, sub Stephano Pannoniæ Rege quem sanctum indignant, totam istam regionem expugnaverunt. Ab his structa sunt etiam aliquot Opida. Pars Transsylvaniæ montosa, sero devicta est a Mathia Huniade qui Corvini cognomentum habuit. posteaque a Stephano Hungariæ Rege. Mathias ille Draculam quendam Transsylvaniæ montosæ Vaivodam hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & post decenniū carcerem pristino loco restituit. Transsylvania nunc in tres dividitur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones, Ciculos & Hungaros, Transsylvani Saxones* sicut cæteræ nationes omnes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Urbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe, *Zarvvariensis, Zabesiensis, Mullenbach, Reusmark, Segesburgenfis, Schesburg forte, Ollezna, Schenkerstul & Ruppenfis* sed *Reps* forte, quæ singulæ pagos aliquot subiectos habent. *Ciculi* Moldaviæ finitimi a Scythis oriundi suis legibus & moribus vivunt, suaque officia forte distribuunt. Hi in septem sunt divisi regiones quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: *Sepsi, Orbai, Kysdi, Czyk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranyas Zeek, Hungari & Nobiles* Transsylvani passim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conveniunt. Omnes simul Transsylvani ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in Transsylvania septem urbes celebriores locorum inter-

vallis distantes, inter quas *Cibinium* est Metropolis & *Hermanstat* dicitur. Sita in planitie, nullis prope Montibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat. Non multo minor est *Vienna Austriæ*, arte & natura multæ est munitior: nam propter frequentes piscinas & stagna non patet exercitui ad eam aditus. Parochiam etiam cathedralem habet. *Brassovia* sive *Corona Germanis Cronstat*, quæ & *Stephanopolis* intra Montes amœnissimos sita, mœnibus, fossis & propugnaculis satis munita est. Hic Academia & Bibliotheca insignis. *Bistricia, Noesenstat* in amplissimæ vallis planitie sita, utrinque vitiferos colles habet. *Segosvvaria, Schesburg* partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. *Megies, Mydvvisch* in meditullio Transsylvaniæ sita, ferax vini ac rebus aliis omnibus ad quæstum & victum pertinentibus satis referta. *Zabesus* sive *Zaaz* in planitie, valle profundissima, aquis piscium sæcundissimis munita jacet. Hanc primariam Saxonum sedem fuisse dicunt. Et *Colosvvaria, Clausenburg* itidem in planitie suaviter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida. Est & hic *Alba Iulia* urbs vetustissima, ac sede Episcopali celebris. Hæc in colle declivi sita, circumfusa undique ad duo fere millia passuum planitie. Ab Ortu fluvium *Marusium*, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungaricè vocatum, ex Alpibus descendentem habet. Olim *Tarmis* dicta, ac regis *Decebali* Regia tempore *Trajani* fuit. Numerantur etiam in Transsylvania quoad pensiones taxarum octo parochialia Capitula præcipua, quæ simul Universitatem appellant. *Bistriciense* Capitulum habet *Bistriciam* cum 23 pagis regiis. *Regnense* Capitulum *Regen* forte, habet pagos plus quam triginta. *Barcense* Capitulum

Bayazary habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regis. *Kisdense* Capitulum habet Segesburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur civitatem Megiensem cum pagis triginta sex. *Cibiniensium* Capitula duo, quorum unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres, alterum Capitulum *Cibiniense*, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter 22. *Zabeziense* Capitulum habet *Zabesium* cum pagis septemdecim. Non desunt huic Regioni Stagna atque paludes, quæ piscibus præstantissimis affluunt. Fluvii navigabiles tres sunt, *Aluta*, *Morossus*, *Samus*: quorum duo priores è Montibus Scythicis originem suam trahentes, hic in *Tibiscum*, ille vero recta in Danubium tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, Colota, dictis, oriens, qui itidem in *Tibiscum* delabitur. Sunt præterea & alii amnes, ut *Chicel* major & minor, *Sabesus*, *Chrysus*, *Chrysoloros*, *Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, aurique fragmenta quandoque sesquibralia trahunt. Pisces in iis & supra dictis optimi ac varii reperiuntur; Acipenser nimirum magnus & parvus, Cyprinus trium generum, Salmo, Lampetra fluviatilis & lacustris, Silurus, Mulus barbatus dictus, Murenæ genus rarum, Truta alba & nigra, Gobii squammati, ac sine squammis aliis penitus incogniti. De Lupis Percis, Tincis, Murena vulgo dicta nihil memoro; qui Pisces inauditæ fere magnitudinis inveniuntur. Montes item sunt *Valachia* *Cisalpinæ* & *Moldaviæ* vicini, qui Agaricum, ac *Terebinthum* stillant. Silvæ frequentes, inter quas *Hercynia*, in quibus præter *Feras* supra memoratas jubati *Boves*, & silvestres *Equi*, quibus juba ad terram usque demissa. Sunt præterea in hac Regione *Arces* plurimæ ex-

que munitissimæ. Inter quas primum occurrit *Rubea* turris arx fortissima, sita in alpibus juxta decurrentem amnem, ubi angustus inter Montes introitus patet in regionem, estque ceu propugnaculum totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, si arcis præfectus repugula objiciat. Est & alia Arx munita infra *Opidum Millenbach* juxta *Bros Opidum*, ubi quoque juxta fluvium inter convalles & nivosas alpes iter est in *Transylvaniam* ducens, & aliæ. Nunc sequitur ut de moribus aliquid subjungamus, qui varii sunt, quia a variis gentibus, (ut supra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. *Valachorum* gens est aspera, bonarum artium atque disciplinarum expertis, Religionis Græcæ, moribus Paganismum redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per *Iovem*, *Venerem* (quam sanctam vocant) jurent, & multis aliis rebus ad Gentilium ritus accedant; quin etiam neque *Opida* habeant, neque domos lateritias, sed in saltibus degentes arundine duntaxat adversus injuriam cæli muniantur. Reliqua pars *Transylvaniæ*, multis partibus est, ut solo cultior, ita & hominibus moratior. *Scytharum* in *Transylvania* lingua exigua dialecto ab *Hungarica* hodie differt, quondam tamen maximum idiomatis discrimen fuit, ut & scriptio, quam illi *Hebræorum* more a dextera orsi lævam versus exarabant. *Ciculi*, genus hominum ferox & bellicosum: inter quos nullus neque *Nobilis* neque *rusticus*, omnes eodem jure censentur, *Helvetiorum* instar, ut supra quoque diximus. *Hungarorum* magna præ aliis potentia & autoritas est. Et hæc hæctenus de *Transylvania* breviter dicta sufficiant.

Opera
Publica

Mores.

Regio. **C**herſoneſus a Tauris Scythiæ Europeę populistaurica cognominata Ptolemæo, Scytharum regio est, quæ & Scythica Straboni dicitur. Hanc Taurorum Peninsulam Latinè dixit Plinius lib. 2. cap. 69. *Chersonesum Ponticam* Appianus in Mithridaticis, *Chersenam* Paulus Diaconus. Hodie *Perocopska & Gesara* Antonio Pineto, aliis *Præcop & Tartaria Minor* dicitur. Ampla est Península, inter Pontum Euxinum & Mæotidem paludem usque ad Bolphorum Cimmericum, qui Europam ab Asia discernit, versus Ortum porrecta. Longa est xxiv milliaria, Lata xv. Península quæ ab Oriente & Meridie a Perecopia mediâ est, hyemem placidissimam, & Aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembris hyemis initium, in medio vero Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quum frigida & gelu constans est: nec diutius quàm ad initium Martii illa durat. Vniversa autem ipsa regio frugum feracissima est, ac paciscendis gregibus atque armentis valde idonea. Sed quamvis solum fertile Incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt. Equis, Camelis, Bobus, Vaccis, Pecoribus & Ovibus abundant, ac inde victitant. Est præterea Avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquandò Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes Cervorum, Caprarum, Aprorum & Leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimæ. Chersonesum autem hanc mediam horridi & ardui Montes velut Apeninus Italiam in Boreale & Australem dirimunt. Australem, cujus Metropolis est *Capha* Mahometes anno M cccc lxxv occupavit, & sibi tributariam fecit. In Boreali vero parte Tartari, Crimæi vulgo appellati, latif-

simos inter Borysthenem & Tanaim campos, pascuis subinde mutatis pervagantes, sedem Regiam annos jam ferè quadringentos habuerunt opidum Crimæum, unde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi postea per fossa Tauricæ ad Insulæ formam Isthmo, circa fossam eam quam Præcop appellant, Civitatem ejusdem nominis & Regiam sedem cum condidissent, Præcopenses Tartari inde dicti sunt. Horum Rex Turcis fœdere & societate conjunctis cum proprios fratres (instigantibus Turcis) a quibus bello petebatur, submovisset, & Capham obsidione premeret, a suis Consiliariis ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiis in frustra concisus, Ottomannicæ amiciticæ infelix exemplum præbuit: Eo enim occiso Tartari, qui hætenus liberi & indomiti, ex lociis & fratribus Ottomannorum facti sunt servi, & more aliarum Turcicarum Provinciarum non Regem, sed Beglerbegum, id est Vice-Regem accipere sunt coacti. Quale autem sit Turcicum imperium ex Walachicæ, Græciæ & Imperii Turcici descriptionibus facile potest cognosci, eo Lectorem brevitatis causa remittimus. Præter Cazan autem & Astrachan Regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moscho subjiuntur, præterque dictos præcopenses, sunt & alii Tartari campestres, qui catervatim in campis nullis finibus observatis degunt & in hordas veluti in quasdam provincias, a quibus & cognominantur, divisi sunt, de his suo loco Asiaticis videlicet Tabulis, dicemus. In Australi Métropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, Emporium celeberrimum, vetus Genuensium colonia. Sita est ad mare. Porrum copiosum illa semper habuit. Genuensium tempore apparet eam divitem & frequentem admodum fuisse. Postquam

vero

vero a Turcis ab annis plus centum Genuensibus erepta fuerat, Christiani Itali in angustum ita redacti sunt, ut exiguae & obscurae admodum eorum reliquiae in ea super sint: Civitas pristinum splendorum magna ex parte amisit. Templum Christianorum Romana prostrata, aedes dirutae, muri & turres, in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones Latinae visuntur, collapsa jacent. Turcis, Armenis, Iudaeis, Italis, & Graecis Christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque universae ejus Tauricae nunc etiam nobilis est; Vineas, pomaria & hortos ferè infinitos habet. Ac praeter hanc sunt *Perecopia* a veteribus Graecis *Eupatoria*, *Pompeopolis*, *Sacer Lucus*, *Dromon* vel *cursus Achillis* seu *Gracida*, *Heracleum* vel *Heraclea* appellata: *Coslovia*, Emporium non ignobile: Est & *Ingermenum*, quod Arcem Iapideam, templum & specus sub arce, & ex adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, nam in Monte maximo & altissimo situm ac inde a specubus Turcis cognomen retinet. Opidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimumque extitit. *Chersonesus* seu *Corsunum* urbs Tauricae antiquissima. Hanc *Saci Germentum*, quasi *flavam arcem* Turcae vocarunt, nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quae, quod superba dives, delicata, & clara quondam Graecae gentis colonia fuerit, universaeque Peninsulae urbs antiquissima, frequens, magnifica, portuque nobilissima extiterit, admirandae illius ruinae manifestè testantur. *Iamboli* seu *Balachium* Arx & Civitas: *Moncopia* seu *Mangutum*, (ut Turcae vocant) Arx & Opidum: *Cercum* Opidum cum Arce. *Cremum*, seu a Tartaris *Crimum* dicitur Civitas & Arx muro antiquissimo, maximo ac praeter alto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricae Cherso-

nesi Mediterraneae, nam eam Ptolemæus ita nominat, admodum dissimilis est, Ptolemæo fortasse *Taphros*, Plinio vero *Taphra*. Ac in extrema hujus regionis parte *Tanas* Civitas, ad ostia Tanais fluvii, Rutheni vocant *Azac*, estque nobile Emporium, ad quod Mercatores ex diversis Orbis partibus commeant, ubi cuique liber patet accessus, ac libera emendi & vendendi facultas: & aliae. Fluvii in hac Regione plurimi, non parvi admodum ex Montibus decurrentes: Inter quos praecipui *Borysthenes* vulgo *Nieper* altissimus & rapidissimus fluvius qui a Septentrione labitur in Carenitum sinum seu fluvium atque in Pontum Euxinum penes *Oczacoviam* influit. *Don*, *Ariel*, *Samara*, cum multis aliis, *Bosphorus Cimmerius* ad quem usque hanc Chersonesum protendi diximus, Fretum est quod Europam ab Asia disternat, duorum millium passuum latitudine, per quod Palus Maotica in Pontum defluit. Hic Cimmerius a Cimmeriis qui partem ejus frigidissimam incolunt, dicitur: vel ab Opido Cimmerio, ut vult Volaterranus. *Maotis* Palus est prope Phasidis ostium: recipiens Tanaim. Haec *Ponti mater* dicitur Scythia, teste Dionysio, ob id maximè quod multa inde in eum affluat aqua, distracta potissimum ex Cimmerio Bosphoro atque ex multis aliunde locis, quae adeo ex omni parte paludem replet, ut non possit inter sua labra contineri. Haec quia plurima recipit flu. Piscibus abundat. Pontus *Euxinus* itidem, cujus superior aqua dulcis est, inferior salsa. Hic cum prius *Axenus*, imo secundum Sophoclem *Aoxenus*, vel quod navium eo non fieret appulsus, vel propter barbaros Scythas accolae, qui advenas trucidabant, diceretur, postea *Euxinum* figura quam vocant *Euphe-*

Fluvius

Mare

wifinum

misimum dixere. Alii hoc ad Herculem, alii ad Ionas retulere. Pontum vero dixere tanquam alterum Oceanum, putabant enim eos qui illum navigassent, eximium quid & memorabile præstitisse, & ob id inquit Strabo per excellentiam propriè Pontum appellarunt, quemadmodum Homerum Poetam. Mōtes horridi atque ardui, imprimis illi qui Chersonesum mediam secant. Sunt & alii maximi & celebres. Maximus vero omnium, altissimus est, & in summitate Lacum sanè non exiguum habet. Sed hæc hæctenus: deinceps reliqua videamus. Ius vel justitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel Opidis Chani, & reliquorum Sultanorum. Presbyteri Cadii vel Iudices in pagis, Begi vel Præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas civiles causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliariis suis discernit. In quibus exponendis causidico non egent, subtilitatibus juris, calumniis, excusationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram iudicibus & Chano ipso, a quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi per se liberè admodum exponunt, omnibus enim semper ad illum aditus patet. Filios a primis annis Arabicis literis instituendos, filias vero domi non alunt, verum propinquioribus sanguine curandas tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in ministerium, filias nobiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula Principis insigniores Tartari ac nobiliores non ad fastum vel superbum luxum, verum pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Cum in publicum exit Chanus, mi-

serimæ sortis homines non excluduntur, a Chano vero conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant, referant, Legibus obedientiam magnam Tartari præstant: Principes suos Deorum loco ipsi adorant & venerantur. Iudices pro lege Mahometana perpetui & spirituales pro divinis, indubitaræque omnis æquitatis & integritatis, fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controversiis, criminationibus juridicis, jurgiis minus necessariis & particularibus, invidia, odio, tetrus excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu profusus alieni sunt. In aula Principis nec inter suos, gladios, arcus, nec alia ulla arma illi gestant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus in quos admodum humani & hospitales sunt. Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & Mulsam potum habent, agrestiores pane carent, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *Cassa* vulgo nominant, & caseo pro cibo, pro potu lacte equino utuntur. Camelos, Equos & Boves oneri inutiles, vel jam moribundos jugulant, ac Ovi-um carnibus non raro vescuntur. Mechanicas artes rarissimi, & in Civitatibus vel Opidis pauci admodum mercaturam exercent, & quicumque artifices vel mercatores ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cerecisi, Petigorenses qui Christiani sunt, Phylistini vel Cyngani obscure & extremæ conditionis homines sunt. Sed de Taurica Chersoneso ac regionibus Septentrionalibus quæ dicta sunt hæctenus, sufficiant. Ad Hispaniam, cui in nostra distributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix faustumque sit, eam lustraturi, transeamus.

S

Hispania

Montes.

Ratiogubernandi.

Senatores.

Schola & educande juvenum in modis.

Mores.

Vitia.

Opificia Mercimonia.

Regio.
Nomina
& unde
deducta.

Hispania nobilis Europæ Regio, primaque Continētis Terræ Pars, ab Hispano Rege, ut notat Iustinus, dicta est Alii sic nominatā volunt ab *Hispali* urbe nobilissima, quam hodie *Sevilliam* appellant. Abrahamus vero Ortelius, Vir in Palæstra Geographica valde operosus, quum Iberiam Asiæ Regionem olim *Paniam* a Pane, quem Iberis Dionysius, victoria potitus præfecerat, inde vero *Spaniam* ab Junioribus vocatam fuisse, legisset apud Auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem sequutum Solsthenis lib. III rerum Ibericarum: scriptoresque fere omnes animadvertisset primos Hispaniæ Incolas ex Iberia usque derivare: adductus est, ut ab *Spania* potius illa, quam ab *Hispano* vel *Hispali* nomen Regioni inditum, crederet. Sane *Spaniam* nominat D. Paulus Epistola ad Roma. cap. xv *Spaniam* etiam vocat alibi D. Hieronymus, ac multi alii. Quam autem *Hispaniam* Latini Scriptores, Ptolemæus, Stephanus & alii *Ispaniam* vocant, rejecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam* & *Hesperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo, Plinius, aliique. *Iberiam* quidem ab *Iberia* Asiæ regione, unde primos Hispaniæ Incolas non pauci deducunt. Alii *Iberiam* ab Ibero Rege trahunt; alii ab Ibero flumine; Avienus ab Ibero Bætica Opido. *Hesperiam* vero, ab Hespero, ut quidam memorant, Atlantis fratre, vel ut Horatius putat, ab Hesperia Hesperii filia, vel potius ab Hespero stella Occidentali: quia in Europæ Continente nihil est hac Regione Occidentalius. Quumque & Italiæ nomen idem esset, Horatius hanc *Ultimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit Appianus: quæ tamen pars Hispaniæ (quam Celticam olim dixerunt teste Varrone) potius

consenda. *Sepharad* Hebræis dici notant Gulielmus Postellus & Benedictus Arias Montanus in Abdiam. Atque hæc de nomine: sequitur *Quantitas* & *Qualitas*. *Quantitas* consistit in Finibus & Circuitu, quæque inde quasi nascitur, Forma vel Figura. *Quod* igitur ad *Fines*: alluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare Cantabricus; occidentale, Atlanticus; Tertium, quod ad Meridiem, ubi Fretum Herculeum, Mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum; versus Orientem Pyrenæos habet Montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flavio-Briga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad Mare Mediterraneum; duobus insignes Promontoriis, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto, altero, quondam à *Veneris Templo*, nunc vero, ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima milliarium Hispanicorum c. c. Latitudo qua maxima exl qua minima lx. Ioannes Vaszus in Hispaniæ Chronico memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut cum per eos iter faceret, in monte D. Hadriani, Ferdinando Colone rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit Mare: Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes Maris Mediterranei fluctus. Circuitum autem D. c. mill. statuunt, & amplius. Strabo, Ptol. & alii Hispaniam comparant Corio Bubulo humi protenso: cujus partes ad collum pertinentes in adhaerentem ipsi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur Mons Pyrenæus ab Mediterraneo Mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad Brachia, ab Nova Carthagine usque ad Cantabros:

. Cruta,

Situ.

Crura a Fretō Herculeo usque in Gallæciam & Mare Britannicum: ultimū Coriæ ad modum Candē Promontorium Sacrum, hodie *S. Vincentii*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longè ultra omnem Hispaniam. Subest Hispania medio Quarti, torique Quinto, partem Sexti Climatis: ubi optima ad res omnes Temperies. Nam neque ut Africa violento Sole torretur; neque, ut Gallia, ventis assiduis fatigatur: sed inter utramque media, hyème & æstate temperato Sole perfruitur. Hinc magna Cæli salubritas per Hispaniam, teste Iustino, æqualisque Aëris spiritus nulla Paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, ventilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Non eadem tamen Hispaniæ passim qualitas. Quæ enim Arcton spectat, plerisque scribentibus, frigidior est, nonnulliusque asperitatis: Oceano semper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque inde habitationis: quum etiam rupibus, saltibus, locisque silvestribus pleraque obsessa. Quæ Montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Austrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magnisque Fluminibus irrigari, sic tempestivis pluviis, quantum sufficit, recreari solita, & hinc omne genus, ea præcipuè parte, Frugum. Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix sollicita. Admirandam eorum, cum quæ ex terraveniunt, tum quæ in terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem: Animantium item, quæ Terra Marique nascuntur præstantiam, quis dignè utque singula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnem Hispaniam Frugum ubertas: & plerique agrî tantæ sunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis red-

dant: sæpe etiam quadraginta. Herbarū cum sativarum, tum voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, quibusque insignes sunt & peculiare vires passim, cum primis in montosis locis est feracissima: ubi sui dissimilis, inquit Pomponius, Linum aut Spartum alit, Fructus etiam arborum numero plures, formaque grandiores habet. Quid Mala referam? Inter ea melioris notæ sunt duo, *(Anusium & Regium)*. Quid Pyra? In iis supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suavissima: *Apianum*, quod *Muscatum* vocant omnium pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum* Quartumque, quod Hispanis *Sine Regula* nominatur. Quid Olivas? in harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine juglandes excedunt. Quid de reliquis dicam Fructibus? Plenè decantata sunt non paucis Mala Hesperia vel citrea: *Cydonia*, quæ vulgo *Membrillos*, *Granata*, suis etiam coriis medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem generosa admodum leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Hispania etiam dives quondam universim, ut nunc quoque variis in locis preciosissimis Auri, Argenti, Aëris, Ferri, Plumbi, aliorumque Metallorum Theauris. Quid jam dicam de Salinis? Sal in Hispania non modo coqui, verum etiam plurimum effodi, hoc est & fieri & gigni, tradit Solinus. Fit in multis Hispaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud *Seguntiam* & alibi, unde Regibus magnum exigitur *Viçigal*, Sunt & montes Hispaniæ, si fides Marince Siculo, nativi Salis. Est Hispania præterea pecoris omnis generis dives, gregibus & armentis plena, adeo ut mugitu, balatuque Nemora, Silvæ, Montes, Prata, Campi, Saltus ubique resonent. Equos alit optimos: Cæteris Baticæ plures: *Asturia* fortiores: *Asturcones* inde dictos. Leones

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium ubertas.

Sij nes

nes autem, Camelos & Elephantes non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad Venationes extimulant, cum alia, tum in Montibus, Vallibus, Silvisque Damae, Cervi, Apri, Vrsi, Lepores, Cuniculi. Ad Aucupia invitant cum aves aliae, tum Aquilae, Ardeae, Accipitres, Atagines, eo nuper ex Sicilia allati. Item Grues, Anseres, Perdices, Palumbi Torquati dicti, Anates silvestres & Cicures. Sed de his satis, ad imperium Majorum venio, quod caput in Methodo nostra proximè sequitur. Non animus hic mihi recensendis cum ex aliis, tum Iustino, Diodoro, Iosepho, Eusebio, Hieronymo, supposititioque Beroso, & interprete ejus Annio Viterbienſi, Antiquis Hispaniæ Regibus, rebusque ab iis domi militiæque gestis, Lectorem morari. Morari hoc esset & ineptire cum multis. Tubal non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui sufficiuntur, Iberus, Iubalda, Brygus, Tagus, Bætus & alii, Reges nec sentiendi absint: nisi quis fluviis aliisque rebus Inanimatis nasci tunc temporis solitos Reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quæ successione quadam gessisse scribuntur in Hispania, Regibus quasi exactis, varia fortuna multisque & populis a se feminatis & opidis, Lydi, Thracæ, Rhodii, Phryges, Cyprii, Phœnices, Ægyptii, Milesii, Cares, Lesbii & Chaldæi. Exploratiore ceteri solent, quæ ab Carthaginensibus, Romanis, multoque post Gotthis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque Regibus patrata memoriæ produnt Scriptores, qui partim rebus gerendis astiterunt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longè latèque dominarentur & pleraque sub ditione sua

haberent Pœni, aliique Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S. P. Q. R. missi sunt Cn. & P. Cornelii Scipiones, bell. Punico II initio: qui septimo ejus belli anno sunt cæsi, Q. Fulvio Flacco & Ap. Claudio Pulcro *Coss.* Submissus anno sequenti patri patruoque P. Cornelius Scipio Africanus Major multa prosperè gessit, primusque ibidem provinciã fecit; Q. Cæcilio Metello & L. Veturio Philone *Coss.* anno V. C. 1041. Hic Afrdrubale & Magone Carthaginensium Ducibus, acie ad Bætulam urbem (quæ quo loco hodie in Andalusia visuntur *Baëca & Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis vindicatisque armis Hispaniis, amicitiam cum Syphace Massylorum (hodie *Biledulgerid* Rege, icto cœdere, firmavit. Paulo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditiorem compulſit, Fœdereque cum Massaniſſa Masæulorum (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremiffenum*) Rege & Gaditanis facto, Provincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reversus est. Post Scipionem Hispaniam L. Cornelius Lentulus Proconsul obtinuit; qui rebus bene feliciterque gestis ovans urbem ingressus est, anno V. C. 1041. Triennio post C. Cornelio Cethego, Minucio Rufo *Coss.* Hispaniæ primum sunt terminatæ, atque in eas duo novi Prætores missi, C. Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, M. Helvius Blasio in *Iteriorem*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum glisceret in Hispania bellum, ut jam Consulari & Duce & exercitu opus esset, M. Porcius Cato Consul citeriorem sortitus, bello ab Emporiis (retinetur hodieque nomen in *Ampuriis*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut Proconsul ex ea triumpharit, anno 1041. Hic est ille Cato, qui miro stratagemate multarum Hispaniæ urbium

urbium muros uno die diruit, scribente Livio, & aliis. Post Catonis victoriam Hispaniæ variè possessæ sæpeque nunc hic nunc ibi amissæ, ita ut supra xxx Triumpho postea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Augusto Principe: qui cum Hispaniam omnem, debellatis Cantabris & Asturibus, qui omnium diutissimè restiterant, multo varioque Marte perdomuisset, universam in tres provincias divisit, *Baticam, Lusitanicam, & Tarraconensem*. Singulis inde sui sunt attributi Conventus: *Bæticæ IV. Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus & Hispalensis*, Lusitania tres habuit, *Emeritensem, Pacensem, & Scalabitanum*, Tarraconensis denique VII, *Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsar-Augustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, & Bracarensem*. Videndi Plinius lib. III. Strabo lib III, & alii. Sic rebus subinde paullum mutantibus, provinciæ nobilissimæ Romanis paruerunt usque ad Imperatoris Honorii III & Theodosii III Consulatum, qui incidit in annum cccxciv, quo tempore Vandali, Suevi & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pæne occupassent, & in iis jam immanium Barbarorum more debaccharentur: ab Gothis, Adolpho & Vallia Regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius Imperator miserat, exacti, transgressi Pyrenæos montes. Hispaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt, Post Gothi, Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice versa arma movent. Franci Gothos ex Gallis, Gothi Vandalos & Alanos ex Hispaniis eiciunt: Suevis ad internecionem cæsis. Quo tempore Vandali & Alania Bonifacio in Africâ, cui pro Imperatore præerat, evocati Hispanias Gothis

possidendas reliquerunt. Gothi Hispaniam. Romanis prædidiis omnino expulsis, quum sui juris fecissent, eaque sub suis Regibus longo jam tempore fuissent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, Rege Roderico occiso, Hispaniâ fere omnem amiserunt. Bello superstites quum in Asturum, Cantabrorum, & Gallæcorum, mō:ibus sese muniissent, paullatim amissas Regiones, Vrbes & Castella recuperare cœperunt: & postremo quum Sarracenorum res in Bætica Hispania se cōtraxissent, omnemque Hispaniâ Gothi recuperassent, iis etiam ab Ferdinâdo Aragoniæ Rege cognomine Catholico (quod Hæreditarium deinceps esse cœpit successoribus) victis, atque omni Hispania cum Mele, qui se Granatæ Regem scribebat, exturbatis, universa regio Dominis antiquis est restituta. Quum autem Maurorum tēporibus a quinque Regibus Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ, & Navarræ, Hispania fuerit possessa, solus hodie Imperium in eam exercet Philippus III Philippi Magni F. Caroli Imperatoris ter-Maximi N. Divisa olim variè fuit. Romani primo diviserunt in *Citeriorem & Vteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quæ Principi Vrbi Imperiique terris proximior erat, inter Iberum sita fluvium & Pyrenæos montes: *Vteriorem* vocabant, quæ remotior, ultra Iberum, ad Oceanum usque extensa. Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam provincias legimus, *Tarraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Galiciam, Baticam, & trans fretum in regione Africæ Tingitanam*. Maurorum tempore regna fuerunt in Hispania plurima, quæ posteriores in quinque divisere, Castellæ, Aragonum

gonum, Portugallia, Granata & Navarra. Partiantur autem nova distributione totum Imperium in tria regna, Aragoniæ scilicet, Castiliæ & Portugallia. Sub Aragonensi regno comprehenditur, præter Aragoniã, *Catalonia, Valentia, Majorica, Minorica*. Sub regno Castiliæ comprehenditur *Biscaya, Leon, Asturia, Galicia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, Vtraque Castilia*, cum accessione Canariarum Insularum. Sub regno Portugallia comprehenditur, præter Portugalliam, *Algarbia*. Vires in toto regno pæne sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis, Madritum, Tarraco, Lisboa, Granata, Pampilona, Valentia, Barcino* vulgo *Barzelona*. Legio VII Germanica nunc *Leon, S. Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella, Toletum, Salamantica, Complutum, Pintia, Cesar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica Augusta*, aliæque plurimæ. Sunt hic Lacus admirabiles. prope opidum *Biarum* Lacus est non utilis minus quam admirabilis; qui & Turtures, pisces subnigros & excellentes, gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste Marinæo Siculo, magno aëris fonitu prænunciat; adeo ut ejus murmur quasi Tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. In summo *Montis Stelle* cacumine Lacus quidam est, scribente *Vasæo* in quo fragmenta navium subinde reperuntur, quum tamen a mari plus XII leucis ab sit: quin quod exæstuet & tempestat ibi audiantur, adfirmare Incolas, quoties intumescit mare, idem notat. In *Cantabria* Lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim Secures, ait in *Galba* vita diligentissimus scriptor *Suetonius*: *Amænum Stagnum* est apud *Plinium* lib III natur. histor. cap. III, haud procul *Valentia*: hodie *Albufera*. Sequuntur Flumina. Hispania multis passim irrigatur Fluviiis. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in iis Pontes ultra septingen-

tos, inter quos nobilissimi *Segovia* & *Alcantara* Alii aliis sunt nobiliores. *Iberus* *Ptolemæo*, *Ebro* hodie, erumpit apud *Cantabros* ex *Idubeda* Monte, duobus Fontibus quorum dexter in saltu *Aucensi* (*Monte d'Oca*) sinister ad opidum, quod incolis *Fuentibre*. Inde magnis cretens amnibus, primo *Calaguritanis* exceptus arvis, *Calahorra*) *Iuliobrigam* & *Tudellam* petit, *Navarræ* opida; *Iuliam*que & *Celsam*, inde *Cæsar-Augustam* alluit. Illinc digressus in Austrum, & mox versus *Euronotum* labitur, per *Lalæniæ* populos, qui nunc *Catalani*, & *Vertusam* opulentam urbem præterlabitur. Postremo plurimis fluviiis auctus, peracto quadringentorum sexaginta mill pass. cursu, in *Mediterraneum*, cognomine ipsi, *Pelagus* tam violenter duobus *Ostiiis* ingreditur, ut L. passus in mare profusus dulcis hauriatur. *Durius* maximus (concurrentibus in eum tot amnibus quos enumerare longum esset) *Hispaniæ* fluvius ex *Idubeda*, ubi nomen illi *Sierra de Cocolo* scaturiens, *Vectones* ab *Asturibus*, *Lusitanos* ab *Gallæcis* *Veteribus* determinat. *Turrem Sulanam* (*Tordesillas*) *Salabrim*, *Mirandam* & alia opida contemplatus, decimo quinto fere infra *Lamecam* miliari, apud opidum *Portugallia*, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, *Occidentali* se miscet *Oceano*: *Doris*, *Ptolemæo*; *Durias* *Straboni* *Duero* hodie. *Tagus*, *Ptolemæo* cæterisque, nascitur in altissimis *Orospedæ* jugis, stadiis quinquaginta ab *Opido* parvo, cui nomen *Tragaet*, haud procul ab urbe *Concia* nunc *Cuenca*. Per *Carpetanos* lapsus *Solerum*, *Regalem* urbem, petit, ponteque accepto, *Talaveram*, *Augustobrigam*, *Alcantaram* aliasque urbes non ignobiles alluens, mediam fere secans *Portugalliam*, ultra *Olisipponam* in *Occiduum* se exonerat *Oceanum*, ostio bis millium, ut quidam norant, quin-

Vrbium
nomina.

Lacus.

Flumina.

quingenta pass. latitudine. Atcolis hic fluvius hodieque *Tajo*, Lusitanis *Tejo*. *Tagus* auriferis arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur Solinus in Polyhistore & Isidorus lib. xiii Etimolog. cap. xxi præferebatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitanix fluvios esse ad firmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Enricus. Piscium item Ostrearumq; feracissimum, Gemmasque generantem memorix prodit Pomponius Mela. *Anas* Latinis Græcisq; scriptoribus satis notus, originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano agro, ut scribit Plinius lib. iii Naturalis Histor. cap. i. hodie *Campo de Montiel*, circa opidum, Hispanis *Cagnamanes* dictū. Oretanos præterlapsus ad Metallinam, ubi castra fuisse Vitelliana docent Antiquæ ejus loci inscriptiones, terræ se penetralibus condere putatur. (Nam ex vulgi opinione magis quam ex veritate hæc esse testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longissimo ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus alias urbes prætergressus ad castrum Marinum in Oceanum evolvitur. Hispanis hodie *Rio Guadiana* recepta ab Arabibus vocatiis enim *Guad* fluvius. *Betis* Ptolemæo, oritur prope Castraonem ex Orospea Monte, ut scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra d' Alcaraz* nominatur. Ab Fonte in Occasum vergens Cordubam, aliaque Opida præterlapsus, ad Hispalim in Austrum declinans, Ostio satis amplo (unius enim leucæ est) sed quod vadofius haud procul Gadibus in Atilantem Mare se exonerat Hic fluvius nobilis Auro veteribus est, & Oliveticis, Straboni etiã & Pau-

sanix *Tartessus* nominatur. Livius *Circen* ab incolis nominari notat: quã appellationem aliquamdiu retinuerunt, scribente Mario Nigro, Hispania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel ut alii scribunt *Guadalhebir*, tanquam fluvius *Magnus*, fuit dictus. *Minus* Hispanix Tarraconensis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari ad opidum vulgo *Castel Verde*, Portum marinum secans, Pontemque *Bellarium* & *Orensem* civitatem perlapsus, facto ad Valentiam cum a via congressu, sex milliaria procurrans in Oceanum se præcipitat. Sunt & alii, *Lethe*, *Turius*, *Limæa*, *Sicorres*, *Chalibs*, *Austra*, atque alii minorum gentium fluvii, quos alii explicandos, ne prolixiores simus, relinquimus Mare nos vocat & quæ cum eo censei solita, *Sinus* & *Portus*. Oceano undique Hispania & Mari Mediterraneo concluditur; præter eam partem quæ Montibus Pyrenæis & Aquitanix conjungitur. Quorum beneficio parentibus gremiis universi Orbis tan novi quam veteris commercio oportuna, tanquam ad juvandos Mortales ipsa avida in Maria procurrat. Quæ & marinorum Piscium genus omne abunde subministrant. Inter quos *Cætaræ*, *Balenæ*, *Congri*, *Murenæ*, *Thynni*, *Savali*, *Lampetræ*, & alii, tum ostrea, *Conchyliaque*. *Sinus* Hispanix celeberrimi sunt tres, omnes ad Mare Mediterraneum, *Sucronensis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vastissimus est *Sucronensis*, magno satis ore pelagus, inquit Mela, accipiens, & quo magis penetratur angustior. Mediæ magnitudinis est *Illicitanus* nunc *Puerto d' Alicante*. Minimus est *Virgitanus*, ab opido, ut scribit Mela, *Virgi*, hodie *Vera vel Bera*. Corruptè apud Ptole. *Vrce vel Virge*: nec emendatius aqud Antoninum *Vrci*, ut nec apud Plinium *Vrgi*.

Maria.
Commo-
diarers

Nomi-

Nominatur & *Gaditanus Sinus Melæ* lib. III ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadiz*. Inter Portus, quos Hispania habet, primi est loci qui *Magnus* Veteribus, inter Nerium & Scythicum Promontoria; *Corunna* hodie, Sunt & *Annibal's Portus*, apud Pomponium; *Albor* hodie in Algarbiæ regno: *Amanum*, Plinio; nunc *Fuenterabie*, ut Villanovanus, vel *Bermeo*, ut Moralis censet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarracensis*, de quo Silius Italicus lib. xv. *Veneris* denique Melæ nominatus ad radices Montis Pyrenæi Sed de Sinibus Portubusque eorumque latitudine & profunditate multis felicissimè scribit Lucas Aurigarius in suo Navigationis Speculo, Chartis, quod ad Hispaniam, decima novemque sequentibus. Succedunt Montes inter quos *Pyreneus* principem obtinet locum, Hispanos ab Gallis dividens *Pyreneæ* Ptole. & reliquis; Stephano *Pirena*, Tibullo *Pyrene*: Livio & aliis *Salus Pyreneus*: Hispanis *Los Pireneos* universim: nam pro ratione locorum varia sortitur nomina. Dictum volunt plerique ab igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriat; vel quod ejus silvæ (scribente Diodoro lib. vi) injecto a Pastoribus igne, quondam universæ conflagravit. Silius Italicus denominationis honorem tribuit Pyrenæ puellæ, Bebrycis filiæ, in eo monte ab Hercule compressæ; ibique quum ab feris laniata esset, sepultæ. Pyrenæus, ut ab Ortu in Occasum ad promontorium usque Celticum prolatatus Hispanos dividit in Cismontanos & Ultramontanos, alium ad Iberi fontes montem protrudit versus Meridiem per Hispaniæ latitudinem. Nomen illi *Idubeda* apud Strabonem & Ptolemæum; *Salus Aucensis* vulgo *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam-Francam*, vigesimo supra *Burgos* mil. vestigia monstrantur. O-

Montes

rospeða *Idubeda* proles Strab. *Ortospeða* Ptol. Toti hodie certum non est nomen: nam quod Alvaro Gomecio censentur *Sierra Vermigia*, Florianio *Sierra mollina*, Clusio *Sierra Morena*: Partes ejus sunt. *Orospeða* ad censerit *tolet Calpe*. Sic Ptolemæo aliisque mons vocatur ad Fretum Herculeum: qui *Gibraltar* vulgo. *Orospeða* item pars rupes præcella, quæ ex Hispanensi urbe Granatam eunti prope Archidonam se conspiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum est duraturum, Amoris exemplo. Hispanis dicitur, *La Penna de los Enamorados*, *Amantium Rupes*. paulinus *Bimarem* nominat. Respicit enim duo Maria, Internum & Externum. Strabo Calpen montem esse, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arctum, ut remotioribus Insulæ formam præferat. Vnam Herculis Columnarum sunt qui fabulantur, alteramque ex adverso Abylam in Africa, Laborum Herculis metas: addunt unum fuisse quondam montem, sed ab Hercule perfossum, atque ita mutatam rerum faciem. Ex Alcarassum *Mariani* montes surgunt. Sic nominat Plinius, qui singulariter *Marianus* Ptol. & *Mons Mariorum* Antonino: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium alluit ad lævam perpetuo fere ad Oceanum usque nobilissimus fluvius *Bætis*. Iuxta *Barcinonem* Mons est quem *Mon-Jvi* vocant accolæ: sunt qui interpretantur *Montem Iovis*; alii vero melius *Montem Iudeorum*, qui quondam illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi sepulcrata & signa. In vertice Turris est, unde speculator die quidem *Linteo Velo*, noctu vero *Facibus* Navigiorum adventum *Barcinonæ* civibus ostendit. *Silvis*, *Nemoribus*, *Arboribus*q; singulares ferentibus fructus, ubiq; est plena Hispania,

Longum

Longum esset omnia commemorare. Nemus est apud Opidum, cui ab *Monte Majore* nomen, in quo Quercus, Castaneas, Ilices, Nuces, Corylos, Cerasos, Prunos, Pyros, Ficus, Labruscas, & omne genus arborum fructiferarum sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul Opido Bejerano Nemus est amœnissimum, ubi Castaneæ Arboris ambitum se mensum scribit Lucius Marinæus Siculus pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abunde præbetur struendis navibus. Quid jam de Operibus publicis, quid de privatis dicam? Plurima hic magnifica Templâ, plurimæ Abbatia, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia & Nosocomia. Multa Regum conspicua Palatia, multæ Magnatum & Equitum magnificæ & pulcherrimæ Ædes, innumera denique alia & publica & privata Ædificia. Rex vero *Hispaniarum* nascitur non eligitur: inauguratur tamen, populoque Sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi Regis *Infantes* Hispaniarum appellantur. Inter eos *Primogenitus*, qui omnium *Procerum*, civitatum & populorum jurejurando Rex vivo Patre designatur, & *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem Regi suprema sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen ferè decernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plenè ventilata terminantur: quæ celanda, in *Secretiore Confessu* discutiuntur, quem faciunt ipse Rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Consilii Regii portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præsede, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur: quem statuunt XI-

VIRI Senatus Regii, Dictatores item Legionensis & Castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris Præfectura*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera vero in Granada, tertia in Galætia: unicuique Præses est & XII Senatores: ab his, si Litigantes sibi minus satis factum arbitrentur, Controversiæ ad Senatum deferuntur Regium. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*: quorum omnium est Pecunias Regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friensis*, *Medina-Rivisicci*, *Alva*, *Alcala*, *Albuquerque*, *Scalona*, *Osuna*, *Averi*, *Bujari*, *Gandia*, *Sessa*, *Infantasci*, *Medina-Cæli*, *Medina-Sidonie*, *Maqueda*, *Najara*, *Feria*, *Segorbia*, *Sonne*, *Villa-Formosa*, *Verrague*, *Pastrana*, *Franca-villa*. Sunt & alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus Census est a XL ad C Ducatorum millia: Ducibus *Infantasci* & *Medina-Sidonie* summam superantibus: quorum hic cxxx, ille cxx habet millia. Marchiones hi fere, *Villa-Nova*, *Astorga*, *Aquilaris*, *Denie*, *Mondejaris*, *Navaresi*, *Pliegi*, *Savia*, *Velleza*, *Comares*, *Aiamontis*, *Altamira*, *Veladra*, *Vearina*, *Carpj*, *Camarassa*, *Cortesi*, *Montis-Majoris*, *Guardia*, *Montis-Clari*, *delus Navas*, *Pozæ*, *Steppæ*, *Tanara*, *Villa-France*, *Drada*, *Cœvictis*, *Falcis*, *Fomeste*, *Molina*, *Ceralva*, *Valeis*, *Vallis*, *Zaara*, *Ardalis*, *Tarife*, *Alcanise*, & alii: potiore parte Reditum percipiente ab x ad LX millia Ducatorum. Comites recensentur plus minus Lxxx, quibus annuus Reditus est ab x ad xxv Ducatorum millia: inter quos Principem obtinet locum *Benaventi*, *Alva*, *Miranda* & *Oropoza*.

Opera
publica
& pri-
vata.

Ratio
gubernandi.

Senato-
res eo-
rumque
frequen-
tia.

T

Lon-

Longum esset Lectorique tædiosum, quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Vice-regum, Gubernatorum, Provinciis Marique Præfectorum: longum denique Magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *S. Iacobi*, *Alcantara*, *Calatrava*, & *Rhodiensium Ordinis S. Iohannis*: in Aragonia Cataloniaque ordinis *Montese*: in Portugallia Ordinum, *Milium Iesu Christi* (cujus Magister ipse Rex est amplissimi sanè, ut qui annexas habet Provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) *S. Iacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Iohannis*. Inter familias vero Hispaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima est *Pacieca*, quum Hirtius in Commentariis nominet *L. Iunium Paciecum*, ubi de Corduba agit: ejusque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. vi. Epist. ad Familiares Epistola ad Leptam. Non minus illustres sunt *Meridona*, *Toletana*, *Cerdea*, *Cardonea*, *Larenis*, *Velascea*, *Pimentella*, *Stunica*, *Henritica*, *Orosia*, *Cordubensis*, *Limensis*, *Gusmanca*, *Mondragonia*, alias alii addant: & parcant nobis Senatus illi, si ordinem violaverimus. De Administratione Statuque Politico diximus: sequitur Ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde vero Toletana, usque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toletum enim in Barbarorum potestatem redacto, Bracarensis Archiepiscopus ea dignitate est functus, docentibus illud Ecclesiæ Bracarensis Archivis. Recuperato Christianis Toletum, quum Tolertanus amissam dignitatem repeteret, Bracarensis autem semel acquisitam retineret, Contentio orra est, quemadmodum legere est lib. i. Decretal. adeo ut adhuc sub Iudice lis esse scribatur. Qui porro a temporibus Romanorum & Gothorum in

Hispania fuerint Præfules docet in Chronico suo i. Vassæus cap. xx. Post ereptas rursus Barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cum Antiquis suis Civitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopus Hispaniam habere legimus, iisque subesse Episcopos circiter XL suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellæ Cancellarius, cui post Reges Regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine secundus. Parent illi Episcopi, *Burgensis* (cui sedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corruptè in quibusdam Conciliis aliisque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, translatus inde *Burgos*, Castellæ Veteris Metropolitim, ab Alphonso vi, eo, qui Toletum Christianis restituit, auctoritate Urbani II P. M. anno 1100 xcvii) *Cuena* vel *Cunquensis*, *Cinquena* vel *Ciguntensis*; *Osma* vel *Oxomensis* (perperam in Conciliis *Oxoviensis*;) *Cordubensis*, (Episcopatus hic antiquissimus & propter Osum Episcopum celebratissimus) *Iaenensis*, *Palentinensis* vel *Palentinus*; *Segoviensis*. Secundus *Hispalensis*. Sub eo quondam xi. hodie iii. sunt Episcopatus: *Malacitanus*, *Gaditanus* & *Canariensis*. Tertius *Compostellanus* est. Episcopatus hujus sedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Iriensis*, Opidum Galæciæ marinum, *Padron* vulgo. Translatus autem postea Compostellam, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel *S. Iacobi*. Ejus auspicia sequuntur: *Coriensis*, *Placentinus*, *Asturicensis*, *Gamorenensis*, *Salmanticensis*, *Orencensis*, (qui & *Auriensis* & *Aurismus*, *Orencensis* item) *Tuensis* (vel *Tudensis*, a *Tude* sive *Tyde*, opido Galæciæ ad Minium amnem sito *Tuy* vulgo) *Badaiocensis* (hodie quoque *Pacensis*) *Mindoniensis* (cujus sedes olim Ribadeum, vulgo *Mondonedo*.) *Quartus Granatensis*. Ad ejus nutum sunt Præfules *Almeriæ* & *Guadicensis* vel *Guiditanus*, olim etiam

Accitanus, nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur. *Quintus Valentinus*: cui suffragantur *Carthaginensis*, *Origuella*, *Segorbienfis* (vel *Segobricensis* a *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*) & *Balearium Majoris*. *Sextus Tarracônensis*: obtemperant illi Præfules *Ilerdensis* (vulgo *Leridæ*) *Dertosanus* vel *Tortosa*, *Herlua*, *Barcinonensis*, *Gerundensis*, *Vrgelensis* & *Vicquensis*. *Septimus* denique *Cæsar-augustanus*: cum in sacris agnoscunt *Pampilonensis*, *Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres Archiepiscopos *Portugallia*, *Bracarensem*, *Olisiponensem* & *Funchalensem*: subque iis Episcopos *Eborensem*, *Viseensem*, *Guardensem*, *Conimbricensem*, *Portensem*, *Lamecensem*, *Silvensem*, *Ceptensem*, *Lerientem*. De reliquis Episcopatibus consulendus *Vaseus*, loco quem indicavi. His omnibus, ut & Abbatibus, Monasteriisque quæti sint annuatim reditus, notant curiose *L. Marinæus Siculus*, *Damianus a Goës*, & alii. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes. Habeat & locum hic Notatio *Academiæ*; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur: interque eas primi loci *Salmanticensis*, *Complutensis*, *Conimbricensis*, *Pincianensis*, *Saguntina*, *Oscensis*, & *Ilerdensis*. Hispani felices ingenio, infeliciter discunt; semidocti doctos se censent. Sophistarum Astus plus satis amant. In *Academiis* Hispanicè magis quam Latine loqui gaudent: voces etiam Mauro-rum non paucas admiscentes. Suos fœtus ingenique monumenta ad posteritatem raro, rarius ad Exteros, ob linguæ defectum producant. Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectissimisque scriptis patriam illustrarunt, variisque

operibus apud remotissimos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi postulantur: prodibunt *Vigilantius*, *Presbyter Barcinonensis*; *Aquilius Severus*; *Prudentius*, *Episcopus Armentia*; *Osius Cordubensis*, *Avitus Presbyter*, *Marcianus*, *Episcopus* item *Barcinonensis*, *Paulus Orosius*, *Pacianus*, eiusque filius *Dexter*, *Audentius*, *Isidorus*, *Apocalypseos Interpres*, *Justinianus*, *Valentinae Ecclesiae Antistes*; *Leander Hispalensis Episcopus*: *Martinus*, *Præsul Mandovenfis*; *Fulgentius*, *Episcopus Carthaginensis*: *Eladius*, *Archiepiscopus Toletanus*: *Isidorus*, *Episcopus Hispalensis*: *Joannes*, *Gerundensis Præsul*: *Eutropius*, *Valentinus Antistes*: *Franciscus Ximenes Cardinalis* & *Archiepiscopus Toletanus*, *Academiæ Complutensium appellacione notissima curavit imprimenda*; & alii. Si *Canonici Iuris periti*: *Bernardus Compostellanus*: *Raymundus de Pennya Forti*: *Hugo Barcinonensis*. Si *Iuriconsulti*: *Calixtus III Pontifex M.* *Fortunius Garcia*, *Gomezius*, *Didacus Covarruvias*, silentioque minime prætereundus *Antonius Augustinus*, domo *Cæsar-augustanus*, XII vir *Romæ St. lit. Iudicandis*, inde vero ex *Allifano* & *Ilerdensi Episcopo*, *Tarracônensis Archiepiscopus*, vir *Romanarum Antiquitatum* & melioris literatarum peritissimus. Si *Medici*, licet non patrii, sed infititi: aderunt *Avicenna*, *Averroes*, *Rasis*, *Almâcor*, *Mes-sahallah*. Si *Historici*: *Trogus Pompejus*, *Justinus*, & alii. Si *Philosophi*, *L. annæus Seneca*, eiusque filii, *Seneca Novatus* & *Mela*, *L. Iunius Moderatus Columella*: *C. Iulius Hyginus Sotion*: *Ioannes Vives Valentinus*. Si *Mathematici*: *Pomponius Mela*: *Abrahamus Cacutius*, *Alphonsus Rex Castellæ*, *Henricus*, *Infans Portugallia*, *Henricus Marchio Villenensis*, *Arnoldus Villanovanus*, eiusque *Discipulus Raimundus Lullius*. Si *Oratores*;

Academiæ.

Benarum
arrium
studis
celebres
viri.

tores : præter Senecam , Portius Latro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poetæ in medium producendi : sistent se Sextilius Hena. LL. Annæi Seneca & Lucanus Patruales, M. Valerius Martialis, Rufus Festus Avienus, Aurelius Prudentius, Damasus Pontifex M. Iuvenius, Arator, Cælius Sedulius. Iuniores , ne tædium pariam, omitto. Hispanis natura calida est & sicca: color subobscurus, cui juvando Fœminæ collyrio plurimum ex Cerussa Minioque utuntur : duriora & bene compacta membra. Magna mortales omnes superstitione superant, ad ceremonias, adulationes , amplos titulos populis aliis duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando , dissimulandoque celare norunt. Gravitate servant cum adfectata quadam severitate : quæ facit ut odium sustineat nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse Mariana prædicat , atque individuum magnorum imperiorum adsecram. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt : prisca Romanas æmulantes, Vino plurimum abstinent : raro se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt, Apud Exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem, plebeio etiam , si quo potest modo, concilians. Iustitiæ cultores maximi: Summis, Mediis, Imis æquale Ius administratur. Facit Magistratum industria, ut pauca, imo nulla ibi sint Latrocina. Plerorum manus puræ ab cædibus aliisque flagitiis. Nemini impune est, qui vel sacrosanctas Leges , vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit ausus. Inquieti magna semper moliuntur. Pulsis intestinis hostibus, profligatisque Saracenis, potentissimas Orbis Terrarum partes suis Regibus acquirere student. Vbi duo tresve

convenerint, cujuscumque loci & conditionis, de Rep. gravissimisque rebus differunt, ad enervandas Hostium vires vias quærunt, Stratagemata excogitant, mille Machinas fabricant, suisque Ducibus, si quid utiliter inventum, aperiunt. In castris famis, sitis, laborum patientissimi. In acie conflictuque major illis ars quam ferocitas. Levi corpore, levibusque armis induri Hostem facilè sequuntur, facileque, quum opus, fuga sibi consulunt, nusquam non, nunquam non militaribus operam dantes Meditationibus. In conviviis domi quidem frugales, sobrii, paucisque contenti, foris ciborum , præsertim delicatorum, appetentiores. Scitis & commodis utuntur vestibus nec male formatis. Hispania autem largâ manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis infinita cum apud se nata, tum etiam aliunde advecta subministrat, Sericum, Lanas, Pannos omnis generis , Sal, Saccharum, Mel, Mala Medica, Citrea, Granata, Cydonia, Olivas conditas, Cappares, Vvas, Ficus, Pruna passa, Amygdala, Castaneas, Glycyrrhizam, Anisum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma, Minium, Purpuram, Thynnos, Balneasque salitas, Baccas laurinas, Fructus diversorum generum saccharo adspersos, Alabastrum, Corallum, Aurum , Argentum , Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, plumbum, Rubiam Tinctorem, Argætum vivum, Gossipium, Gemmas item pretiososque Lapides & Aromata cum ab aliis, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europeis, Africanis, Asiaticis, Americanis accipiunt eas Hispani merces, quas Natura Cœlique & Soli genius ipsis negare solet.

Hactenus in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulemus. Variè a variis fuisse divisam in generali descriptione diximus. Nos vero Partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissimè, proponemus. Eam sex Tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia, Guipuscoa & Legio*. In tertia *Castella Vetus & Nova*. In quarta *Andalusia*, ubi & *Conventus Hispalensis & Gades*. In quinta *Valentia*. In sexta *Aragonia & Catalonia*. *Portugalliam*, quæ primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixerunt. *Lusitania* autem Ptol. & alii, quæ Appiano *Lisitania*, nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cum eo bacchante: *Lusitaniam* enim dici, tanquam *Lusi* regionem. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt a *Portu Gallorum*. Andreas Resendus, cujus sententiam sequuntur alii docti, *Portugallie* appellationem manasse notat a *Portu Cale*. Cæterum *Portugallia* hodie, si terræ latitudinem ab Meridie Septentrionem versus spectemus, major est quam *Vetus Lusitania*: sin ab Occasu in Ortum, longitudinem, minor. *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad Opidum usque Ribadaniam, in Avix ripa positum: qua parte Galæciam spectat: ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandam usque ad Durium collocata: inde vero Meridiem versus recto ferè progressu facta ad ostia Anæ fluvii, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus

enseatur esse 10 cccxxc milliarium. Optima in hac regione Aëris temperies, ac Cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat Vino, Oleo, Malis aureis, Citreis, Amygdalis, Melle, Cera. Ac fructus quos hæc regio producit bonitate antecellunt ferè omnibus qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis Incolæ non tantum Frumenti ex agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat: tamen ex Gallia & Germania quantum opus habent, advehitur. Plurima alit hæc regio Animalia, Equos imprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos fabularetur, imo crederet Antiquitas. *Portugallie Regnum* primum circa annum c10c initium habuit. Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Primum Regum Lusitanorum Progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, Comitem Limburgium, virum animo magnam manuque promptum: qui Laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* vi Castellæ Legionisque Regis Filiam, accepta in dotem ea Galæciæ Lusitanique parte, quæ nunc *Portugallia*: quam non ita prius ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Mauroorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum c10cxi. Patri successit *Alphonsus*, qui *Portugallie* se Ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno c10cxxxix, victoriam consequutus in Agro Orichienti contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Mauroorumque Reges: quinque Scutorum insignia facti monumentum posteris relinquens. Successerunt huic recta ferè linea *Sanctius*, *Alphonsus* II, *Sanctius* III *Alphonsus* III. *Dionysius*, qui primus *Algarbiorum* Regis Titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus*, *Ferdinandus*, *Joannes*, *Eduardus*, *Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel*,
Ioan-

Regio.

Nomina
& unde
deducta.

Situ.

Cœli tem
peries
& soli
ferilitasImperii
maiorum

OCEANUS OCCIDEN

TALIS

O RIENS

PARS

GI O

MERIDIES

SEPTENTR

Ioannes III, Sebastianus in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod *Nothus* diceretur, pulso, ut proximus hæres Regnum occupavit *Philippus II* Hispaniarum Rex, *Emanuelis* per *Isabellam* primogenitam Nepos: cuius hodie Filius *Philippus III* feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. Portugalliæ Metropolis est *Olyssippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei *M. Varronis*. *Plinii*, *Antonini*, *Melæ* exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olyssippo*, nunc *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: hodie *Lisbona*, vel, ut incolæ proferant, *Lisboa*. Emporium est reliquis Orbis terrarum nobilissimis concessendum: Divitiis supra modum adfluens: Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, Promtuarium celebre. Situs ad Tagi fere Ostium amœnissimi, commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque totidemque Valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari alluitur. Portis distinguitur *xxi*, qua Continentem respicit *xvi*: Turribus per Murorum gyrum *Lxxvii* munitur. Templâ, quæ Græcis Parochiæ *xxv*, numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis Vestalibusque sunt attributa *Olyssipponem*, ut Matrem agnoscunt *Trans-Taganæ*: *Ebora* *Plin.* & aliis, *Ebura* *Ptol.* quæ vulgo hodie *Evora*. *Begia* vulgo *Bega*, vel *Beja*: olim *Pax Julia*, *Antonino* & *Ptol.* *Setubal*, olim, ut opinatur *Clusius*, *Salacia*: quæ tamen *Varrerio* *Moralique* putatur *Alcasar de sal* in *Algarbiæ* regione. *Almada*. *Pt.* *Cetobrix*: *Antonino* *Cetobriga*. Cis *Tagum* haud procul *Olyssipponem* versus *Cascale* *Opidum* est situm. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, *opidulum*. Sunt ibidem *Lei-*

ria, *Tomar*, *Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis *Opida*. Haud procul *Tomare* visitur *Ceice*, *Celium* *Antonino* eidem. *Alanqueram* ad flu. *Tagum*, patriam suam *Damianus Goësius*, sic dictam putat tanquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum*: ingeniosè, & verè. Hæc olim *Ierabrica* *Antonino*. Inter *Mondam* & *Durium* *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput Regni Portugalliæ. *Viseum* vulgo *Viseo*, *Visensis* civitas in Conciliorum opere, quod *opidum* hodie *Ponte Vouga*, *Plin.* putatur *Vacca Lameca* vulgo *Lamego* meminit Concilium *Toletanum III*. Inter *Durium* denique & *Minium* *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ *Bracar Augusta* *Ptol* *Braccara Augusta* *Anton.* *Augusta Bracarum* *Plin.* Ab *Gallis* *Braccaris* conditam fama refert, anno ante Christum natum *cexc.* *Augustæ* cognomen addiderunt *Romani Victores*. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem *Citerioris* Hispaniæ unus; unde urbes *xxiv*, auctore *Plinio*, jus petere consueverant. Fluvii sunt *Anas* sive *Guadiana*, *Tagus* *Mondegus*, *Durius* & *Minius*: horum duo celeberrimi, *Tagus* & *Durius*. Portugallia ab Occasu & Meridie *atlanticam* respicit *Oceanum*, qui præter *Pisces* quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione aurifluum, quam *Nilum* suum *Vetustas*, dignatur, quod hujus ope & merito merces undecunque terrarum importatas accipiant, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copiis abundat, per navigia exportet, *lucris* causa terras non accessas petès. Præter *Portus* autem quos supra recensuimus est *Portus* *Setubal* *xx* *Milliarib.* *Olyssipponem* *Austrum* versus di-

Fluvius.
Maris
commodi-
tates.

Portus.

stans

stans. Montes hic pauci, iique non magni, ut sunt quos incolæ vocant *Sierra de Monchiquo*: de *haldecatao*, de *Sorde-das*, olim dicti *Montes Luna* &c. Sunt & hi plerique Lucis Nemoribusque confiti. Sunt etiam Silvæ & densa Nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. In opidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili constructum: Emanuelis Lusitanicæ Regis Monumentum, quod dum viveret sibi ipse designavit. Magna tamen Operi accessio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio. Suntque in interamni Portugallia, ut scribit Vassæus, præter Ecclesiam Bracarensem Metropolitanam, & Portugallensem Cathedralē, atque alias quinque Collegiatas, plusquam centum triginta Monasteria, quorum pleraque redditus habent amplissimos; præterea plus minus mccccx Parochiales, ut scribit quidam. Certè in parte quæ Bracarensem agnoscit Ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & Religionem antiquam Gentis facillè agnoscas. Taceo Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Turres, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi Academias habent in hoc Regno *Ebora* & *Coimbra*. Priorab Henrico Cardinale Lusitanicæ, ejusdemque Civitatis Præsule, nuper instituta. Altera etiã instituta nuper a Ioanne II Portugallicæ Rege. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore levique, ut facile & fugiant hostem & insequantur, prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de se & rebus suis sentiant, atque ipsi diètant se vivere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod revera sunt. Rei Navalis sunt peritissimi, ac Navigationibus ad incom-

partas Regiones toto Orbe notissimi; Mercatorum commerciis ditissimi.

Mercatorum.

Sub Portugallia hoc tempore *Algarbia* regnum pertinet. Hæc ab Arabibus nomen accepit, significatque Campum Arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter Amnes qui vulgo *Vatâon* & *Carei-vas*; finis autem ad Opidulum *Odefeiza*, id est ab Oriente versus Occidentem protracta, separat *Algarbia* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ Regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eo ex variis Hispaniæ partibus secundo Anæ decursu vina omnis generis, Sicca, Bastarda, Romana, & ejus classis alia; quæ porro navibus imposita in Galliam, Interiorē Germaniam, atque avehuntur. Opida habet *Balsam Ptolemæo*; *Plinio*, *Antonino* & *Pomponio Melæ*, quæ hodie *Tavila*, ut loquus opinatur: *Ossonobam* *Plinio* & *Antonino*; quorum ille *Lusturiam* cognominat, *Ossonaba* est *Ptolemæo*, putaturque quæ nunc *Silyu*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Urbs *Lacobriga* *Pomponio*, cujus etiamnum ruine ruderaque visuntur prope *Lagos* Opidum maritimum, in Vico, qui Lusitanica Lingua *Lagoa* vocatur, uti scribit Vassæus. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab *Alphonso X* Legionis Rege, ut prisca referunt Annales, datus fuit *Alphonso III* Portugallicæ Regi, quum filiam ipsius *Beatricem*, quam ex *Pellice* genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionysius*, qui primus *Algarbiorum* Regis titulum usurpare cœpit. Sed de Portugallia ac de *Algarbia* hæc sufficiant, ad reliquas Hispaniæ partes transeo.

Regis. Vinea di-
lia.

Situs.

Opida.

Imperi-
um majorum.

Montes.

S. l. a.

Opera
publica.

Sacra.

Acade-
mia.

Mores.

Regio.

Situ.

Soli fer-
tilitas.

Fides.

GALLICIA (quæ & Galecia vel Gallæcia scribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Cal-laicis*) ad Septemtrionem & Occidentem habet Oceanum, ad Meridiem Portugalliam in-
te:fluente Durio, ad ortum *Asturiam*. Hæc regio quod ob montes nimis sit aspera, & aquis careat, rarerè habitatur, Equis adeo abundat ut Vento concipi dicantur. Plinius hic notat mineras auri ditissimas. Niger scribit in *Artâbris* amnes terram auro, argento, stanno mistam ferre, Solumque auri, æris ac plumbi uberrimum esse, adeo ut aureæ glebæ sæpe aratro excindantur. Montes magnam lignorum copiam navibus ædificandis suppe-
ditant. Piscibus Gallicia supra modum abundat. Salmonibus præcipuè, congris, ejusque generis quos vulgo *Pef-cadas* appellant, aliis item multis lautissimis qui sale conditi varias in Hispaniæ partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita *Piscium* quos vulgus *Vesugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter libra-
rum: recentes in totam Castiliam venum exportantur; facit enim adstringens frigus ut facile serventur. Saporis sunt gratissimi, gratioris tamen qui in Oceano quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. *Algor* enim Oceani pisces impinguat, ideoque quo propiores sunt Septem-
trionibus, eo solent esse meliores. Potissima incolarum pars in Montibus degit, in quibus domicilia satis com-
moda passim visuntur exstructa. De *Callaicorum* origine & nomine videat Lector Ioannem Episcopum *Ge-rundensem*, *Paralipomenorum Hispaniæ* lib. II. *Rode-ricum Toletanum* lib. x de rebus Hispaniæ cap. IV. & alios. Metropolis Galliciæ *Compostella*, ubi corpus Divi Jacobi Apostoli religiosè colitur, a quo ipsa urbs non-
nullam etiam ab Academia sua celebritatem habens, hodie *Sant-Iago* dicitur, *Brigantium* olim, uti censent *Francis-*

cus Tarapha, *Ambrosius Morales*, & *Villanovanus*. *Brigantia* dicitur *Orosio*, qui ibi *Pharum* altissimam exstare addit. *Ptolomæus* cognomen addit *Flavium Brigantium*, quod tamen *Beutero*, *Coquo*, & *Ioanni Marianæ* est *Be-tancos*, *Floriano* & *Gomecio* *Coruna*. *Compostellam* autem *Ioannes Gerundensis* lib. I. dictam scribit tanquam *Compotem Stellam*, sicut enim appellatum fuisse *Hesperum* regionibus illis salubrem. Ego hoc in medio relinquo. Exstat *Salamanticæ* in Bibliotheca Collegii Sancti *Salvatoris* *Historia Compostellana*, in duos libros digesta jussu *Didaci* primi Archiepiscopi *Compostellani*, in quibus primordia, successus, incrementa Ecclesiæ *Compostellanæ* latè describuntur. Consulendus & *Lucius Marineus Siculus* de rebus Hispaniæ, libro quinto, capite de *Sactis* ædibus & *Locis* in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium oppida sunt *Orensi-um*, ad *Minium* fluvium urbs, *Therma Calida* *Ptolomæo*, ut putat *Gomecius* in vita *Francisci Ximenii*, addens eam a *Suevis* Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *Warensæ* appellatam. *Ortelius* scribendum monet *Varmsee* quod nihil aliud quam *Calidus Lacus*. *Lucus* Latinis id in Galicia oppidum quod *Lugo* hodiè dicitur, *Pomponio Turris Augusti*, *Aræ Sextianæ* *Plinio*, *Aræ Sestii* *Promontorium* *Ptolomæo* ad Oceanum *Cantabricum* in *Artâbris*. *Pons Vetus*, *Ponte Vedra*. *Ribadeum*, vulgo *Ribadeo*. Commemorat reliqua oppida *Marinæus Siculus* initio libri tertii. Gallicia Regni titulum adepta est circa annum a *Christo* nato millesimum, Sexagesimum. Eo enim *Ferdinandus Sanctii Majoris Regis Navarrae* filius, *Rex Castellæ*, quum uxorem duxisset *Sanctiam Alphonsi* quinti filiam, *Veremundi* III Legionis sororem & hæredem, sicque regna duo *Castellanum* & *Legionense* uniisset,

tres habens filios, Sanctium quidem Testamento Castelle Regem, Alphonsum Legionis & Asturum, Garciam denique Galliciae (quae ab Conjugis majoribus acquisita Comitatus ad illud usque tempus fuerat) & Portugalliae nominavit, Sanctius divisionis paternae impatiens, fratres Alphonsum quidem Regno deturbavit, Garciam autem occidit. Quum jam Sanctius sex circiter annos regnasset, & a Vellido per fraudem esset obruncatus, Alphonsum qui Toleti apud Maurorum regem exul vixerat, non solum Legionis quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit, sed & Castellae, Galliciae, & Portugalliae regna consecutus est Alphonso tres liberi fuerunt legitimi ex totidem Conjugibus, ex Isabella quidem Franciae Regina, Sanctia nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem quae vulgo *Ciudad-Rodrigo*; ex Zaida Maura Siviliae Regis filia Sanctius, qui acie adversus Saracenos cecidit: ex Constantia denique *Vrraca*, quae Sanctio Sanctiaeque; improlibus superstes, post Raimundum Berengarium Tolosae Comitem nupsit Alphonso Arragoniae Regi, haeredemque ex se reliquit Alphonsum VII, Regem omnium qui ante ipsum fuerant potentissimum, Hispaniaeque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Gallicia unum semper habuit cum Castella & Legione Regem & Principem.

Legio.
Situs

Legioni conregionalis ad Boream Asturia, ad Occidentem Gallicia, ad Meridiem & ortum ferè Castella Vetus. Nomen illi a Legione VII Germanica quae hic olim *Nerva* Imperatoris principatu (ut quidam autumant) stativa habuit. Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quae Legio VII Germanica Ptolomaeo, Legio Gemina Antonino, Leon hodie vulgo, quod nomen cur a Leonigildo Gothorum Rege malit quam ab ipsa Legione Franciscus Tarapha derivare, mihi nondum liquet. *Morales* tra-

dit etiam *Sublantiam* olim dictam, adscribens ejus nominis vestigia etiamnum extare in loco qui sesquimilliarum distans Legione, Sollanco dicitur. De Templo Legionensi sic scribit. L. Marincus Siculus, libro tertio de Rebus Hispaniae; Etsi Templum quod aetate nostra Civitas Hispanensis aedificat, alia omnia magnitudine praestat, etsi Toleranum cunctis aliis divitiis, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius, etsi denique Compostellanum fortioribus aedificiis, Sancti Iacobi miraculis & aliis rebus memorabilius est, Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem iudicio, omnibus est anteponendum, in cuius claustrum Sacellum est, in quo jacent Reges Septem & triginta, & unus Hispaniae Imperator. Illud autem memoria dignissimum est quod ab hac urbe coeperit circa annum Septingentesimum decimum Sextum recuperatio Hispaniae quam totam ferè Maurorum & Saracenum gens occupaverat, Pelagius enim ut cum aliis referunt Rodericus Toleranus libro de rebus Hispaniae Sexto per multa capita, & Rodericus Sanctius parte prima Histor. Hispan. cap. XI. ex Regio Gothorum sanguine Fasila Cantabriae Ducis filius, a Christianorum qui in montes Asturia confugerant, reliquis Rex consalutatus, magna strage Maurorum edita, vix Regnum orsus hosti Legionem eripuit, ibique sedem sui Principatus figens, novum Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim & incursiones exstruxit, rejectis autem Gothorum Regum insignibus Leonem sumit rubrum in albo Campo ferocientem, quo hodieque Reges Legionenses utuntur. Pelagium in Regno sequutus est Fasila filius, hunc autem implem Alphonsum Catholicus, Petri Cantabriae Ducis filius, ex genere Ricardi Catholici Gothorum Regis oriundus. qui uxorem duxerat Ormizendam Fasile sororem unicam & haeredem. In Alphonsi familia

familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad Veremundum Regem Legionis xxiv, quo anno millesimo Vigesimo sine successore defuncto, Sanctia soror, Ferdinando Navarreo, Castellæ Regi nupta, Legionense Regnum ad Castellanum transtulit. Asturia ad Septentrionem habet Oceanum, ad ortum Biscaiam, ad Meridiem Castellam Veterem, ad occasum Galliciam. Auri variorumque colorum est ferax, alioquin parum culta, male-

que habitata, locis quæ ad mare exceptis. Veterum hic sedes Asturum, qui sic dicti (ut scribit Isidorus lib. ix Etymolog. cap. ii.) ab Astura fluvio, cujus mentio etiam apud Florum lib. iv. Histo. Romanæ & alios. Ab his ipsa regio *Ἀστὺρία*, Ptolemæo; Latine *Asturia*, ut & antiquis in marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento Sacelli, quod est ad templum S. Gregorii in Cælio monte, Tabula contracta;

ACONTII

L. RANIO. OPTATO. V. C. EOS

CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM

CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIAE

NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO

ASTYRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIAE

SALARIAE. &c.

¶ *Quin & Asturicam* video nuncupatam in Tabula Marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo Privata Civis Romani. Verba ponam ad Italix Delineationem, ubi de Alpibus Maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures* Plinius lib. iii. cap. iii. dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus Meridiem; hi ultra montes versus Septentrionem ad Oceanum. De Asturibus Silius Italicus lib. i.

— *Astur avarus*

Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,

Et redit infelix effosso concolor Auro.

Provinciae Metropolis est Ovietum, de quo multa Rodericus Toletanus lib. iv de rebus Hispaniæ cap. xiiii, ubi etiam exponitur quam ob causam Civitas *Episcoporum* fuerit nominata. Est ibidem & Astorga, & alia oppidula nonnulla.

Regio.
Vndedi-
ta.

Biscaia Ioanni Gerundenſi Epifcopo a Baſtulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam ceſſiſſent, a Mauris loco pulſi in Gælaciæ montes confugerunt, ibique domicilia ſtatuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Baſtulia* ab eo tempore dicta ſit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. *Biscaia* a nonnullis *Viſcaia* appellatur, quæ vox ad Vaſconum nomen proximè accedit. Hispaniæ regio eſt ad Oceanum Montibus obſita. Temperatius in ea Clementiusque Cælum, quam in reliqua Hispania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infeſtatur, nec calore nimio torretur. Regio Arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias Provincias tota Hispania, cui integræ nonnunquam claſſes hinc ſubvehuntur. Caſtanearum, Nucum, Pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, Reſinæ, Metallorum omnis generis, præcipuè Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feraciſſima. Vino carenti potum ſubminiſtrant Pomæ ſaporis optimi, preſſa. Animalium hic Terreſtrium, Marinorum, Volatilium: Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agenda necceſſaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitaverunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipſa *Biscaia* patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guipuscoa* & *Navarra*. Populi celeberrimi multorumque ſcriptis decantati. Hi vitam nullam ſine armis eſſe exiſtimabant. Omnibus Hispaniæ populis ſubactis, & in populi Romani poteſtatē adductis, ſoli cum Aſturbus aliſque conregionalibus vinci nō potuerunt. Debellaſit tandem ferociſſimam gentem

Situs.

Cali
temperies

Soli fer-
tilitas.

Animalium va-
rietas.

Imperii
diſtorium

bello fere quinquēnali fractam & defatigatam, C. Cæſar Octavianus Auguſtus; ipſe contra eos reliquosque Romanis nondū parentes profectus. Subjugavit autem *Cantabros* *Vipſanii Agrippæ*, cæterorumque Legatorum quos ſecum duxerat, induſtria & fortitudine. Eſt in *Biscaia*, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, ſic dictum, ut quidam opinantur, quaſi, commutatione literarum Hispanis familiari *Belvao*, id eſt *Bellum vadum*. Condidit *Didacus Lopeus de Hazo*, *Cantabrorum Princeps* anno a Chriſto nato *ciōccc*, aut circiter. Tria cum primis hoc opidū commendat, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabilisque *Negotiorum* hominumque varietas & multitudo. Situm eſt in loco plano duobus ab *Mari* milliaribus. Per hoc *Opidum* in reliquam *Hispaniam* importatur, quidquid *Anglia*, *Gallia*, *Belgica* mittunt: per idem ipſum exportatur quidquid cum iſdem aliſque *Regionibus* communicandum cenſet *Hispania*. Reperire hic eſt *Cives*, qui ſoli quotannis ſua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, opidulum habet in ora maritima *Portugallete* vulgo nuncupatum, a quo rivus quidam, maris ingens brachiū, non ſolum in hanc urbem uſque; ſed in ipſas etiam *Domos* inſluit. Hoc importari atque exportari parvo negotio, vilique precio, varia *Mercium*, aliarumque rerum genera indies videre eſt. Sunt etiam in *Biscaia* portus nobiliſſimi. Nec eſt cur *Piſcium* ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes. *Margaritas* item *marinæ* non negant *conchæ*, ſed quæ ignobilioreſ. *Genſ* affabilis, hilaris, elegans. *Virginibus* *Biscaianis* mor, quamdiu innuptæ ſunt, nec capillos alere, nec velari. Statim

Opida.

Statim ubi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte, veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, aliisque populis commercia. Lana præcipuè facit, ut omnia Fora Locaque ab Emptore Venditoreque ferveant.

Commer-
cia.

Regio.

Nomina.

Civitas.

Cell re-
giones.

Soli qua-
litas.

Guipuscoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam* & *Lipusciam* vocant: corruptè, ut notat Stephanus Garybayus ejus Incola. Vnde autem hæc appellationem habeat, non facile dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria* & *Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad Meridiem Navarrae regno, ad Occasum Biscaia, de qua modo dixi, ad Septentrionem Mari Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarius: Temperata autem maximè hæc Regio est; neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores, Cælo autem uritur humido & inconstanti. Cum vero omnis sit montosa & aspera, non est usq; adeo culta, quæ tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cæterum regio ubique Ferri & Chalybis ferax, adeo ut nusquam terrarum Ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumq; ejus materiæ hic effoditur, ut multis regionibus sufficiat. Vulcani officina, Martisq; Armamentarium videntur hic ab Natura collocata: tantam ibi videre est non solum Ferri, & Chalybis, sed & factorum Armorum copiam; ut non immerito *Murus* sive *Propugnaculum Regnorum Castella & Legionis* in quibusdam re-

gionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybisque effodi, ut singulis annis *xxc* millium Ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa Montem ibi scribit Plinius lib. *xxxiv* cap. *xlv*, totum ex Ferro. *Cantabria*, inquit, *maritima parte*, *Mons præruptè altus, incredibile dictum, totus ex ea materia est*. Collocantur hic Ptolemæo, Pomponio, Plinio, aliisque populi *Orogevisions*, *Antrigones* & *Varduli*. Metropolis est *Tolosa* ad Confluentes sita *Araxin* & *Ortam*. Sunt & alia *Opida*; *Placentia*, ubi fabricorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui *Opido* imminet: *Fuentarabia* Ptolemæo *Phlasiobriga*: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hisuru*, postea *Don Bastia*, & corruptè hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus*. Don enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis *SANCTUS*, Castellanis *SANTO*. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc Opidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* Pomponio *Melæ*, Ptolemæo *Menosca*, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*. *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad Ferri temperamentum plurimum valet; adeo ut Hispani non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos Chalybes Iustinus lib. *xlv* ait: appellatos. *Fanum D. Sebastiani* Portum habet amplissimum, non arte humana, sed sagacis naturæ providentia factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationem. Ingressus inter duo castella: quorum quod ad Orientem, in edito Monte constructum, Occi-

Fluvius
Chalybs.

Portus

Occi-

Mores.

Occidentaliore, quod in Rupe est, eminentius : & alios. Incolæ iisdem cum Biscainis sunt moribus eademque utuntur lingua. Natura sunt ingeniosi, politici, satis ex-culti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi pos-sunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis ar-ma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mu-lieres admodum robustæ planeque viragines, corpore bene habito, forma bona, Licet laboribus assuetæ : ac idcirco minus arrogantes. Maris accolæ navigatione piscibusque, cum aliis, rum quod *Baccalaos* appellant, ca-piundis, magno lucro, dant operam.

NAVARRÆ Regnum in omni suo circuitu est ad- eo fertile & abundans omnibus rebus ad vitam huma-nam necessariis, quam ullum aliud totius Hispaniæ Re-gnum. Et quamquam communiter exiguum esse cen-seatur, habet tamen urbes mœnibus clausas quinquaginta sex. Hujus regionis incolæ fuerunt olim strenui ad-modum & bellicosi, variisque vicibus jugum Romano-rum excusserunt, a quibus tamen victi & debellati tan-dem & in ordinem redacti sunt. Interfecto enim Romæ Cajo Julio Dictatore, cum ei Octavianus Augustus suc-cessisset, furorem Romanorum acriter senserunt. Augu-stus enim quatuor Legiones adversus eos misit quæ provinciam ingressæ ferro & flamma omnia vastabant. Cum igitur se victos & impares esse viderent ad resi-

stendum hisce Romanorum viribus, plerique se ad montes contulerunt, vastissimæ asperitatis & propemo-dum inaccessibiles, quibus & hodiè Navaja nomen re-manet, latèque inter Mescuam & Eulatem porriguntur. Hic cum longo tempore habitassent, a montibus illis nomen ipsis inditum est Naviniorum, ac postea Mauri occupata Hispania corrupto vocabulo eos Navarros appellarunt. Oppressi autem Maurorum tyrânide & ha-bitationem suam deserere coacti, ad montes Pyrenæos se receperunt, ac ibi Regem sibi peculiarem elegerunt, ac variorum Regum successione suis legibus vixerunt usque ad annum millesimum quingentesimum deci-mum tertium, quo Iulius Papa Secundus Ioannem Al-bretum Navarra Regem, tanquam schismaticum Lu-dovico XII Francorum Regi adhærentem Excommu-nicationis lata sententia jure Regni privavit, ac Ferdi-nando Catholico in Navarram inhiant, occasionem ac speciosum prætextum invadendi dedit. Qui misso Al-bano Duce Regem Ioannem toto Regno expulit, ac occupatam successoribus reliquit. Primaria Regni Civitas Pampelona hodiè vulgo, quibusdam Pompejo-polis dicitur, tanquam condita a Pompejo Magno. Sita est sub gradu XVI & XI minut. Longitudinis, & XLIIII grad. XLIIII minut. Latitudinis, Sunt præterea urbes ce-lebriores Sanctus Joannes Pedis Portus, Mons Regalis, Amaya, Estella, Olyta, Taffala, Tudela,

X

CASTIA

Regio
unde di-
cta.

Veteris
Situs.

Soli fer-
tilitas.
Impe-
rium
maiorum

CASTILIA five *Castella* (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legionem ab Mauris recuperata, ut Propugnaculum, contra hostes extruxerat quondam *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarum Delineatores, *Veterem & Novam. Veterem* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia: ad Occasum Portugallia: ad Meridiem Castella Nova, Montibus qui fere per longitudinem Hispaniae incedunt, intercurrentibus, ad Ortum Aragonia & Navarra. Regio fertilis Frugum, Vini, omnis generis Fructuum, Croci, & Animalium. Castellae autem Regno tale legitur fuisse initium. Pelagius erepta rursus Mauris Legionem, Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim extruxerat, cui qui Praefecti *Comites Castellae* nuncupati, Regem Legionensem, ut Principem diu agnoverunt usque ad Ordonium II, decimumquartum Asturum, Legionisque Regem: qui quum Comites Proceresque Castellae per speciem Colloquii ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto Regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt Iudices Nunium Rasuram & Lainum Calvum: unum, qui Iuridicundo, alterum qui rebus Bellicis praesset quorum Liberi horumque Posterii *Comites Castellae* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarrae Regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Arragonia, Castella, Legionem, Portugallia, aliisque Hispaniae locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctii Castellae Comitis filia, Garziaeque postremi Comitis Sorore & ex Assae herede, se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellae, scripsit, Regnumque ad Ferdinandum filium, Legionis etiam Regno per conjugem Sanctiam locupletatum

transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius: huic frater Alphonfus: cujus filia Vrraca (nam Stirps macula obierat) quum post Raimundum Berengarium Tolosae Comitem Alphonso Regi Aragoniae nupisset, Aragoniae, Castellae & Legionis Regna fuerunt unita. Metropolis Veteris Castellae *Civitas Burgenfis*, vulgo *Burgos: Bravum* putatur Ptolemaei. Vrbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniae merito referenda, CL sub se habens minorum gentium Opida: magnis, pulchris commodisque aedificiis passim adornata; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus, Templis, Caenobiis, omnibus exulta: ob incredibilem Incolarum cujuscumque aetatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam Metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita; *Palantia* Plinio, Melae, Ptol. & Appiano, *Pallantia* Straboni: *Peralantia* corrupte apud Antoninum. *Valdoledum*, Sedes olim Regia: locus in amenissima Pisuergae ripa, non Hispaniae solum sed Europae totius pulcherrimus: cui quae Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertilis: Forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cujus ambitus 1000 passuum: quumque multis aliis de causis hoc Opidum valde sit nobilitatum, multo tamen magnificentius illud reddidit inlusterrimus Philippi Regis Hispaniarum ortus: vulgo *Valladolid*: quod *Vallem Oleri* sunt qui interpretantur. *Pincia* Ptol. *Pincia* Ant. ut censet Cluvius, *Simanca* Ant. *Septimanca*. *Camora* Pt. *Sarabris*, ut *Clu.* videtur: quae vitiose *Sabaria* apud Antoninum. *Sarabrim* tamen esse putant Florianus del Campo & Gomerius Opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hic visitur loci *Salmantica*, Antonino & Ptolomaeo, *Salmatis* Pylaeo: *Salamanca* vulgo

Vrbes.

vulgo. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici Comitis, Ciudad Rodrigo*, quæ ut putant *Vasæus & Clusius Myrobriga* Ptol. Celticorum Opidum in Lusitania. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria, Caurita* quondam, ut scribit *Clusius; Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit *Andr. Schottus*. *Cauriæ* versus Ortum ad nonam circiter leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus Citria, cæterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazensia* vulgo. Habet *Placentia* sub sua ditione Opida amœnissima, in quâ est *Xavahicium* nemoribus superbiens, & in *Pisaro* in Convalle jacens, velut altare, ut *Marinæus* notat, in Testudine templi. Montes *Placentiæ* adjacentes, ab ipsa urbe *Verade Placentia* cognominantur. Quæ *Avila* hodiè, Ptol. *Olbula* nuncupatur, ut vult *Clusius*. Haud procul fontibus *Arava, Segobia* jacet, quæ *Plin. & Anton. Segovia*, ut hodieque, Pt. *Segubia*. Urbs est lanificio & aquæ ductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut *Vasæus* scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad *Durium* flumen, *Rhanda* *Vaccæorum* urbs est Ptol. in Hispania *Tarraconensi*: *Randa* *Antonino* ex emendatione *Hieronymi* *Suricæ*: nam antea *Randaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma, Vxoma* *Plin.* est, qui addit nomen hoc crebro aliis in locis usurpari. *Vxsama* per S in antiquo marmore legitur: *Osma* hodiè dicitur. Reliquas nominatis a nobis adponendas *Curiosioribus* relinquimus. Sed hæc de urbibus & opidis sufficiant: ad Castellam Novam transeamus,

Castella-Nova, ad Septentrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur *Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia*. Abundat *Tritico* aliisque segetibus, ad utramque *Tagi* ripam sira. Metropolis Castellæ Novæ *Toletum*, ut Latini vocant: *Toleton* *Ptolemæo*: hodiè *Toledo*. *Toletanos* nominat *Plinius*: *Colonia Toletana* est in Nummis *Augusti* apud *H. Goltzium*: *Serezolam* etiam scribit appellatam fuisse *Villanovanus* ad *Ptolemæum*. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem alluit & contra hostes tuetur *Tagus*: qua *Arcticum* spectat *Polum*, muris munitum est validissimis Turribusque *CL*. Nobilium ingens in hac urbe numerus: Cives admodum sunt industrii. Cum aliis amplissimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa *Toleti* Concilia leguntur celebrata: certè ultra septemdecim numerantur, quot alibi nusquam. *Toletum*, ut *Matrem* *Reginamque* suam veneratur *Madritum*, vulgo *Madrid*, Aëris situsque saluberrimi. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ Regibus *Domicilium*. Non procul hinc *Villamanta* est: quæ ut volunt *B. A. Montanus, Tarapha & Villano*. *Mantua* est Pt. *Carpetanorum* in *Tarraconensi* Hispania opidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certo creditur *Complutum* Ptol. ut latinè etiam non aliter in publicis Actis & Monumentis audiat. Simum est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus usus humanus indiget, copia, suisque proventibus, adeo abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. *Segoncia* *Antonino* inter *Complutum & CæsarAugustam* medio fere itinere: *Signensa* nunc appellatur

Regio.

Situs.

Soli fertilitas. Urbes.

larur Varrerio & Morali iudicibus. *Alcantaram* in ripa
 Tagi scribunt Varrerius & alii esse quæ *Norba Casarea*
 Ptol. *Norbensis Colonia* Plin. Opidum est insigni conspi-
 cuū Ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ
 Talavera nunc, Livio *Æburam* nominari opinantur Beu-
 terus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuenca*, *Caucenses* Plin.
Lebazusa, Antonino *Libisosa*, *Castona la veja*, *Castulo* eidem
 Antonino. *Tagus* flu. Castellam novam irrigat cum aliis
 amnibus ac rivulis in eum concurrentibus: & in ea suos
 fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his satis,
 ad Opera publica venio. Quinta Madrito leuca ver-
 sus Occidentem conspicitur magnificum illud & sum-
 ruosum Monasterium S. Laurentii in *Escoriali* vulgo, Or-
 dinis D. Hieronymi: Philippi II Hispaniarum Regis o-
 pus. quod merito certare potest cum Ægyptiorum Pyra-
 midibus, cum veterum Græcorum Romanorumque
 Templis, Theatris, Amphitheatris, Ludis, Circus: Ther-
 mis item, Balneis, Sepulchris; cum aliis denique vario-
 rum Regum & Principum Monumentis. Operi tanto
 vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus,
 Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ
 Media primariaque in Templum augustissimum, Cœ-
 nobium, Collegiumque ducit, quæ ad dextram, in Offi-
 cinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Do-
 mos Scholæ destinatas. Quatuor angulos totidem exor-
 nant mirabiles arte sua Turres: quas etiam duæ supe-
 rant ad ipsius Templi pedem hinc inde fastu quodam
 confluentes. Supra Ostium Templi magnificæ Stylo-
 batæ Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex

Flumina.

Opera
publica.

Israëlis Regum, pedes altas XVII. Ad Septentrionem
 Palatium Templo aditum visitur, Regi Regioque Com-
 mitatui commodissimè excipiendū paratum. Ad Meri-
 diem variæ sunt Porticus: Hortus omnis generis Instru-
 ctus Herbis, Floribusque & plurimis ornamentis: Po-
 marium gratissimis confutum fructibus: item Nosoco-
 rium, Pharmacopolium, & alia. Quid superest? quid-
 quid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de
 iis, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat,
 quam jejunè pauca in medium proferre. Est etiam To-
 leti celeberrimum Palatium ab Carolo V restauratum,
 novisque structuris regio apparatu exornatum: in quo,
 præter alia multa singularia, Machina visitur hydrauli-
 ca, miro Itatorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flu-
 mine, opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ, aquas
 in fistulas & Tubos per canales in summitatem Arcis
 & Montis artificioso impetu cogit & impellit; ubi unū
 in locum & amplum receptaculum collectæ in varios
 arcis urbisque totius usus dilapsæ distribuuntur: quæ
 rivulos deinde & fontes hortis, Magnatum ædibus, Bal-
 neis, Fullonibus, Civiumque necessitatibus abunde
 suppeditant. Academiæ hic duæ sunt, *Complutensis* om-
 nium Disciplinarum Academia celeberrima, qua nobili-
 tatum est Complutum ab Francisco Ximeno Cardinali,
 Archiepiscopo Toletano. Altera *Toletana* Acade-
 mia florens, literarum & sapientiæ clarissima officina.
 Disciplinis omnibus Artibusque Mechanicis in urbe
 Toletano magnus honos: Lanificio Sericoque vitam quæ-
 runt hominum millia fere decem.

Scholæ

Opificia.

Regio.
Nomen,
unde
deductū.

A *Andaluzia* Hispaniæ Bæticę pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc usque loca devenisse, multi memoriæ produnt.

Sicigitur, ut nonnullis nomen penitus rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *Wendenhuys*, *Vandalorum Domus*. Marius Aretius *Andaluziam* vocatam auguratur, quasi *Ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris. Ad Ortum habet Granatam, ad Septentrionem Castellam Novam, ad occasum Pacensi Silvensique Diæcesibus & Ana Flumine terminatur: ad Meridiem Atlanticum spectat Mare. Hujus præcipua pars *Conventus Hispalensis*. Hic ab Ortu Cordubense territorium, ab Occasû Algarbiorum fines habet, qua Septemtrionem spectat, eam Lusitaniam ditionem attingit, quæ Magistratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem versus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cælum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque, Frumenti, Vini, Olei & omnis generis Frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas provincias replet. Secundum Plinium Hispania, quacunque ambitur mari Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bæticæ parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensē Conventum spectat; est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur Regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine univērsi Orbis provincias longè superans: eamque merito Plinius ante Italiæ laudes posuisset, nisi homo Italus patriam anteferre voluisset. Hic etiam pecorum omnis generis magna copia, sed

præcipuè Cuniculorum. *Andaluziam* nomen a Vandalis habere supra diximus, quod hi a Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam ejectis, in Africā concesserunt. Res ita sese habet: Rodericus vicefimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorū nomen defecit, Comitem quendam Iulianum Præfectum constituerat Mauritanæ Tingitanæ: ejusque absentis interea Filix stuprū intulit. Quo pater audito, Saracenos, ex Africa evocavit, justissimum dolorem suum Regis vindicta satiaturus. Hi anno salutis Dccxiv Duce Muzamisso per angustias Freti Herculei ingressi, bienni spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures natura loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Christianorumque (quantum fieri potuit) Religionem extirpata, Regna inter se variè partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenelibeticum*. Alterum apud Hispalim, Tertium apud Carthaginem novam: donec a Ferdinando III his locis pulsi Granatam concesserunt anno Mccxvi: & a Ferdinando VI penitus ejecti sunt anno Mcccxciv. Metropolis est quæ *Hispalis* Plin. *Hispalis* Ptol. *Hispal* Silio, *Spalis* Gratiano, hodie *Sevilla*. Arias Montanus putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat; Alii, inter quos F. Tarapha, ad *Hispalim* Herculis Libyci filiū, nomē conditionemque referunt. Ridiculus hic ut in multis Isidorus, qui, quum ab Iulio Cæsare conditam, exque ipsius & Romæ Urbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, a *Palis suffixis* in loco palustri sic dictam memorat.

Urbs

Situs.

Cali
temperies
Soli fer-
tilitas.

Imperiū.
Maorum

Urbes.

Lucarum Hispanicarum
3 6 9 12

Fretum Herculeum nunc Estrecho de Gibeltar

Tanger

Cucta

I. Herborano

ANDALUSIA
et
Granada

MERI 29 DIES

Urbs ad Bætis Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulchra, Templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exulta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari possent, ut natum sit inde & tritum vetustate proverbium, *Quien no ha visto Sevilla, no ha visto Maravilla*. Cum aliis felicis ingenii alumnis gaudet, tum Benedicto Aria Montano, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum Urbium nonnullas indicabo, Ordinis incuriosior; sic tamen, ut quasque Metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leuca *Palatium*, vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via situm, quæ ad S. Lucæ Fanum Fratrumque Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabeca*, opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt aditu situm: & *Cabecis* versus Libonorum ad tertiam leucam Opidum, quod vulgo *Lebrixa*, *Nebrissa* Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis æstuarium, hodie octo pass. M. ab flumine, oblimato sinistro Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Opidulum est peramœnum & pulchrum cum Arce per veteri, Agro undique beatissimo cinctum. Cive nobilitatum est *Ælio* Antonio Hispaniæ totius Ornamento. Quæ *Carmona* vulgo, *Carmon* Straboni est, *Carmo* Antonino, *Charmonia* Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Martia*. Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam, ubique planities spectante. Sunt & Andalusiæ Opida *Loja* ad dexteram Bætis ripam: *Axalita* vetustis Lapidibus, teste Clu.

Flavium Axalitanum Amb. Mor. ex antiqua item Inscriptione, inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, olim Clusio *Arucci*, notantibus Plinio, Antonino & prisco Lapide. *Offuna*, *Orsona* Appiano, *Orson* Strab. *Vrso* Plin. cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Urbanorum*, *Vrso* in antiquis hujus loci Inscriptionibus: *Ursao* Hirtio. *Eceja* ad Singulum fluvium hodie *Xenil* vel *Chenil*, Ptolemæo fuit *Astygis*, *Augusta Firma* cognominatur a Plinio: quod Opidum non adeo magnum hodie tredecim ab Hispali leucis visitur. Inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Penasflor*, Ptol. putatur *Illipula magna*, in mediterraneis Turdulorum, *Ilpa* cognomine *Italica* Plin. qui Hispalensi Conventui attribuit. Decimo hinc milliari ad ejusdem Fluvii ripam est *Corduba* Ptol. *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patritiam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Morales. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque studiis præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis. Aquis etiam saluberrimis. Solum *Cordubæ* vocat aureum Silius Italicus lib. III.

Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.

Quinque leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*, *Vlia* existimatur Pto. Turdulorum in Hispania Bætica Urbs: *Vlia Antonini*. Decem ab Corduba milliariibus *Mons Aureus* est, *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolemæum, *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticiæ, sed Lusitaniciæ: pejus autem *Ripepora* in vulgatis Plinii cœdicibus, ubi *Federatorum* cognominatur.

tur. Hispalim recuro, hincque per Palatium, Alcantarile Pontem, Opidaque Cabecas & Nebriffam, *Luciferi* pto *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Strab. lib. III, sic nominat: quodque appellatum etiam addit, *Lucem Dubiam*: hodie *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quarta fere leuca versus Vulturum, Opidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc Navigatorius in itin. putat esse quod *Asta* Liv. & alii: *Hasta Anto.* per adspirationem. *Astam* tamen Mor. scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circa Guadaleten Amnem, qui vulgo *Masade Asta* Abrahamus Ortelius haud multum abest, quin submersam putet cum Insula Tartesso in Bætis ostio. Centum stadiis a Bætis ostio distat *Chipiona* Opidum, Strab. lib. III, *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadalete*. vel Arabicè *Badalac*, Opidum est, cui nomen *Portus S. Mariae*, vulgo *El puerro de S. Maria*. Lethem transgressis occurrit cum aliis *Medina Sidonia* Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ Opidum, sex leucis distans ab Gadium Vrbe: illustrissimo *S. Lucæ*, qui & *Medinæ Sidoniæ*, Duci parens. *Conilium* habetur ab Georgio Austriaco apud Or. *Carteja* Pto. *Tariffam*, quam *Cartejam* quidam opinantur, ex Tartesso corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandum videtur. Non procul inde *Vegetium* est, vulgo *Veget*: Opidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quem latissima undique planities cingit, impositum: adeo ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se possit. tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis exortum: quam in Africæ Montes & oram circa Meridiam: nec non in vastum & tumultuo-

sum Oceanum versus Septentrionem & Occidentem. Hic in Caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominat Opidum Plinius, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veja*: *Mondam* autem, cuius antea memini, duobus inde miliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera Monachorum & Virginum Vestalium Monasteria, Longum sit etiam Xenodochia recensere, cum in una Hispali tantum ultra centum viginti numerentur egregiè dotata, ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est vero Hispalis ædificiis factis & templis omnium Hispaniæ urbium ornatissima; inter quæ templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si operis amplitudinem & majestatem sacra quadam hilaritate & pulchritudine venerabilem & turrim summæ celsitudinis, è qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissimè circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid Regiæ Arcis ornamenta verè Regia describam? qua nullam elegantioris structuræ, aut gratioris Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & vi-retis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivus longè per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S.P.Q.H. ingenti sumptu & industria ad Herculanæ vulgo dictas Columnas deductos & publicæ voluptati dicatos; palustri & uliginosa vastissimæ amplitudinis area, confitis arboribus, in pulchrum viridarium reformata, & latis spatiis in Circi speciem ad decursiones & inambulationes relictis.

Regio.
Vnde di-
sta.

Valencia appellationē a sua Metropoli assump-
sit, Emporio nobilissimo, venerandæque An-
tiquitatis. Ad meridiem Murciam respicit: ad
Occasum utramque Castellam: ad Septentri-
onem Aragoniam: ad Ortum littora ejus pulsat Mare
Internum. Fruitur Aere temperatiore, ac clementiore
Cælo, atque beatiore quam ulla alia Hispaniæ pars: imo
tanta Cæli temperie ac Zephyri lenitate Regnum Val-
entia gaudere tradunt, ut quocunque tempore, etiam
Nativitatis Iesu Christi festo, & Ianuario florum mani-
pulos Incolæ manibus gestent, sicut aliis in locis Aprili
& Majo fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia,
omniumque rerum, ut Sacchari, Vini, Olei: item Tritici,
Orizæ variorumque Fructuum fertilitas, & copia. Habet
& Argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Val-
entiam & Dortosam. Reperiuntur & Lapidis aureis
venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nomi-
natur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt Ferri Mine-
ræ: circa Segorbiam Lapidicinæ vestigia, è quibus Ro-
mam deventa olim Marmora. In *Piacento* Alabastrum ef-
foditur. Passim Alumen, Rubia, Calx, Gypsum. Valen-
tiam urbem diu Mauri tenuere longa ducum serie: oppu-
gnata sæpe ab Aragonum regibus, donec Rex James post
longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque
Zaen Maure cum quinquaginta Maurorum millibus
coëgit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro argen-
to, armis aliaque supellectile eodem asportata. Deser-
tam hoc modo Valentiam Rex Jacobus colonia missa
colere iterum cœpit. Coloni fuere Catalani & Aragones,
ducloribus *D. Berengario Palatiol* Episcopo Barcelonen-
si. *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Ferdi-*

Culi
temperies

Soli fer-
tilitas.

Impe-
rium
Majorum

nandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea Equitibus. Hi totam
urbem inter colonos novos distribuerunt habita digni-
tatis cujusque ratione. Legibus etiam novis Rempublicam
ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta
quatuor capita familiarum. Cæterum Regni titulum
hæc Regio accepit circa annum salutis septingentesimum
& octuagesimum octavum, ut Ortelius ex Petro Meti-
nensi, & Petro Antonino Beutero scribit. Historia sic
habet: Hisen Rege Cordubæ mortuo ei filius Alca nomi-
ne sub annum Christi DCC LXXXV III successit, cujus pa-
truus Aodala Valentia Dominus ex Taviar ad se voca-
vit alium suum fratrem, cui nomen Culema hæreda-
tusque fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis pro-
fecti Cordubam, nepotem regno expellere conati sunt,
prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valenti-
amque reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter
patruos nepotemque interponentes, eo rem deduxerunt
ut inter ipsos convenerit, ut Aodala se Valentia Regem
scriberet: Culemæ autem quo libet mense, ex redditibus
Valentia, mille Moradini (pecunia genus erat) instru-
endæ mensæ & adhuc quinque Moradinorum millia ad
res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis
cum Aodala assensisset, primus se Valentia Regem com-
pellavit. Valentiam habitasse quondam præter alios de-
prehenduntur *Hedetani* Ptolomæo forte non alii ab *Se-
dentanis: Biscargitani*, sic ex membranis legitur apud Plini-
um. Metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in Num-
mo Germanici Cæsaris, teste Hub. Goltzio: videntur
pars fuisse Heditanorum, quum in iis *Biscargin* nominat
Ptolomæus. *Leonicenses* Plinio: quorum Metropolis *Leo-
nica* etiam a Ptolomæo in Heditanis collocatur. *Comestla-*

ni Ptol. a quibus *Contestania* Hispaniæ Tarraconensis Regio apud Plinium: horum memoria servatur hodieque in Opido *Contayna*, vel ut aliis efferatur *Contentama* ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositum videtur Opidum *Oliva* contra Pyrius insulas. *Lufones*, quos ad Iberum fluvium ponit Appianus in Ibericis, Numantinis vicinos: ad Tagi fontes pertingere scribit Strabo. *Lobetani*, quorum Metropolis *Lobetum* Ptolemæo: quam Beuterus scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albarazin* dictam. *Torbolea* Appiano in Ibericis, Saguntinis vicini, a quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torre*: hodie *fortean*. *Celtiberos*, ut eos appellant Plinius lib. III, cap. III. Pomponius Mela lib. III cap. I cæterique Latini; qui *Celtiberes* Ptolemæo, quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentia. Inter Regni hujus urbes *Valentia*, *Valencia* vulgo, primaria est ac sedes Episcopalis, Regi Romæ primordia sua fert accepta, ut scribit Vassæus atque alii, quam ab eo Romam appellatam, Romani multo posterius amplificatam & nobilitatam Valentiam appellaverunt, vocabulo idem significante. At Refendio hæc fabula videtur, qui eam a Lusitanis cæterisque Viriati militibus conditam & nominatam tradit. Sitæ est in intimo Sinus Sucronensis recessu ad dextram fluvii Turia ripam, Hæc Moribus & Institutis clara; Disciplinis liberalibus exulta; Mechanicis artibus nobilis; magnis Ingeniis felix, Pacis Concordiæque Cives inter servandæ studiosissima; multorum Equitum splendore illustris: Mercatorum commercii dives. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat L. Marinæus Siculus: iis in more positum esse singulis annis, festo D. Martiæ, fufis precibus factisque obtestationibus, ad locum supplicii destinatum ire: ibique Damnatorum corpora,

sive suspensa sint, sive humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere: mox autem omnia feretris imposta ad commune Civibus omnibus sepulchretum devecta honorifice, Sacrificiis, Orationibusque peractis, terræ mandare. Memoriae prodit Petrus Medinensis esse in hac urbe supra decem millia puteorum Aquæ Vivæ. Stetit olim ad ripam Turia sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib. III. Pliniusque III cap. III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum* Heditanorum urbs Ptolemæo: *Saguntus* Straboni, *Zacynthus* Stephano; *Secundum & Secunthum* viros apud Antoninum. Hodie putatur a plerisque *Morvedere*, sic dictam, ut quidam censent, ab *Muris veteribus*. *Zacynthorum* Coloniam facit Appianus, quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur, sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib. I Sagunti Muris Cæmenta tribuit Livius lib. xxx; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere: Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab Zacynthis ipsorum Progenitoribus, advectam: annis ducentis ante excidium Trojæ. *Saguntus*, fide & ætumnis incluta, Pomponio Mela. De expugnatione urbis nobilissimæ cladeque, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem incidit in annum ab V. C. 1035 M. Livio Salinatore, L. Emilio Paulo COSS. consulendi Livius lib. XXI, Polybius lib. III. Orosius lib. 4. cap. 14. Eutropius lib. 3, Florus lib. 2. Histor. Rom. cap. 6. Silius Ital. lib. 1. Valerius Maximus lib. 6. cap. 6. Augustinus lib. 3 de Civit. Dei, cap. xx, Auctor de VV. Illustr. cap. 42. Amilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Non ignobilis in Valentia loci sunt hodieque *Segorbia*, *Segobriga* Ptolemæo & Straboni, uti placet Vassæo, Clusio,

Clasio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & aliis: *Segobrigam* habent Nummi Augusti. Incolæ *Plinio Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali censetur *Iniesta*, vel *Cabeca el Griego*: cujus sententiæ est & Ioannes Mariana. Hieronimus Surita, ubi fuerit *Segobria*, dicit se ignorare. *Segobrica* meminit antiquum Marmor, quod Tarracone. *Denia*, *Dianium* (ut volunt Florianus, Moralis, Clusius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendarium* cognominat. *Incibilis* Livii: quæ *Indibilis* Frontino, ubi Annonem Carthaginensium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelva* censetur Floriano subdubitant tamen. *Illici* Plinio, *Ilicias* Ptolemæo, *Illice* Pomponio, *Ilce Colonia* nummis, *Illicitani* etiam Ptol. (unde *Illicitanus Sinus*) hodie aliis *Alicanta*, aliis *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ urbs nomen adhuc retinet. *Leria*, quæ & *Hedeta* Ptol. (unde *Heditani populi*) *Liria* hodie est Clusio & Morali. *Oliete Orcelis* Ptolemæi Floriano, *Horivela* & *Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zimora* Nebrissenfi. *Bigerra* Livii & Ptolemæi; hodie *Bejar* Beutero & Vaseo; Clusio *Villena* est. Quæ *Setabis* Strab. vel *Setabis* antiquis Lapidibus, teste Clusio; hodie Floriano iudice, *Xativa* cluit. Fluvios habet hæc Regio multos, in primis vero *Turiam* quem Pomponius *Duriam*, *Dorium* Ptolemæus nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert, Est & *Sucro* fluvius, *Xucar* novo nomine dictus. E montibus hic oritur *Orospedanis*. Haber Valentia duos Montes, quibus nomen *Mariola* & *Penna golosa* (Ruppem cupedinariam Latinè diceret) in quos, quum Stirpibus rarioribus Herbisque variis abundant, quotidie

magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus confluit: Nunquam non rari quid ibi se offert. Valentia urbs antiquitate venerabilis est, ibique ad posteram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud Beuterum, Ambrosium Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* Theatrum & scena, aliaque multa Antiquitatis vestigia, ut Sepulchra Sergiorum, L. Galbæ, & Sergii Galbæ, & aliorum ejus gentis, ex quorum Lapidibus constructum est Cænobium fratrum Trinitatis. Academia habet Valentia celebrem. Præter hanc in Regno Valentie est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux, ut ibi præcipuè Patres Societatis Jesu, ad quam seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur. Valentia quod ad administrationem Reipublicæ attinet, facile omnes antecedit Hispaniæ Civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte a gente Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac fere vitæ morem adhuc retinente, colitur. Illud autem non omittendum quod M Tullius in Valentie laudem protulit oratione in Verrem ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*. Multum Byssi hoc in Regno paratur. *Valet* & *Valentia* commercio (ut scribit Olivarius Valentinus) mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, in primis holoferica tela fere omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in Insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ipsi vocantur contracti, exportantur inde *Oriza*, *Saccharum* albedini admirabili, *uvæ passæ* & *Ficus*, nec non & fructus *Saccharo conditi*.

Y & Z iij

Aragonie

Flumina.

Montes.

Opera publica.

Scholarum Moras.

Opificia.

Mercomonia.

Aragonia vel ab *Aurigonibus*, Hispaniæ populis teste Laurentio Valla; vel a *Tarracone* antiqua civitate, ut Antonio Nebriffensi & Vafæo placet, nomen accepit. Alii ab *Aragone* fluvio qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab *Herculis Ara Agonalibusque* Ludis derivant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud Veteres scriptores de *Aragonia* esse silentium. Huic Regno adhærent ad Caurum Navarra, ad Vulturum Catalonia; qua Africo exposita, Castiliam spectat, qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. Regio ut plurimum aspera, & sicca est maximè versus Pyrenæum, unde ad multum itineris spatium nullæ habitations reperiantur: sunt tamen hic Valles nonnullæ feracissimæ optimi Frumenti, aliorumque Fructuum, quæ mirum in modum ab aquis adjuvantur. Hujus Regni primum Regem omnium scriptorum Calculi *Ranimurum* faciunt. Hic factus est Rex Aragoniæ anno Christi cxcxvi. Sed de Origine Regni Regumque Aragoniæ, Valentix & Cataloniæ, a quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi *Rodericus Sanctius* Historiæ Hispanicæ parte 1. cap. xiii, *Lucius Marineus Siculus* lib. viii de Regibus Hispan. & alii. Metropolis & Regni caput *Cæsar augusta* Plinio aliisque, *Cæsarea Augusta* Ptol. Nominatur sæpe in Nummis Veterum. Hodie *Sarragosa*, Academia nobilis. Conditorum ejus ferunt Iubam Mauritanix Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iubæ Domum*: postea vero, priore repudiato nomine *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus insigni ponte lapideo longoque (cujus etiam Strabo facit mentionem lib. iii) trajicitur. Urbis autem situs Soleæ Calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Validissimis

muris cincta, crebrisque Turribus probè munita. In hac urbe Reges Aragoniæ ab ejus Archiepiscopo, qui Primas Regni, Diadema soliti accipere. Civitates reliquæ: *Oscæ* Latinis, Ptol. & Plutarcho in Sertorio; hodie *Huesca*: Cives ejus *Oscenses* Cæsari nominantur: *Oscensis Argenti* meminit Livius lib. xxiv: *Ereosca* mendosè vocatur *Vellejo* Paterculo, ubi Sertorium interemtum scribit. *Terrassona* Civitas apud montem Caci, quam a Tyrii & Ausoniis conditam fuisse nonnulli opinantur. *Jacca*, jacens in convallibus, Iaccetanorum quondam sedes. *Calatajux*, in campestri loco, ex ruinis nata *Bilbilitanis*, quæ cum multis aliis Antiquitatum monumentis, medio Milliari Hispanico ab hoc opido hodie visuntur, in Colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*. Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & Civis (vide lib. i Epigr. lxi). *Valerius Martialis* lib. x Epigram. ciii. Sic *Paullinus* ad *Ausonium Bilbilim* acutis scopulis pendentem prodit. *Bilbis* Ptol. corruptè. *Augusta Bilbilis* cognominatur *Martiali*, quem admodum & in multis Veterum Numismatum Inscriptionibus. Sunt & alia Aragoniæ Opida: *Barbastrum*, Arcubus ferreis nobile: *Burtina* Ptol. *Bortina* Antonino, ut nonnulli censent. *Monsonium* in Regni situm umbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, a quo nomen Opido: *Conventibus* Regnorum Aragoniæ, Valentixque & Principatus Cataloniæ celebris sedes: *Vulgo Moncon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter *Ilerdam* & *Cæsaraugustam*: *Gallica Flavia* Ptol. *Gallicum* Antonino, ut *Varrerius* censet: Alii *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro vetustorum Pavimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter *Cæsaraugustam* & *Pyrenæos*. *Ajerbium*, in cujus solo quondam sterisse creditur *Ebellinum*, Antonino cum aliis nomi-

natum

natum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio, *Orgia* forte Ptol. Opidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia Opida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Nassica*, alia ab ea quæ in Navarra. Cives ejus *Calagurritani* nominantur ab Cæsare 1 belli civilis Cōmentario: eosque corporis sui custodes habuisse Augustū notat Suetonius in ejus vita cap XLIX. Plinius *Nassicos* cognominat. Fluvii hic sunt *Iberus*, *Gallego*, & alii.

Regio.
Vnde di-
ctā.
Situs.
Solè qua-
litas.
Vrbes.

Catalonia vulgo *Catalunna* sequitur. Nomen illi impositum putat Volaterranus ab Gothis & Alanis, scribendamque esse *Gothalaniam*. Beatus Rhenanus lib. 1 Rer. German. *Cattalaniam* arbitratur appellatā ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperūt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Orthogero Cathalone: de quo multa præter alios. Marinæus Siculus lib. ix de Reb. Hisp. & L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege lib. 1. Hæc Pyrenæis mōtibz, Mari Mediterraneo, fluminibusque Ibero & Cinga terminatur. Regio ipsa ut plurimum sterilis est, ac magis Fructuū quam Frugum abundans, & silvestrium quam domesticorum. Metropolim habet hodiè *Barcelonam*, urbem pulcherrimā, quæ in Maris Mediterranei littore sita meram redolet antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur a plerisque Hispaniarum inlustratoribus Amilcar Barcha cognomine, filius Annibalis Carthaginienū Ducis: qui victa classe, a militibus in crucem fuit sublatus: pater autem Annibalis, Magni istius Imperatoris. *Barcinon* Ptol. *Barcinus* Paulino: *Barcelona* Iornandi. *Faventia* etiam quondam, teste Plinio. Laudat hanc Urbem multis verbis Marinæus Si-

culus Rer. Hisp. lib. XIII, qui & situm ejus describit lib. xv. Fuit olim multo minor, quam hodie conspicitur, ab littore maris uno fere stadio remota. Habebat portas quatuor, quæ totidem Mundi plagas spectabant, æquo fere omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pæne umbilico urbis visuntur: cælara gerentes Capita Bubula, altæ pacis, ut nonnulli volunt, & quieta agriculturæ symbola. Lapsu temporis bis prævalidis muris superbisque turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito Caput hodie censeatur Catalonia. De Barcinonis Comitibus, eorumque origine consulendi Rodericus Toletanus lib. vi de Reb. Hisp. cap. III, & L. Marinæus lib. ix. Sequuntur hanc *Tarraco*: *Tarracon* Pto. & Strab. *Tarragona* hodie. Urbis olim tam celebris, ut potiori Hispaniæ parti nomen dederit. Māritimarum opulentissima *Melæ* lib. II. *Vigua*, *Vicque* vulgo, vel *Vich*: *Ausa* Ptol. Authetanorum Urbis. *Girona*, *Geronda* Plin. & Ant. *Tortosa*, quæ *Dertosa* Pt. *Dertosani* Populi apud Plinium. *Lerida*, quæ Ptolemæo, Steph. & aliis *Ilerda*, *Ilergetum* Urbis. *Emporia* Siliio lib. III. *Polybio* lib. III, & Ptol. *Emporium* Stephano: *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* Pomponio & Ptol. *Blanes* vulgo, ut volunt Benterus, Florianus & Navagierus. *Manresa*, quam Florianus, *Athanagiam* ab Livio vocari censet. *Rosæ*, *Roses* vulgo: *Rhoda*: Livio: *Rhode* Stephano, *Rhodope* Str. *Rhodopolis* Ptolemæo. *Colibra*, *Iliberis* Ptol. Livio & Plin. vicus magnæ quondam Urbis, & tenue magnarum oppum, addenti, vestigium; *Cliberre* Tabulæ Peutingerianæ. Alii tamen *Iliberrim* non *Colibrām*, sed aliud Opidum volunt: *Salsulas* Poldus: *Eunam* Olivarius: *Illam* Mercator. Fuit & ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Libyca*: *Cinniana* Antonino; *Deciana* Ptol. *Atque hæc de universa Hispania* sufficiant.

DESCRIPTIO GALLIAE.

185

Studioſo & Benevolò Lectòri.

QUandoquidem nobis ſolis nati non ſumus, ſed quantum quiſque poteſt ad commune bonum, tantum à benevolentiffimo generis humani conditore & parente ab illo exigitur, juſtū exiſtimavi opus hoc Geographicum, cujus hic partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam poſſum maximè accommodare. Eſt autem Geographiæ in legendis hiftoriis iisque retinendis facilior notiorque uſus & utilitas, quam ut meo documento aut commonefactione ſit opus, ſed alia eſt ejus & multo præclarior dignitas, ſi rectè quo valet dirigatur, nimirum ad Politici Regiminis cognitionem plurimum conferet, ſi locorum non ſitus tantum, ſed & natura ſive legitima conditio deſcribatur, quod alioqui etiam Geographi officium poſtulat. Nam ut ſuæ profeſſioni non ſatisfacit Pictor, qui hominem aliquem juxta membrorum proportionem delineat, verum neglectis coloribus & Phyſionomicis ſignis ejus naturam & affectus non proſequitur, ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantum juxta ſuam ſymmetriam poſitis, nullam eorum ad invicem rationem politicā aſſignaverit. Quapropter hoc ſummopere curandum duxi, ut quæ in ſingulis regionibus eſt dominiorū locis appendentium natura & ordo, eam convenienti diſtributione ipſis tabulis præfigam, quo politicæ diſtributionis & rerum publicarum ſtudioſis aliquid noſtra conferre poſſint. Quod ſi in multis ſit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conſcriptio noſtra, non mireris Lector: non enim Rerump. formæ per ſingulas ditiones ſcriptæ extant, neque mihi eas paſſim perveſtigare eſt integrum, ſed quatenus ex hiftoriarum inſpectione

deprehendere potui, ſaltem formam aliquam & rudimentum politici ſtatus collegi, unde rei propoſitæ rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit ſupplere poſſis, & caſtigare, quod ſi facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atq; honori in caſtigato tabulæ frontiſpicio acceptum referam. Idem ſi quiſque in ſua patria præſtiterit, nemo credat quantum emolumenti ſtudioſis omnibus ex Geographia ſit acceſſurum.

Itaque cum tria præcipuè ſint in adminiſtratione regnorum, principatum, & provinciarum conſideranda capita, videlicet, Status Eccleſiaſticus, Politicus & Juſtitia adminiſtratio, primum ſub regionis in tabula deſcriptæ titulo, quot in ea regione ſint ſtatus politici membra recenſebo juxta earum dignitatis ordinem ibi obſervatum. Deinde in nobilium locorum diſtinctione (quando penes nobilitatem præcipuum eſt regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi ſunt feudales, deinde & liberos, idque ordine a ſummo nobilitatis gradu deſcendendo veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio ſit diviſa. Atque his tribus politicum ſtatum ſufficienter declaratum iri exiſtimo. In Juſtitia adminiſtratione notandæ erunt diœceſes juridicæ, ſuperioresque Senatus ad quos ſit appellatio. Denique in Eccleſiaſtico ſtatu primum Archiepiſcopi, ſi qui ſunt, tū eorum ſuffraganei Epifcopi, & qui præterea aliis ſuffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare ſtadium quidem eſt, verū cum deficiente materia in paucis id detur, præſtabo, quod potero, ut ſaltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem

A a

tem

tem loca numeris designabuntur, ut in subsequenti tabula continuo inveniri possint, prior numerus gradus & minuta longitudinis continebit, qui in latere Boreo aut Meridiano, Tabule quærentur, posterior latitudinis numeros habebit, in Occiduo aut Orientali latere querendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositum pervenies. Quæ vero in generalium tabularum indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subjecta tabula non reperiantur, id Chorographi qui eam prior delineavit factum est vitio, propter quod principatum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, utile & jucundum est ejus gradus ordine, & proprias cujusque conditiones internoscere. Summus ejus gradus est Imperatorius aut Regius, quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Bander heer* vocant Belgæ, quasi *Benda* hoc est Turmæ, quam sub suo *Baniere*, hoc est signo equestri ducat, Dominum. Post hunc est Eques auratus, sive equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder* vocant. Postremo loco est *un Escuyer*, id est nobilis scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Jam Comitum tres sunt gradus, qui in primo est a Gallis *Viconte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cæteris apud ducem suum dignitate & privilegiis præstat, quem Lodovicus Guicciardinus Burgavium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse, sed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secundo gradu est Provincialis Comes, *Landgrave* Belgicè. In tertio *Marchio*, *Marck grave*. Hi sunt præcipui Nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujusque dominium distribuitur. Sunt & alia quædam in his gradibus subdivisionis differentia, sed quæ privilegiis magis quam regiminis forma distinguuntur. Ejus

porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam libello, inscripto: *La division du monde*: inveni tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissimè elucescunt.

Eques auratus, inquit ille, sive *Chevalier* ex scutato nobili, ex *Escuyer*, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atque unde ordinis statum honestè sustinere possit habeat, sitque ex magna, insigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præfensque in nomine Dei ac S. Georgii orabit, ut sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terque supplicentem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine Dei & S. Georgii ad fideliter conservandam Fidem, Justitiam, Ecclesiam, Viduas & Pupillos. Quod si vero supplex etiam si strenuus, sit tamè pauper, admittendus non erit, nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, seu *Bander heer*, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac reddituum possideat, ad tenendum & stipendiis alendum 50 nobiles, hoc est unam *Bendam*, quæ ipsius signum equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillum erigere potest, nisi qui turmam hoc est *bendam* 50 ut minimum Nobilium stipendiariorum suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiã Scutato Nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanas habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocat) possidet, tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu equestris sit ordinis, ex secundo

Tribunus

Tribunus militaris, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidē primo *limitaneus*, quem *Marchionem* hoc est *Marcgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; Creari autem potest a suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni Ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitum creat, aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, Princeps Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos. Et potest a Duce in magna solēnitate permisso Regis creari. Quod si Rex ipse præsens adsit honorabilior fit principatus.

Dux ex Comite qui futurus est imprimis in Regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus Principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatus fide & clientela obstrictos, sic jus Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autē a Rege vel Imperatore cui subiectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarū ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum, solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est ut quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subiectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus Dominium habeat. In qualibet etiam harum Civitatum Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem Provincias Episcopales. His dotatus exornatusque Dominiis & dignitatibus Imperatoriam Majestatem tamquam suam superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorifica legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principum lex esse videtur: quamdiu enim vagæ nationes, Goti, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secū Reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populiq; adducti multitudine. Nec Ducū etiam qui primum a Longino Exarcho Ravennatenſi anno Domini 569 & mox a Longobardis institui cœperunt, alius fuit delectus, quā pro fortitudine, & rerū gerendarū prudētia: Adde quod Paulus Æmiliius testatur, Duces Comitesq; principio ab Regibus ea lege gentibus civitatibusq; præfectos fuisse, ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur. Neq; vero dictæ creandarū Principum leges, cum hæreditarias terrarū possessiones emetiantur & postulent, condi potuerunt, quamdiu temporario tantum beneficio Ducatus Comitatusq; a Regibus & Imperatoribus conferebantur. Quapropter licet præcisē ejus instituti tempus indicari nequeat (nullam enim ejus notam adfert Gallicus ille libellus) tamen sub Ottone 1° Imperatore, aut circa annum Domini millesimum, vel paullo post eam constituendarum confirmandarumq; dignitatum rationem a Monarchis ordinatam fuisse omnino est verisimile. Enimvero usque ad Ottonem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione, ad majorem dignitatem, regiamque Majestatem aspirabat. Sic ex uno Lotharii Regis Regno quod a Rheno, ad Scaldim usque extensum, mari Frisico terminabatur, & unius Lotharii Lodovici Pii filii erat, post plura sūt nata, videlicet transjurane Burgundiæ, quod a Jura monte ad Alpes usq; extensum totam Helvetiam, Rauracos, Allobroges & Burgundos transjuranos complectebatur: & Provinciæ Regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudia comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cujus etiam hodie Trevirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad Mare Frisicum continebat,

& olim Aſtraſiæ regnum vocabatur. Rurſus hoc ipſum Lotharingiæ Regnum Carolus Calvus, & ejus frater Lodovicus inter ſe partiti ſunt, utrobique Regis titulo ſervato. Omitto alia eodem ſæculo pro imperandi Libidine orta regna. At vero Otto 11 Imperator Lotharingiam ablato Regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque diſtinxit, veluti membris è corpore divulſis & diſtinctis, ut habet Cuſpinianus, factaque diſiſione anno 981 primum ejus quæ nunc eſt Lotharingiæ Ducem conſtituit Carolum Lotharii Regis Franciæ fratrem, ut latius tractat Richardus Waffenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa Regnorum & Principatuum erectio defeciſſe, Monarchis nunc omnia ad ſtabile imperium componere cogitantibus, quod in juſta partium imperii, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportionem & harmonia maximè ſitum eſt. Ut ergo in Principatibus & rerum adminiſtratione ordo aliquis perpetuo ſervaretur, tandem eo fere quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuiſſe arbitror.

Habes Lector totius nobilitatis diſtinctos gradus, & dignitatum differentias. Jam obſerva in unoquoque Regno quo modo Provinciæ pro illorum ratione ſint diviſæ, quomodo regimen & univerſitatis gubernatio, & qua portione in hos gradus ſint diſtributa, quod cuique ſit proprium officium, quæ cujuſque ad alterum & præcipuè ad Caput ſit habitudo & neceſſitas, videbis inſignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & factum, ad virtutem & ſapientiam, ad Regni majeſtatem, ad limitum extensionem, ad inſtabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, ut ſunt adminiſtrationum rationes variæ. Quæ minus rectè ſuccedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ item bona & ſucceſſu ſœlicia invenis, cauſam illorum diſquire, ſic optimam politiã in Regnorum adminiſtratione ſpeculaberis, atque utiliſſimè proſperèque Geographica tractaveris. Quo autem meliore methodo in hanc

ſpeculationem ingrediaris, hic ſubjungam tanquam fundamentum univerſi hujus negotii: De Politico ſtatu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clariffimus D. Dominicus à Burmannia in ornamentum hujus operis, & ſtudioſorum gratiam ſcripſit & communicavit, cujus exemplum in aliis quoque Regnis, & Rebus publicis viros doctos ſequi maximè optandum eſſet, quo omnes adminiſtrationum Reip. varietates in contemplationem duci poſſint.

DE POLITICO STATU REGNI GALLIÆ.

GAlli omnium ſcriptorum judicio populi ſagaciſſimi ac bellicoſiſſimi optimum ſibi politiæ ſtatum conſtituere conantes, Monarchiam Regalẽ elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revereantur & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipſa præſcribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem neceſſario confugiendum, & rem eſſe plenam incommodi atque periculi cum plures ſimul imperium obtinent. Quinetiam exempla teſtantur Monarchias, etiamſi vel interitu Principum, vel alio quoquam humano caſu fuerint immutatae, diuturniores fuiſſe & tranquilliores, quam vel Optimatum vel Popularem ſtatum; ut in Aſſyriis & Aegyptiis & Parthis, imo ut propioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaque; noſtra videmus, quibus ſanè provinciis nullæ aliæ Reſpublicæ temporis longinquitate conferri poſſunt. Fit vero plerumque, ut Optimatum ſtatus, qui Ariſtocratiã dicitur commutetur in Oligarchiam, quæ paucorum eſt dominatus, quando ex Optimatibus & primis Civitatis pauci quidam, velut conjuratione facta, honores & emolumenta omnia inter ſe partiuntur, & ſuas privatim fortunas amplificare ſtudent, neglecta communi utilitate, quã ſolam & in primis curare debebant

bebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & Popularis Status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissimè ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex virtute & justitia æstimabant cæteris præcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque vero effrenatam in Regem suum transtulerunt potestatem: sed certis legibus & conditionibus optimè limitatam aut restrictam, ne tyrannidi ullus locus datur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorū pravitate immutantur, sic in Gallia quoq; licet idem semper status, hoc est Monarchicus Regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandę Reipub. ratio fuit; quam omnem ab initio constituti Regni breviter ac dilucidè, quantum ex variorum scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus. Status Galliæ priusquam a Romanis in Provinciam redigeretur is fuit, ut neque universa unius Imperio regeretur, neque singulæ civitates vel in Populi vel in Optimatum potestate essent, sed ita divisa fuit, ut pleræque Optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæterę Reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis Concilium agerent, in quo quę ad summam Reip. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem 64 Tacitus libro 3 numerat, hoc est ut ex Cæsare intelligitur, Regiones quæ non modo lingua, moribus & institutis, verum etiam iisdem Magistratibus utebantur, qualis ipse multis locis Æduorum, Avernorum, & Rhemorum Civitates præcipuè commemorat.

Reges vero vel Regulos potius Galli eos tum appellabant,

qui non ad tempus, ut civitatum Magistratus, sed in perpetuum regium imperium quamtumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo Duces, Comites, Marchiones nominavit.

Erant hi Reges non hæreditarii, sed a populo propter Iustitię opinionem eligebantur, neq; habebant infinitum, solum & effrenatū imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut ferè illa regna nihili aliud nisi Magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat Cæsar privatos, quorum tamen parentes ac majores Regnum obrinuerant. Optimatum ergo & delectorum autoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coërcebantur, quæ optima Reipub. forma, teste Platone, Aristotele, Polybio & Cicero fuit.

Porro Gallia a Romanis in Provinciæ formam redacta, eodem modo Reges ipsorum ex virtute & nobilitate (instar Germanorum teste Tacito) totius populi iudicio ac suffragiis electi ac constituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere 1200, quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur.

I Merovingiorum, qui orti a Meroveo stirpem ad annos 283 propagarunt.

II Carolovingiorum, qui orti a Catolo Magno sobolem in annos 337 producerunt.

III Capevingiorum, qui ab Hugone Capeto prognati annis fere 590 regnum obtinent. Nam licet deferendi Regni iudicium arbitriumque penes Ordinum Comitum, publicumque totius gentis Concilium semper fuerit, & etiamnum omni jure sit: filiis tamen & iis, qui ex Regis demortui stirpe essent propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam fere reliquerunt, ut eos quasi hæreditariè aliis pari virtute præferrent, ita tamen, ut si

Regis defuncti filii annis 24 minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitime creari, necesse esset, cuius exemplum extat anno Christi 309 in Clogio Rege. Sed & subinde hoc ipsum Regnum quod Francogalliæ dicitur, inter plures Regum demortuorum filios, ex Procerum Regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero Populus Filio repudiato alium eligeret, relinquerentur Filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res quæ propriæ Regis, & ipsius patrimoniales fuerant, Cæteræ quæ Regni & Reip. erant, & Reip. dicuntur, ei ad quem Regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & hæc res quæ Fiscus dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad usus Reip. repetinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varii, qui etiam in populi Comitibus illis assignabantur. Secundo & illud observatum semper fuit, ut Filii a Regni successione removerentur (non quidem lege Salica, ut quidam malè existimant, nam ea de privato tantum patrimonio, nec ne Feudis quidem, sed de allodiis, auctore Salagasto uno ex regni proceribus, uide Salica ab ejus nomine dicta est, constituta fuit) & iis neglectis, Fratribus vel Patruis, aut etiam extraneis, per Procere Regnum semper delatum sit; atque hæc de Regibus primo Reip. capite. Antequam autem reliqua de Regis electione, ejusque & Reipub. concilio, rationeque administrationis Regni progrediar, operæ precium facturum me esse arbitror, si prius membra illa Regni, quæ Regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis describero, quo magis dulcis illa harmonia qua Regnum hoc a Majoribus prudentissime constitutum est elucescat.

Illud in primis magni est momenti: Regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, ut vix ullum possit inter ipsos magnum disidium oriri. Sunt autem Ordines in Galliis tres præcipui, penes quos legitimum gentis

Concilium, Regnumque adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit: Nobilitas scilicet, Populus, Vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commodè sunt invicem aggregati, ut ægre facultatè habeant alii alios opprimendi, aut etiam adversus Regem conjurandi. De Ecclesiasticorum ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cum in tantam excreverit potentiam primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, sive *Equestris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegiis, eoque fit ut magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoque pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocumque loco, & multa habent vitæ præsidia, sic ut non sit opus illiberalem aut questuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minimè illis conceditur, nisi forte domi maneant, ac rei familiari studeant. Sed si Regem sectari velint, habent quo se honestè alant. Plurima enim sunt domus & aulæ Regiæ ministeria, quæ solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in iis procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annum a Rege accipiunt stipendium, & ampliora sperandi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis Procere, quoniam & ipsi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reip. procurant, Nobilibus qui re sunt familiari minus lauta victum & alia sæpe communicant. Deinde Reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alendæ causa nobilitatis, ac in tanto Equitatus numero plurimæ sunt Præfecturæ, quæ in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majores quidem loci nobiles pro sua quisque conditione ac virtute præficiuntur Equitibus, ex reliquis autem alii sunt Legati, alii Signiferi, alii Sagittarii, & qui per ætatem non possunt ferre arma
reliquis

reliquis famulantur, & cum nullū intercedit bellum, licet ipsis manere domi ejusque stipendii partem non mediocrem parsimonia conservare. Ad hæc nemo credat quam multæ sint per Galliam præfecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli nobilitati committuntur, nam alii Provinciis, alii finibus, alii castellis & arcibus, alii vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt qui ipsorum lingua dicuntur Connestabuli, Marschalli, Ammiralii, & id genus alii, sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam Reges liberalitate quadam elargiri solent in multos Nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum lingua Pensionarii. Satis igitur ex iis quæ diximus apparet ordinem equestrem valde honestè & liberaliter in Galliis haberi, & rectè quidem, nam & patriam ab hostibus defendunt, & natura fere cæteris antecellunt, & non solum ipsis, verum etiam majorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo suas etiam habet commoditates non exiguas; ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæstum, quod tuto ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles mercaturam nullam exercent, & splendide fere ac sumptuosè vestiuntur. Huic etiam ordini conveniunt ac fere tribuuntur quæsturæ & rationes nummarie, item præturæ, & quicquid ad jurisdictionem pertinet, qua sanè in re plurimum est honoris ac emolumentum. Sunt enim in hoc Regno Juris administri Judices, Advocati, causarum Procuratores, Scribæ, & id genus alii: multo plures mea quidem sententia, quam in reliquis omnibus Orbis Christiani Provinciis, quod peropportunè illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic Ordo, ut Nobiles etiam invideant, quanquam certè dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis fere student ad hunc pervenire, ut postea dicturi sumus.

In tertio genere est Vulgus & promiscua Hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Ut autem hi vel nimia utantur libertate, vel admodum sint divites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem servitutis oderunt omnes, & natura sua fortunas amplificare student, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Galliis & in aliis locis non semel accidisse constat. Ut autem ejusmodi sint Ordines, ac veluti gradus in omni Republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indignè ferant, quoniam & jus ipsis communicatur æquabiliter, & quam a majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multis etiã Reip. ministeriis adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi Regis beneficio singulari, quod ille solet iis impartiri, qui aut jam fecerunt, aut pro Repub. videri posse aliquid facere egregiè. Et prudenter quidem istud institutum est, primum ut ordo conservetur Equestris, qui propter belli exercitiū fere minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati præmiis virtute contendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe cõfisi qui sunt plebeji & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquandiu, ad primum. Itaque fit ut minus sit inter ipsos invidiæ ac malevolentia, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores & propositum esse periculum, si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora cõsequendi, tum qui sunt mediocris & infimi gradus, magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armandi, nunc autem minimè difficilis est ratio, & videmus quam multi ex

humili sæpe loco ad summum fastigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim servabant Romani, nam a populari statu gradum faciebant ad ordinem Equestrem, & hinc deinde ad Patritiam & Senatoriam dignitatem patebat aditus.

Est prætererea ordo Ecclesiasticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat, & pro Galliæ consuetudine non raro accidit, ut etiã homines plebeji virtute ac eruditione præstantes amplissimos in eo genere consequantur honores, Cardinalatum aliquando; vel Pontificatum etiam, quæ sanè res ad virtutem ac literarum studia homines inflammare potest.

Ex jam dictis liquet quam aptè & venustè inter se cohærent omnes Regni Ordines, è quibus siquis aliquid delinquat facilis est medicina, nam si Nobiles injuriam cæteris faciant coërcentur ab iis qui jus reddunt, quorum est tanta auctoritas, ut quantumvis magni Principes eorum cogantur parere decretis. Quod si populus etiam atque vulgus aliquid moliat, ut nonnunquam accidit, non est difficile nobilitati propter potentiam & usum armorum illos ad æquitatem & officium adducere. eoque fit ut suarum rerum finibus ac veluti cancellis sese contineant omnes, ac pacem alii cum aliis colant, quando neq; causam habent, neq; facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo summum esse vident. Itaque Regem tanti beneficii auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentissimè imperata faciunt, & publicis necessitatibus magno studio subveniunt. Quod si privatim aliqui ab officio discedant, parata sunt remedia, sic ut malum non possit longius progredi. Et hæc quidem de Ordinum Regni statu satis.

Ex quibus equidem constat quam concinnè hæc Monarchia juxta justitiam distributivam sit temperata, atque administrata, & Aristocraticè, hoc est Optimatum imperio, & Democraticè, hoc est totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem est illa Respublica quam tantopere propter dulcè illam harmoniam, omniumque

Reipub. generum temperationem, omnes Philosophicom-mendarunt, & ubi vetus illa Lex aurea locum habet *Salus populi suprema lex est.*

Verum ut redeamus unde digressi sumus. Ex tribus hisce Ordinibus seu Statibus Regni solet quotannis Calendis Maji publicum ac solemne Concilium seu Parlamentum vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit, cui Rex in aureo tribunali sedens præerat: Et huic primum Principes Regni que Magistratus, tum inferiori loco legati ex singulis civitatibus subsidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpentum autem Rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga stimulo agebat. Ubi in atrium ac potius in Reip. sacrarium ventum erat, tum Principes Regem in aureo folio collocabant, reliquique ut jam diximus, suo quisque loco atque ordine subsidebant, eoque demum in statu atque sacrario Regia Majestas dicebatur.

Auctoritas vero hujus concilii omni tempore summa fuit, & hæc potissimum in eo agi solebant. Primum de creando vel abdicando Rege, tum de pace & bello, de legibus publicis, de summis honoribus, Præfecturis & Procuratoribus Reip. de assignanda patrimonii parte liberis defuncti Regis, vel dote Filiabus constituenda, quam Germanico verbo Abannagium, quasi exclusoriam partem appellarunt. Denique de iis rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia statuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (ut diximus) Reip. parte, nisi in Statuum sive Ordinum Concilio agi jus esset. Item siquis Princeps atque illustriore loco natus criminis alicujus insimularetur, in judicium ad illud Concilium vocabatur, ibique causam dicere cogeatur. Quinetiam si quando Rex majores sumptus facere instituisset, veluti in Templis ædificandis, & Monasteriis fundandis, Rex Ordinum Concilium exquirebat. Postremo ne illud quidem prætermittendum est, tantam hujus Concilii apud cæteras gentes auctoritatem fuisse, ut etiam Principes exteri, siquid

liquid controversiæ haberent, id interdum hujus Concilii arbitrio ac judicio permetterent.

Atque hoc Concilium Historici alias curiam, aut Convantum, alias Parlamentum, alias Placitum appellare solent, quod se in multorum concilio quæsitæ & deliberata, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Unde & placita Philosophorum apud Ciceronem & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis Regiis: *Quoniam ita placitum est, quod male nunc a Scribis Gallicis traductum est: Car tel est nostre plaisir.*

Eligi etiam solebant in eodem hoc Ordinum conventu seu Concilio præfecti Reip. qui Merovingiis temporibus, *Majores domus*, hoc est *Magistri Palatii* dicebantur. Horum eadem apud Reges potestas fuit, quæ quondam apud Imperatorem Romanum erat Præfectorum Prætorio, qui etiam Aulæ Præfecti dicebantur. Qui cum Regiam potestatem desidia Regum aliquandiu obsedissent, eandem facultatem nacti eam pro sua usurparunt ac occuparunt. Nam cum omnia fere Republicæ munera obirent, & si quod gerendum esset bellum exercitibus præessent, hi domi nudo atque inani Regum nomine contenti propter desidiam in otio vivebant, unde eo progressa res est, ut Childerico Rege 18 Regnum obtinente Pipinus Magister Palatii, qui Regis nomine magna diuturnaque bella gesserat, Saxones devicerat suamque in potestatem redegerat, oblatam Regii nominis occupandi facultatem non repudiavit, exercitu præsertim eoque victore & glorioso instructus. Tanta autem Præfectorum potentia initium (ut diximus) coepit tempore Clotharii secundi, circiter annum Christi 588, id est circiter annum 130 post regnum Francogalliæ constitutum.

Porro hic Pipinus in Regnum, depositum Childerico, sublimatus est. De quo vide Lector, hæc in appendice Hunibaldi apud Io. Tritemium, præter Marsil. Patavin. de Translatione Imperii cap 6. Eodem anno (inquit Tritemius) Proceres totius re-

gni convenientes in unum, super abrogatione Regis Childerici inutilis, coeperunt habere concilium, placuit autem in commune omnibus, ut Regem Childericum nullam regnandi vel peritiam vel potestatem habentem deponerent, & Pipinum penes quem totius Regni summa manebat authoritas, in Regem sublimarent. Sed Pipinus in hanc rem consentire noluit, nisi prius Consilium Pontificis Zachariæ inquiratur, causas allegans se moventes.

In Magistri hujus Palatii locum successisse videntur *Comites stabuli*, vulgo *Connestablii*. Comites vulgo dicebantur omnes, qui amplissimos quosque honores in Regia obtinebant, & Remp. pro parte administrabant. Erat autem Comes stabuli fere is qui apud Romanos Magister Equitum dicebatur, id est qui equitatu præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgo *Scarieri* appellantur. *Mareschalci* Germanis vocatus, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim Præfecti Prætorio, seu ut diximus Magistri Palatii, & sub eo hodie sunt quatuor Mareschalci, id est, Magistri Equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore Hugonis Capeti (licet non satis inter scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum Regnum occupasset, Proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit, nam ejusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum Parium constituendorum causa duplex fuisse videtur. Primum ut Regni inaugurationi, atque ut tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, ut Regem Imperii sui insignibus, atque infulis solemniter in Principum atque Optimatum conventu exornarent. Deinde ut si quis è Potentium & Principum Franciæ numero fraudis capitalis reus fieret, judicium illud exercerent; nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis Consilio exercerentur, ut dictum est, atque is mos majorum paula-

rim Capevingiorum instituto ad juridiciale Parlamentum traduci cœpisset, neq; Principes Regni facilè illi Parlamento suas fortunas committendas purarèt, Regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius Parlamenti curiam, suum hunc Parium confessum instituere, quæ Parium Curia vocitata est, quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout Regi, a quo in summi honoris ac beneficii loco Magistratus ille deferbatur, commodum videbatur; idque variis exemplis probari posset, sicut & Parium dignitas sæpe variis Principibus attributa est, & ad illorum judicia nonnulli insuper alii è Franciæ Proceribus, Satrapis & Episcopis, adhiberi soliti sunt. Postremo in illorum numero etiam Reges ac Principes exteri fuerunt.

Porro etsi hac Parium institutione, & quod Hugo ille Capetus ad conciliandos sibi retinendosque (ut diximus) Procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta Regni Ducatus, & Comitatus, perpetuas fecit, haud parùm publici (de quo diximus) Concilii auctoritatem, licet cum ejusdem Concilii consensu, astutè imminuerit, cætera tamen cuncta adhuc ab eodem pro more pendebant Concilio; adeo ut etiam Budæus, & Carolus Molinæus tradant rei nummariæ jus, hoc est potestatis nummorum vel augendæ, vel minuendæ semper penes populum Francorum fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonum Proceres Regni assiduis plebis querimoniis & expostulationibus incitati adversus Lodovicum undecimum Regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem Lodovico Concilium publicum apud Turones ad Calend. Aprilis Anno 1467 coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, 36 scilicet Curatores Reipb. ex singulis Ordinibus deligerentur, qui Rempub. constituerent & juri ac justitiæ providerent, duodeni scilicet ex Clero (qui unum Or-

direm jam obrinebat) totidem ex Equitibus, & totidem juris ac Justitiæ periti ex populo, fidemque Rex Regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi 36 viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad Capevingiorum usque tempora totius Reip. gubernandæ, Regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus Officiariorum Regni munera quibus qui præsumt vel funguntur, propriè Regni seu Coronæ administratores, Officiales vel Sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illi quos publicum Concilium constituere diximus, Item *Pares Franciæ*, deinde *Connestablius*, *Ammiralius*, *Cancellarius*, *Quæstor*, *generalis Franciæ*, &c, Alii etiam omni tempore fuerunt Consiliarii ac Officarii Regii, qui privata ipsorum negotia curabant, Regique famulabantur aut ministrabant quales sunt *Camerarii* & alii Ministri & Officiales Aulæ Regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atq; alia *Parlamenta juridica*, qua in re sciendum ad hæc fere Capevingiorum tempora, & simplicem facilemq; jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse, quod vel hinc licet cognoscere, quod Rex Lodovicus cognomento Divus, qui regnavit circiter annum 1230 (ut ex Jonvillio, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nonnullis è suo comitatu mandabat. Quod idem de Carolo Magno proditum est, qui vel dum calceaterer, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat. *Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus.* Crescente deinde pravitæ temporis, litium multitudine, primum Basilica magnifica Regis Lodovici Huttini, vel ut alii volunt Philippi Pulchri Imperio circiter annū 1292 ædificata est; Tum ex mediocri Judicum numero tres Decuriæ factæ Magnæ Cameræ, Inquisitionum & Postulatorū. Sed anno 1521 Rex Franciscus quartam deinde Cameram 20 novis Consiliariis adjecit. Rursus idem
Rex

Rex anno 1543 alios 20 creavit. Sed hic Judicum conventus non fuit perpetuus & perennis ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo Principis mandato exerceri solitus. Ad diem idem D. Martini, id est 2 idus Novemb. a Rege edictum proponebatur, quo Parlamentū inchoandi Iudicibus a Rege autoritas datur.

Verum paullatim in tantum hujus Confessus, seu Parlamenti autoritas excrevit, ut nulla Regia Lex, nulla constitutio rata esset, nisi ejus illi Consiliarii auctores comprobatoresq; fuissent. Deinde ut nullus tota Gallia Magistratus, non modo urbanus, verum & militaris esset, quem non ab illo confesso inaugurari, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum judicii appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremo quicquid potestatis, imperii, autoritatis, penes publicum Consilium & Statū Parlamētum (cujus scilicet & nomen & autoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in Senatum illum translatum fuerit. At hodie quando solus Rex pro suo judicio cum Secreto ac Privato suo Cōsilio quidvis decernit, prorsus in Ordinarium Juridicum Consilium conversum est, non amplius circa Remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisiis habet.

Quod quidem latissimè patet, & amplissimam præ cæteris ordinariis Curiis seu Parliamentis (quæ septē omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus, & quod a singulis definitum fuerit ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi Reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellent, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactionem Regum, & quicquid omnino ad Regni constitutionem pertinet in eo recitatur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inferitur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio Regni Franco-galliæ ad publicos Ordinum Conventus referebantur, & post iis abolitis, ad Senatum seu Parlamentum Parisiense, ea hodie

ad solum Regem, & quos ille in Consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius.

Est aliud in hoc Regno constitutum Consilium quod Magnum vocatur, quod ex variis Principibus ac præcipuis Aulæ & Regni consistit, quod tempore Caroli Septimi & Octavi, non nisi circa negotia Status Regni ac ipsius Reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut Carolus octavus Ordinarium ex eo Consiliū, 17 Consiliarium fecerit. Quos deinde Lodovicus duodecimus ad viginti adauxit, addito Cancellario Consilii Præsidi, adeo ut sub Francisco & ipsa Cancellarii dignitas in Præsidium erecta fuerit, atq; deinceps solum vacarent cognitioni causarum extraordinariorum a privato Consilio iis commissarum & fere ordinariè appellationibus Præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta septem Juridica Parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & Magnum Consilium, habet Rex privatū adhuc Consilium, quod perpetuum & ordinarium est, Regemq; fere comitatur, & circa negotia Regni præcipuè occupari solet, quanquam & id hodie in Ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & Parliamentorum ferè vacat, & plerumque etiam aliorum privatorum non ita magni momenti causis, adeo ut hi viri spectabiles & illustres aliis occupati negotiorum publicorum & statum Regni concernentium, cognitionem & curam propemodum omnem amiserint, totaque Regni administratio & cura Regis arbitrio & paucorum decretorum electorum judicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerum cōcernentes, & super quibus deliberatum a Privato & Finantiarum Consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ Regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata Regia signantur, aliorum Principum, Legatorum,

Præfulum, & Capitaneorum literæ referantur, eorumque responsa concipiuntur, & Secretariis Statuum committuntur.

Est ergo & aliud *Consilium*, quod Vulgo *Finantiarum* vocant, quod universi Regii ac Regni Thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes*, ut vocant, *Secretarii Finantiarum*, item *Quæstores ærarii*.

IN USUM TABULARUM. ADMONITIO.

Quum ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut justa locorum symmetria, qualis in Sphærica Terræ figura existit, etiam in plano quam proximè servaretur, debita graduum longitudinis ad Meridiani sive Latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cum ergo paucos Latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium ferè parallelum tabulæ eam proportionem redegi, sic ut quæ illius paralleli ratio est ad meridianum, ea etiam esset graduum longitudinis in eodem parallelo ad gradus Meridiani sive Latitudinis proportio. Ac tum Meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cum vero plures erant Latitudinis gradus, quia multa ibi in summo imoq; parallelis fit proportionis ad Meridianum differentia, ne nimium a vero recederet locorū symmetria, duos delegi parallelos æqualiter ferè a medio & extremis distantes, ad quorum rationes, Meridianos graduum Longitudinis designatos constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium tabulæ Meridianum inclinantur. Quo autem modo ea Meridianorum designatio sit invenienda, in Geographico Ptolemæi opere ostendi.

Gradus porro Latitudinis ac Longitudinis in lateribus tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte Latitudinis in utroque tabulæ latere, Longitudinis vero in summo atquo imo, quando videlicet usitato Geographis more Se-

ptentrionem in superiore parte collocare licet. Quod si Regio describenda magis inter Meridiem & Boream extendatur, quàm inter Orientem & Occidentem, tum fere Occidentem sursum locavimus. Ut ut fiat Orientale Occidentaleque latus semper tibi Latitudinis, reliqua duo Longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in 60 partes, quas minuta vocant divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parum subsidii mihi attulit insignis Chorometer & solertissimus Regis Hispaniæ Geographus Christianus Sgrothenius, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusque descripsit. Tum ejusdem quoque Majestatis Geographus diligentissimus Arahamus Ortelius, ipse candor & humanitas, qui quid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilii, eos suis locis commemorabo, quo justum sui beneficii encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab aliis oblata simulque quæ ipse conquirere potui diligentissimè inter se contuli, quo quam fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Unum tamen interim, quod maximè in votis erat mihi defuit, nimirum Principatum & Nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in editis tabulis quam maximè desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (Lector), & ad celebrandum Nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, locaque hujusmodi situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicando, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent quibus internoscantur loca. Simpliciter pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest contenti sunt,

sunt, castra quoties nota occurrunt existente unco notamus hoc mod ♂, coenobia cruce sic ♂, Opida, turres ut minimum duas habent, pagi nobiles unam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porro factu signa ad has distinctiones sumpsimus, quo quilibet omissa facile supplere queat.

Si quis Longitudinem ac Latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi Meridiani paralleli sunt id efficiet, distantiam ejus a latere Tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eodē latere in Septentrionali latere gradum & minutum Longitudinis ostendet. Sin a Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere latitudinem designabit. Cum vero Meridiani non fuerint paralleli eodem quidem modo loci Latitudo reperietur, at in universalibus Tabulis ubi paralleli sunt circulares, distantia loci a proximo parallelo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo au-

tem quaerenda erit filo aut regula loco superimposita versaque, donec in Boreo Australique latere idem utrimque ejusdem gradus minutum designetur, quodcunque tum illud erit, loci assumpti Longitudo exister.

Milliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus Meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius Regionis milliaria gradum unum emeriantur. Sic Germanica communia milliaria (quæ 15 sunt in uno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla fere quibusdam Suevicis ac Westfalicis.

Nonnunquam occurret simplex linea orbulo annexa, sic ♂♂, ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura quod cuique nomen debeat ambiguum fiat.

Index Tabularum Galliæ.

<i>Gallia universalis.</i>	207.	<i>Lotharingiæ pars Septentrionalis.</i>	247.	<i>Belgii universalis.</i>	304.
<i>Britannia & Normandia</i>	211.	<i>Lotharingiæ pars Meridionalis.</i>	251.	<i>Flandria.</i>	309.
<i>Aquitania.</i>	215.	<i>Burgundia Ducatus.</i>	255.	<i>Brabantia.</i>	313.
<i>Provence.</i>	219.	<i>Burgundia Comitatus.</i>	259.	<i>Hollandia.</i>	317.
<i>Francia Picardia & Campania.</i>	223.	<i>Lyonnois.</i>	263.	<i>Zelandia.</i>	321.
<i>France.</i>	227.	<i>Helvetiæ Tabula generalis.</i>	267.	<i>Geldria.</i>	325.
<i>Bouloigne.</i>	231.	<i>Zurichgow.</i>	271.	<i>Artesia.</i>	329.
<i>Anjou.</i>	235.	<i>Vestis purgergow.</i>	275.	<i>Hannonia &</i>	333.
<i>Berry.</i>	239.	<i>Latus Genevensis.</i>	279.	<i>Namurcum.</i>	
<i>Poitou.</i>	243.	<i>Argaw.</i>	285.	<i>Lutzenburg. & Trier.</i>	337.

Regio.
Nomina
Eunde de-
ducta.

H *Hispaniam* ejusque præcipuas Provincias perlustravi; *Pyrenæos* transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriæ produnt *Γαλασίαν*, ab *γάλα* Lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: Montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celto-galatiæ* Ptolemæus nominat lib. 11 cæterique Græci. Ab *Galatia* Gallia putari formata; quam tamen vocem alii aliuunde derivant. Hæc talia non tanti, ut *Leæto* rem multis morentur. Certè Gallia appellatio Latinis Scriptoribus fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt *Postellus* & *Arias Montanus*. *Francia* nuncupatur hodie ab *Francis*, Germaniæ ad *Rhenum* Populis: qui vi regionem hanc & armata manu occuparunt, vulgo *Le Royaulme de France*. Gallos Græci *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Jidem *Gomeritæ*, teste *Josepho*, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur *Situs* & *quantitas*. Eam explicabo in finibus, *Longitudine*, *Latitudine*, *Circuituque*. Quod ad *Fines Regni* quod *Francia* nunc dicitur, ad *Septentrionem*, qua quidem *Germaniam Inferiorem* respicit, *Limes* statui solet inducta ab *Caleribus* in *Argentoratensium* usque *agros* linea: quæ ab *sinistra* relinquit *Artesios*, *Hannonios*, *Luceburgenfes*, & alios, ad *dextram* *Picardos* & *Lotharingos*: qua vero *Angliæ* jacet *obversa*, vastus æstuosusque *Oceanus Britannicus*: Ad *Occidentem* idem eam pulsat. ingenti facto in *Aquitaniæ Sinu*, *Oceanus*. Ad *Meridiem*, qua quidem *Hispaniæ* adhæret,

Pyrenæos habet montes: qua vero *apertior*, *liberiorque* & sui quasi juris fit, *placidior*, nempe *Mediterraneo*, terminatur *Mari*, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad *Ortum* denique *Alpibus* separatur ab *Italis*, *Jura* ab *Helvetiis*, *Rhenus* ab *Germanis*. Gallia vel *Francia* (nam voces has *ἄδια Φόρως* usurpabo) *Longitudo* ab *Occasu* recta in *Ortum*, *milliarium Gallicorum* est paullo amplius *ccc*: vel a *Cauro* in *Uulturnum* supra *trecentorum* & *triginta*. *Latitudo* *milliarium* fere *ccxxv*. *Circuitus* supra *mille viginti milliarium*. Ea igitur est *Quantitas*: sequitur jam nunc *Qualitas*: cujus causa plurimum *Clima*. Subjacet parti quidem *Quinti*, tota autem *sexto septimoque Climatibus*, *Parti* quoque *Octavi* inter *gradus Latitud. xli & lli*: *Longitudinis* autem *xx & xxxv lli*. Et licet universim *Ventis* *obnoxia* sit plurimum *Septentrionalibus*, propter *Aëris* tamen *salubritatem* & *temperiem* optimis *Europæ Regionibus* adconsenda. *Constitutione* felicissimam facit *Claudianus*: saluberrimam dicit *Cæsar* lib. 111 *bel. Civ.*; fertilissimam *hominum Genitricem* lib. 11 *de bell. Gall.* *Strabo* ubi de *Arvernibus*, & alii. *Ager* magna parte est *planus*: *amœnos* hic *ibi* habens *colles*, interque eos *valles jucundissimas*: sua cum *bas*, tum *illos* *fecunditate* admirabiles. *Arva* benè *culta* *Triticum* aliasque *segetes* *luxurie* magna *producunt*. *Multum* fert *Gallia* *Fromenti*, teste *Strabone*, *Milii*, *Glandis*. *Nihil* in ea *ociosum*, nisi qua *paludes* aut *Silvæ* obstant. *Vino* abundat, eoque *optimo*, idque *partim* suis *Britannis*, *Normannis*, *Picardis*, *partim* *confinalibus Germanis*, *Belgis*, *Anglis*, aliisque quibus *uvarum maturitatem* negare solet *aëris frigiditas*, *subvehunt*. *Auri* quoque & *Argenti* apud *Gallos* fuisse *Metalla*, testatur præter *Strabonem*

Aëris temperies.

Soli fertilitas.

etiam

Situs.

Imperium
majorum.

etiam Athenæus: ea nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armenta, quæ faciunt, ut Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacificè obtinuerunt sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Galliarum Monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum Reges utuntur, Trium Lilliorum insignia, coelitus, ut volunt, accepta usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directâ, nunc collateralâ, Childericus, Hlotarius I, Cherebertus, Childericus II, Hlotarius II, Dagobertus Magnus, Hlodoveus I I, Hlotarius III, Childericus III, Theodoricus I, Hlodoveus I I I, Childebertus I I, Dagobertus I I, Hlotarius IV, Chilpericus I, Theodoricus I I, Chilpericus I I. Hic anno Regni XI, Christi vero MCCCL, auctoritate & jussu Zachariæ Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probrosam Regis vitam, transmissio libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum ejus factus est accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex Præfetto & Majore Dominus. Huc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus I I I Balbus, Ludovicus IV & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V. & Ludovicus V, ultimus ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato, habentem Regni translata sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallicum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I, Philippus I, Ludovicus VI Crassus, Ludovicus VII Junior, Philippus I I Adeodatus Augustus, Ludovicus VII I, Divus Ludovicus IX, Philippus I I I,

Philippus IV Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus IV pulcher; cui sine prole mascula defuncto successit Philippus VI Valesius, Caroli Valesiorum comitis I filius. Sequuti hunc Joannes Valesius, Carolus V Sapiens, Carolus VI Bene-natus, Carolus VII, Ludovicus XI, Carolus VIII Gibbosus, Ludovicus XII Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F. Henricus I I Valesius, Franciscus I I, Carolus IX, Henricus tertius; cui Jacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus IV Borbonius*, Antonii Borbonii Ducis Vindocinensis Filius, Rex Navarræ *Galliarum Rex Christianissimus*. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio præcun, incolatu Romanum, terrarum multorum peragratores. *Universa*, inquit, *natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conferenda prælia: alioqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria lacesciti, conferti coeunt in certamina aperte, nulloque periculi adeundi respectu. Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usque ad Appollinem Pythium, atque ad oraculum quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium obfederunt, urbes in Italia condiderunt, Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vinceniam: Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicinit. Cæterum Gallia hodie non æquè latè patet atque olim; nam & Italiæ pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc autem*

Majorum
virtus.

autem *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex Cæsaris, & Ptolemæi, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat: Galliam enim *Transalpinam* quam Plin. *Comatam*, Ptolemæus *Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Narbonensem*. Ptolemæus in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quæ eadem est cū Cæsaris *Celtica*, *Belgicam* & *Narbonensem*. Definiverunt eam Pyrenæis Montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid a Caeto Orientem versus spectat, non Galliæ sed Germaniæ adenseatur, & Rheni utramque ripam Germani latè sibi vindicent. Urbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum*, *Massilia*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictaviunum*, *Burdigala*, *Næomagus*, *Iuliomagus*, *Aurelia*, *Rotomagus*, *Rupella*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fufus. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui Latinis *Lemanus*: plerisque Galliæ Lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Opido Arveniæ Besso milliari parte Mons est, inque eo Lacus latè se extendens: tam altus, ut fundo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis patere potest, influit Aqua. Si quis quid in eum projiciat, Tonitrua dicitur mox auditurus, Fulgetra visurus, Pluviam & Grandinè habiturus. Haud procul inde Crypta est, cujus os rotundum, vulgo *Creux de Soulcis*: & *Abyssus*, cujus profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurè admoveat, murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, Tonitruo ex remotioribus venienti locis non absonum. Æstivis mensibus etsi nihil injiciatur, Streptus tamen in cavitatibus intelligitur. Putantur inesse

venti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, Locus in Arvernîa apud Claramontem, tam graphica est apud Sidonium lib. 11 Epist. 11 rei que conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua lævus. De *Rubreso Lacu* legendus Pomponius Mela lib. 11 cap. quo Gallia Narbonensis depingitur, Plin. *Rubensem* nominat. *λιμνη Ναρβωνίτις* Strab. & Steph. Lætatur etiam Gallia Fluminibus, quæ magna, quæ parva, in numeris. Nominat simul Fluvios non paucos Aufonius Eidyllio 111, ubi de Mosella.

*Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non, Gallis, Belgisque inter sita fines;
Santonico refluxus non ipse Carantonus æstu
Annis, & auriferum postponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, Domina tamen ante Mosella
Numine adorato, Tarbellius ibis Aturnus.*

Et paulo post.

*Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ:
Te Stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Annibus, æquoræ te commendabo Garunnæ.*

Primum

Primum autem inter fluvios agmen ducunt, *Sequana*, *Ligeris*, *Garumna*, *Rodanus*. Qui *Sequana*, Lat. *Σηκx' ανα* Pt. *Σηκxαν* ⊙ Str. *Σηκόαν* ⊙ Strab. *Siban* Benjamine, *Seyne* vulg. Oritur in Burgundiæ Duc. in Alseti regione paulo amplius leuca versus Septentrionem a Burgo, qui *S. Sequano Sacer*; duobus rivulis, quos inter *Pagi* jacent *Billii* & *Perriere*. Lustratis sectisque cum aliis, tum *Lutetia* Parisiorum, cui nobilissimam facit *Insulam*, *Rotomagoque*, *Mare Britannicum* vel *Normanicum Ostio* satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est navigantibus periculosum: ideoque providè magnaque solitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *la Bare*. *Sequana* enim mare ingressus repente contra fluviorum ceterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem. Inexpectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currens *Sequana* fluvios suscipit varios, in quibus nobiliores cæteris, Antiquis etiam noti *Matrona*, vulgo *Marne*, *Esia*; *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Efne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: *λίγερ* ⊙ (vel ut in aliis Codicibus melius, *λίγελis*) & *λείγη* Strab. lib. iv & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in pago *Velauno*: Locus vulgo *la Font de leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Gallix Fluviorum* audiat: aquæ Limpidissimæ. Facto inter varios populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procurso, exonerat se in Oceanum Occidentalem, inter *Nannetes* & *Pictones* Ostio quatuor ferè leucas amplo, Pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semi leucas *Rupes* sunt, quibus a *Porcis* cognomen: Ingentes & Navigiorum patientes excipit *Fluvios* non paucos, *Elaver* vulgo *Allier*:

Carum nunc *Cher*: *Vigennam*, hodiè *Vienna*, *Viane* & *Vignane*, *Meduanam*, hodie *Mayne* & alios. *Garumna* sequitur, Cæsari Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. iv *Γαρωνᾶς* Ptol. *Γάρουνα*: *Garonna*, Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a Capite ad *Blaviam* Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Gironde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat *Gulielmus Brito* in sua *Philippeide*. Oritur ex *Pyrenæis* haud procul *Opido*, quod vulgo *Guadalup*. Hic hodiè perlustratis cum aliis, tum *Tolosa* & *Burdigala*, *Mari* se miscet *Aquitanico*, duarum ferè leucarum *Ostio*: quod intrantibus occurrunt scopuli, quibus ab *Asellis* cognomen, Septentrionalior *Nautis* Belgis *Noorder-Ezel*, Australior *Suyder-Esel*. Phatum vel præaltam sustinens turrim, quæ vulgo *la Tour Cordan*. Excipit *navigeros* fluvios *Tarnim*, *Lo Tarn* vulgo: Gallicè *le Tar*: *Egercium*, *Vasconibus* hodiè *Gers*: *Oldum* Arvernatis & *Montanis* *Cadurcis* *Ooldr*, vel cum articulo *l'Old*, *l'Oult*: *Duranium*, hodiè *la Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. *Ultimum Rodano* dedi locum, *Flavius* hic *Scriptoribus* omnibus & *Græcis* quibus *ῥοδανός*, & *Latinis* notissimus. In universum *Gallis* nuncupatur *le Rosne*: sed *Indigenis* *lo Ros*: *Eridanum* nominant *Oppianus* in *Haliæticis* lib. iv & *Philostatus* in *Vitis Sophistarum*. *Plinius* ab *Roda*, *Rodiorum* in illo tractu *Colonia* nomen impositum scribit. Oritur haud procul *Danubii*, *Reni*, *Arolæ*, *Ticini* aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. *Lacum Lemannum* apud pagum *Novam-Villam* (*Neuf Ville*) ingressus, servato ferè colore permeat, & ad *Genevensium* opidum egressus, rapido cursu pergens in mare *Mediterraneum* erumpit, septem ostiis, ut scribit *Apollonius* in *Argonauticis*: quin-

que ut Diodorus & alii, tribus ut Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus: duobus ut Polybius eodem Strabone teste, & Ptolemæus: pluribus, ut prudenter sibi que, ne mendacii argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantq; Adcolæ, *Gras Neuf, Gras d'Orgon, Gras Paulet, Gras Grant, Gras d'Enfer, Gras de Passon*, quorum postremum, quod versus Massiliam sit, *Mossaleoticum* appellat Plinius, *Massilioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod ad *Gradus* Marcellino & Antonino: a quo cæteris etiam Ostiis *Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam, Ararim* hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim* hodie *Isere*: *Drunam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*; *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præsentia sufficiant. Oceanus Britannicus a Septentrione, qua Angliæ opponitur, eam pulsat, ut & ab Occasu, uti supra diximus. A Meridie Mare Mediterraneum. Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Galliis sunt insignes. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Aethico & aliis. *Tarbellicus* Ancon elegantissimè apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus, opida, Diepam, Constantiam, & alia. Ad mare Mediterraneum *Gallicus* (*Galaticus*) Sinus est duplex, *Major* & *Minor*. *Major* ea Mediterranci pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Gallicus Sinus per excellentiam* Livio, Justino & aliis. *Minor* apud Strabo. scribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur *Melæ*. *Gamblacianum* etiam Sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus. Portus, ut hodie, de quibus plenè Lucas Aurigarius Chartav & quatuor sequentibus, sic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obti-

Portus.

nent locum *Staliocanus, Vindana, Brivates* & alii quidam Veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, aliis *S. Paul de Lyon* in Britannia existimatur, *Roscon* aliis, quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior, quamvis enim oppositam habeat Insulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet Navibus ingressum. Priori, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *Le Taurcau*) qui circumposita habet rupes innumeras & latentes & eminentes; a quibus magnum Nautis malè providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorii Gobæi, *Vindana* occurrit Portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*. Jovio malè *Brest*. Adscribit hinc ΒΡΑΣΑΤΗΥ Portum Ptolemæus Nomen hodiè fere retinet, *Brest*. Sequitur apud eundem Ζητὰρ Portus; *Lussou* vel *Luxo* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. scribitur, hodie *la Rochelle*, ut arbitratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad Montes, Gallia aliis, quam aliis, locis est montior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavensis Ager suos etiam habet Montes, qui in Britannorum Pictonumque fines latè se insinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant Veteres Scriptores *Cebennam, Vogesum, Jiram*. *Cebenna* Mons est, qui, ut Cæsar scribit, *Arvernos* (*ceulx d'Auvergne*) ab Helviis (*ceulx de Vivaretz*) distinguit. *Gebennam* Plin. *Gebennas*, Lucanus & Aufonius nominant; *Gebennicas* Mela. Vera genuinaque scriptura est, ut Scaliger suis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per c: Dicit enim hodie *Montaignes de Cebenes* & *Cevenes*: ut rectius *Cemmeni* Ptolemæo & Straboni, *Cebennæ* Latinis quibusdam dicantur.

Montes.

dicantur. *Cebennæ* Veneto, Nozoreo, Villanovano *Montaignes d' Auvergne* nominantur. Horum Montium pars hodie *Tarara*, teste Gulielmo Budæo lib. 1v. de *Asse*, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur *Petræ* incisa, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunensem nunquam frequentarunt. Vulgo *La Chere de la Verité* vocatur. Jurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne, eoque nomine nonnihil, quo Genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Galliæ Mons *Cæsari* lib. de bell. Gall. 1v. Lucano lib. 1. Plin. & aliis. *Vocetus* vel *Vocetius* corruptè dicitur apud Tacitum lib. 1. Historia. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine a Str. describitur lib. 1v. Hodie *Mont de Faucilles*, aliisque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur *Cæsar*, & infinitos alios fluvios, quorum plerique Rhenū petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit *Ortelius* ex Libello MS. Magni *Gruberi*, in quo Rhenum describit: addens, Fractum hunc *Estaye* Gallicè, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ Tabula. jussu & impensis Ducis ab Ioanne Scyllio accuratè delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teste, præter *Asarum* herbam provenire. Gignit *Vogesus* in valle Leberia Argentū purum sed, ut notat *Munsterus*, nō ita multum. *Jura* Galliæ dicam, Mons, an Germaniæ? Olim ferè totus Galliæ quam Helvetia Belgicæ adenseretur: Hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium ejus statui solet in finibus *Basilienſiū*, juxta Rhenum, è regione *Waldzhuti*. Altus est, multisque & ingentibus subnixus saxis. Meminerūt ejus *Cæsar*, *Plinius*, alii. *Pto.* *Jurassus* est: *Strab.* *Jurassus* & *Jaras*. *Ævo* nostro *Accolis*, *Incolisque* pro ratione Locorum aliis atq; aliis

vocatur nominibus, *Haud* procul arce *Hasburgensi* prope *Burgim* (opidulum est sic dictum Idiomate Germanico a *Ponte*, qui hic super *Arolam* ex uno *Arco*) *Borzberg* audit: a pago *Botzen*, qui cū multis aliis *Pedi Mōtis* adlocatus. Hanc *Juræ* portionem *Vocetum* vel *Vocetium* esse *Cornelii Taciti* censent *Munsterus*, *Scudus*, *Lazius*, & alii. *Ortelius* tamen apud *Tacitum* *Vogesum*, de quo ante, legendū esse minimè dubitat. Est eadem hac *Montis* parte *Vallis* ingens cui nomē *Frickthal*, a pago cognomine. Occurrunt & alię hic ibi *Valles*, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes: quarum tamen nulla *Montem* per transversum penetrat. Ubicumque volueris trājicere, opus est alta scansione. Inter *Ararim* porro & *Farspurgum* hic Mons appellatur *Schaffmat*, quod Latinis *Ovinum* sonat *Pratum*. Inter *Opidum* *Olsen* & *Humburgensem* *Præfecturam* dicitur *Nider-Hauwenstein*, *Inferior scētus Lapis*: Per saxa enim factum est iter. Inter *Walnburgum* & *Balstallium* *Ober-Hauwenstein* vocatur, *Superior scētus Lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per *Montis* declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *VVasser-val* nuncupatur, id est *Aquæ ruina*. Ulterius eundo *Jurtē* ab *Sabaudis* prisco fere nomine appellatur. *Brachium* quod se extēdit *Basiliam* versus, uno ab urbe *milliario*, juxta *Byrsam* fluvium *Blouwen* dicitur: crescitque non parum in altitudine & asperitate quousque *Delspergum* veneris, ubi rursus in planiciem diducitur. Ulterius versus *Bellele* *Monasterium* Gallicum procedendo, rursus crescit, ac deinde iterum evanescit spatio unius *milliarii*: hinc iterum saxosum horrendumque *Montis* jugum ab Oriente in Occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur *Julius Cæsar* perforatō in portæ formam saxo. *Portam* hanc nominant alii *Pierreport*, *Petræportam* alii

Pierre-pertus Petram pertusam: Descriptam verè accurateque ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquando transgressus, testatur. Inscriptionem supra Portam Martis clarè idem deprehendit, nisi quod primæ vocis litteræ reliquis magis sint extritæ.

*N.::: Angli via ducta per ardua montis
Fecit iter Petram scindens in margine fontis.*

Per hunc fontem intelligit Poëta Byrsam amnem, qui ibi ex Petra magna Aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosque quos ad Vulturinū respicit, & Burgundos, quos ad Caucum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. I duobus locis Iura Sequanos ab Helvetiis dividit) secus varios Lacus, quorum præcipuus Lemanus; ubi longè latèq; *Mons S. Claudii* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De aliis, qui ad Gallias etiam nonnihil spectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispaniæ: de que Alpibus differam, ubi Italia percurrenda mihi erit. Silvæ Galliis sunt frequentes, non tamen, ut aliis in regionibus, magnæ, non densæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *Les Forests de Versay, Longoumey, Perfi, Sille, Charnay, Andain, Maine, Concise* apud Britannos Inferiores, *de Bostblanc, de Toriant, de Guierche*. apud Pictones, *Les Forests de Mouliore, Dyne, Bresse, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberto* cum aliis visitur; apud Andegavos, *Loursaie & Marson*. Totus Bononiensium Ager una quasi obsessus est Silva, cujus partes, *Les Bois de Surene, Celles, Har delot, Dalles, Bourfin*. Apud Veromanduos haud procul Perona Nemora sunt *Reçoigne & Bouhã*. Apud Picardos, *Bois de Baine, de Beau-*

Silva.

lieu, de la Fere, de Coussi. Nec suis caret Silvæ Lotharingia: *VVarned-VVald, le Banbois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Benoye, de la Vøge, Mortaigne, Doseyne*, In Burgundiis multæ sunt silvæ, quarum nunc nō occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ passim per Gallias hic ibi sparsæ. *Arduenna*, hodie potissima parte est in Inferiore Germania, ideoq; ibi describenda, *Galicam* vocat Claudianus: & *Silvam Galliæ maximã* Cæsar lib. VI de bello Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero admodū deditos Religioni, atque inter primos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper præ reliquis eam servaverint & coluerint, non solum Veterum scripta & monimenta: sed etiam Tempia, aliaque Religioni loca destinata testantur, quæ in urbibus & pagis ubique magno numero conspiciuntur. Certè in una urbe Parisiensi LXIX universim numerantur: inter ea augustissimū, Cathedrale D. Virginis; quod jactis ab Philippo Augusto anno cxc cxc i. fundamentis, serio ædificari cœptum cxc cclvii. D. Ludovico regnante: ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis cxx sustinetur, Longitudo passuum cxxxiv: latitudo lx: altitudo c. Chorus lapide cinctus, Historiis ex veteri Novoq; Testamento insculptis. In ambitu habet Sacellæ xlv. ferreis Clathris munita. Universim Portæ xi. In fronte tres biforæ statuis xxviii Regum insignes. Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campanariæ, altitudine xxxiv Cubitorum. Campana Maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginti Viros flagitat pulsanda: Sonitus sereno cœlo per septem Leucas facilè auditur. Infinitum esset reliqua Tempia, quæ hic & aliis in locis visuntur, describere. Infinitum, Abbatias, Cœnobias, Monasteria, Xenodochia, Nosocomia, Prochodochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus,

Opera publica.

Ratio gu-
bernan-
di.

cibus, quid de conspicuis Regum Palatiis? Quid de Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de aliis tam publicis quam privatis ædificiis? De his ego tacere malo quam parum dicere. Status Galliarum hodie Monarchicus est; locusque ibi Regiæ, quæ vetustissima divinissimaque Aristoteli censetur, Gubernationi. Rex nascitur, non suffragiis designatur; Sexus Masculini, volente id, ut quidam perhibent, lege Salica. Regem ita amant, ita colunt, venerantur Subditi, ut nihil supra. Penes eundem rerum omnium est arbitrium. Duodecim-Virorum Collegium Caroli Magni est institutum. Alii ab Ovo Trojano repetunt. *Parcis les Pairs de France* dicti, quod proxima secundum Regem & velut pari essent dignitate. His solis sacrandi Reges & jus est, & in Regni possessionem mittendi. Horum lex vulgo *Laici*: reliqui dicuntur *Ecclesiastici* vel *Clerici*. *Laici* sunt *Duces* vel *Comites*. *Duces*: *Burgundus, Normannus, Aquitanus*. *Comites*: *Flander, Campanus, Tolosus*. *Ecclesiastici* itidem vel *Duces* sunt vel *Comites*: *Duces*: *Remensis*. *Archiepsc.* *Landunensis & Lingonensis Episc.* *Comites*: *Catalaunensis, Noviomagensis & Belovacensis Episc.* Sunt & septem summi Senatus per Galliam, quos vulgo *Parlamenta* vocant, a quibus appellare non licet: *Parisiensis, Tolosanus; Rotomagensis, Burdigalensis, Aquensis, Gratianopolitanus*. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet: Sunt in Gallia *Archiepiscopatus XII*, *Lugdunensis Primas, Lyon, Aquensis, Aix, Viennensis; Vienne; Remensis, Reims; Narbonensis, Narbone; Tolosanus, Tolouse, Burdigalensis, Bordeaux; Auxitanus, Aux; Bituricensis Bourges; Turonensis, Tours; Rotomagensis, Rouen; Senensis, Sens*. *Academix* in regno Gallix sunt hæc: *Parisiensis, Pictaviensis, Bituricensis, Tolosana, Burdigalensis, Nannerensis, Lugdunensis, Avelanensis, Montispeffulana, Cadurcensis, Gratianopoli-*

Academia
Bonarum
artium
studiis cele-
bres viri.

tana, Valentina, Valence, Remensis, Andegavensis, Cadomensis, Nemavensis, Romana, Romans, Avenionensis, Dolana, Massiliensis omnium antiquissima, ab Græcis orta, Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti Viri, Theologi, Jurisconsulti, Medici, Alii exierunt: Quos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, Lecturis vero tædium. Nobilitas sanè Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc universum dicam, tamq; assiduo labore Meliorum Literarum Studiumque genere excellit, ut nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familiis noctes diesque inhærere Chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacunque re in medium prolata expeditissime possunt, Methodo admiranda, ex tempore & absque ulla præmeditatione per horas aliquot, non sine audientium stupore differere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Parisiis *Regiæ Majestatis, & S. Victoris*, ut alias publicas & privatas præteream optimis rarissimisque cum editis, tum Manuscriptis refertas libris. Ad Mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab Doctrina minimè alienos esse, testantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis literis studia non uno in loco Symmachus. Marcus Portius Cato originum lib. I. I. apud Charisium Sosipatrum; *Pleraque Gallia, inquit, duas res industriosissime persequitur, rem militarem & arguere loqui*; ne nesciamus Veteres Gallos inter alias gentes Eloquentiæ gloriam reportasse. Ingenium simplex, nullaq; devinctum malignitate (egregia hæc Veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de iis oculatus testis Julianus, *Quod adulari nesciant; sed liberè ac simpliciter cum omnibus æqua-*

Bibliothe-
ca.

Mores.

bilique jure vivere. Venerē Nuptiarū Deam & Bacchū lætitiæ datorem Conjugii, Prolisque, & Vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum novisse. Quæ his aliisque talibus adversantia nonnulli proferunt, ut convicia, & tanquam ab maligna mente manūque profecta, sunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis Veterum Scriptorum de Gallorum Indole Monumentis, factaque cum Genio, qui iisdem hodieque est, commissione, falsum esse quod tradit Servius, Gallos pigrioris esse ingenii; quod Iulius Firmicus, stolidos; quod Iulianus, quasi sui oblitus, stupidos, & rusticitatē amantes; quod Polybius, Doctrinæ & Artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandro, in fidos esse, crapulæque & ebrietati deditos: quod Livius Polybiusque molles esse & effœminatos: quod Mela, Auri avidos, superbos, superstitiosos: quod Solinus, vaniloquos: quod denique pecuniæ infatigabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis instillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos, ait Florus lib. 111. cap. x. tantum feroces dixerit, fraudibus agunt.* Avidos Iurgiorū docet Ammianus lib. xv. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandā linguæ intemperantiā, Sermone notans eos uti brevi & subobsuro: multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in suam laudem dicere, & ad cæterorum contemptum: mi-

naces esse ac detractores, opinioneque inflatos. Jactantia illa ab Strabone etiam est animadversa. Atque ea Gallica ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. vii nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est lib. 1. Helvetii Diviconis elatio, dum Helvetiorū virtutem extollit, Romanæ Cladis memoriam objicit, Cæsaremque minitendo, admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani constitissent, ex calamitate Populi Romani internecone exercitus nomē caperet aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat se unum Consilium totius Galliæ effecturum, cujus consensui ne Orbis quidē terrarum possit obistere. Quod ad Veterum Gallorum Religionem, Cultumque in rebus sacris servari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fontejo scribens, *Gallos minimè ulla Religione moveri.* Audiendus potius Livius: qui, etsi incæteris satis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam Religionis* adfirmat; & Cæsar l. vii bell. Gall. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus.* Maximè autem Mercurium coluerunt, eodem Cæsare teste: Celtas Iovem coluisse attestatur Max. Tyrius, cujus signum altissima Quercus. Dianam templum habuisse apud Massilienses, Str. testis est: & apud Gallo-Græcos Diauam cultam, Polyæ. lib. vii & Plut. commemorant.

Esum sive *Hesum*, *Teutatem* & *Teranem* Deos habuisse Gallos, *Lactantius*, *Lucanus* & *Minutius Felix* referunt: sed *Martem*, *Mercurium*, *Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus est apud *Ausonium*, qui *Belis* apud *Herodianum* in *Maximinis*; idem forsitan cum *Tibilene* *Tertulliani* in *Apologetico*, qui Græcis aliisque *Apollo* putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio*; de quo monumenta extare notat in *Convenis* Novæ populariæ *Vir Nobiliss. Iosephus Scalliger* ad *Auson. lib. I. cap. IX. Herculem* etiam *Ogmii* nomine coluisse Gallos, auctor est *Lucia*. In *Hercule Gallico*. Galli autē Veteres Deos suos in dextram conversi adorabant, *Athenæo* scribente. Diis Homicidio aliisque rebus sacrificabant, *Marti* imprimis, teste *Cæsare*. Nul- lum autem Gallis Veteribus Sacrificium erat sine *Dru- idis*, inquit *Diodorus*. Fuerunt hi olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi*, de quibus *Lucanus*:

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi sudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cæli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Diisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. ——— Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignavum est redituræ parcere vitæ.

Atque hæc de moribus Gallorum in Sacris: nunc de

eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus, Gallos ad Concilium armatos venire solitos, testatur *Livius*. Scribit *Strabo* id in Gallorum Conciliis usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens *Minister publicus* districto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de sago *Interpellatoris* tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. *Gallorum subita & repentina Consilia:* (inquit *Cæsar*;) *in Consiliis capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student.* Notat idem *Cæsar*, Gallos, ubi major atque illustrior res incideret, eam clamore per *Agros* *Regionesque* mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos*, ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur: Etiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias, eodem memorante, ab uxoribus Dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum Dotibus communicant: hujus omnis pecunia conjunctim ratio habetur, fructusque servantur. Uter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores, sicuti in Liberos, vitæ necisque habent potestatem, Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore Viris similes, facit *Diodorus*: fecundas & bonas educatrices, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium *Servitus*. Plerique ait *Cæs. lib. VI. quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum aut injuria Potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque, quam apud Romanos. *Domi- ni* namque Galli suos obæratos, atque, ut *Cæsar* voce Gallica*

Vitam.

Gallica appellat, *Ambactos*, honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. *Ficilia* porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta. Cœnabant sedendo omnes non in sedibus, sed in solo, super stratis Luporum aut Canum pellibus (in Toris apud Strabonem) ministrabant eis pueri juniores, ætate tenera. Iuxta eos ignes fiebant, iisque adposita viscebantur Ollæ & Verua Carnibus plena, maximè suillis, tam recentibus quam salitis: sed & omnis generis Carnibus: plerumque vero Cibus erat cum Lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latinè sonantem: *Celtæ fœno substrato Libationes propinant super ligneis mensis parvam exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leviozem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis aut in Verubus assa: hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant; & si quid ægrius ducitur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in Conviviis Pisces, qui Fluvii adcolunt, Interiorisque & exterioris Maris littoribus: & eos cum sale, Aceto & Cymino (quod etiam potioni injiciunt) assos. Et paullo post: Locupletes vinum bibunt ex Italia petatum vel*

*Massiliensium regione, & id merum, interdum Aquæ paululum affundentes. Hætenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est auctor lib. xxxi. cap. ult. Ex Hordeo Potum, quem Zythum appellabant fecisse, & alium ex aqua, in qua favum Mellis laverint, Diodorus tradit. Quod ad Vestitum, Saga ferebant, notante Strab. eaq; densa ex Lana texebant, Lænas vocantes. Hujusmodi Saga scribit Plin. lib. vi. cap. xlviii. Scutulis dividere Gallos instituisse. Quæ Pli. Scutulæ, Diodoro sūt *πλιθία*. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante; quæ quas Galli hodiè vocât *Lausanguias*, quasi *Laurangias*, ab Lauri folio, quod habet Rhombi figurâ. *Braccis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmen barbarum Tacito) utebantur Galli circum *extentis* vel *laxis*. Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli *Fiffilem* manicatam usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo *Pallatrock* vel contractè *Palt-rock*. Annulis dicit uti in digitis, nihil distinguens Diodorus; in medio tantum, Plin. natur. hist. lib. xxxi. cap. i. Sed de his satis, ad specialiora Galliarum pergo.*

Vestium.

D d

Britannia

Britannia, Normannia, Belfia.

Regio unde
dicitur.

Britannia, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolae a Britannis, quos nunc Anglos dicimus, sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea confederunt, Vortigerno regnante, a quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerat. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliae parte Britannorum fuerint coloniae, quae tunc auctae exsilibus Britannis, quam vim domi passii fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt haec loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

*Vicit Aremoricis animosa Britannia gentes,
Et dedit imposto nomina prisca jugo.*

Unde & olim *Armorica* fuit appellata: praecipue qua ad Mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia. *Armor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad *Mare* vel *Situ.* *supra Mare*, teste Camdeno. Ad Orientem Normannos habet, Cenomanos & Andegavenses cōfinales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, Peninsulæ instar, unde non inconcinne *Cornu Galliae* dicitur; soleæque ferreæ speciem referre, cujus exterior pars subrotunda Mare: interior vero concava, respicit Mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem latitudo. Regio est amoenissima & fertilissima. Pratis abundat & Erycetis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas habet Argenti, Ferri, Plumbi. Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis, quo minus Galliam totam occuparent

Soli fer-
siliens.

obstaculo fuerint. Certè Rithimus istorum Rex, XII millia Britannorum contra Gothos, in auxilium Romanorum eduxit, ut author est Iornandes. Prælio quoque adversus Atilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiae, quod Reges Galliae totam hanc oram de qua superada desperabant, Normannis, utpote bello magis adfuetis, olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventum: Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quae antea Regi Galliae paruerat, Postea proprios habuit Duces. Ultimorum eorum fuit Franciscus; qui anno Mccccxc vita functus, unicam filiam Britanniae hæredem reliquit. Hæc Maximiliano Archiduci Austriae Romanorum Regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset rapta est a Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Franciae adnexa fuit. Ea hodie duplex est: *Superior & Inferior*, illa Ligeri vicinior, hæc Angliæ, diciturque; alio nomine *Ripiensis*. Superioris Metropolis est *Urbs Nannetica*, vulgo *Nantes*. Ptolemæo *Κονδισίνων Ναννέτιον*, ut censet Iosephus Scaliger, Cognatus & alii. Sedes fuit olim Britanniae Ducum: Comitatus habens titulum, Ducisque Primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosque; alios fluviolos sita, loco peroportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, ut & quatuor quæ sequuntur. *Urbs Redonica*, vernaculè *Rennes*: *Condate Redonum* Ptolemæo, *Condate Antonino*. *Dolum*, opidum nunc, olim *Arx*: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brien*. opidum non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem, in ea *Arx* urbi protegenda excitata. *Fanum*

Imperium
majorum.

Urbs.

Saxi

Sancti Machlovii, vernaculè *S. Malo*. *Dinan* opidum pulchritudinis eximie, in deliciis aliquando Britannie Ducibus. Sunt & Britannie Superioris alia Opida *Rieulx*, *Chateau-briant*, *Lambellæ*, *Vitray*, *Ingon*, *S. Aubin du Cormier*, *Mont-contour*, *Plerel*, *Jocelin*, *Malcstroit*, *Pontigni*, *S. Julian*, *Encenis*, denique extremum versus *Pictones*, sub quo comprehendi solent ditiones, quæ vulgo *Clissonis*, *Raiz* & alia. In inferiore urbes & opida celebriora: *Venetia* hodiè *Vannes*; *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*, *Tricoricense Opidum*, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet*, *Morlaix*, *Quimpelray*, *Conquerneaux*, *Quimpercorentin*, *S. Renaut des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron*. *Le Pais de Guel*: *Baignon*; *Montfort*; *Vannetais*. Flumina Britannie sunt *Ligeris*, *Rausa*, *Ella* & alia. Mare commerciis aptissimum est: unde *Sal* extrahunt adcolæ, quod ab *Sole* induratum *Conregionalibus* vendunt. Præter autem superiores urbes & opida, commodissimos etiam *Portus* præstant *Brest*, *Ancrayum*, *Hanebontum*, *Pontsecrot*, ubi magna *Ostrearum* copia legitur. *Archiepiscopus Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet *Episcopos*: *Nannetensem*, *Nantes*; *Venetensem*, *Vannes*: *Briocensem*, *S. Brieu*, in his tribus *Gallicè* & *Britannicè* loquuntur. *Curisopitensem*, *Cornovaille*; *Leonensem*, *S. Paul de Leon*; *Tricoricensem*, *Triguier*. In quibus *Britannica* tantum lingua, quam vocant *Briton* *Britonant* in usu est, quam veterum *Trojanorum* linguam esse putant. *Machloviensem*, *Saint Malo*; *Redonensem*, *Renes*. Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad popula tractare soliti.

Flumina.
Mare.
Portus.
Mores.
Status
Ecclesiasticus.

Normannia
unde dicta.

Normannia sic dicta a *Populis Septentrionalibus*: *Nort* enim, *Idiomate Germanico*, *Septentrionalis Orbis*

terrarum plaga: *Man*, *Vir*: *Normannia*, *Terra Franciæ* viris eo ab *Septentrionali* ora vel *Arctico* orbe ex *Dania* *Norwegia*que profectis ad habitandum data. *Notæ* sunt *Normannorum* in *Germaniam Galliamque* excursions. *Normannia* autem ad *Occidentem Crenone* fluvio a *Britannia* secernitur, a *Septentrione Oceano* terminatur, a *Meridie Cenomannis*: ad *Orientem* vero habet *Franciam propriè dictam*, (In qua est *Lutera*) a qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad *Galliam Lugdunensem*, sed aliqua ejus pars ad *Belgicam* spectat. Eam sexto vix die expeditus pertransit. Regio fertilissima, Frumenti admodum fertax, Pomis atque *Piris* adeo referta, ut hinc potum gens sibi affatim exprimat, & ad externos copiosè Fructus exportet. Estque pecoris magna copia. *Rollo* *Normannus* atrocissima excursionem in pleraque *Galliarum littoralia* & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem *Carolus Simplex* *Francorum Regem*, ut *Rolloni*, ad *Christianam pietatem* invitato, *filiam Gillam* dederit uxotem, totamque dotis nomine *Vest-richam*, & qui super *Ligerim* *Britannos*, primusque hic factus est *Dux Normanniæ*. Urbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Rouen*. Fluviis adfidet, ad *Meridiem* quidem *Sequana*, maximarum navium (unde ingens *Mercaturæ* commoditas) capaci; ad *Orientem* minoribus *Rubeco* & *Aubetta*; ad *Septentrionem* latissimos pratorum habet *Campos*, Montesque præcelfos. *Sequana* ponte stratus est ingeniosi artificii structuræque, siquid in *Galliis* aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcibus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque urbs hæc *Archiepiscopatu* & *Parlamento* celebris. Sunt præterea *Aurenches*, *Evreux*, *Bayeux*, *Sais*, *Constantes*.

Sine.

Solifertilitas.

Imperium
majorum.

Status Ec-
clesiasticus
Vulgus
Mores.

ces, Lisieux, Alencon, Aumale, Longue-ville, Eu, Harcourt, Tancarville, Malevriar, Mortain, Mongommery, Thorigni, Gisors, Caen &c. Normannia quibusdam statuitur duplex, *Superior & Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alencon, Aumale, Longue-ville*. Comitatus *Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevriar, Mortain, Mongommery*. Cōtinet item hæc Normannia illam regionis portionē quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comit. & Ballivatus. Et Baroniam *l' Aigle*. Inferior in minores distrahitur partes, quæ vernaculè *Caen, Bessin, Conflantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, Le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis Rouen*, cui subsunt Episcopi *Saiensis, Sais; Constantiensis, Constances; Lexoviensis, Lisieux; Abrincantensis, Auremches; Bajocensis Bajoux; Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprimè gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Belsia.
Soli ferti-
litas.
Superior
Belsia.
Situs.
Urbes.

Belsia vulgo *La Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & Frumenti valdè ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior*. Superior, *La haute Beausse*, initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutū agros & ulteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andegavensis, Comitatus Perchensis. Carnutum Territorium* vulgo *le Pays Chartrain*, adhaeret hinc Perchensi Comitatu, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliaë parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni

genere Frumenti, Fructuum, Pecoris abundans: Vini non destitutum. *Primum Opidum Carnutum* audit, *Antricum Ptol.* nunc *Chartres*. Opidum hodiè non potestremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenferi *Comitatus Druidensis & Montfortius*. Sunt hic Opida *Dreux & Montfortium*. Ducatus *Andegavensis, La Duché d'Anjou* peculiarem Tabulam habet. Comitatus *Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgò *le Perche Govet*, cuius primum Opidū *Nogent Retron*. Altera superior in qua *Mortaigne* Opidum. Sequitur Media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago, Vendomium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & ad Turonensium usque agros. Reliquas fertilitate sua Belsias superat. Comprehendit partim Comitatus, *Blesensem, Dunensem, & Tonnoisensem*; partim Ducatus *Vindocinensem & Turonensem*. Inferior Belsia restat. Ea Campestris omnino & plana: Frumenti valdè ferax, totius Galliaë horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab Opido Stampenū procurrit, versus Orientem quidè ad Senones usque, versus Meridiem ad pontem Aurelianensem. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Diiones* vel *Territoria Lorriacum & Solonium*. Archiepiscopus hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomannensem, Le Mans, & Andegavensem Angiers*. Episcopus *Carnutensis, Chartres*, subest *Senonensi* in Campania, & item *Aurelianensis*.

Media Belsia.
Situs.
Soli ferti-
litas.
Opida.
Inferior.
Soli ferti-
litas.
Urbes.
Status Ec-
clesiasticus

Aquitania.

Regio un-
de dicta.
Situs.

GAlliam *Aquitanicam*, cujus pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab opido, *Aquis*, *Aqs*, derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septentrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, xx Comitatus & vi Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Gujenna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonis*. *Vasconia* sive *Gujenna* ad Oceanum sita inter *Bajonam* & *Burdigalam*, agrum habet Vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerat*, *Orthes*, *Bazes*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamē fontibus calidis, Salinis, & Metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala* Ptolemæo, veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt. *Arvernia*, *Le Pays* & *Duché d' Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurcos, Petrocorios & Lemovices: Septentrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. Sa-

Vasconia.
Situs.
Soli ferti-
litas.
Urbes.

Arvernia.
Situs.

perior, *Le hault pays d' Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, Primariam habet Urbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratium*, *Buillons*, *le Puy* &c. Territorium quoque & *Baillivatus Beaucaire*. Inferior optima est & fertilissima: Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modū referta. Metropolis illi *Claramontium*, *Clermont* vulgo, Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu opida sunt *xix*, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* cæteris præstant. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem *Pictonibus* est conterminus: ad Occasum *Santonibus*: ad Meridiem *Burdigalensibus* & *Petrocoriis*, ad Orientem deniq; *Lemovicibus*. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Urbs antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini *Carantono* imminet, Agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium Opida sunt, quæ vulgo: *Marçon*, *Chasteau Neuf*, *Blaisac*, *Chabannes*, *Confollant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Gourville*, *la Roche-Foucault*, *Marveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon* & *Bonteville*. De *Biturigum* regione in propria quam obtinet Tabula dicemus. *Turonis* vulgo *Touaine* incipit tribus supra *Ambaciensem urbem* milliariibus, versus *Bleas*: terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in *Spiritualibus* agnoscens Episcopum *Andegavensem* & *Chonsai*. Hi enim limites statuunt inter *Turonenses* & *Andegavenses*. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis Aëris constitutio: adeo ut totius Gallie Hortus atque *Poma-*

Orbes &
Opida.

Inculis-
mensis
ager.
Situs.
Soli ferti-
litas.
Urbes &
Opida.

Turonis.
Situs.

AQUITANIA

NIE PARS

MARE MEDITERRANEI PARS

Soli ferti-
litas.

rium vocetur. Vini Frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernaculè *Tours*. Urbs opibus & Ædificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris: ad Meridiem & Occidètem Idra fluit. Minorum gentium hujus Ducatus Opida sunt *Ambocia*, *Langerfum*, *Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosa*, *Tolose*: *Narbona*, *Narbonne*: *Albretum Albret*: Ager *Arminiacensis*, *Armignac*: *Bigerronum*, *Bigorre* Feudalis Tolosano: *Beaz*; *Estrac*: *Commingeois* Feudalis Tolosano ut & *Foix*: *Ventadour*; *Pompadour*: *Monrignac*, in *Poitou*: *Perigore*, *Perigoux*: *Esparre*: *Lymosin*, *Lymoges*: *Poitou*; *Marche*; *Fronssac* Viconté: *Touraine*, *Tours*: *Aulnay* Viconté: *Basque*. Dominia: *Planes*, *Grave*, *Chaloces*, *Saintonge*, *Aulnis*. Archiepiscopi V sunt: *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Carcassonensis*, *Carcassonne*: *Agathensis*, *Agde*: *S. Pontii Tomeriarum*, *S. Pont de Tomieres*; *Aletensis*, *Alet*: *Magolonensis*, *Mompelie*: *Elnensis*, *Elnè*: *Bitierensis*, *Besiers*. *Lutovenensis*, *Lodent*: *Nemausensis*, *Nismes*: *Ucetiensis*, *Usetz*. *Bituricensis*, *Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont*, *Rhodes*, *Lymoges*. *Mande*, *Alby*, *Cahors*, *Castres*, *Tulles*, *S. Flour*, *le Puy* exemptus *Burdigalensis*. *Bourdeaux*, sub quo sunt 8. *Poitiers*, *Lucon*, *Maillezais*, *Saintes*, *Engoulesme*, *Agen*, *Codon*, *Sarlac*. *Tolosanus*, *Tolose*, sub quo Episcopi *Pamiers*, *Mirepoys*, *Montauban*, *La Pour*, *Rieux*, *Lombes*, *Papons*. *Auxitanus*, *Aux*, sub quo *Aquensis*, *Aqs*: *Convenarum*, *Comminge*: *Tarbensis*, *Tarbe*: *Vasatensis*, *Basas*: *Lescuriensis*, *Lescure*: *Lactorensis*, *Lictonre*: *Consar anensis*, *Conserans*; *Oleronensis*, *Oleron*: *Bajonensis* alias *Bajacensis*, *Bajone*: *Adurenensis*, *Adure*, aliis *Ayre*.

Arelatense Regnum.

Regi.

Regnum Arelatense ab Urbe *Arelato* nomen habet; re-

giones complectitur inter *Rhodanum* & *Alpes*, quæ olim Imperii erant. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus* & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat variè quæritur. Quidam a *Sabatis Vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudiensis* Volaterrano *Anwe*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul voje* Via per *Salices*, aut *Sauve Voye*, *Salva via*: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis Lectores distingere solent. Conja-cent *Sabaudia* a Septentrione, *Burgundiæ* Comitatus, turbatoribus Limitibus, & *Helvetia*, *Lemanno* Lacu interposito; ab Ortu, *Valesia* *Pedemontiumque*, finibus non multo certioribus, nisi quod Montes intercurrent editissimi; ad Meridiem & Occasum *Delfinatus* se offert, cum nonnulla *Rhodani* portione, *Sabaudos* separantis ab *Burgundiæ* Ducates Incolis. Aër *Sabaudiæ* purus est. Regio valde montosa. Quod ad *Valles* & *Campestria* loca, Solum amœnum satis & fecundum præcipuè versus *Septentrionem*, secundum *Lemanni* Lacus Tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab *Lacus Ripa*. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi tum qua *Mons Minor S. Bernardi* attollitur. Metropolis *Sabaudiæ* *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua *Parlamentum*. Urbs in convalli sita Montibus undique cingitur. Cum *Sabaudia* tanquam partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*: & aliquot Dominia: *Ditio* denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur *Antonino*. Urbs est miræ antiquitatis. Sita hodiè ad *Lacum Lemanum*, bipertita in duabus *Rodani* ripis, conjuncta liguo ponte, cui per interjectam *Insulam* firmiori, utrim-

Situ.

Soli ferti-
litas.Animali-
um varietas.

utrimque Domus impositæ: Major Meridiem est versus, Minor ad Septentrionem. *Maurianensis* vulgò *la Morienne* expansus est ad Archum fluvium, ubi *S. Jean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasius*, *Tarentaise*, conclusus ferè spectatur inter Montes Alpinos, Fluviosque Archum & Aram. Nomē habet ab Urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Mouster* Incolis: Germanis *Munster* in *Tartaansen*, *Muſterium* Latine scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Opido *Susa*, haud procul Fonte *Doriæ* flu. qui infra *Turinum* in *Padum* se exonerat. Sunt & alia *Sabaudia* opida: *Aiguebelle*, *Mont Belial*, *Bellay*, *Nicy*, *Montmelian*, *Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini* quod vernaculè *Chasteau Delphin*. Huic ad Meridiem adhæret Provincia: ad Septentrionem *Bressia*, interfluente *Rodano*: qua Occidens est *Venissæ* se pandit Comitatus: qua Oriens, Conregionalia jacent *Pedemontium* & *Sabaudia*. Urbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, *Allobrogum* Metropolis *Strab.* eorundem *Urbs mediterranea*, *Ptol.* *Biennus*, *Steph* vulgò *Vienna*. *Ebrodunum* *Eborodunum* *Ptol.* *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum*, *Ebrodunum vicus* *Strab.* *Ebrodunum* *Antonino*; vernaculè *Ambrum*. Episcopales Urbes sunt quinq; *Valentia*, *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapingum*. *Valentia* *Antonino* & *Ptolemæo*, vulgò *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, *Antonino*, *Die* vulgò; Metropolis *Agri*, qui vernaculè *Pays de Diois*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana* *Isidoro*, vulgò *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus *Delphinatensis*, *Isaræ* adlita,

Augusta Tricastinorum *Plin.* *Tricastina Urbs* *Sidonio*: hodie, uti cenſet *V.N.* *Iosephus Scaliger*, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* *Antonino*, vel quemadmodum in quibusdam *C.* legitur *Vapincum*, ut & in *Itineraria Tab. Gap*, hodie, *Caput Agri*, qui vernaculè *Gapencois* Montibus obsiti. Ipsum Opidum, ut hodie, sic & olim celebre, adcolis *Le Col S. Digo*. Minorū gentium Opida prætereo. De Provincia Descriptione proxima agitur. Ad quam antequam tranſeo, pauca de Statu Ecclesiastico ex Mercatore subjiciam. Archiepiscopi hic 5 sunt. *Tarentasiensis* in *Sabaudia*, cui subſunt 2 *Sedunensis*, *Sitten*: & *Augustensis* in *Augusta*. *Ebrodunensis*, *Ambrum* cui subſunt 9 *Dignensis*, *Digne*: *Grassensis*, *Grasse*: *Senetensis*, *Zena*: *Niciensis*, *Niza*: *Glandatensis*, *S. Gland fortè*: *Vanciensis*: *Vapincensis*, *Vap.* aliis *Gap*: *Briancon*, *S. Pol.* *Viennensis*, *Vienna*, cui sunt *Suffraganei* 6, *Valentinensis* & *Dienſis* conjuncti, *Valence* & *Dye*: *Vivariensis*, *Viviers*: *Mauriacensis* vel *Morionensis*, *S. Jean de Morienne*, *Gebnensis*, *Geneve*: *Gratianopolitanus*, *Grenoble*: *Romans*. *Aquensis*, *Aix*, huic subſunt 5. *Aptensis*, *Aps*: *Forejulienſis*, *Frejul*. *Sesturicensis*, *Sesteron*: *Regensis*, *Eres*: *Vapinsensis*, *Vapinte*. *Arelatensis* cui subſunt, *Massiliensis*, *Massilia*: *Vasensis*, *Vasison*: *Tricastinensis*, *Tricaste*: *Cavallicensis*, *Cavallion*: *Avinionensis*, *Avignon*: *Aurascensis*, *Orange*; *Carpentoracensis*, *Carpentras*, *Tolonensis*, *Tollon*. In *Lugdunenſi* Provincia urbe *Lugduno*, *Lyon* Archiepiscopus & *Primas Galliæ* refidet, habens sub se 4 *Suffraganeos*, qui sunt *Heduenſis*, *Autun*: *Matisconensis*, *Mascon*: *Cabilonensis*, *Chalon* ad *Saonam* fluvium, & *Lingonenſis*, *Langres*.

Statu Ecclesiastico.

Delphinatus.
Regio unde dicitur.
Situs.
Urbes.

E e

Hactenus

Provincia, La Provence.

Regio unde
dicitur.

Hactenus de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum tractui, etiam ultra Rodanū ad Garumnā usque *Provinciae* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provinciae* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione in qua *Massilia* & *Aquæ Sextia*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse *Provincias*. Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstantissima. Coniacet *Provinciae* ad Septentrionem Delphinatus, montium interpositu Velæorum, qui vulgo *Velaye*, intercurfuque magnæ partis Druentii Fluminis: Orientale ejus Latus claudunt & Alpes, & Varus Fluvius, cujus sinistræ ripæ adsidet Nicæa, Italiæ hic principium: qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissæ Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autem aliorū principū: partim Rodanus integer, Lugduno Arelatē usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. Cælum hic mite, clemens & valdè purgatū. Ac provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non sollicita cultura, nobilissimos: uvarum passarum Ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. castaneæ, Mala Citria, Cydonia, Granata, Crocus, Oryza, similiaque pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dant Vina. Solum deniq; passim gratum,

Cali tem-
peries.
Soli ferti-
litas.

ferax, Benignam. De Antiquissimis porro *Provinciae Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VI & Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciae Comitem*; ejusque Filiam unicam & Hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo Andium & Cenomanorum Comite*, ejusdem Ludovici Regis Filio, qui hoc matrimonio *Provinciae Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus Claudus* Cognomine, princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est Filius *Robertus*, Dux Calabriae, & Rex Neapolitanus. Robertū Avum excepit *Ioanna* (cujus pater *Carolus*, Calabriae Dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum Regina Neapolis, tum *Provinciae Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Joannis Francorum Regis Filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, Successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post *Ludovicum Comes* factus est Filius ejus *Ludovicus II*; quem sequutus *Ludovicus III* Filius, quum etiam ab *Ioanna II* Neapolis Regina in Regem Siciliae, Calabriaeque Ducem esset adoptatus, improlis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem *Ioannæ II*, *Renatum Andegavensem*, Fratrem, hic quum Regni Neapolitani *Provinciaeque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingæ Duci, ex Filia *Iolanta* Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* Fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio *Carolo* orbatus *Ludovicum XI*, Francorum Regem, omnium Bonorum Hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima justissimaque *Renati Lotharingici* expostulatione.

Imperium
majorum.

Habi-

Habitarunt hic olim *Salvi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentii, Ebroduntii, Dinienses, Vesdiantii, Sanicienses, Nerucii, Vencienses, Vulgientes, Aptēses, Rejenses, Ostavianii, Commoni, Foro-Juliienses, Segestorii, Albici, Oxubii, Deciates,* & alii. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium opida, urbes, duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sūt *Aquæ Sextiæ & Arelate: Aquæ Sextiæ Colonia*, Latinis, Paterculo; Solino aliisque dicuntur: quæ *Aquæ Sextiæ Colonia* Ptolemæo: *Sextilia* est apud Plutarch. in Vita C. Marii; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ tabulæ. *Coloniã Juliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ*, *Legio xxv* vocatur in antiqua inscriptione, Nummoq; Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum* Balnea: unde & hodie *Aix: Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos, anno v. c. 1333. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniã Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium: quo Barbaros ex iis reprimere littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppetere vires. Legendus Livi. lib. 131 ab. x. c. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo Legionis xxv Veteranis. Parlamenti Provincialis fedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbro Germaniæ populos, quique ipsis se junxerant, Tigurinos Abronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orofio & Aufonio lib. de Urbibus in Epigraphe & ipso carmine VI 1; *Arelatus* eidem Aufonio in eodem carmine, & aliis: *Arelate Cæsari*, Plin. Sueto. in Ti. Prin-

cipis Vita, Melæ, & aliis: *Arelatæ* denique Strab. quæ *Arelaton Salyorum Colonia*, Ptol. & *Arelate, Sextanorum* Plin. Ut *Coloniæ* meminerunt Lapidés de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias, Salyorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab Legionè VI, cui hic sua fuerunt Stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in Columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique Septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, & Alpium maritimarum, conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romanam* vocat Aufonius, carmine, cujus memini. Urbs ad Rodanum sita. Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Aufonius *Arelatum* Rodani Fluentis interficindi notat. Unde & duplex eidē lib. de Urbi. in extremo Mosella & Epistola XXI 11 ad Paull. quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, Simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita, septa undique paludibus, in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florētissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Aufonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur D. *Trophimus*, Pauli Apostoli Discipulus, anno Imperii Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus, ex cuius fontibus, ut Sossimus Pôtifex M. scribit universa Gallia Fidei rivulos accepit.

Arce potens hodie, Honorato Hilarioque, Præfulibus quomdam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus Provincia Civitatibus; Episcopales sunt undecim, in quibus, quod absque aliarum fiat indignatione, primas dabo Massilia. Massiliam Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, Massalia Strab. Steph. Veteribusque Nummis: Masalia Ptol. Marseille vulgo. Phocæensium Græcorum in Asia Minore est Colonia. Conditæ Olympiade XLV, scribente Solino; tempore Tarquinii Regis, ut notat Iustinus lib. XLIIII. Plutarchus in Solone conditam scribit a Proto, qui Protis aliis dicitur. Situm petroso in loco, indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. Rempublicam porro Massiliensium tantoperè laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fonteji, Civitatis illius Disciplinam atque Gravitate non solum Græciæ, sed pæne cunctis Gentibus anteponebam. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de Massilia: reliquæ urbes Episcopales sunt Dine: Dinia Pl. in Ebroduntis: Dinia Pt. in Sentiis, Grasse Grassense Opidum. Glanville Glanville Viris Doctis latinè scribentibus: Glanville Civitas, Notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi IV: In aliis libris est Glanville, in quibusdam Glanville. Falluntur qui Glanville Plinii, Melæ & Antonini cum Glanville confundunt. Glanville enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul inde Glanville? Quid Glanville hodie ignoratur. Senas, Sanitium, Vespertiorum Opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. S. Paul de Vinces: Vintium, Nervisiorum opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. Ventia, Dioni. Apt: Apt Julia: Vulgentium Plinio; Avia Julia & Abte Julia corruptè apud Antoninum: Nam in melioribus est Apt Julia: ut & in Itineraria tabula. Ries:

Rejus, Notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi III sic legitur; Civitas Rejus, id est Rejus. In tabula itineraria, scriptum est Reis Apollinaris: quod nondum liquet. Ferjus, Forum Iulij Planco ad Ciceronem, Forum Iulium, Commonorum urbs Ptol. COL. IUL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: Forum Iulium Octavorum Colonia quæ Pacensis appellatur & Classica, Plin. Hodie portus est Marinus. Cisteron, Segusteron apud Antonium & in Itineraria Tabula: Cisteron, inquit suis ad Merulam literis Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est Cessero. Sed Merulæ semper Pliniana Cessero eadem censei solet cum ea quæ Cessero apud Ptol. Tolosæ & Carcaffoni connumerata, quæ hodie in Languedokio Castres. Tolon Telonium Doctis Latinè scribentibus; Telo Martius, Antonino, Opidum in interiore Maris recessu, novem leucis Massilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis Opida: Antibe, Antipolis Deciatorum Opidum Ptol. Opidum Latinum, Antipolis, Plin. Tacitus Antipolim Narborensis Galliæ Municipium appellat: Coloniam Nummus Titi Imperatoris. Olbia Ptol. Melæque nota, Yeres vel Hieres hodie censetur, ad Mare, tribus ferè leucis Telono. Contra Opidum iacent nobilissimæ Insulæ, quæ Ptol. Stæchades. Ligustides, Steph. Hodie, opido cognomines, les Isles dicuntur de Yeres vel Hieres, Corallium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in Mari Ligustico. S. Maximin, Tecolata videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. Tarascon Strab. Tarascon Ptol. ad sinistram Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur Belloguadra, vulgo Beaucaire fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent Opida, Sault, S. Gilles, & alia.

Picardia & Campania.

Regio.
unde dicta.

Picardiae nomen quamvis non magne antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alii alia augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, num *Picardi à Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo antiquiores. Sunt qui appellatos censent picardos; quod ab his ortus primo ulus Lancearum, quæ vulgo *Picques* nuncupantur. Eam hodie, ut crasse definiam, ad Occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus: ad Septentrionem istæ Veteris Belgicæ jacent Regionem, quæ hodie *Artesia & Hannonia*: ad Ortum *Leuceburgum & Lotharingia* sunt porrectæ: ad Meridiem denique *Campania*, isque nobilissimi Regni tractus, qui specialiore notione *Francia* vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, Horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque *Franciæ*. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. *Picardia* autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem*. De *Vera* hic tantum dicam. *Vera (La Vraye Picardie)* cœpto Parisiis itinere, superatisque *Bellovacorum Agris* initium est ad *Crepacorium*. Comprehendit *Vicedamias Ambianam, Corbiensem & Pequignyam, Comitatus Veromanduorum & Retolorum: Ducatum Tiraschensem. Ambianæ (Visdamie d'Amiens)* nomen dedit *Ambianum* vulgo *Amiens*: olim ut multi Docti censent, *Samarobrina*, Ptol. appellatur *Samarobriga*. Quidam Antonini Codices *Samarbarivam*, alii *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, urbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigam* scribunt a *Ponte* (Belgicè *Brug*) quo *Somona* fluvius trajiciebatur, *Ambia-*

Situs.

Soli fertilitas.

Vera Picardia.

Urbes.

num certè urbs est ad *Somonam*, qui eam hic ibi findit (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore *Gratiano*, quod aquis ambiatur) munitioribus *Gallarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda*: *Fossis pulchris præaltisque vallata: clavis ea parte Regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sanè Incolæ Fidelitateque sunt insignes. Corbiensis ab Corbia, quod opidum est ad Somonam; quo loco fluvius, cui adjacet. Somonam ingreditur: clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. Curmiliaca fortè Antonini, inter Samarobrivam, Amiens & Casaromagum, Roye, ni fallor. Pequignya denique a Pequignyo vulgo Pequigny. Opidum est sic dictum, si vulgo fides a Pignone, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi *Gulielmus Nortmanniæ Dux*, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positus insidiis fuit obtruncatus per factionem *Balduini Comitis Cameracensis*, qui eum pacis ineundæ prætextu eo pellexerat. Testantur *Nortmanniæ Annales. Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alii *Galliæ populi, prisco nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum nunc signant Franciæ Geographi Sueffonum, Laudunensium, Tartenorū Ditiones, Urbes item Noziomagum & Fanum S. Quintini. Sueffones, hodie vulgo Souessons, vel Soissonois. Sueffonum Urbs, quæ hodie Soisson, arce prædita: Sueffones gentis voce apud Antoninum: Augusti Sueffonū Ptol. Laudunensium Ager, Laonnois, dictus ab *Lauduno*: cujus meminit *Vita Caroli Magni*, hodie *Laon*. Situs illi in colle. Tartenorum, vernaculè *Tartenois*, Metropolis est *Fera*, vulgo *La Fere*: Urbs egregiè munita, situque commodissimo, ad *Oysam* Servamque confluentem: Arcem**

Arcem habens fatis validam. Quæ nunc Urbs *Nojon*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter *Suessonas* & *Ambianos* eam collocanti, decimamque octavam Legionem illi tribuenti, *Νοϊομαγ* & *Vadicassium* est Pt. Vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Urbs est, antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis Sedes, cujus Præfules Comites se *Noviomagenes* & *Franciæ Pares* scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum *Veromanduorum* aliquando Domicilium & Regiunculæ caput, nomen a *Quintino*, qui Martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hæc de *Veromanduis*. *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter *Hannonios*, *Lotharingos* & *Barros*. Metropolis *Retelium*. *Tirascæ* (*La Tirasche*) primaria urbs est *Guisa*, Arce superbiens, Propugnaculum contra *Leuceburgenfes*.

Campania.

Regio.
Unde dicta.
Situs.
Cæli temperies.
Soli fertilitas.

Campaniæ, quæ sequitur (*Comté de Champagne*) nomen, a Camporum latitudine longitudineq; ut notat *Gregorius Turonensis*. Est enim *Campestris* admodum & plana, Sementique apta. Circumdant eam undique *Briensium*, *Burgundiorum*, *Carolesiorum* & *Lotharingorum* Ditiones atque Territoria. Cælum ibi serenum: Aër temperatus. Agri passim *Frumento*, *Vino*, omnique *Pecorum* genere abundant: nec desunt *Silvæ*, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cum per se, tum per *Conjacentes* ipsi Principatus. Per se, proprièque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adsciscuntur *Tricassium*, Ditionesque quæ vulgo *Ivigny*, *Bassigny*, *Vallage*. *Tricassium*

Urbes.

nominatur ab ævi posterioris *Scriptoribus*, quæ hodie *Troyes*, Urbs ad *Sequanam*: *Tracasis* Antonino, Legionē ibi *xxi* i ponenti, *Tricassæ* *Ammiano*: *Trecassæ* *Bedæ*, *Tricassinum* *Nithardo*: *Augustobana* *Trecasium* *Veteribus* monente *V. N. Iosepho Scaligero*. Episcopalis nunc sedes. Ad *Sequanam* (qui *Chartariis* hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæq; dedita: Arce potens. *Ivigni* Comitatus *Campaniam* separat à *Burgundia*: adhærens *Senonibus*. Opidum *primarium Ivigny*, Jurisdictionē agnoscens *Baillivatus Trecentis*. *Bassigny* sic nominatur, quod potiorē constituat *Inferioris Campaniæ* partem, *BasFrancis Infra*. Cincta fluminibus *Matrona* & *Mosa*, exiguaq; *Mosellæ* portione, aquis magis irrigatur, quam hujus *Ditionis* reliqua. Metropolim habet cui ab *Calvo Monte* nomen: *Chaumont en Bassigny* vulgo: *Baillivatus* titulo claram, Arce antiqua, quæ in *Rupe* sita benèque munita, superbiens. Tribui solent illi (præter *Andomatunū Lingonū*, vulgo *Langres*: de quo postea *Montigny*, *Goeffy*, *Nogent le Roy*, *Monteclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*, omnia *Opida* non invalida, pleraque *Arcibus* firmata. *Vallensè Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab *Vallibus*, quas habet pulchras admodum & fertiles: *Parrensibus* hinc contiguum, inde *Bartensibus*. *Opida* primi facile loci *Vasseum*, *Vassy*, ad *Bloisam*, ditionis *Guisæ*. *Fanum S. Desiderii*, *S. Desier*, vel *Didier*: Arcem habet: *Ianivilla*, *Ianville*, *Familix Guisæ* *Apanagium*, ut vocant, aliis *font-Ville* scribitur. Sunt & in *Vallensè Ditione* *Montirandelum*, *Dontlerant*, *Le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Superior Campania* verè *Territorium Partensè*, *le Pays de Parvois*. Nomē illi a *Burgo* vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans *Frugibus*, *Lignis*, *Cannabi*. Metropolis illi *Virriacum*, *Vitry*, ad *Saltum Matro-*

Matronamque concurrentes. Continentur sub eo *Argillicers, Lafaincourt, Louvemén, & alia Opida*. Sic Campania quodammodo sit inlustrata per se: Coniuncta designo Ducatus quidem *Remensem & Lingonensem*; Comitatus autem *Catalaunensem, Ligniensem & Mottensem*, sui juris Campaniæque non subiectos. *Remensi Ducatui* (*Duché, Pairie & Archevesché de Reims*) nomen ab Urbe, quæ Veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. *Durocortorum* Ptol. *Duricortora* Strab. *Dorocorteros* Steph. *Durocortum Remorum* Cæsar. Urbs est inclusa, & ut ita dicam incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux Primusque Par Franciæ. Huic subsunt Episcopi in hoc tractu: *Suessionensis Soisson, Catalaunensis Chaalon, Ambianensis Amiens, Noviodunensis Noyon, Sylvanectensis Senlis, Bellovacensis Beauvois, Laudunensis Laon*, & in aliis Belgii partibus, *Cameracensis, Tornacensis, Morinensis & Atrebatensis*. Hic Galliarum Reges Oleo inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché, Pairie & Evesché de Langres*) Urbem habet quæ quondam *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*. *Andomatunon* Ptol. *Antemantunum* vitiosè apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Peutingeri Itineraria Tabula: Tacito *Lingonum Urbs*, Gregorio Turonensi, *Urbs Lingonica*. Episcopalis est cuius Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. Comitatus *Catalaunensi* (*Evesché, Conté & Pairie de Chaalon*) nomè impositum ab urbe *Catalauno*; *Cathelannum* posterioris ævi Scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champagne*, Episcopalis civitas; ad Matronam plani situs, excelsis decorata

Turribus, Pyramidum instar exsurgentibus. *Lignienensis Comitatus* (*Conté de Ligny*) Opidum est *Lignium*; insignis vetustatis, ad Saltum fluvium. De *Mottensi* (*Conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Briensenses* appellantur Nithardo) Tractus, Heurepentibus contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *Cretelium Pagum*, haud procul ponte Charantonio, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorum ille Campanos ferè, hic Gastinenses a Briensibus separat. Nam quicquid fermè inter duo hæc flumina est, ad Burgundiæ usque Ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomè in Opido, quod vulgo *Brye* vel *Bray Conte Robert*, sic dictum a Comite Roberto *Briensium* quondam Principe, cui hic erat Domicilium. *Briensium* urbes *Castellum Theodorici, Chasteau Thierry: Fatinum Medorum* vel *Meldarum* urbs, ad Matronam fluvium Ptol. nota; hodie *Meaulx: Provisium*, *Provis*, Opidum ab Rosis suave-olentibus, Conditis & Dulciariis celebre. Adcensetur etiam huic Tractui Archiepiscopatus *Senonensis, l' Archevesché de Sens* cum Opido *Pontio*. Huic Archiepiscopo subsunt *Parisiensis, Meldensis Meaulx, Trecentis Troye, Carnutenis Chartres, Nivernensis Nivers, Aurelianensis Orleans, Antissiodorensis Ausoire* vel *Auxerre*. *Senonum* urbs, olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, ad *Icaunam*, qui vernaculè *Tonne*. Præter Comitatus supra a nobis commemoratos, hi subiecti a Mercatore recèntur: *Barsur Seine, Auxerre: Viconté de Tonnerre: Pour suivent, Braize, Grandpré, Mailly, Vertus, Ronfsy, Retel, Ivigny, & Baronia Juiville.*

FRANCIA SPECIALIVS

Strictiusque Sumta, Vulgo France.

Regio.

P Icardiam cum Campania, qua potui fide, diligentia, brevitateq; percurri: succedit in mea distributione Francia vulgo France. Franciæ nomē hoc loco Limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur: & toti alioquin Regno proprium, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. Francia autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie Præfecturam & Comitatum (vel ut alii, Vicecomitatum) *Parisiensem, Ducatum Valesium, ditionesque Hurepensium & Gastinensium. Præfectura Parisiensis, la Prevosté & Conté de Paris*, in quatuor dividitur Ditiones, *Parisium, Goellam, Insulam Franciæ, Vexinum Francicum. Parisium* appellamus, quod vulgo *le Paris*. Complectebatur olim quicquid erat hinc a Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem *Æsiciæ (Pontoyse)* inde vero Clayam usque, versus Brienses. Nomen ferè periit, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam Pagis, *Lowres, Cormeille, Escova*, & alii, qui *Parisii (en Paris)* cognominantur: tum in Nummis qui vulgo *Sols & Deniers Parisii*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis Taxationibus. Quinetiam sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*, de quo mihi sermo, duceret. *Parisii* hujus Urbs, totiusque nunc Galliæ Metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominatur; *Leucotetia* Ptol. *Leucetia* Juliano: *Lutetia, Castellum Parisiorum* Marcellino, *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Parisius*; non tam barbarè, ut quidam hodie putant. Hodie *Paris*, vulgo, ab ipsis hujus agri po-

Urbes.

pulis. *Lutetia* quibusdam a *Luto*, propter Paludes vicinas: aliis ab *Gypsifodinis* proximis quasi *λευκοπηχία*, quod ferè tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quondam fuit, quam hodie, minor: In insula tantū quam ambit Sequana. Tenuē ergo admodum tantæ Urbi fuit initium. Sed tantilla Insula ad crescentem indies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in utramq; Continentem quasi Colonis, additisque Locis Suburbanis, ita sensim, productis variè Pomeriis, excrevit, ut jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur partes, quarum major, eaq; ad Ripam Fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionem vergens, *Villa* vulgo dicitur, *la Ville*: Minor ad sinistrā versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Universitas* vocatur, *l'Université*; Media est *Insula*, quā *Civitate* antiqua appellatione, *la Cité*, nuncupant: Fluvio undique cincta; pontibus duobus quidē minori, tribus vero majori juncta. Architremus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit:

*Exoritur tandem locus, altera regia Phoebi
Parrhisi, Cyrrhæa Viris, Chryseæ Metallis,
Græca Libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Antica Philosophis. Mundi rosa, balsamus Orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potus,
Dives agris, fecunda mero, mansueta colonis,
Messe ferax, Fortis Domino, Pia Legibus, aura
Dulcis, amæna situ, bona quolibet, omne venustum,
Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.*

Haud

Haud procul Parisiis *Pons Charentonus* est, vulgo, *le Pont Charenton*, non ignobilis Vicus, ubi Matrōna Sequanæ miscetur. Auditur hic *Echo*, quæ terdecies humanam reddit vocem; quæque quod admiratione dignum majore, quadrissyllabum integrè & perfectè, quater quinquiesque resonat. Hæc de Parisio: sequitur *Goella*, ut quam minimè potest, discedam ab vulgato nomine, *la Golle*. Huic etiam antiqui perierunt Limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab *Goella* cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *la Conté de Dam-Martin*, ab insigni quondam Opido *Dam-Martino*, quod nunc in Vici formam est redactum, in Colliculo collocatum. *Insula Franciæ*, *l'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid Terrarum est ab *Fano S. Dionysii Possiacum* usque & *Mommorantium*, atque univèrsim quidquid inter Sinus Gyrosque jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam versus. Alii alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Denys en France*, opidum amœnum atque elegans, quod a Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum*, *Poissy*, Opidum non ignobile. Arx ibi Regibus quondam in delitiis. Eo Reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani arx esset, partum edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, ut postea *Bleisis* & *Ambaxiæ*. Inter *Possiacum* & *Lutetiam Fanum* est *D. Germano* consecratum, vulgo *S. Germain en Laye*. Opidum nonnullius antiquitatis. *Mommorantium* vernaculè dicitur *Mommorancy*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alii, *Vulxinle François*. Continet quidquid est *Æsia* fluvio *Claromontem* usque, versus *Picardiam*, Perit & hujus memoria, nisi quod quodammo-

do servetur, in antiquis quibusdam Chartis & Monumentis. Hactenus de Præfectura Parisiensis, quatuorque ejus Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le Pais de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, Vallibus. Alii aliunde derivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alenconii, Comes dictus fuit Carolus Philippi III Franciæ Regis Filius, Philippi Pulchri Frater: a quo per Philippum VI filium Regium Valesiorum Stemma in Galliis tuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium Opidum (præter *Crespiacum Crespy*) *Silvanectum* est Francis *Senlis*. Diæu Latinis quidam augurantur, quod *Silvæ* nectatur. Opidum est antiquum, præter Episcopatum, præfectura & baillivatu nobile. Ditavit *Silvanectensis* Præfectura *Valesium* Ducatum Dynastiis, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis Opidis quæ nunc *Angy*, *le Pont. S. Maxence* (paludibus hoc cinctum est, Limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongoing*, *Brenonville* &c. Complectitur eadem Præfectura *Compendium Compiègne*, sedè olim Principū; *Carolopolim* aliis appellatum, ab Carolo Calvo, qui Pomeria ejus scribitur produxisse & munisse. Transgressis *Compendium* occurrunt statim *Picardiæ* populi, *Suessones* & *Laudunenses*. Sub *Compèdio* sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Continet quoque *Silvanectum Pontis Æsiæ* (*Pontoise* vulgo, *Pontesium* nominat Ivo epistola cv) *Baillivatum*, Præfecturam & Vicecomitatum: cui parent *Ville-Neuve le Roy* & *l'Isle Adam*. *Ponte-Æsiæ* superato, se offert *Normannia*. *Silvanectensis* insuper Præfecturæ Ius agnoscit *Comitatus Belmontinus ad Æsiam*, *la Conté de Beaumont sur Oyse*; antiqua Præfectura, cui subsūt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontinus* Dominos agnoscit, Principes Regiæ stirpis

stirpis Vendomensis. Ad hoc Opidum ultra Æliam initium capit Bellovacensis Ditiō. Sub Sylvanætenſi denique Præfectura, simulque sub Valeſio Ducatu est Comitatus Bellovacensis, *Conté de Beauvais*, *Beauvoisin*. Metropolim habet *Bellovacum*: sic nominant Opidum, quod vulgo *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. Vir Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Casaromagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid diffimulemus, Carolo Bovillo Pagus hodie putatur, *Granviller*, vel *Grattepance*: aliis *Clermont en Beauvoisin*; Vigenereo *Beaumont ad Æliam*. Est autem *Bellovacum* urbs situ amœnissimo, aditos habens Montes fertiles nõ adeo excelsos; inde Agros excipiendæ Sementi commodos. Nec desunt Vina. Incolis præsertim Fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorũ Rege ipsis cõcessa, AN. CI CCCCLXXI I, quod Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem solvere, reque infecta abire coëgerint. Haud procul Bellovaco est *Claramontium*, *Clermont*: Opidum est arce munitum. Hæc de *Valeſio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium*, *Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit *Corbolium*, *Melodunum* & *Moretum*, ubi *Verina Amne*, qui in *Lonium* se exonerat, sejungitur ab *Gastinensium* Agro. Adhæret *Briensibus*, ubi respicit *Fanum*, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem *Vicecomitatum* & *Baillivatam Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est insultum; pro quo veteres omnes scripti codices *Commentariorum* de Bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum*

unum idemque Opidum esse: sed *Melodunum* posterius est, hodie *Melin*, in Insula *Sequanæ*, instar *Lutetiæ Parisiorum*. *Melodunum* arce validum est. Quod Opidum bonis piscibus, præcipuè *Cancris* suavissimis, nobilitatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo *Corbolium* nominatur in *Vita S. Petri Tarentasii*. Habet & hoc cum multis aliis Arcem. *Fons Belle-Aquæ*, vernaculè *Fontaine-Belle-eau*: Secessus Regum amœnissimus quietique aptissimus: verè palatium; Domicilium olim S. Ludovici, post *Philippi*, postremo *Francisci Valeſii*. Multa ibi Singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium Ditiōni*; vulgo *Gastinois*: que ab *Heurepensi* separatur *Verina* fluvio. Comprehendit sub se *Ducatum Stampensem* & *Nemurcensem*, *Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampæ*, *Estampes* vulgo, Opidum medio inter *Lutetiam Parisiorum* & *Genabum Aurelianensium* itinere, ad *Innam* fluvium *Cammarorum*, qui delicatissimi, parentem largum, ad *Corbolium* in *Sequanam* se exonerantem. Ducatus (qui olim Comitatus fuit) claret dignitate: *Nemursium*, *Nemours* Opidum ad *Lonium* fluvium, qui paullo infra *Moretum* *Sequanæ* concurrat. Inter Ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis*, *Roche fort* Gallo-Romanis dicta, Comitatus gaudet titulo. In *Gastinensium* quoque Ditiōne cum *Millio* & *Moreto* (quod *Limes* *Gastinenses* inter & *Heurepenses*) utroque Arce prædito, aliisque Opidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur; quod in circuitu ad spectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum *CI D IXXVI I I*, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur *historia Canis Venatici*, qui *Heri* sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat.

BOVLONGNE

COMITATVS.

Infunt & hi Comitatus: Guines, Ardres, & Fienes Baronatus. Item Episcopatus Taruannensis five Morinorum, cui hæ Ditiones in spiritualibus parent.

Meridiani ad rationem Paralleli 50. 45 pōiti sunt.

*Regio un-
de dicta.*

Situs.

*B*olonia, vel ut alii, *Bononia* Comitatus, (*Comté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic Tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam Vrentem vocant: unde & nonnulli *Bolonia* censent a *Boullir* derivatâ, quod ridiculū videtur: Nomē Comitatus a *Bolonia* Opido quod in Superius hodie & Inferius divisum. Initium Bononiæ Comitatus ab Montibus S. Ingelberti: procurratque ad fluviū Cancham, quæ ejus Longitudo: Latitudo ad Lucū usque Tournohensem porrigitur. Comitatus autē titulo nobilis est Bolonia, quam dignitatem adeptus est tempore Caroli Calvi Regis Galliæ, quo tempore *S. Paul, Oye, Guines & Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. Multa habet Opida & pagos. Inter alia *Bolonia* Opidū, *Urbes.* quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore sitū loco, Burgus tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans Mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Bononia* etiam nominant hac Galliarum parte variis. *Bononiense opidum* habet quoq; Panegyricus incerti auctoris Imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiensium* est in Notitia provinciarum inter Belgicæ Secundæ Civitates. Hodie Francorum vulgo *Boulogne*; Inferioris Germaniæ populis propius ad veterem appellationem

Maris Britannici

pars

GERMANICI

COMTE DE BOULOGNE

Guines.

PARS

ARTE

SIAE

PARS

Fland

BOLONIA et GUINES comitatus

Mitharia Germ. communia

oriens

tionem accedentibus *Beunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad Merulam litteris (nam ad Aufonium *Gessoire* Opidum hoc tractu nomen retinere docet) *Papirius*, *Massonius*, *Lealandus*, *Orrelius*, & alii, *Gessoriacum*. His contestatur *Pentingeriana* Tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriacensis Portus* in Maritimis: Ptolemæo *Gessoriacum navale Morinorum*. Alii *Gessoriacum* non idem volunt cum *Navali Bononiensi*: *Galesium* putat *Ioannes Talbotus*, *Fanum S. Audomari* alii: *Vicum Soaci* *Turnebus*; *Slusam* *Boëtius*, *Brugas* *Hermolaus Barbarus*, *Gandavum* *Bilibaldus*. *Robertus Cœnalis* diversa ponit *Gessoriacum Portum* & *Gessoriacum Navale*; illum *Bononiam* censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. *Bolonienſis* porro fuit *Godefridus*, *Eustathii* *Bolonienſis* Comitatus *Filius* *Lotharingæ* *Dux*, qui *Christianorum* *Primus* *Rex* *Solymorum*. Propè *Bononiam* erat *Itius Portus*; quem qui *Calesium* *Opidum* esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur a *Ptolemæo*, qui post *Sequanæ* *Fluminis* *Ostia* prius ponit *Icium Promontorium*, deinde *Gessoriacum navale Morinorum* a quo *Opidum Calesium*, distat plus quam xx millibus *Pass.* *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* per-

suasum videtur *M. Velfero*. *Itius Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto *Urbis* nomine, quo *Sitiæu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itii*; tum *Loci* situ, qui quum valdè sit humilis, præaltis tamen littoribus *Urbem* quodammodo cingentibus, *Sinum Maris* olim capacissimum fuisse indicat. *Camdenus* in sua *Britannia* docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *Witbsan* vocamus: propè *Blaneſtum*. Verum hæc aliis disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatus succedit *Guinenſis*, *Guifnes*; qui determinatur ab *Comitatu Oyo* per *Canalem Majorem*, qui *Opidum* ipsum præterlabitur, *Territorium* ferè reddens inexpugnabile. *Primarium* *Opidum* *Guineſium*, *Guifnes*, in duas divisum Partes, quorum una in *Paludibus* sita, altera in *continenti*; *Loci* natura munitum & validum. *Cepit* *Rex* *Henricus* *II*, *misso* *illuc* *Francisco* *Lotharingio*, *Guifæ* *Duce*, *anno* *MDCCCLXII*. *De* *Danorum* quondam in *Guinenſem* *terram* *Iure*, multa *Meyerus* in *Annalibus* *Flandriæ*, deque eorum *Comitatu* alia apud alios *Historiographos*, quæ hujus non sunt *loci*. *Visuntur* & alia *Opida*, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nievelletius*. *Continet* *Comitatus* hic sub se *Baronatus Ardresium* & *Courtembronensem*, singulos ab suis dictos *Opidis*, quorum unum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. *Item* *Fiennenſis* *Baronatus* Duobus.

Comita-
tus.
Guinenſis.
Opida.

Duobus *Ardresio* Milliaribus versus Oceanum occurrit *Calesium*, opidum natura arteque munitissimum, Gallia Clavis & Ianua semper habitum, Muris primo, ut fertur cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludovici Patruo. Arcem habet cum Turri valida, quæ ingressum ex mari in Portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo v Anglorum Rege, pridie Nonas Augusti, undecimo mense post horrendam Pugnam, quam contra Philippum VI, Francorum Regem, ad Cresiacum anno *MDCCCLVII* pugnatam, multis depingit Paulus Æmilius lib. IX. Possessum ab Anglis annos *CCXI* (nam frustra obsederat anno *MDCCCCXXXI* Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deferentibus) & tanquam Gallia Clavem in oculis, ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno *MDCLVIII*, mense Febuario. Æquali fere Itinere versus Mediterranea *Caletio Bononiaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgo *Teroane*: nomen retinens, quamquam ab Carolo v deleta, Episcopali Sede Bononiam translata. Flandris, *Terrennerberch*; *Taruanna* vel *Taruenna* Antonino, *Taruanna* Itinerariæ Tabulæ, *Taruanna* Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Teroana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem territorii. In Notitia Provin-

ciarum, ubi *Belgica Secundæ Civitates* recensentur, nominatur etiam *Civitas Morinorum*, id est, *Ponticum*, *l'Evêsché de Teroane*. Colonia forte *Morinorum* in antiquo Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in *Gelria*, *Sicambrorum* olim Principatu, dimidiato ab urbe *Neomagien*si miliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur *Ouykerkam* usque, *Flandriæ Opidum*. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam *Opida* sed ignobiliora. Ad *Boloniam* redeo. Ea Amnibus rivulisq; *Flumina* humectatur *Archia*, qui per *Arquense* opidum *Fanumq;* *Audomari Gravelingam* petit. Inde non procul *Scalense* est *Æstuarium*, ad usque *Arderam* Arcem æstans. Nec desunt æquorei rivuli duo, *Marquisianus* scilicet & *Boloniacus*. Est & *Hantia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* Opido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps *Pontivorum* paludosa fluenta, & *Cauchia* flumen. Horum vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, a vicinis Opidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant *le Vivier d'Hames*, *d'Andre*, *d'Arbres*. *Collibus* arenariis univrsus hic Tractus secundum litus maris septus est. In interiori vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert*, & *les Monts de neufcastel*, & *Dannes*. Silvis vero ac Lucis omnis ferè cõ-

Montes
Silva
Vulgi Montes

spersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles* &c. Indigenæ habentur morosi, sibiipsis plus satis indulgentes.

Anjou Andegavenſis Ducatus.

Anjou Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Graon quæ necdum inveni, aut diſtinguere potui, Homagium ſive fidem clientelarem illi præſtant hi Comitatus IV, Maine, Vendosme, Beaufort, la Val.

Juriſdictio.

Sedes Præſidialis totius Ducatus eſt Angiers, ſub qua ſunt particulares ſedes juridiciales Angiers, Saumur, Bauge, & Beaufort en Vallée.

Status Eccleſiaſticus

Vnum habet Episcopum Andegavenſem, Angiers; Turonenſi Archiepiſcopo ſubjectum.

Ducatus Andegavenſis.

Regio.
Situs.

S Equitur in noſtra Methodo Ducatus Andegavenſis, la Duché d'Anjou. Hujus Provinciæ populos C. Cæſ. Andes, Plinius Andegavos appellat. Incipit ab *Vico Chouſſay*; finemq; accipit inter *Montcontour* & *Herraut*, ubi initium Piclavienſis Territorii, quod illi ab Meridie: verſus Orientem confinia ſunt Turonenſium & Vindocinorum: ad Septentrionem Comitatus qui vulgo *Maine* & *la Val*: ad Occidentem denique Britanniam attingit. Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi Vitibus paſſim conſiti, valles Silvis Saltibusque viridantes, læta Præta, Ericeta gratiſſimum pecori pabulum præſtantia. Vina hic alba, notæ nobiliſſimæ, vulgo *Vins d'Anjou*. In ſumma quicquid huic vitæ uſui eſſe poteſt, hæc Provincia ſuppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciæ locis illud genus Lapidis cœruleum & ſiſile effoditur, quo Templorum ubique ædiumque recta contra cœli injurias muniuntur: *Ardoifes* vernaculè vocantur. Rex Chilpericus, occiſo Comite *Paſſo*, Andegavēſem urbem obtinuit: ſuisque eam poſteris reliquit, Franciæ Regibus:

Soli fertiliſſimas.

Imperium majorum.

quorum Carolus Calvus Superiorem quidem provinciæ partem *Torquato* (alii aliter vocant) dedit, reſervato ſibi ſupremo in eam jure: Inferiorem autem *Endoni* Parisiorum Comiti, cujus ex fratre *Ruperto* Comite Andegavenſi Duceque Celticæ Nepos, Hugo Magnus eam largitus eſt *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero filio, Nepoti. *Fulconi* ordine ſucceſſerunt *Fulco* II, *Gotefridus* vulgo dictus *Griſſonella*, *Fulco*, III, *Gotefridus*, II, *Fulco* 4. *Fulco* 5. qui Hieroſolymorum Rex fuit, poſt *Balduinum* cujus Filiam ipſe viduus duxerat uxorem: *Gotefridus* denique 6 *Barbatus*, cui ſociata fuit *Machthildis*, *Henrici* I Angliæ Regis F. Hujus Filii, *Henricus* quidem Rex fuit Angliæ, ejus nominis I I: *Andiū* vero comites *Gotefridus* 6 & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris ſuis pepuliſſet *Frater* Rex, Filios natu majores in Angliæ Regno, *Gotefridum* autem 8 in Comitatu Andegavenſi ſucceſſores habuit. *Gotefridi* filio *Arturo* Comiti, Britanniciæque per matrem *Duci*, bellum movit *Patruus* *Joannes* Angliæ Rex. Fecerat jam *Arturus* Homagium, ut loquuntur, & fidem Principatus

cipatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: a quo instigatus quū Pictones Regi Patruereptum properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improvise superveniēte captus, Rotomagum est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi Mater*, Constantia Conani Britannix Principis filia & hæres, Regem Ioannē parricidii accusavit, apud Francix Regem, quem dixi: quumque vocatus se juri non siteret, parricidii dānatus est sententia Parium Francix, ejusque Provincix quas in Gallis habebat, Fisco Regis sunt adjudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subjecit, Regique Francorum *Ludovico Filio* nominis ejus *VI II* reliquit. Huic successit Filius *Ludovicus IX*, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* Fratri *Apennagii* jure concessit. Hunc sequutus *Carolus II*, qui Clementiam Filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc Dotis nomine largitus est. Huic successerunt Francix Reges, *Philippus Valesius* Filius, & ex eo Nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc Regni portionem Ducatus titulo, anno *CI CCCCL* decoratam Filio *Ludovico Appennagii* jure dedit. Hunc sequuti sunt descendente linea *Ludovicus III*, & *Ludovicus IIII*, quo sine Hærede mortuo Principatum adiit *Renatus* Frater. Hic defunctis Liberis, Hæredem dixit sui fratris Filium *Carolum* (alii fratrem fuisse volunt) qui Hæredem scripsit *Ludovicum XI* Regem. Et sic Coronæ Francix fuit adnexus, eique unitus mansit; nisi quod *Franciscus I* eundē suæ Matri *Aloisix Sabaudæ* in usum fructum tradiderit. Rex *Carolus IX* eum jure *Apennagii* tribuit *Henrico* Fratri, qui deinde Polonix & Francix Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum* est, *Andegavēsis* Civitas *Paulo* Dia-

cono; vulgo *Angiers*. Ptolemæo dicitur *Iuliomagus Andicavarum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utraque *Meduanae*, *Maine*, fluvii ripa, pontemque habet lapideum flumini injectum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Baillivatu, Sedeq; superbiens Præsidiali. Academiam habet celebrē ab *Ludovico II* Andegavensiu Duce, anno *CI CCCXCIX* institutam; evocato, qui jus ibi profiteretur *Francisco Balduino*. Habet hic Ducatus multa insignia Opida, alia aliis majora. Pauca ut vernaculè sonant, dabo: *Saumur* ad Ligerim cum Arce; Academiam, quam apud Regem Magni Viri moliantur, brevi habiturum: *Montreueau*, *Bange*, *Beaufort*, *Brissac*, *Monstreuil-Belay*, *Malewrier*, *Ghantocean*, *Viliers*, *Duretail*, *la Flesche*, *Chasteau-Gontier*, *Segre*. In hac Provincia multa Stagna, magnus Lacuū numerus, Rivuli non pauci, & plus quam quadraginta sunt Flumina: Sunt & Vivaria Paludesq; Fontes item infiniti. Inter amnes præcipui sunt *Ligeris*, *Loire*: *Vigenna*, *la Vienne*, *Viane* & *Vignane*: *Meduana*, hodie *Mayne*, *Sarta* vulgo *Sartra* & *Lorius*. Extra urbem Andegavū vetustæ monstrantur ruinæ, quæ vulgo *Grohan* dicuntur. Hic quondam Theatrum ab Romanis exstructum fuisse perhibetur. Apparent multæ parietinarum murorumq; reliquix. Effodiuntur & infinita probæ notæ Numismata. Cæterum huic Ducatui præter alios Comitatus, Baronias & Dominia quæ habet: Homagium, sive fidē clientelarem præstant hi Comitatus 4: *Maine*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val* de quibus ordine agemus. Comitatus *Cenomanensis*, vulgo *Conté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* insederunt. Provincia autem *Cenomanorum* inter primas Gallix habitari cœpit. Olim ejus limites longius se extendunt,

Lacus.
Flumina.

Urbes &
Opida.

Comitatus,
Cenomanensis.

Soli quali-
tas.Imperium
Majorum.

derunt, quam nunc protenduntur, idque facile colligi potest ex iis quæ Livius, Polybius & Iustinus, de irruptione Cenomanorū in Italiam literis mandarunt. Territorii una pars fertilis est, alia sterilis, Incolisque facilius est venaticas carnes, quā panem & vinum apponere; non tamen iis omnino carēt, aliquæ enim hujus Provinciæ partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis Ditiō, nec Turonia Vini bonitate, Frugumque fertilitate superent. Solum herbosum, Pastionique Pecudum commodum. Hanc vero Provinciam sub Aquitania comprehensam, aliquādo paruisse legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ, Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, ut Anglus Aquitania, quam ab Septentrione Carantonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terrisque Cenomanorum & Andegavensium; eique numerarentur CIO IO aureorum millia. Rex Franciæ Ioannes Andium & Cenomanorum Comitatum Ludovico Filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIO CCC LIX in Scrinio Regis adhuc visitur. Ludovico ordine succedere Ludovicus III Filius, & Ludovicus III Nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt. Ludovico tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit Renatus frater, quem Regina Neapolitana Joanna, eius nominis III, suum Hæredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciæ instituit. Renatus ex Isabella Caroli audacis filia suscepit Ioannem filium, Calabriae Ducem, cui supervixit Renatus Pater. Hic Ioannes ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriae Ducem & Marchionem Pontensem, qui absq; liberis decessit, avo Renato adhuc superstite. Renatus Nepoti suo Renato ex Iolanta filia, & Friderico

Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciæ resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiam paullo post moreretur Ludovicum undecimum rerum suarum Hæredem instituit. Cæterum tota hæc Regio superioribus annis in duas quasi abiit partes. Civitas Cenomanensis, Ditioni addita est Regis Franciæ; Urbs autem Mania, Maine cū Marchionatu, nunc in Ducatus decus erecto, Guisæ gentis agnoscit Dominium. Opidum Primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mans*. Ab initio sedes Baillivatus; post Henricum III Præsidialis est facta: ad quam variorum Opidorum appellationes devolvuntur. Ducatus, olim Comitatus, *Vindocinensis*, *Duché de Vendosme*, initium capit a Baugenciaco, Limite inter duas Belsias, quæ cognominantur *Solonia* & *Vindocina*, fines longè latèq; extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dicitur ab *Vindocino* Opido, vulgo *Vendosme*. Ptol. fortè Ο'υίνδικον (sic enim legendum) est Aulerciorum Cenomanorum, in Gallia Lugdunēsi Vrbs. Nihil hic adfirmamus. Nā Ο'υίνδικον illud, certius fortean est Opidum quod hodie *le Mans*; quæ Magni Scali-geri sententiā. *Vindocini* Comites originē ducūt ex Borboniorum stemmate. Primum Comitem legimus *Ludovicū Borboniū*, Joannis Marcæ Clermontiq; Comitis. F. Successerūt huic recta linea Filius *Ioannes*, *Franciscus* Nepos, & *Carolus* Pronepos, quem primum *Vindocini* Ducem creavit *Franciscus* I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, *Vindocini* Ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam Conjugem, Navarræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV. Navarræq; Monarcha Potentissimus, Bearnii Princeps, Dux *Vindocini*, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val*.

Opida,

Ducatus
Vindoci-
nensis.
Situs.Imperium
majorum.

Bituricensis Ducatus.

Regio.
Situs.

Bituricum vel Bituricensis Ducatus, Duché de Berry, qui in nostra Methodo sequitur, ab Septentrione Soloniam Interioris Belsiæ partē, a qua Caris fluentis disternitur; ad Ortum Hurepenses, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituēte hic limitem Rivulo, cui nomen *la Faye*: qua Meridies est, Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit; qua Occidens Pictones & Turones a quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. Segetum est fertilissima, Vini rerumque aliarum ad vitam cultumq; necessariarum. Inprimis Pecore abundat, quod ab Incolis per universam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos *Cubos* scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus, alii. *Bituriges* enim Galliæ Populi, duplices erant, cognomētis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum Metropolis *Avaricum*, Primæ Aquitanix; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, quibus primaria Vrbs *Burdigala*, Secundæ Aquitanix. Vtraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio, *Civitas Bituricum* vel *Berotigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennensi. De Gentis appellatione multa Joannes Calamæus qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Imperium
majorum.

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefridus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab Rege Henrico I. emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palestinæ cum aliis Principibus, eundem Coronæ uniendum vendidit *Philippo* I. Aliquot post annis Apennagii jure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem tunc evectum obtinuit a Patre *Ioanne Valesio* Francorum Rege *Ioannes Valesius*: quo sine Prole mascula mortuo, Ducatus ad

Regnum rediit. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI, qui numerosa prole gravatus erat, Filio. Hic, quum *ἀπαις* obiisset, successorem reliquit *Carolus* Fratrem, qui Rex Francorum inauguratus, Sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanam contracta jam ante fuerant, insuper habitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset crepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri *Carolo* subrogatus est *Carolus* VII, *Ludovici* XI Francorum Regis Frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primo *Carolo* Alenconio Duci, deinde *Henrico* Albretano Navarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab Fratre in Usum-fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab Fratre *Henrico* II, quum nuberet *Emanueli* Philiberto Allobrogum Principi. Primariam ejus urbem *Cæsar*, *Antoninus* & alii *Avaricum* vocant, quæ nunc vernaculè *Bourges*, *Biturigæ* *Ammiano* & aliis. Dicitur & *Biturica*, *Biturica*, *Bituriga* Urbs, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo alluitur. Locata est in agro perquam amœno; qui non modo Frumentorum omnium & Leguminum, verum etiam Vinorum præstantissimorum, Pecorum, Volucrum, & quorumcunque fructuū est feracissimus. Quatuor beata est Rivulis qui vulgo *Anfon*, & *Aurette* ab una; *Ture* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia Opida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam Hodiernæ, Urbis fuit situs. Ad Paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur Muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim Veterum Romanorum Opera, constructi: Initium capiunt

capiunt ab Turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, Plateam D. Joannis Campestris, portamque Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad Portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus Portam D. Pauli, paullatim Turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis variè Pomœriis ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & aliis; ut jam nunc cum maximis & munitissimis Galliæ Civitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimam & spaciosissimam. Munita est octoginta editis crassisque *Turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernaculè *la Grosse Tour*, ab insolita crassitudine, Minoribus undique Turribus Muroque & fossis profundissimis, Philippo IX, Augusto Galliarum Rege circa annum cxcxc curante, cincta: Forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse ajunt, sed dirutam; a binis Turribus *Bituribus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus:

Turribus a binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior aliis persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesiæ* quas *Collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochiæ*. Hæc urbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctissimorum Virorum genitrix & Emporium. Viget in ea maximè Jurisprudentia, quam ibi

professi sunt Professores excellentissimi. Est autè *Avarici*, summum totius Ducatus Tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum a Pætoe Urbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorii Bituricensis Locorum Magistratibus. Habet autè Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & v Diceceses *Yssoudun, Dun le Roy, Vierzon, Mehun, Concreffault*. Metropoli adcententur, Comitatus, *Sancerre* & *S. Aignan*, Baronia *Montfaulcon*: Castellaniæ, ferè xl. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur: tanquã *Sacrum* vel *Sacellū Cereris*. Doctiores Latinè scribentes hujusmodi Etymologiã averfati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno cxcv permutatus cum *Bellovacensi*. Arctissimã sustinuit *Sancerra* obsidionè anno cxc lxxxi i i: famè passa tam sevam, ut post devoratos avidè Canes, Feles, Equos, Glires, Mures, Talpas, post consumta Cornua, Corium, Pergamenas & similia, ne excrementis quidem Carnibusque humanis fuerit parcitum. Parent ipsi Castellaniæ *Sancerres, Beausen, Chapelle d' Anguillon, le Chastel de Boncard, Falonges, Turenay, Verdigny, Menesme, Charentomay, Brie* & aliæ. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Anniano* Episcopo. Baronia *Montfaulcon* Latinè sonans *Mōtè Falconis*, complectitur Dominia *Baugy & Gion*, item *la Fane, Lyoron, Cony, Villabon, Senry, Marcilly, Marnay, Farges, Avor, Saligny, Percigny, Cru, Lassax, Boisboison, Nuissetment, Villiers, Compy*. Castellaniæ denique nominantur

minantur *Ays d' Anguillon, Sury en Vaux S. Soulange, S. Palais, la Salle du Roy, Bueil, Quantilly, Pomorigny, Francheville, la Chapelle, Nancay, Drye, Levreux, Beaulieu, Brecey, Bengy, S. Fleurant, Neufvi sur Baranion, Morthonnier. Marmaignes, Maubranches, S. Ursin, Tillay, Brilliers, Vatan, S. Satur, Lury, Estrechies, Maulpas, Ville-neufve, S. Crapaix. Ascilly, Inssy le Chauldrier, la Corne, les Chaizes, Vauvilles, les Cloyes, Bonge.* Hæc de Metropoli latissimaque ejus Jurisdictione: reliquæ Diœceses sunt *Yssouldun Regia Civitas & Baillivatus, qui sub se habet Baronias Chasteauroux, Gracay, Ceracay, S. Severe, Lynieres, cui adnexa est Castellania Rizay: Argenton, in qua Ravennes Senescallatus & Servignet Præfectura.* Castellaniæ vero numerantur *Bourssac, Chasteau Meillant, Mareuil, Neffi S. Sepulchre, Rully, Puuldy, Massy, Cahors, Perouse, Chastellet, Massewre, Angurande, S. Chartier, le Palleteau, Bommieres, Moche, Fully, Voullon, la Ferté, Nohant, Ville Dieu, Chastre & Charroux.* Dunum Regium, *Dun le Roy, cui subsunt Castellaniæ præter alias Prædict Callant, Baronia: Chasteau-neuf, ad Carim, S. Julian, Vierzon, Civitas Regia & Diœcesis sub se habens Dominia Champre, Motte d' Aisy, Saragosse, Brivay, Mery. Mehun jus dicit Castellaniis Love & Foici. Concreffault sive Concourffault sub se habet Vailly*

Flumina.

Argeny, Clemon, Beaujeu. Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri, Souldra, Aurrona, Cherre, Theone, Indro, Crensa, ac nonnullis aliis ignobilioribus*

rivulis. Montes hic nulli celebres. *Silvis hinc inde conspergitur regio, quarum præcipuæ sunt Silva Roberti, & Lacenna Silva.* Ad Opera publica & privata venio. *Avarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi: sunt Cœnobia quatuor Ordinum Mendicantium: duæ Virorum Abbatia, una S. Sulpicii potens & dives extramuranea: altera intra Urbem D. Ambrosii valde etiam dotata: tres Mulierum.* Exstructum ibi non ita pridem fuit a pio Magistratu *Prochodochium, Pauperibus ailiisque adflictis alendis consecratum.* Inter splendida *Ædificia, quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit Domus Iacobi Cordi, qui vixit tempore Caroli VI, superba & sumptuosa. Sunt & Edes Almanorum, qui quondam Regiæ Gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo Peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur.* Infinita monstrantur hic cum intra tum extra Muros *Veterum Ædificiorum elaborati operis & materiæ præstantis Rudera: multa & quotidie eruuntur, præsertim ex Fossa Arenarum, uri vocant; ubi quondam Amphitheatrum. Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges, hos habet suffraganeos Episcopos: Claremontensem, Clermont, Rutenensem, Rodes: Lemovicensem, Lymoges: Menatensem, Mende: Albigensem, Alby; Cadurcensem, Cahors: Castrensem, Castres: Tutelensem, Tullis: S. Flori, S. Flour: Aniciensis, le Puy est exemptus.*

Silva.

Opera publica.

H h

Pictonium

Regio.
Situs.
Soli ferti-
litas.
Animalium
varietas.
Imperium
majorum.

Pictonium vel *Pictavia*, quæ sequitur, vulgo *Poitou*, spectat versus Meridiem Engolismenses & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum: qua Septentrio est, Britannos respicit & Andegavenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemovices claudunt. Regio est Frugum, Pecorisque, Lanæ, Linique feracissima, Vitis frumentoq; dives: Avium Ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaque hic sint frequentia. Regni Titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis; quos hinc, ut tota Aquitania, exegit Francorum Rex *Clodovæus*. Imperator *Ludovicus Pius* Aquitaniæ Regnum Filio *Pipino* dedit; cuius filios *Pipinum* & *Carolum* quum *Carolus Calvus*, ipsorum Patruus, Aquitania dejectos Monasteriis inclusisset, ipse Principatum invasit, donoque Consanguineo suo *Arnulpho* dedit; sed, abrogato Regni Titulo, Ducatus honore insignitum. *Arnulpho* successerunt ordine *Guilielmus Bonus*; *Eblo* I, & II, *Guilielmus* II & III; *Guido*; *Guilielmus* IV, & V: hujus unica Filia & Hæres *Eleonora* eolocata fuit *Ludovico* VII, Francorum Regi: a quo propter adulterii & Proditionis suspicionem repudiata duxit *Henricus Normanniæ Dux*, qui defuncto *Stephano Angliæ Regi* successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in Dotalibus paternisque in Francia Ditionibus sequuti sunt ipsius Filii *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* Filius *Godetrudi* (qui Regis *Ioannis* major natu fuerat) præferendum se *Ioanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut *Pictones* Patruo *Joanni* eriperet, rem viribus aggressus, ab *Ioanne* qui ex improvise supervenerat, suis copiis, captus est, Roto-

magumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob causam *Ioannes Rex* ab *Constantia Arthuri* Matre apud *Philippum* Regem Paricidii accusatus, damnatus fuit: e jusque bona *Philippo*, tanquam Feudorum Domino, sunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quâ mox Successor ipsius *Ludovicus* VII & *Alphonso* Filio concessit: quo Impropli defuncto, in potestatem Regis *Philippi* III venit, penesque ipsius Posteris manit, donec, regnante *Philippo* Valesio, ab *Eduardo* III Anglorum Rege fuerit recuperata; retentaque plenius cum tota Aquitania per sancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum Regem Pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* Filio cōcessit: qui quum Aquitanis gravissimum imperasset Tributum; magnam partem amisit, defectione ab iis tacta ad *Carolum* V Francorum Regem: cuius Nepos *Carolus* VII Anglos tota Aquitania, anno *MDCCCLXXXII* exturbavit, Filioque Regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam Fratri largitus est *Carolo*: quo mortuo, rursus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem *Carolum* VIII Filium transmisit: a quo tempore *Aquitania*, cuius non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in potestate permansit Regum Franciæ. Veteres Incolæ fuerunt *Pictones*, Cæsari, Straboni, & *Plinio*: *Pectones* *Ptolemæo*, *Pictavi* *Ammiano Marcellino*. *Pictonicam* Regionem appellat *Ausonius*: Civitatem *Pictavorum* vel *Pictavonum* Notitia Provinciarum in Aquitania II, vel VII Viennensi, Hodie *le Pays de Poitou*. *Pictonibus* Populos *Agefinates* jungam cum *Plinio*. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago Aigounois*, haud procul Fano *S. Maxentii*, quod *Opidū* ad *Severum* fluvium,

fluvium. Toto errant cœlo, qui *Aginnates* cum *Agefinatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. De varii generis Principatibus, qui Pictonum concenseri soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate nõ nihil dixerõ. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ *Α'υγατόεσσον* Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino.

Urbs.
Pictavia.

Pictaviam Urbem appellat Gregorius Turonensis. Urbs amœnissimo sita est loco, clivoso tamen; nisi quod una parte, quam *Trancheam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliarum urbium post Lutetiam amplissima. Eam Clanius maxima parte ambit. Academia hic studio juris civilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus VI Francorum Rex, anno CI CCC CXXI. De qua Scaliger in urbibus;

Si studium est animæ: veniunt a corpore vires;

Galliaque a meritis pascit utrumque sibi.

Hæc studiis, aliæ belli exercentur amore:

Pictavium est animus, cætera corpus erunt.

Antiquitatem ejus testantur Theatrum, Palatium Galliæ, & Fornices aquæductuum qui etiam hodie *les ducts* vocantur: Romanorum in hoc loco Imperii certissima Monumenta. Sunt qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti a Poëtis vocantur) ejus foundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsus, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis quærendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi a suo nomine Pictones populos, hanc quoque Civitatem

condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Urbem Episcopalis Sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni invictum se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Curia Pictaviensis regitur manu Præsidis & duorum Vicariorum, quorum unus Civiles, alter Criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciæ Opidorum Tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum Arce: hic amplissimi Pictonum Mercatus ter anno: *Fontenay le Conte*, Arce item præditum: Mœnia hujus Opidi præterfluit Rivulus *Vendæus* (*Vendée*) qui subinde adeo excrescit ut totum Fontenæi Territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi Castrum antiquum, quod vulgo *Melusine* &c. *Montmorillon*, *Chastelleraud*, *la Basse Marché*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, Arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus Titulo ornata (præter *Talmonen*, *Talmon*: sic dictum quasi *Talon du Monde*, *Calcaenus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Ionnam*, *Roche sur-Ion*, Familiæ Regalis Borboniæ. Noverunt Avinostri *Ludovicus Borbonium*, Joannis Vendomiæ Comitis *F. Rupis ad Ionnam* Principem, Comitem Mompenseriû ejusque Filium *Carolus*. Ducatus dignitate claret *Castellum Herald*, *Chastelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus

mitatus sunt *Tovars* ad *Tovium Fluvium*, *Brosse*, *Bridieres*, *Roche-Chovart*. Baronatus Dominiique honore insignita sunt Opida non pauca, quæ turbato, ut in oculis veniunt & mentem, ordine ponam : *Mainlers*, ubi piscatio Salmonum, Alosarum, quæ Clupeæ aliis, *Balænarum* & *Afellorum* præcipuè, qui arefacti ventoque & frigore indurati in varias regiones solent exportari: *Partenay*, *S. Maxent*, *Melle*, *Chizay*, *Chauvigny*, *Lussac*, *Bressuyre*, *Charrou*, *Chasteneraye*, *S. Mesnin*, *S. Gillis*, *Chasteaumur*, *les Sables d' Aulonne*, *S. Hermine*, *Montaignu*, Opidum cum Arce, Salinis nobile : *Mirebeau*, *la Motte*, *S. Beraye*, *Vovant*, *S. Hilaire*, *Mortemer*, *Luzaz*, *S. Savin*, *l'Isle Jourdain*, *S. Benoist du Sault*, *Bourg-neuff*, *Meroil*, *Mervant*, *Brige*, *Vowver*, *Villefaignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limorum* colligitur ex Antonini itinere quod *Burdigala* ducitur *Augustodunum* : *Limorum* Ptolemæo, In Tabula Itineraria scribitur *Lomounum*. Illud magni Viri putant idem esse transnominatone quadam, cum *Augustorito*, *Poitiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A. Hirtii ter: ubi tamen quidam Libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatē Manuscriptorum Codicum præferunt. Fluvii quibus irrigatur sunt *Clanius*, *Vigenna*, nunc *Vienne*, *Vendens*, & alii, qui Piscium magnam subministrant copiã. Silentio non est hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Dovæo* adjacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri possit a natura : totum enim excisum & excavatum est in Monte, sine externa ulla Materiacione Calcis, Lapidis, Ligni. Montis ipsius & *Amphitheatri* plenissima est delineatio, ex fide

Levini Kersmakeri, Consulis quondam *Zirickzæi*, *Zelandiæ*que primis hujus belli Motibus *Gubernatoris*, apud *Justum Lipsiũ* *Libello de Amphitheatris* quæ extra *Romam* cap v i : qui *Pagum Dovæum* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non pagani Operis argumento, tum ex *Via antiquæ publicæ*que reliquiis, quæ ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæsarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus *Via* Pars adhuc variis locis conspicitur, Pars autem maxima corrupta est, Lapidibus in ædificia variè absumtis aut avectis. Medio circiter ab Urbe *Pictavia* milliari, itinere quod *Avaricum Biturigum* ducit, in *Via Regia* ingens spectatur *Saxum*, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitur, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo *Distichon* hoc exstat:

*Hic Lapis ingentem superat gravitate Colossum
Ponderis, & grandi Sydera Mole petit.*

Status Ecclesiasticus habet Episcopatus tres, qui sunt *Tolosano Archiepiscopo* : *Pictaviensem Poitiers*, in quo sunt *Abbatie* 27: *Lucionensem*, *Lucon*, sive *Lusson*, in quo sunt *Abbatie* decem: *Mallacensem* sive *Maliacensem*, *Maillezay*, in quo sunt *Abbatie* 4. Ad mores venio. *Mores*. *Agricolæ* nõ nihil habent peculiaris *Linguae* : quibus qui parum fidit, sapere perhibent. *Hominum* genus, quod, *Feras* prohibitum, *Lites* venatur : contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarũ. *Vrbani* dissimilis planè genii & ingenii, faciles, benefici, liberales, candidi, fucos & imposturas detestantes, *Eruditionis* & *Eruditorum*, qui hic non pauci, amantes. *Nobilitas* provida, strenua, audentior.

Lotharingæ Ducatus, cujus Pars Septentrionalis hac Tab. depingitur.

Regio.
Unde
dicitur.

Pl̄taviæ succedit in mea Methodo *Lotaringia Ducatus*. *Lotaringia*, ut quidem Latinè scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel Filio, vel Nepote. Parum refert. Ludovico sanè Pio quatuor fuerunt filii : qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Sueffones in Monasterium detruso, omnes ejus Principatus inter se diviserunt : constitutaque Tetrarchia, Proceribus Imperii intervenientibus, res eo deducta est, ut *Lotarius* Primogenitus Imperii titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, iisque Ditionibus, quæ mox *Lotaringia* appellatione innotuerunt, frueretur : Ludovicus Germaniam; Carolus Franciam ab Mosa ad Oceanum : Pipinus denique, vel ex eo Filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio successorem, *Lotarius* Lotaringie Rex. Quæ igitur initio *Lottar-rijck*, vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarii Regnum*, Latina, eaque depravatiore Terminatione postea *Lotaringia* cœpit audire: *Lorraine* Incolis, reliquisque Francis, quasi *Lotregne*, concisis literis. Memoriae produnt rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringia* quondam ampliores fuisse Limites, *Austrasiam*que olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reych*, (quum ex adverso esset *VVestrasia*, vel *VVestria*, *VVest-reych*: corruptè etiam *Neustria*, Occidentale Regnum) divisam in Superiorem & Inferiorem: contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina; Inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus : Superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingi* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unius nunc esse Imperio, & Quotam totius partem antiquo nomine florere : adeo ut

Sium.

Lotaringia hodie conjaceant ad Orientem quidem Alfatia, & quæ specialiore notione *Westrasia* : ab Meridie vero Burgundia : qua Occidens est Campaniam habeat, qua Septentrio Arduenna Silva terminetur (occurrentibus mox Leuceburgiis, Trevirensibus, aliisque populis ibi conregionalibus) quæ olim *Lotaringia* partes fuerunt nobilissimæ. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa Montibus Silvisque densissimis, exter-næ tamen opis non indiget, per se ferax Frumenti & Vini. Metalla generat varii generis, Argentum, Æs, Ferrum, Stannum, Plumbum : Nec Gemmæ desunt, quarum ad Vogesi radices lucrosa est piscatio. Reperiuntur & Lapides, quos ab cœruleo colore *Lazulos* nominant Incolæ, magnum inde lucrum facientes. Est & Materia, qua Specula & Vitrinæ fabricantur : qualis in reliquis Europæ Provinciis non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis Calcidonæ, ita ut ex frustis permagni Calices conficiantur. Animalia producit varia : imprimis Equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. Decorata fuit olim Lotaringia Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum Monumentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvus, post Patruelis Lotarii excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & variorum Scripta. Henrico quarto Imperante Lotaringiam tenuit *Gotefridus*, is qui postea, ducatu Bullioneo vendito, memorabili in terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma per Asiam Syriamque in urbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum,

folymæ creatus fuit. Huic successit *Baldunus*, *Balduno Eustathius*. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar ducatum *Guilielmo* Comiti *Lovanienfi* a quo Lotaringici procreati Principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui, usque ad Carolum ultimum, a quo devolutus est Ducatus ad Fridericum Comitem *Vadimonium*, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam Mercator duabus Tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septentrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus *Mediomatrices* & *Leuci*. *Mediomatrices* Cæsari lib. IV, Tacito, Plinio, Straboni & Ptolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. VII, quorum Metropolis *Divodurum*, hodie *Metz* appellatur. *Civitas Mediomatricum*, hoc est *Metis* Notitiæ Provinciarum sub Belgica I: *l'Evêsché de Metz, le Pays Messin*. *Leuci* Cæs. lib. I, Lucano lib. I & Plinio *Liberos* cognominanti: *Leuci* etiam Ptolemæo, qui Metropolitim ipsorum facit *Tullum*. Sic in Notitia Provinciarum sub Belgica I, *Civitas Leucorum*, hoc est *Tullum*. *l'Evêsché de Toul*: *Tullum* item *Leucor*. novit Antonini Itinerarium. Sunt etiam qui *Tulingos* Cæsaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis *Lotaringiæ* est *Nancejum*, vulgo *Nancy*: Opidum non amplum, sed Situ pulcro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum Palatio nobile. *Nancei* Mænia lambit *Marta*, qui tribus inde milliaribus paullo supra arcem *Candei* *Mosellam* intrat. Putant Petrus Divæus aliique *Nanceum* hodie esse, quod *Nasum* Prol. *Nasum*. Antonino in Itinere, quod *Durocortoro* ducit *Divodurum*. Sed si quis penitius Itineris istius rationem consideret: facile deprehendet Antonini *Nasum* incidere non posse in locum illum, ubi hodie *Nance-*

jum: adeo ut *Nasum* illud sit, non quod nunc *Nancejum* dicimus, sed pagus XI I inde milliaribus distans non procul ab *Mola* in *Barrodocana* Provincia, qui vulgo *Nas* dictus, unde *Nasensis*, in Lapide ibi effosso. Certe *Nasum* illud amplissimam aliquando Urbem fuisse, satis patet ex *Ruderibus*: quod etiam testatur apud *Ortelium* *Clemens Trelæus Mosellanus*. *Nancejum* dignitate sequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde distans versus Orientem milliaribus ad *Murtam* fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non Pagum, sed Urbem, ac quidem totius Lotaringiæ cultissimam, quis posset dicere, si muro clauderetur: ea est *Ædificiorum* venustate, *apra Viarum* dispositione, *Incolarum* multitudine, ut nihil requiri queat: sed ob Mercaturam præcipuè, & omnis generis opificia commendatur: Mercatores habens perquam opulentos, Vicinis suis ditiores. Alia minorum gentium opida, ne Lectori tædium pariam, prætereo. Vno distat milliari *Nancejo* *Fruart*: tribus *Ormes*: paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor *le Pont a Monson* & *Gerbeviller*: quinque *Charmes*: sex *Chastenoy*, *Morhanges* & *Vaucoleur*: paullo plus, *Maxen sous Bresse*: septem, *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chasteau*: octo, *Ramberville*, *Raon*, *Bellemont*, *Neuff-Chasteau*, *Mugstat*, *Marchain-Ville*: novem, *Espinal*, *Bruyeres*, *Darney*: decem, *Ormont*, *Vvaldersing*, *Beaurams*: tredecim *Vaigny*: quatuordecim, *l'Estraye*. Comitatus titulo & dignitate clarent, quæ vernaculè *Vaudemont*, quinque *Nancejo* milliaribus. *Chaligny* ad dextram *Mosellæ*, leuca semi *Nancejo*. *Amance* septem milliaribus ab *Mediomatricum* urbe versus Meridem: *Almentia* Latinè scribentibus: *Scrinium* olim & antiqua Lotaringiæ *Cancellaria*, restan-

testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul Lacu, qui vulgo *la Garde lac*, unde amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & opidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, Insulam ibi facientis, in Lotaringiæ Meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic Aimoinus Monachus: *Adromarici* corruptè legitur apud Regnionem, pro *Ad Romarici*, divilim: *Rimelsberg* Germanicè nominatur Spigelio ad Bartholini Austriad. Spectantur haud procul inde Valles, quæ vulgo *l'Estraye & Vagny*. *La Mothe* ad amnè situm est, qui mox in Mosam se exonerat. Visitur ibi Territorium, cui nomen *le Sanctoy*. Sunt & Comitatus quidem Imperii Salmenfis, *Kirchinganus & Blanckenburgius*. *Blanckenburg*, Gallis *Blanc-mont* Opidum est non magnum, sed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi Castrum Vetus, spaciosum & magnificum, cui Palatium Novum Ducis, venusta structura insigne, est conjunctum. Incolæ Agriculturæ dant operam. *Nomenii* Baronatus est ad dextram Sellæ fluvii, tribus miliaribus ab Urbe Mediomatricum, Meridiem versus. Dominia sunt *Marsal* ad Sellæ sinistram, haud procul Lacu Lindero, in quo Insula cum Opido *Techemful*. *Remere-ville* tribus Nancejo miliaribus. *S. Bellemont*, totidem Mota. *Rambert-Ville* ad dextram Mortonæ, haud procul fonte, ubi Silva Mortanenfis. *Rosieres* ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai, duobus Nancejo miliaribus. *Homburg* grandiore Leuca ab Opido *Sarbruk*, ad amnem, qui mox Saravo concurrat. *Mariemont* ab Monte, cui Opidum impositum, uno ab Lindero Lacu milliari, Meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in Agro, qui vulgo *Sanctoy*, Mediomatricum Urbem, quæ cum Tullo aliisque Imperialis olim erat, in suam potestatem rede-

git Galliarum Monarcha, Henricus 11. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & posterioris ævi Scriptoribus *Metz*, Gregorio autem Turonensi & aliis *Vrbs Metensis*: *Divodurum Mediomatricum* Antiquis fuit appellatum. Itineraia Tabula: *Divo Durimedio Matricorum*: Lege, *Devoduro Mediomatricorum*: simpliciter *Divodurum* Ptol. & *Dividorum* Tacito lib. 1v & Antonino. Variorum Nugas de recentis Nominis ratione non luber adscribere. Sedes olim fuit Regni Lotaringiæ. De ea eleganter Petrus Divæus in Itinerario. *Metensis Vrbs* in ampla sita est planicie, quam Mosella in varios divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad levam lambit, pars & eisdem subit, ut Civium usibus inserviat, atque sic divisim fuit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram urbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed Situ imprimis ipsius urbis delectabamur; quum enim Agrum latè circumjacentem planum habeat, ejus tamen area paullum prominet, ut in eo Veterum rationem in condendis urbibus agnoscas. Ad summum siquidem templum multis gradibus ascenditur, juxta quod Forum rerum venalium altiore partem totius areæ occupat, & ab eo undiq; versus muros paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte clivo, ubi Vias duas lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat. Cives Mediomatrices nominantur in Inscriptione, quæ extat Moguntia ad S. Albanū. Quæ Toul vernaculè, Tullum olim: *Tullum Leucorum* Opidum Ptol. Tullum Antonino: *Tullium* Itinerariæ Tabulæ. Quæ denique Verdun, Latinis vocatur hodie *Viridunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur. Civitas *Verdunensium* in Notitia Provinciarum: *l'Evesché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes.

Lotaringiæ Ducatus Pars Meridionalis.

Lacus.

Nunc ordo & methodus nostra postulat, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de Lacubus præmittentés. Stagna habet piscosa & Lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim miliarium, in quo Carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum: saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum carpiones suavitatem multo superent. Ex hujus Lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Saravo, Voloia, Morviana, Murta, Sella, Hedia*, & aliis. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum propriè pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte, ceteri ferè integri. Oritur *Mosella* in monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra Vicum, qui vulgo *Bassan*: lapsusque ab Vulturno ad Caurum, perlustratis *Opidis*, quæ vernaculè *l'Estraie, Remiremont, Espinal, Charmes, Baton*; flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit: visusque Mediomatricibus, Trevirensibus aliisque Populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, Rheno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. *Obringos* putatur ab Rhenano, & aliis Ptolemæo dici lib. I. cap. IX. Joannes tamen Heroldus *Obringon* apud Ptolemæum non Flavium esse notat, sed designari Tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober Rhingam* appellatur: Clemens etiam Trelæus *Mosellanus* testatur ut scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad *Mosel-*

lam Tractum *Obrinci* nomen hæcenus retinere. *Mosellam* singulari doctoque Carmine celebrat Aufonius Eidyll. III ab Aquæ limpiditate, Navigandique facilitate: Villis Atriisque, quibus utraque ripa decoratur: Piscibus *Capitione, Salari, Redone, Umbra, Barbo, Salmona, Musbella, Perca, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio & Siluro*, quibus abundat; Fluminibus denique in ipsum decurrentibus *Pronæa, Nemesa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drabona, Salmona, Saravo, Alifontia*. *Mosellam* & *Arrim*, facta inter utrumque fossa, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; ut Copiæ ex Italia per Mare, dein Rhodano & Arare subvectæ per eam fossam, mox fluvio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septentrionisque littora fierent, uti scribit Cornelius Tacitus lib. XII. De hoc Aufonius:

*Te fontes vivique lacus, te cœrula noscent
Flumina: te veteres pagorum gloria, luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextra Rhodanus dat nomina ripæ,
Te stagnis ego cœrulis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoræ te commendabo Garumne.*

Saravus, haud procul Salmensibus ortus, Fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt est maximus: Navigiorum patiens, & aliorum Amnium, quos ita se recipit, clarus lustratis urbibus opidisque, quæ vulgo *Sar-Burg*,

GALLI

A E

PARS

Bastigny

BURGUNDIE PARS

MERIDIES

SEPTENT. 40

41

39

42

OCCIDENT

ORIENT

Sar-Burg, Feneffrange, Sar-Vberden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, VValderfing, Sar-Brug, & aliis, tandem mœnia Augustæ Treverorum Mosellam convenit, non longe à Kontherbruk. Meminit ejus Aufonius in Mosella. Nomen hodie retinet. Sar enim Accolis audit. Sarra etiam veteribus dictus, docente Inscriptione quæ Treveros translata ex Opido ad eum fluvium sito, quod hoc tempore vocatur Sar-Pruck, hoc est Sarræ Pons.

CÆS. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AU. TREVE. INGR.
ESSUM. H. CASTRA. SARRÆ
FLU. PRO. MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITUS. EST

Voloja fluvius est Margaritiferus, qui ad Vicum Charmeni Mosellam ingreditur. Mortana ad Pagum cognominem Murtæ miscetur. Murta vel Meurta, multis in se receptis Annibus, Mosellam loco plano inter Prata paullatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter utrumque ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum supra Condejum Arcem, quæ à dextris in rupe est Pago sibi cognomini impendens, facta cū Mosellæ alveo angulo acutissimo, ejus & aquis miscetur. Jungit se eidem ad Mediomatricum Urbem Sella, initium quasi capiens ex Lindero Lacu, qui Sale dives & Piscatura. Duplex denique Nida (Orientalior enim Germanicus, Occidentalior Gallicus dicitur) facta ad Pagum Northenium concursu, duobus infra Bossonis-Vallam (Abbatix nomen est) miliaribus in Saravum exoneratur. Est in valle Deodatensi fons, ad

complures morbos sanandos naturæ beneficio efficac. Sunt & Salinæ in quibus sal subtilissimum, gustu suavissimum, ac Scythica nive candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotaringiæ centum percipit millia Francorum. Altissimi hanc Provinciam ambiunt Montes, qui ^{Montes.} omnis generis Metallorum abundantia Pyrenæos montes longè superant: imprimis autem Argenti fodinæ, supra quam dici possit fœcundæ sunt, ex qua quidem Argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogelus Mons in valle Leberia Argentum purum, sed non ita multum, Silvas habet præterea Lotaria ^{Silva.} frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula, adponemus, quæ sunt *VVar-ned-waldr, de Benoit, le bois de Mortaigne, Bosfeyne, Bois de Mordon, le Ban-bois, le Bois de la Voyge, de Heyde, & aliæ.* Inter opera publica, apud Pagum *S. Nicolai* duobus miliaribus Nancejo distantem, ad Murtam fluvium Templum est non magnæ antiquitatis, sed vastæ molis, editæque structuræ, Luminosum omnino. Columnæ, quæ totum fastigium sustinent tantæ sunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metensis erat Episcopus, cuique hæc parebat Ecclesia sub Prioratus, ut loquuntur titulo, in summo Culmine Symbolum, obeliscus scilicet cum Hedera circumplicata, & Inscriptione *TE STANTIA VIREBO.* Apud Pagum *VVasserbillich* ubi Sura fluvius Mosellæ confunditur, est alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud venerandæ antiquitatis Monumentum, quo nec cis Alpes insignius aliud existare existimatur, quodque ipsis ^{Opera pu- blica.} Italis

Italīs possit ostentari : moles est lapidea, ex quadrata basi pedum **xxi** sensum assurgens ad pedum circiter **lxxiv** altitudinem, tota ab omni parte variis imaginibus semiplanis insculpta, in fastigio Aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante petus velum fuisse apparet. Est Nancei Ædes D. Georgii, in qua Monumentum visebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Helvetiis & Lotaringis Nonis Januarii anno **cio cccclxxvi** acie cæsi, cujus reliquias, Caroli v Imperatoris, ipsius Pronepotis iussu, anno **cio cxi** mense Octobri inde Leuceburgum solenniter transtulit Boisotus, Ordinis aurei Velleris Præco : Brugas hinc mox, Mariæ Hungariæ Reginæ mandatu, transportandas. Sunt in eadem D. Georgii Æde aliquot Lotaringicorum Ducum Tumuli, qui Inscriptionibus carēt : ut & in aliis Templis. Posteriorum Ducum pars portior ad D. Francisci Ædem sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui victoria potitus est contra Carolum Burgundiæ Ducem, Monumentum. Conditijacent ibidem Dux *Antonius*, ejusque Filius *Franciscus*, Caroliq; Ducis Vxor *Claudia Valesia*, Henrici **ii** Galliarum Regis filia. Armamentarium habet Nancejum, Machinis Bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in Vrbe Metensi D. Stephano sacrum & alia, de quibus Divæus. Templum D. Stephani nomen tenet, qui civitatis est Patronus, pulcherrimum vero opus, si quod aliud toto hoc itinere vidimus, & sua mole spectabile: quodq; raro accidit, omni ex parte consummatum. Dicebatur in eo fuisse Crucifixi ligneam imaginem, totam Laminis aureis superinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei coloris magnæ capacitatis, pedex x longitudinis excedens, in quo Lustrales Aquas adservant. Sunt & alia in hac eadem urbe sumptuosa Tempia,

& multa erant in ejus Suburbii, inter que D. Arnulphi Basilica, Imp. Ludovici Pii Augusti, Caroli filii & filiarum aliquot Pipini Regis sepultura celebris. Omnia hæc absumpsit Belli rabies, ita ut suburbii ne vestigium quidem nunc supersit, neque ultra muros quidquam præter campestris videas. Haud procul Metis, prope Pagum Jovy, in Mosella antiqui Aquæductus sunt Vestigia. De iis sic Divæus in Itinerario : In hoc Itinere Pagus est Jovy vulgo dictus inter montium radices & Mosellam, ubi quantumcumque est inter montes utrosque, qui ripas ambiunt, distantia, Aquæductum antiquitus fuisse, indicant ejusdem. quæ adhuc existant, reliquæ. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo Lapide, in lateris formam dissecto : & nonnulli quoque ejusdem operis in adversa ripa cernuntur. Incolæ adferebant in eodem loco fontem hodieque esse, quamvis hos Arcus (solita inscitia) Ponti inseruisse putantes, & ab hoc Pago in montis ipsius jugo minores alios Arcus fuisse dicebant, qui versus urbem Metensem, quæ uno hinc distat milliari, excurrisse viderentur. Altitudo juxta ripam pedum est circiter **lx** : unde conjicere est, quanta totius operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Reserebant iidem incolæ, superiorem Arcuum partem planam omnino esse cæmento rubei coloris inductam & in ejus medio Domunculam nõ ita multis ab hinc annis adhuc fuisse, ab utraq; parte patentem, quam nos partem Tecti fuisse, quæ Tubum tegeret suspicabamur. Mediomatricum Urbem, quæ olim Imperialis erat Henricum **ii** Galliarum Regem in suam potestatem redegisse, supra diximus. Præidet Urbis Senatui missus ab Rege Magistratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Episcopatus, sub Metropoli Trevirensi *Metensem*, *Tullensem*, *Viridunensem*, sic ab Locis nuncupatos, in quibus lux singulis sedes.

Burgundiæ Ducatus.

Regio.
Unde
dicitur.

HÆc pro Methodi ratione de Lotaringia sint factis; succedit Burgundiæ Ducatus sive Inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen a *Burgundionibus*; qui Germaniæ Populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique a *Burgis*, i. præfidiariorum castris ab Almannis (in horum enim Agris violenter in Capellatio, ubi hodie Palatini Comitibus Ditione, confederant) exturbati, sub Theodosio Arcadii Filio, Juniore, expulsi latè Sequanis Eduisque, hanc Veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Julianus *Burgundiæ* Etymon ab Loco quodam deducit, qui vulgo *Burg-ogne* in Agro Langrensi. Olim *Regnum*, circa annum *CIXXXIV*, bipartitum in *Ducatum & Comitatum* abiit: quorum ille, versus Occidentem, *Burgundia Inferior & Regia*; hic, ad Orientem, *Superior & Imperatoria*. De *Ducatu* hac descriptione mihi agitur: De *Comitatu* Descriptione proxima dicitur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium; ad Occasum lætissimi Nevernensium Borboniorumque occurrunt agri; ad Septentrionem Campania se offert. Hujus ager planus & soli fertilitate nulli cedens, hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatissimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit a Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis *XXXII*. Hic Burgundiam *Rudolfo* Filio reliquit, qui in Regem Francorum fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo*

Burgundia
Ducatus.
Situs.
Soli ferti-
litas.

Imperium
magorum.

Frater aut Filius (utriusque enim sententiæ autores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* Frater. Quo sine liberis defuncto: *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, ut ajunt, Henrici adeptus est. Huic successit Filius *Robertus*, Roberto *Hugo* ex Henrico Filio Nepos. Hunc sequutus est *Otho*, hunc *Hugo III*. *Hugonē III*. *Odo* Filius. Quē ordine sequuti sunt *Odo III*, *Hugo, IIII*, *Robertus III*, *Hugo V*, *Eudo*, *Philippus*. Quem sine liberis defunctum sequutus est *Joannes* Francorum Rex, cui successit Filius *Philippus* cognomento *Andax* a Patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri *Philippo* successit *Ioannes* cognomēto *Intrepidus*, atq; huic *Philippus Bonus* seu *Mitis* Filius. Atq; huic *Carolus* ob plurima bella quæ gessit, *Bellatoris* cognomen sortitus. Post cujus obitum hanc omnem ditionē occupavit *Ludovicus XI*. Metropolis Ducatus *Divio*, *Divionum* Gregorio Turonensi Gallis *Dijon*. *Divionis* Conditor habetur vulgo, nobis potius Restaurator, *Pomærii*q; productor, *Aurelianus* Imperator. Nomē ab *Divis*, quibus plurimus ibi fuit cultus, impositum putatur. Hac Urbe nihil in Burgundia pulcrius. Sita est in planitie amœnissima, duobus Fluminibus *Suzione & Oscara* (*Suson & l'Ouche* vernaculè) utrimque muros adluentibus: Ille quidem periculosisimis Exundationibus Urbem infestare consuevit; hic pisculentus admodum alveo fluit quietiore, Rerum multarū usum subministrare solitus. Muri ad justam propugnandi magnitudinem in altum sunt educti: Turribus Propugnaculisque nuper exstructis muniti. Justitiæ ibi est Tribunal & Parlamēti Sedes: unde veluti ex Sinu, patriæ Iura petūtur. Qui in *Majorem* hujus

hujus Opidi legitur, non tam Honorem quam Onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur, Jusque-jurandum præstare in Templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque suæ Civitatis Jura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis Urbi Montibus optima crescunt Vina. Episcopales porro Urbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*: sua utrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Apollinis Coniuge derivant Fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restauravit. Hodie *Austun* dicitur. Urbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemq; Augustu ductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam cotidie Numismata antiqua, aliaque antiquæ suppellectilis Monumenta, Est & hodie Templis publicisque structuris conspicua. Adsitæ est Radicibus Montium, qui vulgo *les Monts de Cinis*, ad fluvium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum E-duorum*: vulgo *Challon sur Saone*. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Urbs ad dextram Araris ripam: Agri uberrimi, Cœlique saluberrimi. Eximiè felix, convehendisque secundo Arari Mercimoniis idonea; unde ab Cæsare Commeatui parando, Exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc *Guntchranni* aliquândo regia fuit. Eam Lotarius Ludovici Pii Augusti F. postea incēdio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem Civitatis appareret. Sed ob lo-

ci oportunitatem postea iterum caput extulit, estq; hoc tempore mercimoniis opulenta. Hæc de Metropoli, Urbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium Opida. Inter *Caballinum* & *Matisconem*, medio fere itinere Opidum est, quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari undique cinctum. Colles in Agro Suburbicario Vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam Vrbe Matisconensi & Cabillonensi itineris spatio prope æquali distat *Cuyfellum*, Regiæ Ditionis, Opidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Juræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente Montes habet celsos, Amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt Aquas, unde Fons saluberrimus ex Topho & vasta Rupe in Opidum lōgè porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planicies se in Sinum laxissimum pandit. Tertia fere leuca ab Vrbe Cabillonensi versus Septentrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad Amnem Adcolis *Bour-soize* dictum. Sunt qui volunt *Bibraeten* esse Cæsaris & Strabonis. Aliis alia mens est. Situm est hoc opidum loco uliginoso & quod, ut scribit Paradinus, nullo pæne negotio, nulloque ab hostibus discrimine, posset Lacum Vrbi ad primum Lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Vrbs tota valido Mœnium sepimento circumdata Propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis Ager pinguis est, & optimæ notæ. Vites habet toto Terrarū Orbe nominatissimas, & Vino non vulgari nobilissimas. In eodē Agro, visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum

pendum in vastissimo Nemore exstructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta Virorum Cœnobia, ac totidem prope Velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cistertiensē* dicunt. *Semurium*, vernaculè *Semur*, situm est in meditullio Territorii, quod vulgo *Auxois*, Opidum non inelegans. Inter Divionem & Belvam itinere medio *Nuitbonium* est, vulgo *Nuys*. Opidum hoc semper Gladiorum opificio fuit celebrissimum. Quod Opidum hodie *Avalon*, apud Antoninum *Aballon*, ubi *Legio XVI* dicitur. Quod *Sanlien* vernaculè, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi *XVI* tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Ednorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* Opida Burgique, quæ delineandis, brevitate studens, supersedeo: ut sunt *Aufone*, Arcem habens, *Clavis Ducatus Orientalior*, *Arari Mœnia lambente*, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevant*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seurre*, *Tonnerre*, *Tronoderum* Antonino. *Burgundiæ Ducatus* concenserent solent aliæ tres Urbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus Ditus (*Duché de Nivernois*) late patens tribus navigabilibus Fluviis irrigatur, *Icauna*, *Elavere*, *Ligeri*. Numerantur ibi *XVI* Opida clausa, quorum *Niversum* est Metropolis: Jurisdictionem exercens, in *xxx*, ut vocant, *Castellanas*. *Noviodunum* Cæsari: Opidum est omni ex parte Mœnibus cinctum firmissimis, Turribusque amplissimis, & Fossis profundissimis probe munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* Opida sunt *Dezisa*, *Decisæ* Antonino & *Decetia*: *Clamecyum*,

Douzyum, *Milinium*, *Angilbertsum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzæum*, *Premecyum* & alia. *Ausserre* sequitur: *Antisiodorum* Antonino, *Legionē* hic locanti *XXI*. *Antisiodorum* Ammiano, *l' Evesche d' Auxerre*. Territoriū hujus Urbis, vulgo *le Pays d' Auxerrois*, Vino cognomine est nobilitatum. Urbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*: *Matisco*. Itinerariæ *Tabulæ*; *Matisconense Castrum*, *Notitiæ Provinciarum Galliæ*, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit *x*; *Mastico* in Veteri quodam Diplomate, ut notat *Philippus Bugnonius*, qui hujus Urbis Historiam concinnavit. *Machaon Villa* videtur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & aliis; Caballino, si Situm quis Cultumque & Artes respiciat. simillima. Porrecta jacet ad Ararim. quæ Ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu, reliquis Lateribus in Arcus speciem se formantibus. In hac Burgundia ejusque confinibus hi Comitatus *Dijon*, *Austun*, *Tonnerre*, *Chalon sur Saone*, *Mascō*, *S. Martin*, *Nevers*, *Langres*, *Ausserre*, *S. Langou*, *Charolois*, *Chargni* forte *Chagni*; *Monliet* forte *Montit*, *Auxone*, *Rogemont*, *Mussy*, *Brestemont*, *Sees*, *Mombys*, *Senegnon*, *Gilly*, *Valenion*, *Tirecourt*, *Chevigni*, *Aine-ville*, *Espirey* forte *Epiryen*, *Tarvant*, *Brassey* forte *Brasse*, *Rochefort*, *Aincourt* sive *Agincourt*, *Viteau*. Quibus adduntur etiam *Arley*, *Ragny*, *Chaligny*, *Mommartin*, *Langey*, *Beauchamp*, *Couches*. Episcopatus *Augustodunensis* sive *Hedunensis*, *Austun*, & *Matisconensis* *Mascon*, & *Cabilonensis* *Chalon*, & *Lingonensis* *Langres*, subsunt Archiepiscopo *Lugdunensi*. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscarum*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem* & alia.

Statu Ec-
clesiasticum

Regio.

S Equitur *Burgundiæ Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Comté*, id est *Liber Comitatus*, Provincia namque planè sub suo est Comitatus; ab omnibus, ut ajunt, Tributis & Exactionibus libera. Feudum est Imperii, sub protectione Bernensium Helvetiorum. Conregionales illi sunt ad Septentrionem Lotaringia Superiorque Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occurrunt Helvetii; qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo xc, Latitudo lx est milliarium. Regio admodum fertilis, rebus omnibus ad victum necessariis instructa; Agerque Sementi faciendæ, Arboribus serendis, Vinetis Vini laudatissimi sustollendis, Pecori alendo commodissimus. Summa est ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, Milii, aliorumque Leguminum fertilitas. Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim præfertim qua umbilicus est & Regionis medietullium, Colles habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces. Apud *Arbosianos & Vadanos* Vasa Vinaria sunt adeo magna, ut Domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quæ Accolis hodie *Chambrette au Roy*, ex Terra Gypsum, Materiam Calci similem, effodiunt. Eruiunt ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatû sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatum.

Sium.

Varii etiam generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum & Pecudum copiam. *Granvellenfes* Equos Gradarios, Canesque ejusdem tractus ferocissimos probant omnes. De Antiquis hujus Burgundiæ Comitatus, Stirpis etiam Imperatoris Franciæque multi multa memoriæ produnt. Nuperi fuere. Comitibus & Palatini

Soli fertilitas.

Burgundici simul cû Ducatus, titulos primus gestavit *Endo*, cui successit Philippus ex Philippo Filio Nepos; quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Ioannes* Ducatû Burgundiæ Filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* Philippo, Nepoti ex Sorore *Ioanna* succedens, Comitatus adeptam est Burgundiæ; Huic successit *Ludovicus Malanus* Filius, Huic *Margareta Malana* Filia, Hanc Philippus Burgundiæ Dux cognomento *Audax* uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* Filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria* nupta Maximiliano Austriaco, *Philippus Austriacus*, *Carolus* v Imperator &c. *Philippus Hispaniarum Rex*, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Comitatus iste in tres Diœceses & Præfecturas, quæ Baillivatus vulgo, Iuri facilius dicundo divisus est: *Superiorem*, *Inferiorem*, *Dolanam*. Primæ Sedes est *Vesulii*, Secundæ *Polichuni*, Tertiæ *Dolæ*. *Dola* autem, Arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumque Urbium celeberrima: ad *Dubim* sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam *Ptolemæo* esse $\Delta\iota\delta\acute{\alpha}\tau\tau\iota\omicron\nu$ lib. I. I. cap. IX, *Sequanorum Urbem*. Nihil ibi earum rerum, quæ ad Civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forum hic elegantissimum & spatiosum; forma quadrata, Longitudine tamen Latitudinem nonnihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandi operis, *Deiparæ Virgini* est sacratum. Sunt & multæ aliæ inter quas *Vesontio* vulgo *Besancon* urbs Imperialis, olim dicta *Chrysoopolis*: sita est commodo fertilique territorio. *Alduasdabis* fluvium magna ex parte ipsam intersecat, ejusque potioem partem concludit, reliquam partem ad portam qua *Dolam* itur, fluvius non alluit.

Animalium varietas.

Imperium maiorum.

Nuperi fuere. Comitibus & Palatini

Nozerethum

Nozerethum, Noferoy, quod olim a nucibus dictum *Nucillum*, sed *Ludovicus Cabillonensis* ab expeditione *Hierosolymitana* reversus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo intacta est, dicitur plumbea. *Salinae*, amplissima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab salis denominata Fontibus, Saleque inde igne densari solito; qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarum Civitatum descriptiones brevitatis gratia omitimus. Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles: Inter eos non postremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mirum Naturæ ludentis opus. Super enim Aqua fit Limus, qui adeo durefcit, ut Continens videatur: super quo tamen Equites Currusque securè non ambulant, sed soli Pedites. Is Coelo pluvioso & nebuloso non emergit, nisi Serenitas sit futura. Tunc per Foramina brevi tempore auctus totam Columbanam Planiciem rigat. Inter *Nozerethum* porro & *Ripariam* alius est Lacus in *Bonvalli*, *Lupis*, *Parcis* & aliis Piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in Miraculum exit, Fidemq; vincit. Tractus hujus Comitatus Australior Lacubus scater: Videre ibi est qui vernaculè *Maleteux* Major Minorque; *Narlay*, profunditatis vix credendæ; *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault* & alii. Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca: *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*: *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; Δ β is. Ptolemæo *Alduabis* Cæsari, si proba sit conjectura *Fulvii Ursini*: in aliis *Codicibus Alduasdubis* & *Alduadalis* vitiosè legitur, Vulgo *Doux*. Oritur ex Monte Jura paullo supra *Pagum amœnissimum*, quique instar *Opidi*, *Motam*. Du-

bis porro cœpto ab Meridie in Septentrionem cursu; per *Pontium Lacum* lapsus, nonnullis anfractibus prætergressus *Pontarum*, *Mortuam* & *Vasrum*, *Fanum* petit *S. Hippolyti*; unde in Occidentem flexus ad *Pagum Chastelot* versus *Africum* tendens, *Vesuntionem*que permeans, & facta ad *Dolam Insula* post multas ambages receptosque *Fluvios* prope *Virdunum Arari* commiscetur. Totus etiam *Burgundiæ Superioris* est *Lougnonius*, vulgo *Lougnon*. *Danum* evomit ex sinuoso recessu *Mons arduus Syrodo*, grandi & celeberrimo *Pago*, incumbens: Sunt & *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Love*, *Araris* & alia. Quod ad Statum hujus *Liberi Comitatus Politicum*, quoties *Comitia Provincialia* sunt agenda, tres *Status* conveniunt, convocante eos nomine *Comitis* *Principe Arausiorum*, *Nozerethi* & *Arlæi Dynasta*. Sūt autem *Nobiles*, *Ecclesiastici*, *Urbes*, *Superioris Diocesis Comites*; *Montbelliard*, *Roche* & *Varax*, *Montrivel*, *Thalamey* & *Vaulgrenans*, *Vergey*, *Rey*, *Listenois*. *Abbates*; *Croissant*, *Charité*, *Bitaine*, *Corneul*, *Tulley*, *Clarfont*, *Luxeuil*, *Bellevaulx*, *Grace-Dieu*, *Charleu*, *Trium Regum*. *Priores*: *Vaucluse*, *Lantenans*, *Cusance*, *Marteret*, *Iussy*, *Portsus Saône*, *Montreuil ad Sagonam*, *S. Marcelli*. *Canonici*: *Calemostier*, & alii aliis locis. *Urbes*; *Gray*, *Vesoul*, *Montboisou*, *Jussy*, *Palma*, *Portsus Saone*, *Cromary*, *Mont-Justin*, *Faulcogney*. *Domini*: *Montmorot* & *S. Loup*, *S. Martin*, *Taulens*, *Villeneuve*, *Rupt*, *Montgevelle Chastillon* & *Belvoeye*, *Constandey*, *Monbailon*, *Velleson*, *Dicey*, *Ugny* & *Chemyilly*, *d'Oizelet*: *Cicon*, *Trasves*, *Rainconnieres*, *Costebrune*, *Sombernom*, *Valle-fault*, *Bermont*, *d'Avilley*, *Muonay*, *Vereur*, *Touraize*, *Citey*, *Provanchieres*, *Grand-mont*, *Velle Chevrevelous*, *Voysey*, *Dampierre*, *Frotey*, *Brental*, *Matey*, *Noironde*, *Tromarey*, *Millesay*, *Muilleroncourt*, *Myon*, *Bennenge*, *Vellerot le boz*, *Clerc*, *Betoncourt*, *Mertuilotte*, *d'Amondans*,

Ratio ad-
ministran-
di.

& de

Lacum.

Flumina.

& de *Fraisne*, *Chavirey*, *Montot*, *Mons S. Legier*, *Cuvry*, *Montereul*, *Sorans* & *Lambry*: & alii permulti. Inferioris Comites sunt *Ruffey*, & *S. Aubin*: Baro, *Chevreaulx*: Abbates, *S. Eugendi*, *Beaume*, *Balerne*, *Mont S. Marie*, *Mont-Benoist*, *Beyllen*, *Rausieres*: Priores, *Mainnaul*, *Vaucluse*, *Bonlieu*, *Mente*, *Lonslefaulmier*, *Arbois*, *Mote*, *Syrodi*, *Vallis supra Polichnium*, *Mortau*. Canonici, *S. Mauriti*, *S. Anatolii*, *S. Michaëlis*, Salinis omnes: *Arboisenses*, *Polichniensis*, *Nozeretenses*, & aliarum Urbium Locorumque alii. Urbes: *Salinæ*, *Arbois*, *Poligny*, *Pontarlien*, *Nozeret*, *Castrum Caroli*, *Monmoroti*, *Orgelot*. Domini: *Coulongnia* & *Andelest*, *Courlaon* & *le Pin*, *S. Amour*, *Argento*, *Lauhespin*, *Poupet*, *S. Sorlin*, *Darnam* & *Tramelay*, *Borsia*, *Cressia*, *Fitigny*. Chamberia, *Montena*, *Vecles*, *Rosait*, *Marigna*, *Beaufort*, *Nafey*, *l' Aigle*, *Courbofon*, *Vertamboz*, *Largilla*, *Moiron*, *l' Estuille*, *Chafnet*, *Aresche*, *Coges*, *Bar* & *Iouffeaul*, *d' Angea*, *Muyre*, *Charrin*, *Charlin*, *Chaumes*, *Breterieres*, *Fontenay*, *Cogna*, *Chaulx*, *Montuet*, *Vadans* *Villeite*, *les Arbois*, *Aigle pierre*, *Chastelwillain*, *S. Julian*, *Descrilles*, *Verges*, *Chay*, *Champaigne*, *Beaulchemin*, *Villeneuve lèz Orgelet*, *Chastres*, *Præfectus Arcis de Ioulx*, sive *Iuræ Montis*, *Vincelle*, *Dismeaulx* & alii multi. Dolanæ Diocesis: Dominus de *Givrey*: *Longepierre* & *Rabon*, *Clervaux*. Abbates, *Billon*, *S. Vincentii*, *S. Pauli Bisantii*, *d' Acey*. Priores: *Loye*, *Laval*, *Damparis*, *Iouhe*, *Monerot*, *Mote* supra *Altam Petram*, *Faye*, *Mostier* in *Secusia*. Canonici: *Dolani*, *Bisuntinenses*, & alii aliis locis. Urbes: *Dola*, *Quingejum*, *Ornaus*, *Loya*, *Rocbeford*, *Vercellæ*. Domini: *Vauldrey*: *Rainnes*, *Rye*, *Monfort*, *Mont-Richard*, *Fertans*, *Maillot*, *Ber mont*, *Cleron*,

Verchamps, *Doffam*, *Port*, *Chasteau*, *Roillault*, *d' Abbans* & *Marchault*, *Reculet*, *Chantrans*, *Mont-gros-pain*, *Mutigney*, *Chassey*, *Parefsey*, *Choisey*, *S. Ilye*, *Faye*, *Parrel*, *Chemin*, *Rabus*, *Champdivers* & *Rafsonnieres*, *Rainche-court*, *Paintre*, *Montrambart*, *Salans*, *Gouffans*, *Chavirey*, *Ancier* & alii. Nobilitas hujus Comitatus, ut hinc videmus, valde est frequens. Quatuor autem sunt familiæ, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem trahere, vel cum iis adfinitatem contraxisse commemorantur: *De Vienne*, cui, *Nobilitatis* Epitheton tribuitur: *De Vergy*, cui *Strenuæ* Titulus datur; *De Chalon*, quæ *Opulentæ Divitisque* nomen obtinet: *Arausiorumque Principatus* Titulum. *De Neuf Chastel*, quæ *Fendis* est insignis. Cæterum appellationes omnes ex tribus Diocesisibus, sive Ballivatus *Dolan* ad Supremum Comitatus hujus Parliamentum, referuntur. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet, Archiepiscopus *Bisuntinus*, cui subsunt tres Episcopi, *Basilienfis* in Germania, in Helvetia *Lausanensis*, & *Bellicensis* in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsque Imperii. Membra hic sunt Imperii & Quinti Circuli, *Archiepisc. Bisuntinus*, & Urbs *Besancon*, Civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum Provinciæ Opidum, & ejus Præsidis fixa sedes. Decimus Imperii Circulus dicitur *Burgundicus*, quod a domo Burgudica sit institutus: complectitur præcipuos Belgii Principes, qui sunt *Dux Burgundiæ*, *H. Bergen* & *VVaelhem*, *Comes Egmond* & *Iselstein*, *Comes Horne*, *Comes Nassau* in Breda, *Comes Bergen*.

Nomina.

Lugdunensium Civitati, ut in Notitia Provinciarum dicitur, l' Archevesché de Lyon, le Pays & Seneschaucé de Lyonnais, Limites scribuntur ad Septentrionem Bressia; ad Orientem Sabaudia: qua Meridiem spectat, Delphinatus est cum Languedokia; qua Occidentem, Forenses jacent & Arverni. Sua hic olim habuerunt Domicilia Segusiani Plinius Σεγυσιανοὶ Ptol. Σαιγυσιανοὶ Strab. Seculiani, vel, ut alii scribunt Sebuliani Cæf. Hodie le Pays & Seneschaucé de Lyonnais. Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, Lugdunum est. Sic amplissimam, ornatissimā, florentissimam Urbem nominant Tacitus, Plinius. Antoninus; & qui Latinorum Scriptorum non? Λέγδωνον Straboni, Ptol. aliisque Græcis: Λέγδωνα Stephano. Vetus nomen hodie, sed contractius, tervat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione Lyon, Leonem Gallicum quærun. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit post fatale Incendium; de quo post: nonnulli ab *Lucere*, quod in Monte, tanquam Specula, longè latèque Luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & Bucconibus sua linquenda. Vetus Itinerarium a Burdigala Hierosolymas usque, quod Pithæo debemus, in fine *Lugdunum Desideratū Montem* interpretatur, Idiomate proculdubio Veterum Gallorum: cujus penitiora scrutati, sunt qui deducunt ab Voce *Luck*, quæ Hodieque Gallis Belgis, Germaniæque Inferioris Populis pro *Fortuna* in usu, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortuna* quasi dictus *Mons*. Ericus Monachus lib. 1 v de Vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum Lingua *Lucem* sonat, agnoscere videtur:

Urbis Lugdunum.

Lugduno celebrant Gallorum fame nomen

Impositum quondam, quod sit Mons Lucidus. —

Dunum sanè antiquis Gallis Montem esse, constat. Montis *Lugdunensis* etiam meminit Petrus Arvernus Cluniacensis Abbas lib. 1 v Epist. 11: *At postquam de Vivarensium colle ad Lugdunensem Montem divina Dispositio te transtulit.* Sic Seneca in Ludo Claudii:

Vidi duobus imminens Fluviis Jugum.

Montem hunc Adcolis crassiorē caussari Aërem innuit apud Sidonium lib. 1. Epist. 11 x Candidianus: *Nebulas ergo mihi meorum Lugdunensium exprobras, & diem quereris nobis matutina caligine obstructum vix meridiano fervore reserari; Et tu ista hæc mihi Cæsenatis furni potius, quam Opidi Verna deblateras?* Sic etiā apud Strabo. Λέγδωνον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφῳ. Quis Urbis conditor, incertum. Amplificavit & ex Monte, qui primo habitatus, in planiora Loca pomœrium produxit L. Munatius Plancus; Colonia in eam Augusti principatu ducta; anno Urbis 10 cccxi. Coloniam nominant Tacitus lib. 1. Historiar. & Plinius lib. 1 v cap. xi 1 x Natur. Histor. In vetere quadam Inscriptione Legitur COL. AVG. LVG. Ab eo tempore semper cum primis Galliarum Urbibus censeri solita, dignaque habita, quæ cum Vicinis Immunitate gauderet. Nam *Segusianos Liberos* vocat Plinius lib. 1 v cap. xi 1 x, & *Lugdunenses Gallos cum Viennensibus Iuris Italici* facit Paullus IC. lib. L. Digestor. Tit. xv. cap. ult. Digna item, ex qua totius Galliæ Itinera ab Agrippa distinguerentur; cui Ius Monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium Tributa & Vestigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad Confluentes

res

tes Ararim & Rhodanum ab omnibus Gallia Civitatibus in Honorem Augusti cum formidanda illa ineptis Scriptoribus *Ara* exstrueretur. De Templo saue Strabo lib. IV: *Τόπει ερόν τὸ ὑναδειχθέν ἀπὸ πάντων κοινῇ τῶν Θαλασσῶν Κάισαρι, τῷ Σεβασῶ, πρὸ ταύτης ἰδρυῖ πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν.* Ex hujus *templi* *ruius* inquit Paradinus de Antiquo Burgundia Statu, *concreta est illa Summi Templi structura: quae Joannis Burgundiae quondam Regis Opus dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus Saxorumque Inscriptionibus conjicere licet.* *Ara* variis Scriptoribus nota. Augusto dedicatam, Iulo Antonio Africano & Q. Fabio Maximo Coss. anno ab V. C. ICCCXLIV, memoriae prodit Suetonius in Claudio cap. II. Sic ad ea tempora Epitome Livii lib. CXXXVI. *Ara* *Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata.* Ad eam vivente adhuc Augusto, ut Scribit Dio sub finē lib. LIV, Ludi celebrabatur; addens eos sua quoque ætate permansisse. Caligulam Certamen ibi quoque instituisse Græcæ Latinæque facundia, scribit idem Suetonius in ejus vita cap. xx. *Quo certamine, inquit pergens, ferunt Victoribus præmia Victos contulisse, eorundem & Laudes componere coactos; eos autem, qui maximè displicissent, Scripta sua spongia Linguæve delere jussos, nisi ferulis objurgari, aut Flumine proximo mergi maluissent.* Respicit eo Juvenalis:

*Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.*

De hac Ara Strabo meminit, ejusque *Sacerdotem* edit Inscriptio, quæ in ipsa Urbe ad Murum Templi vetustissimi Divi Petri:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ
SACERDOS. ROMÆ. ET. AUG
AD. ARAM. AD. CONFLVENTES
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Quid jam dicam de reliquis, quas ibi & nunc est legere, *Opera publica.* *Inscriptionibus?* Superat omnes Tabula ærea, quæ Claudii Imperatoris Orationem continet super Civitate Gallis danda. Legitur cum apud alios, tum accuratissime descripta apud Justum Lipsiū, & in Commentario ad XI Annalium Taciti, & in Auctario, Thesauro Inscriptionum Martini Smetii adposito. Priscam ejus magnificentiam testantur passim *Templorum, Arcuum Triumphalium,*

phalium, Aquæductum, & alia Antiquitatis Monumenta. Fori Veneris memoriam seruari ajunt in *Forviere*. Ab ea Vrbe nobilissima Gallix Pars in quinque distincta quondam est *Lugdunenses* I, II, III, IV, V; uti in Notitia Provinciarum Gallix, est videre. Igne Fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur, Clademque inde acceptam deplorat epistola ad Lucilium *xcii* Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum à Nerone, septimo post Incendium anno. Legendus Tacitus lib. *xvi* Annal. Quum ejus Mœnibus se continuisset Albini exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. *iiii*. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex Pontificis jussu Ditioni suæ adjecit, scribente in Annalib. Papirio Massonio. Vrbs hæc hodie amœno commodoque sita loco; natura fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita Collibus iisque fructiferis, ab altera totidem beata Fluviis, Arari, Rhodanoque; Templorum Ædificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens: ut celeberrimum facile sit hodie totius Gallix Empo-

rium, Regnique Cor & Clavis instar, quæ Aditus recluduntur in Italiam, Germaniam. aliasque Provincias: confluentibus eo ad publicas Nundinas solenniter, & ex condito quasi, quater singulis annis undique variarum Gentium Mercatoribus. Regnante Carolo *ix*, quum tota arderet Bellis Civilibus Gallia, Arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit: Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Præsules Belleforestius recenset *cix*, quique Primates se gerunt Cleri Galliani; tum Præsidialis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense, Forense, Matisconense & Bellojolezium*; quæ postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat Elogio: *Inter Ecclesias Gallix constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate Sedis, sic honestis Studiis & laudabilibus Institutis. Ubi enim æque viguit Disciplina Censura? Morum Gravitas? Maturitas Consiliorum? Auctoritatis Pondus? Antiquitatis Insigne? Præsertim in Officiis Ecclesiasticis hæud facile umquam visa est repentinis Novitatibus, acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari Levitate.* Atque hæc de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

Regio.
Nomina.
Unde de-
ducta.

L *Ugdunensi* Tractu succedit apud Mercatorem ea Regio quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, a *Vitis* Saxoniz populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel a Succis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam commigrarunt, sive inundationibus aquarum, sive numero Incolarum cœtu sedibus suis exclusi: vel denique a *Suitio* pago: vulgo *Switſcher Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernaculè *Eydgnoſchaft*, a fœdere quo inter se Helvetii juncti sunt: Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuerunt. *Helvetia* porro inter montem Iuram, Lacum Lemanium, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad Ortum Solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septentrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem cxxl millia passuum, ut ait Cæsar lib. I de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum lxxx: quam Cæsar aliquanto majorem facit. Regio omnis salubri fruitur Aère: ac licet celsis præruptisque Montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit Incolarum indefesso labore, industria ac cultura, ut nulla parte sterilis sit: quin ad vitam sustentandam producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitiis ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quanquam plerisque in locis, nisi gleba exulta fuerit sementem frustra pro- jeceris: verum huic incommodo Agricolarum labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo genero-

Soli fertili-
tas.

sum gignunt, ut Rhenense longè superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguiſſima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumentum. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim Regio, ut sunt Urſi, Cervi, Damæ, Capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, unde Incolis frequens venatio; nec defunt Aves, quarum captura hic admodum felix. *Helvetia* Anarcha est, & libera, neque ulli principi subjeçta, ex quo partim civilibus discordiis, partim inclementioribus & injustoribus imperiis illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetii incitati, quibus accessit *ŷBeis* Nobilitatis, fœdere inito jugum excusere, atque in libertatem sese afferuere. Initium confœderationis fecerunt, Uri, Silvani, Suitenses, in horum Opido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac laceſſere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter se societate, eaque arctissimis fœderum legibus devincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victoriis & sociorū accessione adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem evasit. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat: suntque hæ: *Zurichgow*, *VViſſisſpurgergow*, *Argow* & *Turgow*, Respublica vero Helvetiæ tribus constat partibus. Prima pars sunt 13 *Pagi*, quos Itali *Cantones*, Ort Germani vocant. Hi soli hoc juris habent præ aliis fœderatis, quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis Conventibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt: Præfecturas quas simul acquisierint, pari jure administrât, & reliquæ prædæ publicè

Animalium va-
rietas.

**Nova
HELVETIA
Tabula**

**BURGUN
DIA
PARS**

**AR
GOW**

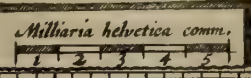
WILIS

WALLIS

LEPONTII

SABAVDIA

Italiae

28 29 30 31 32

28 29 30 31 32

Septen 30 trio

Meri 30 dies

publicè ex æquo participes sunt: videlicet *Tigurum*, & accessit Fœderi trium Pagorum anno Dom. c13 ccccl1, *Berna* fœderi Helvético juncta est anno c13 cccclv. *Lucerna* anno c13 cccxxx11 perpetuo fœdere tribus primis Pagis juncta est. *Uria*, *Uren*: *Suitia*, *Switz*: *Underwalden* hæ primæ inter se fœdus constituerunt anno c13 ccccl1x. *Tugium*, *Zug* anno c13 ccccl11 sex Pagis accessit. *Glarona* simul cum *Tugio* idem fœdus iniit. *Basilea* anno c13 131 se decem Pagis fœdere junxit. *Friburgum*, *Salodorum* simul anno c13 ccccccxxc1 in numerum Pagorum communi consensu receptæ sunt, & sic Civitas Helvetica x Pagis constitit. *Schaffhusen* anno c13 131 in numerum Pagorum recepta, cum xi pepigit. *Abbatiscella* anuo c13 1311 in numerum Pagorum recepta est. Hujus Pagi ager in 12 partes sive ordines divisus est, quas ibi *Roden* vocant, quatum sex conjunctæ Pago, interiores dicuntur: reliquæ exteriores. Deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquai numero xi1 qui toti regioni consulant, & fiunt in universum cxliiv Senatores. Secunda pars sunt fœderati, *Abbas* & Opidum *S. Galli* fœdere junctum iv Pagis Helvetiorum anno c13 cccclv. Et post anno c13 cccclv cum vi Pagis *Tiguro*, *Berna*, *Lucerna*, *Suitia*, *Tugio* & *Glarona* in perpetuū. *Rhetorum* *Populus Graubondier* cum vi1 veteribus Pagis æternum fœdus pepigit anno c13 cccxcv11. *Curientis* vero, quorum societas *Domus Dei* vocatur, anno c13 ccccx11x. Tertia societas quæ *Decem Judiciorum* vocatur cum Helvetiis non pepigit, sed quia 11 prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Helvetiis amicitia & societatem fidam præstat. *Sedunum* cum *Valesia* tota fœdus æternum iniit cum Bernatibus, anno c13 cccclxxv. Et post cum Religionis controversia orta esset, *Hadrianus* Episcopus

Sedunensis, & septem *Decumæ Valesianorum* fœdus fecere, anno c13 13xxx111, *Friburgi* cum vi1 Pagis *Helvetiæ* *Lucerna*, *Uria*, *Suitia*, *Underwaldia*, *Tugio*, *Friburgo*, *Salodoro* ex integro *Romanæ Ecclesiæ* adherentibus. *Rotweil* primo fœdus iniit cum Helvetiis, anno c13 cccclx111 in annos xv, quod aliquoties renovatum, anno demum c13 13x1x perpetuo sancitum est. *Mulhusen* anno c13 cccclx11x Helvetiis fœdere juncta est. *Bienna* *Biel* Bernatibus se fœdero junxit annis 1303, 1306, 1352, ac 1367 arctissimè. *Geneva* jus Civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno c13 13xxxvi, nondum tamen communi Pagorum Civitati inserta est. Tertia sunt Præfecturæ armis, aut spontanea deditione conquistæ: *Turgæa*, *Turgow* anno c13 cccclx in potestatem Helvetiorum redacta, cui vi1 vetustiores Pagi imperant. *Aquensis* *Baden* subjugata anno c13 ccccxv, cui 11x primi Pagi imperant. *Rhegusti* anno c13 ccccxci11 conquistata a Pagis vi1 primis & xi11 regitur. *Sarunetū*, *Sarungans*, anno c13 ccccxci111 a *Georgio* Comite *Werdenbergensi*, vi1 primis Pagis venditum, a quibus & regitur. *Liberæ Provinciæ* captæ anno c13 ccccxv, vi1 veterum Pagorum Imperium agnoscunt *Lugano*, *Lucarno*, *Mendresium*, *Vallis Madia*: hæ 1v Præfecturæ ex dono *Maximiliani Sfortiæ* Ducis *Mediolanensis*, anno c13 13xi11 in Helvetiorum potestatem pervenere: His omnes Pagi præfunt, excepta *Abbatiscella*. *Biltionum*, *Bellizona*: hujus Imperium 111 primis Pagis confirmatum est, anno c13 1cx111. *Valesia* quæ etiam hac *Tabula* continetur, complectitur tres populos, & tria fœdera. Duo priores sunt *Viberi* & *Seduni*, qui uno nomine *Liberi Valesii Superiores* dicuntur, & in vi1 *Conventus* quos *Decumas* vel *Desenas* vocant, divisi sunt, *Veragri*

Lacum.

Veragri, qui & Valesiani Inferiores, Superiorum Imperio parent. Omnium tamen Princeps est Episcopus Sedunensis, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus rebus Authoritatem obtinet & Comes atque Praefectus Valesiae nominatur. Comitatum hic invenio VVerdenberg & Baronatum Sax. Lacuum amplissimorum nusquam major numerus quam in hac Provincia, inter quos Lucerinus, de Lucernezee: Tigurinus, Zuricherezee: Rivarius, VValenzee: Neoburgensis, Nuwenburger Zee: & omnium maximus Acronius, der Bodenzee, quem Solinus & Plinius Brigantium, Ammianus Marcellinus Brigantium vocat, a Brigantio vetustissimo Opidulo. Logitudo ejus est xxiv millium passuum, latitudo minimum xii. Ammiani verba, quia luculentam Topographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. Inter montium celsorum anfractus impulsu immensi Rhenus extenditur, qui penes Alepontos in deciduas cataractas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copiis aquarum propriis irruit, cursu simplici: Iamque adjunctis nivibus liquatis & solutis alta divortia riparum abradens Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat; horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris, & natura locorum, & caeli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens & undarum quietem permeans, mediam velut funali, libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse

discerni. Flumina vero Helvetiam rigantia sunt Rhenus, Rhodanus, Adna, Ticinus, Limagus, Byrsa, Langarus, Sara, Taurus vulgo Dur, Aenus, Arola, aliaque permulta. Motes hic enumerare vix opus est, cum notiores sint per Orbem Rhetici montes quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summae Alpes nunc Gotthardi Mons dicitur, hunc sequuntur Peninae Alpes: apud Salassos Cottiae Alpes & Silvius mons sunt. Dein Montes S. Bernardi major & minor. Graiae Alpes Lepontiorum sunt: Adulas Mons Germanis der Vogel, Misaucos attingit. Juliae Alpes ac Permurna mons in Engadinorum ora sunt. Hinc Valarius & Brantius montes, apud Vendones: Rhetico, mons in Rhucantiis est. Jurassus mons, Lemano imminet Lacui. Abnohae montes in Tulingorum finibus sunt. Atque haec sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvae sunt innumerae, singulae Hercyniae portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, ut pote Silva Brigantina, Rhyrwaldt, Bonwaldt, ac nonnulla alia. Helvetiorum Respublica ex Optimatum & Populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota Civitas constat, quidam merè Democratico imperio utuntur, ubi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his Pagis qui nulla habent Opida, uti sunt Uranii, Suitii, Underwaldii, Glaronenses & Abbatiscellani: & par ratio est Tuginorum, quamvis hi Opidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes Helvetiae Tigurum, Berna, Lucerna &c. sed cum potestas summa penes Populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtae sunt haec respublicae, & aliae magis Aristocraticae, aliae plus Populares sunt.

DE Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicè delineatis exhibet. In prima, Provincie duæ, eæ quæ vernaculè *Zurichgow* & *Basiliensis*; in secunda *Vvisstspurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptiones una cum Lacus Lemani Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, eâ *Zurichgow* vernaculè, *Tigurinus pagus* Cæteri dicitur. Solum hujus tractus & potissimū per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque Vini & Frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem Vinum, seu potius mitescit a sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Urbs hujus Provincie primaria Latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thurogum*, dicta, vernaculè *Zurich*. Vetusissima est Urbs, sita loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procula Glarona recipit, & dividit Urbem in duas Civitates majorem & minorem, quæ tamen tribus jungitur amœnis pontibus, in quibus frequentes Civium sunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimam, in quo ingens Frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem Piscium copiam Lacus Tigurinus huic Urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Esti autem *Tigurum* quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter Urbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comi-

tiis. Legationibus, aliisque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit: *Conradum Pellicanum* linguæ Hebrææ, Chaldeæ & Thalmudicæ peritissimum: *Theodorum Bibliandrum*: *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum *Θαυμασιώτατον* ac multos alios egregios viros. *Tigurinus* pagus habet extra urbem Præfecturas *Majores* & *Minores*. *Majores* sunt *ix*, *Kyburg* Comitatus: *Groniagensis* Præfectura: *Andelfingen*: *Grisensee*: *Eglisow*; *Libera* Provincia: *Regensperg*, *Vadisvillana*, *VVadischwyl*: *Lauffa* ad cataractas Rheni, *Lauffen*, *Minores* *xxi*. *Vuodurum*, *VVinterhur* & *Sreina* Opida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tiguriorum edictis tenentur & in bello illis militant, propriis tamen signis utentes. Ad censetur huic Provincie *Tugium* pagus, *Tugium*, vulgo *Zug*, Opidum, ejusdemque nominis Regio, versus Septentrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & viribus confiti Montis lacui piscoso adjacet, cui a Civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui Meridiem versus ad Artense Opidum extenditur. Agrum compascuum, Vini Frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni vero *lib. vi* & *Tojgeni* dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita *Marii* & *Futropius* *lib. v*. Paruit *Tugium* aliquando nobilibus, postea in Austriorum potestatem pervenit: Hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ Surtios & Tigurinos infestabant. Itaque anno *Mccccli* *Tigurini* cum quatuor aliis pagis expeditionem adversus *Tugium* susceperunt. Præsidarii, munitionibus Opidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere, Cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies *xv* sustinuerunt. Tandem deditionem fecere,

Regio.
Soli ferti-
litas.

Urbs Ti-
gurum.

Tugium
Pagus.
Situs.

*Soli ferti-
litas.*
Imperium
majorum.

fecere, & Helvetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Auftrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Auftrio spem esse, Helvetico scæderi se junxerunt. *Tuginum* Pagus *ix* habet partes, & in illis *Conventus xv*, ex quolibet autem *Conventu ix* eliguntur Senatores qui regioni consulant. *Opidum* ipsum duorum *Conventuum* loco censetur. Ager vicinus tres *Conventus* habet, *Montanum*, *Vallem Egeriam*, sive *Aguas Regias*, *Baram parochiam*. Imperant autem *Tugini* *Opidani* per *Præfectos* in Urbe commorantes his locis: *Cham* *Opido*, *Andreæ vico*, *Hunelbergo*, *VVacheville*, *Steinhuse* pago, *S. VVolfsgango*. Hæc de priore hujus *Tabulæ* *Provincia*, sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta Urbe *Basilea* sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen a *Sequanis* deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiam *Rhenanus* approbat, rerum *Germanicarum* libro tertio. Agrum habet *Vini* optimi, *Fruментique* feracissimum: ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius *Incolæ*. Sunt & *Pecorum* pascua lætissima. Hanc *Regionem* olim, *Scudo* teste, *Raurici* *Pro*; *Cæsari* *Rauraci* insederunt, quos refert, *Helvetiorum* exemplo, omnia sua *Opida* vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta *Urbs* hodie *Regionis* *Caput*. Hanc nonnulli *Basileam* dictam a *Basilisco* hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alii a *Basilena* *Juliani* *Imperatoris* *matre*. *Rhenanus* a *trajectu*, quem lingua *Romanensis*, hoc est *Gallica* *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*; quasi *Passilea*. Et addit; *trajectum* hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum *stante* *Augusta*, quod hic propter *vallem* per quam tor-

rens è *Byrsa* ductus fuit, *ripa* sit humilior, & ob multas causas ad *transitum* aptissima, apud *Augustam* autem abrupta. Hanc tamen conjecturam *Munsterus* rejicit, *authoritate* *Marcellini*, qui *Civitatem* illam *Græca* voce *Βασιλείαν*, id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* *Civitatem*, *Alluitur* hæc *Urbs* *Rhenno*, qui eam pæne *mediam* dividit, nisi quod *ponte* unitur. Habet *Urbs* ipsa *commoditatem* magnam a *Rhenno*, quia ad eam plures sunt *navigaciones* magnisque potest adiri *oneribus*. *Passa* est ante annos ducentos multos & graves terræ motus. Sed rursus est *instaurata*, & anno *Mccccxx* a *Pio* *Pontifice* *Academia* ornata, quæ omnibus ab eodem donata *privilegiis*, *juribus* & *immunitatibus*, quibus fruuntur *Academiæ* *Bononiensis*, *Coloniensis*, *Heidelbergensis*, *Erdfordiensis*, *Lip-sensis* & *Viennensis*. *Præfecturas* habet *Basilea* quæ sunt; *Faren-Sperg* *Arx*; *Rinsfeld* in edito *Monte* sita: *VVallenburg* *Opidum*: *Homburgum*: *Munchenstein*: *Ramstein*, *Toggim* *Comitatus* ubi *Togwyl* opinor est, subest *Abbati* *S. Galli*, cum *Toggiani* *Cives* sint *Suitiorum* & *Glaronensium*: *Rapperswil* *Comitatus*: *Straesberg* *Comitatus* opinor, ubi *Straesberg* corruptè scriptum existimo: *Kilchberg* *Baronatus*. *Reliqua* *Tugini* *Pagi* & *Tigurini* habes in *Tabula* *Argow*. *Abbatix* *Imperii* in hac *Tabula*, quæ neque in *Suevico* *Circulo*, neque in *Germania* *Universali* monstrantur sunt *Reichenouw*, *Schaffhusen*, *Krentzlinge*, *Pfeffers*, *Pfefficon* opinor. *Fluminibus* hæc regio *rivulisq;* rigatur pluribus, quos omnes tandè *Rhenus* recipit. Inter hos *Rhenus*, *Byrsa* & *VViesä*. *Byrsa* ex *Iura* *monte* per multas *convalles* *Basileam* usque devolvitur, plurima secum deferens *ligna* & *lignorum* *rates*. *VViesä* vero flu. ab opposita parte a *Nigra* *Silva* segregatur, adferanturq; per eum plurimæ *trabes* *ædificiis*

Provincia
Basiliensis

Urbs.
Basilea.
Unde
dicta.

Fluminis

ædificiis aptæ, ac deinde in minori Basilea multis infer-
vit officinis. Nam serrantur ejus officio mola versatili
arbores in asseres, commolitur Frumentum, acuuntur
fabrilia Instrumenta, ducuntur in Bracteas ferreæ Mas-
sæ, multisque aliis conducit usibus, præter id quod ha-
bet nobiles Pisces, præsertim Trutas. Et quamquam
minor est opposito fluvio Byrsa, est tamen eo piscosior;
pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modi-
ca quoque exhibeat ministeria Molitoribus, & Char-
tariis, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc
fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum &
ad Moenia usq; majoris Basileæ facto alveo deductum.
Sunt & hic *Tolderus*, *Largus*, aliiq; fluvii. Sed de his fatis.
Restat ut de administratione Reipublicæ harū Provin-
ciarum, paucula subjiciamus. Ex Tribubus omnes qui
publicis conciliis intersunt, pari numero è singulis de-
liguntur, tam Tiguri quàm Basileæ. Sunt autem præcipuæ
autoritatis duo publica Cõsilia in hisce Urbibus: Majus
quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id
plerumque tantum in gravioribus negotiis, & quæ ad to-
tam Rempublicam pertinent convocatur: Minus quod
quotidie Rempublicam administrat, & Civium con-
troversias cognoscit. Ac Tiguri majus consilium est ce-
homini, Basileæ cccxiiv. Minus consilium Tiguri 1
hominibus constat, Basileæ lxxiv. Etenim è singulis
Tribubus duodeni in majus consilium assumuntur, nisi
quod Tiguri è Nobilium societate xlix deliguntur.

In minus consilium Tiguri singulæ Tribus dant ternos
homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consu-
les in singulis Urbibus publici Concilii Capita; Basileæ
præterea totidem Tribuni, quos una cum Consu-
libus Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium so-
cietas senos in Minus consilium mittit, cum aliæ Tri-
bus tantum ternos dent, & adhuc sex alii liberis suffra-
giis cooptantur, ex quibuscumque Tribubus magistra-
tui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus &
novum: veterem Senatum eos nominant, qui per me-
dium annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque
convocantur cum Senatus habetur, non tamen semper
vocantur, & sunt quædam quæ novus Senatus tantum
transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili mo-
do dividitur, atque è duodecim Viris Tribuum sex no-
vo & totidem veteri Senatui accensentur. Convenit
autem Minus Consilium plerumque ter, nonnumquam
etiam quater singulis septimanis. Utrique Senatui præ-
est Consul, quem *Burgermeister*, hoc est Civium Magi-
strum vernacale nominare solent, hunc Majus Consi-
lium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tri-
buni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunft-
meister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Ba-
sileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor Urbis
Capita nominantur. Sed hæc sufficient. Plura qui petet,
Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his disse-
rentem, ex quo hæc desumpsimus.

M m

Sequitur

Ratio pu-
bernandi.

Regio.
Nominis
unde
deducta.
Situs.
Soli ferti-
litas.
Urbs.

S Equitur apud authorem *Pagus Aventicus*: vulgo *Wiflispurgergow*. Nomen habet ab Opido *Wiflisburg*, quod olim tempore Julii Cæsaris Helvetiorum Caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehensa est intra Sabaudiaë Limites, etiam si pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & ultra Lacû Bielensem, sive Neoburgensem sita. Satis ferax est Vini & Frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Priores Urbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodû vetus est, si situm & cultum, si mores & civilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem respicias, nulli Urbium cedit. De cujus constructione sic legimus. *Berchtoldus* Zeringiaë Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera Castella, unum scilicet in *Brisgoia*, & alterum in *Uchtlandia*. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorē in *Uchtlandia* haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere Civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in Peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc Silva quercina occupabat. Quodam autē tempore quum idē *Berchtoldus* venationi intenderet dicebat suis: Civitatem quam in hoc oportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestiaë, quæ nobis primum occurrerit captaq; fuerit. Ceperunt autem Urfum, quem Germani *Bern* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent Quercus, quo Civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorū structurain sumptæ fuere. Vnde & operarii vulgo dicebant quū refecarent arbores: *Holtz, lass dich hauwen gern: die stut muß heißen Bern: i. Arbores finite ut scemini libeter: Quo-*

niã Civitas ista vocabitur Bern. Est autem hujus Civitatis Situs veluti in Peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiē Urbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit Occasum ad jactum bombardæ, quanta scilicet est longitudo Civitatis, sicq; Amnis est Civitati loco fossæ aqua inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus Civitatis cohæret continenti, qui Isthmus si perforeretur haberet *Berna* formam Insulæ. Est autem a Meridie & a Septentrione valde profundus prospectus in subjectâ decurrentem aquam; ab Ortu lenis est ascensus in summitatē Civitatis. Adjacens solû omnium rerû est ferax, præterquam Vini, quod haud procul *Bernates* ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis Vinum, sed neque celebre neq; multum. Cæterû *Berchtoldus* IV hujus Urbis conditor obiit, antequã civitati colophonē imponeret, ejus operis consummationē relinquēs Filio *Berchtoldo* V, & ultimo Duci *Zeringesi*. Hic ex uxore filia Comitis de *Kiburg* duos Filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potissimû quod arbitrabantur *Berchtoldû* odio & æmulatione ædificiû Civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Præfecturas *Berna* sub se habet tam Germanicas, quam Gallicas, inter quas *Lausanna* Civitas Episcopalis. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallem. Cathedralis ecclesia & Canonicorû ædes tenent collem Septentrionalem, & ex opposito colle Meridiano patet descensus magnus ad Lacum usque. Forensis vero locus est in convalle. A morte *Caroli* ducis *Burgûdiaë*, redempta a Principibus Sabaudiaë *Lausanna*

fanna, Cives Lausannenses interim singulari familiaritate fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum MD xxxvi, quo Laufanna cum omni circumjacente Regione ad dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegiis & juribus. Reliquæ sunt, *Germanicæ* quidem xxxi, quarum iv Suburbanæ, quibus totidem Urbis signiferi præsent, & sub eorum signis, singulæ Præfecturæ in bellum proficiscuntur. *Hafelia Vallis, Hasli: Undersea* Opidum *Underseuwen: Simmia Vallis superior: Simmia Vallis inferior; Frutingen, Sana, Aelen, Thun, Louppen: Signow, Drachselwald, Emma Fluvii Vallis, Bradis, Sicomiswald, Burgdorff, Bierebeck, Landsbuot, Arberg, Nidow, Erlach, Bippium, VVangen, Arwangen, Arburg: Biberstein: Schenckenbergh: Lenzburg.* Item iii Libera Opida in Pago Verbigeno Bernensium Imperium agnoscunt: *Zoffingen, Araw & Bruck:* Item Cœnobiorum Præfecturæ ix, quarum vi Civilem quoque Jurisdictionem habent. *Gallica* iix, quæ sunt, *Avenicum VViflisburg: Minnidunum, Mouilden: Yverdon, Morges, Novidunum, Nyon, Oron, Zilia cum Vibisco seu Vivey:* item tres Cœnobiorum Præfecturæ. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes a Mercatore recensentur: quæ sunt *Morten, Schwartzenburg; Granfon, Chalan sive Scherlin,* his Bernates & Friburgenses alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sic ut Præfecto ex una urbe constituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur. *Friburgum* Opidum apud Nicitones situm in Vchtlandia ad Sanam fluvium, a Berchtoldo iv Zeringensium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante siquidem Lothario anno Domini Mc

xxvii *Gulelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, ut Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno Mclii, successit ei Filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis iv. Is utriusque *Friburgi, Brisgoja & Vchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, Anno post Christum natum Mclii, non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque Opidum non minore favore prosequuti sunt, quam si Imperii membra essent. Anno deinde Domini Mccxix *Berchtoldo* v Zeringensium Duce, è vivis sublato, *Friburgum* Vchtlandiæ privilegiis omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi Mclx *Eberhardus* Comes *Habsburgensis*, istius Urbis habenas tenuit. Is anno Salutis Mclxx Regi Rudolpho ab *Habsburg,* peringenti pecunia suum in hanc Urbem, jus vendidit. Hinc *Æneas Sylvius,* *Friburgum* nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Helvetici juris est. Ejuscemodi in *Friburgensi* muro epitaphium invenitur:

*Dum bis sexcentis ter senis jungitur annis,
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.*

Opidum ipsum mirabilem Situm obtinet, partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis Montibus clausa, circumfluitque montem, in imo per desidentem civitatem amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipiti rupe; ubi olim Arx fuit, a qua temporum successu

successu crevit Civitas ipsa, supra & infra. Oppositi mō-
 tes sustentant mœnia, tametsi in Orientali Monte, nullę
 fere domus, præter munitiones existant. Quocumque
 pergis in Civitate, est tibi, vel ascendendum vel descen-
 dendum. Ager ejus profert omnia necessaria præter Vi-
 num, quo nõ nisi importato utitur. Et hæc de hujus Tra-
 ctus Civitatibus: nũc nonnulla de administratione Rei-
 publicæ harum Urbium addamus. Genus Reipublicæ est
 in his, quale in iis Urbibus Helvetiæ quæ non sunt di-
 stributæ incertas Tribus ex quibus Magistratus pari
 numero deliguntur. In his autem Urbibus summũ Ma-
 gistrarum & Caput publici Consilii vocant, *Ein Schuldt-
 heffen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus
 usurpatur, & *Schuldahis* scribitur: videtur autem ety-
 mon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & jubẽdo, quod
 videlicet *Schuldahis* debitoribus imperet ut creditori-
 bus suis satisfaciant. Iste in hisce urbibus summam au-
 thoritatem & potentiam obtinet. Consilia hic publica

etiam duo sunt, Majus & Minus. Majus consilium Ber-
 næ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis
 plures sit ducentis. Minus vero consilium Bernæ est ho-
 minum xxvi. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ serva-
 tur: Quatuor Urbis Signiferi ex omni Civium numero
 viros xvi expertæ fidei & virtutis sibi adjungunt: atque
 hi xx viri una cum Consule Majorẽ Senatum deligunt:
 ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua
 dignitas est, ab utroque Consilio communibus suffragiis
 eliguntur. Friburgi itidem Majus Consilium cc hominũ,
 minus xxiv. Administrantur autem a Minore Senatu
 Res urbanæ, ac provocaciones subditorum audiuntur,
 præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello
 captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maxi-
 mique sunt momenti, ad ducentos seu Majus Consilium
 referuntur. Consul qui utrique Consilio præsidet, ab u-
 niverso populo deligitur. Comites in hac parte, *Nuen-
 burg, Nudow, Arberg; & Balm* Baronatus.

Ratio gu-
 bernando.

Chorographia, seu descriptio Lacus Lemani & locorum circumjacentium.

Authore Jacobo Goullartio.

Lacus Lemanus.
Nomina Regionum.
circa Lacum.

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confiniis Ducatus Sabaudia, Comitatus Burgundia, Dominatus Helvetia & Episcopatus Valentia conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Praefectarum, Baronatum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguae Gallicae non imperiti, qui olim *Allobroges* teste Julio Caesare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433 ac postea *Bagaudae*, teste praestantissimo Antistite Faucherio, & tandem *Sabaudi* nuncupati sunt, Gallice *Savoysiens*, Sabaudice *Savoysarde*. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno Domini 1420 Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a Legione latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secuta tempore pacis itinera. De Coeli temperie conqueruntur Incolae dicentes ut plurimum, o quam frigus viget! vel, quam aestus ingens est! Et tamen fere nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Aestus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim Uvis, Tritico, Pisis, Rapis, Caulibus, Fasoelis, Melonibus, Porris, Cepis, Fabis & Lentibus: nec non Hordeo, Foeno & Avena, atque aliis Frugibus. Fructus vulgares hi sunt, Nuces, Poma, Pyra varia, Cerasa dulcia & acida, Mora nigra & alba. Castaneae & Amygdalae, rariores sunt Ficus. Iucunda quoque adest va-

Coeli temperies.

Soli fertilitas.

rietas tum caelestium, tam aquatilium, tum terrestrium Animalium. Uvandae Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Praefecti per quinquennium magna cum autoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 Lausannae fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentres*, quod mutatum est cum transferretur in montem Civitatis circa tempora Martini Episcopi Lausannensis, anno Domini 593. Vrbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Julii Caesaris desolata & diruta, Imperatoris Flavii Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam ejus Centenario nomine *Nyon*. *Cossonex* anno Domini 442 structum est. *Albona* vero anno Domini 456 & sequentibus condita. *Geneva*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur Moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemanus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est *Aurelia* ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem Civitatis, quae Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Julio Caesare seu a Latinis vocata est *Geneva*, & a Poetis, metri causa *Gebenna*, necnon a Notariis. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *Vengee*. Etenim multoties ab hostium injuriis & proditorum astutiis caelitus

Animalis
varietas.

Urbes.

litus vindicata est, ac præsertim 12 seu 22 Decembris 1602. Castellum Morgiarum anno Dom. 1135 ab Imp. Clotario constructum est. Aquianum, vulgo Evian, a Petro Sabaudicæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudicæ XXI & in latitudinem IV milliarium sese extendit. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo Rolle, Vinum optimum: ex Portu vero Promontorii, vulgo Pormentou, & Neronis, vulgo Nerny, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. Rhodanus Lemannum interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium, neque a ponte Helvetico suburbii Genevensis usque ad proximum Opidum nomine Sessel, quod 7 milliariibus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco 5 milliariibus ab urbe distante in Barathrum subterraneum labitur. Jurassus Mons tantæ est longitudinis, ut ejus Incolæ a Germanis olim Longimani dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templâ Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione Petra pertusa, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: Item Castellum Puellæ, seu Virginis à Julio Cæsare conditum: Item S. Claudi Opidum, quod à Claudis è longinquo nomine Religionis invisitur: Item Fons Niveus æstivo tempore: Item Puteus naturalis instar theatri latus, instar Templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetua nive & glacie ac fortè Cristallo plenus. Non procul à Lacu Lemano ex parte Sabaudicæ conspiciuntur Montes media æstate nive cooperti. Est quidam Mons uno milliari ab Urbe Geneva distans,

quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana è rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem à conspectu horrendi præcipitii regressi sunt. Est alius Mons non procul ab Aquilæ opido versus Valesiam, de cujus stupendo casu & effectu legatur Historia in Historiis memorabilibus nostri temporis capite Terremotuum, nuper Gallice in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. Mons S. Sergii fertilissimus est inter cæteros Chablasi, inter quos alter etiam fertilis. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis Vaccarum, quæ in planitie Montium æstivo tempore saginantur, & lac ubere reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in iis tempore belligestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacensis, in quod singulis annis multi Equi onusti ac nonnulli Mercatores præcipites ruunt? De rupibus instar dentium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem Lacus, è cujus imo originem trahunt. Silvarum maxima pars pauperibus & divitibus Castaneas suppeditat, Porcis & Suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra. In his locis nullæ aut paucæ sunt ædiculæ Sanctorum reliquiis venerabiles, propter exulatam Idololatriam. Super sunt quidem Templâ sumtu & artificio magnifica, imprimis Laufannense Marmore nigrescens interius, necnon Genevense perantiquum albo ferro refulgens, semel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combusta sit & turris alta demissa, quæ ante Caroli Magni adventum exstabat. Adde Templum Viviacense inter Vineas extra urbis moenia locatum, & Mor-

Portus
Flumina.

Montes.

Silvæ
Opera pu-
blica.

Curia.
Senatores.
Prophana.

& Morgiense nuper adornatum. Sed ibi simulacra deleta sunt. Non deest Genevæ *Orphanotrophium* nec *Nofocomium* : sed utrumque includitur *Xenodochio* ; in quo habitat Catechista & Pædagogus in consolatione ægrorum & precibus vigilans , quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia Municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pii Senatores Reipublicæ causa conveniunt , in qua etiam membranæ scriptæ cum codicibus asservantur , noctu a Civibus ipsis custoditur. Ex una parte Portæ collocata est Sedes Iudicii, vulgo *Tribunal* , magnifica. Ex altera parte Portæ prostat Monumentum notatu dignissimum de tempore , occasione & mediis renovati status. Armamentarium egregiè instructum prope Curiam ostenditur. In eadem Civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione , quarum una *S. Catharina* dicta in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta anno 1590. Capta est a Rege Henrico quarto ejusq; jussu diruta, anno Domini 1601. Altera quæ opportunè in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat , pacis & parcimonix causa in Chaos redacta est. Tertia, vulgo *Ripaille* dicta , auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589 & desolata est, ut & quarta, quæ erat Versovii quum ab iisdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt Turres affabrè & ingeniosè erectæ , inter quas una dicitur *Turris Magistræ*, quæ Genevam ex

parte Lacus & Sabaudix defendit : alia dicitur *Turris Insulæ*, vel *Cæsaris* , quæ in alta Insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructa est. Statuta & Leges Reipublicæ Collegique Genevensis leguntur in libro impresso. Magnus est in his locis Nobilium Familiarum numerus. Quod attinet Viros ingenio & artium scientiarumve professione celebres, nō pauci sunt qui suis scriptis Theologicis & Philosophicis claruere: Petrus Viretus Verbigenensis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus, Sequierius, Bucanus, qui omnes superiori seculo Genevæ, Lausannæ, Morgiis & Albonæ Pastorum atque Professorum munera diligentissimè diuque obierunt , quibus successere in scribendo clari Theodorus Beza Veselius, Simon Goulartius Silvanectinus, Antonius Fajus, Ioannes Lacomotus Pastores, Iacobus Lectius Senator, Ioannes Deodatus Genevensis, Linguæ & Theologiæ Sacræ Professor, Isaacus Casaubonus Regius Linguæ Græcæ Professor & Gasparus Laurentius ejusdem linguæ Professor. Cæterum Bibliotheca publica Genevæ multis eximiis manuscriptis ornata est. Lausannensis vero Patrum & aliorum præstantiss. Theologorum opusculis instructa est. Quod vulgus attinet, a barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit : peregrè Trutas ponderosas, Cappones pingues, Caseos bonos, aurea Fila & Setam inter cæteras Merces mittit.

Leges & instructa.
Nobiles
familia.
Bonarum
artium
studis
celebres
viri.

Bibliotheca.

Vulgi
moder.
Mercimonia.

Argovia, vulgo Argow, pars fuit Regni Transjurenſis, quod quidquid a Iura monte, ad Alpes usque excurrerat, (cui quondam Helvetii, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudia Ducatus, ac Uchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia, & Tigurinentis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehendebat. Hac autem Tabula *Lucerna, Uren, Switz, Underwald, Glarona* pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rufam qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fraclum & Pilati Montem* vulgo nuncupant. Lacus urbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellariis lumentis, & vicissim Italicæ Merces per Lacum & Rufam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem fere commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente solo, tamen si eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus permultis, commune Emporium Suitensium, Uranorum & Transilvanorum. Origo urbis incerta est: utrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepisse videtur a Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inservisse turrinam illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur a fluctibus *VVel-*

lenberga dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegiis quædam consequutos, tum Cornuum usum, quibus adhuc classicum tempore belli canunt. Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam a Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, gravibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno MCCCXXI II foederi nomen subscribere. Præfecturæ Lucernatum quæ a Mercatore recensentur, duæ sunt, in quibus Præfecti ibidem Loci habitant, *VVikensis, VViken*, opinor: & *Sempach*. Sed Præfectus hujus nullum jus in Opidum habet, tantum Lacui & Piscatori præest. Reliquas administrant Senatores in Urbe manentes, quæ sunt: *VVillifow, Entlibuchia Vallis; Rotenburg*, forte *Rott*, aut locus aliquis illi proximus: *Habsburg; Berona* cum vicino Agro *Chelamt*, id est *Michaëlis Præfectura*, dicto; *Merischwanden; VVaggis; Ebiconæ; Horba; Krientz*; Item II Urbes *Sursejum & Sempachium* in Clientela sunt Lucernatum: habent tamen proprium Consilium, quod causas tam Civiles, quam Criminales judicat: sed Princeps Consilii *Sursei Scultes* dictus, Jusjurandum dat Lucernatibus, *Sempachii* vero a Senatu Lucernate deligitur, attamen ex Civium *Sempachianorum* numero. Sequuntur *Pagi, Uriorum, Uraniorum* sive *Urania*. Hujus Incolas tempore Iulii Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Uri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Uranis*, quos Veteres

*Imperium
majorum.*

*Uriorum
pagus.*

*Lucerna
urbs.*

Tauriscos

Tauriscos nominaverunt, sicut & in hunc usque diem *Sie-*
bentalenses Tauros vocant *Uros* more veterum Germa-
 norum. Deinde & Regio ista habet nigrum Tauri ca-
 put, in campo croceo, quo pro insignibus utitur. *Urio-*
rum Pagus in x Partes, sive Communitates dividitur,
 quas ipsi vocant *Gnosaminem*, quasi dicas participa-
 tiones, quod soli ex his electi Senatores omnium mu-
 nerum participes sint, & ad annuos conventus vocen-
 tur. *Suitiorum*, sive *Suitia*: *Suitia* sive *Suicia*, Opi-
 dum universæ Helvetiæ nomen communicat, nam ab iis
 primum ædificatum est, qui novis quærendis sedibus ex
 Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est
 unus, qui contra Nobilium insolentiam fœdere conjun-
 cti fuerunt; robustos, belloque potentes homines edit,
 qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex iis
 rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes
 vitam sustentant. Ab hoc Opido sive pago, exteri Hel-
 vetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate
 in ipsorum agro pugnatum sit: vel quia diutissimi cum
 Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis
 tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter
 tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eo-
 rum, ut celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehen-
 si, & ab his deinde nomen, ad omnes fœderatos di-
 manavit: vel denique quod initium federationis fece-
 rint Uri, Silvani, Suitenses, in horum Opido. *Suitio-*
rum Regio divisa est in partes vi, quas *Quartas* vo-
 cant, veteris divisionis nomen, in recentiori & senaria
 retinentes. Et *Inferioris Silvaniæ* quæ vulgo dicitur *Un-*
derwaldia. Hic liberæ conditionis pagus, mutuo socie-
 ratis fœdere Suitiæ & Uraniæ junctus, anno Domini
 Mcccxv. Naturali Alpium vallo circumseptus, pascua
 habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, unde

magnas opes Silvaniæ Incolæ percipiunt. Cæterum
 Uri, Suitenses, Silvani seu Underwaldenses: etsi mo-
 nasticarum familiarum Abbatibus certis pactioibus
 subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes
 Præfectos accipiebant ab Imperio, quos *Vottos* appel-
 lant, fortasse Græco nomine, prorsus ut olim Præfecturæ
 Romanorum. Horum idem munus erat, quod in
 his terris *Burg graviorum*. Penes illos enim summa ju-
 diciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat.
 Formam gubernationis reliquam mansisse ex antiqua
 Romanorum Monarchia conjicio, in qua Præfecturæ
 suis non vivebant legibus, neque ex suorum numero
 creabant Magistratus, sed hos a Senatu aut Monarchis
 accipiebant. Cæterum *Underwaldia* Pagus in 2 Con-
 ventus distributus est, per *Silvam Kernwald, Superiorem*
 videlicet & *Inferiorem*, tota Regione Underwaldiæ no-
 mine nihilominus comprehensa. Superest *Glarona* *Glarona*
 vulgo *Glaris*, Helvetici fœderis vallis ac Regio, juxta
 Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine
 xxx miliariorum Germanicorum, nomen habens a
 præcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus al-
 tissimis Alpibus, a Meridie & Oriente Rhetos, ab Oc-
 casu Urios & Suitios attingit, a Septentrione castra
 Rhetica dictam regionem, qua Limagus vallem egre-
 ditur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam
 proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitem
 quendam donata monasterio Seckingensi, tempore
 scilicet Clodovei primi Francorum Christiani Regis,
 nempe anno Domini 10 qui primus Francorum Rex
 fuit, qui in Rhetia, Alemannia, & Helvetia imperavit.
 Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam li-
 bertatem, & propriam jurisditionem, adjunxitque se
 fœderi Helvetico, anno Domini Mccclxx. Vivunt In-
 colæ

Suitiorum
 pagus.
 Suicia opi-
 dum.

Under-
 waldia pa-
 gus.

Imperium
 majorum.

colæ Lacte, Caseo, Butyro, & Carnibus. Ibi inter omnia vero quibus hæc Helvetiæ portio irrigatur, sunt *Liangustias montium* nulli, aut pauci feruntur Agri, raræ *magus*; hic apud Glaronenses oritur, ac in media ipsorum regione *Serniphium* alterum ex altera valle delapsum amnem accipit. Deinde infra *Urnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium Pontem* (ita vocant) ex Lacu *Vesenio* accepta aqua, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in Rhetos finis, & Helvetii ita *Terminum* vocant) ac Castra Rhetorum & huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) determinat. Hinc Lacum *Tigurinum* ingressus, ad ostia ejus Tigurum amplissimam Helvetiorum urbem dividit: mox *Aquas*, memorabilem in Helvetiis locum propter calidas illic aquas, *Græci Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longè *Ursæ* ac *Arolæ* miscetur. *Ursæ* sanè, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis Alpibus, quibus hodie *S. Gothardi* nomen est, oritur, ac recta ad Septentrionem labitur, quum contra *Ticinum* ex eodem jugo per *Lepontios* in Meridiem, *Ursulam* sive *Ursellam* primum vallem *Rheticam*, deinde *Uram* *Tauriscorum*, gentis *Gallicæ* reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui *Uros*, *Suizos*, *Silvanos* ac *Lucerinos*, quatuor *Silvæ* *Civitates* (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde *Tuginis* amnis susceptis *Bremgarten* ac *Melligen* (*Opida* sunt *ditionis Helveticæ*) lapsus infra *Brugas* *Arolæ* commiscetur. Ad *Confluentem* autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Ursa* & *Arola* in *Rhenum* exonerantur. Sed de *Helvetia*, ejusque partibus quæ dicta sunt hætenus sufficiant, ad *Inferiorem Germaniam* transeamus.

Lacus.

Elvina.

E Am Galliarum Partem quam obrinet Hispaniarum Rex deſcripturus, idem quem in Francorum Regno conſtitui, ordo ſequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgii politico ſtatu mihi in ſtudioſorum gratiam communicavit vir clariffimus D. Dominicus a Burmania accipe, poſtea Provincias Dominiæ que enumerabo & deſcribam.

Politia Belgii ſub Burgundionibus.

Omnis Gallia ſecundum Julium Cæſarem di- viſa eſt in Belgicam, Celticam & Aquitani- cam. Belgicæ mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam poſſidet ſæculis: al- teram, Picardiam ſcilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæ duæ poſtremæ non in totum ſub Belgio continentur) & reliquam Belgii partem poſſident Dux Lotaringæ, Juliæ, Clivæ, Archiepiſcopus Trevirenſis, Moguntinenſis, Colonienſis, Epifcopus Leodiſenſis & alii. Produxit hæc Belgica, teſte Julio Cæſare, illuſtrio- res ſemper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam noſtro ſæcu- lo omnem belli molem ſuſtinuerit.

Continet autem circiter 320 urbes munitas, & cir- citer 230 Opida privilegiata, pagos vero plus minus 12000.

Et quanquam tota hæc Belgica propter diverſas Im- periales & Regales dignitates, Electoratus, Archie-

piſcopatus, Epifcopatus, coronationem tam Imperato- riæ Majeſtatis Aquisgrani, quam Regni Franciæ Sueſſio- ne mirè inclareſcat, illa tamen pars, quæ Regi Catholi- co ſemper paruit longè nobiliſſima eſt: tum propter ortum ac natalem quamplurimum Monarcharum, Regū, Principum, Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentiffimas urbes, infinita Opida, & innume- rables pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem. ac animi for- titudinem. Quibus etiam Carolum v Imperatorem motum fuiſſe ſerunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas Provincias eſſe erigendas: ve- rum propter privilegiorum, Morum, atque Legum in ſingulis Provinciis diverſitatem, tum continuorum bel- lorum difficultates, quibus opprimebatur, ab inſtituto revocatum fuiſſe.

Hæc pars in circuitu habet fere 340 milliaria Flan- drica, Italica 1000. Continet urbes clauſas 208 & cir- citer 150 Opida, urbibus propter ſplendorem & privi- legia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300 ma- jores: minores autem infinitum numerum fere, ſicut & diverſa Dominiæ ac Principatus merum aut mixtum im- perium habentia.

De Præſide aut Gubernatore totius Belgii.

Eadem in hoc Belgio eſt adminiſtrandæ Reip. ac ju- ſtitix ratio, quæ in Regno Galliæ, eadem Magiſtra- tum nomina, eademque auctoritas Provinciis om- nibus. Unus a rege Catholico ſemper eſt generalis cum ſumma

summa auctoritate Præfectus, qui & Burgundiæ quoque Comitatu præest, neque enim præ multitudine Regnorum ac Provinciæ ipsius eam, sicut Burgundiæ Duces solent, administrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæsaris ejusque filii Philippi, summæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxonix Dux. Caroli v Imperatoris tempore primû Margareta Austriæ; Imperatoris Matertera, qua defuncta soror dictæ Cæsareæ Majestatis Maria Ungariæ Regiua ab anno 1531 ad 1555, quo Imperatoria Majestas totum Belgium filio Philippo renunciavit, qui successivè easdem Provincias demandavit suo nomine regendas Emanueli Philiberto Sabaudiæ Duci Consobrino, puta ex duabus sororibus Regis Lusitanix utroque nato, qui a Rege Ducatui suo Sabaudiæ restitutus Præfecturæ renunciavit, itaque in ejus locum surrogata est Regis soror Margareta Parmæ ac Placentiæ Ducis uxor, cui præter alia cõfucta assignata fuere in singulos annos 36 millia coronatorum. Hic Præfectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium auctoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Præsidatus, Cancellariatus Statuum, & omnes leges, decreta & negotia sub Regis nomine distribuuntur, atque emanant. Scire autem hic oportet, antequam de singulis consiliis seorsim quid dicamus, olim duo illa consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur: verum excreſcentibus negotiis in duo diversa id partiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernato-

rem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis & negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat vero ex diversis Provinciarum Belgii Præfectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus præst judex seu præses consilii. Cum hoc consilio deliberat Belgii summus Præses super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace deque generali totius patriæ regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item foedera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaque huc referuntur ex consiliis magis ardua negotia: deniq; ut summatim dicamus, quicquid cõservationem ac protectionem totius patriæ intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinariis & magis arduis negotiis adhiberi quoque omnes Ordinis aulici vel clerici, & ex aliis gubernatoribus Provinciarum, officariisque Regiis nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum similiter apud Gubernatorem residet. Constat ordinariè 10 vel 12 Cõsiliariis, iisque Doctoribus aut Licentiatibus à Rege vel ejus Locû tenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum a præcedente cõsilio Statuum, sibi reservavit quicquid ad justitiam, jus, & politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliariorum. Hujus itaque est concedere privilegia, consensum, gratiam,

gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magiltri supplicationum vocantur. Hujus item consilii est cognoscere de limitibus, ac confinibus Provinciarum, deque partibus principalibus domini, superioritatis & auctoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum in matriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Justitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac vice versa illud quæ politiam ac Justitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præfidem.

De Consilio Finantiarum,

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfecti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis & tres Commissarii docti ac prudentes, cum duobus Gressariis aliisque officariis. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & reddituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Cameræ rationalis, Receptorum aliorumque Officiorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quicquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit mederationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regii Thesauri universi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilii Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarii & tres extraordinarii, cum nonnullis aliis officariis. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarum regis omnes Thesaurarii & Receptores Brabantix & adhærentis dittonis, Item agri Lutzenburgici; recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summarie rationem reddere coguntur Finantiarum Consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officarii, qui perpetuo generalè Belgii Præfectum comitantur vel apud eum resident.

De Consiliis Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provinciis, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præfunt huic communiter secundum diversa loca vel 12 vel 16 vel 18 Consilarii Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adstant pariter Advocatus & Procurator Fisci, Gressarii, Secretarii, aliique Officarii, omnes a Locum-tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet auctoritate cunctarum civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce Provincialibus, Dominiisque Regiis controversiarum, cognitionem habens. Habet & activam & passivam cognitionem fundamentorum, confinium ac differentiarum,

quæ a

que à prælaturis eorumque jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*, eorum enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones à Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegiis locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regii Officarii, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus autoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridem in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque Officiorum sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam è contra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut non revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiat. Sed nec per revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Judicatur in omnibus hisce summis Curis secundum Jus commune, salvitamen legibus municipalibus & singulorû locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidem sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilii trahuntur, suntque eatenus in jure fundata, quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere Provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu reddituum aliaque patriam concernentia reveideant animadvertantque, & specialiter in Brabantia, ubi Rex singularem habet in loca sacra auctoritatem. Quapropter mandat etiam ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorû, & si indebitè administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severe corrigitur & reparatur, ad eo ut licet singulæ Regiones & Civitates suis etiam legibus & privilegiis vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio à Rege dimanet, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiariis suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis viris in solis cõfinibus Regni præsidiariis militibus, ea autem loca sunt numero 26 maximi quidè momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate observata à Carolo v anno 1547 prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum Equitum, qui distributi in 14 Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur, atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque Officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinariis solvit, is fuit *Art Molikeman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex iis libet sibi iuberet

fuisque eas sumtibus ad bellum adornat, soluto navium domino quod æquum est. Atque in hunc finem totius rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem *Admiralium* vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis, hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralibus sua manu approbare & confirmare debet antequam indemnitate sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis Præfectus tormentorum bellicorum, & quicquid id generis armorum concernit, quæ quidem arma ordinariè Mechliniæ asservari solent, atque horum cura Domino de Glajon Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominiis seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia & piscationes per hæc terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, Civitatum propriorumq; Dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum silvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt; per reliquam totam Provinciam unicuique cum Canibus & Avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium & piscatio. Princeps in singulis ferre provinciis suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum Silvæ ad Regis usum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estque non minima suorum reddituum pars. Reliqui redditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, aliisque ab

omni antiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, quæ vulgo *Domaines*, Latine *Domina*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: sed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos redditus connumerantur, similiter & redditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi præter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum & piscationum locationem, aliaque nonnulla quæ Regium dominium, ut vocant, mirè adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novasve leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extra ditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgii Ordines, qui sic debitè interpellati haud gravatè comparent, vel saltem secundo sub multa aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi: Brabantini, Flandri, Artesii, Hannonienses, Valentii, Ryssel, Douây & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zelandi, Namurcei, Tornaci & Tournesii, & Mechlinienses. Reliquarum Provinciarum Ordines ut sunt Geldri, Frisii, Luxemburgii, quia remotiores sunt a suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) convocantur, & cum eo transigunt. Ceterum Ordinum generalium tres sunt status: 1 Ecclesiasticus, 2 Nobilitas, 3 præcipuæ Civitates. Horum statusum membra, personæ ac deputati ii qui semper ad id electi fuerunt comparent, vel suos deputant Legatos,

gatos. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesii, Namurcenses, & Zelandi diversis Commissariis rem expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem; Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, unumque civitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor Membrorum comparant, quæ quidem iv Membra omnes tres supradictos Status representant, Quanquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati 4. Membrorum habeant, ne quid præjudicii illiis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantum Statuum nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum Legatos deputant, iique totam Provinciam representant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia præfecti Regii Præses, vel quis Statuum Cõsiliarius Principis seu Regis nomine petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissimè exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere, nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet, *Sic volo, sic jubeo*: quin etiam ad unum pæne omnes Ordines Regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit, siquidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper consentur, si eam omnes Status, atque singula eorum Membra comprobant, & in suam portionem consentiant.

Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu Status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Vnde plerunque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pæne unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus Princeps a subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neque eam commodè in parato habere queant, aliam ineunt, inter se, cum consensu tamen Principis conquirendi rationem, decimam, vel vestigal, quoddam rebus communibus ad tempus imponendõ, vel alio quodam modo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt, Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt; Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20 stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in florenis 24 stuferorum, & sic reliquæ quoque Provincie juxta consuetas taxas, quæ non facilè immutantur vel transgrediuntur.

Quod Pontificum jus in hæc ditiones attinet, non majus illud est quam in Regno Franciæ: cunctæ enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatum, &c, ad Principem pertinent, Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscunque status laicum vel sæcularè propter quodvis delictum,

vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum: nisi exequendi Potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eæ fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim

solis Ecclesiasticis, alibi vero partim his partim Loci Dominis, alii undecimam tantum partem dependent alii minus, secundum diversarum Provinciarum & Locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Carolii v Imperatoris Decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel Locis Sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia cõmtere.

INDEX

TABVLARVM BELGII INFERIORIS.

I Belgii universalis
IV Hollandia
VII Artesia
X Frisia

II Flandria
V Zelandia

IX Hannonia & Namurcum
XI Trajectum.

III Brabantia

VI Geldria & Trans-Isalania.

IX Lutzenburgicus Ducatus & Trevirensis Provincia.
XII Groninga.

Belgium sive Germania Inferior.

Regio
Nomina
& unde
deducta.

REGNUM Gallie, qua potui fide, hæcenus perlustravi: Germania inferior nunc adeunda est quæ ut patriam mihi longè charissimam, adibo per quæ libens. Ut autè ab ipso nomine ordiar: Partem Europæ, quæ hoc tempore Germania Inferior, Belgium dictam Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse, Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro Vrbe, non pro Regione accipiunt. Vnam Urbem capacem esse quatuor Legionum fortasse vix credit Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures Civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britaniæ maritimam partem ab iis incolis, qui prædæ ac belli inferendi causa ex Belgio transierant, qui omnes fere iis nomini- bus Civitatum appellantur, quibus orti Civitatibus eo

pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim, (eodem libro) Nervios, Morinos & Efluos, Belgicæ populos, distinguit. Partem Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quæ versus Septentriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, Geldriam & Chiviam complectitur. Alii Belgicam quam tertiam Galliæ partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab Vrbe hujus Regionis celeberrima, nonnulli à Belgio quodam Belgarum Duce, alii aliunde derivant. Hadrianus Iunius Belgarum appellationem ad Nationis ferociam referendam autumat, ut si ut *Belge* quæ si *Velge*, hoc est atrocis & violenti: nisi mavis, inquit, *Belgas* mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut

Balgas,

Belgas, à dimicandi pugnandique ardore ac studio : est enim *Balgen*, conferere manus . ac confligere . Regio tamen quæ nobis præ manibus , est tantum dimidia circiter ipsius *Belgicæ* pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua , moribus, legibus, & vitæ institutis parum ab *Alemannis* & reliquis *Germanis* discrepet. *Inferior* vero quod *Mari* propior sit reliqua *Germania* , & *Superioris Germaniæ* respectu *Campos Agrosque* situ humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, *Gallie le País Bas*. Appellatur quoque per universam fere *Europam Flandria* *Synecdochicè*, vel propter illius *Regionis* potentiam & splendorem præ reliquis partibus : vel propter prima & celeberrima illic commercia, & *Nundinas Brugenses* vetustissimas, notissimaque *Emporia*, vel denique quod *Galliæ*, *Angliæ*, *Hispaniæ* & *Italiæ* finibus propior, nota magis & divulgata sit. Atque hæc de nominibus . sequitur *Situs* sive *Quantitas*. *Germania Inferioris*, *Belgii* vel *Belgicæ* (nam voces has promiscuè usurpabo) *Termini*, ab *Aquilone* *Oceanus* : à *Meridie* *Lotaringia*, *Campania* & *Picardia* : ab *Ortu* *Rhenus* & *Mosa Fluvii*; ab *Occasu* *Mare*. *Vicinos* autem habet hos *Principes*, *Comitem Frisiæ Orientalis*, *Episcopum Monasteriensem*, *Ducem Cliviæ*, *Archiepiscopum Coloniensem* & *Trevirenses*, *Regem Galliæ*. Is igitur est *Situs*: sequitur jam nunc *Qualitas*; cuius causa plurimum *Clima*. Subest *Germania Inferior* *medio Septimi*, totique *Octavo Climati*: inter *Grados Longitudinis* quidem *xxii* cum semisse, & *xxx*; *Latitudinis* autem inter *xlvi* cum semisse & *liii* cum sem. *Maxima Dies Æstatis* ad *medium Climatis* hor. est *xvi* & ad *initium Noni* hor. *xvi* cum *tribus quartis*, *Continet* vero omnes *Parallelos*, qui sunt inter *xvi* & *xxi* *Aër*

in *Belgio* humidus est, sed tamen qui *Incolarum* sanitati conducit. *Ætates* jucundæ, peramœnæ, & temperato calore tolerabiles : non fervent æstu, non abundant *Muscarum Culicumque* examinibus, non tonitru quantiantur. *Terræ* motus vero rarissimi. *Hyemes* longæ, ventosæ, *Spirante Aquilone* vel *Euro* subitum excitatur & arctum gelu : *Austro* vero & *Zephyro* tepescit *Aër*, frigusque in *pluvias* convertitur. *Ager* multis locis *fabulosus* : qualis est, magna pars *Flædriæ Teutonicæ* & *Brabantia* fere omnis, *Frumenti* tamen aliarumque *Frugum* mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertilissima, ut *Zelandia*, *Flandria Gallica*, *Hannonia*, *Artesia*, *Geldria*. *Ac*, *Frumento*, *Hordeo*, *Siligine*, *Lino*, *Cannabi* abundat. *Fructus* etiam omnis generis profert magna copia, *Mala*, *Pira*, *Pruna*. *Cerasa*, *Mora*, *Mala Persica* & *Armeniaca*, *Nuces Avellanas*, *Mespila*, ac nonnullis locis *Castaneas*. *Rubia* item *Tinctorum* hic abunde colligitur, & per omnes *Europæ* oras cum magno lucro distrahitur. *Fodinæ Metallicæ* magni momenti nullæ. *Quod* ad *Arbores* aliaque id genus, jucundum præbent ad spectum densæ, bene ordinatæ & fructibus onustæ *Arbores*, nec non materiam ædificiis & igni præbentes, omnis generis altissimæ & miræ crassitie, quæ hic magno numero, reperiuntur. *Lauri* & *Cupressi* rariores. *Tiliarum* vero copia maxima, vulgo *Linden*, forma & foliis *ulmis* simillimæ sunt, sed proceriores ac citius proveniunt. *Nam* *xvi* aut *xxix* annorum spatio viri *medii crassitudinem* adæquant. *Harum* quoque in ædificando mediocriter est usus: sunt præterea ex iis *carbones*, *pulveri nitrato* salignis aptiores. *Inter corticem* & *lignum* reperitur lanugo quædam instar *Cannabis*, unde *funes* & *vincula* confici solent. *Ejus* tamen

Aëris
temperiesSoli fer-
tilitas.

Situs.

folia quamvis tenera, Animalia multa respuunt, ut Virgilius hoc carmine indicat:

Nec Tilia laves, nec torno rasil: Buxum, Et Ovid. Nec Tilia molles, nec Fagus & innuba Quercus. Habet & magna copia Taxum, arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcibus præstantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæsar. Est & aliud Arboris genus, quod alibi fortean non reperitur. (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupât) quæ species Populi Albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, imprimis Bruxellæ.

Animalium varietas.

Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, Equi, Oves, Pecora Armenta que nusquam terrarum felicius nascuntur, aut aluntur. Equi imprimis grandes, robusti, bello apti. Boves opimi, præfertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstrateni Mechliniæ bovem dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum: quem is propterea depingendam, in Palatio suo curavit. Laxos capacesque uberû vaccarû sinus, lactisque copiam quid ego commemorem? Constat namque aliquibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in multralia refundere. Multa hic ne prolixior sim, prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum Damæ, Cervi, Capræ, Capreoli, Apri, Meles sive Talsi, Lepores, Cuniculi, quibus abundant. Ad aucupia autem invitant cum aves aliæ, tum Ardeæ, Accipitres, Vultures, Perdices, Phasiani, Turtures, Cøturnices, Turdi, Ciconiæ, Anates, Anse-

res & Scolopaces, quas *Rusticulas* Plinius, *Rusticas Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppas*. Nemesianus eas ita describit:

*Præda est facilis & amœna Scolopax
Corpore non Paphis avibus majore videbis.
Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes:
At non illa oculis, quibus est obtusior, etsi
Sint nimium grandes, sed acuris naribus instat
Impresso in terram rostri mucrone, sequaces
Vermiculos trahit, atque gula dat præmia viti.*

Non desunt etiam Gallinæ Africanæ & communes magna copia. Sed de his satis, ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ Provinciæ conjunctæ sint, inque unû corpus coaluerint, quomodo item ad Carolum v & Filium ejus Philippum devolutæ sint, operæpretium est cognoscere.

Ludovicus Malanus Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Rastellæ, Salinarû, Anverpiæ & Mechliniæ, post Matris vero obitum Comes Burgundiæ & Artesiæ, uxorem duxit Margaretam, Filiam Ioannis Ducis Brabantiæ, quo conjugio ipse Dux Brabantiæ, Limburgi & Lotaringiæ factus est. Ex hac unicam Filiam genuit *Margaretam*, Ditionum paternarû heredem: quæ anno *MDCCCLXIX* Gandavi nupsit *Philippo Valesio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem singularem cognomentû fuit *Audacis*. Vixit is anos *LXX* Obiit Hallæ juxta Bruxellâ anno Christi *MDCCCLIV*. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valesios: Catharinam, Mariam, & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Lupoldo Duci Austriæ, nupsit: Maria Amedæo, Duci Sabaudia: Margaretæ Comiti Hollandiæ & Hannoniæ, *Antonius Valesius* a patre constitutus Dux Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi,

Imperium majorem.

burgi, uxorem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios suscepit Ioannem, maritum Iacobæ Comitis Hollandiæ, & Philippum, ambos Brabantia Ducis. Antonius cum fratre natu minimo Philippo Valefio periit in bello Gallico ad Teroanam anno c10 cccc xv. Filii Antonii sine liberis postea extincti patruū *Ioannem Valefium* heredem reliquerunt *Ioannes* igitur *Valefius* qui *Intrepidus* dictus est, quum esset è fratribus natu maximus, anno c10 cccciv patri successit, auctusque Fratruū Nepotumque obitu multis & amplis ditionibus, miserè & præter fas trucidatus est anno c10 ccccix a Carolo Delphino propter Ducem Aurelianensem, cum quo capitales inimicitias & quidè apertas quandiu vixit, susceperat. Liberos reliquit Philippum, Margaretam, Isabelam & Catharinam. *Philippus* cognomento *Bonus* vel *Pius*. xxiii ætatis anno Patri suo successit in Ducatu Burgundia, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Artesiæ, Marchionatu Imperii, Salinarum & Mechliniæ: Hic Atrebatum cum Carolo vii & cum Duce Aurelianensi pacem contraxit, eumque è carcere in quo annos jam xxv ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemptionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodoricæ Comitis Namurcensis factus est ejus Comitatus hæres: obitu Philippi, auctus est Ducatibus Brabantia, Lotaringia & Limburgi: obitu Iacobæ, Comitatus Hannonia, Hollandia, Zelandia, & Frisia. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha, Antonii Patru sui Vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subjectæ fuerint amplissima & opulentissima Provincia Burgundia utriusque, Brabantia, Limburgi, Lutzenburgi, Flandria, Artesiæ, Hannonia, Hollandia, Zelandia Namurci, Frisia, Mechlinia & Marchionatus Imperii. Vxo-

rem is habuit Isabellam Portugallia Regis filiam: vixit annos lxxi i, obiit anno c10 cccclxxvii uno Filio tot Provinciarum hærede relicto *Carolo Audace*, qui nõ tantum patrium Imperium servavit, verum etiam auxit, adjuncta Geldria, Zutphania & Ducatu Iuliacensi. Atque hic est Carolus ille *Caroli v* Abavus, nati anno md ex Ioanna Ferdinandi Regis Arragonu filia, Philippi Austriaci uxore: qui Philippus filius fuit Maximiliani Austriaci, ex Matre Maria Filia Caroli Audacis. Sub his Provinciae quæ antea plures Dominos habuerat, conjunctæ, in unum quasi corpus coaluerunt, atque hodie communi Belgicæ vel Inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autem jã olim nobiles Belgæ. Cæsar i Commentarioru. de bello Gallico libro, omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgæ: propterea quod a cultu atque humanitate Provincie longissimè absunt, minimeque ad eos sepe Mercatores commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important; proximique sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis præliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur quantumq; libertatis defendendæ studium fuerit, ex eo cognosci potest, quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiam C. Cæsar tempore annexi sint. Itaq; contra ipsam copias distributim cõscripserunt. Bellovaci lxm armatorum; Sueffiones lm. Nervii (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquam in id temporis Mercatores passi sint ad se Vina aut res alias venales deferre) etiã lm. Atrebares & Ambiani xm Morini xxvm. Menapii lxm Caleti xm. Velocasses & Veromandui æquè xm. Aduaticii xlix millia. Condrusi, Eburones, Camani xl millia. Ut summa fuerit

fuerit cccxxxii millium armatorum lectissimorum teste Orofio : vel ut Cæsar ipse prodidit cccclxxx : Bello ergo jam olim nobiles , ut ex Cæsare didicimus . Jdem Cæsar ii Commen . Solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuissent : eaque re factum , uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem , magnosque spiritus in re militari sumerent . Experti id etiam nostro sæculo tot peregrini exercitus , qui tanquam tirones cum veteranis congressi , in civibus , rusticis , nautis , ferociam , & vim veteranorum deprehenderunt . Belgii xvii sunt Provinciæ , quas Carolus v Imperator omnes possedit : in quibus sunt Ducatus iv, *Brabantia*, *Limburgi*, qui cum Comitatu *Dalem* & *Dominiis Valckenburg* ac *Rode le Duc* *Brabantia* annexus est , & à *Iustitia*, & *Cancellaria* *Brabantia* dependet : *Lutzenburgi* & *Geldria* . Comitatus vii *Flandria*, *Artesia*, *Hannonia*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Namurci* & *Zutphania* : *Marchionatus Sacri Imperii*, qui iv Civitates principales habuit , *Nivellam*, *Lovanium*, *Bruxellam* & *Metropolim Antverpianam*, nunc *Brabantia* pars est : *Domina* v, *Frisia Occidentalis*, *Mechlinia*, *Vltrajecti*, *Trans-Isalania* & *Groninga*. Vrbes habet Belgium plurimas, easque munitissimas, quarum numerum, ut & *Opidorum* & *Pagorum* apud *Mercatorem* habes, *Interurbes* autem maximè excellunt, *Lovanium*, *Bruxella*, *Antverpia*, *Silva Ducis*, *Gandavum*, *Bruga*, *Hipra*, *Mechlinia*, *Cameracum*, *Atrebatum*, *Tornacum*, *Mons*, *Valencena*, *Insula*, *Durdrechtum*, *Harlemum*, *Amstelodamum*, *Lugdunum Batavorum*, *Namurcum*, *Neomagum*, *Trajectum*, & alia . *Lacuum*, *stagnorum* & *paludum* maximus in Belgio numerus, quæ præter *Pisces* quos magno numero suppeditant : *Regiones* istas

adversus hostium imperus muniunt. *Flumina* in hac Regione per pauca oriuntur, sed alibi orta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus*, *Mosa*, *Scaldis*, *Amis* : Minora *Mosella*, *Lisa*, *Aa*, *Sambra*, *Dela* & alia permulta. De *Rheno* & *Amis* dicemus in *Germania*. De *Mosella* diximus in *Lotaringia* Reliqua hic describamus. *Mosa* profluit ex *Monte Vogeso*, qui est in finibus *Lingonum*: haud longè ab *Araris* *Matronæ*que fontibus : & in Septentrionem præcurrens *S. Theobaldi Fanum* (*S. Tibauri*) radit, ubi navigabilis esse incipit : inde *Virdunum* perlabitur : ab eo in *Cæciam* vergens, *Mosonem* & *Maseriacum* pergit . Inde ad *Septentrionem* se convertens *Carolomontem*, *Boviniacum*, *Dinantum* & *Namurcum* iustrat : ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum *Græcum* se flectit, atque *Hoyum* contemplatus, & *Leodium*, *Trajectum* perlapsus, ac *Stochemum*, *Ruremundam* & *Venlojum* præterlegit : ubi ad *Occidentem* conversus *Cuickam*, *Ravestienum* & *Megenam* adluens : post apud *Hervverdum* pagum recepta *Rheni*, traditaque vicissim sui parte, cum *Vahali* commiscetur : & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim *Lovesteinum* labuntur : ubi *Insulam Bomelianam* includunt , ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso *Merovæ* nomen accipiunt : atque ita *Worcomium* & *Gorcomium* præterlapsi, maximo sinu *Durdrechtum* perveniunt, ibique facta *Insula Iselmonda*, *Mosa* proprium nomen recipit, idemque retinens *Roterodamum* & *Vlaeringam* præterlapsus nobili ostio circa *Brielam* *Oceanum* tam violenter ingreditur , ut longo spatio cursum retinens aquam suam dulcem conservet , idque maximo cum fructu . Præter alios enim pisces viam aperit *Acipenseribus*,

Vrbium
nomina.

Eacus.

feribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maxime expetunt, inveniunt, ejusque ductum donec in flumen perveniant sequentes, facillime capiuntur. Quod aliis fluviis innumeris non contingit, quod placide mare ingredientibus & cursum suum non servantes, aquam suam salis efficiant, quales sunt Sequana, Ibero, Tamesis, alique permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tiberis, Rhodanus, Garumna, alique fluvii rapacius longiusque Mare ingredientibus, idem efficiunt quod Mosæ, alliciunt nempe & adducunt Acipenseris, sed non tanta copia. Præterea Mosæ ut aut alii Viri docti malunt, propter utriusque fluvii affinitatem, Rheni Acipenseris, meliores, gustui ac palato gratiores & majores videntur, quam Maris Mediterranei. Colore sunt argenteo, & lucidioribus, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui 400 librarum pondus excedant. Memoriam prodit Guicciardinus, se vidisse Acipenserem in foro Antverpiensi 420 librarum, eundemque longitudine XII pedes Antverpienses excessisse: & alio die mane ibidem LXX simul vidisse, quorum minimus v pedum longitudinem superabat. Piscis hic in Hollandia, Zelandia & Frisia mense Aprili primū conspicitur, & tres menses continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, imprimis in Angliam mitti solet: sale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile à putredine conservatur, & præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, sed delicatissimi capiuntur. Ex hoc mari Mosæ ostium quoque subeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mirè pinguescunt Salmones, Trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item Lampetæ, Alosæ, Mugiles, Congri & alii optimi quique Pis-

ces, quos hic brevitatis gratia omittimus, Id autem non caret admiratione, quod viles fere sint isti pisces, si in Mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingressi sunt aquas. Fluvius hic præterea, sponte & natura sua producit præter alios Pisces, Trutas genuinas, & Lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. Scaldis Prothomæo Tabula, Belgis Schelt, Gallis Escault, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant Divi Martini, quo inter Castelletum (Castellet) & Bellivorum (Beau-revoir) duo Gallorum propugnacula, placidus incedens, Cameracum perlabitur: Hinc Hannoniâ regionem petens, Valentianâ urbem nobilem suis aquis ditat: hinc navigiis vehendis commodum præbens, ac Hania recepto, Condarum præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum lustrat: ab eo in Septentrionem vergens Tornacum, Aldenardam, & Gandavum urbem celeberrimam perlabitur, ubi flumina duo Lisâ & Liviam, aliasque aquas recipit. Sinuosis inde flexibus multisque Mæandris Teneremundam pergit: ibique Tenera amne recepto, ad dextram fluens, Rupelmundam petit: ibique Rupelam, ac paullo post Delam suscipit, unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: Emporioque huic Portum insignem, & turam navium stationem efficit: deinde paullo longius progressus bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam à Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus de Hont à latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytbevelandiam ac Walachtiâ in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras accessus: dextra vero relicta Brabantiam sinibus continuato cursu, servatoque veteri

alveo per Scaldia Insula littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciproçantis sentit Gandavum usque, ab ostio Milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus anfractibus) plus quam xxx. Subeuntque flumen hoc Acipenseræ, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alofæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ, alique permulti Pisces delicatissimi qui ex Mari adverso anne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus aqua ipsis ad id aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores Pisces, tantus numerus pisciculorum minorum, vix natorum, capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes Marini, & Tursiones ingrediuntur; quæ duo genera Pisciam ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris propriis fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes Marini in terra gignunt, & suis uberibus, dum ad mediocrem magnitudinem pervenerunt, lactant. Præterea Fluvius hic ex se nullo Maris adminiculo, varia toto anno Piscium producit genera, quorum hæc sunt præcipua: Lucii, Barbi, Tinæ, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alii Pisces permulti majores & minores. Anguillæ variæ, varia Canimarorum genera, & in Fluminis Ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex Mari subeunt. Itaque Fluvius hic subsidio Maris, Piscium multitudine & varietate nulli, non modo Gallia, sed nec totius Europæ Flumini cedit. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæciam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus (prope quâ

anno *ciō idliix* inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est) in Britannicum Mare se exonerat. *Lisa* vulgo *de Leye*, in Artesia oritur, in Pago Lisburgo (*Lisbourg*), qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meenas (*Meenen*) contemplatus, inde Cortracum medium secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis iisque optimis abundans. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabris Cæsari*, in Hannonia prope Pagum Novionem (*Novion*) nascitur, & in ventum Hellepontium conversus, lustratis Opidis, quæ vulgo, *Landrecy*, *Sassene*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merne* & *Cassele*: tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans, *Dela* in Brabantia, prope Pagum Tilam oritur, & versus Seprionem tendens *VVaveram* petit: deinde Lovanium permeat tribus inde Milliaribus dissitum; & cursum istum tria circiter Milliaria servans, postea in Occidentem flexus, multis Brachiis Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor Milliaribus a Rupelmonda, admodum auctus in Scaldim definit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit à Senonibus Britannia populis, cum in hæce Regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope Opidum *Soigni* in Hannonia: & ad ventum Hellepontium vergens, Hallam petit: & Bruxellam perlapsus Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodienses prope Opidulum *Per* oritur: & in Septentrionem conversus *Eindovam* interluit: inde pristinum cursum servans *Silvam Ducis* petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera*, prope Tungros in Leodiensi quoque Diocesi, scaturit, & in

& in Occidentem versus Bilsenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestum interluit, unde Sichenum & Arschotum prælapsus, in Delam effunditur. *Netha* prope Pagum *Rheti* originem habet, & ad ventum Africum conversus opidum *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, *Dufflenum* & *VValemum* adluit, & paullo post Delam miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tacito, ut scribit *Ritheimerus*, prope Pagum *Bulinge*, in agro Iuliacensi, oritur, & Cæciam sequens *Duram* & *Iuliacum* perlabitur, & tandem *Ruremundæ*, cui nomen indit, in *Mosam* delabitur. Sunt & alia minorum gentium Flumina, quibus delineandis brevitati studens, supersedeo. Quæ cum *Torrentibus* & *Rivis*, quos etiam, ne lectori tædium patiam, prætereo: Præterquam quod incredibile Piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in comæatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum fluminum adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque Navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla Civitas aut locus inveniatur, qui Navigia & quidam magna, non admittat. Vivis tamen aquæ Fontibus, ut plurimum Regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per Inferiorem Germaniam sunt, Fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter affinitatem aliasque causas non tantum Membrum, sed & Provinciæ ipsius Caput sit. Magnam igitur immo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & commoveatur formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoque furore commoveretur ac tempestatibus horrescit agiturque, ut spatiosos campos & totas aliquando regiones abluat ac

Mare.

mergat: inprimis autem circa *Zelandiæ* oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem iudustria, illi agerere & Chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte *Cauri* cum summo *Maris æstu* & aquis vivis collisio fiat. Venti qui Mare præ cæteris turbant, ideoque regioni maximè noxii, sunt *Caurus*, *Zephyrus*, & *Libs*. *Novilunio* quoque & *Plenilunio* præter duo *Æquinoctia* quibus maximè, (*Cornelio Tacito* teste) intumescit *Oceanus*, acerrimè vexatur. Quoties enim cum *Sole* congregitur *Luna*, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plenè conspicitur, maximos excitati æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus *Æstus* alios novimus & experimur commodos, alios incommodos. Illos quidem quod *Aquas* purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) æstu & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat *Navigantes*. Nam ut inquit *Veget. lib. iv de re militari cap. xlii, hæc reciprocantis meatus ambiguitas Cursum Navium secunda adjuvat, retardat adversa*. Hos autem, *Inundationum* & *perruptionum* violentia: Nam tanta sæpe vi terris immittitur *Oceanus*, ut etiam vasta *Flumina* retroagat, inundans ablucensq; spatiosos campos, ut supra quoque attingimus: Scribit hoc *Pomponius Mela*; clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hæcenus: cum autem indicaverimus quantum nonnullis hujus Provinciæ Regionibus detrimentum adferat *Oceanus*, ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus manet, universam Provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam Incolarum partem alere posset. Atque hinc fit ut *Provincia* hæc totius fere *Europæ* sit quasi *Portus* & *Forum*, ita ut ibi infinita *Mercatorum*

Cernitur
ditatio
maris.

& Negotiatorum sit multitudo & veluti Chaos quodam tam Incolarum, quam extraneorum. Emolumentum, præter hæc, Oceanus, dignum certè sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per se videt, in copiosa Alecum, Pisciumque omnis generis captura, fidem omnem superante consistit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes Incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis superest, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ, aliisque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis Pisces muria conditi mittuntur, in primis Salmones & Aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muria conditorum maximi momenti sit, tres eorum species præcipuas recensabo, nempe Alecem, Asellum majorem & Salmonem. Primum de Alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. Aleces in nullo periuntur fluvio, vel Mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor) sed in hoc solum Oceano Septentrionali: earum magnitudo, forma & bonitas neminem latet. Hæc postquam ex Arctoi Maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut commutatis natalibus in æstiva contendunt, tanta interdù multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat impetus, quin illa rapiantur ac liquidi Æquoris faciem offuscant: (quæ causa est cur tam copiosa sit illarum in retia infusarum captura:) tum vero classes variæ, inter quas Hollandicæ, Zelandicæ, Frisicæ, Gallicæ, Britannicæ & Scoticæ, quasi ex conditò ad evitandas simultates & contentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus isti piscium generi insidiantur navigiis rotundis, alvo panda,

obtusâ prora, quas *Busas* nuncupant. Hi pisces vivi, quoad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ cæteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugalo exenterantur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur falsamentariis cadis, *Orcas* Latini dicunt, postea venditi, per Alecarios Cupariosque de integro stipantur, inani turba quæ lactibus aut ovis caret, numero submota, nova muria obruuntur, postremo per delectos juratosque, arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione a vetere, qua Dianæ Sacerdos *Lemniam Rubricam* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti Galeni testimonio constat. Atque istud quidem primum genus Alecum est, conditaneum seu muriaticum nominandum cum Plauto: alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius colorem ducit, unde *Soretum* nuncupant, quod subrufus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Ista Alecum piscatio quantum operæpretium, quantam reipub. in primis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando non unius, sed plurium Civitatum salus inde pendere videatur: inde plebs urbana pariter & rustica victum queunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet Latinis vocatur *Asellus major*, ad differentiam Minoris, vulgo *Cabeliau*. Hic certè piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum, atque optimus est. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadagesimæ locis huic Mari proximis, in primis in Mari Frisio capitur,

capitur, magnaque ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus Piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, Latinis vocatur *Salmo*: optimus quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maxime Aprili, Majo & Junio: cujus tanta sale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annuū 200000 Coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Planum & æquum est Belgii solum: pauci in eo reperiuntur Colles, Montes pauciores, præterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi deniores sunt, & apud Leodieneses sunt quoque plurimi. Nemoribus Silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Iulii Cæsaris, ut ipse scripto mandavit, totius Galliæ maxima erat, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad Nervios, nunc *Tornacenses*, & Rhemorum pertinens, millibus passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ Silva cum ea adæquari potest: sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus: ita ut pars quoque superstes sæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta, est à Theonis-Villa prope Leodium usque, quod spatium ad xxx miliaria se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, Longitudinis continet grad. 26. & min. 40. Latitudinis vero grad. 50 & min. 4. Arborea habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudi-

Montes.

Silva & Nemora

nis, quæ eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. *Arduenna* Straboni, Adcolis *Ardenne*, Rhenano *Luitticherwald*, quod sonat *Leodiensum Nemus*, dicitur. *Mormavia*, *Mormau*, Hannoniæ Silva amplissima, initium sumit prope Quercetum, *Quetsnoy*, & ad Meridiem se longius in Veromandos extendit: ac multa in se continet Opida, Pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia: unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt: alii tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse asserunt, inter Mosam & Sabin, & amœnam Archiæ Silvam ex ejus esse reliquas, in qua Pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva*, in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Silva Raymensis*, ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope Pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit, magna latitudine & spissitudine. *Silva Raymensis* est Domini *d'Emery*, qui propterea magnus est Hannoniæ Venator: Hæc enim dignitas hujus Silvæ propria est. *Silva Faignensis*, *le bois de Faignè*, in Hannonia prope Avennas initium habet *Maseres*, usque pertingens, spatium xvi miliarium, & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomen, quamvis corruptum à Faunis & Satyris: qui forte hinc à Poetis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus silvæ primi Incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum à brutis differrent. *Soniensis* Silva duobus aut tribus teli ictibus Bruxella distat, in Meridiem Brennam usque Alleudam & Brennæ Castellū excurrit, spatium 111 miliarium. Magna est certè & non cō-

remnenda Silva, ita ut in circuitu amplius septem passuum milla pateat : & tot in ea sunt Vrbes, Pagi, Abbatia & Monasteria, ut miraculum videatur : ideoque non pauci ætate Nobiles & Cives honestiores cum tota familia se eo recreationis gratia conferunt ibique ad septimanas tres aut quatuor remanent. *Saventerlooo*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accepit à Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantia Silva est, non multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius *Ada*, qui postea in Flumen *Nethain* se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat, multum venari solebat. *Marlaigne* Namurci silva prope Namurcum Urbem initium sumens: & ingenti latitudine ad ventum Africum porrecta, Philippopolin versus: prope Mosam usque se extendit. *Niepa* Flandria silva primaria, non procul ab Artesia finibus, duobus à Flumine *Lisa*, Castello *Morinorum* & *Baliolo* distat milliaribus, quamvis diversis sui partibus: amœna est, ampla, & antiquissima Silva, arcem & opere, & Natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in Flandria sita est, ac prope *Hipram* maxima in Septentrionem latitudine se extendens multos Pagos, & Abbatias nonnullas complectitur. *Poodsbergia*, silva inter Flandriam & Hannoniam non procul à *Gerardimontio* & *Lefsina*, magna est. & ob rotunditatem jucunda. *Guilielmi-Silva* in Artesia posita est, prope *Rentiacum*, ubi pugnam Imperator cum Gallia Rege commisit, anno 1014. *Engelervvallia*, Geldria prope *Arnhemum* Silva, amœna, in ventum *Hellespontium* vergit. *Septem-Silva* sunt VII ingentes et *Trans-Isalans* finitimæ Silvæ, quæ uni ex quatuor *Frisia* partibus nomen dederunt, quæ

hodiè dicitur *Sevenyvolden*, quasi dicas *Septem Silva*: quarum singulæ multum spatii continent, & pagos plurimos ad spectui jucundissimos. Sed hæc hæctenus de Silvis. Ad Opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Tempia, plurimæ Abbatia, innumera Cœnobita & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Prochodochia & Orphanotrophia. Certè in una urbe *Antverpia* duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur: inter ea augustissimum, *Templum Cathedralè D. Virginis* capacissimum, cum Turri excelsa cccc xx pedum, ex candido Marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in Fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua Tempia, Monasteria, & ejusmodi loca describam, quæ hic & in aliis urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? Quid Ducum Comitumque & Illustrium Procerum lustruosa Palatia? Quid reliqua tum publica tum privata Ædificia? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat. Quare de his silere melius quam parum dicere, Status harum Ditionum Politicus, ut de eo etiam non nihil dicamus tam generatim quam speciatim fere triplex est: Primus est *Ecclesiasticus*, in quo præcipui sunt Abbates, Secundus *Nobilitatis*, ut sunt Duces, Comites, Margravii, Principes, Barones & magni Domini. Tertius *Civitatum*, quem primariae cujusque Ditionis Civitates repræsentant. Hi Status à Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationem & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est. Status vero Ecclesiasticus ita se habet: Quatuor sunt in hac Inferiore Germania Episcopatus *Cameracensis*, *Tornacensis*,

Opera publica;

Ratio gubernandi;

nacensis, *Arrebatensis*: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemenfi, & *Ultrajectinus* qui Archiepiscopo Coloniensi subest. Ad Academias pergo quas hic quatuor *Lovanensem* & *Duacensem*, *Lugdunensem* & *Frankeranam* numero. *Lovanensis* frequentia Collegiorum, Studiosorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium*, *Castrense*, *Porci* & *Falconis*, quibus Philosphia traditur. Est & trilingue *Bustidianum*, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Univerſitas ista flagitatione Nobilium Brabantinorum primum constituta est ornataque privilegiis à Ioanne IV Brabantia Duce, anno MCCCXXVI Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex eistanquam ex Equis Trojanis in aumeri Viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos Belgiû habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit. Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, variis locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parum cholericus, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum Veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, falsi & interdum dices: laboriosi, industrii, fideles, grati in bene meritis, artium omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfractè etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest verè & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos œconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum sequuti condunt sub hyemem, quæ illius anni partis injuria negatura videretur, cœnptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque est

vel numerosa vel exigua) non mactet in Autumno bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter Porcum, quorû carnes bonam anni partem esui futuras, dum ver finum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, Aurique avidi sunt. Mulieres formosæ gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis à primâ ætate familiariter cum quovis conversari: ideoque & in agendo & loquendo aut alia re promptissima: nec vero liberras hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina opida comeant, sine ulla vel levissima criminis suspitione. Sunt admodum continententes & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt, (de qua viri parum solliciti) sed etiam mercaturam exercent: imo & negotiis reliquis ad Viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tanta dexteritate & diligentia, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, Viri rem omnem eis committant. Atque hac vivendi ratione Mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris fortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium inderè nomina. Et nobiles cujusque sint qualitatis aut fortis, Dynastarum more, plus semper Filia natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicuj sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Iulii Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant,

si id

Schola.

Bibliothecæ
Alores.

si id occasio postulet nec patriæ soli adstringuntur. Quæ sanè res utilisissima & commodissima est: hæ enim affinitates & ipsis & Reipub. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, Adolescentes vetulas, Senes contra puellas ducere: itè ignobilem nobili, Herum ancillæ, Dominam famulo matrimonio jungi. Inprimis vero Belgæ dediti sunt artibus Mechanicis, non

Opificia. fordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus: panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulæa tapetiaque conficiendi: quæ non tantum propriis regionis usibus inserviant: sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Asiam & Africam deportentur. In Picturis nulla æquè natio excellit: nulla in Muscis: nulla in variarum linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Joannes Eickius* Belga. Vix est quisquam in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ Inferioris lingua loqui possit, & Gallica. Nautæ, Mercatores, & Viri litterati, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Græcam plerique norunt: sunt etiam qui Hebraicam, Chaldaicam, Arabicam. Reietiam navalis Belgæ peritissimi sunt. Ad victum venio, Vlus est apud Belgas Tritici, Secalis, Avenæ, Farris &ordei. Legumina, præter Fabas & Pisa, non sunt magni momenti: Vicinæ quoque parum habent, Panici & Milii nihil. Ventii enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobriè ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus fere est Cervisia, quæ conficitur decoquiturque ex ea quam *Maltam* vocamus: inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus iis est, qui se ei adfuefacere possunt; Multum quoque bibunt lactis. Opulentiores Vino utuntur.

Vitæ.

Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum indigeratis, item Bacchanalibus, convivia instruere, parentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commessari: natura enim amant oblectationes, epulas & convivia: Potentiores vero splendide & magnifice epulantur, seque verè magnanimos ostendunt. Nitidas & absterfas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in iis nihil desiderari possit. Et certè pulchrum & gratum habet aspectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex: qua in re fortassis (imo sine dubio) omnes totius Mundi nationes facile superant. Hoc autem habent Belgæ vitii, ut potu se nimio ingurgitent, quo maxime delectantur: ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus. & ingenium adficiant incommodo: idque sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam. juxta illud Prop. *Vino forma perit, Vino corrumpitur ætas.* Et ipsi id quoque norunt, fatentur, & seipos reprehendunt: sed quid agas? vincit mala consuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. Cum enim humidus & melancholicus fere semper sit aër: nulla forte re alia melancholiæ isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse videtur, inquiens: *Vino pellice curas.* Istud tamen Terentii nobile quoque dictum servarent: *Ne quid nimis.* Quod quidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolæ scito commodoq; sunt vestitu, & pulchrè formato. Magnam deniq; & copiosam exercent Mercaturâ, cujus quæcumq; etiâ ea sit, peritissimi sunt. Atq; ipsa Belgica, maxima parte, Mercatura & Artibus nititur.

Vestitus Mercatorum.

Regio.
Vnde di-
ctā.

Flandria nomen quasvis non magnæ antiquita-
tis nulla tamē ejus certa ratio reddi potest. Sunt,
qui ab urbe ejus nominis appellationem dedu-
cant, sita ubi nunc Ardenburgum; sunt qui a
Flandberto Filio Blesindæ, quæ Soror fuit Clodionis,
Regis Galliæ: Vixit autem Flandbertus Anno Christi
cccc xlv. Sunt qui a Lyderici primi Comitis sponsa
Flandrina nomen regioni datum arbitratur. Sunt qui a
flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani im-
petum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno
mcccxl in agrorum censu venditioneque caveretur, ut
si intra annos x Mare in ea loca exēstaret, cassus irritus-
que esset contractus. Ego rem in medio relinquo. Ejus
hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Hanno-
nia, & parte Picardiæ. Ad Ortum Hannonia & Braban-
tia, ad Septentrionem Oceanus, cum Honta sive Ostio
Scaldis, quod Flandriam a Zelandia disternat: ad
Occasum Oceanus Britannicus sive mare Germanicum.
Longitudo patet itinere tridui, a Scaldi scilicet contra
Antverpiam, usque ad Novum Fossatum mill. pass xxx.
Latitudo est mill. pass. xx. Aër Regionis totius est tem-
peratissimus: Ager fertilis, potissimum qua Oceano &
Galliæ est vicinus. Pascua læta, cujus rei argumentum est,
quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriā quo-
tannis delati ab Equisonibus, soleant pabuli bonitate,
Aëris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi genero-
siores. Alit item varia Animalia domestica, saporis deli-
cati & exquisiti, nec non Ferarum copiam pene incredi-
bilem. Nec desunt Aves cum aliæ: tum Phasiani, Perdi-
ces, Pavones, Ardeæ, Ciconiæ. Regionis Incolæ ita olim
bello additi fuere, ut quieti pacative vix unquam vive-
rent: ac Syriam etiam, Terramque Sanctam, ac Hieroso-
limam, eorum arma pervaderent. Vrbes in Flandria mu-

Sinu.

Aëris
temperies

Soli fer-
tilitas.
Animalium va-
rietatē.

ro ac fossa cinctæ sunt xxx. *Gandarum, Bruga, Ypra, Insula, Duacum, Tornacum, Cortracum, Aldenarda, Alostium, Hulstia, Teneramunda, Birsetum, Neoportum, Slusa, Dunkerka, Grave-linga, Burburgum, Dammum, Dixmuda, Furna, Ardenburgum. Ninova, Berge, Gerardimontium, Castellum, Donza, Orchianum, Lanoyum, Axella & Osenda.* Præter has sunt etiam Municipia patentia quæ urbibus neque nobilitate, neque privilegiorum dignitate, neque structuræ magnificentia, neque frequentia municipum cedunt: *Bella, Poperinga, Hondscota, Ecclœa, Gistella, Middelburgum, & alia viginti.* Pagi in universum mcliv: ut non immerito triviali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Christiani Orbis Comitatus superare, & Hispani quum in hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judicaverint totam Flandriam continuam urbem esse. Hodie universa in tres partes dividitur, Teutonicam, Gallicam & Imperialem. Primaria urbs est *Gandarum* conditum a C. Julio Cæsare, quum in Morinis ageret: vernaculè dicitur *Gendt*, Italis *Guanto*, Gallis *Gand*. Sitū est quarto a mari lapide, quatuor fluminibus amœnissimè irrigatur. *Scaldis* enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia *Liviam* ex portu *Slusano*, *Moeram* ex quatuor Officiis quas *Ambactas* vocant, accipit. Decem milliaribus distat Antverpia, totidem *Bruxella* & *Meclinia*, *Middelburgo*. Ambitus intra muros est 45640 pedum Romanorum: hoc est Italicorum milliarium septem. Insulas habet xxvi. Pontes majores, xciiic. Molas aquarias iv. Trufatiles infinitas: centum quæ vento aguntur. Ecclesias in universum lv. Abbantias v. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opibus, animis sunt eximii. Hæc *Carolus* v Imperatorem Orbi dedit. Hæc litteris *Judocum Badium, Joannem Cornarium, Lavinum Brechtum*, & alterum *Lavinum Torrentium, Balduinum Ronsaem, Vtenhovium*, aliosque protulit. Opificio-

Vrbium
n. c. xviiia.

rum genera in hac urbe LII. Textorum præterea ordines XXVII instituti primum a Comite Balduino, filio Arnoldi Magni 10. CCC. LXV. *Brugæ* (*Brugge*) vel a pontium frequentia nomen habent, vcl a ponte *Brugstock* juxta *Oldenburgum* & *Ardenburgum*, è quarum urbinum ruinis ante annos 10000. prima arx *Brugensis* exstructa est; sira est tertio milliari a Mari loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Vrbs est non *Flandriæ* tantum, sed etiam totius *Belgiæ* amœnissima: templa habet LX, quorum præcipuum & augustissimum est *S. Donatiani*, olim sacrum *B. Virgini*, exstructum a *Liderico* primo *Flandriæ* Comite, anno 100 XXI. Opificiorum genera exercentur LXIIX. *Ypra* a rivulo *Ypra* præterlabente dicta, vulgo *Yperen*, anno CMLX condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua variè per Civitatem universam distribuitur. Atque hæ quidem sunt Vrbes primariæ. *Portus* sequuntur: *Slusa* a *Cataracta* nomen habet, quæ *Flandris* vocatur *Sluys*, urbs est maritima: *Portum* habet capacissimum, quo quingentæ naves commodissimè recipi possunt. Ex adverso est *Insula Cadfant*, *Georgii Cassandri* patria. *Oostenda* ad *Oceanum* sita, obsidione *Archiducis Alberti* gravissima, quam ad annos tres & aliquot menses fortissimè sustinuit, ac innumeris pene utrinque cæsis, nobilis. *Neoportus* (*Nieuport*) tertio ab *Oostenda* milliari, urbs est maritima, patria *Iodoci Clichtovei*, cui proxima est *Abbatia S. Bernardi*, in qua *Bibliotheca* olim totius *Belgii* instructissima & celeberrima. *Dunkerka* exstructa anno CMLXVI à *Baldvino Arnoldi F. Flandriæ* Comite, *Portum* habet brevem admodum & *Mari* vicino infestum. *Vrbis* jurisdictione

pertinet ad *Regem Navarræ*. Reliquas urbes *Flandriæ* *Teutonicæ* prætereo. In *Flandria* vero *Gallica* est *Insula* a veteri positione ita dicta, erat enim stagnis & paludibus cincta: urbs frequentia civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post *Antverpiam* & *Amstelodamum* potentissima. *Duacum* (*Douay*) ad *Scarpam* fl. ubi olim *Catnaces*, patria est *Roberti Gaguini*. *Academiam* habet paucis abhinc annis a *Philippo* Hispaniarum Rege ibi constitutam. *Orchianum* (*Orchies*) etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & cive *Francisco Raphelengio*: præterea *Espinoyum*, *Armentiers* & *Tornacum*, *Tournay*. In *Imperiali Flandria* est *Alostum*, *Civitas* ampla & munita ad *Teneram* fl. *Comitatus* titulo insignis. *Pagos* sub se habet CLXX. *Principatus* II, *Steenhusensem* & *Gavenensem*, *Baronatus* complures: *Territorium* etiam *Wasia*, cujus quatuor sunt opida: *Hulsta*, *Axela*, *Bochout* & *Affenede*. *Rupelmonda* ad *Rupelam* fl. arx est, hoc loco minimè omittenda, vel propter *Gerardi* nostri *Mercatoris* *Illustrissimi Mathematici & Cosmographi*, ac nostri seculi *Ptolemæi*, memoriam. *Flumina* sunt *Scaldis*, *Lisa*, *Tenera*, *Livia*, *Ypra*, *Aa*, *Scarpa*, *Rupela* & alia: *Montes* perpauci: sed *Silvæ* plurimæ eæque valde utiles, inter quas *Niepenfis* & *Nonnensis* principes. *Status* vero *Politicus Flandriæ*, tribus constat *Membris*: *Primum*, *Pralati Ecclesiastici*, qui sunt, *Ordinis S. Benedicti Abbates VII*: *S. Peter & S. Baefs Gandavi*, *S. Winnock in Bergen*, *S. Andries*, *S. Peter Aldenardæ*, *Ename*, *Marchienne*. *Ordinis S. Bernardi Abbates V*: *ten Dunen*, *Boudeloo*, *Doest*, *Clammerez*, *Marchienne: & Prioratus in Waerschot*. *Ordinis Premonstratensis Abbates III*: *S. Nicolaes in Vuerne*, *Drongene*, *S. Cornelis in Nicнове*. *Canonicorum Regularium Abbates VI*: *Eechoute*, *Soetendale*, *Warneston*, *Sunnebeke*, *Cisoing*, *Falenpijn*. *Ejusdem Ordinis*

Flumina.

Montes.
Silva.

Ratio gubernandi

VI *Præpositura*, S. Marten in Iperen, Wormesele, VVatene, Loo, Eversam, Petendale. Secundum membrum, Nobilitas, in qua Vicecomitatus v. Gend, Yperen, Vuerne, Bergen, Haerlebeke. Principatus III: Steenhuse, Gavere, Espinoy. Barones IV, II in Comitatu, Cysoing & Heyne: II in Dominio, Pamele in Oudenarde & Boelare. Tribuni militares, Banderheeren, in Comitatu Teutonico Dominus de Nevele, de Dixmude, D. de Beveren, de Praet prope Brugas: Haeskereke, VVatene, Heverghem, VVæstine, Caëten, Ingelmunster, Pouke, Gruithuse, Male, Maldegem, Oostcamp, VVinendale, Colscamp, Ghisfele, Sevecote, Rousselare, VVæstene, Hondscote, Cassel, Nortvrie, Haevskerc, Halevvijn. In Comitatu Gallicano, Castellanus de Lille, D. de VVaurin, D. de Comene. In Dominio Flandriæ D. de Rode, D. de Gavere, Sotteghem, Gontero, Scorisse, Poitz, Liekerke, Lumbeke, Rotselay in Meerbeke Wedergaet in Neyghem, Steenhuse. Tertium membrum sunt præcipuæ Civitates. In Flandria Teutonica IV præcipuæ Civitates hoc membrum repræsentant, Gandavum, cujus sortem sequitur, in Comitatu Burgraviatus Gandensis & Castellania Contracensis ac Oudenarde & Biervliet. In Dominio quædam sunt Feuda Imperii, ut IV *Ambachten*, dat Landt van Waes, 't Graefschap van Aelst, ac alia libera dominia, ut Bornhem, Dendermonde, Geerdsberge, Bruga, cujus sortem sequuntur in Censu & Armis, quæ sunt post IV officia usq; ad Nieupoort, totus videlicet *Franconatus* ('t Vrie) Opida ejus clausa & non clausa. Ypra, ad quam referuntur in Censu & Armis, Yperen-Ambacht, Bellen-Ambacht & Cassel-Ambacht: *Franconatus Campestris* (Het platte Vrie) cujus sortem sequuntur in Censu & Armis Vuern-Ambacht, Bergen-Am-

bacht & Broucborg-Ambacht. In Gallicana III civitates principales Lille (Ryssel) Douay, Orchies. *Tornacense Dominium* & Status Flandriæ adnexus, per se constat tribus membris: Ecclesiastico, Nobilitate & VI *Supremis Institiis*. Vnum vero habet Flandria *Episcopum Tornacensem*, Archiepiscopo Remensi subiectum, in v tamen Diœceses Episcopales divisa est. *Trajectensi* sub sunt IV officia, Hulst, Axele, Assenede, Bochoute. *Tornacensi* sub sunt, Gandavum, Contracum, Aldenarda, cum illarum Castellaniis: VVæs territorium, Bruga, *Franconatus* & *Insula* cum sua Castellania. *Atrebatensis* comprehendit Duacum & Orchianum. *Camera-censi* subest *Dominium Flandriæ* ultra Scaldim versus Meridiem. *Tarvanensis* habet Castellanas Ypram, Cassel, Vuerne, Bergen, Broucborg, Belle. In Flandria Teutonica sunt XIV principales Curia Comiti feudales, Viesburg Gandavi, Burgus Brugis, Sala Ypra, Castellum Contraci, Curia in Haerlebeke, in Trelt, *Domus* in Deinse, Curia in Peteghem dicta *Beaulieu*, & *Domus* Deinse subiecta, Tribunal Aldenarde, Burgus in Vuerne, Curia in Bergen, in Broucborg, in Cassel & in Belle. In Flandria Gallicana sunt III Curia Comiti feudales, Sala in Lille, Castellum in Douay, Curia in Orchies. In Flandriæ Dominio sunt IV Curia Comiti feudales, Tribunal in Aelst, *Domus* in Dendermonde, Prætorium VVasie apud S. Nicolaum, & *Castrum* Beveren. Ex omnibus Curia & Jurisdictionibus dictis appellatur ad Consilium Principis provinciale, quod est Gandavi, inde ad Parlamentum quod est Mechliniæ. Sed de his satis: ad Brabantiam transeo.

Statu
Ecclesiæ
ficus.

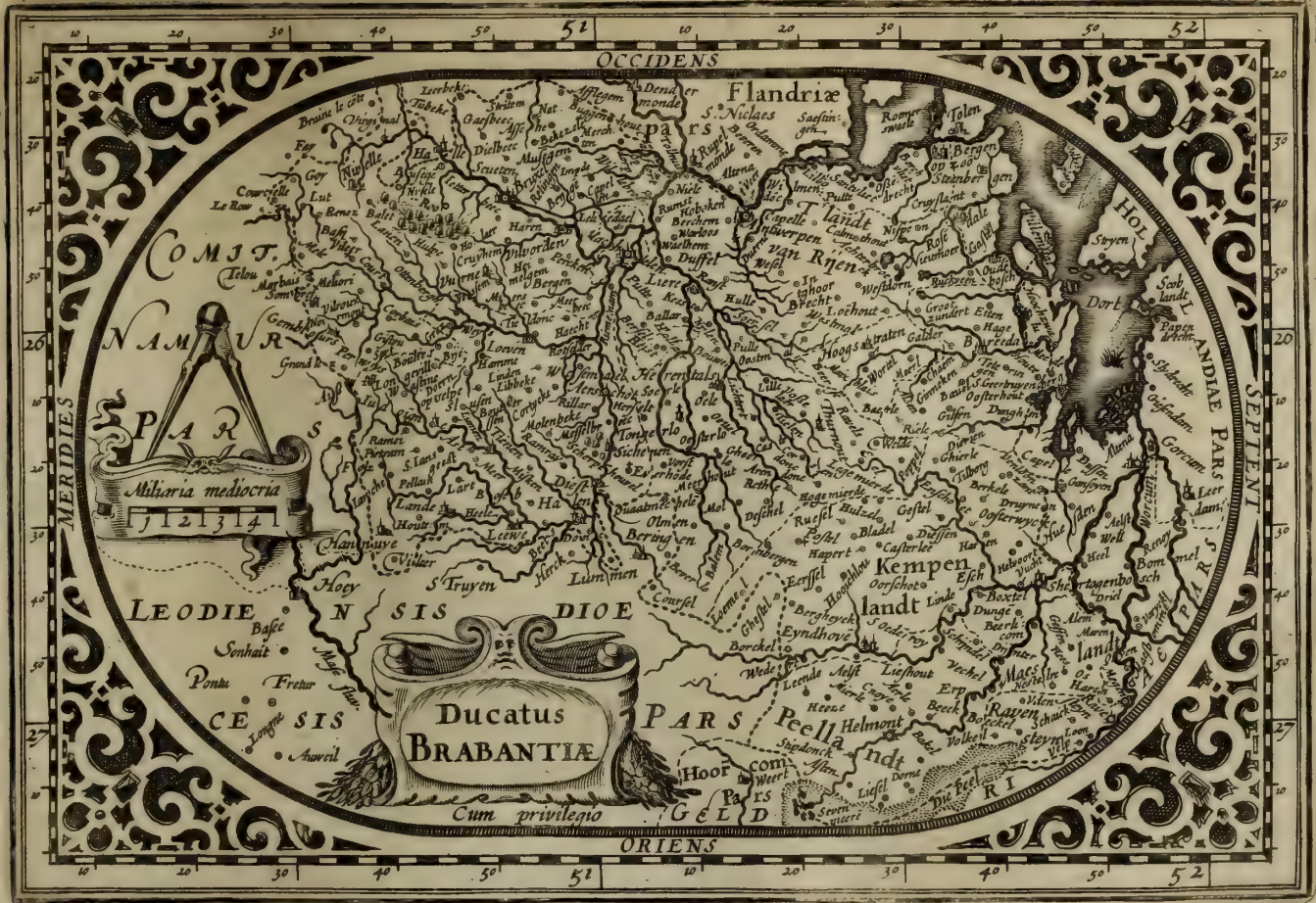
Jurisdic
tio.

Regio.
Vnde di-
cta.

Brabantia maxima parte Aduaticorum, Ambiva-
ratorum & Tungrorum regionem complectitur:
cæterum quonam tempore Regio hæc Braban-
tiæ nomen nacta sit, planè incertum est: aliis a
Brenno Gallo deducenribus, aliis ab urbe quadam ejus-
dem nominis, cujus neque in terris neque in historiis ve-
stigium ullum: aliis a *Bratuspandio* Opido Bellovacorum,
cujus meminit *Cæsar* lib. 2. Alii novum Ducem commi-
niscuntur *Salvium Brabonem* Arcadem, qui cum *Cæsare* in
Belgicam profectus est, cujus uxor *Suana* *Cæsaris* *Neptis*.
Sunt etiam qui a *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi
Brabantiam, postea Brabantiam dictam suspicantur: No-
men sanè nuperum est: quod ut certo constat, ita origo
ejus non constat. Longitudo Brabantia a *Gemblours* ad
D. *Gertrudis* usque sacrum Montem est milliarium cir-
citer xxii. Latitudo ab *Helmontio Bergas* usque xx. Am-
bitus i xxx. Habet a Septentrione *Mosam* fluvium quo
Geldria & *Hollandia* separantur. A Meridie *Hannoniã*,
Comitatum *Namurci* & *Episcopatum Leodiensem*, qui
etiam ad Ortum fines ejus tangit: Ab Occasu est *Scaldis*
cum Comitatu *Alostensi*. Regio gaudet Aère salubri,
planitie fertili, Frugum imprimis feracissima, tamen si
Campania sive *Campinia de Kempen*, ob arenas sit sterili-
or. Quæ tamen pars non omnino infructuosa existit Vr-
bes hujus Ducatus sunt xxvi. *Lovanium* (*Loven*) antiquis-
sima est, & prima Gradiorum sedes, in qua Dux publico
Sacramento se obstringit: Comitatus quondam titulo
insignita. Vibs est amœna prolatis aliquoties pomœ-
riis extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill.
pass. Fluvio irrigatur *Dela*, *Bruxella* (*Brussel*) urbs splen-

Aëre
reperies.
Sola fr-
tilitas.

dida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fer-
tili, rerumque omnium abundanti. Mirum, tam numero-
sæ Civitati, advenis quam plurimis; Ducis aula, & pere-
grinis Principibus cum universo satellitio illic agentibus,
omnia semper benignè & copiosè potuisse suppeditari.
Antverpiam vulgo *Antwerpen* vocant, Galli *Anvers*, Ita-
li *Anversa*, Germani *Antorff*. *Petrus Appianus* putat e-
andem esse cum *Ptolemæi* & *Cæsaris Atuacuto*. Nomen
Antverpia creditur esse a projecta manu. Nam *Gigas* qui-
dam Druo qui hæc loca ante *C. Cæsaris* adventum infe-
dit, prætereuntibus si dimidium suarum Mercium non
solvisset, manum dexteram præscindebat, eamque in
profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis
insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia ho-
dieque adservantur ipsius Druonis, quem alii *Antigo-*
num vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Ilud vero simi-
lius; nomen datum ab *Indigenis* ab aggestu terræ ad *Scal-*
dim, hoc enim Belgis est *Antwerpen*: nam aggeribus op-
positis flumen pariter angustius reddiderunt & profun-
diorem ejus alveum. Sita est ad flumen qua id profun-
dissimum, grad. Long. xxvi min. 42. Lat. li. min. 58. Di-
stat a mari iv. mil pass. *Mechlinia* totidè; *Lovanio* octo:
Gandavo x. *Brugis* xv, *Bruxella* iix: *Londino* lx: *Colo-*
nia Agrippina xxix: *Francofurto* lx. Ter muro cincta
fuit. *Primum* arctiore ambitu, Anno mcci: Postea am-
pliore, Anno mccc xiv, qui annus fame, ut sequens pe-
stilentia notabilis fuit. Denique ad Septentrionem ex-
tensa pomœria Anno mxxliii. Ambitus est extrinsecus
quatuor millium pass. octingentorum & duodecim. Fos-
sæ intra Urbem ex fluvio derivatæ aptæque maximis plu-
rimisque

rimisque navibus recipiendis sunt octo. Mercimonia omnem fere æstimationem superare solent. Guicciardinus eam inivit rationem, ut demonstrarit singulis annis commercia excedere duodecim milliones coronatorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non superavit, sed ne æquavit quidem justam æstimationem. Proinde merito cecinit Iulius Scaliger:

*Oppida quot spectant oculo me torva sinistro
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum, vasta, Tolosa potens.
Omnimoda merces, artes priscaeque novaeque,
Quorum insunt aliis singula, cuncta mihi.*

Duo & quadraginta loca pietati dicata, cum Templis & Monasteria, tum Nosocomia videt Antverpia, Inter quæ Cathedrale & primarium Templum DIVÆ MARIÆ VIRGINI dicatum. Est hoc amplissimum & sumptuosissimum opus, spectabili etiam turri illustre, quæ tota è lapide secto & adfabrè elaborato, quadringentis & viginti pedibus Antverpiensibus, id est ulnis Florentinis ducentis alta, ita ut per jucundum reddat aspectum: Præterquam enim quod ex ea conspicias totam qua latè patet pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos, quam pagis, hortis, & villis frequentes agros, detegis etiam clarè primarias quasdam atque longinquas urbes, Mechliniam, Bruxellam, Lovanium, Gandavum, præterea fluminis latè diffusam oram, adeoque & ipsum mare, & Zelandicæ etiam Insulas. Sunt in

hac Turri octo & Sexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque musicalium instrumentorum ritu, canorum quemdam ac quatuor vel quinque vocum edunt concentum: harum maximæ, quæ insoliti & mirandi est ponderis, nomen inditum est à *Carolo Quinto* Imperatore, quæ non nisi ob causas extraordinarias pulsatur. Curant vero Sacra eo in Templo quatuor & Viginti Canonici, quibus præest *Decanus*, cum *Episcopo* qui primum institutus est anno 1567. Curatur sanè hoc Templum religiosè imprimis & splendide, suntque luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotum immunitas. *Buscoducum* seu *Silva Ducis*, vernaculè *Herzogensbosch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet a *Silvis*. Urbes est ampla, amœna, firmiter munita, sita ad rivulum *Disam*, altero lapide a *Mosa*, duodecimo ab Antverpia. Atque hæ sunt quatuor urbes primariæ, quarum tres primæ cum *Nivella* Marchionatum constituunt sacri Imperii. *Mechlinia* à quibusdam Brabantia adnumeratur, revera tamen ab ea distincta est; urbs alias pulcherrima & nitida: Archiepiscopatu insignita, & sede Ampli Consilii ad quod ultima est in Belgica provocatio. Urbes præterea in Brabantia sunt *Trajectum ad Mosam*, vulgo *Maastricht*, *Lira*, *Vilvorde*, *Gemblacum* (*Gemblours*), *Ioudoigne*, *Hannut*, *Landen*, *Halen*, *Leeuven*, *Schienen*, *Herentals*, *Eindhoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & Municipia complura, nondum muris cincta, *Oostenrijc*, *Oorschor*, *Turnhout*, *Duffel*, *VVaelem*, *Merchtem*, *Asche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *VVayre*, *Breine*, *Gonape*, *Gheele*, *Arendonc*, *Dormal* & *Isca*. Sunt & pagi insuper *cc*. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus *Ravestein*, Ducatus *Limburgensis*, cum Domi-

Lacus. natu Dalem & Valckenburg. Lacus, Stagna, & Flumina non parum adferunt commodi Brabantiae. Horum autem principes *Mosa & Scaldis*. Sunt & alia minora. *Silva.* Silvis quoque abundat regio, quarum praecipuae sunt quinque, *Sonienfis, Saventerloo, Grootenhout, Grootenheist & Meerdal.* Opera publica tam sacra quam prophana hic sunt plurima. Inter ea Templum Lovaniente praecipuum est, Divo Petro sacrum, magnificum valde & sumptuosum. Bruxellae templa sumptu excellent, egregia & debita suppellectili ornata. Aedes quoque sacras habet Antverpia plurimas, inter quas Aedes B. Virginis amplissima. Alia hic & in aliis locis quae parte innumera sunt, praetereo: atque etiam Opera prophana plurima: Palatia, Nobilium domos, Arces, Castella & ejusmodi. Cæterum Status Politicus Brabantiae tria habet Membra: Ecclesiasticos, qui sunt Abbates, *Afflighemensis, Grimbergensis, Tongerlo, Grünendalensis, S. Gertrudis Lovanii, S. Bernardi, Vileer, Dieleghem, Parckensis* prope Lovanium; *Vlierbekensis* prope Lovanium; Prior magnus Ordinis, *S. Augustini* in Leeve, *Gemblacensis* (*Gemblours.*) Nobiles qui sunt, Abbas *Gemblacensis* Comes, *Dux Arschopensis, Marchio Bergensis ad Somam* rivulum. Barones, *Diestensis, Br danus, Boxtelensis, Gaesbeeckensis, VVesemael, Petersem, Perweys, Hoochstratensis* nunc Comes; *Renes. Domini, Aschensis, Merchtenfis, Vuerne, Gheel, Lummen, Thurnout, Oostervviiic, S. Oedenroy, walem, Duffel* Civitates IV principales, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buscoducum*, de quibus supra,

Statum ejus Ecclesiasticum quod attinet: Partim patet *Leodiensi Episcopo*, partim *Cameracensi: Leodiensis Curiam & Magistratum Ecclesiasticum* habet Lovanii. *Cameracensis, Bruxellæ.* Academiam habet Lovanium celeberrimam: de qua in generali Belgii descriptione uberius. Brabanti hilares, festivi, in scenicis comicisque moribus immodici, teste Lemnio. Praeter Brabantiam continentur hac Tabula *Ducatus Iuliacensis & Clivensis.* Horum ergo Statum Politicum ex Mercatore adjiciamus. Status Politicus *Iuliacensis* constat similiter III Membris quae sunt Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonicorum ac Monasteriorum: Nobilitas: Civitates. Praefecturae ditionis 24. *Caster, Brugge, Born, Boisseler, Eusikirchen, Munstereyffel, Moniou, Eschrvviler, Grevenbroich, Wassenberg, Geilenkirchē, Hensbergh, Durcm, Thonberg, Berchem, Heimbach, VVilhemstein, Gladbach, Millen, Rangenrayd, Norvenich, Nuenaar* Comitatus, *Iuliacum, Nideken.* *Clivensis* similiter tres Ordines continet, Ecclesiasticum, Nobilitatem & Civitates. Satrapa autem sive Praefectus Provincialis Cliviae has sub se habet Civitates 8. *Cliviam* Metropolim, *Calcariam, Sonsbeke* ubi residet, *Santen, Buric, Udem, Griet, Griethusen.* Praefecturae vero hic sunt 14, *Cranenburg, Duffel, Gennep, Goch, Orsoy, Huessen*, juxta Arnhem, *Lymers, Emmeric, Hetter, Aspel, Ringenburg, Bisfelic, Dinflaken* Praefectura, in qua sunt v. Civitates, *Dinflaken, VVesel, Duysburg, Schermbeke, Holte.* *Dominium Ravesteyn* adnexum est Curiae Clivicae.

R r

HOLLANDE

Regio.
Vnde di-
ctæ.

HOLLANDIÆ nomen a Silvarum Saltuum-
que frequentia quidam deducit, lignum enim
& Silvam promiscuè *Holt* & *Hout* vocamus, ut
Hollant sonet regionem silvestrem: omnia enim
arbusis olim inhorruisse refertaque prædicant, toto
quaqua patet Hollandiæ tractu. Alii a cavitate dictam
putant, quasi *Hol-landt*. Est enim universa regio palustris
ac pedum pulsû vacillans. Alii a fœno *Hollandiam* quasi
Hovlandiam nominatam arbitratur. At eruditissimus
Iunius aliam sententiam indicat, Hollandiam Gothicæ
Danicæve gentis coloniam esse, ut & Zelandiam, Danos-
que & Normannos desertis in Codano sinu Insulis O-
landiæ Zelandiæque in hæc loca migrasse, & a sua patria
Hollandiam Zelandiamque cognominasse, planè, ut de
Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro Opidulum
Trojam cum arce Pergamo extruxit, addita & imagine
Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: &
ut in Indiis novam Hispaniam, novam Franciam Euro-
pæi effecerunt. Eam a plaga mundi Occidua Britanni-
cum mare, a Septentrione Cimbricum ambit & littora
pulsat, ab Ortusolis fretum amplum Frisiam procul ape-
rit, ad Euronotum Trans-Isalana & Velavia, ad Austrû
Trajectina ditio obrenduntur. Ambitus ejus ad 1x mil-
liaria extenditur, Latitudo perexigua est, quandoquidem
è meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extre-
mos ipsius fines in latum trium horarum spatio: vel etiã
hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi Latitu-
do non æquat milliaria. Habet regio ista agros frugife-
ros, ac luxurioso & opimo Frumento supra modum sca-
tentes, sed qui tantillo in spatio & in regione, qua vix

Situa.

Soli fer-
vibras.

populosiorem invenias ad supeditandam tantæ multi-
tudiñ alimoniam sint impares. Sed pascuorum ubertas
summa est: qua Boum alit armenta infinita: Vacas quo-
que corporum vastitate, lactis copia, eximias. Constat
fanè, aliquibus Hollandiæ partibus Boves æstivis diebus,
quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia
singulas refundere. Ioannes etiam Benningus Consilia-
rius Curia Hollandicæ referente Guicciardino, certa ob-
servatione & minime fallente calculo ostendit, tantum
Assendelphi, & quatuor vicinis pagis Lactis uno anno è
vaccis colligi, quantum è Germania superiore Rhenen-
sis vini devehatur Durdrechtum. Ex hac lactis optimi
copia, Butyrum conficiunt, non barbararum modo gen-
tium, ut Plinius vult, sed Regum etiam & Principum ci-
bum laudatissimum. Conficiunt etiam Caseos Parmen-
sibus aut Placentinis nihilo inferiores. Primæ tribuuntur
Tessalico & Gravesandico, Secundæ Edammensi, quem
inprimis vetustas commendat. Equos etiam generosos
profert. In collibus arenariis Cuniculorum innumeram
multitudinem habet. Cervorum etiam, Damarum & Le-
porum frequentiam, inque Hagiensi nemore Capreo-
lorum greges, Avium quoque capturam quæstuosam,
inprimis Anatum, Anserum, & autumnalibus mensibus
Scolopacum, quas Plinius rusticulas, Martialis rusticas
perdices, nostri *Sneppas* vocant. Habet & cespitem fossi-
tium qui ex intimis haustus terræ penetralibus, ipsisque
adeo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccatus, ad
focos adhibetur. Hollandia olim suos reges habuit,
quorum meminit Suetonius in Caligula cap 44. Verum
anno Christi 1000LXIII a Carolo Calvo Francorum

Animalium va-
rietat.

Temperia
majorum

Rege

Rege in Comitatum redacta est, eique præfectus est *Theodorus* è Regio stemmate ortus. Patri *Theodoro* successit *Theodorus* filius, huic *Arnoldus*, Arnoldo *Theodoricus*, atque huic alii ex ordine, quorum seriem apud Munsterum & alios habes. Bellica olim gloria clari admodum fuerunt. Hoc enim præsidio cum fide conjuncto in fraternitatem Imperii Romani accepti sunt Batavi. Hac Duce benevolentiam sibi apud Principes constabilerunt, & stabilem sui fiduciam plerisque illorum Tyrannis impresserunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquisiverunt. Per hanc denique vera laudis imagine conspicui esse ambierunt. Urbium nunc nobis est proponenda descriptio: sunt autem *Durdrechtum*, *Harlemum*, *Delphi*, *Lugdunum*, *Amstelodamum*, *Gouda*, *Naerdenii*, *Muda*, *Vvesopum*, *Edamum*, *monachodamum*, *Purmerenda*, *Almeria*, *Enchuyfa*, *Horna*, &c. *Durdrechtum* Urbis rotius Hollandiæ primaria est. Facies ejus oblonga exit ad modum triremis: ipsa opulenta & copiosa, imo eorum omnium quæ in annonæ rei que alimentariæ usum venire atque expediri possunt, locuples quoddam penu est. Ius habet sistendi & retrahendi ad se Merces exoticas, quæcumque secundo amne importantur, ut nimirum eo loco stabulentur, ac conquiescant, donec venditæ sint; & inde rursus non aliis quam popularibus navigiis alio devehantur. Hoc privilegium a *Stabulo* vocant *Stapulam*. *Harlemum* amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situs amœnitate nobile est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum firmissimis innixum columnis, foro imminens. Urbem *Sparnus* interlabitur. Extructa creditura *Frisiis*, circiter annum 10 vi. Huic urbi inventæ typographicæ artis gloria debetur. Est & altera hujus urbis gloria, capti novo consilio *Pelusi*, quam *Damiatam* vocant, ejus rei symbolum habet nolas binas ex ære

Corinthio quæ a re *Damiata* appellantur. *Delphi* sequuntur non Apollinis tripode, sed Cereris & Bromii munere insignes. Coquitur enim in hac urbe Cerevisia post Britannicam optima. Nomen habet a fossa, quam Batavi *Delf* vocant, ducta a Mosa ad urbem usque. Anno c10 10xxxvi, v Non. Maii, ignis nato ex favillis forte incendio, luctuosam ac funestam urbis faciem reddidit, absumpta deformataque pleraque urbis parte: ex quo incendio postea pulchrior emicuit. *Leida*, Prol. *Lugdunum Batavorum*, urbs est sita ad medium Rheni ostium Plin. & Prol. nominatum. Sustinuit anno c10 10Lxxiv gravem obsidionem, sed pulsus hostibus divina ope & aquarum stagnantium vi liberata est. *Amstelodamum* nobilissimum hodie totius Orbis Emporium ab Amne *Amstela* nomen habet, ut notavit doctus ille Poëta *Nicolaus Cannus*, civis Amsterodamensis, hisce versibus:

*Hac illa est Batava non ultima gloria gentis,
Annis cui nomen, cui cataraëta dedit.
Dicta prius DAMVM, rarisque habitata colonis
Cum contenta casis rustica vita fuit.
Hinc AMSTERDAMVM jam facta celebrior, atque
Fortuna crevit tempore nomen item.
Urbis bene nota prope, atque procul distantibus oris,
Dotibus innumeris suspicienda bonis.
Dives agri, dives pretiosa vestis & auri,
Vt pleno cornu copia larga beët.
Quod TAGUS atque HERMUS vehit & Pactolus, in unum
Verè huc congestum dixeris esse locum.*

Paucis initio piscatorum tuguriis habitatum, jurisdictionis fuit Minorum Amsteliorum. Hanc urbem postea *Gisbertus Amstelius* ante annos ducentos octoginta plus minus, communiti propugnaculis, portis ac turribus

Majoram
URBEM.

Urbes.

curribus fecit: quibus per invidiam vicinorum conflagratis, muro cingi cœpit anno MDCCCXXII. Ex eo perpetuo aucta & Hollandici juris fuit. Nunc vero non Hollandiæ solum, sed omnium vicinarum regionum ad Sarmatas usque & Gothos & Cimbros est apotheca. In hac urbe stabulantur non solum Itali, Hispani, Lusitani, Britani, Scoti, Galli, Sarmatæ, Cimbri, Sueci, Norvvegi, Livones, Germani: sed etiam Indi Americani, Orientales, Mauri, aliique ex omnibus pæne Orbis plagis. *Gouda* a Cimbrica voce *Gorv* nomen habet, quæ & fossam & aggerem fossæ oppositum denotat: Sita ad Iselam, urbs copiosa & rebus omnibus affluens, ac multa Opida. Sunt & Muncipia quædam, inter quæ primaria est *Haga* Comititis, in quo & Sanctiori Principis Ordinumque Consilio locus est, & forum litibus solvendis dicatum. Quod ad Statum hujus Comitatus Politicum, cum tres Ordines constituunt, quorum Primus sunt Equites aurati (*Ridderheren* vocant) eorum præcipui sunt Comites *Egmond*; *Ligne* cujus sunt Dominia, *VVassenaar*, *Valckenborch* & Vicecomitatus *Leidensis* Civitatis. Invenio & hos Comitatus in Hollandia, *Maeftant*, *Texel*, *Goylandt*, *Kenne-merlant*, *Steenberge*. Domini & Barones, *Brederode* cujus est & Dominium *Vianen*, Baronatus de *Lijsselt*. Invenio & inter Baronatus in Chronico Hollandiæ numerari hæc dominia, *Lecke*, *Sevenbergen*, *Voorn*, *Iffelsstein*, *Stryen*, *Teylingen*, *Puttem*, *Harlem*, *Leerdam*, *Asperen*, *Arckel*, *Aliena*, *Botterfloet*. Secundus ordo est Dominorum, quorum

qui nomine Statuum in Haga Comititis comparere solent, sunt hi præcipuè, *Poelgeest*, *Polanen*, *Lochorst*, *Assendelft*, *VVarmont*, *Sparvvoude*, *Matenes*, *Schooten*, *Noortvrijc*, *Verdoes*, forte *Does*, *Myne van Amstel*, *Spangen*, *Alckemade*, *Benthuysen*, *Keneborch*, *Raaphorst*, *Suvelen*, *Heemskercke*, *Ruven*, *Duyn* & *Sprangen*. Sunt præterea & hæc in Hollandia Dominia *Hoesden*, *Outhoesden*, *Papendrecht*, *VVijngarden*, *Ghissenborch*, *Amejde*, *Woerden*, *Waterlant*, *Schagen*, *Purmerende*, *Goude*, *Naeldrvyc*, *Rysvrijc*, *Schoonhoven*, *Wateringen*, *Soetermeer*, *Heemstede*, *Heichtvvoude*, *Merrven*, *Hae- strecht*, *Dalè*, *Spijc*, *Hardichsvelt*, *Bardtvrijc*, *Wijc*. Tertius Ordo sunt vi magnæ Civitates, quæ nomine omniû Hagam convocantur, quæ sunt *Durdrechtum*; hæc habet Præto-rem & Magistratum, cui Cives parent, & Baillivum cui exterius territorium, tam in Civilibus, quam in Criminalibus. *Harlemum*, Præto-rem & Magistratum domi habet: Ruri Baillivum, qui in Civilibus & Criminalibus præfunt. *Delphi*, Præto-rem & Magistratum pro Civibus, Baillivum pro Rusticis habent, in Civilibus & Criminalibus Jurisdictionem habentes. *Lugdunum*, hic Prætor & Magistratus intus, foris Baillivus præfunt, qui in Civilibus & Criminalibus Jurisdictionem habent. *Amstelodamum*, intus Præto-rem & Magistratum, ruri Baillivum habet qui Civilia & Criminalia judicant. *Gouda*, Præto-rem & Magistratum habet pro Civibus & Incolis, Baillivum quoque & Arcis Præfectum.

Regio.
Vnde di-
cta.

Zelandia nihil aliud sonat quam terram ac solum maritimum, a terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undique cingitur. Hanc veteribus non fuisse incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione, nempe *Maet*, qua populares & indigenæ inter se sunt usi. *Mattiatorum* enim illos nomine designat, cum inquit, *Est in eodem obsequio Mattiatorum gens Batavis similia, nisi quod ipso terra sue solo ac caelo acrius animantur.* Zelandiæ nomen accepit a Danis & Nortmannis, qui ex illa Insula Cimbrica quæ in Dania Zelandiæ nomine inscripta est, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi Indigenarum multitudine laborarent, Britannia ac Gallia oras invaserunt, ac V Valachriam vicinasque Insulas a patrio solo Zelandiam vocaverunt. Harum Insularum situs est inter Mosæ & Scaldis fluminum ostia, a Septentrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiam, versus Meridiem Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente mare Germanicum respiciunt. Aëris elementia destituitur Zelandia, qui in nonnullis partibus paullo asperior est, & quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus confita. Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. Magna vero hic foli ubertas, pingues ac glutinosa glebæ, feraces, ac fecundi agri Tritico quo nusquam gentium

Situs.

Aëris
qualitas.

Soli fer-
tilitas.

candidius aut magis ponderosum, aliisque frugibus: *Coriandro* item & *Rubia* vulgo *Meedecrappe* nominata, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intimè concipiant necessaria: ut insignes atque in immensum fatigatas *Lauros* perpolitus maturitate baccis onustas: ut efficaces & salubres Herbas, cum medendis morbis, tum esui accommodas sileam. Vberissima etiam hic saginando pecori pascua, non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant Pecudum aliquot myriades maximo negotiatorum emolumento, quæstuque uberrimo, non solum supra vulgarem magnitudinem, sed saporis etiam delicati atque exquisiti, foli ac graminum beneficio, quod saluberrimum iis pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoque summopere iis delectentur. Anno autem Domini 1000 lxxiii imperante Carolo Calvo apud Batavos illisque affines Zelandos, principatus primum constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitatus nomine inauguratus *Theodoricus* Filius Sigisberti Principis Aquitaniae, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem *Theodoricum* secundum herilem Filium constituit, a quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad Hispaniarum regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur. Insulae Zelandicae numero septem sunt, tres ultra Scaldis ostia, Bataviam & Orientem versus quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia*, *Duvelandia*, & *Tolen*. Quatuor cis Scaldim, Occidentem versus, *VValachria*, *Zuytbevelandia*, *Northbevelandia*, & *VVolferdyc*. Omnium ultra Scaldim

Animalia
vulgo
victoria.

Imperium
1000 lxxiii

Urbes.

Scaldim Insularū maxima & prima est *Scaldia*, Indigenę vocant *'t Landt van Schouwen*, cujus ambitus nunc est septem mill. olim tamen major fuit, ac tantum exiguo freto distincta a *Northbevelandia*. Urbes in ea primarię sunt *Zirizaa* & *Brouwershaviam*. *Zirizaa* omnium Zelandicarum urbium creditur esse antiquissima, circa annum 1000 exstructa a quodam Siringue: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrē Portum, frequentiamque advenarum: sed obstructo arenis Portu multum de antiqua gloria remisit: spes est tamen, eam novo portu effosso paulatim vetus nomen recuperaturam. In hac urbe natus est vixitque *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouwershaviam* piscatores incolunt, & qui mari victitant. Secunda Insula Scaldiaę est *Duvelandia*, à Columbarum frequentia sic denominata, patetque ejus Circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla, Anno 1000 Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna Mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoq; mari, haud multo post faciliè illud damnum compensatum est. Tertia Insula est *Tolen*, Brabantiaę contermina, exiguo tantum freto discretata, in qua consistit *Toletum* a vectigali & portoriiis (Belgis *Tollen*) ita appellatum, vetustum Opidulum: a quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijk*, locus amœnus atque arboribus undique confitus, in quibus maxima alitum, præsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentem (Indigenę vocant *Bervester Schelt*) primaria Insula est *Walachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut a Vallis vel Gallis. Insula hæc ab Ortū Brabantiaę obversa est, a Meridie Flandriaę, ab Aquilone Bataviaę, ab Occasu æquinoctiali Britanniaę. Hæc totius Zelandiaę Caput, situ, opibus, In-

colarum frequentia, urbium & pagorum splendore, mercimoniis eminentissima, decem in ambitu milliarum complectitur. Urbes in ea sunt *Middelburgum*, *Veria*, *Flissinga*, *Arnemuda*. Pagi complures. *Middelburgum* a situ nomen habet, est enim burgus in meditullio Insulæ. Urbs est ampla publicis privatisque ædificiis, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregiè exornata: omniumque Zelandicarum urbium primaria, atque emporium Negotiatorum frequentatione celeberrimum. Huic ortum suum debet *Paulusa* Middelburgi Mathematicorum ævi sui Princeps: *Nicolaus* quoque *Everhardi* Curiaę Hollandiaę primū, postea etiam Mechliniensis Præses, quo in munere obiit anno 1000. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, *Petrum Everhardi* doctorem Theologiaę, *Everhardum Nicolai* Præsidentem Curiaę Frisicaę, postea etiam Mechliniensis, *Nicolaum Nicolai* Grudium, *Adrianum Nicolai* Marium & *Ioannem Secundum* Poëtam. *Veria* sive *Campoveria* nomen habet à trajectu, qui Zelandis dicitur *Veer*. Muro cincta primum est anno 1000. Ex eo cœpit etiam esse Scoticarum Mercium Emporium. *Flissinga* nomen & signum habet lagenæ, Belgis *een Flesche* nominatæ. Urbs est novitiola, sed potens & mari imperans: ac strenuis piscatoribus, atque exercitatis Naucleris, quos *Pilotas* vocat, referta. *Arnemuda* Middelburgensium est Municipium, & statio navium tutissima. Post *Vvalachriam* secunda est *Zuidbevelandia*, quam alii a tremoribus & concussionibus nomen habere existimant, nos a Bavaris, quorum etiam insigna in ejus Insulæ scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriaę ac Brabantiaę oras tractu exporrigitur, tamen paucis abhinc annis maximam jacturam passā, dimidio

dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis Romersvvalia. quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomœriis Oceanus undique alluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe Comites Zelandiæ Iulienne juramentum præstant: quod quum ex more etiam Philippus Hispaniarum Rex esset factorus anno MDLXIX, *Nicolaus de Conslite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio suo adscribi iussit:

Vidimus adsueto privatam lumine Solem:

Pallida turbato vidimus astradie.

Vidimus undantis horrendos aquoris æstus

Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus.

Vidimus ast postquam te Gloria nostra Philippe,

Cæsarea proles, Semideumque decus:

Cuncta refutamus transacti tristia seculi,

Quod præsens nostrum testificatur opus.

Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas,

Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In Occidentali vero Insulæ parte sita est *Goesa* civitas, ad ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant. Vibs non tam ampla quam amœna & divitiis pollens, quum unica nunc sit in ea Insula: Cives habet morum humanitate perpolitos, Senatam prudentem. Tertia Insula Zelandiæ cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Northvelandia*, in qua Vibs *Cortgeene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni MDXXXI periiit: nunc tamen paullatim restituitur. Quarta Insula est *Wolferdyc*, quasi dicas agger *Wolferdi*: exigua admodum utpote in qua duo duntaxat pagi sunt. Decem igitur sunt Zelandiæ urbes, pagi plures: centum scilicet atq; amplius, Incolæ sunt ingeniosi, sagaces,

Mores.

providi. Statura Incolis media. Referunt tamen Annales a *Wilelmo Bono Hollandiæ Comite* ad nuptiarum solennia *Caroli Pulchri Franciæ Regis*, adductam fuisse inusitata corporis mole fœminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia cerevisia referta ambabus utrinque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quo vellet, transferret. Navigandi artis sunt peritissimi: Salem atrum & sordidum qui ex Occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, redduntque ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniæ & reliquam Europam divendunt. Ex re prætere frumentaria, lectissimoque Tritico, atque ex Rubia, Salsamentis, Pecorumq; & imprimis Ovium copia, magnos quæstus faciunt. In re familiari ac domestica omni elegantia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in Mercatura industrii, in pauperes benefici ac liberales. Status Politicus Zelandiæ solebat constare tribus Membris, uno Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplebat, eratque Abbas *S. Nicolai* Ordinis Præmonstratensis *Middelburgi*. Vno Nobili pro toto Ordine, *Marchione Verrensi*. Et Civitatum communitate, quarum præcipue eæque a nobis supra memoratæ: *Middelburgum*, *Zirizea*, *Vernia*, *Flisinga*, *Tola*, *Martimanus agger*, *Romersvvalia* & *Goesa*. Sed de Zelandia hæc pro loci angustia sufficiant.

Opificia.

Mercimonia.

Gelriæ Ducatus, complectens Zutphanix Comitatum & Overyffel Dominium.

*Regio.
Vnde di-
cta.
Situs.*

Gelriâ *Gelre* arce, quam Vvicardus à Ponthe una cum fratre Lupoldo ædificasse fertur, nomen retinuisse dicitur: quamvis complures à *Gelduba* Opido cujus meminit Tacitus appellatam credant. Aliam etiam nominis rationem referunt alii. Hæc à Septentrione Frisiam & Sinum Germanici Maris, vulgo *Zuyderzee* habet: ab Ortū Cliviæ Ducatum, à Meridie Iuliacum attingit: Brabantia & Hollandia eam ab Occidente respiciunt. Aër regionis salutaris & purus: Ager fertilissimus & ad quamvis culturam aptus, Frumenti imprimis ferax: pascuis item fœcundus, unde Pecorum ingentes alit greges: quin & ex remotissima Dania eo pascendi saginandique gratia, numerosi greges aguntur: Lætissima namque ac amplissima, præsertim circa Rheni, Vahalis & Mosæ defluxus prata habentur. Initio recta gubernataque Gelria est à Præfectis: inde à Principibus. Martini enim Austrasiæ Præfecti ex Lamberto nepos *Leopoldus*, sive ut alii memorant *Guidus*, his locis præfuit. Post Caroli Magni tempora *Domini de Ponte* eam rexerunt, sub titulo præfecturæ. *Otto* inde *Nassovius* Princeps ejus dictus est anno MLXXIX, si Lazio est fides. Sequuti sunt *Gerardus*, *Henricus*, *Otto*, *Reinoldus*, cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut co-

*Aëris
tempe-
ries.
Soli fer-
tilitas.
Anima-
lium va-
rietat.*

*Imperi-
um ma-
jore.*

mittiis Francofurtensibus anno MCCCXXXIX die XIV Aprilis Gelriæ Dux à Ludovico Cæsare Augusto fuerit renunciatus. *Eduardus* Reinaldum Fratrem post varia prælia cepit, vincitumque in carcere detinuit totos annos decem: successit *Gulielmus*, huic frater *Reinaldus*, *Reinaldo* *Gulielmus Arculanus*. Hic sine liberis Gorichemi periit. Ejus soror Joanni Egmundano nupsit: ac tandem post varias rerum mutationes eo res delapsa est, ut anno MCCXXII Carolus filius Adolphi è Gallia ab Ordinibus Gelriæ revocatus hæredem instituerit Gulielmum Ioannis Cliviæ Ducis filium, qui etiam cum maxima Caroli Quinti Imperatoris offensione rebus Gelricis aliquandiu præfuit, donec anno MDXLIII maxima Juliæensis parte exutus Imperatori supplex factus est in castris ad Venloam: hac tamen lege, ut totius Gelriæ possessione cederet, & subditis jusjurandum remitteret: Cæsar autem territorium Iuliacense ipsi redderet, duobus tantum Opidis exceptis Hensbergo & Sittarto. Atque hoc pacto Gelrii initio liberi, postea sub Principibus vivere: servata tamen Legum Ordinumque suorum auctoritate. Hodie iidem Optimatum solum agnoscunt Imperium, ac pro libertate sua contra Hispani impotentiam fortiter pugnant. Ducatus hic Urbes complectitur duas & viginti

Vrbes.

viginti, quarū præcipuæ *Noviomagum, Ruremunda, Zutphania & Arenacū*, quod nunc vocant *Arnhemum*. *Noviomagum* vel *Neomagum* (*Nyemeghen*) urbs est antiqua, sita ad sinistram Vahalis ripā, cujus eo loco profundissimus est alveus: videtur Batonis quondam regia fuisse, certè Batenburgum Arcem vicinam habet, & intra urbem Hefsi Montem, à Filio (ut opinio est) Batonis Hefso cognominatum. Vrbs vero ipsa situ atque opere permunita est, prædives, rerumque omnium affluens: qua Clivensem ditionem propinquam respicit, in arduum collem asurgit, cum vetulissima Arce, Juliano, ut vulgo creditur, opere, a qua parte nemorosis Montibus & frequentibus fontium scatebris amœna regionis facies se aperit: diverfa urbis ora in paludes depressior sidit, reliquum solum tumulo ferme perpetuo acclive est. *Ruremunda* ad ostium Ruræ amnis, qua se in Mosam exonerat, urbs est amœna, dives, potens, in veteribus Menapiorum sedibus. *Zutphania* ad dextram Isalæ ripam Comitatus titulo insignis est de qua postea. *Arenacum*, Tacito, quod posteri mutarunt in *Arnhemum*, ceu aquilæ domicilium: urbs est Gelriæ primaria & Consilii Senatorii sedes, copiosa, elegans & omnibus modis munitissima: ad Rheni Ostium dextrum sita. Sunt & minores urbes, *Hattum, Elburgum, Harderwicum, Wageninga* quæ *Vada Taciti, Tielæ, Bomelium, Bronchorstum, Doefburgum, Doetecomium*, & aliæ complures. Gelria tribus celeberrimis fluviiis, *Rhenonempe, Mosæ & Vahali* irrigatur. Præter hæc & alia quædam ignobiliora flumina eandem perluunt, ejusmodi sunt *Worm, Roer, Sualm, Isala vetus, Berckel, Niers, Renge, Aa & Vidrus*. Ad Septentrionem respicit Sinum Maris quem hodie *Zuyder-see*. velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus, ubi sicut Hol-

Flumi-
na.

Mare.

landia patente gremio accommodat se commercio Orbis. Terra plana ac humilis, montes rarissimi sunt, iidemque silvis saltibusque consiti. Quod ad Statum hujus Ducatus Politicum, is tria habet Membra, quæ sunt *Baroniæ, Nobiles & Vrbes*. *Baroniæ* sunt *Velavia, (de Veluwe) Batavia, (de Betuwe) Bommelweert, Tielerveert. Zutphaniæ* Comitatus sub quo sunt *Bronchorst* Comitatus, & *Herenbergensis*. *Superior Gelria* in qua sunt *Ruremunda & Gelder*. Nobiles sunt *Comites Bronchorst & Heerenberg*. Domini *Batenborch, Groesbeek, Montfort, Wel, Wachtendonck, Grol, Anholt, Keppel, Bredfort. Buren*, Comitatus sui juris est in Gelria. Civitates IV primariæ *Neomagum* Vice-Comitatus & Feudum Imperii, Civitas Libera Metropolis totius Ducatus Gelriæ quæ habet sub se *Bataviam (de Betuwe) Superiorem & Inferiorem, Bommelweert, Tielerveert & Maesvael*, Territorium inter *Vahalim & Mosam. Ruremunda* Superioris Gelriæ Caput, quæ habet sub se *Venlo, Gelder, Vagedie, Strale, VVachtendonck, Erckelens, Montfort, Echt, Nieuwstat, Kessel, Midler, Griickenbeke*. *Zutphania* cui subsunt *Doufburgum &c. Arnhemum* sub qua sunt *Wagheninge, Hattum, Harderwyck, Elborch*, & tota *Velavia. Arnhemum* Sedes Consilii Senatorii & Præsidis totius Gelriæ, ad quos referuntur judicia IV dictarum Civitatum, sine ulteriore appellatione, ad has quoque eorum Opidorum & Locorum quæ ipsis subesse dictum est. Status Ecclesiasticus ejusmodi. Gelria Episcopis IV subjecta erat *Neomagum* cum suo Territorio suberat Episcopo Colonienfi, *Ruremunda* cum suis Leodiensî, *Zutphania* cum suis Monasteriensî, *Arnhemum* cum suis Trajectensî. Incolæ bellicosi ac armis mirum in modum addicti erant, paullo ante nostra tempora: hodieum hanitatis studia majore industria sectantur.

Montes,
Silva.

Moret. Mercimonia. tur. Mercaturæ quoque negotiationique insistant, magna ex parte, reliqui mechanicis partim Artibus addicti, partim Agriculturæ, ob Soli benignitatem inhiantes, uberrimos Fructus cōsequuntur. Complectitur hic Ducatus, præter alios Comitatus & Baronias Comitatum Zutphanix. Hæc nomen à ratione Soli, si Goropio Becano credendum, accepit. à Paludibus nempe, quas *Venen* vulgo vōcant. Hujus Regionis Incolæ ut vicini Proavorum indolem ac genium referunt, fortes sunt bellogue ut plurimum apti. Gelriam quippe, & Zutphaniam potissimum Comitatum, *Sicambri* multorum sententia, quondam obtinuerunt, quibus præcipua feritas, & bellandi præ cateris Germanis studium inerat, unde perpetuis incursionibus, Gallias infestabant. Qua de causa, pacato jam Orbe terrarum, aliquandiu portas Jani claudere non poterat Octavianus Augustus, quod intellexisset Sicambros adhuc Galliis infestos esse. *Otho* autem *Nassovius* Gelrix Dux præter Filium Gerardum qui ipsi in Ducatu Gelrix successit, ex Sophia Zutphanix Comitatus Filia *Gerlacum* genuit, quem in Zutphanix Comitatu successorem habuit. Quo improle è vivis sublato, Zutphanix Comitatus Geltris adscriptus fuit, à quibus postea nunquam descivit. Urbem habet cognominem quam *Vsifetum* civitatem esse autumat Junius, frequentem, copiosam & Aquis munitam, ad dexteram Isalæ fluvii ripam, eam Berckel amnis perfluit & ibidem Isalæ miscetur. Comitatu porro Zutphanico assignatæ sunt Vrbes & Præfecturæ ordine sequentes, *Doufburgum*, *Doetecomium*, *Lochemium*, *Grolla*, *Bredeyorda*, *Bronck-*

horst, hæc quidem Vrbes, Præfecturæ autem eæ, quæ nomen ab his ipsis urbibus sortiuntur. Atque his rursus præest Summus unus Præfectus, quem lingua venacula Zutphanici Comitatus *Drossartum* appellant. Huic quoque parti adscribitur, urbs *Herenbergensis*, & ipsa Comitatus nomine insignis.

Restat nunc ut pauca de *Trans-Isalania* subjungamus, ob situm Isalæ sic dicta. Hæc à Septentrione Frisiam Occidentalem: ad Meridiem Gelriam respicit: qua Oriens est Westphalia est: qua Occidens Sinum amplissimum (hodie *Zuyder-zee*) & Fluvium Isalam habet. Regio plana est ac humilis: Ager feracissimus, Frumenri inprimis: Pascuis item fœcundus, *Trans-Isalania* Provincia multis seculis Ultrajectensibus Episcopis subdita fuit, donec anno MDXXXIX hortatu Henrici Palatini Episcopi Ultrajectensis sese Carolo v ejusque successoribus submitit. In hac Provincia urbes mœnibus cinctæ octo sunt, videlicet *Daventria*, *Campi*, *Srvolla*, *Steenwijkum*, *Vollenhora*, *Hassela*, *Oetmarsia* & *Oldefeela*. *Daventria* (*Deventer*) omnium copia circumfluens, opulenta & beata ac validè munita: ad dexteram Isalæ ripam sita. Reliquas prætereo. Habet præter Isalam *Vidrum*, aliaque minora flumina. Præterea amœna & utilia Nemora quamvis exigua & sine nomine. Status Politicus *Trans-Isalania* in duobus Ordinibus consistit, qui sunt Officiarii Principis cum Nobilitate, in qua sunt *Amelo*, *Ghoer*, & idque per tres ditionis partes, *Isselland*, *Trvent* & *Dreent*. Summus Magistratus & Parlamentum est in *Vollenhorve*, unde appellare non licet.

Trans-Isalania.
Vne d. la.
Situs. Sili fer. r. li. or.
Imp. r. li. ma. sum. Vrbs.

Flumina.

Regio.
Vnde dicitur.

Artesia maximam partem complectitur eorum, qui Cæsari *Atrebat*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum*. Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos*. Ptolemæus etiã *Atrebatum* inter *Sequanam* & *Prhudiũ* qui nunc dicitur *la Somme*, collocat: Nomen autem recens *Artesia* à voce *Arras* qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Arratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Artois*. Termini hodie sunt, à Septentrione *Flandria*, à qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrum & Occasum *Picardia*, ad Orientem *Flandria Gallica* & ager *Camera-censis*. Aer suavis & serenus, regio fertilis, imprimis *Tritici*, cujus copiam non suis tantum abunde suggerit, sed vicinis quoque *Flandris*, *Brabantis*, aliisque. *Antverpiensium* & *Mechliniensium* hoc unicum horreum est. Vino caret, ignava potius *Incolarum* socordia, quam vel *Cæli* vel *Soli* injuria. Ditio hæc olim *Flandrorum*: Totam enim *Balduino Arduennati* dotis loco dedit *Carolus Calvus*, quum is *Iuditham* uxorem duceret. Postea *Philippus Alfatus* quum *Neptem* suam *Isabellam* locaret *Philippo Ludovici VII Galliarum Regis* filio dotem ei dedit *Flandriam Occiduam*, hoc est tractum eum qui est à nova Fossa, usque in *Picardiam*. Eum *Philippus* anno *MCCXCV* fecit *Comitatensem*, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus *Artesia* Comes fuit, postea *Gallia* Rex, & pater *Ludovici Sancti*. Anno vero *MCCCXXCII* *Ludovicus Malanus* Comes *Flandria* post *Matris* obitum factus est Comes *Artesia*: atque ita rursus uterque *Comitatus* conjunctus fuit. Obitu autem *Caroli Audacis Burgundia Ducis Ludovici XI Gallia* Rex iterum *Artesia* potius est; quæ postremum pacto & fœdere *Caroli VIII Gallia* Regis & *Maximiliani Imperatoris* celsit *Philippo*

Situs.
Aeris
temperies
Soli fertilitas.

Imperium
majorum

Austriaco Maximiliani F. patri Caroli V anno *MCCCCXCII*. Vrbes præcipuas habet *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethuniam*, *Ariam* & *Bapalmam*; cæteræ minores sunt. *Atrebatum*, vulgo *Arras*, *Atrecht*, ad *Scarpam* fluvium situm est, ingens, propugnaculis fossisque munitissimũ, speciem refert duarum urbium quarum, alteram vocant *la Cité*, estque juris *Episcopalis*: alteram *la Ville* estque juris *Principalis*. Minor illa est, sed amœna, habetque templum *cathedrale elegantissimum*, sacrum *B. Virgini*. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum *Manna* adservatur, quod *D. Hieronymus* ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in *Epistolis*, refert. Hæc major, ædificiorum platearumque capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus *obsidionis vim* excavatis. Habet præterea *Bibliothecam Manuscriptorum* librorum omnis generis, sed potissimum *Theologici*. Patria hæc fuit *Fr. Balduini*, *Iurisperiti celeberrimi*, cujus *Parisiis Monumentum* in æde *Maturini* est tale: CUIA CI, BALDUINUS HIC IACET. HOCTECUM REPUTAETVALE. MORTUIS NOBIS IURISPRUDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. *Franc. Bald. Jurisc. ob. anno et. LIV. XI Novemb. a partu Virginis MDLXIII. Papirius Massonus Balduini auditor P.* In eadem civitate natus clarissimus *CAROLUS CLUSIUS* eruditionis omnis atque elegantia decus, qui post regiones plurimas peragratas in *Batavico Athenæo* senex leniter conquiscebat, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Urbs sic satis frequentata, quorum alii *Mercatores*, alii *Opifices*. Horum sunt multa *Collegia* quorum maxima pars *Lanaria* studet,

Vrbes.

det. *Fanum Sancti Audomari*, prius vocatum fuit *Suthiu*, teste Meyero, postea à S. Audomaro *S. Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annum DC LXX, & eo loco Cœnobium exstruxisse ad fluvium *Aa*. Urbs nitore & frequentia Civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censeatur, ut in Descriptione *Bonomia* diximus. Tertio indè lapide ad flumen *Lisam* fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadem descriptione. *Bethuma* nobile quoque in Atrebatibus Opidum, annonæ Frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus, sive Flandris Occiduis, Dominatus, antequam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum aliis concederet. Mercimoniis, rei frumentariæ negotiatione aliarumq; rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt, & exportari solent, varietate, est pro re nata, florentissima. *Aria* ad *Lisam* sita est, qui eam mediam secatur: distat *Teroana* II milliariibus: Opidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato a Cæstariis ejusdem nominis Opido, occasione belli inter potentissimos Europæos Principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis *Canchiæ*, uno milliario propius Galliam, distans quatuor milliariibus *Monstrolio* & quinque a *S. Paulo*. Rigatur & altero fluvio, vulgo *Blangis* a loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationem juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat *Hesdinum* vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuit. Iuxta *Fanum Audomari* Lacus est piscosus, in quo aliquot Insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alliga-

Lacus.

to, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in *Lycia Calaminas* Plinius recenset. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam Boves in iis pasci aliaque Pecora posse. Sub hisce Insulis, brumali tempore, & æstivo maxima latet Piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvii sunt præcipui *Lisa*, *Scarpa*, *Aa*, *Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens Canalis, quem Fossam novam indigetant: eum alii putant humana industria effossum tempore *Balduini Comitis*, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia *Flandriæ Artesiæ*que distinguenda: alii Sinum esse existimant maris interclusi. Certè *Morinos* Oceano vicinos fuisse agnovit etiam *Virgilius*, quum eos *hominum extremos* dixit. Atque nunc *Teroana* octo millibus pass. à mari discreta: Præterea ex fundo Fossæ novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. Silvis etiam non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus. Status autem Politici in *Artesia* tres sunt Ordines: Ecclesiastici, Nobiles & Civitates præcipuæ. I Membrum sunt Ecclesiastici, in quibus sunt Episcopi II, *Atrebatensis* & *Audomarensis* (*S. Omer*) Præpositi II, *Bethuniensis* & *Ariensis*. Abbates xx, quorum hæc Monasteria: Ordinis *S. Benedicti* VII, *Atrebatense*, *Aquicinctense* *Auscin*, *Audomarensense*, *Blangiacense* *Blangis*, *Montense*, *Hamense* *Hames*, *Alsiacense*. Ordinis *S. Augustini* VII, *Auriaesense*, *Mons S. Eligii* (*S. Eloy*), *Choquense* *Choques*, *Henninense* *Hennin Lietard*, de *Raselli Villa*, *Mareolense* (*Mareul*) *Aquicurtense* in *Eaucourt*. Ordinis *Cisterciensis*, *Cerricampense* (*Cherchamp*), *Clarimarensense* (*Clommeres*) Ordinis Præ-

Flumina.

monstra-

monstratenſis, *Dammartinenſe* (*Damartin*) *Santandream*, *Auguſtanium*. Collegia Canonicoꝝ x, *Atrebatenſe*, *Audomarenſe*, *Bethunienſe*, *Arienſe*, *Heſdinenſe*, *Lenſienſe*, *Santpaulitanum*, *Lillerienſe*, *Falkobergenſe*, *Dourienſe*. II Membrum ſunt Nobiles, in quibus Princeps unus *dEſpinoy*: Marchio unus *Rentinenſis*, Comites VII, *S. Pol*, *Falquenberch*, *Harlienſis*, *Busquetenſis*, *Henminenſis*, *Arquenſis*, *Blangiacenſis*. Sed hi duo poſtremi pridem in dotem Monasteriorum *S. Bertini* & *Blangis* ceſſerunt, nec in Conventum Ordinum accerſuntur. Caſtellani præcipui IV, *Atrebatenſis*, *Audomarenſis*, *Bapalmenſis*, *Lenſienſis*. Equeſtres Familæ Ordine Alphabetico ſunt hæc: *Auſſi*, *Auerdom*, *Aubigny*, *Aix*, *Annequin*, *Anuezin*, *Aneroult*, *Avion*, *Alennes*, *Anuin*, *Bailleul*, *Beaufort*, *Beaumez*, *Beaurains*, *Beaufart*, *Bellone*, *Berles*, *Billy*, *Boſſes*, *Boiſleux*, *Bonnieres*, *Boncourt*, *Boubers*, *Bours*, *Brias*, *Buſſi*, *Caumont*, *Conroy*, *Contes*, *Couſigny*, *Croiſilles*, *Cunchy*, *Dirvion*, *Donvrin*, *Enne*, *Erin*, *Eſquerdes*, *Eſtree*, *Foſſeux*, *Frevin*, *Fleſchin*, *Gomiecourt*, *Govy*, *Greboval*, *Geuleſin*, *Habartq*, *Hachicourt*, *Hamelaincourt*, *Heſſault*, *Houchin*, *Houdin*, *la Vieſville*, *la Planque*, *Lignereul*, *Licques*, *Lonzastre*, *Malanoy*, *Maiſnil*, *Mammez*, *Marles*, *Mes en Couture*, *Mingoval*, *Moiry*, *Nedoncelles*, *Neuſville*, *Nojelle*, *Noircarmes*, *Ococh*, *Olham*, *Oignes*, *Oreſmiaux*, *Planques*, *Plouick*, *Pronville*, *Querecques*, *Ranchicourt*, *Ranſart*, *Recourt*, *Rebecque*, *Regnau-*

ville, *Rely*, *Rolancourt*, *Rumenghien*, *Sains*, *S. Aldegonde*, *S. Vendant*, *Sombrein*, *Sonastre*, *Tieuloje*, *Tramerie*, *Vaulx*, *Villers*, *Vrolart*, *Wancourt*, *Wartuzelle*, *Waurans*, *Willerval*. III Membrum Civitates præcipuæ: Regiæ VII, *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethunia*, *Aria*, *Heſdinum*, *Lens*, *Bapalma*, *Privatorum Dominorum*, *S. Pol*, *Perne*, *Lillers*: Itē *Paggi* Urbium prærogativa utentes, qui etiam ad Conventus Ordinum evocantur XXIIII, *Arques*, *Aubigny*, *Arſennes*, *Auſſi*, *Beaurains*, *Blangy en Ternois*, *Busquoy*, *Carvin*, *Caumont*, *Choques*, *Dovrier*, *Franquenbergh*, *Freſſin*, *Fleurbay*, *Frevene*, *Frages*, *Gorgue*, *Henmin*, *Lietard*, *Huchin*, *Hoſdain*, *Labroie*, *Libourg*, *Oiſy*, *Pas*, *Richebourg*, *Tornehem*, *Ventie*, *Vitry*. Conſilium provinciale eſt *Atrebatum*, unde appellationes ad *Parlamentum Mechlinienſe* deferuntur. Ceterum *Atrebatensis* *Episcopus* in ſpiritualibus toti *Comitatu* præeſt, & *Archiepiſcopo Rhemenſi* ſubeſt.

Continet hæc Tabula etiam *Picardiam veram* & *Ducatum Cameracensem* (*Cambreſi*) dictum, qui eſt *Principatus Imperii*, & ab *Episcopo* qui *Cameraci* reſidet in temporalibus ſimul & ſpiritualibus, regitur. In ſpiritualibus tamen *Archiepiſcopo Rhemenſi* ſubeſt, & in temporalibus ſub *Protectione* eſt *Regis Hispaniarum*. Atque hæc de *Artesia* ſufficiant: ad *Hannoniam* pergamus.

Hannoniæ Comitatus, Cui adjungitur Namurcensis Comitatus.

Hannonia Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Proletoæus Βατόρον vocat. Sæpius hæc Regio mutavit nomen: initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, à Panos cultu: postea *Salvus Carbonarius*, inde *Inferior Piccardia*: Postremum Hannonia, ab Hania Fluvio qui mediam regionem secat, vernaculè *Hamaul* vel *Henegouu*, ab eodem fluvio Gallis *Haine*, sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *Gouuu*, quæ Regionem vel Pagum significat. Habet à Séptentrione Brabantiam, & Flandriam: ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia: ab Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa Regio viginti miliaribus: Lata xvi. Aër temperatus, suavis & serenus: Solum fertile, ac cæterarum Frugum, sed præcipuè Frumenti præstantissimi ubertas maxima. Abundat Pratis, Pascuis, Pomariis, aliisque ad vitæ usum rebus necessariis. Habet & Metalla Ferri optimi, & Plumbi: præterea Lapidinas variorum Marmorum, atque etiam duri Silicis quem Ovidius Indicem, & *Lithanthracem*, *Houilles* vernaculè Leodienses vocant. Ignem flammamque concipiunt fovëntque, ut carbones: nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque Vitæ illæ laminæ pellicidæ, quibus omnem cæli injuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæque præ aliis quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hæc frequenter Dominos mutavit; ac tandè à stir-

pe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Baravicã, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicam, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Urbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt xxiv, inter quas primariæ *Montes* & *Valencenæ*. *Montes*, *Mons* vulgo, urbs ad Trullam fluviolum, navium tamen capacem, sita, amplitudine & vallaris mœribus inclyta est. Fontes in eâ vivi permulti: opes amplæ ex mercimoniis, opificiis & agricultura. *Valencenæ*, vel *Valencena*, seu, ut quidã volunt *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut autor est Sigebertus Gemblacensis, ad Scaldim sita est, planitie peramœnæ, eoq; tuta ab hoste. In ea est Armentarium ad belli usum instructissimum. Tempa duo, unum Sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ, ex Marmore & Lapide Porphyretico: alterum S. Joanni recentius, opus Pepini, Patris Caroli Magni: Cœnobium plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Curia amplissima cum Horologio celeberrimo, opus Guilielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ. Sunt præterea *Condatum* (*Condè*) ad dexteram Scaldistripam duobus miliaribus Valencena distans, Opidum elegans: *Landresium* (*Landresi*) ad Sambrã, celebre obsidione Caroli v Anno m d. xliiii, qui tamen eo per vim potius non est: *Avesnæ* (*Avesnes*) Urbs & Munimentum Gallorum finibus oppositum; ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimai*) urbs ad fluvium *blancam* in media Silva, id nuperis bellis sæpiusculè incensum, dirutum; tamè ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatū videri

Regio.
Nomina
& inde
deducta.

Strus.

Cali
temperies
Soli fer-
tilitas.

Imperii
ma: tam.
Urbes

videri possit. Palatiū habet cum horto & Labyrintho singularis artificii: *Halla* Brabantiae finibus contermina: *Bouchain* municipium est situm ad ripam *Scaldis* fl. inter *Cameracum* & *Valencenas*, exstructum a *Pepino* in memoriam nobilis victoriae quam hoc loco retulit ab exercitu *Theodorici Gothorum Regis: Quercetum (Quiesnoy)* Opidulum est, tertio lapide a *Valencena*, mercimoniis nobilitatum: *Bellus Mons (Beaumont)* Opidulum perelegans, à te nomen habet. *Philippopolis (Philippe-Ville)* a Rege *Philippo*, *Marie Burgum* a Regina *Hungariae Maria* nomina habent: loca inunitissima ad Gallos reprimendos condita. *Baracum* (Gallicè *Barvais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bigacum* Ptol. esse arbitrantur: nonnulli illud *Belgium* Caesari in Commentariis dictum volunt: sed refelluntur ab iis, qui in *Bellovacis* seu *Picardiae* quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & *Maubeuge*, *Bins*, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Conte*, *Engien*, *Lesime*, *Chevre*, *At*, *S. Guillem* & *Leuze*. Pagi sunt praeterea CCCL, quorum plerique omnes pulcri, amœni, opulenti. Regio Lacubus, Stagnis, Fontibus, ac Fluminibus, undique irrigua; fluminibus, *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & aliis. Silvas habet & Nemora admodum jucunda; praecipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro Respublica *Valencena* tanta prudentia constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut *Noribergenſes* ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam praelara Politia orti fuerint Cives per uniuersum Orbem virtute celebres, inter quos primas ferunt, *Henricus VII* Imperator, *Dux Lutzenburgicus*:

Maria Filia unica & Haeres *Caroli Audacis*, *Avia Caroli v. Joannes Froisardus*, *Historicus Nobilissimus*, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est.

Status Politicus *Hannoniae* v constat *Membris*, quae sunt, I *Pares XII*, videlicet *Longueville*, *Lens*, *Filly*, *Chievre*, *Avesne*, *Chimay*, *Leveux*, *Barbanſon*, *Baudour*, *Rebaux*, *VValecourt*. II *Prælati Ecclesiastici* nimirum *Abbas* & *Comes I*, *S. Wauldrut*. *Abbates XXVI*. *S. Guislain*, *Marchennes*, *Cambron*, *Hasnon*, *Marville*, *Ancin*, *Haultmot*, *Lieſſy*, *S. Denys*, *Vicogne*, *Feultien*, *Crespin*, *Bonne Esperance*, *S. Jean*, *S. Aldegonde*, *Geilenghien*, *Spinleu*, *Ath*, *Fontenelle*, *Beaumont*, *Denain*, *Quiesnoy*, *VVatiebraime*, *Lolive*, *Billiay*, *Leture*: & *Collegia Canonico-rum*. III *Nobiles*, in quo sunt *Principatus unus*, *Chimay*; *Comitatus X*, *Lalain*, *Beaumont*, *Ostervant*, cujus *Civitas* primaria est *Bouchain*, *Barbanſon*, *Avesne*, *Barlaymont*, *Bossu*, *Montigny*, *Reux*, *Terrache*. *Baroniae XXII*, *Enghien*, *Leuze*, *Havre*, *Ligne*, *Anjoing*, *Vuerchin*, *Fontaine*, *Havaide*, *Kimrain*, *Barlaymont*, *Ville*, *Gomegnie*, *S. Aldegonde*, *Senzelle*, *Condet*, *Haurdain*, *Belleule*, *Fagneille*, *Bouſſe*, *Rocſin*, *Fraſne*, *Harchies*. *Mareſcallus unus*, *Senescallus unus*, *Venator Magnus unus*, *Camerarius perpetuus unus*. IV *Officia Ordinaria* (*Castellaniae opinor*) *Valenchene* &c. V *Civitatum* *Comunitas*.

Restat *NAMURCI COMITATUS*. Hic situs est inter *Brabantiam*, *Hannoniam* & *Leodienſem* *Dioecesim*: exiguo territorio & montoso, sed per amœno. Aërem habet salubrem & temperatum. Solum ferax *Rerum* quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & *Ferri Plumbique Fodinas*, & *Latomias*, in quibus varii generis saxa exscinduntur, atque imprimis *Marmorata subnigra*, & quae *Iaspidem* referunt. Neque ita pridem cœperunt

Lacus.

Flumina.

Silv.

Namurci
Comita-
tus.Cæli tem-
peries.

Soli fertilitas.
Imperium majorem.
Urbes.
 cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithantracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti Descriptione. Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit titulo Marchionis: postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, Frater Balduini Comitis Flandriæ Anno M CC. Comes fuit *Theodorus*: cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ Inferioris descriptione a nobis explicatum est. Urbes in hoc Comitatu muro cinctæ sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovina*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi CXXCII. *Namurcum* (*Namur*) urbs est primaria, cujus nomen unde dictum sit, ignoratur: alii putant a *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi Servatoris obmutuit. Ergo a *Nano* muto *Namurcum*: alii a Novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Urbs sita est inter duos Montes, in læva Mosæ ripa, qua *Sambram* recipit. Distat IX mill. *Lovanio*, X *Leodio* & totidem *Bruxellis*. Dives est, & splendida publicis privatisque ædificiis, Arce etiam instructissima bene munita. Quarto milliari a *Namurco* sunt *Bovina* (*Bouvines*) opidum exiguum, quod bellorum injuriis jam aliquoties vastatum, postremum vero ab *Henrico II* Galliæ Rege Anno CIO IO LIV magna parte destructum est. Id ex eo tempore Civium industria restitui & restaurari cœpit. *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est a *Carolo V* Anno CIO IO LV adversus Gallos, qui

tunc *Marienburgo* potiebantur. *Valencourtium* opidum minimè aspernandum, *Namurco* VII milliarium intervallo distans *Flumina* habet hæc regio piscosissima: inter quæ primas obtinent *Mosa* & *Sambra*: Fontes vivos & largos. *Silvas*. *Silvas* non tantum ad delectationem, verum etiam ad venationem aptissimas, Feris refertissimas. Multa sunt in hoc Comitatu *Templa*, & *Cœnobia* splendida *Namurcensium* Comitum sumtibus olim constructa, & opimis honorata redditibus. Tertio Milliari a *Namurco* dives est pagus *Audennas*, in quo vetustissimum Monasterium *Canoniarum* nobilium *Fœminarum* exstructum institutumque a *Begga* filia *Pepini* veteris, a qua primum creditur dictæ *Vestales* *Baggina*. Status Politicus Comitatus *Namurcensis* tribus cõstat Membris, quæ sunt *Ecclesiasticus Ordo*, *Nobilitas*, *Civitates* præcipuæ. In *Ecclesiastico Ordine* sunt *Abbates* *Flores*, *Granprè*, *Anden*, *Benef*, *Wassore*, *Hasties*. *Nobilitas* *Done* *Vicomitatus* &c. *Civitates* præcipuæ *Namur*, *Bovina*, *Charlemont*, *Valencourt*, sive *VValencourt*. In urbe *Namurcensi* sedes est *Consilii Regii*, a quo appellatio est ad *Curiam Mechliniensem*. Est & *Sedes Episcopi*, cujus *Templum* *Cathedrale* sacrum est *S. Albino*. *Cives* armis adsuvi sunt, *Gallicus* iis sermo, sed corruptus. *Mercatores* pauci & *opifices*: *Nobilium* magna turba: sed qui *nothi* sunt *Illustrium Principum*, vel e *nothis* oriundi.

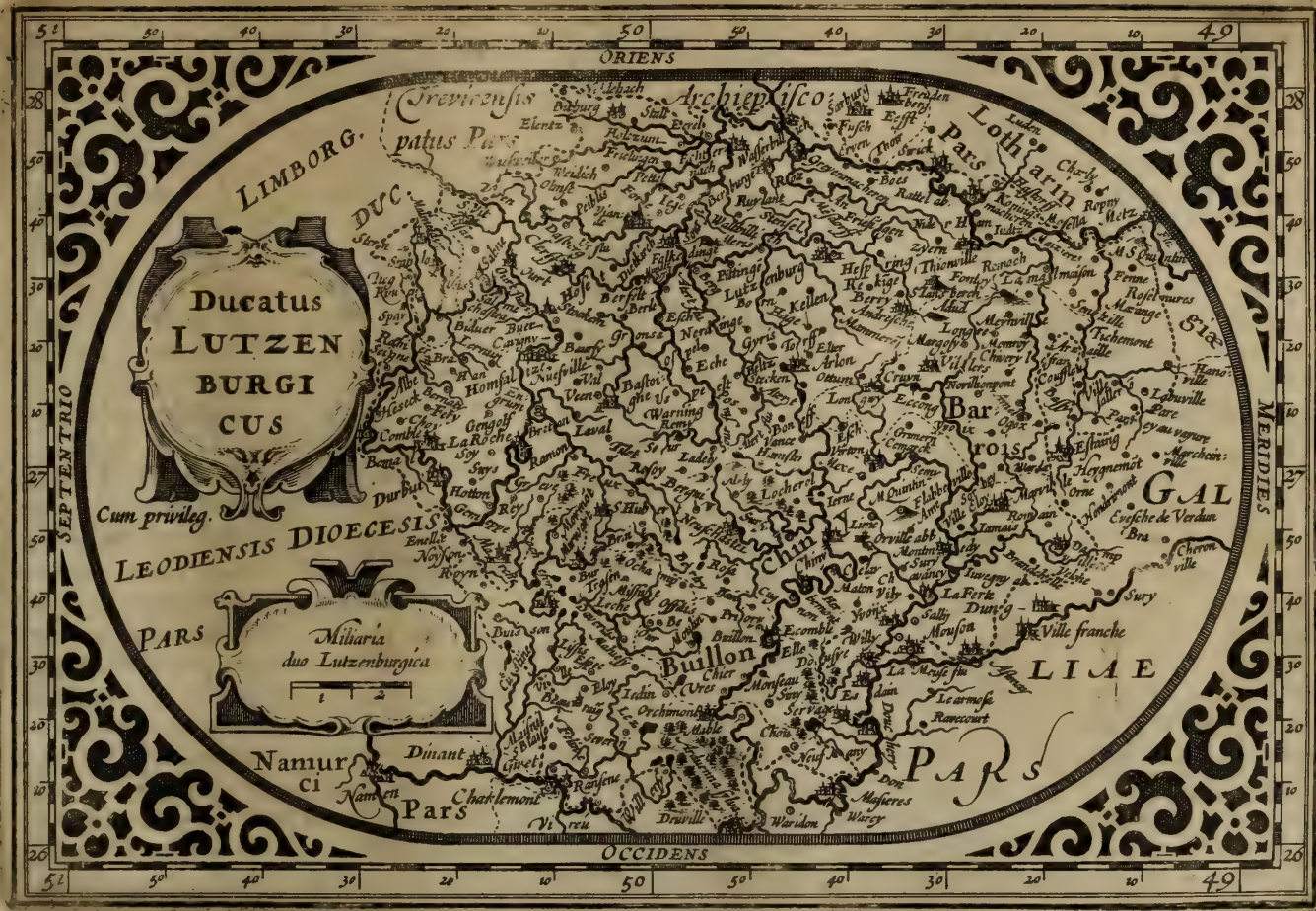
Regio.
Vnde no-
men ha-
beat.

Ducatus *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis Civitate: hæc (ut nonnulli opinantur) à fluvio *Elza Alifontia* fortè Antonini. Ab *Elza* fit *Elzen-burch*; inde *Lutzenburch*. *Petrus Divæus* aliam de *Lutzenburgo* sententiam notat his verbis: *Leucorum* gentem (inquit) juxta *Treviros*, *Mediomatricos*, ac *Lingonas* habitasse indubitatum est: *Opidæorum Tullus* ac *Nasum*, *Ptolemæo* celebrata nomen servant, *Toul* & *Nancy*; vernaculè crediderim appellatos, de *Lutzen*, & latè imperasse, ut ab iis *Lutzenburgi* celebris *Opidi* nomen ortum sit, quasi der *Lutzenburch*. Hęc ille. Terminant hunc Ducatum ad Septentrionem *Leodienses* & *Namurcenses*; ad Ortum *Mosella* cum *Episcopatu Trevirensi*, ad Occasum *Mosa* cum *Silva Arduenna*. Ambitus totius regionis est *lxx* milliarium. Regio hæc licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaque ac fertilis est. Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est *Segetis* & *Vini*. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatem venationum bonitate & *Ferarum* optimi generis mirifica abundantia compenset. *Metalla Ferri* sunt non procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla*, *Cronenberch* & *Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal*: Conflantur hoc loco ab istis *Cyclopi*bus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam *Germaniam* ingenti lucro distrahuntur. Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo *Henricus Septimus*. Imp. Comes fuit *Lutzenburgicus* non *Dux*. Postea in Ducatus dignitatem, qua hodie adhuc utitur, evehcta fuit. Hoc alii *Venceslao Romanorum Regi*, alii *Carolo quarto* tribuunt, *Conradus* autem *Vercetius Henrico VII* adscribit primo ex ea familia *Romanorum Imperatori*. Pri-

Soli fer-
tiliæ.

Imperi-
um majo-
rum.

imum hujus *Comitem Sigifridum* fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit *Ortelius*: eumque *Filium* fuisse *Tacui* *Ducis Mosellani*. Fuit olim *Lutzenburgum* *Trevirorum* portio. Vrbes habet viginti, vallo & fossa munitas, quarum nomina hæc sunt: *Lutzenburgum*, *Ar-* Vrbes.
lunum, *Rodemachera*, *Theonis villa*, *Gravemacherum*, *Coningmacherum*, *Dierichum*, *Virtonium*, *Echternachum*, *Vianda*, *Bastonacum*, *Mommedium*, *Novum Castrum*, *Danvillerium*, *Marvilla*, *Roccha*, *Durbis*, *S. Viti* urbs, *Marza* & *Salma*. Sunt & Vrbes aliquot quarum mœnia solo æquata: sunt & *Arces* *Vrbium* pæne æmulæ, *S. Joannis* & *Manderscheid*, quibus titulus est *Comitatus*. Vrbs primaria *Lutzenburgum*, aliis *Lucenburgum*, & *Leuceburgum*, *Ptolemæo Augusta Romandiorum*. *Guicciardinus* dictum vult quasi *Lucisburgum*, hoc est, arx *Solis*: quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca à *Gentiliis Diis* denominata videri possunt: *Arlun* ab ara *Lunæ*, *Ivois* à *Iove*, *Marche* à *Marte*: sed an hæc vera origo sit, alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno, parte altera montoso, altera plano. Hanc *Elza* fluvius interluit, partem *Vrbis* superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcumque splendida, verum belli injuriis variè afflicta: ac *Templum* sacrum *Nicolao*: *Cœnobium* *Francisco*, in quo sepultus *Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ*, filius *Henrici VII* *Imperatoris* & *Pater Caroli IV*: Vrbs hæc etfi *Martis* frequenter deformata furoribus, cui nihil cum *Musis* otio & tranquillitate gaudentibus cõmune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos *Nicolaum Navium* hominem usque adeo doctrina & rerum prudentia magnum, ut *Curia* judicialis apud *Lutzen-*

Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, Filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum v. Cæsarem gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarii vicarius ab eo constitutus id muneris cum vita finierit. *Arlunum* vernaculè *Arlon*, situm est in Montis vertice, Opidum satis elegans, Lunam Deam hic olim gentilitio more cultam, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis Monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in Pomærio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomi, Viri egregiè docti. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chier*, *Mosa*, *Bemoy*, *Houl*, *Lech*, *Alsatus*, *Atardus*, *Sourrus*, *Prumeus*, *Mineus*, *Ghomeus*, *Orto*, *Albis*, ac innumeri pæne rivuli. Montibus regio undique attollitur, Silvisque innectitur densissimis. Ex omnes Arduennæ totius Galliæ Sylvæ maximæ, tam sunt Status Politicus, ut in cæteris IIII habet Membra, quæ sunt, I. Ecclesiasticus Ordo, II Nobiles, in quo Comitatus *Vuanden*, *la Roche en Ardenne*, *Salme*, *Darby*, *Marche*, *S. Vir. S. Jansberg*: Barones complures, & Dominia multa. IIII Membrum Civitates principales, *Lutzenburgum*, *Arlunum*, *Theonis Villa*, alias *Dietenhove*, *Rodemachera*. Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur, Germanicè enim loquuntur Lutzenburgi, *Arluni*, *Rodemachera*, *Theonvillæ*; Gallicè vero *Ivoys Mommedy*, *Marveil* & *Danvilliers*; atque ob hanc causam necesse est & Iudices & Advocati & alii curiæ Ministri utramque Linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur *Mechliniâ*, ubi quæ scrip-

ta sunt Germanicè bona fide Gallicè redduntur.

Hic Ducatus sub se habet Marchionatus duos, Comitatus Septem, multos Baronatus, Dominia quamplurima, Nobiles educit innumerabiles, ut vix ulla Provincia tot proferat. Hi omnes vivunt aulicè & magnificè, sunt candidi, virtuosè, constantes, Principi suo fideles. Exercitium eorum, arma & venatio. Inter se honestè et comiter vivunt, alter alterum in Castello degentem familiariter invisit, mutuis amicitia officiis certantes. Matrimonia jungunt inter suæ sortis vicinos, & in eorum tractationibus majorem dignitatis & virtutis quam dotis rationem habent. Si quis præter decorum quid admittat, ita famam amittit, ut Nobiliam consortio privetur, omnibus muneribus publicis indignus censeatur, & in Iudiciis aut juramenti fides ei nulla habeatur. Si qua inter ipsos oriatur controversia, delectis arbitris committitur, qui negotium componunt, nec multum Advocatorum aut Procuratorum opera utuntur. Vino tamen plus nimio indulgent, & de rigore eorum admodum conqueruntur Coloni, habentur enim tanquam servi, adeo ut si rusticus aliquis de liberorum elocatione cogitet, nihil tamen inconsulto Domino vel absque ejus autoritate possit efficere, quod alienum est a Belgica libertate. *Arlunum*, de quo antea mentio facta est in vertice montis situm est, quatuor à Lutzenburgo milliarium spatio distat, sex autem à Mommedy. Opidum fuit olim satis lautum, sed variis bellorum injuriis deformatum. *Rodemachera* Lutzenburgo trium milliarium spatio abest. oppidum etsi non magnum, satis tamen elegans, & arce valida munitum. *Theodonis-Villa*, vernaculè *Dietenhovè* loco admodum opportuno sita jacet, ad sinistram amnis *Mosellæ* ripam, Lutzenburgo abest quatuor milli-

aribus

Fluminis.

Montes.

Silvæ.

Ratio y-

bernandi.

tribus, Ponte elegantis structuræ superbit, oppidum est amœnum, firmum, ac validè aduersus omnem hostilem impetum munitum. *Regino* author est juxta hanc urbem *Carolus Magnus* venationi plurimum incumbere solitum. *Gravemakerum*, & *Koninckmakerum* modica sunt ad Mosellam oppidula, milliariis tantum itinere inter se, pari vero V milliariis intervallo Lutzenburgo adjuncta. *Dieterichum* rivulo *Sure* imminet V. milliariis distans Lutzenburgo. *Viretonum* & *Echternacum* oppidula modica, diversis oris æquali V. milliariis spatio distant Lutzenburgo. *Vienda* rivulo adjacet, VII lapide Lutzenburgo abest, fulget Comitatus titulo subestque Principi *Auraico*. *Bassonacum* saltui *Arduennensi* imminet, III. lapide *Novo-Castro* distat VII Lutzenburgo. Oppidulū ita egregium ut vulgo audiat *Paris en Ardenne*. Famam hanc dedit mercatus annuus animalium & frumentorum, quo omnes circumjacentes merces suas adferunt in usum & commodum maximum loci. Inter hanc urbem & *Arlunium* & *Divi Huberti Fanum* sunt aliquot pagi in silva media, in quibus nescio qua ratione, invaluit *Hispanicus* ritus apud fœminas, quæ cum maritorum funera efferuntur, multum lachrymantes & ejulantes vociferantur & alta voce per plateas exclamant, quin & capillos evellunt, totamque faciem ungibus fœdum in modum laniant ac deformant, infanientium ac furentium gestu, qui profecto mos *Ethnicus* magis quàm *Christianismus* sapit ac redolet. *Momedium* situm opportunè in alto monte cujus radices alluit flumen *Chirsus*, IX milliariis distat Lutzenburgo, quatuor *Danvillero*, munitum lautumq; oppidulum. *Novum Castrum* in *Arduenna*, abest *Ivosio* V milliariis, IX Lutzenburgo, olim non poenitendum oppidulum jam, injuria temporum

collapsum. *Danvilleriū* abest XII lapide *Lutzenburgo* & IV *Verduno*, in *Lotharingia*. *Marvilla* distincta est in duas partes, altera subest *Duci Lutzenburgico*, altera vero *Lotharingiæ*, ideoque dicitur *Villa communis*, *Chirso* adjacet XII milliariis *Lutzenburgo* distat. *Roche en Ardenne* *Rupes Arduennensis*, & *Durbium* duodecimo milliariis distant *Lutzenburgo*, locus uterque amœnus, tituloque Comitatus insignitus. *Fanum Sancti Viti*, amœnissimum quamvis exiguum oppidulum, duodecimo milliariis abest à metropoli, & spectat ad *Principem Auraicum*. *Salma* opulenta & populosa civitas, titulo Comitatus gaudens. *Marcha* oppidum mirè antiquum, nec usquequaque poenitendum, abest *Lutzenburgo* XIV milliariis. De Castellis & famosissimis Pagis *Provinciæ* hujus non agemus brevitatis gratia, tantum perstringegenus tres urbes muris carentes. Occurrit primo *Ivosium* XII milliariis *Lutzenburgo* distans, quarto à *Mommedi*, olim bonum admodum oppidum ac validum, tandem exercitu *Regis Francorum Henrici secundi* cinctum, anno M.D.LII & captum, postea tamen Regi *Philippo Secundo Hispano* restitutum pace facta, sed mœnibus ac muris spoliatum ut *Terroana*, addita lege ne iis in posterū clauderetur. *Chinium* duodecimo milliariis *Lutzenburgo* abest, hodie muris caret, paulatim tamen instauratur. Splendet (licet *Archiducibus* pareat) titulo Comitatus, & per amplam in oppida quædam pagosq; habet jurisdictionem, nec *Ducarum* *Lutzenburgensi* subest, sed ei conjungitur singulari atque distincta jurisdictione pollens. XII à *Lutzenburgo* lapide *Flumini Chirso* imminet *la Fertè* olim amœna urbs, hodieque mediociter viget, quamvis mœnibus careat, & arx magna ex parte diruta jaceat. sed de his hæcenus. Ad *Frisiam* transeamus.

Frisiam à Phrygia genitrali patria dictam, sunt qui sentiant; alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheimus auctoritate Humbaldi, terribili historice veritatis corruptoris, à Friso Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepisse fabulatur, quasi non multis ante sæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Junius ad libertatem, cujus studio semper flagrant, nominis fontes referendos existimat. *Frisii* autem gens antiquissima Germanorum, Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, Majores scilicet & minores. *Majoribus*, inquit, *minoribusque Frisii vocabulam est ex modo virium, utraque nationes usque ad Oceanum Rheno pratexuntur, ambiuntque immensos lacus & Romanis classibus navigatos.* Majores Tacito sunt *Oostfrisii* propriè dicti, non ii qui hodie illud sibi nomen usurpant Embdani, hi enim sunt Chauci minores; sed ii in quibus numerantur Stavera. Sneca, Francum, Harlinga Opida & Leovardia. Similiter *Westfrisii* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, suntque continui Caninefatibus ex descriptione Pliniana: hæ namque duæ Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno pratexuntur. Hodie vero dividitur Frisia Amisi fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Frisia Occidentalis* sive *VVestfrisia* à positu Orbis, sic hodie nuncupata quam hic ob oculos ponimus, Frisicæ nomen quasi proprium sibi antiquissimo jure vendicat, semperque præstantior fuit habita. Eam à plaga mundi Occidua, & à Septentrione Oceanus ambit & littora pulsat: à Meridie Sinu amplissimo, vulgo *Zuyder-Zee*, Trans-Isalanaque Provincia termina-

tur: ab Ortus Solis Amisi Fluvio pratexitur qui eam à Busfactoris VVestphalisque discriminat. Aër utcunque salubris est, nisi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Estque hac tempestate Frisia Occidentalis regio longè maxima parte palustris, solo depressiore ac demerso plerisque locis, non in novum modo sed in adultum quoque ver: atque ob hanc aquarum multitudinem, Frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod maturè accedant, tardè etiam recedunt, sementem aut extinguunt, aut per agros omnes dissipant. Sunt tamen hic uberrima saginando Pecori ubique pascua, quorum bonitate cum aliis certare & verticem attollere Frisii licet, unde præcipui redditus ac proventus existunt: siquidem è Caseis & Butyro, quæ exportantur in externa loca, in singulos annos quantum emolumentum ad Incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutritrix est. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas vero etiam si alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ Martialis Flaccique votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum parens Natura alia via Frisii, ut & Hollandis, affarim prospexit, qua inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespitate, qui è terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, minimeque con-

*Calitemperies.
Soli qualitas.*

*Frisia Occidentalis.
Sicut.*

temnen-

temendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum Incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus iis subvenire queant. Materiæ hujus cespitiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate & pondere materiæ, adhæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est, rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum è pluvie defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est, neque usui Civium expeditum; servit fere cortinis cervisiariorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus è vivido colore plumbeos, cadaverosos, larvisque affimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod ceteris natatu fluitantibus solum subsidita aqua immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissime continet, cinereum colore, sabulosoque solo effossum. Est & quod è saluginosa terra conformatur in glebas; Zelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto constat, quæ materia in lacus quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans disfluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflata folique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familiæ inter Cifchenanos Frisios pe-

culiare cespitum genus in tessellas, prius dictorum more conformatum, fimo bibulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquillis, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facile conciliet. Frisia hæc olim Regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: à cujus obitu variis agitata fuit molestiis, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norvegianorum senserit imperium. Tandem vero sub Carolo V Cæsare, Principe verè pacifico, halcyonios dies est adeptæ. Urbes hujus Frisicæ sunt numero XII. *Leovardia*, *Leeuwarden*, totius Frisicæ est Caput, urbs opulenta, & uti privatis Civium domiciliis decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida Arce, contra hostiles insultus egregiè munita. Curiam habet Iudiciale, & Frisicæ Cancellariam, à cujus tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglii. *Doccum* duobus inde milliariibus distat, agrum habet fertilem, pascua læta. Abest a Sinu Maris uno milliari. paruit olim Geldris. *Sneca* in Comitatu Westergoyensi tribus à *Leovardia* milliariibus loco humili & aquoso sita est, quo fit ut Segetem ager non ferat, pascuis sit lætissimus. Urbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis: progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisicæ urbi concedat. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit: in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ tantum Civitatis, sed Frisicæ etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus à Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus aliique complures. *Stavria*, *Staveren*, in Littore maris Australis porrecta jacet: Ager finitimus planus est, fossis multis

Imperium
majoris.

Urbes

& palu-

& paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet Civitas, præter Arcem validam Portui Maris imminentem, cujus fundamenta jacta sunt à Georgio Schenck Frisiæ Governatore, nomine Caroli v anno 1530 ut Burgundi eo opportunè possent militem & commeatum bello necessariam ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Plinius incolas videtur *Sturios* appellare lib. iv cap. xv. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari à Franico, agrum habet fertilem, Arcemque contra hostium impetus bene munitam, Portumque loci situ oportunitum: nam venientibus ex Septentrionali Frisia & Germania Orientali primam commodamque stationem offert: quocirca plurimi eo confluerunt, loci commoditate illecti, exque varia ista confluge hominum Civitas vehementer aucta est. *Franicum* à Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlprii trium linguarum peritissimi. Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma*, *Bolswardum*, *Ista*, *Slozen*, *Vorchum*, *Hindelopen*. Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua vero est *Schellingana*, nobilis Canum marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum variè vestitorum longius protrahuntur, protracti dum mare repetunt, capiuntur dispositis in eam rem retibus. *Vestfrisia* solet adcerseri *Groeninga* Frisiis finitima, quæ sola cum suo territorio quod vocant *Ommelanden*, Provinciam constituit. Patria hæc fuit *Rodolphi* Agricolæ Viri suo seculo doctissimi.

Eidem civitati originem accepit *Vesselus* sive *Basilii* & *Reinerus Predicator* Theologi & Philoso-

phi celebres. Frisiæ solum lacubus ac paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac fluminibus rigatur *Laubaco* (qui aliis *Lavica* & *Labola*, hodie *Lauvers*) & *Amisi*. Habet & à Meridie Sinum longè amplissimum, quem hodie *Zuyder-Zee*, velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Status vero Politicus Frisiæ tres habet partes principales, quæ sunt: *Oestergouvy* Comitatus, cujus Metropolis *Leoardia* & dividitur in *Grieteneyen*, id est Præfecturas has: *Leoarderadeel*, in qua *Leoardia*; *Tietzercksterdeel* in qua *Tietzarck*; *Ydarderdeel*, in qua *Ydaert*; *Rauverderadem*, in qua *Rauvart*: *Feruverderadeel*, in qua *Fervert*: *Dongerdeel*, in qua *VVetzens*, *Dantummedeel*, in qua *Dantumma VVolt*: *Acht Kerspelen*, in qua *Suyrhusum*: *Colmerlandt*, in qua *Collum*: *Vesterlant*, in qua *Beetz*: *Smalingerlandt*, in qua fuit *Smalingerlee* Abbatia Ordinis *S. Benedicti*. *VVestergouvy* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *VVonseradeel*, in qua *VVitmarssum*; *Franickeradeel*, in qua *Franicker*: *Banadeel*, in qua *Mimersgae*. *Meynaldummedeel*, in qua *Meynaldum*: *Baerderadeel*, in qua *Baerd*: *Hennarderadeel*, in qua *Hennaert*: *VVegwritzeradeel*, in qua *Gavre*; *Gheesterlandt*, in qua *Vunkel*. *Sevenvolden* Comitatus in quo sunt *Grieteneyen*, *Donyeverstal*, in qua *Donigae*: *Lemster Viisgae*, in qua *Lemmer*: *Aenghevaert*, in qua *Cathrybandt*: *Schortorlandt*, in qua *Nye* & *Olde Schotten*, *VVittingerdeel*, in qua *Olde-horn*: *Hasscher Viisgae*, in qua *Hasscherhorn*. Tota autem Frisia Occidentalis cum *Groeningensibus* Episcopo *Trajectensi* solebat subesse.

Lacus.
Flumina.

Mare.

Vetus Batavia propriis Regibus administrata fuit, at regia stirpe deficiente, divisa est in partes. Accolæ Isalæ fluminis, Episcopi Ultrajectinenses, Comites Hollandiæ, Duces Geltriæ portionē suam sibi asciverunt. Ea pars quæ destinata fuit Episcopo Ultrajectinosi, dicta fuit Episcopatus. Archiepiscopus primus institutus fuit hic D. Willibrordus Saxo-Britannus qui ad has oras accesserat circiter annū D.C.XC. in Frisiam missus ut Ratbodum cum subditis ad Christianam Fidem invitaret, at cum is piis conatibus pertinaciter resisteret rediit Ultrajectum, ubi incolas Christiana Religione imbuat, Templumque restituit conditum à Dagoberto Rege Francorum. Inde Romā profectus. Archiepiscopus Ultrajectinus creatur à Papa Sergio. & Ultrajectum reversus Templum condi jussit in honorem S. Martini Archiepiscopi Turonensis, & in eadem urbe Archiepiscopalem sedem fixit sibi & posteris. Huic in Præsulatu. successit *Divus Bonifacius*, qui Docomi in Frisia cum duobus & quinquaginta sociis martyrium subiit. Attamen ob gravissimam Normanorum persecutionem, sedes Archiepiscopalis Coloniā Agrippinam translata fuit, Sed mox instaurata est à Rege Pipino & filio ejus Carolo Magno, qui non tantum Episcopatus dignitatem civitati restituit, sed Episcopo insuper quo se tueri posset adversus hostes temporariam ditionem & potentiam concessit, ita latè diffusam ut veterem illam Bataviā pæne totam includeret. Constat profecto & Trans-Isalanam regionem & Groningam subjectas fuisse huic Episcopatu, usque in annum 1527, cum *Hemicus Bavarus* gravissima injuria affectus se in fidem traderet Carolo Quinti Imperatoris, & ut Ecclesiasticum statum reciperet, omne imperium temporale in eum transtulit: qua de re cum certiore

fecisset Margaretam, Belgii per id tempus Governatricem, convenit ut Comes Hoogstratanus Trajectum veniret, xv Novembris quo Episcopus Ultrajectensis ultro se abdicans cessit Carolo Quinto Imperatori, ut Duci Brabantiae & Hollandiae Comiti, nec non posteris ejus legitimis temporalem omnem ditionem & statum Ultrajectinum ac terræ Trans-Isalanæ: quo facto, absolvit Præsul subditos à juramento illo fidelitatis quod paulo ante sibi præstiterant, ea tamē lege, ut eodem omnino jure ac sacramento profiterentur fore se Imperatoris & legitimorum ejus hæredum futurorum Brabantiae Ducum & Hollandiae Comitum fidos clientes, reservata sibi & successoribus sola jurisdictione & censu Ecclesiastico, cū magnifico illo Palatio. Subsecuta est postmodum Unio inter urbes & terras ditionis Ultrajectinae cum omnibus membris & appendicibus suis, ex una & Hollandiae Comitatum, ex altera partibus, qua tantum, ut ditio Ultrajectina tam arctè cum ipsa Hollandia esset conjuncta, ut deinceps ab uno eodemque Governatore utraque regeretur, utque Ordines utriusque Provinciae simul convocarentur, & penes Præsulem esset Magistratus urbanos omnium utriusque Provinciae civitatum annuatim renovare. Item qui apud Hollandos existerent multati, ab Ultrajectinis in fidem publicam non converterentur. Denique ut Investituræ quas vocant feudalia hisce in posterum verbis conciperentur: Tenenda (scilicet Feuda) à Comitatu Hollandiae & Dominio Ultrajectino. At anno MDLXXX cum defunctus esset Episcopus *Hæricus Tautenburgius*. D. D. Ordines asciverunt sibi Regimen Ultrajecti, exinde Ultrajectenses ut confederati cum alijs Ordinibus Vnitarum Provinciarum non agnoscunt alium Dominum quam Dominos Ordines Generales. His re
ex plicatis

Sic.

Fertili-
tas.

explicatis ad ipsam urbem accedamus. Cingitur hæc ditio à Septemtrione, occasu & meridie pæne omni ex parte Hollandiæ Comitatus finibus: ab ortu terminatur Ducatu Gelriæ. Solum ejus bonum est & fertile, quod ut editum magis & siccum est, ita etiam multo quam Hollandicum excultius, & ad segetem opportunius. Numerâtur hic quinque urbes muris cinctæ, videlicet, Ultrajectû, Batavodurum, Rhena, Amersfordia & Montfortium. Ultrajectum Metropolis Provinciæ nomen sortitur, teste Hadriano Junio, à designatione quadam qua utebantur Romani in exercitibus Rheno adjacentibus. Eo enim loco quo hodie urbs sita, erat Legio trigesima quinta, quod verbis hisce abbreviatis significabatur. V. TRIG. LEG. STAT. id est Quintætricesimæ legionis Statio: at imperiti linguæ Latinæ, conjunctim disjuncta legentes pronuntiabant *Vtristat*, mediæ enim literæ LEG exesæerant & negligebantur. Hoc vocabulum *Vtristat* postea deflexum est in *Vtrecht*. Ne hoc mirum videatur, cum & urbs *Cantstat* in Suevia, ducatur à notatione hac veteri, LEG. ANT. STAT. id est, Legionis Antonianæ Statio. Iudicatur & Antoninæ vocabulo alias eam claruisse, ab Antonino Senatore Romano qui relicta, ob Neronis tyrannidem, Roma, & in oras istas delatus, urbem inibi hanc condiderit. Hinc *Wiltios* vastasse excitata ibi amplissima quadam arce, quam de suo nomine *Wiltenburgum* dixerunt, eam arcem vi & manu armata expugnavit *Clotarîi* filius *Dagobertus*, & validius multo quam antea communitam *Trajectum* vocavit, quod multis ibi commeantium transitus, & portoriis dependendis telonium. Quod hisce versiculis in Templo Divi Martini extantibus docetur:

Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni

Cingitur, Oceani fluminibusque maris.

In qua cum muris urbs Antonina novellis

Tempore Neronis adificata fuit.

Hanc devastavit fera flamma gens, & ibidem

Castrum Wiltorum conditur inde novum.

Turribus excelsis quod adhuc plebs Abroditorum,

Funditus evertens diruit usque solum.

Hinc Trajectense castrum cum mœnibus altis

Conditur à Frâncis Christicolis: sed idem

Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes

Cum Clero cives insimul ense necans.

Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,

Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.

Sic Hollandensi terræ veraciter omni

Trajectum constat urbs capitulis adhuc.

Hic Episcopus Baldericus à quo cinctam muro urbem hoc carmen memorat, cognomento dicebatur *Cli-venfis*, qui à Carolo Calvo Francorum Rege eodemque Imperatore, ob reparatam Ecclesiam Cathedralem, & bene administratum Episcopatum, summa jurisdictione & dominio in urbes Daventriam & Tielam adjunctis omnibus ditionibus & territoriis donatus est. Antonianam olim dictam hanc urbem liquet non tantum ex istis versibus supra relatis, Sed & variorum scriptorum testimoniis, & nummorum lapidumq; antiquorum, ac monumentorum olim repertorum inscriptionibus. Dubitatur tamen num istud nomen ab Antonio illo Senatore Romano sit derivatum: Quidam enim asserunt ita fuisse appellatam à Marco Antonio Cæsaris tum in Gallia Legato, qui postea cum Octaviano Augusto & Marco Lepido regimen totius Reipublicæ Romanæ sibi adsci- vit: alii

vit : alii denique nomen sumpsisse contendunt ab Imperatore Marco Antonino Pio, qui collapsam restituerit. Ultrajectū situm est ad veterem alveum Rheni, quod flumen priusquam in *Leccam* olim prorupisset, illac præterfluebat, atque hinc porro ad Occanum properabat; Vnde & hodie Accolæ aquas conquiritas per varias fossas in urbem corrivant, ac Woerdam inde & Leydam, eà qua Rhenus tunc via perducunt. Illud vero notatu dignum, eo loco positam hanc urbem unde unius diei itinere pedibus pervenire queas ad quodcumq; libuerit è quinquaginta ut minimum oppidis, nostrum hoc undique circumstantibus, nec majori quam diximus spatium (quod & tabula Geographica fati ostenderit) illo abjunctis, & iis quidem omnibus, ante bellicos hosce tumultus spectantibus ad ditionem Regis Philippi, cui cum id coram monstraretur, non parva inde fuit oborta jucunditas. Additur & illud posse aliquem manè Ultrajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu in ambulante accedere, genioque ibidem indulgere, & vesperi domi rursus ad cœnam adesse. Est hæc urbs magna, amœna, potens, ædificiis publicis & privatis superbiens, pulcherrimam & munitissimam habet arcem à *Carolo Quinto Imperatore* constructam, & vernacula voce *Vredenburg* dictam. Templum ejus magnifica & præsertim illa quinque primaria, totidem perantiquis reverendisque Canonorum Collegiis olim spectanda: Divi scilicet Martini, Sanctissimi Salvatoris, quod & Divi Bonifacii dicebatur, Divi Petri, Divi Ioannis, & Divæ Mariæ. Sed præcellit reliqua omnia templa, sumptuosissima illa & splendidissima ædēs Divi Martini, Episcopali sede conspicua. Dirui jus sit hoc Templum & in augustam hanc formam restitui

Ultrajectensium Præsul Adelboldus, eo quod prius angustum videretur, restitutum anno Vigesimo tertio supra millesimum, consecrarunt duodecim Præsules præsentem Imperatore Henrico primo; unde hi versus:

*Tempore Francorum Dagoberti Regis in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thomæ, prope Castrum
Trajectum, quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior Antistes Dominus Clemens ob honorem
Sancti Martini post renovavit eam
Desidis Huldrici sub tempore Regis: at illam
Præsul Adelboldus fregit, ab inde novam
Ecclesiam fundans, Henrici tempore primi
Cæsaris electi, quem duodena cohors
Pontificum pariter benedixit: denique Præsul
Henricus cepit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Guilielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclitus ecce Comes.*

Templum istud Divæ Mariæ pulcherrimum sanè & artificiosum, conditum à Frederico Ahenobarbo Imperatore, idque luendæ in partem multè ipsi à Pontifice Maximo, ob excidium urbis splendidissimæ Mediolani, & omnium ibi delubrorum irrogatæ. Miraculo fuit cum jacerentur hujus templi fundamenta, inventam fuisse voraginem quamdam, cui cum nihil omnino posset superstrui, & in fundum iret quicquid injiceretur, bubulæ pelles ingestæ sunt, quo factò solidatus tandem est fundus & superstructa ei hæc ædes, in cujus memoriam extant apud Ultrajectinos hi versus.

*Accipe posteritas quod post tua secula narres,
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.*

GRoninga sive à viridantibus pratis quibus circumdatur, amœnissimo urbis spectaculo, sive undecumque nomen sortita est, cum civibus & opibus potens diu libertatem, patriis legibus tutata esset, nunc Ultrajectino Episcôponunc Hollandiæ Comiti honorarium patrociniî specie pendens, ad extremum exortis *Schieringorum* & *Vetcooperatorum* in ea factionibus, quæ certa rerum publicarum pestis est: *Maximilianus* Cæsar, ut contagionem averteret, Groninganam Rempublicam & Trans-Amasanam Frisiam Alberto Saxonum Duci tanquam Imperiî Vicario, cujus Iurisdictioni illæ Provinciæ subsunt, jure hæreditario addixit. Sed cum Frisii Cæsaris mandatis parere recusarent, postremo Albertus nobilitate conciliata imperium in eos arripuit, ejusque ope acre bellum cum adversæ partis focus, hoc est, cum *Vetcooperis*, quibus se Groningani cõjunxerant, per Foxum legatum gessit, bellique is exitus fuit, ut Groningani *VVestergoa* & *Oostergoa* ac *Septem Silvarum* possessione cedèrent, & quotannis triginta millium aureorum florenorum tributum penderent. ceteræ civitates, quarum Leovvardia caput erat, conditionibus primo subscribere, sed mox pœnitentia ductæ desciverunt, donec Saxo manu armata provinciam ingressus eos rursus imperata facere cõegit. Groningani par veriti, Ultrajectini Episcopi interventu inducias pepigerunt. Tertio desciscentibus Frisii, iterum renovata bella usque ad excessum Alberti, qui Henricum juris paterni hæredem reliquit. eo mortuo, cum sibi omni metu vacui viderentur, ex præteritorum successu animos sumunt, & Dammonam, quam Ezardus Cisamasanæ Frisîæ princeps Saxonis nomine tenebat, obsident: quos ut ab incepto re-

vocaret, Hugo Leisnici Comes ad Groningam castra ponit. Temeritatis suæ sero pertæsi obsessi ad Ultrajectini intercessionem confugiunt, ejusque precibus impetrant quadriennales inducias, quibus exeuntibus, cum Cæsareis mandatis stare nollent, Ezardus & Vito Draescedorpius, Henrici, qui in Misniam concesserat, legati duobus structis propugnaculis, urbem arctè cingunt. Groningani obstinata obsidione, quam tota hieme pertulerant, fracti, cum à Transisalanis civitatibus auxilia promissa, non comparerent, colloquium poscunt cum Saxonibus transacturi, nisi casus intervenisset qui contrariam viam quam ab initio putabant, eos insistere cõegit. Nam cum sub id Draescedorpius quosdam captivos, quod pretium pro libertate solvere recusarent, naribus ignominiosè truncatis Groningam remisisset, concivium injuria adeo exacerbari sunt oppidani, ut omni cum Saxonum conditione rejecta cum Ezardo clam sollicitato egerint ut ipse sibi urbis patrociniû sumeret, ea lege ut eam sub Saxonum jugum mitti nunquam pateretur. Conditione accepta Ezardus Groningam cum suprema potestate ingressus est anno millesimo quingentesimo sexto, oppidanis in fidem adactis, & arcem arbitrio suo in urbe exstruxit. Tulit id indignè admodum Georgius Saxo Henrici frater, & Erici Brunsvici viribus subnixus, in Frisiam Cisamasanam propere descendit, injuriam ab Ezardo illatam ulturus, latèque regionem ejus vastavit. Is vero ut suis subveniret, continuo Groningam relinquit, & cum Imperiî decreto citatus ac mox proscriptus Dammonam amisisset, impar adversus tot potentes hostes patrociniû susceptum ad extremum omnino defecit, & Groninganos sua sibi habere jussit, deserti illi

mittunt

mittunt ad Saxonem delegatos deditioem offerentes, modo arx ab Ezardo imposita destrueretur. Has ut ab hominibus superbis profectas condiciones & jam defectioem meditantibus, cum Georgius accipere recusaret, & sine exceptione deditioem fieri vellet, delegati re infecta abeuntes ei prædixerunt fore ut nec ipse nec ullus suorum juris quicquam in Frisios unquam habiturus esset, statimque ubi domum reverterunt, de alterius principis patrocínio sibi conciliando consultant. Is fuit Carolus Egmondanus Geliæ dux, qui ut se adversus Burgundorum potentiam tueretur, partes Francorum Regis semper sequutus fuerat, & tunc per Guilielmum Ovenium & VVernerû Spiegelium urbis possessionem adeptus, destructa arce oppidanos in fidem Coronæ Francicæ impulit. inde varium & anceps inter Georgium Saxonem & Carolum diu bellum fuit, donec laborum & sumptuum pertæsus Saxo jus omne suum Carolo Hispanorum Principi ducentis aureorum millibus acceptis concessit, & in Misniam ad sua se contulit. Ab eo tempore Carolo cum Austriis res fuit, Floro Iselsteinio rem pro Austriis, Ezardo Cisamasanæ Frisicæ Comite pro Carolo rem gerente. Tandem Groningani cum viginti totis annis Carolo paruisent, triginta millium florenorum vectigali pensitato, belli nullum finem videntes, crescente iam Caroli Cæsaris in dies potentia cessere & deserto Geldricæ ducis infirmo patrocínio Margaritæ Caroli Cæsaris materteræ quæ Belgio præerat, ope implorant, quæ misso Georgio Schenckio Tautenburgensi cives in verba Cæsaris nepotis adegit VI. Idus Iunii, anno MDLXXXVI. ita Groninga in Austriorû potestatem venit, tot factionibus jactata, totiesque mutato diversorum principum dominatu. Postea anno mil-

lesimo quingentesimo nonagesimo quarto, mense Iulio, Illustrissimus Princeps Mauritijs Groningam arcta obsidione cinctam ad deditioem compulit, & Vnitærum Provinciarum Imperio ac Societati subdidit. Huius Domini Metropolis Groninga urbs est antiqua, circiter trecentis septuaginta octo annis ante Christum natum condita à quodam Trojano *Grunnio*, ut auctor est *Munsterus*. Intus Lacubus & paludibus abundat, partim natura insitis, partim arte eo perductis. Civitas ampla est multisque magnificis ædificiis instructa, quæ ab opulentis & ditissimis civibus incoluntur. Sita est ad grad. xxviii. minut. xxiv. longitudinis, latitudinis vero grad. 53. min. xvi. à Leovvardia sex leucarum intervallo diremta. Primarium eius Templum sacrum est Divo Martino, & Episcopo Monasteriensi subditum, in eo monstratur elegans Organon elaboratum ipsa manu *Rodolphi Agricola* civis Groningensis. Jussu & auctoritate Illustrissimorum DD. Ordinum erectum hic est Athenæum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, quod indies incrementum accipit. Civitas frequens & potens, imperium eius intus forisque luculentum. ab ortu & occasu ager est longè latèque porrectus, tum fertilis quoque, & non parvo pagorum numero infessus. A Septentrione, confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare procurrit, pagis & vicis densis ac fertilissimis pascuis mirum in modum luxurians: Is tractus vulgo audit *de Omme-Landen*, & suos etiam habet Nobiles, qui secundum Groningensis Domini membra componunt, Primum enim censetur ipsa Civitas cum suo Magistratu. Gaudet amplissimis privilegijs & immunitatibus sibi à Principe concessis, ita ut tam de civilibus quam criminalibus

nalibus causis, juxta leges municipales cognoscat & decidat sine ulteriori provocatione. Duarum à Groninga leucarum itinere distat *Dammum*, urbecula olim satis lauta: Verum anno M. D. xxxvi, cum tuentibus eam Geldris expugnata fuisset à Cæsarianis, muris & mœnibus spoliata, pacto insuper ne in posterum posset instaurari vel quomodocunque muniri, inde in tenuem sanè ac miserandam condicionem est redacta. Multa etiam pertulit hisce bellis civilibus. Leuca supra Dammum ad ipsum littus, situs est per insignis pagus Delfzila, paritrium leucarum spatio à Groninga simul & Embda semotus, ubi & propugnaculum, sæpius instauratum & dirutum, Hodie tamen exstat adhuc. Hisce bellis civilibus minimè immunis fuit à furoribus Martiis. Inter urbem & agrum Groningensem (quam *Ommelandiam* vocant complectiturque omne solum quod intra Amisum & Laversum fluvios continetur) jam olim gravissima fuerant dissidia, armis etiam & sanguine exercita & vindicata. Postquam vero Groninga in Ordinum Confœderatorum ditionem concessit, arbitrio Ordinum Generalium litis decisio fuit commissa. Ab iis delegati Iudices ultimo Januarii anno 1597 apertis januis Hagæ Comitum sententiam pronunciarunt, cujus hæc ferè erant capita. Abolito quod xviii Februarii anno 1595 ad tempus factum fuerat decreto, urbs & ager Groningensis pro una provincia sive dominio porro haberentur. Quæ in Principis ærarium inferri solita nec non communia tributa, communibus suffragiis administrarentur. Bona Ecclesiastica communibus etiam votis ad pios usus erogarentur. Ad res publicas tractandas pari numero utrimque idonei homines eligerentur. Munerum & officio-

rum publicorum collatio quæ olim penes Principem fuit, penes utrimque à Statibus delegatos esset. Iustitiæ Tribunal sive Iudices ac Prætores (exceptis quatuor Capitaneis quorum electio solis civibus reservatur) ab iisdem pari jure constituerentur, & subinde unicuique supremi magistratus nomine, antiquo more diceretur. Nulli privato dicasterio Statuum Generalium auctoritatem vel nomen usurpare liceret. Municipalibus sive hominibus ex agro libera essent cum omnibus commercia, domi tamen nata, ut butyrum, caseos, equos, boves, frumenta & talia non prius alio exportarent quam in urbe venum proposuissent, exceptis quæ ad singulorum usus domesticos necessaria sunt. De *Stapela* (quam vocant) jure, si qua controversia inciderit nec inter partes decidi possit, Ordinum Generalium arbitrio permitteretur. Cerevisiam hominibus in agro ad domesticos tantum usus coquere liceret; At non nisi Groninga allatam, ad mensuram vendere. Idem parium cum municipalibus suffragiorum jus haberent, quibus hærentibus (donec melius quid constitutum fuerit) Gubernatoris eique utrimque adjunctorum judicio lis determinaretur. Statuum conventus vel de communi sententia vel Gubernatoris, aut aliorum ad id ordine delegatorum monitu locis opportunis indiceretur. Sublatis novationum studiis antiquo omnes jure uterentur. Municipalium petitio de pecuniario ad vetera debita exsolvendo & necessarios sumptus sustinendos subsidio, ad Ordinum Generalium, ut de eo quod videbitur, auditis & exactis rationibus, stantur, referretur. Sed de his satis. Ad Germaniam Superiorem transeamus.

IN GERMANICAS TABVLAS

Vtilis & prænoscenda

I N S T R V C T I O.

QVandoquidem Imperium Romanum penes Germanos est & politicè admodum in sua Membra divisum, operæ precii existimavi ejus dispositionem & ordinem, qualis in scripto, quod Matriculam imperii vocant, extat, hodieque in usu est oculis subjicere: deinde in tabulis sua quæque Imperii Membra commonstrare, quo ubi terrarum quæque sedem habeant studiosus Politicæ lector facile reperire possit Duo autem ejus Matriculæ exemplaria sum nactus, unum scriptum, alterum Venetiis Italica lingua excusum; utrumque plus satis depravatum, & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo, proinde nemo quæso mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, si quæ Imperio hic adscripta inveniatur, quæ illius non sunt, aut si quæ sunt omissa; non

enim mea est intentio de omnibus singulisque Imperii Membris definitè dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit possibile, præcipuè cum sciam multa quæ olim Imperii fuerunt, post in privatum Principum jus celsisse, sive permutatione, sive oppignoratione, sive donatione ob insignia erga Imperium merita, sive redemptione, sive aliis de causis; neque vero ista quæ Politicorum sunt non Geographorum studia prosequi meum est, sed ex qualicumque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantissimam Imperii dispositionem, & per Germaniam distributionem ostendam, quoque studia Geographiæ & Politicæ administrationis quomodo se mutuo illustrare possint, declarem. Est ergo talis Imperii constitutio & ordo.

Imperator caput est Imperii,

Et tria sub se habet Membra, quorum Comitibus de omnibus Imperii negotiis consulitur & concluditur, videlicet Electores septem, qui sub Gregorio x anno Domini circiter cccccxxiii primum instituti & à Carolo quarto Imperatore confirmati sunt, ut ostendit Onu-

phius in Comitibus Imperatoriis, & Ioannes Aventinus lib. 5. historiæ Bavaricæ. His solis competit Imperatoris electio. Secundum Membrum sunt Principes Ecclesiastici & sæculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum igitur Membrum Imperii sunt vii Electores.

Archiepiscopus

Archiepiscopus Moguntinus Imperii Romani
 Archicancellarius per Germaniam.
 Archiepiscopus Trevirensis Imperii Rom. Archican.
 per Galliam & Regnum Arelatense.
 Archiep. Colonienfis Imperii Rom. Archicancellarius
 per Italiam.

Rex Bohemiæ Imperii Romani Archipincerna
 Comes Palatinus Rheni, Imperii Romani
 Archidapifer.
 Dux Saxonix Imperii Rom. Archimarſcalcus.
 Marchio Braudenburgenfis Imperii Romani
 Archicamerarius.

Secundum Membrum est Principum Virorum & Nobilium.

Nomina locorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis & numeros
 apponam Circularum in quibus postea repetuntur, quo facilius
 in Tabulis inveniri quant.

Archiepiscopi	Halberſtatt in 9. opinor circulo.	Vtricht	7
Magdeburg	9 Ferden	7 Camin	8
Saltzburg	2 Munſter	7 Sverin	9
Belançon	5 Oſenbrug	7 Geneve	5
Bremen	9 Paſſaw	2 Camerick	7
Episcopi.	Frifingen	2 Verdun	5
Bamberg	1 Kempſe	Loſan	5
VVurtzburg	1 Gurck alias Goritz	3 Metz	5
VVorms	5 Seckaw, Segovia	3 Toul	5
Spier	5 Havandt	5 Luyck	7
Strasburg	5 Baſel	5 Trent	5
Eichſtatt	1 Sitten five VVallis	5 Brixen	3
Pr. Augſpurg	4 Regensburg	2 Merſpurg	8
Coſtnitz	4 Maiffen	8 Labach	3
Hildesheim	9 Naumburg	8 Vienna	5
Paderborn	7 Minden	7 Brandenburg	8
Chur	4 Lubeck	8 9 Ratzenburg	9
		Schleſyvic	9
		Havelburg	

Havelburg.	8	Ab. Reichenavv	4	Ab. Rodt, alias Roden	2	
Sæculares Principes & Nobiles.		Pr. Præpos. VVissenburg		5	Ab. Markthal	4
Dux Bavarix	2	Pr. Ab. S. Galli		4	Ab. Rockenhausen	
Archidux Austrix	3	Pr. Ab. Saltfeldt		8	Ab. S. Peter im Schwvarzrvvald	4
Dux Burgundix	10	Pr. Præpos. Elvvangen			Præpos. Odenheim	5
Dux Saxonix	8	Teutsch ordens Maister		3	Pr. Ab. Stablo	7
Palatinus Bavarix	1	Iohans ordens Maister		5	Ab. Disidienfe	4
Dux Iulix, Clivix, Bergæ	7	Ab. Waingarten		4	Ab. Berkenhausen	
Marchio Brandenburg	8.1	Ab. Saimansvveiler		4	Ab. Elchingen	4
Dux Brunsvick	9	Ab. Kreuzzingen		4	Ab. Hentzlingen	
Dux Lunenburg	9	Pr. Ab. Murpach		5	Ab. Vissleuis	
D. Pomeran	8	Ab. VValkenriedt		8	Ab. Planckenburg	
D. Mekelenburg	9	Ab. Schuttern		4	Ab. Yssni	4
D. Lavvenburg,	9	Ab. weissenovv, five Minderavv		4	Ab. Pfessers	4
D. Holsten	9	Ab. S. Blasi		4	Ab. S. Iohan im Thurtal	4
D. Lotringen	5	Ab. Maulprun		4	Ab. Petershausen Constantix	4
Landgr. Hessen	5	Pr. Ab. Corbey		7	Ab. Pruum	5
D. wittenberg	4	Ab. Schuffenriedt		4	Præpos. Camberg.	1
D. Zvveibrug	5	Ab. Rittershausen		8	Ab. Reishaim	1
D. & Co Spanheym	5	Ab. Stein am Rhyn		4	Ab. S. Heimeran Ratisbonæ	2
Marchio Baden	4 5.7	Pr. Ab. Scathausen.		4	Præpos. Berchtolfgaden	3
Langdr. Luchtenberg	2	Ab. Kempesek		2	Ab. S. Gregorii Munster	5
Princ Anhalt	8	Ab. VValdsachsen		2	Ab. Muncherode	4
Com. Hennenberg	1	Ab. Finsideln		4	Ab. S. Cornelis Munster	7
Burggr. Meissen.		Ab. Rokenburg		4	Ab. VVerden	7
Gallici Principes.		Ab. Ochsenhausen		4	Ab. Aursperg	4
D. Meiss alias Massa		Præpos. Seltz		6	Ab. Yrfe	4
D. Savoye	5	Ab. S. Gilgen Norinbergæ		1	Ab. Brun	
D. Chalon, forte Calim in circulo.	5	Ab. Nuenburch			Ab. Echternaken	7
Ecclesiastici.		Ab. S. Maximini juxta Trier		6	Ab. Hervorden	7
Pr. Abbas Fuld.		Ab. Heveldshausen			Abbatix.	
Pr. Ab. Hiensfeldt	5	Ab. S. Johans zu Curtel			Queßelnburch	8
P. Ab. kemten.	4	Ab. Gengenbach		4	Essen.	7
	4	Ab. Konigsbrun		4		Alt

G E R M A N I A.

359

Alt Munster to Regensburg	2	H. Geroltzkirchen	5	Co. Wirnenberg	7
Pr. Ober Munster to Regensburg	2	B. Stauffen	2.4	Co. Solms	5
Kauffingen	5	H. Hohen Rechperg	5	B. Vinnenberg aut Vanenberg	7
Lindavv	4	H. Berletzick		forte	7
Pr. Gernrode	3	H. Hohen Konigsperg		Co. Arnsberg	7
Buchavv	4	H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch		Comites Rhenenses	5
Rotenmunster	4	C. Sultz	4	H. Falkenstein	4
Hippach	4	Co Hogen Zollern	4	H. Kunseck	4
Gutzenel	4	H Braides		H. Kunseckerberg	4
Beundt	4	B. Sonnenberg	4	Co. Horn	10
Coblentz	6	Com. Castel	1	Co. Seyn	7
Baley { Elfas	4	Co. Vertheim	1	Co. Vintzlingen	
{ Osterich	3	Co. Rheineck	1	Co. Reyen	
{ In der Erseht.	3	Co. Hohenloe	1	Co. Bitseh	5
Comites Barones & Domini.		H. Reichelsperg	1	Com. Salm	5
		H. Limburg	1	Co. Veldentz	5
Com. Helfenstein	4	Co. Erpach	1	Co. Dengen	4
Co. Kirchberg.	4	Co. Leiningen	5	Co. Rappin	8
H. Tuffen	4	Co. Falckstein	5	Co. Hardech	3
Co. witenstaig	4	Co. Hanavv	5	Co. Hohenstein	8
Co. Lauffen	4	Co. Luchtenberg	5	Co. Wolkenstein	3
Co. Montfort	4	Co. Nassavv, breca, & Dillenberg		Co. Schaumburg & Giengen	7.3
Co. Furstenberg	4	10.7.		Co. Dierenburg & in Somcravv	7
Co. Zimmeren	4	Co. Wisbaden & Jltzstain	5	Co. Mansfelt	8
B. Gundelfingen	4	Co. Sarbrucken	5	Co. Stolberg	8
H. Sturgart	4	Co. Waldtpurg	4	Co. Buchlingen	8
H. Iustingen	4	Co. Nassavv in vveilpurg	5	Co. Barbey & Mullingen	8
H. Schenslingen		Co. beilstein	6	Co. Gleichen	8
Marckg. Eberstein	4	Co. Koningstein & Epstein	5	Co. Schwvartzenburg	1.8
B Gerolt zeck	4	Co. Eifenberg superius	5	Co. Suenberg, Schonberg opi-	
B. Ober Hevven	4	Co. Eifenberg inferius	6	nor	8
Co. Qtingen	4	Co. Merlen		Co. Iude H. im Ruech	
B. Rapolstain	5	Co. budinghen		H. Geravv	

Y y

Co.

Co. Ples	5	Co. Wittenstein	H. Haber, alias Havere	5
Co. Plawen	8	Co. Spiegelberg	H. Wildenfels, aut widerfels	
Co. Weda & Ringelberg	7	Co. Biversd ff	forte	8
H. Reichenstein		H. Ridberg	B. Tautenberg	8
Co. Olnbrug		Co. Teckelaborg	Co. Tubingen	4
Co. Læbenstain	4	H. Linge	Co. Blankenberg sive Blam-	
Co. Regenstain		Co. Dortmund	mont	5
Co. Westfrieslandt		Co. Winsdorff	Co. Kirchingen, Krehanges	5
Co. Ostfrieslandt	7	Co. Ortenberg	H. Senfter	3
Co. Van der Lippe	7	Co. Rippershoden	H. Roggendorff	3
Co. Oldenburg	7	Co. Hagen	H. Alendorff	
Co. Delmenhorst	9	Co. Hoonfels	H. Kunigfuckerberg	
Co. Hoya	7	Co. Leifeneck	H. Morispurg & besort	8
Co. Westenburg	5	Bo. berge n	H. Brandenstein & Ransf.	8
H. Muntzenburg	5	C. Degenberg	H. Wolfstein	
Co. Lemgovv		B. Obersultzberg	H. Permont	
Co. Waldeck	5	H. Somiriff.	H. Fronsbek	
H. Lostenstein		Co. Manderscheid	H. Flackenstein	7
Co. Diepholt	7	Co. Reiferscheidt	H. witten	6
Co. Steinfort	7	Co. Egmont & Jffelstein	Ritt. Fridberg	10
Co. Benthem	7	H. Bergen & Waelhem	Ritt. Gleichausen.	10
Co. Brunchorst	7			

In hoc secundo Membro quædam numeris carent, quia postea in circulis non repetuntur. Pr. Principes, Ghe. fursten, prelaten signat, D. Duces, Co. Comites. H. Herrschafften Dominia, B. Barones.

Tertium Membrum Imperii est Civitatum liberarum.

Rheinische Banck.		VVorms	5	Hagenav	5
Coln	6.8	Spier	5	Weiffenberg	5
Aken	7	Turckheim	5	Stracsburg	5
					Obet

Ober Ebenhaim	5	Gosler	9	Gemunt in Schwaben	4
Rosshaim	5	Gottingen	9	Eslingen	4
Schletstat	5	Brakel	7	Reutlingen	4
Colmar	5	Wartburg	7	Weyl	4
Altach	5	Lemgovv	7	Pfullendorff	4
Basel	5	Duysburg	7	Kauffbeurum	4
Kaisersberg	5	Dantzick	8	Nort hausen	
Mulhausen im Suntgovv	5	Elbinghen.		Vberlingen	4
S. Gregoris Munster	5	Schwabische banck.		VVangen	4
Metz	5	Regensburg	2	Yfui.	4
Toul	5	Nurenberg	1	Levvkirch	4
Verdun	5	Rottenburg an der Tauber	1	Memmingen	4
Landavv	5	Weissenburg an Nortgavv	2	Kempten	4
Kaufmans Sarbruck	5	puto		Bachorn	4
Belancon	5	Donavverd	4	Ravensburg	4
Camerick	7	W nshaim	1	Bibrach	4
Franckfort	5	Schwveinfurt	1	Lindavv	4
Fridberg in Wederavv	5	Wimpfen	4	Costnitz	4
Gelnhausen	6	Hailbrun	4	Rotvveil	4
Wetzlar	5	Hal in Schwaben	4	Offenburgk	4
Aleu	4	Norlingen	4	Gengenbach	4
Lubeck	9	Dinckelspuel	4	Zel in Hamersbach	4
Hamborg	9	Vim	4	Schaffhausen	4
Dortmund	7	Auspurg	4	S. Gal	4
Mulhusen im Duringou	9	Gengen	4	Buchavv am Federsee.	4
Northausen	9	Bopfingen	4		

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda schismata in Imperio, ad mutuam Principum germaniæ defensionem ac pacem communem servandam, divisæ sunt Provinciæ Imperii in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sunt particularia Imperii consilia, Circulorum videlicet. Primum sex anno circ 10 Augustæ, deinde x anno circ 10xxxii Norimbergæ. Eligit autem quisque Circulus sibi ex suo corpore Præfectum sæcularem, qui sit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate. cui ex eodem corpore iv Consilarii, viri sæculares, honesti & prudentes adjunguntur. Numerabo & distinguam hic Circulos, verum in Tabulis eorum Principes & Membra describam.

Primus Circulus est Franconiæ & in Tabula Franconiæ declarabitur.

Secundus est Baviaræ & in ejusdem Tabula explicabitur.

Tertius est Austriæ & in Austriaca Tabula describetur.

Quartus Sueviæ, in Tabula Wirtemberg.

Quintus est Circulus Rheni, qui in Alsatiæ inferioris Tabula exponetur.

Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.

Septimus Germaniæ inferioris sive Westphalicus, Tabula Westphaliæ prima.

Octavus Saxoniam ^{superioris} inferioris, in ejusdem Tabula.

Nonus Saxoniam inferioris, in ejusdem Tabula.

Decimus Burgundiæ, in Burgundiæ superioris Tabula.

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum Consilia, ad causas graviore, quæ per Imperium accidunt jure decidendas, instituta & Spiræ Camera Imperialis, cui præest Judex Princeps, aut ut minimum Comes, vel Baro, isque sæcularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & conjudices ab Imperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Jurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hæreditariè in Imperio possidet, aut ab Imperio habet, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque circulo duo superadditi sunt, quorum dimidia pars ex Jurisperitis, dimidia altera ex Equestri ordine sunt electæ.

CATALOGUS TABULARVM GERMANIÆ.

I Germaniæ universalis:	XVI	Halsia.
II Frisia Occidentalis.	XVII	Thuringia.
III Emdensis Comit.	XIII	Franconia.
IV Westphaliæ tabula 1.	XIX	Bavaria.
V Westphaliæ tabula 2.	XX	Palatinatus Baviaræ cujus extrema ad Septentrionem vide in tabula Franconiæ.
VI Westphaliæ tabula 3.	XXI	Saxonia superior.
VII Comitatus Meursensis &c	XXII	Brandenburg.
IX Leodiensis Diœcesis.		
X Waldeck.		
XI Palatinatus Rheni.	XXIII	Bohemia.
XII Wirtemberg.	XXIV	Moravia.
XIII Alsatiæ inferior.	XXV	Austria.
XIV Alsatiæ superior.	XXVI	Saltzburg.
XV Saxonia inferior.	XXVII	Polonia.
XVI Brunsvick.	XXVIII	Hungaria.

Regio.
Nemina
& u. de
deducta.

Sic se habet & universim & speciatim Germania Inferior: jam nunc flumine Rheno transitio, Germania vulgo Superior, Ptol. Magna, se offert, Europæ latissima regio, Romanique Imperii decus. Hanc, qua fere illam Methodo percurram: Generalia priore loco indicaturus, inde Specialia. Vt autem à nomine ipso ordiar: *Germania* sive *Germanorum* nomen varii varie derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen* i. prorsus viros, ob Martium ac virile virtutis robur: ille à certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis Etymon deducere voluit, quasi *Geert-man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius purè putèque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod prisca integritatis & rusticanae simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit: cujus somnii auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo summo jure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quod pene legitimi ac Germani Fratres Celtrarum essent, sive mores & vivendi ritum, sive proceritatem corporum & rutilam casariem spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, à cogendo militem & ad se colligendo non absurda ratione deducit à *Gerem*, quod est, cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in Commentario de moribus Germanorum profitetur, *Germania vocabulum recens esse, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi* (ut ejus verbis dicam) *Gallos expulerant, nunc*

Tungri, nunc Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à seipsis invento nomine Germani vocarentur. Neque desunt qui Germanos convenas & collectitium populum interpretantur, à *Gerem* quod congregare significat. Sunt & qui bellicosos & præliorum amantes innui autumant à *Gerra*, sive *Guerra*, cujus vocis notior est significatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctissimus à Carmanis Asiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auspiciam deducit, qui à Sarcis Saxonum: alibi Hebræo Etymo illos dedit, ut sint quasi *Gerimani*, quod lingua illa significat advenas, inopes & egenos. Vltterius etiam proventus plenis velis, & quadam studii in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus Germanos, quasi *Hermenner* hoc est militares viros dictos existimat. Eruditissimus Junius hujus nominis originem ad famosum illud aquarum diluvium, quo totus interiit Orbis, revocat: quando Noachus in ternos liberos Orbem Terrarum partitus est, quo tempore Iepheto (ut de Schemo & Chamonihi dicam) in sortem cessit Europa. Hoc natum esse malculam prolem, nomine Gomerum, constat ex Moyse, Ex hoc triplex propago exstitit, *Aschcenaz*, *Rephat* & *Thogarma*. Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuisse contendit: quamvis *Aschcenazim* communis Rabinorum opinio teneat Germanos esse. In *Thogarma* enim sive per secundam vocalem *The-germa*, manifestè elucet origo nominis Germanorum, rejecta tau adjectitia, & secunda vocali sumpta pro prima, ac si quis nostratè lingua per articulum *the*, efferat *the germans*, id est, Germani: & respondet voci Etymon aptissimum & genti quod

quod est *geram* sive *geram*, quod os significat & metapho-
rice robur, quod ossa sit gens tota, & solidarum viri-
um firmamento ac robore prædita. *Alemaniam* etiam vo-
cant hanc Europæ partem nonnulli, ejusque incolas Ale-
mannos, quo nomine sub inclinati Imperii tempora vo-
cari cœperunt. Berofus ab Hercule Alemanno nomen
accepisse fabulatur, quem hisce populis præfuisse scri-
bit. Alii à Manno Deo patrio Tuisconis F. *Alemanniam*
appellatam volunt. Asinius Quadratus inclytæ fidei Hi-
storicus, Alemannos velut collectitiam gentem, aut
convenarum colluviem qui longelateque patentem re-
gionem inundarant, nuncupatos scripto prodidit; qui
parum exacte peregrinæ vocis vim perspexisse creditur,
propiusque ad verum collimaturus fuisse, si universos
bellatores, & à virtute viros ejus nominis ambitu con-
tineri censuisset. Qui à Lemanno derivant Alemanni-
am, nescio quo jure Germaniam velint appellatam à
Lacu qui est extra eorum Limites in Sabaudia: nisi forte
quis Acronium lacum putet esse Lemannum, cujus in
utraque ripa Alemannos habitasse auctor est Ammianus
lib. xv. Et quamvis utramque hanc, Germanorum in-
quam & Alemannorum gentem nonnulli confundant:
tamen observatum est, distinctas eas fuisse. Spartianus
in vita Marii: *Omnis Alemannia, omnisque Germania, cum
cæteris que adjacent gentibus.* Flavius Vopiscus in vita Probi:
*Testes sunt Franci, in visis fratri paludibus, testes Germani & Ale-
manni, longe à Rheni semoti litoribus.* Aliorum testimonia,
ne prolixior sim, prætereo. *Teutonium* etiam à nonnul-
lis appellatam invenimus, à Teuthone quodam eorum
Duce. Alii *Teutonas* qui vernacule *Teutsche*, Italice *Tedeschi*,
& à quibus Teutonici vocantur, & regio *Teutschland*,
nomen habere à Thuistone, quem alii vocant Tuisco-

nem, creduntque filium fuisse Noachi. Hujus meminit
Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos
memoria & Annalium genus est) Thuistonem Deum terræ edi-
tum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque.* Eos
Strabo collocat in Norico: quidam opinantur fuisse
contra Coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco
Teutsch denominatum. Incolis ipsis nuncupatur hodie
Teutschlandt, exteris *Alemagna*. Slavones *Nimiecha*: Græci
Elamags hodie vocant, & Turci *Alaman*. Sed de
Germaniæ Etymo ejusque variis appellationibus satis
copiose: nunc ad Situm sive Quantitatem venio. Por-
ro in Limitibus Germaniæ adsignandis non consentiunt
inter se omnes. Antiquissimi Germaniam definivere
Rheni, Danubio, Oceano, Tanai & Ponto Euxino.
Posterioribus quos inter Strabo, Ptolemæus, Mela, Pli-
nius, ac plerique Scriptores Græci & Latini, Rheni clau-
dunt & Vistula: Tacitus non tam Vistula quam mutuo
metu aut montibus Germanos scribit à Sarmatis Da-
cisque separari. Hodie ad censentur Germaniæ omnes
regiones, quarum Incolæ lingua vel Dialecto utuntur
germanica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Dan-
ubium continet Rhetiam, Vindeliciam, superiorē Pan-
noniam, partemque Illyrici, ad Tridentina usque clau-
stra. Ultra Rhenum quoque occupaverunt germani Ro-
manorum Colonias & Præsidia, Constantiam, Augu-
stam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones,
Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam A-
grippinam, aliaque loca ad Mare usque. Nam ut testa-
tur Ambrosius II Hexame. Rhenus olim Romani Im-
perii limes fuit: inque ejus ripa Gallica Præsides Ro-
manorum perpetuo germanos oppugnabant, partim
ut eorum excursions prohiberent, partim ut in eos i-

Situs.

phi infestis excurrerent, partim etiam ut deficientes ad se Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc causa est, cur in altera Rheni ripa multæ admodum & pervetustæ Civitates constitutæ sint, in altera vero nullæ: quod etiam in Danubii ripa observari debet. Helvetii quoque Germanis hodie adnumerantur: & Pruteni ultra Vistulam: ut hodiernus Limes Ptolemaico multis modis amplior sit. Nam ab Occasu Rhenum transgressus, usque ad Picardiam & Burgundiam, Galliæ partes, extenditur: à Meridie, ultra Danubium ab Alpes usque: ab Ortu, ultra Vistulam Prussos continet: Septentrionalis limes est Oceanus. Suntque Germanicæ Ditionis præcipuæ & primariæ partes, quæ sub hoc titulo cum minoribus subiectis aut conjunctis describentur: Regna, *Bohemia*, *Electoatus*: ac *Polonia* Regnum, etsi alterius quam Germanicæ sit linguæ, nec in Imperii Matricula comprehenditur, tamen quia intra veteris Germaniæ Limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ Tabulis apponemus. *Hungaria* Regnum, quod extra veteris Germaniæ Limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ illud adjungemus. Ducatus: *Saxonia Superior* *Electoatus*, *Austria* *Archiducatus* est. Ducatus *Holst*, *Mecklenburg*, *Pomern*, *Lunenburg*, *Lauvvenburg*, *Brunsviijk*, *Meissen*, *Schlesien*, *Moravia*, *Cleve*, *Berge*, *Franconia*, sive *Francia Orientalis*, *Bavaria*, *Wirttemberg*; *Suevia* *Comitatus*; *Palatinatus Rheni* *Electoatus*, *Palatinatus Bavaria*; *Landgraviatus*, *Hessen*, *Duringen*, *Superioris & Inferioris Alsatia*. *Marckgraviatus Brandenburg* *Electoatus*, *Baden*, *Comitatus*, *Embden*, *Oldenburg*, *Benthem*, *Lip*, *Diepholt*, *Huy*, *Mansfelt*, *Anholt*, *Stolberg*, *Tirol*. *Livonia* quia Ger-

manis subest, inter Germaniæ Provincias recensetur, sed quia latius intra Sarmatias recedit inter illas describitur. Situ exposito in medium prodit *Qualitas*, cujus causa plurimum in *Climare*, Situque *Cœlesti*. Subest *Germania* *Sexto*, *Septimo*, *Octavo* *Climatibus*, inter *Gradus*, *Latitudinis* quidem *XLVII* & *LV*: *Longitudinis* autem inter *XXIV* & *XLVI*. *Maximus* dies *Æstatis* in *Australi* *Parallelo* horarum est quindecim cum dimidia: In *Boreali* horarum septendecim cum quadrante. Licet autem *Cornelius Tacitus* Germaniam asperam *Cœlo* scribat, atque apud Germanos perpetuas esse hyemes memorat, prodat *Seneca*: *Cœlo* tamen satis clementi gaudet ac temperato, frigidior quidem, sed ad sanitatem & robur conferente. Solum *Hordeo*, *Triticis*, *Siligine*, *Farre*, *milio*, *Avena*, ac omni *Fruventorum* ac *Leguminum* atque *Obsoniorum* genere fœcundum: *Campi* uberes, *Prata* læta. Optanda est ubique ubertas *Soli*, ac *Fruventi* magna copia. *Germania* dives quoque variis in locis, preciosissimis *Argenti*, *Æris*, *Ferri*, *Plumbi*, aliorumque *Metallorum* *Theauris*: atque alibi etiam *Auri*: *Metallorum* fertilitate nullis cedit terris. Sunt & *Salis* præstantissimi nobiles *Fodinæ* plurimæ. Veteri quoque Germaniæ à *Plinio* tribuuntur *Lapides* *Cadmia*, *Callais*, *Chrystallus*, *Onyx*, *Topazius*; *Adamas* & *ceraunius*; *Herbæ*: *coctuda* & *britannica*. *Mille* hic jam *Hortorum* ac *Villarum* *deliciæ*; nulla *Viridaria* *Pomariæ* magna pomorum ubertate scatentia desiderantur. Quid *Vina* commemorabo, optimi saporis odorisque? *Passim* quidem admodum generosa leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Varii præterea generis videre hic est *Animalia*, magnamque *Pecudum* & *Ferarum*

Cæli qualitas.

Æris temperes. Soli feretissimi.

Anima-
lium va-
rietas.

rum copiam, quibus recensendis omnibus ne tempus teram: scribit C. Iulius Cæsar multa in Sylva Hercynia genera Ferarum nasci, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maximè, inquit differant ab cæteris & memoria prodenda videantur, hæc sunt: Est bos Cervi figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus, ab ejus summo sicut plumæ ramique latè diffunduntur; est femina marisque natura eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur Alces. Harum est consimilis Capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paullo antecedunt, mutilæque sunt cornibus, & crura sine nodis articulisque habent, neque quietis causa procumbunt, neque si quo afflicta casu conciderunt, erigere sese aut sublevarè possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atque ita paululum modo reclinata quietem capiunt: quarum ex vestigiis, quum est animadversum à venatoribus, quo se recipere consueverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores tantum ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, aut una ipsæ concidunt. Tertium est genus eorum qui Vri appellantur; ii sunt magnitudine paullo infra Elephantos: specie & colore & figura Tauri. Magna vis est eorum, & magna velocitas: neque Homini neque Ferae quam conspexerunt, parcent: hos studiose foveis captos interficiunt. Hæc ille. Ad Imperium Majorum venio.

Imperii
Majorum.

SACRA ROMANI IMPERII SEDES, quæ in Occidentem Orientemque divisa variis multarum gentium excursionibus labefactata, diffidiis lacerata, mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germania, præsidium, robur, salutem quæsit, electo in Imperatorem Carolo Magno Francorum Rege, quem Ingelheimii (pagus est secundo

milliari à Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem nobile exstruxisse Palatium, cujus rudera adhuc visenda sunt. Mansit Imperium in stirpe Carolina annos centum, & quod excurrit: quæ deficiente translatum est ad Conradum Franconia Ducem: quem *Henricus Auceps* sequutus est: hunc *Ottones* tres: quorum ultimus quum intelligeret Romanos Crescentio Consule rursus adfectare Imperii titulum, coacto exercitu Romam cepit, impetravitque à Gregoio Pontifice, ut jus eligendi Romanum Imperatorem perpetuo apud Germanos permaneret. Impetravit autem hac lege, ut electus primùm vocaretur Cæsar & Rex Romanorum: postea vero accepta à Pontifice corona haberet titulum Imperatoris Augusti: Electores constituti sunt septem: è quibus Archiepiscopi tres; Quatuor Principes quos vocant seculares: ab his post excessum Ottonis primus lectus est in Imperatorem *Henricus* cognomento *Sanctus*. Eandem electionis formulam postea Imperator *Carolus IV* in Bulla aurea, quæ hodie existat, redegit. Insequentibus temporibus varia officia in Germania constituta sunt, ad augendum Imperii decus, de quibus Mercator. Germanorum fortitudinem Tacitus qui sub Vespasiano Præfes Belgarum fuit, brevi ornat elogio: *Nemo bellum Germanis (inquit) intulit impune.* Expertæ id quondam tres sub Augusto Legiones superatæ. *Expertus Carbo, Cassius, Scavrus, Aurelius, Servilius Cæpio, Manlius, magni Imperatores, quos modo cæfos, modo fugatos vidit Germania. Ac Rhythmi veteres noti sunt:*

Welcher im Krieg vil ungluck han

Der sang es mit den Deutschen an.

Fortes vocat Josephus, Marriales Dionysius, Bellaces

Z z

Arri-

Majori
vitiis.

Artianus Germano, nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisque urbibus, castris ac pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Civitates liberae in ea numerantur xxciv: inter quas Colonia *Agrippina, Wirtembergæ, Lubeca, Lu- burgum, Francofurtum, Brema, Lipsia, Spira, Argentina, Friburgum, Augusta Vindelicorum, Tubinga, Heidelbergæ, Ratisbona, Vienna, Praga, Buda &c.*, de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de Lacubus & Paludibus, quibus eam abundare frequentibus testantur Veteres, nihil dicam) irrigatur Fluminibus: ut etiam hac parte facile cum optimis regionibus certare possit. Hujus Fluviorum crebritatis causam indicat Seneca lib. Natur. Quæstion. III. *At contra, ait, constat Germaniam Galliamque, & proximè ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cælo humido utuntur, & ne æstate quidem siccibus carent.* Fluvii autem Germaniæ celebriores sunt *Danubius, Rhenus, Amasis, Mœnus, Neccarus, Albis, Suevus, Visurgis, Vistula.* Danubius Ptolemæo & cæteris: *Ister* quoque Plinio & Straboni dicitur, hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primum Illyrium alluit; Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: itaque ut superior pars *Danubius*; inferior vero *Ister* vocetur. Stephano *Μαῖνας* quondam dictus fuit: item *Danubis, & Danusis*: *Addubanus* nominatur apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numif-

mata *Daunvius* legunt: *Done & Donavo* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum Amnium maximum qui in Mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ac Fluviorum maximus Arriano lib. I de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in silva Hercynia, in pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant Montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus Mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, excolliculo quodam cujus eminentia vix habet, xv aut xvi Cubitos, id quod se diligenter lustrasse, addit. Hujus fontem Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoteles sequutus est in Meteorologicor. Pyrenæos istos Magnus ponit in Germania ut errorem excuset gravissimorū Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur in palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta annibus receptis, medio numero navigabilibus in Mare Euxinum evolvitur, Ostiis ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, v: ut Plinius VI; ut Ammianus & Solinus VI I: tanto impetu & undarum copia, ut xl Millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. *Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim partendi gratia petere Pisces* (Ammiani

Vrbium
nomina.

Flumina.

(Ammiani verba sunt) ut *aquarum suavitate salubrius foetum educant, nec intercipientur*. Super hunc fluvium Trajanus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Diome Calsio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario suo sic: — *Ister,*

*Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrupit bis terno flumine Pontum.*

Nam in Mare tandem pleraque Flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. lib. iix Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desinimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: hodie *Rhin.* Hic è Lepontiis, ut Cæsar, ex Adulamonte summæ Alpium brachio quodam, vulgo *Etzeld* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: è Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiunt Strabo & Ptol.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulæ Monti junguntur, populique Lepontii habitant, duobus nascitur Fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter Montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septentrionali, qui *anterior Rhenus* vulgo: altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* Adcolis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur è duobus Fontibus tandem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus *Acronium* sive *Constantiensem* à Constantia ad eum sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella Opidulo, omnis generis piscibus abundantem. Hinc conversus ad Occasum Opidum

Rhinfelden alluit, eundem que tractum Basileam usque sequitur: ibi vero prorsus ad Septentrionem convertitur, donec Argentoratum attigerit: inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis: *Spiram*, *Wormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus *Bingium* alluit. Inde ad Cæciam vergens, tergo *Confluentia*, *Bonna* & *Colonia* relictis, demum circa initium agri *Batavi* (qui locus nunc Clivici juris est, & *Lobeco* vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem eleganter Mamertinus *Divortium*, Frontinus *Divergium* amnis nominant, ille à divertendo, hic à vergendo in diversum. Apud *Lobecum* igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* recta petat urbem *Gelriæ* primariam. Inde nõ multum sinuosus mæandris flexuosis *Vadam*, ab eo se flectit *Rhenam*, *Rinnes* Tacito nominatam: hinc *Batavodurum* decurrit. Inde Rhenus mutato nomine *Lecca* dici incipit. quondam rivulus elicis potius cognomento tunc dicens: at nunc revera è rivo flumen factus. *Culenburgum* & *Vianam* præterlapsus, lustrataque *Schoonhovio*, in *Merovan* amnem, priusquam *Mosæ* nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & *Neomagum* urbem antiquã præterit, urbisque mœnia areamque navalem radit, *Vahalis* jam nomine clarus: longo inde agmine *Tielam* pergit: istinc anfractuoso meatu *Bomelium* ad lævam relinquit, deinde non procul *Woricomio* *Mosam* accipit, mox apud *Goricomium*, *Lingæ* amnis incredibili lenitate segnis, incremento auctus, *Merovæ* nomen accipit, à *Merovæorum* arce: quam ubi

præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe Insulam prælabitur: demum receptis Lecca & Isela Rheni brachiis, Iselmondam præterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaeringam ad dextrum latus relinquit, deinde Gervlietum Opidum & Brielam à læva præterlabitur, ibique mox Oceano miscetur. *Amasius* Ptol. *Amasias* Strab. *Amisia* Tacito, *Amisus* Plinio & Pomponio, hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam Westphaliæ urbem Caput Fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur: inde Meppenum & Nebuifum pergit: hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Chaucorum minorum Emporium, nomen illi suum mutuatur, *Eems* dictus. Quartum locum tenet *Mænus* Plinio, *Mænis* Pomponio, *Menus* Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Julia* flumen est apud Vellejum Paterculum. Nisi pro *Julia Lupia* apud hunc legendum, ut Viri docti quidam suspicantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelberg* dicitur, & Francofordiam, quæ inde ad Mœnum dicitur, Werthemiam, Herbipolin & Pabebergam præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur. Germanosque inferiores a superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt cccclxv, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano: fontes habet duarum pænè horarum intervallo distantes a Danubio, lapsusq; per agrum Wirtembergicum Rheno recipitur supra Heidelbergam. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Sue-

vos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Urbium Sequestrum Junius pro Cerveciis) dividit: Vellejus Semnonum atque Hermundorum fines præterfluere testatur. Tacitus in Hermunduribus Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Chaucos minores & Cimbrose Oceano insinuat. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellans, pergere ulterius vetuit, Dionne & Tranquillo referentibus. Barbari seculi Scriptores Latini *Albiam* vocant: Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis vero apud quos originem sumit, *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe xi, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui a Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex xi (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt: *Elve* & *Elbe* Germanis xi significante. *Suevus* septimo loco est, quem alii *Viadrûm* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam: qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur, tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminum urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream* (de *Spre*) (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum inclytam Marchionum sedem prætermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum è numero

è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *de Weser* Variana clade nobilis, ut Paterculus ait, Dioni *Ἰσχυρῶ* lib. 55. Hunc Ovid. *Iturgum* videtur appellasse eo veru, *Decolor infesta testis Iturgus aqua: Visurgis* Ptol. *Bisurgis* Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica, *Vesaris* Sidonio. Hic ex Hafsia venit, & juxta mindensem, Werdensem, Gotingensem ac Bremensem Civitates præterlapsus, *Veseræ* nomine notior in Oceanum defertur. Ultimum *Vistula* dedi locum, sive *Istula*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet: Jornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam polonici Regni metropolim, alluit, auctuq; Fluminum vastus in trina se fundit Ostia: hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum Emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borufforum Reguli Academiam: tertio Locstetum Opidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alii complures nobiles Fluvii, qui vel in Mare vel in grandiore aliquem Fluvium deferuntur, quos ne prolixior sim, prætereo. Ad mare quod a Germania germanicum dicitur, transeo. Cum enim germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoque ejus Littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proximè in generali Belgicæ descriptione egerimus: pauca de Æstu maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati: nonnulla germanici Maris propria enumerabimus. Oceani Æstus excitare Lunam, cau-

lamque recipiendi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum vero Luna varias in Motu vicines sustinet, ita etiam dissimilibus vicibus agitantur Æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluent, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescencia, adscendente Luna supra Horizontem ortivum: relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente: iterum exurgentia, recedente subter ima cæli Luna, partemque meridianæ contrariam accedente: hinc subsidentia, donec iterum exoriantur. Ut item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur: sed assidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec Æstus statis horis recurrit, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cæli cardines. Hoc etiam notandum, Lunam aliter Maria movere, quam plena: aliter, quam dimidiata. Major enim vis Lumini copioso, quam debili & velut extincto. Nota nostratibus plenilunii tempore vox, *Sprinckvloedt*, quasi Æstus altius solito exsiliens. Non minus verè, quam eleganter Agellius lib. xiv, Oceanum quasi Lunæ Comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, scribit, Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidam percurrat mansiones. Accessum Maris præter solitum auget: sin Martem & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis Rectarum Adscensionum, longiore tempore producit Æstus: quam si in Obliquarum. Hoc namque animadvertum viris magnis, nunquam Accessus Recessibus pares esse temporis duratione: nisi quum Luna in Signis

Æquinoctialibus sine Latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias Aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias; vel ob ætitudinem radiorum, vel vim quandam aliam occultiorum. Quin & alia efficacia radios suos in Aquas demittit Luna, si Septentrionalis, alia, si Meridionalis, hic enim Accessus auget in Littoribus Meridianis, ibi in Septentrionalibus. Cæterum Æstus marini aliis aliisque locis manifestiores, obscurioresque aut pænè nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus, Certum est Æstus in eo vix ullos percipi, nisi quantum ventis concitatum nunc in hanc, nunc in illam partem undabundum rapitur, Coroque flante altius aliquando intumescit, neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec litore tenuis accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit. Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pænè sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad ccc aut cccc Orgyas necdum fundum pertingat, Germanicis tamen plerisque locis lx tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquam Norvegeticis Littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeatur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pænè omnia aquis constant amarissimis ac salissimis, hoc nostrum mare dulcibus potuque haud omnino insuavibus undis conflatur, idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis Montibus influxum, quodq; Soliis locis imbecillior videatur, quam ut id quod limpidius leviusque est aqueæ substantiæ, elevare queat, quam causam nonnulli adferunt præcipuam salcedinis maris. Quæ si sufficeret latisque esset idonea, Amalchium quoque & Chro-

Alpsitudo

tingit. Quare liquefactæ nives potius, diæque Fluvii è Sarmaticis Montibus profuentes, id Mare dulce limpidumque reddunt. Vnde illud quoque emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves ponderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solent quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiores substantiam, tenuitas siquidem levissimis ponderibus pervia est. Natatio quoque in hoc Mari facilius, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitam, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus, quibus modo ad æthera usque attolli, modo in imû usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim Oceanus Germanicus à vicina quam alluit Germania, & à Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Oriëtem Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & Mare Septentrionale, Arctoum, Cimbricum, Balticum, Codanium, Suevicum, Vandalicum, Scythicum, Sarmaticum &c. Atque hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Non desunt Germaniæ montes, inter quos nominatissimi sunt, Rolber-

Montes.

Silva.

gus, Mons Isidis, Melibocus, Pimiser, Hessus, Ostbergus, Senus, Suevus, Pavonis, Rheticus, Sprulius, Vocetius, Vosagus. Sunt & Silvæ plurimæ, longè autem maxima Hercynia. Silva Hercynia optimi & maximi quique auctores cum Latini, tum Græci meminere, Pomponius Mela qui eadem fere cum Cæsare differit, Strabo lib. vii aliquantû diversa, Plinius item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie lata cornua, & varii tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam Silvam ut illius partem neutiquâ adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidam nostra ætate temere fecere. Cæsar lib. vi Com. de bel. Gal. scribit lx dierum spacio extendi; secundum latitudinem autem novem dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac no-

stra

stra ætate varia nomina: alicubi enim *Nigra Silva* à Pinuum immensa vi, *Der Schvarts Wald*: alicubi *Ottonis* à venationibus Imperatoris Ottonis in illa Silvæ parte frequentibus: à populis etiam, quos adit, nomina mutatur, unde *Thuringica* & *Bohemica* dicitur. Apud solos autem *Cheruscos* hæcenus constanter retinet nomen suum vetus, veteribus Græcis atque Latinis Scriptoribus celebratum *Hercyniæ Silvæ*, *Der Hartz Wald*, à resina, *Hartz* enim vocant resinam & Galli & Germani. Meminit hujus Silvæ etiam *Pandulphus Collenutius Pisauriensis* in descriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diversa sibi nomina sumens defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obscura silvæ nomen accipit, ignotisque sinibus, itineribusque impervia, & ob Ferarum immanitatem, & monstrificos Faunorum terrores penitus inaccessa.* Sed de his satis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata inter quæ, ut infinita præteream: Templum Argentoratense celeberrimum elegantissima structura, præcella Turri conspicuum nequaquam silentio prætereundum. Inter totius enim universi Miracula, non immerito octavum obtinet locum. Cæptum est autem augustissimum hoc Templum jactis fundamentis ædificari anno Christi 1025. Anno autem Domini 1062 sub Episcopo *Conrado a Liechtenberg*, *Erkuinus a Steinbach* Architectus Turrim exstruere cœpit, opus nobile & ingens, cujus simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ 27 annis fere usque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis usque ad supremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus est erecta. Vbique æri & vento est pervia, patetque ascensus ejus quatuor cochleis. Vbi vero crassities ejus in fastigiū incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem habere videtur, tantus est, ut capacitas ejus recipiat quinque aut

sex homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos 10244. Est & Horologium artificiosissimum atq; in primis admirandum. Et ad Statum Ecclesiasticū Germaniæ quod attinet, Archiepiscopatus VII per Germanicū Imperium numerantur, quorum provinciæ, excepta Livonia, sub hoc titulo describentur. Sunt autem *Moguntinus Mentz*, cui XII subsunt suffraganei, *Curia Chur*, *Constantia Costniz*, *Argentina Strasburg*, *Spira*, *Wormacia*, *Herbipolis Wurtzburg*, *Augusta Ausburg*, *Aystett*, *Hildeshaim*, *Faderborn*, *Halberstatt*, *Ferden*. *Coloniensis Colen*, v habens suffraganeos, qui sunt *Monasteriensis* olim *Mimigardevordensis*, *Trajectiensis Vtrecht*, *Leodiensis* olim *Tungrensis*, *Mindensis Minden*, *Osnaburgensis*, *Osenburg*. *Trevirensis Trier*, cui III suffragantur, qui sunt *Metensis Metz*, *Tullensis Toul*, in *Lotharingia* & *Verdunensis Verdun*. *Magdeburgensis Meydburg*, Primas Germaniæ cui subsunt IV, *Morsenburgensis Morsburg*, *Naumburgensis Naumburg*, sive *Ciczensis*, aut *Mamillensis*, *Brandenburgensis* & *Havelburgensis*, *Salisburgensis Saltzburg*, IX habet sub se Episcopos, qui sunt, *Tridentinus Trent*, *Brixienis*, *Pataviensis Passavv*, *Frisingeris*, *Viennensis Vienna*, *Seckoviensis Seckavv*, *Gurcensis Gurcx*, *Laventinenis Lavcrmund*, *Chiemensis Chiemse*. *Bremensis* cui VI sunt suffraganei, *Lubecensis*, *Suerinensis*, *Lebusinensis Lebus*, *Schlesvicensis*, *Ratzenburgensis*, *Hamburgensis* olim Archiepiscopus. *Rigensis Riga*, habet IV sub se, qui sunt, *Revaliensis Revel*, *Curiensis*, *Oeseliensis Oesel*, *Derptensis*. Liberi & exempti Episcopi sunt *Misnensis*, *Babenbergensis Bamberg* & *Ratisponensis*. Academies Merc. numerat *Basiliensem*, *Coloniensem*, *Dillingensem*, *Moguntinensem*, *Marpurgensem*, *Lipsiensem*, *Jngolstadiensem*, *Heidelbergensem*, *Cripsvoldensem*, *Friburgensem Friburg Brisgojæ*, *Francofurtensem ad Oderam*, *Erphordensem*, *Pragensem*, *Rostochiensem*, *Coningsbergensem*, *Trevirensensem*, *Tubingensem*, *Viennensem*, *Breslaviensem*, *Wirtembergensem* & *Herbipolensem*: ex quibus tanquam

Statu
Ecclesiasticus.

Opera
publica

Schote.

Studiis
celebres
viri.

tanquam ex multis Equis Trojanis innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id permulti, omnium artium genere instructissimi. testantur Linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ peritissimi, hic disertis Oratores, hic acuti disputatores, hic absoluti Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur: Geometras vero nulla Europæ vel Orbis Regio magis consummatos dabit. Taceo Medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus. Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur. Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad imperum valida, à Tacito; Immanes vocant Hegesippus & Plinius; Truces & Feroces Sidonius; Superbos Pausanias & Cassiodorus; Immities Appianus; barbari, Perfidi & Simulatores dicuntur à Cæsare: in summa feritate Versutissimi, natiq̃ mendacio, à Paterculo. Sincerius qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos & lætam bello gentem, sed minimè astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atque detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Item Julianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate, Ptol. II Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præsumpto Numinis metu, Germani Sacrificiis, ut scribit Cæsar, non student; Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt & quorum opibus aperte juvantur: Solem & Vulcanum & Lunam. Postea tamen, ut patet ex

Mores.

Tacito qui vixit sub Imp. Nerva, sibi alios quoque Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Jsidem & Matrem Deorum: item Alcim quendam. Idem Tacitus addit, hic quoque Velledam & Auriniam loco numinis fuisse. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram Matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hætenus, *Aerde*. At his nulla simulachra, Sacras quasdam mulieres, quas Fatidicas Tacitus, Vates vocant Agathias & Polyænus, eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus: quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus, ac circumvolutionibus futura prædicebant. Ælianus eos etiam per Aves, viscera, signa & omnia, futura prædicere, annotavit. Maximè vero Mercurium sive Teutamem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostiis, teste Tacito. In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Omnis vita in studiis rei militaris: neque Latrocinia ullam habere infamiam apud Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant: nec plagas exsugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudiisque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, ajunt Dion & Herodotus: levitas enim armorum & proceritas corporû, eos teste Tacito attollit. Eos mortis contemptores,

pet-

persuasione futuri in vitam reditus, apud Appianum legitur. Severa his matrimonia, singulis uxoribus contenti sunt: exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob Nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo Maritus, ac per omnem vicum verberare agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare (inquit Cæsar) fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud Germanos, inquit Tacitus, vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Major pars victus eorum, Cælare memorante, in lacte & caseo & carne consistit. Non alia pulte quam ex avena vivere, Plinius testis est: in egestate crudis contentos, Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam & superbibunt Lac vinumque merum. Cibi simplices, recens Fera, agrestia Poma, aut Lac concretum. Potus, humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitibus aut convitiis effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere recto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli probrum. Quod ad vestitum, Tegumen, inquit Tacitus,*

omnibus Sagum, fibula, aut si desit, spina confertum, qua refixa refibulatave distuluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculus testis. Idem Fœminis habitus qui & Viris. Tunica erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ: Feraurumque pelles in honore & usu fuere. Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiosè & cum laude exercent: & (ut vulgares omittam) spectatæ fundendi cudendique peritiam, spectatæ metallorum tractandorum scientiam & similes Artes. Hęc primum machinas tormentaque aenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit: prima horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium Artium asylum facta est, ut nullam elegantiore scientiam admiserit aut artem, quam non exornarit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis subministrat, Vina præstantissima, Aurum, Argentum Cuprum, Stannum, Plumbum, Argentum vivum, Vitriolum, Alumen, Colores pictorum varios, Lamellas, Frumentum, cunctaque Fabrilia ex Ferro & Cupro, aliasque Merces.

Opificia

Merces

Videtur.

Vestitus.

A a a

Hactenus

Regio &
una: di-
cta.

HActenus in genere Germaniam descripsi: postulat Methodus ut speciatim & per partes eam perambulem. Primo loco se offerunt in hac Tabula Comitatus duo, Membra Imperii in Circulo VII Vestfalica, Embdanus & Oldenburgensis. Comitatus Embdanus appellationem ab Vrbe primaria habet: nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob causam, quam quod Frisiis contermina. Non enim locum hunc *Frisii* olim, sed *Chauci* tenuere, quos duplices commemorant Plinius & Ptolemæus, Majores & Minores. Majores sunt qui Bremensem Episcopatum incolunt: Minores sunt Embdani & Oldenburgenses. Siquidem inter Amisim & Visurgim etiam Ptolemæus sedes illis constituit, cujus verba sunt: *Cauchi* Minores ad *Visurgim* amnem extenduntur, at Majores *Cauchi* ad *Albin* usque. *Chaucos* ita describit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero & in Septentrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui majores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis effusis in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum Natura controversiam, dubiumque, terra sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aqua circumdatæ, naufragis vero, quum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum Feris quidem dimicare contingit: omni procul abacto frutice. Ulva & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus. Hæc olim Chaucorum facies Ea nunc quantum ab illa*

mutata est? Hodie enim, quænam terra uberius præbet Mortalibus alimenta? non Incolis modo, sed vicinis, aliisque exteris? At olim quam informis, quam tristis cultu, adspectuque, quam misera Incolarum habitatio? Non Frumenti, non aliarum Frugum mentionem facit *Soli servilicat.* Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum arborum olim impatiens; nunc omne fere genus arborum producit. Non Pecudem habebant, non lactealebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum siquidem planum, & pascuis fœcundum, Naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi Armentorum & Pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis Butyri & Casei ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum quæstu & emolumento maximo ad varias regiones & per universam Germaniam deferitur: Quinetiam non obscure id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem Boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeo impinguescunt, ut exteræ etiam nationes iis potissimum delectentur. Postremo si cum Feris non dimicant: hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeo dives, ut regionum vicinarum ope indigere minimè videatur; imo multis usque adeo abundat, ut Equis, Bobus, Pecore, Carnibus porcinis, Lana, Butyro, Caseo, Hordæo, Avena, Frumento, Fabis & Pisibus, item Sale ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis aliisque remotioribus Populis communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III

Animalium va-
rietas.

379

anno c10 cccclxy cum variis Præfecturis hæc Provincia regeretur; Comitatus titulo auxit, totamque *Udaltricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Vrbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt *Embda* & *Aurichum*. *Embda* sive *Emdena*, vulgo *Emdden*, Vrbs hujus regionis primaria & Emporium celeberrimum ad *Amisiss* fluminis ostiũ, Portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opum, ædificiis publicis privatisque, & Civium multitudine omnibus non Germaniæ modo, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter ornamenta præcipua sunt Comitatus *Ædes sumtuosæ*, Templum magnificentum & Domus Prætoria. Mira hic omnium rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc Civibus, tam Portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua supra diximus) ubertas. Vrbs à fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est fluvius ad quem *Drusiana* fossa egressæ legiones Romanæ, latæque Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus 11 Annalium. *Aurichum* vrbs altera, Nobilium jucundissimus recessus ob *Silvas* & *Nemora*, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet mercaturæ vel opificio alicui deditos. *Arces* & *villæ* in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus est, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive ædificiorum splendorem sive platearum amplitudinem, sive Incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neque vero in his omnes rustici & agricolæ:

sunt & Mercatores, & Artificum varia genera; Nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt & hic duo alii Comitatus, qui *Embdano* Comiti subiecti sunt, *Esenensis* & *Ieverensis* à primariis eorum Opidis sic dicti, *Ieverensis* ditio trans *Iadam* ad Occasum sita est, continetq; pagos octodecim: ei Septentrionem versus qua se *Visurgis* in Mare exonerat, prætexuntur duæ *Insulæ*, *VVangeroga* & *Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esenensis* Comitatus ad litus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab occasu *Berumenfi* & *Auricensi* tractu: à Borea mari terminatur. Ejus Dominus *Hajo ab Huseke* anno c10 cccxxc quum petulantius vicinos infestaret, navesque *Bremensium* in *Visurgi* interdum spoliaret, mariaque vicina piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum *Bremensibus* pugnas quibus inferior fuit, quum *Esenam* confugisset, captus à *Bremensibus* *Edoni VVimmeke* Capitaneo *Ieverensi* traditus est. Qui eum sine cannabino diu tortum strangulatumque tandem frustillarim dissecavit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat nulla justa de causa repudiasset. Est quoque in hac Tabula Comitatus *Delmenhorst*. Et Dominia *Ezes*, *Norden*, *Aurick*, *Iever*, *Vredeburg*, *Ovelgunne*, *Rheyde*. Flumina hic *Amisiss*, *Visurgis*, *Iada* & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua: sed ad secretiora propria quadam & vernacula quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiosè exercent, aut agros colunt: aut mercaturam faciunt. Vestitus honestus: etiam rusticorum: ita ut ex vestitu eos pro opidanis quis duceret, Fœmineus sexus habitu multum ab aliis differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis argenteis deauratisque sphæculis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt.

Flumina.
Opificia.
Vestitus.

finunt. Caput ipsum in æstate reticulo ex rubri coloris serico contexto, argentoque deornato redimunt. Hæc autem capitium ex panno viridi induunt, quo totum caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adspiciendos præbeant: *Hatte* vocant hoc genus vestimenti. Palla siue vestis exterior, quæ à capite ad talos usque plurimis minutis que plicis striata est, argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigescit, ut exuta, etiam erecta consistat. Hæc constat ex rubro, interdum etiam ex viridis coloris panno.

Comitatus Oldenburgensis.

Regio & unde dicta.

Hæc de Comitatu Embdano: succedit *Oldenburgensis*. Comitatus *Oldenburgensi* impositum nomen ab urbe primaria *Oldenburgo*. Hunc tractum olim *Chauci* minores incoluerunt sicut & Comitatum *Embdanum*, ut supra diximus. Comitum autem *Oldenburgensium* ditio quam etiam hæc *Tabula* ob oculos ponit, ab Ortu ad *Vifurgis* ripam, *Provincias Stegingiam* (è regione *Bremæ* arcis *Delmenhorstæ* subjectam) *Stadlandiam* in quinque, *Butidiam* in septem *Parochias* tributam, & huic subjectam *Ieveriam*, *Frisiæ* partem, *xxi* *parochiis* insignem complectitur: ad Occasum *Amerlangiam* ad *Amisiam* fluvium porrectam, in medio *Morinos* habet. Ad *Boream Frisiæ* & *Oceano*: ad *Meridiem* diœcesi *Monasteriensis* terminatur. *Albertus Crantzius* in sua *Metropoli* lib. 3 cap. 15 scribit hunc Comitatum esse ex omnium vetustissimis: *Videkindum* enim *Saxonix Ducem* (qui vixit *Caroli Magni* tempore) inter hujus *Comites* nominat. lib. 11 cap. xxx. *Irenicus* tradit, urbem *Oldenburgum*, à *Carolo* instauratam, *Ecclesiamque* illic in honorem *S. Ioannis Baptistæ* dedicatam consecratamque ab *Adalgargo* *Episcopo*. In eo autem ipsum er-

Imperii sui rum. Urb.

rare puto cum *Ortelio*, quod hanc civitatem inter *Wandalicas* numerat, juxtaque mare eam describat. Hæc namque alia est ab illa in *Wagria* nempe, *Holsatiæ* regione. Hanc *VVandali Stavgard*, *Dani Brannesiam*, quique pro suæ linguæ proprietate vocavere, ut idem *Crantzius* asserit. *Laurentius Michaëlis* putat *Ambrones* (quos quondam cum *Cimbris* in *Italiam* profectos, & à *C. Mario* cætos, tradit *Plutarchus*) hinc originem habuisse, eorumque nomen adhuc extare apud *Gentem* quam *Amerlander* appellant. Idem de *Alanis Saxonibus* sentit quos ad stagnum *Alanum*, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis *Alanix* usque ad arcem *Oriam* habitasse credit, hodieque *Lengener* id est *Alani*: & *Avergenler* quasi *Vltralanos* vocari. *Arx Delmenhorst* ad rivum *Delme* anno *cio cclxvii* exstructa cum *lxv* annos in *Episcopi Monasteriensis* potestate fuisset, ab *Antonio Comite Oldenburgensi*, die *Palmarum* anno *cio cxcxlvii* tacita militum manu, summo mane superato aggere expugnata & occupata est, & *Præfectus* arcis *Hermanus* ab *Oer* in custodia servatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet *Andreas Hoppenrodus*, in suo stemmatum libro. Sed optimè de ea *David Chytræus* in sua *Saxonica* historia. Libet autem de *Chaucorum* moribus pauca hic *Coronidis* addere. *Gravissimus Scriptor Tacitus* ita de his scribit: *Populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit justitia tueri. Sine cupiditate, sine impotentia, quieti, secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrocinis populantur. Idque præcipuum virtutis argumentum est, quod superiores agant, non per injurias adsequuntur. Prompta tamen omnibus arma, & si res poscat exercitus, plurimum virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama.*

Abres Chaucorum.

Regio &
unde di-
ctâ.

Westphalia, quæ in Methodo nostra sequitur, unde nomen acceperit, opiniones variant. Nonnulli eam à Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliâ*: quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt: Malunt tamen alii à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquit ultra *Vifurgim* fluvium Orientalem plagam occupant *Oostvali Saxonos* cognominantur, ab *Oost* vento Orientali, & *Valem*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quæ in militaribus signis habuerunt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxonix appellatio permansit. Sic *VWestphali*, qui cis *Vifurgim* versus Occasum habitant, ab *West* Occiduo vento, nuncupantur. Alii denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen*, *Westphalos* dictos arbitrantur. Ea hodiè ab Ortu habet *Vifurgim*, ad Meridiem *Hassiæ* Montes, quos *Ptolemæus* *Obnobios* vocat: ad Occidentem *Rhenus* est, ad Septentrionem *Frisiam*, *Hollandiam*, *Trajectensem* ac *Transalananum* tractum respicit. Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, ut sunt *Poma* & *Nuces*. item *Glandes* quibus saginantur *Porci*. Fertilior est circa *Sufatum* & *Hammonam*: fertilissima ad *Paderbornam* & *Lippiam*. Ad *Amisum* vero quibusdam locis deserta. *Compascua* est *Monasteriensis* *Dioecesis*, item is tractus qui alicubi *Vifurgim* fluvium respicit. *Nemorosa* est per totam *Surlandiam*, & *Bergensem* *Comitatum*: *Metallis* non caret in *ditione* *Colonienſi* & *comitatu* *Marchico*: *Salinarum* etiam *fœcunditate*

alibi regio commendatur *Animalium domesticorum* numerosissimos alit greges, & potissimum *Porcorum* quibus abundat, qui *Principum* mensis ob pernas deliciares expetuntur. *Ferarum* quoque in *Silvis* affatim habet. *VWestphalos* *Carolus Magnus* cognomine, primus devicit & *Christiana* *Religione* imbui iussit. *Episcopatus* instituit, *Monasteriensem*, *Osnaburgensem*, *Paterbornensem* & *Mindensem*. Quis vero post *Carolum Magnum* rerum status per *VWestphaliâ*, quis rerum summæ præfuerit, an tota *Pontificibus* paruerit, non reperitur in *Annalibus*. Equidem in *Orientali* *Saxonia* erant *seculares Domini*, qui rerum tenebant *gubernacula*: primo quidem *Reges* de stirpe *Caroli Magni*, sub quibus tamè *Duces* *Saxonix* de genere *Vvedekindi* paullatim magis atque magis increverunt usque ad *Henricum primum* *Regem Romanorum*, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiam *Marchiones* *Saxonix* nati ex *Henrico Duce* *Bavariæ* *Fratre* *primi* *Ottonis*. *VWestphalia* vero quæ est *Occidua* *Saxonia*, quos habuerit *Principes* *seculares* illa tempestate rem cum *Episcopis* administrantes, omnino non legimus. *Sequenti* tamen ætate *Henricus Dux* *Leo*, & ante eum *Avus* illius *Luderus* *Dux* *Saxonix* inde *Imperator*, *VWestphaliâ* tenuisse leguntur. Nam ab eodem *Henrico* cum destitueretur per *sententiam* *Imperatoris* *Friderici I*, *Ducatus* *VWestphaliæ* *titulum* sibi *Archiepiscopus* *Colonienſis* vendicabat, tenentq; eundem *Duces* *Saxonix* *Inferioris* de genere *Comitum* de *Anholt*. Tenet & jam dictus *Episcopus* bonam partem *ejus* *Regionis*, maximè *Angriam*; cui nunc *VWestphali* parent. *luisque* *Nobilibus*, quorum fere *Mancipia* sunt, ac *jugum* *durissimum* sufferunt. *Sedes* hic olim habuerunt

Imperium
majorum.

Situs.

Cali
qualitas.
Soli fer-
tilitas.

Animalium
varietas.

runt

runt suas *Teutoni, Busasteri, Chamavi, Angrivarii, Longobardi, Dulgumni, Angili, Chauci & Cherusci*. *Teutoni* Melæ & alii, Ptolemæo *Teutones*: hi ab littore Balthico ubi sedes eorum antiquissimas Ptolemæus collocat cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in VVestphalia collocat, nomen dedisse existimantur. *Busasteri* *Majores & minores* Ptolemæo, Tacito *Bructeri*. Hos habitasse Monasterium scribit VVillichius. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo *Camani* ut censet Villanovanus. Ab his nomen Opidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum esse putat David Chytræus. *Angrivarii* versus Orientem ad Visurgim sederunt: ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippiensis, Ravenspurg Diephold & Diœcesis Mindensis sita est. *Longobardi* sed potius *Langobardi*, collocantur à Ptolemæo in hujus Provinciæ finibus in quorum extrema ora Bardevvicum fuit: sic & *Dulgumni* Ptol. *Dulgibini* Tacito, à quibus Opidum *Dulmen* in Diœcesi Monasteriensi, item *Angili* quos circa annum ccc cxi iv, in Britanniam trajecisse, & Angliæ nomen dedisse, tum ex aliis Historiis, tum ex Divo Beda Scriptore Anglo constat: *Chaucos* vero, qui *Cauchi* Ptolemæo *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni, *Chauci* Dioni, *Chayci* Claudiano: Tacitus à Frisiis incipientes, ubi nunc *Bremenensis* Diœcesis ad Visurgim & Albim usque pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in Catos usque sinuentur, obtendi scribit. Ad horum latus *Cheruscos* statuit idem Tacitus: ex quo ditionis eorum situs facile innotescit: siquidem Dion Historicus eos ultra Visurgim habitasse testatur, quod

ex Tacito etiam manifestum fit. Continetur autem hac tabula prima Westphaliæ, Comitatus Oldenburgensis, Hoya, Diepholt, vicinaque dominia. Cæterum VII Circulus Imperii Westphalicus sive Germaniæ Inferiotis III Ordinibus constat, quorum I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitatum liberarum. In primo sunt Episcopi *Paderbornensis, Leodiensis, Vltrajectinus, Monasteriensi, Cameracensis, Osnaburgensis, Ferdensis, Mindensis*. Abbates *Werdenensis, Stablonensis, S. Cornelis Munster, Echternakenensis, Corbei, Hervordensis*: & Abbatissa I *Essensis*. In II sunt Principes, Comites, & Domini: Dux *Clivia* & Comes *Marchia*, Dux *Iulia* & *Bergen*: Marchio *Badensis* Comes *Frisia Orientalis* sive *Embdanus*: Comes *Sein*: Comes *Dillenburg*: Comes *Vernenberg*: Com. *Manderscheid*: Com. *Weida* & *Ringelberg*: Comes *Meursensis*: D. *Brunchorst*: Comites *Steinsford, Benthem, Dortmund, Oldenburg*: D. *Ridburg*: Comites *Hoya, Diepholt*. *Seaumburg*: Domini *Spiegelberg* & *Vanenberg*: Comites *Arenberg, de Lip*, & Dominus in *Somer auss*. In XII qui est Civitatum liberarum sunt *Colonia, Aquisgranum, Wesalia inferior* (under *VVesel*,) *Marcondurum* (*Duren*) *Cameracum, Tremonia* (*Dortmund*) *Susatam, Duysburgum, Hervordia, Brakel, Wartburg, Lemgo vv, Werden*. Sed hæc hæc tenus flagitat ordo, ut nunc urbes & Opida VVestphaliæ explicemus. Sed cum de Diœcesi *Bremensi* hic nobis quoq; dicendum sit quæ etiam ipsius Tabulæ titulo continetur, intermissa parumper Westphaliæ descriptione, quam sequentibus Tabulis resumemus, pauca de hæc hoc loco subjungamus.

Bremensis

Regio &
unde di-
sta.

Soli qua-
litas.

Vrbes.

Bremensis Episcopatus vulgo *Stift Bremen*, cui ab Vrbe nomen est, trianguli Isoscelis figura, cujus latera fere æqualia sunt Visurgis & Albis Fluvii, in extremo anguli apice ad Peninsulam, cui a novo opere seu turri ad securitatem navigantium ibi extructa, nomen dederunt, coeunt: Basis vero est linea ab Esta flu per fines ditionis Luneb. & Verdenfis, paullo infra Alleræ in Visurgim se exonerantis, Ostium deducta. Esta enim fluvius Limes est Regionis Bremensis & Hamburgensis, quam a reliquo Ducatu Luneburgensi Sevena fluvius exiguus primum, & tamen tribus Oltiis in Albim influens, determinat. Huius ditionis non eadem ubique qualitas, non idem solo genius. Duæ enim oræ Diœcesios Bremensis extremæ ad Albis & Visurgis aggeres, admodum optimæ & Frugum ac Fructuum feraces sunt. Medius vero tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores usitatè transeunt, horridus & incultus sterilibus arenis, paludibus, & ericis consitus videtur. Itaq; pallio extenso Diœcesin Bremensem vulgo comparant, cuius duæ anteriores oræ, a capite seu Albis & Visurgis confluente, ad utriusque fluminis ripas ascendendo fructuosissimis agris & pascuis velut Holoferico prætextæ: reliqua latitudo levidenti filo, aut Canabi contexta sit. Domicilium hic olim fuit *Chaucis Majoribus*, qui a Visurgi Albim usque ad Hamburgum sedes tenuerunt. Metropolis *Brema*, *Phabiranum* Ptol. Pl. Appiano, Peucero & Irenico, vulgo *Bremen*. Vrbs Hanseatici fœderis ad Visurgim flu. elegans, opere, arte & natura munita; Plateis Vicisque insignis, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives. Forum habet amplum, in quo hebdomatim rerum victui necessariorum frequentes sunt nundinæ. Vnum fori latus

Metropolitana Ecclesia respicit; alterum Senatori adomus condecorat, fundamentem habens preciosum ac gratum, cellam nimirum vinariam ac publicam, in qua sub Præfecti gubernatione, Senatus Vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ cõmunis est multarum Wandalicarum & Westphalicarum urbium consuetudo, ut ad publica ferenda onera, Vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primum vicus fuit, crescente vero Religione Christiana vires & incrementa sumere cœpit, quæ Episcopis suis potissimum debet, a quibus Metropolitanica dignitate illustrata, Ecclesia Aquilonarium omnium Matrice condecorata & murorum ambitu cincta fuit. Episcoporum seriem in Ecclesiastica Historia M. Adami, vide. Est & *Stada* sive *Stadium* Archiepiscopatus Bremensis Civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxoniarum Urbium antiquissima. Est etiam *Buxtehuda* Opidum. Fluminibus lætatur hæc regio *Visurge*, *Albi*, *Flumina Esta*, quæ piscibus abundant, Anguillis, Murenis, Salmonibus, quos Bremenses ita Sale condire & fumo durare norunt, ut magno cum lucro Civium ubique cari grati & preciosi sint. Bremenses natura bellicosi, industrii & aliquantulum ad seditionem propensi. Literarum studia, artesque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venustate apud externos poliuntur: Minus alioqui in studia & studiosos propensi, Mercaturam libentius exercent. Ex amplissima negotiatione, & remotissima navigatione opes sibi acquirunt, Unde Cives pæne omnes vel Mercatores, vel Opifices & multi navium Architecti peritissimi sunt.

Vrbes.

IN nostra VWestphaliæ descriptione sequuntur vrbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliæ Metropolis, *Mediolanium* Ptolemæo, ut cenſet Pyrchaimerus, vulgo *Munſter*. Vrbs eſt omnium celeberrima & munitiſſima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Epilcopatuſ appellacionem vrbs Monasterienſis præbet, & ab inſigni Monasterio ibi fundato nomen appellacionemque ſortita eſt. Videndus Munſterus lib III *Cosmographiæ*. Hic magna retinctorum (quos Catapaptiſtas nominant) orta eſt factio, anno cto MXXXIII & ſequenti, undi que illius ſectæ hominibus eo tanquam ad acropolim conſluentibus tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite ſeditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio ſarcinatore, genere plebejo, ad omnia parato, ingenio, audacia, ſacundia, fraudibus ſupra reliquos omnes præcellente. Hic ſe Regem non eſt veritus prædicare. Epilcopus igitur vi ſibi debellandos hoſtes ratus, opibus Archiepilcopi Colonienſis, & Ducis Clivienſis adjutus, poſt XIV obſidionis menſem urbe ſua potitus eſt. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte incluſum, è turri ſuſpendi juſſit. *Suſatum* (*Soeſt*) vrbs Westphaliæ poſt Monasterium opulentiſſima ampliſſimaque, decem populoliſ diſtincta *Parœciis*. Primæva fundacione caſtrum ſeu præfecturam fuiſſe perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeque *Suſati* appellacionem natam, quod ob loci ſitusque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad caſtrum ipſum ſemper acceſſerit, ut à quotidiano incremento, *Suſatum* quali *ein Zuſatz*, ſit cognominatum. Complures pagos vicinos ſibi ſubditos occupat, olim

præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Burden* indigitant. Vrbs hæc nunc ſub Cliviorum Iuliacenſium ac Monteniſium Ducis clientela eſt, quum ante fuiſſet Archiepilcopi Colonienſi ſubjecta. *Wefalia inferior* vulgo *Wefel*, vrbs clara opibus, dignitate ædificiis & mercatura. Ad alterius ſuperioris differentiam quæ in ſiniſtro Rheni latere ſita eſt, *Wefalia* eſt dicta inferior. Ex præterfluente *Lippia* fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui ſiniſtrum ejus latus adluens, ſtatim Rheno conſociatur. Eſt *Wefaliæ* memorabilis miſericordiæ ara à Clariffimi viri ac D. D. *Henrici Oſiferii*, cognomento *Baers*, D. Cancellarii Clivienſis & c. parentibus conſecrata & poſita: *Gerontocomium* nimirum, ubi ſenio & ætate conſectis Viris vitæ neceſſaria liberaliſſimè ſuppeditantur: cujus annuos proventus Filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De *Oldenburgo* ſupra diximus, *Oſnaburgum* ſive *Oſſenburgum* inſignis Civitas, à Comitibus de *Engern* erecta, auctore *Hermanno*. Alii à *Julio Cæſare* hanc urbem inceptam eſſe perhibent, ut *Annales Saxonum*. Ferunt hanc à pellibus bovinis dictam, quibus vrbs hæc fuerat circumdata. Situ amœnam obtinet vallem amni que *Haſa* irrigatur, pinguem in ea coquunt *Cereviſiam*, *Buſe* vocatam. *Carolus Magnus* Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, *Widekind* etiam Arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque impoſito præſidio firmata, decem in Saxoniam Epilcopatus inſtituit, quorum præcipuum *Oſnaburgeniſem* eſſe voluit. Summè etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novæ *Scholæ* conceſſit in qua Græcæ & Latinæ litteræ à Viris doctis traderentur: ut ſcribunt *Munſterus*, *Hamelmannus*, & *Argentinenſiſ Chronica*, *Minda*, vulgo *Minden*

den urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, Pisces & alia commoda tentans; coquit bonam Cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initis ita scribit Munsterus: Cum *Widekindus*, primarius Saxonæ Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori Arcem suam ad fluvium VVesperam, ut in ea firmaret Episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, mea atque tua erit communi jure Arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex y factum est e, vocaturque Civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsperg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, Arcem in editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Colonensium domicilium, ut quæ jucunda simul & utilia venationis exercitia, Piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum* non inelegans VVestphaliæ Opidum situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc Opidum à præstanti commendat Cerevisia, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremoniensis. Hic Sacri Imperii Comitatus atque etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Urbs quondam à Trotmannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmundt* appellata est. Annales veterumque quæ existant Monumenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniensis exstructa est, duos olim Pagos

Veterem scilicet & Novum existisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedii sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hæc omnes Saxonicas Provincias subegisset, Ius Municipii accipere, paulatimque in Opidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, Colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatum translata est) *Conings-Hofs Landt*, & curtes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos Frumentorum annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Widenbrugge* & *Coesvelt* Suntque in hac Tabula Comitatus, *Lemgoov*, *Benthem*, *Lingen*, *Tecklenborch*, *Diepholt*, *Schouvenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt v Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymberg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasteriensis*, in quo sunt Præfecturæ, *VValbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*. Burggraviatus, *VVerne*, *Boholt*, *Ahus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienhuys* destr. *Cloppenburg*, *VWilhusen*, *Vecht*: & comitatus II, *Steenverdt*, *Gemen* & *Erfmarschalck Nortkercken*. *Osnaburgensis*, *Mindensis*, *Faderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. VVestphalia Stagnis, Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua: Flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Hastia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisim pertinent *Devvera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Montes in VVestphalia collesque plurimi, utpote *Baemberg* & alii. Nec desunt Silvæ, inter quas: *dat Henssterholt*, & *de Ayert* & *Holtmarckt*,

Flumina.

*Operapub-
blica.**Ratio gu-
bernandi.*

marckes, Teutoburgensis saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in V Vestphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopalem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis Turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem Divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum Templis, tum Monasteria, Nosocomia Xenodochiaque quæ Monasterii: & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum V Vestphalos ad Christianam Religionem vi compulsisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret; visum est illi ex re fore si diritate supplicii exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque iudices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia V Vestphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum sæpius in Silvis Magnates & non mediocribus fortunis Viros suspensos per fractis laqueo cervicibus vitam finisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usque ætatem continuatum fuisse illud iudicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellari, qui huic iudicio cum potestate præsunt, testatur. Sed hæc hæctenus. V Vestphalum se esse profiteretur Joannes Levvenclavius nobilissimus vir doctrina multa atq;

linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso à se toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissimè reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & proceræ staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur Incolæ, ac proverbio dici solet, V Vestphalos plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis niger & caseus: Carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ. eaque plerumque fumo duratæ: Imprimis pernæ quas etiam crudas edere Incolis non insuave est. Potus Cerevisia: opulentiores Vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum vero ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ se dedant Incolæ. Merces sunt Lapides statuariæ, ac ædificiis exstruendis aptissimi, Molares etiam ac Cotes: imprimis vero pernæ delicatissimæ vel Principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhythimici vulgo circumferuntur:

*Mores.**Virtus.**Opificia:
Merci-
monia.**Hospitium vile,**Cranck broot, dun bier, langhe mile,**Sunt in V Vestphalia:**Qui non vult credere, loop da.*

Bbb iij

Tertia

Regio &
unde dis-
ta.
Sunt.

Tertia & postrema VVestphaliæ Tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres partes graphicè delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem, Comitatum Marchiæ & Diocësin Coloniensem*. Eas, eo quo proposita sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis* sive *Bergensis* qui a Bergo ripensi Opido nomen habens, incipit apud inferiorem VVesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: Tempore *Henrici Aucupis* Rom. Regis, nempe anno cccxxxiv fuisse duo Fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt à rege Henrico, qui designavit eis in VVestphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnspærg, nominavitque illud *Volveshegh*: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, Opidis & vicis eam ornans. Alter quoque Frater, *Eberhardus* nomine, construxit & ipse Castellum, appellavitque illud *Aldenburg*. Crescentibus autem Fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex *Adolphum* in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit *Comitatus de Altena*. *Eberhardi* quoque terram sublimavit in Comitatum *Bergensem*: paullo post *Eberhardus* factus *Monachus*, tradidit Fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium *Dune* factus est *Abbas* in eo. Ab *Adolpho* & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus, Adolphus*, Is vero *Adolphus* cum nullam reliquisset prolem, cessit *Comitatus Bergensis* Filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti *Iuliacensi*. Post eum præfuit utrique ditioni *Filius* ejus *VVilhelmus*, & , post *VVilhelmum*

Imperii
ma, oru.

Gerardus, post *Gerardum* filius ejus *VVilhelmus*: atque huic successit *Filius* ejus vocatus quoque *VVilhelmus*, *Dux* primus *Iuliacensis, Bergensis & Dux Gelriæ*. Successit autem ei in his Ducatibus *Frater* ejus *Rainoldus* qui mortuus est anno *Christi* c10 ccccxxiii: mansitque post hæc tempora ditio *Montensis* apud *Ducatum Iuliacensem*. Sunt qui ajunt *comitatum Montensem* erectum eo tempore quando *Henricus Superbus* fuit depositus à *Friderico* i. Anno tamen *Christi* c10 cccxxxvi fecit *Carolus* iv ex *comitatu Marchionatum, & Filius* ejus *VVentzeslaus* sublimavit ad *Ducatum*. Hæc ille. Est hic *Imperiale*, sub *Montensis Ducis* tutela *Opida*: *Opidum Essendia*, in quo *Alfridus* i v *Hildefheimensis* Præsul Collegiatarum ut vocant *Virginum Vestalium* ex paternis facultatibus fundavit *Cœnobium*, ut sub *Abbatissæ* educatione l i i *Virgines* alerentur, & xx similiter *Canonici* sub ejus loci *Decano*, *Canonicam* viverent vitam. *Afyli* *Privilegio* *Abbatia* gaudet, & locus in ea maximè *die Borch* nuncupatus. *Villæ* aliquot vicinæ, ejus subsunt dominio. *Ecclesia* ibi perelegans in qua *Tabula* exhibetur visenda *Brunii* illius *Agrippinatis* opus. *Ager* *Frumenti & Tritici* præstantissimi ferax, unde candidus *Essendia* panis in pretio est. *Opidani* *Negotiationem* etiam remotam, alii *Artem* *Textoriam, Fabrilis* complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur *scolopeta*. *Fontibus* abundat & atro *carbonario* *Lapide* quem territorium vicinum suppeditat, potissimum vero qua *Steltium* est, ad *Ruram Amnem* *Opidum*. Est & *Dusseldorpium* à *Duselo* amne cognominatum. Atque *Præfecturæ* xx, *Blanckenborch, Leuvenberch, Huickesvva- gen, Bornfeldt, Salingen, Lantzbergh, Dusseldorp, Steimbach, Byenbach,*

Comitat.
Marchia
Impe-
rium
maiorum.

Opida.

Byenbach, Meysenlo, Medmam, VVindec, Sybergh, Nuvven-
borgh, Portz, Lulstorff, Monheym. Angermondte, Erver-
feldt, Borc. Sequitur Comitatus Marchia, vulgo Marc.
Hunc & Ducatum Bergensem Ubii olim infedisse vi-
dentur, de quibus infra plura. Cæterum Comites Al-
tena, eo titulo contenti fuerunt, usque ad Adolphum
Comitis Friderici Altena & Montis filium, qui cum
Marck sibi parasset, se Comitem de Marck vel Marchiæ
inscriptis, gessitque insignia circiter annum CIO LIII tem-
pore Wichmanni Comitis Cliviæ. Est autem Mar-
chia Comitatus in Westphalia amplissimus a Lippiæ
amnis ripa versus Occasum multis insignibus, Opidis,
Hamone, Unna, Susato, Tremonia, VVerdena & aliis florens.
De Susato & Tremonia supra egimus. VVerdena in west-
phaliæ aditu, ad Ruræ amnem in ditione Marcken-
si Opidum, occasione Cænobii, a S. Lutgero ibidem in-
stituti, initium habet, a Gulielmo de Hardenberg XLII
Cænobiarcha anno CIOCCCXVII excitatum, & ab En-
gelberto Comite Marcken- si Civitatis privilegiis quibus
etiamnum gaudet, donatum. Opidani rem pecu-
ariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent læ-
tos & compascuos, Montes præaltos & Silvosos, in
quibus incredibiles Porcorum greges oberrare quando-
que videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus
sufurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commodita-
tes haud mediocres percipiunt, unde Piscibus, & sapidis
pinguibusque abundant Anguillis. Sunt autem in hoc
Comitatu Præfecturæ XIV. Iserenloe, Huerde, Altena, Boc-
kum, Svvarthenberg, VVetter, Ham, Svverten, Lunen, Hunna,
Nustat, Blanckenstein, Raede, VVerden, Camen. Comprehen-
duntur etiam hac Tabula Comitatus VValdeck, Nassau &
Dillenburg, Seyer, Siegen, Limburg, Altena in Comitatu Mar-

chiæ, Aernsberg, qui subest Episcopo Coloniensi, Kuning-
stein, Hanau, Isenberg, Restat in hac Tabula Diæcesis Colo-
niensis, vulgo Stift Colln, cui ab urbe primaria nomen. Hanc
olim coluerunt Ubii: quorum sedes primum fuisse vi-
dentur trans Rhenum ditione Marchia & Bergen-
sibus Principis propria: sed a M. Agrippa in citerio-
rem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone
constat. Horum ditio a Confluentibus incipiebat, ac
etiamnum incipit. Dicuntur & Agrippinenses Tacito Hi-
stor. v. Verisimile sit nominis Ubiorum vestigiū ser-
vari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius) quem Tuisch
vulgus nominat, olim fortasse te Ubisch, & contracte Tu-
bisch, atque inde Tuisch, ubi nobile exstat & vetustum
Cænobium, olim præsidarium munimentū a Fl. Con-
stantino constructum, & Divitense nuncupatum. Ne-
que veri dissimile videtur nobilem illam primi ordinis
sacerdotio aram, a Tacito non semel memoratam, eo lo-
co exstitisse, apud quā Segimundus (qui perperā Straboni
Semiguntus vocatur) Segestæ Sicambrorū Principis Filius
sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione Ger-
maniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, virtas
abrupisse Tacitus scribit. Metropolis est Agrippina Colo-
nia Tac. COL. CLAUD. AVG. Agrippinensium in anti-
qua inscriptione, quæ exstat in Aldi Orthographia: &
Col. Agrippina Ubior. in nummo Claudii: Col. Agrippina
Ubior. Logio XIX in nummo Vitellii: Agrippinensis Legio
est apud Prolemæum: & Agrippinensis Colonia apud Sueton-
ium & Plinium. Hodie Colln incolis: Cologne Gallis.
Coloniam dictam quidam fabulantur a Colono Tro-
jano: alii, quod Romanorum fuerit Colonia dictam
volunt: Cornelius Tacitus de ea re scribit in hunc
modum: Agrippa quo vim suam socijs quoque nationibus
ostentaret.

Diæcesis
Coloniensis.

Vrber.

ostentaret: in Opidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam Avus ejus Agrippa in fidem acciperet Ergo utrumque nomen Agrippina & Colonia huic urbi ab Agrippina muliere datum est atque ex eo tempore Colonia Agrippina, Cives vero Agrippinenses dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis: Galli, Childerico Rege ductore, anno Domini ccccxii iis omnibus profligatis & pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis tempora suis habenis moderati sunt. At vero anno ccclxxi Otto Imperator Aug. Coloniam armorû strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis Civitas existit. Vrbs ad sinistram Rheni ripam sita, ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegancia excellens, Templis celebris, Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta, Plateis, Vicisque insignis, Hortis Pomariisque hilaris, Mœnibus Turribusque valida, duplici fossa cineta, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives, Mechanicis Artibus nobilis, Academia & studiis liberalibus illustris atque opulentia sua plerisque Germaniæ Civitatibus anteponenda. *Novesium*, aliis *Novesum*, *Nuesum* Ptolemæo: Marliano *Nussia*, vulgo *Nuys*, in signe Diœcesios Colonienfis Opidum, iv Milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem Vbiis proximam

constituit & in ea *Novesium*. Hæc vrbs a primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec Fortuna minus propitia, alveum Rheni immutans, urbemque non longo spacio adspiciens, brachium ejus usibus reliqu erit. Sunt præterea in hac Diœcesi Opida & Civitates aliquot egregiæ, utpote *Andernacum*, cujus meminit Ammianus qui sub Iuliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter Montes. *Bonna* sita in planicie amœna, ubi montes Rhenenses qui a Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescent. *Soncina*, non ignobile Opidum, & *Brula* vicus. In Episcopatu Colonienfi Præfecturæ decem *Arnsberg*, *Fredeborch*, *Bylstein* prope Brilen ad Orrum *Medebach*, *Fredehardeskirchen*, *Hovesstatt*, *werle*, *Nehem*, *Balue*. *Domina Wildenborch*, *Homburg*, *Hachnberg*, *Hardenberg* Colonie porro Urbis Politia florentem Reipublicæ Romanæ gubernationem adprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulium, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Justitiæ Baculum, Fascium loco uti vulgo existimatur, receptum: si Tribuum Ordines: si Civilem Senatorum Auctoritatem observes, quasi effigiem & vivum quoddam Simulachrum Romanæ Urbis hanc Agrippinensem videbis Rempublicam. ut non immerito, nativo quodam Iure, Romanorum dicatur Colonia, Sed hæc hæctenus, ad alia transeamus.

Ratio
guber-
nantis.

IN hac Tabula quæ *Comitatum Muercensem* una cum Regionibus, Urbibus & Fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphicè delineatum exhibet: eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus: has videlicet: primum *Comitatum* ipsum *Muercensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muercensis* sive *de Muers*, vulgo *Graeffschafft Muers*, ab Opido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad Ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem: ad Occasum Gelciam: qua Meridies est Diœcesim Coloniensem & Ducatum Iuliacensem: qua Septentrio Clivensem. Ager utcumque fertilis Frumenti, ac pascuis lætus. Opidum hujus Comitatus est *Muers* quod regioni nomen suum communicat, è regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Et hæc de Comitatu Muercensi, ad Ducatum Clivensem venio. *Ducatus Clivensis* appellationem traxisse creditur a *Clivis*: exstatque ejus nominis Opidum de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis Collibus exstructum. Terminatur ab Ortum Ducatu Bergensi, Comitatu Marchiæ ac Westphalia, a Septentrione Comitatu Zutphanienti, Trans-Italano Tractu, ac Bavaria: ab Occidente Gelcia & Leodiensi tractu: a Meridie Colonienfi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet: Agro fertili Frumenti, ac lætis pascuis Varii generis videre hic est Animalia: atque a libi Feras varias, Apros, Meles, Vulpes, Lepores, Cuniculos. Cervos, Feles, & Equos silvestres: Palumbium aliarumque Avium frequens Aucupium, in primis Perdicum Turdorum, & Coturnicum: Anates innumerabiles, om-

nium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Ælium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum a Pipino & Catolo Martello ea parte Baraviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ordine *Theodoricus*, *Remhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Baldwinus*, aliique usque ad *Ioannem* qui ab *Ælio* fuit xxvii. In hoc desuit familia. Cõdpratus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus familiæ *Adolphus* qui in Cõstantiensi Concilio a *Sigismundo* Imperatore *Dux Clivia* dictus est. Habet autem Ducatus iste in ora Gallica Opida ista: *Xantum*, *Santen*, Opidum in sinistra Rheni ripa, olim *Trajana Colonia Pighio*, *Vetera Pyramio*, & plerisque aliis: vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur *Tophus Lapis Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. *Burichum*, *Burich*, Opidulum è regione *Wetalix* situm, felici agro & lætus pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve* Provinciæ caput est Opidum celebre & vetustate summa non procul a Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in Insulam incipit redigere. Cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Nomen ei *Clivia* quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rhenum panditur. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc Opidum ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium Collium, quadrata Turris præalta lataque, cum Arce longè conspicua, quam tiradunt a *Cajo Iulio Cæsare* bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis

Comita-
Muer-
censis.
Situs.

Opidum.

Ducatus
Clivensis
unde di-
ctum.

Situs.
Aris
gemovicis
Asma-
lium va-
rietat.

Soli fer-
tilitas.
Impe-
rium
Majoram

Opida.

tis adversus Germanos, Quod ipsum in atrio Palatii Majoris Principū iussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB. VRBE. DCXCIIIX. C. IVLIVS. DICTATOR. HIS. PARTIBVS. SVBACTIS ARCEM. CLIVENSEM FVNDAVIT. Nunc Illustrissimis Iuliacensis, Clivensis & Montensis inclyta sede, Collegio Ecclesiastico, & amabili Incolarum humanitate memorabile est. Situ peropportuno excellit, inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, læta virentique gramine tecta, quam longissimè patet prospectus; potissimum vero è Turri altitudine conspicua, quæ a cygno versatili ventorum indice nomen habet. *Calcaria* Opidum in Insulâ Rheni & Belgica Batavia a Comitibus Clivensibus, primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugium ab incursionibus Colonensium ac Gelrensiū vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebantur. Nomen accepit ab antiquissimo Castro *Calcar*, a quo trans Insulam hanc ad ulteriorem Rheni ripam erat trajectus. Lanificio & coctione Cerevisiæ quæ istincè ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Supra *Calcariam* loco quem vocant hodie *Auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum ponte junxisse, quum a veteribus *Castris in Marsos* tenderet, quos nunc vocamus *Trventanos* mutato nomine, tametsi Opidulum *Otmaersen* veteris appellationis ferret vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadem parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum iuxta *Lobecum* vetustam arcem, quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursus nobis sonat, & *Eck* angulum significat: ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labès. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in Descriptione Westphaliæ, *Duisburgum*, sive *Tentoburgum*, veteris Ger-

maniæ Opidum ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum historiarum etiam Monumenta declarant. Ob Nundinas etiam celebres negotiationesque Mercatoribus frequentatum fuisse, indicant Rerum Flandricarum Scriptores. *Embrica* incolarum & ædium frequentia, & Schola, quam optimè instituta concinnū; vulgo *Emmerick*, *Afsciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Nevenarius docet. Atque hæc de Clivia restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus* vulgo *Iuliers*, seu *Gulick*. Nomen illi ab Opido *Iuliano*. Situs est inter flu. Rhenum & Mosam, idem pæne qui Cliviæ, nisi quod hæc Septentrionalior, ille Meridionalior sit. Congregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis Aër bonus & salubris: Ager utcumque fertilis Frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *Waid*, quæ Accolis magnum quæstum reddit: estque *Pascuis* lætus, Vinum vero haud gignit. Sunt hic permulta domestica Animalia, & imprimis Equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotsfridi Bilionei fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno 1100 cccxxix a Ludovico Imperatore in Marchionatum evehctus fuit, ac deinde xxx post annis a Carolo IV in Comitatus Metensibus fuit erectus in Ducatum, id quod Cuspinianus sub titulo huius Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux *Gulielmus IV*. Huius filius *Gulielmus* Patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. Hic quum improlis obiisset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoque mortuo sine hærede relicta eius uxor Affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis

Ducatus
Iuliacen-
sis.
Situs.

Aeris
temperies
Soli ser-
tilitas.

Animalia
sunt a-
nima.

Impe-
rium
Majorum

census & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est
Gulielmus Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque
 filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione successorē.
Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicā Filiam suam tra-
 didit uxorem, Ducis Clivenfis unico Filio *Ioanni*: sicq:
 tres Ducatus, Bergensis, Iuliacensis, & Clivenfis in unam
 redacti sunt ditionem. Genuit autem iste *Ioannes* filium
Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem,
 junxit tribus Ducatibus, Clivenfi, Iuliacensi & Bergensi,
 sed excitato bello Anno *MDXLIII* victus a *Carolo V.*
 sua ditione spoliatus, fuit, ac deinde rursus ea certis con-
 ditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore
 Filia *Ferdinandi Rom. Regis*. Primaria ejus Vrbs quæ &
 Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum* vulgo *Gulich*, cujus
 etiam in Itinerario meminit *Antoninus*, sitū est ad Ru-
 ram fluvium. Opida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*,
 vulgo *Duren* Civitas ex eo tempore illustrior & notior
 facta, quo gravissimam *Caroli V.* obsidionem pertulit.
Monasterium Eypheleæ Opidum antænum inter Montium
 convalles haud procul ab *Ervatis* fluvii fontibus; *Euskirc-*
hia, *Berchemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, a magnifico castro
 quo munitum est, *Grevenbroeck*, *Sladbach*, *Dalen*, *Vassen-*
berch Opidula sunt. Arces frequentissimas habet, quæ
 Nobilibus & Equestribus familiis nomen dederunt, *Pa-*
lant, *Meroden*, *Rensschenberg*, *Nesselroden*, & *achtendonck*, Est
 etiam *Baronatus VVickradiensis* Arcem habens munitissi-
 mam, *Quadorum* sedem. In hoc ipso tractu sita est urbs *A-*
quensis, *Aquisgranum* recentioribus, *Vetera* *Ptolemæo*, in
 qua *Legio xxx Ulpia*: sed apud *Antoninum* est *xx* & *Legio*
xxx Ulpia: aliis huic loco vicinus. *Lhuithprandus* *Grani*
Palatinum vocat: *Rhegino* *Thermas Grani* & *Aquis Pala-*

tium. Sæpius etiam *Aque* simpliciter ab illius sæculi scrip-
 toribus nuncupatur vulgo *Aken*, Germanis *Ach*, Gallis
Aix, dicitur. Vrbs est nobilissima; Aëre fruitur saluber-
 rimo, agroque gaudet pulcherrimo, quamquam quod ad
 ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ
 nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque
 tam intra urbis Mœnia, quam extra, è terra erumpenti-
 bus aquis natura calidis habet, multisque ac variis mor-
 bis adprimè utiles. Estque hæc urbs sede *Caroli Magni*
 qui hic obiit & sepultus est, celebrata. Fluvios habent hæ
 regiones præter *Rhenum Ruram*, sive *Roram* qui ad *Vbio-*
rum Opidulum, *Roeroort*, quod finem *Roræ* sonat, *Rheno-*
miscetur, ubi videre est duorum fluminum concurren-
 tium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride il-
 lud subalbum apparet. Et quidem usque adeo tortuo-
 sus est *Rora* tantisque ambagibus fertur, ut propemodū
 ipse *Mæander* videri possit: tam autem violentus est, &
 vehementi cursu fertur, ut quandoque per arva viam
 rumpat, adeo ut brevi temporis spacio duo vel tria iuge-
 ra alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra paul-
 lo post solum quodcumque inundat, calculis implet, at-
 que corrumpit: *Nersam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Dufelium*,
Erffat, *Nirsi*, *Vornium* & alias. Nec Silvæ desunt, inter quas
 illa quam *Tacitus* *Saltum Teutoburgensem* vocat, *Duisbur-*
go vicina, quod cingit plusquam medium quibusdam in
 locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus di-
 stans, vastissima est & amplissima; in qua innumera *Feræ*
 conspiciuntur. Rivulos habet plurimos, & limpidiissimos:
 Montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque
 vestiti. Sed de his hæc tenus.

Vrbes &
opida.

Regio &
unic di-
cta.

L *Eodiensi Diœcesi* nomen ab Urbe primaria *Leodio*, Huic vero a cæsa Legionè Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat *Hubertus Thomas Leodius*: ipsi quoque Indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alii exstimant nomen habere a rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe Milliaribus ortus, intra Urbem Mosæ commiscetur; Vulgo *l' Eveschè de Liege*. Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis; ad Austrum comitatus Namurcensis, Longitudo ejus Milliarium Leodiens. xxxi: Latitudo xv. Aëre gaudet purgato, temperato & salubri: Agro amœno, fertili, omnibus rebus affluente, in primis versus Boream, qua Brabantia contermina: ibi Frumenti & omnium generis Fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam Vini. Versus Meridiem vero, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, Montibusque asperior: & Nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Gallia, auctore Cæsare maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior: intus autem & in visceribus, habet Ferri & Plumbi, atque etiam Auri optimi Fodinas, sed Auri parciores. Sunt etiam in Montibus Lapidicina ex quibus in Magnarum sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur: & varii coloris eruitur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis Montibus, atque etiam sub ipso Mosæ alveo magnis cavernis excavato petuntur, atque in Provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulis annos excedente summam centies mille ducatorum.

Sicut
C. li
qualitas.
Sunt fer-
tilitas.

Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon de Liege*: Is ubi se mel ignem concipit, paulatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit: Calor ei vehementissimus: quo fit ut Leodienses tria sibi præ aliis gentibus arrogant: Panem pane meliorem: Ferrum ferro durius: Ignem igne calidiorem. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt, Anno c10 cxc1x, a quodam peregrino, qui Fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Omni præterea Pecorum genere abundat regio: nec defunt Silvæ, opimas quæ præbent Venationes, jucundaque Aucupia: Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt a S. Materno Patavino, primo Tungrensium Episcopo circa annum Domini Centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodii est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum cccxc1x, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & Civitatem istam una cum aliis Opidis vastassent) a S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit: mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui Anno septingentesimo decimo tertio, eam Leodium transtulit, ubi etiam nunc visitur. Porro a D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora lxxii Præsules a Guicciardino numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperii, Dux Bovillionensis, Marchio Francimontii, & Comes Lotensis & Hasbania. Veteres hujus Episcopatus Incolæ fuerunt *Eburones, Tungri, Centrones, & Ceresi*. Occupat jam magnam Lotharingæ antiquæ partem, continet namque sub nomine Leodiensis Diœcesis, Ducatum Bovillionensē: Marchionatum Francimontii: Comitatum

Anima-
lium vs-
sua.

LEODIENSIS
Dioecesis

Mharia Germanica
1 2 3 4

Vrbes.

tum *Hasbania*, aut (*Haspengauvv*) & *Lotensem*: multasque Baronias, ut vocant. Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiae pareret, xxiv Urbes muris munitæ & ciro 1000 pagi templis turrigeris ornati, multæq; Abbatiae & Dominia. Urbium nomina hæc sunt: *Leodium*, *Bolionium*, *Francimontium*, *Loots*, *Borchvovorm*, *Tungri*, *Hojum*, *Hasselt*, *Dinantum*, *Masacum*, *Stochum*, *Bilsenum*, *S. Trudonis*, *Visetum*, *Tunum*, *Varem*, *Beringum*, *Herck*, *Bree*, *Pera*, *Hamontium*, *Sineium*, *Fossa* & *Covinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum*, Incolis *Liege*; Teutones *Luyck* & *Luttich* vocant. Urbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfecta Legione una Romanorum, cum v cohortibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. v. Commentariorum suorum de bello Gallico prolixè refert. Alii Urbem arbitrâre esse novitiam, conditam a D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissimè ex Monumentorum quorundam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam* & *Legiam* influunt Urbem alia aliquot Flumina, *Utes*, *Veses*, *Ambluarus*, ex Silva Arduenna orti. Sunt & Fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Urbs ipsa laxa est, Montesque & valles aliquot complectitur; Ambitus ejus est iv Italicorum Milliariam. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum a Cardinali Erardo Leodiensi. Publicis vero Templorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes supe-

rat non modo Galliae, sed etiam Germaniæ utriusque civitates. Octo in ea sunt Tempia Collegiata, in quibus divites admodum Canonici: Splendidissimum vero est Templū D. Lamberti, qui tutelæ præest civitatis. Templum hoc Cathedrale est: cujus Episcopus totius ditioris & Diœceseos Princeps, Canonici Consiliarii; sed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non sit aut nobili prognatus stemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus; licetque Canonico (nisi in sacerdotum numerum fuerit cooptatus) resignare beneficium, uxorem ducere, aliud quodvis munus suscipere. In hoc Templo multa admodum sunt vasa magni pretii, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia, statua est D. Georgii ex puro auro, quam Carolus Burgundiæ Dux consecravit. Sunt & quatuor Abbatiae perquam opulentæ, & Bibliothecis instructissimis exornatæ. Parœciæ intra urbem sunt xxxii cum Ecclesiis totidem. Atque ex his apparet, non immerito a Petrarcha olim scriptum, *Vidi Leodium, insignem Clero locum.* Episcopus jus habet titulumque Principis: tanta tamen libertate & tot privilegiis concessis Civitati, ut pœne libera videri possit. Habet enim suos Consules, Scabinos, Magistratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeo ut observatum sit, uno eodemque tempore Leodii ix Regum Filios, xxiv Ducum xxix Comitum litteris artibusque humanioribus operata navasse; præter Baronum & aliorum Illustrium Virorum liberos, qui plerique omnes Canonici erant Templi D. Lamberti. *Bolionium*, *Bouillon*, Castellum est quarto *Ivoys* milliari, decimosexto a *Leodio* in Montis vertice mirabili artificio exstructum: sedes Ducum *Buillonensium*. Ab hac nomen habuit *Gotefredus* Dux Lotharingæ, qui anno cixxvi in Concilio generali

generali celebrato Claremontii in Arvernia, una cum Fratribus Eustatio & Balduino sacram militiam suscepit adversus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore Illustris ac verè generosus Heros, ut esset ad militiam illam expeditior, Sperto Episcopo Leodiensi Ducatum illum vendidit, majore gloria vendentis quam ementis. Hujus virtute anno 1100 capta sunt a Christianis Hierosolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hierosolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Christiani pectus) se auream coronam aut Regium titulum eo loco suscepturum, in quo Servator humani generis coronam spineam tulisset. *Francimontium* olim Opidum fuit muro clausum, nunc muris disjectis patet: in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum exstruxit. Abest Leodio IV milliariibus, estque titulo Marchionatus insignitum. *Tuini* (pagus hic est Francimontio proximus,) Metalla sunt plumbi optima, & in montibus vicinis Lapidinæ Marmoreæ. *Tungri* tribus mill. absunt a Trajecto Mosæ, (*Maastricht*) totidem a Leodio: Civitas eorum *Tongerren* hodie appellatur, sita ad fluvium *Lecher*; nomen habet a Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenū trajecerunt, & has sibi delegerunt sedes. Vrbs est omnium Brabantia Civitatum antiquissima. Ab hac urbe usque Lutetiam Parisiorum iter est Mill. Ital. CC quod totum iter lapide constratum fuit, exstantibus etiam nunc ejus viæ reliquiis manifestissimis. Argumentum summæ antiquitatis est Templum Herculis intra urbem, cujus statua ante portam etiam hodie conspici potest. *Hojum*, *Hoy*, habet appellationem a rivulo impetuosissimo qui hoc lo-

co in Mosam præceps fluit, distat Leodio V mill. Quarto milliari a Leodio ad Denerum Opidulum est *Bilsen*, & extra illud pagus *Munsterhilsien*, Tertio milliari a Tungris urbs est *S. Trudonis*, vulgo *Saint Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur sedes, quorum frequens apud Iulium Cæsarem mentio. Vno milliari a Leodio pagus est *Ebure*, quæ Eburonum caput fuisse creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœcesi accessisse ex donatione Pori, cujusdam Lovaniensis Comititis, scribit Placentius. Reliqua opida brevitati studens omitto. Fluminibus undique rigatur hæc regio, quorum maxima pars Mosæ miscetur: suntque *Legia*, sive *Legio*, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Vesera*, *Ul*, *Voer*, *Urt*, reliqui per Demeram ad Scaldin deferuntur: uti sunt *Ratbeck*, *Stimmer*, *Herek*, *Hesp*, amnes limpidissimi, qui Piscium fluvialium genus omne abunde subministrant. Fons hic fuit de quo litigant inter se Viri docti. Alii contendunt esse adhuc intra urbem: alii (quibus adsentitur accuratissimus Scriptor & qui hujus rei fidem singulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, se sequi milliari a Limburgo, V mill. a Leodio, VIII a Tungris, juxta *Spa* vicum, in Nemore quodam amœno & jucundo, parte *Silvæ Arduennæ* Huius fontis mirabilis efficacia in morbis desperatissimis, Phtisi, Hydrope, Febrisibus atq; aliis. Montibus etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinæ, de quibus supra. *Silvis* etiam passim umbrosa: *Arduennæ* portiones sunt *Silvæ Iulio Cæsari* celebratissimæ. Eius Portiuncula Comitatu Namurcensi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque hæc hæc tenus de Diœcesi Leodiensi: nunc ad reliqua pergamus.

Fluminibus

Montes.
Silva.

W A L D E C K C O M I T A T V S.

Qui hanc Tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers a Corbach, duos Nobilium Ordines sub Comite VValdeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum Feudo Comiti adstrictum; Hos ergo Ordines cum nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus Tabulæ insunt, indicabo.

Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Uirmundt, Meissenburg, Gogreben, Zertzen, Volmerichausen, Dalvwig, Eppe, Rodehausen, Reen, Sconstat, Hertzinghausen, Trvist, Hanxleden, Greismar, Roman, Dorfelt.

Stemmata Feudatariorum tam extra quam intra Comitatum: Witstein, Reiteel, Spiegel, Calenberg, Westfal, Canstein, Malspurg, Lebenstein, Mengersen, Mescheden, Beinenburg, Papenbeim, Wulfft, Volkenbergh, Urf.

Regis &
unde di-
cta.

AD Mercatorem redco, apud quem sequitur
VValdeccia vel *Waldensis Comitatus*, vulgo *De*
Grafschaft Waldeck. Nomen habet ab urbe
Waldeckia: estque *Hassia* non minima pars.

Situs.

Conjacet illi ad Orientem quidem *Hassia*: ad Septentrionem *Episcopatus Paderbornensis*: Occidentalior pars *Diœcesim* respicit *Coloniensem*. Longitudo & Latitudo *Comitatus* est vi milliarium. Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix: Frumentum profert magna copia & Vinum: Metalla gignit varii generis, *Aurum*, *Argentum*, *Æs*, *Ferrum*, *Plumbum*, *Argentum Vivum*, *Alumen*, & *Salem*. Circa *Wildungam* enim inibem, arcemque *Eisenburgum* pleraque hæc è *Terræ* visceribus rara felicitate effodiuntur. Sunt & *Saxa* grandia, fossilia, (qualia in *Episcopatu Leodiensi*) ad ignem idonea: *Germanis Steinkolen*, his ignem focumque tamquam carbonibus fovent. Varii generis producit *Animalia*, magnamq; in *Silvis* *Ferarum* copiam, quæ ad venationes frequentes *Incolas* extimulant. Originem autem *Comitum Waldeccensium*, a *Widichindo* Comite in *Snalenberg*, quem *Carolus Magnus* *Ecclesiæ Paderbornensis*, à se primum fundatæ, *Advocatum* id est, (si vera est *Advocati* interpretatio, quam *Iac. Meyerus* alii que afferunt) *Civitatis Principem* constituit, arcessunt. Quod jus ex posteris quidam *Widichindus* Comes *waldeccensis*, cum *Friderico Barbarossa* in *Asiam* profecturus, acceptis c c c *Argenti Marcis*, collegio remisisse scribitur. Nec vero continua superiorum *Comitum* familiæ series adnotata, quod sciam, exstat. Itaque ab *Henrico Ferreo*, qui *Corbachiam* antea liberam, *Imperio* *Comitum* primum subjecit, series ad nostra tempora deducta adseribitur. *Henricus Ferreus* *Arcis* *Laudojæ* conditor, *Cor-*

Anima-
liam va-
rietas.
Imperii
Majorū.

bachiam anno c i o c c c l x v i die x i *Martii* oppressam, sibi parere coegit. *Henricus*, *Fredericum* *Ducem Brunsvicensem* electum *Imp.* ad *Frisliariam* interfecit anno c i o c c c c, uxor *Elisabetha Bergensis*. *Henricus* cœpit anno c i o c c c c x sexennale bellum cum *Pattibergis*, finivit c i o c c c c x v i i i. *Patrocinio* *Ludovici Hassiæ Principis* se primus subjecit anno c i o c c c c x v i i i *VVolradus* Comes a *Waldeck*, ab *Episcopo Moguntino*, *Frisliariæ* & aliis quæ in *Hassia* tenet *Opidis præfectus* c i o c c c c x x i i i. *Philippus* i i *Philippi* i. filius, *Vxor Anna* filia *Joannis* i i *Ducis Clivensis*. *Wolradus* i i *Pius*, doctus & humanus: *Præses* colloquii *Ratisbonensis* anno c i o i c l v i, mortuus c i o i o l x x v i i i. *Iosias* natus anno c i o i c l i i i i, mortuus c i o i c l x x x v i i i *Christianus & Wolradus*, *Comitis Iosia* *Urbes* filii. Ad dignitatem autem *Officii Imperialis* quod attinet, inter i v *Servos* seu *Milites Imperii*, *Comitatus* hic primus numeratur: Sunt enim *VValdec*, *Hirten*, *Fulchen*, *Arnsperg*, *Rabnavv*. *Vrbs* *primaria VValdeccia*, vulgo *VValdec*, quæ regioni nomen dedit, *Arce* prædita, quam *Edera* fluvius alluit. Sunt & *Astinchausa*, *Dudinchausa* *Opida*: *Landavia* *urbs* cum adjuncta *Arce*: *Mengerhusa* *urbs* quoque cum *Arce*. *Comitum* hodie *sedes*, duobus a *VValdeccia* milliaribus distat: *Rodenum* *urbs* & *Arx*, in cuius *Territorio* venationes sunt frequentes. *VVerterbergum* *Arx* locus ad spectu & positu peramœnus, inter *Tvvistam* videlicet & *Ahram* fluvios sita: *VWildunga* *urbs* quæ novo & veteri nomine ac loco distincta est: juxta quam *Fodinæ* *Metallicæ*: ex quibus magna vis *Auri*, *Æris* & *Ferri* quotidie eruitur. Sunt & hic fontes acidi ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot solebant confluere. Coquitur hic etiam optima *Cerevisia*, qua præstantiorem non habet hæc regio. *Frienhagen* *Carolini* *judicii* *sedes*:

Saxenhusen

Saxenhusen, Saxenberga, Furstenberga Opida: *Eisenburgum* arx
 cujus ager ut *VVildungæ*, Aurum & Ferrum suppeditat:
 quo Lichanthraces quoque effodiuntur: *Eilhusia* Arx si-
 tu spectabilis, ab Vrbe amne dividitur: *Corbachia* urbs
 munita: Auri fodinarum ad eam, ante trecentos annos
 mentionem fecit Albertus Magnus, & quidem de auro
 ibi effosso, cum igne probatur ac purum redditur, mintis
 quam de Bohemico, ullove alio consumi adfirmat. Nec
 vero hodie venæ illæ prorsus exhaustæ sunt: nam haud
 procul *Corbachia* ex arena sæpiuscule lota Aurum ab-
 stergitur. *Neuburga* Arx & Opidum: *Ither* Arx & *VVerba*
 Monasterium. Regio hæc fluminibus irrigatur variis (in-
 ter quæ agmen primū merito ducit *Edera*, qui Tagi His-
 pania, Hebri Thracia, Pactoli Asia æmulus, aureas quo-
 que vehit arenas, tum & piscibus siquis alius refertissi-

Flumina.

mus, mediam fere Provinciam *VValdeccensem* secat: ex
Nassavia Montibus per Comitatum *VVitgenstein* ad
Francobergam adlabens, & arcem *VValdeccensem* præ-
 cipiti rupe conspicuam, in ima valle altissimis undique
 Montibus septam, abluens: *Frislariam* *Hassia* Opidum
 præterlapsus recepto *Sualma* in *Fuldam* supra *Cassel-*
lam, atque inde in *Visurgim* se exonerat. Sequuntur *Di-*
mila, Toviſta, Urba, Ahra, & Ither amnes. Nec Montes
 desunt, inter quos qui vernaculè dicuntur *Grunebecker-*
berg, Winterberg, Den Aſtenberg cum aliis qui in *Tabula*
Mercatoris cernuntur. Sunt & *Silvæ* in hoc tractu fre-
 quentes *Aldevvaldt, VVeterholt, Geppenhage, Plat*: alias præ-
 tereo, quæ passim per hunc Comitatum hic ibi sparſæ.
 Atque hæc de *VValdeccensi* Comitatu hætenus, ad
Palatinum *Rheni* tranſeamus.

Montes.

Silvæ.

D d d iij

VValdeccis

Regio &
unde di-
cta.

W Aldeccia succedit in mea Methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *die Pfaltz*. Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli à Palatio Rheni nomen accepisse; Alii à Caroli Magni institutione; alii a Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen a Palas Regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constitutoponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum, in regione Capelliatiana, quæ a Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia distinguebant, castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic adverte relicet Principem Palatinum non a Palatio Cæsaris, vel ædificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam à Regione esse natam appellationem. Hæc ille. Sed cum plures, aliorumque Locorum Comites Palatini, in historiis recenseantur, hodieque etiamnum sint, hanc de Etymo Palatini, sententiam plerique rejiciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque Opida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si a Palatio Comes Palatinus dicatur. Qui dignitatis & claritatis ordo velur senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatii præsto essent Principi, Palatini vocabantur. *Habet hæc Regio ab Occidère Zvveibruckenlê Ducatum: qua Oriens est occurrit Franconia & Wirtember-*

Sirus.

gensis Ducatus: qua Septentrio, partim Mœno flumine partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit a Meridie. Tractus hic universus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt. Vinumque præstantissimum proferunt, aliis remotioribus locis expetitur: iidem ad Boream castaneis referti. In Agris copiosa Frumenti Seges, Tritici, Siliginis, Hordei. Nec desunt Pomaria, & Horti omnium felicitum Arborum genere confiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scæpentes. Inter Wormaciam, weydelbergam, Neostadium Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt Vites: Imprimis Pfeffershemii, cujus bonitas cum Setiis, Falernis, Cæcubis certare possit. Silvæ etiam & Montes referti sunt Feris, potissimum Cervis. Quin & Incolæ plurimos in Silvis nutriunt Hircos, Hædos, & Capras, eò quod hæc Animalia potius silvestribus delectantur saltibus, quàm pratis. A carpendo enim Capræ dicuntur, ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne Colonus Capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia Ardearum, ibique in Nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur. juxta illud Virgilii: *Atque altam supra volat Ardea nubem.* Vocatur etiam ob id Ardea, quod ardua suo volatu petat. Ponnit nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem Fringillarium seu Nisum, sicut vicissim Accipiter exitium illius continuo quærit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut alterum

Soli fer-
tilitas.

Animalium va-
rietat.

PALATI
NATUS
Rheni

Miliaria Germanica
medioria, quorum 12 Gradum
1 2 3 4
unum lat officium

Imperii
maiorum

alterum adscendendo superet. Si Accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum Præfecti, præsertim in Curiis Imperatorum, quos Franci olim *Majores-domus* vel *Palatii* vocaverunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi investigare, variæ enim hic hominum conjecturæ. Sunt qui ajunt primos Palatinos simplices fuisse Nobiles, usque ad tempora Ottonis III, quando Principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis major dignitas fuit constituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus Anno *MDLIII* Imperatorem constituit *D. Henricum*. At ubi suam habuerit Curiam, cui præfederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot ejus successores, a nullo inveni scriptum, inquit Munsterus, nec Principes ipsi qui hodie præsidet Palatinatui id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant Principes Palatinos olim *Wormaciæ* consedisse, & magnam in ea Urbe habuisse jurisdictionem. Hoc constat, *Conradum* Ducem Franconia anno *CCXXII* suam sedem *Wormaciæ* habuisse: de Principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*, ut nonnulli opinantur. *Intuergi* Germaniæ populi: Hos *Peucerus* in Palatinatu constituit circa *Heydelbergam*, quæ regio etiam *Capellatium* & *Pallas* vocata fuit, ut supra ex *Marcellino* retuli. *Nemetes*, *Ptolemæo* & aliis, Germaniæ ad *Rhenum* populi, finitimi *Metensibus*, *Argentimentibus*, *Wormaciensibus*; *Spier* hodie urbs *Episcopa-*

lis in Germania B. Rhenano. *Augusta Nemetum* hæc *Aethico*. *Vangiones* *Ptol.* idem Germaniæ populi ad *Rhenum*: *VVormbser Bisthumbis* B. Rhenano & *Lichtenavio*. Sed contra affirmat *Pirchaymerus*, *Vangiones* esse *Spirenses*, *Nemetes* vero *Wormacienses*, *Rationem* addit *Irenicus*, nempe quod *Ptolemæus*, qui in descriptione *Rheni* solitus sit a *Meridie* in *Septentrionem* decurrere, primum meminit *Vangionum*, deinde *Nemetum*. *Sig. Gemblacensis* tamen, qui ante annos scripsit circiter quingentos, *Wormatium Vangionum Urbem* vocat. *Wormatium Urbem* olim vocatam *Vangionum* specularum, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque *Ioannes Heroldus*. *Vaingen* interpretatur *Lazius*. Urbes memorantur *xLVIII*, quarum *Caput Heidelbergæ* Principis Palatini sedes. Nomen habet vel a gentibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel a *Myrto*, quem iidem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc causam eruditissimus *Melissus* eam urbem appellat *Myrtilletum*. *Durlacum*, cujus meminit *Abbas Urspergensis* *Pyramio* est; quod alii *Durlach*, & rectius. *Ioannes Heroldus* vocat *Capellatium*. aliis tamen *Capellatium* est ipse Palatinatus, ut modo diximus. Munstero tractus est qua iter *Francofordia Heydelbergam*, *Bergstras* dictus. Sunt etiam qui *Ptolemæicam Budorin* hic sitam fuisse putent; sed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. *Budorin* enim statuit *Ptolemæus* *Latitud. graduū LI*. Quam *Heydelbergæ* habeat *latitudinem Graduum duntaxat xLix*: *Min. xxxv*; vulgo *Heydelberg*. Sunt alii qui contendunt legendum & scribendum *Edelberg* quod sonat nobilem montem: alii vero *Eidelberg*, quod meros Montes significat. Sita est ad *Nierum* sive *Neccarum flu.*, in faucibus *Montium Celebris*

Urbes.

Celebris fuit jam inde ab anno cccccvi insigni Litterarum & Sapientiae Gymnasio, quod iis temporibus constitutum est à *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marsilium quendam Ultrajectinum Parisus evocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studioforum frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Ioannes Dalburgius, Ioannes Virdungus, Gulielmus Xilander, Thomas Erasmus, Zacharius Ursinus, atque alii plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Præposituras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem, ab Urbibus Heydelberga, Alzea, Neostadio & Mosbaco nuncupatas. Sunt præterea *Bretta*, Opidum mediocre ad Salzam fluvium Patria Philippi Melanchtonis, summi Liberalium Artium Magistri: *Ladeburgum*, à Castris Latinis Peuce-ro dictum, pignori datum est Duci Ruperto Seniori pro media ejus parte anno c10 ccc1xxi. Altera medietas obvenit Episcopo VVormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus à Stralnberg anno c10 ccc1vii Opidum *Schriessen* & Castrum Stralnberg. Et anno c10 ccc1liiii Oppidum *VVeinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item, *Cauba*, *Gelhusen*, *Sintzon*, *Luden* ad Tuberum flu. *Oppenheim*, *Cæsarea Lutra*, *Ingelheimum*, *Lo-
wvensteinum*: in Brureinia *Bruxella*, & alia, quæ in Tabula obvia sunt, ut & *Arces* & *Pagi*. Flumina præcipua sunt *Rhenus* & *Necarus*. Hic medium Palatinatum secat irrigatque, ac prope *Ladeburgum* Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus: Piscium & in primis Mollorum, quos vulgo *Barbones* vocant, fœcundus, si quis alius Am-

nis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ lignorum rates, ex *Ortonica Silva*, quæ ex *Necaro* in Rhenum deferuntur. Ignobiliores sunt *Tuberus*, *Lutherus*, *Jaxtus* aliique. Regio universim tum montuosa, tum campestris: Montes habet insignes in quibus præstantissima Vina decoquantur. Nec desunt Silvæ opimas venationes præbentes. Inter Silvæ ea est quæ dicitur *Ottonica* sive *Ottonis*: estque Pars *Hercyniæ Silvæ*. Latitudo ejus extenditur à *Neccaro* usque ad *Mœnum*, & Longitudo à montana via vulgo *Bergstras*, usque ad *Tuberum flu.* Sed hæc hæctenus. Multa in Palatinatu Tempia, multa etiam fuere Monasteria: inter quæ *Laurissense* vulgo *Lorsch*, per *Carolus Magnum*, aut ut alii putant per *Pipinum* constructum: de cujus Bibliotheca sic *Munsterus*: Non est locus in Germania, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu *Virgillii* scriptum titulus prætonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber *Ammiani Marcellini*, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum litteris. *Ioannes Dalburgius* Episcopus VVormaciensis, Vir Doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam *Ladenburgensem* meliores quosque codices. Ceterum *Sextus Circulus Imperii* est quatuor Electorum, qui sunt: *Comes Palatinus Rheni*: Archiepiscopi *Ments*, *Trier*, & *Coln*. Civitates liberæ sunt *Mentz*, *Coln*, *Trier*, *Gelenhausen*. Principes & Domini: *Palatinus* cum suo Territorio: *Com. Nassau*: & *Beilstein*: *H. Reifferscheidt*, & *Rheinek*: *Teutsch Ordens Hern* in *Coblentz*: *Abb. S. Maximini* proximè *Trier*: Præpositus *Seltz* *H. Nider Eisenburg*. Sed hæc hæctenus, ad Ducatum *Wirtembergensem* transeo.

Mo ntes.
Silva.

Operap
blica.
Biblio-
theca.

Flumina.

Regio &
unde di-
cta.

Ducatus VVirtembergensis, vulgo VVirtembergerland, nomen habet à VVirtembergæ Arce veteri in ejus fere medietate sita, in edito colle, haud procul ab Esslingensi urbe Imperiali: alii aliunde derivant. Cæterum Regio VVirtembergensis in prima fere Superioris Germaniæ parte, tractum Sueviæ feliciter occupat, ad Nicri potissimum ripam sita. Conregionales illi ad Ortum Suevi, Vindelici & Norici: ad Occasum Comitatus ad Rhenum Palatini, Principis Electoris & Marchionis Badensis Limites: inde Nigræ Silvæ juga complectitur: qua Meridies est Montes Arbonæ pariter ac Suevicæ Alpes, (ita vocant Montes ejus regionis editiores Incolæ) prominent. Versus autem Septentrionem Francos habet vicinos, & non ita procul Ottonis Silvam. Aer hujus regionis saluberrimus est, ætate commodus, hyeme temperatus: Regio ipsa fertilissimam, ita ut cum optima Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. Frumenti, Leguminum, Vini, Fructuum admodum ferax. Vniuersæ tamen Regionis non eadem ubique qualitas, non idem Solo genius. Ea namque pars qua Neccarus oritur, quæque confinis Hercyniæ, tum quæ Suevicis, inter Danubium & Nicrum sitis, Alpibus est contermina, subaspera quidem Vitibus inimica, Pecorum cultui satis idonea. Ager in Alpibus lapidosus, at Frugum abunde ferax: item per Nigræ Silvæ cacumina, rubro colore tellus arenosa, quæ Frumento tamen satis abundat. Ubi vero Neccarus in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique Bacchi colles, herbida prata, fertiles agri, copiosus ubique Vini, Frumenti, Pomorumque proventus. Argenti quoque Fodinas hic Ducatus habet, haud procul à VViltbergo, ac dicitur Puelachium Opidum totum Æris fodi-

Celi qualitas.
Soli fertilitas.

nis superstructum. Producit & Ferrum & Æs. Reperiuntur etiam Lapides elegantibus ac variis coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Ut videatur etiam Natura molita esse hoc loco Gemmas producere. Varii generis Animalium passim vis magna: ac per saltuosam Nemora eræ innumeræ conspiciuntur. Ducatus titulum adeptæ est hæc regio anno MDCCCXCV, Imp. Maximiliano conventum Wormaciæ celebrante. Hic enim Eberhardum Comitem Wirtembergensem ad dignitatem Ducalem evexit. Eberhardus Dux I I amplius biennium non mansit in Ducatu, sed contrahis vasis suis aureis & argenteis primum fugit Vlmam ac deinde ad Principem Palatinum, mortuusque est apud externos sine liberis. Tunc creavit Imp. Maximilianus Ulricum Eberhardi Nepotem. Hic an. MDLXXIX. ditione pulsus & ejectus fuit, à Suevici fœderis sociis, cum Reutlingam Opidum Imperii fœdere ipsis junctum nuper cepisset. Patri Ulrico successit Christophorus: Christophoro Ludovicus Filius. Ludovicus denique Fredericum Georgii Comitatus Montis Pelicardi filium successorem habuit. Sedes hic habuerunt olim suas Intuergi, Tschudo, Rhenano VVithungi. Item Tectosages. Ducatus iste veluti circularem habet situm, complectiturque Civitates & Opida plurima, Præstantiores Civitates sunt Tubinga & Scutgardia. Tubinga, vulgo Tubingen, ad Neccarum sita, urbs admodum elegans, Cereris & Liberi donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam Incolis, quam vicinis Suevis communicat, utramque Neccari ripam, lapideo ponte conjungit. Arce, vini-fero colle, Canonicorum Collegio, & rei literariæ ornamento, Academia, Studiisque liberalibus illustris. In ea, præter Ioannem Stoflerum & alios, annis superioribus

Animalium
varietas.
Imperii
Majoris

Urbes.

rioribus cum celebritate maxima nominis medicinam docuit *Leonhardus Fuchsius* primus Medicinæ hac nostræ ætate repurgator. In eadem Academia profitetur cum celebritate nominis, etiam inter Barbaras gentes, studia eloquentiæ & Linguarum clarissimus ac doctissimus Vir *Martinus Crusius*. Eam instituit *Eberhardus Comes Wirtembergensis* quem supra ad dignitatem Ducalem à *Maximiliano* euectum fuisse diximus. anno *MDCCCCLXXVII*. Mansionem *Augustam Caracallæ* in Germania ad *Tubingam* fuisse, *Ioannes Heroldus*, libello de Germaniæ primæ antiquitatibus ex fragmento elogii ipsius, quod ibidem incisum videtur, demonstrat. Id *Petrus Appianus* lib. de sacrosanctæ vetustatis inscriptionibus, ita exhibet.

M A X. I N
A V G. E M. G E R. M A X.
D A C. M A X. A R M.
M A X. T R I B. P.
C O S. E T.

Verum *Heroldus* hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori Romæ posita fuit. *Imp. Caes. Divi. L. Sept. Sever. Pert. Aug. Parth. Tarab. Adiab. F. M. Aurel. Antonin. Aug. Sarmat. Max. Ger. Max. Dac. Max. Armen. Max. Britan. Max. Arab. Max. Aleman. Max. Parth. Max. P. E. Pont. Max. Trib. Pote VI. Cos. Procos. Perpet, Leg. VII I. Ant. Aug. P. E. Ejus. Num. Devot. Prin. Opt. Fortis.*

Stutgardia, Metropolis & Sedes est Ducis haud procul à *Neccaro* sita. Ab hac Civitate Comitatus *Stutgardicus* nomen desumit: à *Wandalis* exstructa est, postea vero restaurata à *Marchione Ioanne I Electore Brandenburgensi*, & *Otone III*. Anno autem *MDCCXC*. Al-

bertus III Marchio Brandenburgicus, Princeps *Anhaltinus*, Filius *Otonis IV*. Filiæ suæ *Beatrici* dotis loco dedit, quæ *Henrico Leoni Wandalo* nupsit. Vrbs hæc agro undique beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quanta Vini copia per circuitum hujus *Opidi* in singulos annos producat. Ornavit locum istum *Ioannes Capnion* vulgo *Rheuchlinus* dictus, Vir insignis, Jurisperitus, Trilinguis, & qui primus in Orbe Christiano sacram *Hæbræorum* docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad *Neccarum* sita in Ducatu *Wirtembergensi*, anno *MDCCXL* à *Friderico I R. Imperatore* facta Civitas: alii dicunt anno *MDCCXXXII*. Civitas hæc famosa est ob molas papyraceas. Reliqua *Opida* amœna satis, ac pleraque *Arcibus* & *Castris* munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad *Amerum fl. Nirtingum, Kurchena, Heilbronna, Lauffena, Pinigkheim, Asperga Arx, Greininga, Marbachum, Canstadium, Waiblinga, Schorendorffum, Geppinga, Fiesen Aludracum* olim, *Heidenheimum, Vvilipergium* patria diligentissimi *Cosmographi Danielis Cellarii*, ad *Nagolram* fluvium, *Herrenbergum, Rotenbergum, Hechingum* *Iudæorum* *Asylum, Balingum* ac complura alia, quorum nomina ac *Situm* hæc *Tabula* inspicienti dabit. Ducatus autem ille *Circuli Imperialis Suevici* præcipua pars est, quam quia solam inter cæteras exactius descriptam à *Georgio Gardnero*, & *Davide Seltxlin* habemus, hic *Circulum Suevicum* totum in suum ordinem distributum proponam. *Quartus* *Circulus Imperii Suevicus* tres *Ordines* complectitur, quorum *I Ecclesiasticus*: *II Principum*: *III Civitates liberæ*. In primo sunt *Episcopi, Chur, Costentz, Auspurg*. *Abbates, Kempten, Reichenovv, S. Galin Helvetia, Salmansveiler, Vveigarten, Vveissenovv, S. Blasii, S. Peter, Maulbron, Schaffhausen, Stain am Rhein, Kreuzlingen,*

gen, Petershusen, adjacet Constantiæ & Rheno ad partē
 Boreā, Einsideln, Pfeffers, Psefficon, opinor, S. Ioan in Thurthal,
 Schussenriedt, Sockenburg, Ochsenhausen, Cunigsbron, Marchial,
 Elchingen, Isne, Munchrod, Aursperg, Irsee, Gengenbach,
 Schuttern, Disidisen, Abbatilæ, Lindavu, Rottenmunster,
 Bucchavu, Guttzell, Beund, Heppach, Teutsch Ordens Mai-
 ster in Elsas, und Burgund. In II ordine qui est Principum,
 Dux Wirtembergensis, Marchio Badensis. Comites, Helfen-
 stein, Weisensteg, Oringen, Lauffen, Montfort, Furstenberg,
 Marchio Eberstain. Comites Tollern, Bultz, Læbenstain, Tu-
 bingen, Kirchberg, Tengen alias Dongen, B. Gundelsingen. Do-
 minia Stutgart, Tussen, Fr. Waldeburg, D. Sonneberg, Val-
 kenstain, Kunseck, Kunscezerperg. Bar. Geroltzek, OberHel-
 yven. In III ordine, Ausburg, Kauffbeurn, Vlm, Memmin-
 gen, Kempten, Bibrach, Leukirch, Isne, Wangen, Lindorv, Ra-
 wenspurg, Buchorn, Uberlingen, Costentz, Pfullendorff, S. Gal,
 Schafhausen, Reutlingen, Estingen, Gmind, Weil, Heilbron,
 VVimpfen. Halin Schwaben, Dinckelspuel, Bopfingen, Gengen-
 Alen, Nordlingen, Donauverd, Buchavu, Offenburg, Gengen-

bach, Zel im Hamesparch, Rotvveil. Ad Ducatum redeo.
 Passim Regio hæc amœnis Lacubus, atque Amnibus
 admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet
 Brentius amnis, qui nunquam, etiam gelidissima hyeme
 congelatur. Nicer Amnis mediam oram percurrit,
 multisque fluminibus receptis, quorum præcipua sunt,
 Nagolta, Entius, Remisus, Kocherus, Jagusta, Filtzius, in Rhe-
 num properantes: Brentius vero Danubio miscetur. Hu-
 jus Ducatus Montes sunt Alpes qui ab albedine sic dicti
 creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longè conspi-
 ciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpo-
 te: Schera, Albuchus, Hanecampus, Hertfeldius. Hercynia at-
 que Martiana Silva regionem pluribus locis interrumpunt,
 ac suis nominibus discernuntur, ut Albuchius Lu-
 cus, Stubenthal Silva, Nigra Silva vulgo der Schwartzvvalt,
 Odenvvalt Silva, &c. Per universum Ducatum populus
 Armis, Humanitate, Constantia, Religione, spe-
 ctatus.

Lacus.
Flumina.

Montes.

Silva.
Vulgi mo-
rea.

Regio &
unde
dicitur.

Alsatia, vulgo *Elsasz*, quam alii quasi *Edelsasz*, id est nobilem & præclaram sessionem: alii ab *Il-la fl. a in i* mutato, quasi Sessionem ad Illam fl. dictam autumant: unde & quidam regionem *Illesass* & non *Alsass*, appellatam asserunt: regio nobilissima est, cui ob insignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari potest. Ad Orientem Helvetiam à qua Rheno determinatur: ab Occasu Lotharingiam Vosago Monte Limitem inter Lotharingiam & Germaniam constituente, respicit: qua Meridies est Helvetiæ parte & Burgundia: qua Septentrio VVirtembergensi Ducatu terminatur. Longitudo milliarium Germanicorum IX: A Rheno ad Montes Latitudo trium mil. Ger. nisi quod apud Haganoam sit planities amplior, montibus scilicet magis ac magis à Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & imprimis Vini & Frumenti copia in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis provenit: ut non modo ad suppetendam Incolis (quorum ingens est numerus) alimoniam sit par: sed tantum superest, ut Confinales quique, alique Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella penuaria & Nutrix Germania*, à Iacobo VVimphelingo in Epitome Rerum Germanicarum dicitur. Nobilissima enim Vina hujus Regionis continuo curribus, aliquando etiam navigiis vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & Inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. Jn Sungoja magna crescit vis Frumenti: imo per totam Alsatia planiciem usque ad Argentinam summa est ubique Frumenti uber-

Soli fer-
tilitas.

tas, unde Lotharingiæ Montes inhabitantes, Burgundi & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces & in plano non solum Frumentum, sed etiam Arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alsatia in Montibus Silvas Castanearum, habet Mōtes Argenti, Æris, Plumbi Fodinis turgentes, præsertim in valle *Leberthal*. Habet præterea in Montibus & vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguiissimi Casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi Equos silvestres permultos, Lynces item, Vrsos, Martes, omnis generis Cervos, aliasque Feras innumerabiles. *Alsatia* olim sub dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austrasiæ. Antea vero 10 fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia & ab Hilderico Francorum Rege *Eticoni* affini eo titulo collata, anno 10CLXXXIV, cum antea præfecturæ nomine ei fuisset subjecta. *Eticoni* successit Filius ejus *Adelprechtus*, hic sagittæ ictu mortuus reliquit duos Filios *Linfriidum* & *Eberhardum* qui præfuerunt Alsatia. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curia Magistrum in Regno Franciæ. Tempore autem Ottonis I Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui volunt eos factos Landgravios Alsatia, alii vero dicunt ab Ottone III Alsatiam primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet Opidum Einheim & circumjacentia quæque loca, ad Comites Habsburgenses.

Anima-
lium va-
rietas.
Imperii
Majori.

Alter.

Alter à Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio Inferioris Alsatiae Improbi defuncto devolutus erat, Episcopo Argentinenſi divenditus, etiamnum ei subest. Hæc autem tam parva Regio adeo humanis uſibus est dedicata, ut in ea reperiantur XLVI Civitates & Opidula, omnia muris cincta, L Arces in Montibus & plano sitæ: villarum vero & vicorum non est numerus. Cæterum Alsatia duplex est, Inferior quæ hac præſenti, & Superior, quæ proxima Tabula depingitur: Vtramque Triboci possederunt. Inferioris Alsatiae urbs primaria, *Argentina* recentioribus. *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio: *Argentoratum* Ptolomæo Legionem VIII *Sebasten* hic collocanti, *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos 10 & amplius scripsit. Rob. Constantinus hanc eandem esse putat cum ea quam Arel. Victor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & xxx Alemannorum 110 à Gratiano Imperat. ibidem cæsa tradit. Vulgo *Strasburg*, à platearum numero & capacitate, dicitur. Urbs sita in agro fertilissimo, habetque miram copiam Vini & Frumenti. Scribit etiam Munsterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex Rapis, Cepis, Raphanis, Napis, Brassicis, vulgo Caulibus, Papavere, aliisque id genus, quæ hic felicissimè proveniunt. Urbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per plateas canalibus distributis similitudinem Venetiarum in urbe exhibent. Hodie Republica, Schola, ac celebri Ecclesia incluta. Occidentem versus *Taberna* Antonino celebratæ sunt: Simlerus *Zabern* vocat: *Zabrena* Frodoardus nominat; Tres *Taberna* Ammiani Ortelio videntur. De his Aufonius: *Riguasque perenni fonte Tabernas.*

Urbs &
Opida.

Fuerunt autem *Taberna* Munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis est domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus scribit Iulianum Cæsarem restituisse. Abundat locus iste Vino, Frumento, omnibusque rebus usu humano necessariis. Haud procul Tabernis Oppidum quoddam est & juxta illud Monasterium, *maursmunster*: est & aliud Monasterium parum distans à Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans felde* & corruptè *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septentrionem versus *Hagenoa* conspicitur. Urbs à Friderico Barbarossa anno 1154 muro clausa, ante vicus burgum adjunctum habens, in quo Principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum habet circum Mœnia arenosum, sed sterilitatem illam compensat Ager fertilis paullo longius à Civitate disſitus. Ulterius descendenti *Vissenburgum* sese offert, vulgo *Veissenburg*, quasi album castrum, inſigne & clarum opidum, ad Vogesi Montis radices; Situ amœnum, Collibus undique humilibus clausum, Nemoribus & variis arborum generibus ad Occidentem felix: Tellus Cœli benignitate frugifera: Opidum ab omni parte, Natura atque humana firmatum industria. Lutra anni, cujus fontes in ipsis Montibus paullo altius VII mill. pass. ab Opido surgunt, penetratis jam Montibus per medium interluitur: qui ubi sub Opidi Mœnibus elabitur, stricto alveo duobus millibus pass. præcipiti cursu in Rhenum uno ostio se exonerat. Loci tanta est vetustas, ut etiam apud nullos Rerum Scriptores ejus origo reperiat. Est & *Hasla* Opidum ad *Bruffchum* fluvium: Id Francorum Rex Dagobertus (cujus filia Rathilpæ cæca & surdè Florentius

Flumina.

Silva
Vulgi-
na.

rentius Scotus suis precibus sanitatem obrinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium extruxit. Flumina hanc regionem irrigant beanteque plurimum præter Rhenum & alios multos Amnes: *Kintz-gus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum: *Ille*, *Bruffchus*, *Sorn*, *Mater*, *Lauter*. Præcipuus vero *Alsatia* fluvius est *Ille*, qui totam fere percurrit *Alsatiam*, primam scaturiginem habens in *Sungovia* supra Opidum *Altkirch*, fluensque juxta Opida *Mulnhausen*, *Einsheim*, *Colmar*, *Selestadium* & *Benfelden*, sine ambagibus recta petit *Argentiam*, ubi *Rhenum* ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis ex *Vosago* Monte emissis; salmonum aliorumque Piscium, ut & *Rhenus* admodum fecundus. Regio partim montosa, partim plana est; Silvisque ac Nemoribus passim decoratur, inter quæ *Castaneis*, *Amygdalis* *Nucibusque* habet referta. Vulgus regionem incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat, unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Juvantur tamen pauperes ex publicis granariis. Non habet regio hæc Indigenas multos, sed major pars sunt advenæ, puta *Suevi*, *Bavari*, *Burgundi*, *Sabaudi* & *Lotharingi*, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. *Suevi*

potissimum ibi commorantur. Porro quintus Circulus Imperii, est *Rheni*. Constat tribus Ordinibus, qui sunt I *Ecclesiasticus*: II *Principum*: III *Civitatum libera- rum*. In I sunt *Episcopi*, *V Vorms*, *Spier*, *Straesburg*, *Basel*, *Besancon*, in Comitatu *Burgundia*; *V Vallis* Provincia, in qua *Sitten* Metropolis, *Geneve*, *Losanna*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*. Abbates, *Hiersfeld*, *Morbach*, *S. Gregoris Munster*. In II sunt *Principes*, *Comites* & *Domini* seculares, *Duces* *Lotaringia*, *Sabaudia* (*Savoje*), *Dux* & *Comes* *Spanheim*, *Marchio* *Baden*, *Dux* *Zweibruck*, *Comes* *Veldentz*, *Landgr. Hessen*, *Princeps de Calim*, *Comes* *Nassavv* in *Sarbruk*, *Comites* *Rheni*, *Do. Rapoltzkirchen*, juxta *Rapoltzstein*, *Comites* *Bitsch*, *Salm*, *Hanavv* & *Lichtenberg*, *Leiningen*, *Falckenstain*, *Do. Morspurg* & *Besfort*, *Rapoltzstain*, *Hohen*, *Rechperg*, *Blankenberg*, *Blammont* in *Lotharingia*; *Comites* *VVeibaden*, & *Itzstain*, *Kunigstain*, *Do. van Eppenstain*: *Comites* *Isenburg* in *Alsatia* Superiore, *Solms*, *Nassavv* in *Weilburg*, *Senivigen*, *Havare*, *D. Muntzenburg*; *Comites* *Westenburg*, *Wigenstain*, *VValdeck*, *Plesse*. III *libera- rum* *Civitatum*, quæ sunt, *Mulhusen* in *Sundtgow* Superioris *Allatia*, *Basel*, *Colmar*, *Kaisersperg*, *Turckhaim*, *S. Gregoris Munster*, *Ober Ebenhaim*, *Straesburg*, *Rosenhaim*, *Schletstat*, *Hagenavv*, *VWeissenburg*, *Landavv*, *Spier*, *VVorms*, *Francfort*, *Fridberg* in *VVederavv*, *VVetzlar*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*, *Kaufmans Sarbruck*, *Besano Castrum*, *Fridberg*, *Gleichhausen Castrum*.

Regio.
Opida.

HAc Tabula *Alsatia Superior* cum *Sungovia* & *Brisgoja* delineatur. *Alsatia Superior* vulgo *Ober Elfaz* primo loco occurrit, Metropolis ejus *Einsheimum*. Sedes Supremi Senatus, quo, ab Inferioribus *Sungojæ*, *Brisgojæ*, & quatuor *Opidorum* ad *Rhenum* supra *Basileam*, *Archiducibus Austriæ* parentium, *Tribunalibus*, appellatur. In ditionem *Alberti Comitis Haspurgensis Regis Rudolphi Patrem*, anno *1100* pervenit. *Rubeacum*, vel *Rufatum*, vulgo *Rufach*, antiquissimum *Alsatia* *Opidum* est, à Romanis conditum Nomen ei inditum ferunt à *fluviolo*, ab aqua ex alvei colore rubra apparente *Roebach* olim dicto, (nunc *Ombach* Incolis) qui in valle non procul à *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapsus, ad multos usus in urbem excipitur. *Opidum* hoc magnificis primum ædificiis ac duplici suburbio exstructum, Romanæ Nobilitatis diu fuit hospitium, ob soli fertilitatem omniumque rerum humanis usibus necessariorum copiam: qui optimis legibus imprimis contra fures ornarunt, quas tam severè executioni mandarunt, ut inde ad nostram usque ætatem, per Germaniam tritum sit proverbium: *Der alt galghen zu Rufach, hat gut Eichenholtz*: 1. *Rubeaquense* vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum est. *Colmaria* ex veteris *Argentuarie* ruinis exstructa, *Civitas Imperialis* & elegans, optimo loco sita, planicie fertili, à Montibus itinere unius horæ distans, In *Alsatia* mediterraneo est, alluiturque multis adcurrentium annuum rivulis, præsertim his, *Loucho*, *Duro*, *Fechto*, *Illä*, aliisque minus celebribus, quorum quidam per prædia *Colmariensium* fluunt, fecundiorumque reddunt terræ fundum. *Selestadium* cinctum est muro sicut & *Colmaria* anno Christi *1100* *1101*, aut circa il-

lud tempus, sub *Friderico II*, Antea vero, nempe circa annum *1100* *1101* sub *Henrico III* *Hildegardis* Ducissa *Sueviæ* construxit in isto loco templum juxta figuram & formam templi *Hierosolymitani*, quod paullo post *Filius* ejus *Otto* *Episcopus Argentinenfis* dedicavit. *D. Virgini Fidei*, tradiditque *Monachis* inhabitandum. Quibrevi adeo opibus pollere cæperunt, ut *Monasterium* cresceret in *Præposituram*, unde præfectorum *Magistratum* jus aliquandiu fuit apud *Præpositum* *D. Fidei*. Videndus *Beatus Rhenanus*, cujus natale solum fuit *Selestadium*. Firmissimo loco situm est *Selestadium*, habens ab uno latere, nempe versus *Rhenum* paludes impermeabiles: Ab opposito vero latere, ad Occidentem scilicet usque ad *Lotharingæ Montes*, habet solum feracissimum. *Vinum* & *Castaneæ* in Montibus colliguntur, maxima vero *Frumenti* vis in planicie metitur. *Gebviller* *Opidum* in Montium faucibus situm, anno *1100* *1101* initium habuisse putatur. Abundat *Vitibus* & paret *Abbati Murbacensi*, qui eo loci plurimum degit. Est & aliud *Opidum* *Vvatveil* nomine extra fauces juxta montes situm, quod dictum *Abbatem* agnoscit *Dominum*. In *Alsatia superiore* Comitatus hi recensentur à *Mercatore*, *Horburgensis*, ditio peramœna *Comitis* *Virtembergensis*, cui subest *Reichenvyyer* *Opidum*, ubi præstantissima colliguntur *Vina*: *Comitatus de Egisheim*, hujus tamen *Comitis* successio jam diu interrupta est: & de *Sultz*. *Dominia*, *Bolviller*, *Landsperg*, *Hohen*, *Hatstat*, *Hobenack*, *Rapoltstain*, cui parent *Rapoltzvvyl*, *Gemer*, *Cellenberg* *Opidum* & *Castrum*. Et *Civitates Imperiales* *Circuli quinti*. *Munster* in valle *Gregoriana* (*Gregoris Munster*) *Durckheim*, *Colmaria*, *Mulhausen* *Vino generoso nobile*, & *Keisersperg*, *Sungovia*

Sungo-
via.
Situs.
Soli fer-
tilitas.

SVNGovia vel Sungoja vulgo *Sungovv*, ad Septentrionem adhærens Alfarix: ab Ortu Rhenum, ab Occasu Gallix extremitatem attingit: ad Meridiem Helvetix contermina est. Habet multis in locis Vineas, & ubique Frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas vehitur regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Silvam, Lotharingiam: atque interdum in remotiores regiones. Complectitur *Sungoja Comitatum Pfortensem*, cujus ultimus Comes *Vricus* mortuus est Basileæ anno Christi *cxxxiv*. relicti duabus filiabus, quarum alteram Ioannam nomine, duxit in uxorem *Albertus Austriæ Dux*, deditque *Vrsulæ* Joannæ uxoris forori, in hæreditatis portionem, octo *Marcarum* Argenti millia. Dominia, *Besfort*, *Morspurg*. Ad Comitatum pertinent hæc loca *Alikirch*, *Dattenriet*, *Besfort*, *Rosensels*, *Maszmunster*, *Thanu*, *Senheim*: quæ hodie ab Austriæ Principibus, in præfecturas distributa sunt. In *Besfort* est collegiata Ecclesia quam Comites Pfortenses cum *Veldpacho* Monasterio virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissæ conditæ sunt) fundarunt. In *Maszmunster* insigne est Monasterium Virginum Vestalium, atque aliquot Canonorum, putant fundatum à *Masone Alemannorum Duce*, à quo vallis illa est appellata *Vallis Masonis*, quæ alioquin *Wasst* appellatur. *Thanum* elegans est Opidum, ad censeturque Comitatus Pfortensi. Imminet Opido Arx montana, *Engelburg* appellata, ei adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit Vinum *Rangvvein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex Montium faucibus fluvius *Thurus*, Sungoviam ab Alfarix determinans. *Morsmunn-*

Opida.

ster Monasterium in Comitatu Pfortensi fundarunt Comites Pfortenses. *Fanum Amarini* & Arx *Fridberga*, uno milliaria Thanno distans, *Abbati Murbacensi* parat: non procul inde *Mosella* fluvius oritur. *Mulnhausen* est quoque in Sungovia, Civitas Imperialis, cujus Advocatus sive defensor (sicut & *Opidorum Colmarix* & *Keiferspergii*) *Episcopus Argentinensis* anno *cio cclxi* fuit, sed paulo post *Rudolphus Comes Habsburgensis*, cum *Colmariam* civibus quibusdam consentientibus occupasset, & *Opidum Mulnhausen* obtinuit, Arcemque quæ in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem *Rudolpho* in Romanorum Regem, redierunt eadem *Opida* ad Imperium. *Opidanorum* studium consistit potissimum in *Vini* & *Frumenti* cultura: estque Vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* *Opidum* Monasterium habet Virginum, quod tempore *Henrici quarti* construi curavit *Comes Habsburgensis* nomine *Rudolphus*. Hujus frater *VVernherus Argentinensis Episcopus*, qui *Cōstantinopoli* in quadam Insula vitam cum morte commutavit. Adhæret *Sungojæ* ad Occasum *Comitatus Montis Beligardi*. Habet egregium *Opidum Montisbeligardium*, Arcem Regiam ostentans. Habet & hic *Comitatus* alia multa *Opida* & *Castra*: ut sunt *Grans Opidum* & *Castrum*. *Klarvvang*, *Opidum* & *Castrum*, *Passevvangum Opidum* cum *Arce*, quæ omnia Ducum sunt *Wirtembergensium*: utunturque *Incolæ* lingua *Burgundica*. *Comitatus Montis Beligardi* propinquum est *Opidum Bruntaut*, ubi *Episcopus Basiliensis* in *Arce Regia* habitat. Atque hæc de *Sungovia* sufficient.

Restat

Regio &
unde di-
ta.
Situs.
Soli fer-
tilitas.

Restat in hac Tabula *Brisgoja* paucis explicanda. *Brisgovia*, sive *Brisgoja* vulgo *Brisgovv*, quod sonat lingua Germanica pagum laudabilem. Et sanè Regio ista ob suam eximiam feracitatem, hoc nomine digna est, quum non inferior sit fertilitate ipsa *Alsatia*, quam modo perscripsimus. Si tamen veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc regionem hoc nomen adeptam, à Metropoli *Brisaco*, de qua mox dicemus. Patet *Brisgoja* in Longitudinem milliaria x. & in Latitudinem 11. Initium enim trahit à *Mortnavv*, & excurrit secundum adscensum *Rheni* ferè *Basileam* usque. Regio uberis Agri, qui faciendæ *Sementi*, & *Vinetis Vini* laudatissimi sustollendis commodissimus. Estque hic *Frumenti* & *Vini*, omniumque *Rerum*, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessariæ, magna fertilitas & copia. Ius hujus regionis *Archiduces Austriæ* & *Badensium Marchiones* inter se partiti sunt. Metropolis olim *Brisgojæ Brisacum*, unde regioni nomen, meminit *Antonius* in *Itinerario Montis Brisaci*, quum alioqui nullas trans *Rhenanas* cōmemoret urbes, sed tantum provinciales circa *Rhenum* sitas: unde quidam arguunt alveum *Rheni* hic mutatum, qui ab altera quondam parte præterlapsus fuerit *Opidum*, quum illud adhuc in *Gallica* ripa staret: *Luitprandus Ticinensis* qui sub *Ottone 1.* vixit, *Montem Brisacum Alsatia* tribuit, & *Insulam Rheni* fuisse docet. Situm hoc *Opidum* in *Monte* rotundo instar *Castri*, habetque hodie *Rhenum* ad *Occidentem*. Est satis elegans, munitum & frequens, sed temporum successu superavit ipsum *Friburgum* magnificentia & divitiis. *Opidum* recens natum & quod ob *Mineras Metallicas* subito crevit & ad sum-

um adscendit gradum. In *Brisaco* est *Arx* quædam vetusta, sed quæ diu in *ruinis* jacuit, resuscitataque sunt tandem ejus ædificia. Hab. t. *Turrim* robustam & valde munitam, quam *Bertholdus Ziringensis 1111* extruxit: id quod sequentes probant versus in *lapidibus* ejus sculpti:

Hanc Dux Bertholdus portam struxisse notatur.

A quo pro fraude Burgundia gens populatur.

Habet hæc *Civitas* duntaxat unum fontem cui superædificata *Turris* magna, in qua pedibus agitatur *rota grandis*, quæ extrahit *aquam* ex multa profunditate terræ, *Civesque* solvunt censum annuum pro *hausta aqua*. Nam undique magnus est descensus ad *Rhenum* & ad *subjectam planiciem*, ubi *aqua* in *superficie terræ* facile quidem haberi, sed *difficulter* in *sublimem Montem* perferri potest. *Medio milliario* infra *Friburgum* situm est in *monte excelso* castrum quoddam dirutum, nomine *Zaringhen*, à quo *Duces Zaringenses* olim *titulum suum* habuerunt. *Friburgum* præclarum *Brisgojæ* *Opidum*, imo & *Metropolis* hodiè, à *Duce Bertholdo 1111* *Filio Conradi 1 Von Zeringen* sub *Henrico v Imperatore* extructa, cum antea *pagus* esset. *Vrbs* situ amœnissimo inter *montes excellens*. *Multis variis & magnificis ædibus*, *Templis*, *Monasteriis* ornata. *Academia* ibi erecta est anno *crocccclix*, ubi etiam circa *illud tempus* docuit *Vdalicus Zafius* celebris *Jurisconsultus*. *Habuit* olim *ditissimam Argenti venam*, unius *milliaris* intervallo ab *urbe* distitam. *Sunt* vero in *Brisgoja Zering* olim *Ducatus*, *Friburg Comitatus*, *Hochberg Marchionatus*, & *Dominia Badenwille, Stauffen, Burcken*.

Regio &
ante di-
ctā.

Saxonia à Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum Monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli iudicii homines commentitiis fabellis involverunt. Alii à Saxone Negnonis F. & Vandali Fratris, alii à saxea natura, alii a Macedonici exercitus reliquiis, alii a cultellis, unde rythmus est apud Engelhusium:

*Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Vnde sibi Saxo nomen traxisse putatur.*

Cranzius autem a Cattis Germaniæ, & eruditus ille Capnio a Phrygiis deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones a Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacafones* 1. *Sacorum* Filii, & è Scythia, sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & aliis paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæcorum opinio, quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod Strabo scribit, *Sacas* illos, ut antea Cimmerii, longinquas invasiones fecisse, & Armeniæ partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam Saffones, Suevos, Massagetas, Dahos, in illa Scythiæ parte collocat Ptol. & observat Cifnerus, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxonia etiam totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam latè patet, atque olim. Antiqua enim Saxonia inter Albim & Rhenum fluvios, Mare Germanicum & Ey-

Situs.

doram amnem usque ad Hassiam & Thuringiæ confinia extendebatur, eratque ejus centrum *Brunsvicum*: itaque VVestphalia, Marchia vetus, Misnia, Lusatia, Mansfeldia, aliæque regiones complures Saxoniam nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus limitibus, uti sunt flumina & Montes, sed secundum Principum Dominia aut Imperia terminatur. Aër regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxonia rerum omnium, præterquam Vini, ferax. Abundat Hordeo & Triticò, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam Cerevisiam. Metalla generat varii generis, præfertim in Monte Meliboco qui a Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem Monte Lapis niger, fissilis, qui picis ærisque plurimum continet, in quo etiam aperte fulget Auri & Cupri color. Hunc ingenti còpia erutum exurunt, destillante interea Metallo ignis viliquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum Animalium, eorum imprimis quæ vicinus alit Lacus, Anguillarum, Carpionum, Ranarum: interdum etiam Gallorum Gallinaceorum, & quod fidem pæne exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & Goslaria præter Æris, Auri, Argenti que Fodinas, ditissimos Salis Fontes, quibus & Halla & Luneburgum abundant. Quin & Marmoris copiam alibi Montana exhibent. Apud Goslariam Otto 1. Argenti dicitur invenisse Fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Abutentibus autem iis Civibus offensus Deus permisit puteum corruere, quo amplius mille homines oppressi. Ex quo tempore neque Argentum neque Aurum repertum eo loco, sed Plumbum nigrum.

Caliqua
litas.
Soli fera
tilitas.

Fit autem

SAXONIA
Inferior et
MEKLENBORG

MARE BALTHICUM

HOLSATIAE
PARS

MEKLEN

PARS

PARS

LUNEBURG

DUCATUS

PARS

DANNEBERG
Com.

MARCA BRANDENBURG

PRIGNITZ
PARS

PARS

RAPIN

ALTE MARCK

MITTEL MARCK

MITTEL MARCK

MARCK

Milliaria Germanica
1 2 3 4 5 6

Oriens

Occidens

53

54

44

45

Meridies 46

47

48

Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocat, deinde ex eo excoquitur aliquid Plumbi & Argenti. Perhibent autem Metallum Goslaræ sic natum. Quidam homo Nobilis Equum cui nomen erat Ramelus in Monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac verrens, reconditam Plumbi nigri venam integumentis nudavit, non aliter ac Pegasus alatus, ut Poëtæ fingunt, ungula saxum feriens, Fontem aperuit. Ut autem Fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita Montem hunc Saxones Ramelum vocarunt, qui hodie maxime floret, atque admirabilem Plumbi copiam suppeditat. Reperitur & Plumbaginis quæ Græcis *μολύβδαίνα* vulgo *Lootærde*: & *Pyritarum*, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus Plumbum nigrum excoquitur, ut Mons quidam totus pæne ex his constare videatur. Ejus urbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca sed Cimbrica derivatione à Salis proventu nominata: quemadmodum & *Halla Suevica*, aliæque urbes cognomines. Et in Armenia *Halis* fluvius, Græca voce falsus, ut Straboni placet. Ita *Halla* ad *Salam* non ignobile Saxonæ flumen, à Salis proventu nomen habere putamus. Cujus quidam Salis Fontes, admodum fructuosi & salutare primum inventi sunt ante Christi natalem à *Vvendis*, quos *Hermunduros* vocamus, quorum ubertas, ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis *Fodinis*, magnis conatibus, iis insidiati fuerunt. Nunc *Halla* administratoris *Magdeburgici* *Marchionis* *Brandeburgensis* sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauvvenburgensis*, *Lunenburgensis*, *Brunsvicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Meckelenburgicus*. In Ducatu *Lunenburgensi* est *Lunenburgum*, Civitas celeberrima, sic

dicta, vel ab *Idolo Lunæ*, quod *Monti Calcis* nomine insignito quondam impositum fuit: vel à *fluviolo præterlabente*, nunc *Elmena*, die *Almenovv* quasi *Elven Ov* ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto olim *Luno* vel *Lunovv* vocato, ab *Iside*, ut fabulantur, illaciter faciente ad *Ganbrivium* agnatum. Urbs est munitissima, cincta fossis & vallis, forma ejus fere quadrata. Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua Civium negotiatio est, quam terra marique in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus partem *Hamburgenses* *Mercatores* coëmunt ac magnum quæstum inde faciunt. *Templa Augustanæ* confessioni addicta sex habet: quibus additum *Nosocomium*. Tota communitas distributa est Romano more in *Cives*, cum *patritios*, tum *plebejos*, & *inquilinos*. Viget in ea ac floret optima *politix ratio*, *Studia litterarum*, *Iustitia*, *Pax* & *concordia* inter *Clerum* & *Gubernatores* *Reipublicæ*, quorum *summa potestas* est penes *patritios*. *Reliqua* *Opi-da*, ne sit prolixior, prætereo: Quoniam etiam aliquid de *Ducatu Mecklenborgensi*, quem *Tabulæ* *titulus* representat, dicendum est.

Ducatus Megapolensis, vulgo *Meckelburg*, olim pars fuit *Provinciæ* atque *Dominii* *Regum Vandalix* *Mari* *adjacens* *Baltico*; nunc est ex præcipuis *Germaniæ* *Ducatibus*, & *Imperii* *Membrum*: *Conjacent* illi, qua *Oriens* *Pomerania*: qua *Occidens* fl. de *Elyo* vulgo dictus: ad *Meridiem* habet *Marcam antiquam*: ad *Septentrionem* *Mare Balticum*. *Regio fertilissima* est, *Fruento*, *Pomis*, *Ligno*, *Piscibus* abundans. *Varii generis* videre est ibi *Animalia*, *magnamque* *Iumentorum*, *Pecudum* & *Ferarum* *copiam*. Cæterum *Aribertus* *Regio* *stemmate* *prognatus* & in *aula* *Caroli Magni* aliquandiu *versatus*, *impetravit* *Imperatricis*

Ducatus
Megapolensis.
Sic.
Soli fertilitas.

Animalium
varietas.

Regio &
unde
dicitur.

Sinus.

Impe-
rium
Majorum

Ducatus Brunsvicensis ab urbe primaria Brunsvico nomen sibi sumpsit. Vrbs autem ipsa a Brunone Ludolphi Ducis Saxoniae Filio nomen appellationemque sortita est. Is enim quem inchoverat vico nomen reliquit, qui ab illo dictus est Brunonis vicus seu potius sinus, qui lingua Saxonica vocatur Wyc, nunc Brunsvicum sive Brunsvueich dicitur. Est autem Brunsvicensis ditio amplissima a Magdeburgensis & Halberstadiensis Diocesis finibus, & ab Hercynia silva, ad Albim usque pertinens. Circa annum autem Christi 1100 Imperator Fridericus Dominium Brunsvicense provexit in Ducatum, & Ottonem Brunsvici Dominum & Luneburgi, Ducem creavit, Henrici Leonis successorem, qui generale Saxoniae habuit Dominium. Fridericus II Ottonem Leonis Nepotem fecit Ducem Brunsvicensem & Luneburgensem, attributis ei armis, quae avus ejus extulerat Anglia, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunsviceni & alium caerulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgensi, quae erant olim Hermanno Duci & posteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniae. De reliquis Ducibus videndus Munsterus lib. III Cosmographiae. Brunsvicum hodie non tantum hujus Ducatus, sed & totius Saxoniae Metropolis, quondam a Conditore Brunopolis. Prol. Tubisurgium ex Francisci Irenici sententia: Vrbs ambitu magna, forma quadrata, aedium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta: Civibus plena, Mœnibus ac fossato duplici profundissimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante, munita: Vallo etiam inter fossata crassissimo ducto per circuitum, variis Arborum confito generibus valida: quinque foris, quinque praetoriis, & totidem Magistratibus excellens. Condita est a duobus Fra-

tribus Brunone ac Theodoro, aliis Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniae Filiis, anno 1000, ut eorum Historicus Hermannus testatur. Hanc urbem Onacra amnis perlabitur, qui in Hartonica Silva ortus, duas in partes Civitatem scindit, omnem immunditiam secum trahens, ac variis undique pontibus coopertus, Visurgi tandem conjungitur. Non habet Civitas aquam potabilem, sed fere bibunt Cerevisiam: Vini usus carior, ac rarior. Vrbs haec parvis orta initiis multas per tempora accessiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsvicenses vocantur. Libet hoc loco, ea quae Curiae hujus urbis praefixa leguntur, ob frequentissimas hujus contentiosi seculi lites forenses, paucis subjungere. *In controversiis causarum, capitales inimicitiae oriuntur: fit amissio expensarum: corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: Multa inhonesta crimina deinde consequuntur: Bona & utilia opera postponuntur: & qui saepe credunt obtinere, frequenter succumbunt. Et, si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt.* Inter caeteras hujus Ducatus Civitates haud postrema quoque est Goslaria civitas Imperialis. Hanc urbem Henricus I. Pater magni Ottonis urbium amator in formam Civitatis erexit Anno 1021 Imperator Henricus III ingentibus regni florens opibus, urbem istam mirifice ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt, vel de tugurio venatoris duo priores Henrici, & iste nunc III in tam magnam sicut hodie cerni potest urbem bono provexere auspicio, in qua Regale Palatium hic Imp. magnifice extruxit, & III Omnipotenti Deo congregationes instituit. Helmstadium Opidum medio inter Brunsvicum & Magdeburgum itinere est: id Gulielmus Dux Brunsvicensis a Werdensi

Septentrion

denſi Abbate, cui parere Cives inſolentiores recuſabant, certa pecuniæ ſumma Abbati numerata redēptū, in ſua poteſtatem redēgit. Munire id Opidum Carolus, Caroli Magni F. adverſus Sorabos & Viſfos bella gerens cœperat, idque S. Ludgero primo Epifcopo Monafterienſi tradiderat, ut in populis a Carolo ſubjugatis prædicanti tutus receptus eſſet. *Halberſtadium* urbs Epifcopalis, Oltēmia fl. perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis: is duorum ſtadiorum habet longitudinem, ac in ſummo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata Tempſa ſunt. In medio latè patet forum ſplendidiffimis Canoniorum ædibus undique cinctum: illa autem quæ in monte ſita ſunt Civitas ſeu Vrbs dicuntur, quæ ad montis pedem, ſuburbia vocantur. Eſt circa hanc Civitatem Ager optimus, ferax Triciti, matureſcentibus Frugibus culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. *Quedelimburcha* Vrbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo diſtans, ab Imperatore Hēnrico Aucupe condita. *Hannovera* opidum ad ripam Leine fl. è regione vetuſtæ Arcis Comitum a Lauventod, jam Henrici Leonis ætate, circa annum Chriſti cxcvi cui (quod tranſl. ſitum eſſet aulici Hannover nomen dederunt) Arci ſubjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniz urbes. Aggeribus enim, muris & foſſis firmiter munita, & Civium bonorum ac fortium Virorum frequentia & ædificiis ſtipata eſt. *Hildesheimium*, ſive *Hildesum*, *Aſcalingum* Ptol. Irenico: Civitas antiqua: fuit antea duplex. poſtea utraque conjuncta, facta eſt unica. Templum ſummum inſigne habet, Turriſque ipſa tectū habet aureum. Civitas amœna, patria Ludolphi Colonienſis Mathe-

matici peritiſſimi, qui nunc Lugduni agit in Batavis. Sedes eſt Epifcopalis: Irenicus iſtius loci Epifcopos recenſet, quod & Crantzius in ſua Metropoli, & paullo accuratius Antonius Monchiacinus lib. 11 de primis Chriſtianæ Religionis initiis, præſtat. Fuit autem Epifcopatus Hildesheimenſis primum in Saxonibus fundatus ac inſtitutus a Carolo Magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentiſſimo. *Northauſen* Civitas Imperialis. Continentur etiam hac Tabula Ducatus *Grubenhagen*, qui eſt Membrum Imperii, & principatus (*Furſtendom*) *Anhalt*: item *Mansfeldia* Comitatus veteris Saxoniz, ad amnem Salam antiquiſſimus, quum Hegenus qui tempore Arturi Britanniz Regis floruit, anno 1041 Comes Mansfeldicus fuiſſe perhibeatur: nomen ei a Manno Thuiſconis filio, ut Aſcaniz vicinè ab Aſcenes. Primariæ urbes ſunt *Mansfeldia*, ad Wiperum fl. *Eiſlebia* & *Wypra*. *Eiſlebia* Metropolis eſt, inter Salam & Wiperum: nomen creditur habere ab Iſide, quam Tacitus oras Suevicas poſt obitum Mariti peragraſſe, teſtis eſt. Iuxta eam ſunt Metallæ in Montibus Mellibocis. Loca iſta *Tubantes* coluiſſe exiſtimantur. Hi tamen *Twendt* Pyramio: Friſiis contermini: *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen referre credit Verrutius. Hos *Tubinger* exiſtimat Læzium Migrationum lib. viii. Comitatus iſte ſub ſe habet Comitatus iv. *Wippam*, *Arnſtein*, *Wetin*, & *Quernfurt*. Item Co. *Barby*, *Stolberg*, *Hohenſtein*, *Regenſtein*, *Pleſſe*, omnes Imperii. Continentur etiam Eccleſiaſtici Principatus hi: *Meydburg* Archiepiſcopatus & primatus Germaniz, Imp. eſt: & Epifcopatus *Hildesheim*, *Halberſtat* ambo Imperii: ſubſunt Moguntino. Item *Quedelborg*, & *Germrode*, *Stiſten*, ſunt Imp. in viii. Circulo.

Episco-
patu
Magde-
burgensi.
Imperii
enajorum

Restat in hac Tabula *Episcopatus Magdenburgensis* titulo ipsius Tabulae nominatim comprehensus. *Episcopatus Magdenburgensis*, vulgo *Meydburg*, ab urbe primaria nomine habet. *Carolus Magnus* tota reformata Saxonia, decem Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdenburgensis*, cujus sedes ex primitiva foundatione in *Styde* fuit, tum ad *Valersleve*, tertio in *Vrese* translata. Tandem per *Ottonem I.* anno *cccx* ad *Magdeburgum* mutata, ejusque auspicio in primatum Germaniae sublimata, ut habet magnus *Chronicorum Codex* anonymus. Quanquam tamen *Saltzburgensis* caeterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti *Magdenburgensi* non tribuant, ut *Crantzius* in *Metropoli* tradit. *Magdenburgensem* autem *Burggravium* constituit *Otto I.*, ut praeslet judiciis publicis & gubernationi publicae, loco Imperatoris, in his terris & in hoc Episcopatu, ac caeteris huic conjunctis. Primus hoc munus gessisse traditur ordinatione *Otonis Gero* Marchio *Lusatiae*, cujus memoriam conservat *Monimentum Caenobii Gerodensis*. Hunc sequuti memorantur hoc ordine aliqui, *Hermannus* Dux *Saxoniae*, *Lotharius* Comes de *Waldeck*, *Fridericus* *Lotharii* Filius, *Conradus* ejusdem Nepos, *Mansfredus* *Conradi* uterinus Frater. Hoc in praelio caeso, dignitatem consequutus est *Dittericus*, Comes *Plocensis*, cujus filiam cum duxisset *Udo* Marchio *Brandenburgensis* occupato *Burggraviatu*, successorem reliquit *Henricum* Filium. Eo fato functo *Lotharius* Saxo, idem munus commendavit *Burchardo* e familia *Domnorum* de *Quertfort*, a quibus est origo *Comitum Mansfeldensium*. Post hunc reperiuntur in ea dignitate fuisse constituti *Domini de Schrapela*, a quibus auctoritate *Rodolphi* Imperatoris, translata est in *Duces Saxoniae Ele-*

ctores. Urbs primaria *Magdeburgum* olim *Parthenopolis*, a Venere *Parthenia* ibi culta, sita ad *Albim fl.* a *Ioanne Capnione* *Dmoadum Pyrgum* dictum, a Graeca voce. *Dmoades* enim puellas ancillares Graeci ferunt, quas per *Aphæresin* *Maid* dicimus, & *πυργον* *Burgum*, ut *πυρξ* *Buxus*. *Aeneas Silvius* *Magdenburgensem* vocat, & *Virginopolim* *Metropolitam* insignem urbem inter Saxones, opibus & auctoritate memorabilem, scribit. *Ligurinus* *Virginis Urbem* dixit, & *Virginum habitationem*. *Ptol.* *μεσσίον*. Hanc civitatem *Otto* condidit, ut scribit *Lupoldus*: auxit ibique requiescit, *Otto* *Frisingensis*. Inclita haec urbs Imperatorumque honesta sedes, tres in partes dividitur, estque munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis valida ac tuta, ædibus pulcherrimis, perpolitus plateis vicisque insignis, ac templis magnificis celebris. Imprimis vero nobile *D. Mauriti* *Fanum*, ex quadrato lapide structurae magnificentia conspicuum, *Ottonum* *Cæsarum* insigne opus. Magistratus jus civile *Romanorum* *Saxonica* lingua conscriptum, non sine reverentia custodit, quod *Caroli Magni* auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt: magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Atque haec de *Magdenburgensi* Episcopatu sufficient. Caeterum ut huic descriptioni *Colophonem* imponamus, demus regionibus hac Tabula contentis suos amnes: Hi sunt: *Albis*, *Onacra*, *Oltemia*, *Sala*, *Wiperus*, *Inderst*, *Struma*, *Roide*, *Ruma*, *Uker*, *Fues*, & alii. Non Montes desunt, inter quos qui dicuntur, *Der Ramelberg*, *Melibocus*, & alii: neque Silvæ, inter quas, *Auff dem Hartz-Waldt*, *Solinger Waldt*, cum aliis, quas in ipsa Tabula cernere licet.

Flumina.
Montes
Silva.

Regio &
unde di-
cta.

Post Ducatum Brunsvicensem pandit nostra Methodus *Hassiam*. Hæc unde nomen habeat ambigitur. Sunt qui a Monte Heso: at is nusquam in *Hassia*, neque etiam alibi reperitur, nisi is forte sit qui *Noviomagi* exstat, quod quidem a re non usque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli *Batonem* quendam Regis *Cattorum* Filium, (qui *Noviomagum* auxerit, restauravit, ac mœnibus cinxerit) *Helum* Filium habuisse, qui favore ac amore patrii soli ei locofnam nomen communicavit. Unde etiamnum *Helus Mons* dicitur. Alii sic nominatam volunt a *Cattis* qui hanc regionem incoluisse commemorantur, mutatis literis, unde adhuc est loci nomen *Catzen Elnbogen*, gentis illius contestans vetustatem. *Beatus Rhenanus* *Rerum Ger. lib. 1.* auctore est *Hessos* ex superiore *Germania* advenas pulsos *Cattis* hæc loca occupasse, deque suo nomine appellavisse. Habet hæc *Regio Turingiam* ab Oriente a Meridie *Franconiam*; *Westphalam* ab Occidente respicit: a Septentrione vero *Ducem Brunsvicensem*, *Episcopum Mindensem*, aliosque *Principes* vicinos habet. Aer *Regionis* salubris est. *Regio* ipsa *Frumenti*, *Leguminum*, *Fructuum*que feracissima. *Vinum* autem non fert, nisi qua *Rhenum* attingit. Sunt etiam uberrima saginando pecori pascua, in quibus numerosi *Armentorum* *Pecudum*que greges conspiciuntur. *Aht* & *Ferarum* & inprimis *Cervorum* in *Silvis* magnam copiam, ad frequentes venationes *Nobilitatem* invitantium. *Metalla* etiam alibi generant, *Æs* & *Nigrum plumbum*. *Salis* quidem non *Fodinas*, sed *Fontes* habet. Hanc regionem quondam *Comitatus*, nunc vero *Langraviatus* titulo decoratam olim *Cattos* inhabitasse (et si *Crantzius* re-

Situs.

Caliqua-
litas.
Soli fer-
tilitas.
Anima-
lum va-
rietas.

clamet, qui ex *Cattis* *Saxones* facit) omnibus fere nostri seculi *Scriptoribus* persuasum est: *Charta* *Ptolomæo* dicuntur. Hi postea in *Insulam Batavorum* transgressi (auctore *Tacito*) ubi hodie horum nominum vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad *Mare* & ad *Rhenum*. De horum *Etymo* ita scribit doctissimus *Iunius*:

Catti quos nostra & prior ætas *Hessos* vocavit commune cum *Felibus* *Cattisque* nomen sumpsisse videntur, a ferocitate qua in hostem insultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus Animalis istius, domestici licet in appetendo illius jugulū, qui angustiam adferendo illud premar? vel à dolosis insidiis quibus assilire in hostes soliti fuerint, uti tergis *Murium* assultant *Feles*. Eiusmodi namque genius fuisse gentis *Cattorum* bellicose & ferocis videtur. Referrī huc potest usitatum apud *Huesdenos* vocabulum *Hessi* pro *Carto* seu *fele*: qui si quando domesticum animans muribus inimicum significare volunt: *Hessum* nominant. Possunt & præstantes virtute viri hoc *Cattorum* nomine designati fuisse olim a veteribus, quod tales etiamnum *Lingua Batava* *Cattos* vocitet, certè virtutem, & gentis excellentiam non aliunde discas melius, quam a *Tacito*, qui genti illi plus decoris & discipline totius militaris attribuit, quam ceteris omnibus *Germanis* &c. Itaque aptissimo nomine populi ingenium expressum fuit sive ferociam & impetuosos assultus, sive præstantiam spectes. Hactenus ille. Fuit autem olim *Hassia* tantum *Comitatus* subjectus *Dominio Turingiæ*, id quod probat liber *Torneamentorum*, in quo legitur, quod anno *Christi* *cioxlii* *Ludovicus Co. Hassiæ* fuerit *Hallis* in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde *Landgr.* ascendit filia *Matrem*. Accessit tandem & *Catzen-Elnbogen*, idque per *Filiam* ultimi *Comitis*, quam duxit *Henticus Landgravius*. *Genealogiam* *Landgraviorum Hassiæ* apud *Munsterum* habes. Sunt porro in *Hassia* præter alia minorum

HASSIA
 Landtgraviatus.
 Militaria Communia
 Petrus Karus Celariv

Waldeck Comita-
 tus pars.

An der
Furftendom
 Vorße Lon

Vrbes

minorum gentium Opida, Vrbes duæ præcipuæ, *Marpurgum*, & *Cassela*. *Marpurgum* *Amasia* Ptolomeo, qui eandem *Amisiam* vocat lib. VIII. Geogr. ut cenfer Francis Ien. & *Appianus*, vulgo *Martpurg*: *Hassia* Metropolis. Hanc alii a Marte quasi *Martis purgum*: alii a Marco miro Francorum Principe sic nominatam volunt. Civitatem hanc olim villam fuisse Historiæ produnt. Eam Lona Fluvius insignis præterfluit. Vrbs est Sede Principis, Schola illustri, condita anno Christi *MDCCXXVI* a Ludovico Episcopo Monasteriensi, nobilis. Ioanne Oldendorpio, clarissimo omnium inter Iureconsultos Germaniæ: Ioanne item Draconite, & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Cassela*, præcipuarum *Hassia* Civitatum altera, dicta quasi Castellum, Ptolemæo *Stereontium* esse creditur: olim tantum Arcem hic extitisse perhibent. Civitas *Fulda*, *Ana* & *Trusula* fluminibus irrigua, aquis autem instructa, agrum sæcundum atq; compascuum habet, & arva nutriendis pecoribus apta. Vnde in vellerum lanæque venditione, Civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul *Marpurgo* est *Frankenberg*, vel *Francoburgum*, Opidum perelegans, situ amæno & antiquitate commendatum, ad fluvium *Ederam* situm: nomen desumpsit a Francis, qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi *MDCCXX* primum extrui cœptum a rege Theodorico; postea anno *MDCCCIII* a Carolo Magno auctum. Sunt & alia: *Eschvega* colli imposita: læta agri sæcunditate gaudens Opidū, *Werræ* fluvii aquis irrigatur: cuius oportuno usu, *Isatis*, herba, *Glastum* *Plinio*, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti sænore suppeditat, primo supra hoc Opidum lapide, cimbis imposita, *Mindam*

usque: inde *Visurgi* aquis, quæ *Werram* absorbent, *Bremam*, & per totam *Oostlandiam* defertur. De primo *Eschvegæ* initio nihil, quod sciam, Historiarum monumentis comprehensum reperitur, eò quod Hungaricis bellis atque incendiis, tertium depasta, deformataque fuerit. *Francoburgicum* tamen *Chronicum*, dum *Carolum Magnum* circa annum *MDCCXCVI* Episcopatus varios instituisse, *Monasteria* & *Ecclesias*, multis in *Opidis*, fundasse commemorat, meminit & *Cauffingæ* non procul a *Cassela*: & *Eschovvegæ*, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant *Henrici Imperatoris II* erga hoc Opidum merita, qui idiplum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificiis auxit, & locupletavit: Gravissimis rursus calamitatibus adstrictum fuit, anno *MDCCCLXXVII* eo bello quod inter *Adolphum Moguntinum* Archipræsulem, & *Hassia* Landgravium acre desæviit, quando etiam ad *Hassia* gubernationem pervenit. *Frislaria* insigne quoque ac præstans *Hassia* Opidum, vulgo *Fritzlar*, latinè doctrina pacis, ut puta ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina *S. Bonifacii* auspiciis, toti *Hassia*, *Thuringiæ*, *Franconiæ*, & *Frisiæ* innotuit: *Egræ* fluvii propinquitate, & situ admodum amæno, sicuti universa passim *Hassia*, præcellit: *Muris* circumcinctum turrigeris, situm in æqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto, Frumenti, Leguminum & Fructuum feracissimo, etiam *Vini*, cuius tamen fertilitate non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa *Hassia*, *Frislaria* se conspiciendam præbeat, ad *Moguntinum* tamen Archiepiscopum pertinet, unde variis *Fortunæ* & *Bellonæ* casibus frequenter exposita, maximas ab *Hassia*

Ducibus

Ducibus calamitates frequenter pertulit, quemadmodum & à Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Reliqua hujus Landgraviatus Opida quæ multa sunt, prætereo. Hefforum autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvii varii, quorum præcipui, *Rhenus* quidem latus inter Meridiem & Occidentem: *Visurgis*, i. *Weesera*, cujus fons *Weira*, è *Toringico* nemore profluit: *Lupia* qui in *Vestphalia* transit: & *Adrana* Tacito, eum *Adernam* vocant *Historiæ*, hodie *Aederam* dici existimat *Althamerus*. *Rhoer* forte, ut scribit *Ritheimerus*. *Eder* ex eo facit *Iunius* in suo nomenclatore, additque *Cattorum* fluvium esse, & in amnem *Adam* exire. In sua *Batavia* autem scribit eum in *Fuldam* evolvi: & hoc ex *Tabulis* verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in *Comitatu* *Witgenstein* fluvius (*Anden Horberg* oritur) olim *Widkindi* Anglorum Principis Castrum præterfluens, *Lasphe* ejusdem *Comitatus* *Opidum* adluit: *Fulda* &c. *Montibus* *Regio*, undique obsita; eorum autem nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobi* Montes. Reliqui variis insigniuntur nominibus, uti *Kesselpergus* & *Geyne* Montes, &c. *Silvæ* sunt plurimæ *Hercyniæ* portiones. Sed de *Hassia* quæ dicta sunt hæcenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere *Coronidis* quasi loco quæ *Aelius Eobanus Heflus* in carmine gratulatorio *victoriæ* ad *Philippum* Landgravium, paucis de hujus regionis genio & situ, *Incolarumque* moribus tradidit.

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten

Gradiivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalens
Circumfusa jacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quique
Aut Hebrum Neflumque bibunt, aut Strymonis undas:
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluviis, Silvisque frequens, & Montibus aliis
Hassia: Natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: non ulla juvat sine Marte, nec ullam
Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
Quod si tranquille vertantur ad ocia pacis,
Ocia nulla terunt sine magno vana labore,
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planities segetum fecunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua Sylva
Lustra petunt, Canibusque feras sectantur odoris.
Venatu genus assuetum, Genus acre virorum:
Aut leges aut fura ferunt, aut opida condunt
Fortia, non solum bello munimina: verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos.
Quid sacros memorem Fontes? quid amœna Vireta,
Quid valles ipsis certantes frugiferacis
Vallibus Aemonia? dulces quid ubique recessus
Musarum loca, confessa loca digna Dearum?
O patria gelidi fontes! ô flumina nota!
O valles! ô antra meis gratissima Musis!

H h h

Hassiam

THVRINGIA DVRINGEN

Landgraviatus.

Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt, tantum inveni Comitatum Gleichen & ut existimo Kranichfeld. Item unum Episcopatum Mersburg.

*Regio.
Situs.
Soli fertilitas.*

HAssiam sequitur *Thuringia*, vulgo *Duringen*, sita inter duos fluvios *Salam* & *VVertram*: quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septentrionem *Hercyniam Silvam* (quam *Hartz* vocant): & *Turingensem*, ut vocant, *Saltum*, vulgo *Duringer Waldt*, à Meridie. Longitudo regionis Latitudini par, x i i milliarium. Regio omnis generis Frugum & Leguminum feracissima, & in primis Frumento præ omnibus aliis Germaniæ partibus sæcunda: adeo ut *Georgius Agricola* eam *Sumen Germania* appellare non vereretur. Magnus hic *Isatidis herbæ*, quam *Plinius Glastum*, hodie *Guadam* & *Pastilum*, vulgo *VVeedt*, *Pastel* nominant & cæruleum efficit colorem, proventus, quæ hinc cum magno Incolarum emolumento ad alias regiones transfertur. Vnde quidam Poëta insignis:

Herba Thuringorum celeberrima crescit in agris,

Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.

Ponderis hæc magni est, & multo venditur are:

Hac etenim tingilana parata solet.

De qua *Plin. lib. x x i i cap. i. Simile plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nuda incedunt, Æthiopum colorem imitantes. Obsoniorum quoque ac Fructuum vix quicquam desiderat: si Vinum demas quod*

aliunde importatur. Reperiuntur & Auri Argentique Fodinæ, & Salinæ divites. Olim Regnum fuit, hodie Lâtgraviatus titulo decoratur. Thuringia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctæ usque ad Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt annos cclxvi. Tandem Carolus Crassus Imperator Ducem Thuringiæ præfecit Ludovicum, ejus Nepos Burchardus impolis ab Hungaris cæsus est. Quare Henricus Auceps Imper. Thuringiam occupavit, cujus successoribus Saxoniz Principibus in hodiernum usque diem subiecta est. Etsi enim post Guilielmum Ottonis i Imper. Filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Thuringiam permissu Patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum Imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice-Dominus sub Conrado Salico Imp. Ludovicus Barbatus aliquando fuit: ramen postea Barbati Landgraviorum titulo Thuringiam ad Hæredes transmiserunt. Donec ad Misniæ Marchionem ex VVidechindi Saxonis posteritate ortum, Henricum illustrem Theodorici Filium & Hermani Thuringiæ Landgravii ex filia Iuditha Nepotem circa annum Christi c i o c c l pervenit, cui successit Filius Albertus degener, eique filii Fredericus Admorfus & Theodoricus, qui a patruo Theodorico Misniæ Marchione hæredes constituti sunt. Hunc Tractum Sorahos olim inhabitasse ferunt. Horum meminit Eginhartus & Ammoinius. Horum reliquias hodie vocat Peucerus Sor-

*Imperii
majorii.*

bec

Urbes &
Opida.

bet & *Servestein* inter *Albim* & *Salam flumina*. *Reynerus Reyneckius*, in suo de *Mysnorum* origine libro, hos *Tyringetas* quali *Tyringotas* putat, indeque ejus urbem *Gotham* nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab *Hugone Brinckhorstio* *Anglo* urbis *Erfordiensis* Cive scribit *Ortelius*, sunt *xlii* Comitatus, & totidem *Abbatia*, (quas *Gesarsstete Abtien* vocant) *cxlii* *Civitates*, & totidem *Opidula*, vulgo *Mercktsstecken*: bis mille pagi, & *cl* *Arces*. *Erdfurdia* live *Erfordia*, prisca *Erphesfurda*, *Erfesfurt* *Turingia* urbs primaria nomen à primo *Conditore Erft* nomine, sumpsisse putatur: Hic enim, cum molitor esset, molendinum suum ad *Geram* fluvium fixit, atque *Civitati* huic initium dedit, circa initium *Imperii Arcadii* & *Honorii*: postea à *Clodoveo Francorum Rege* anno *Christi ccccxxxviii* vehementer aucta ornataque: anno vero *clxlvi* muris cincta tanta amplitudine, ut *Germania* totius maxima censeatur, ac *Nicht eine Stadt*, *Rusticis Turingis*, *Sondern ein ganzes Land*, dicatur. Hanc perluit *Gera* fluvius, atque à sordibus purgat. *Episcopalis* olim erat, *Bonifacio Germanorum Apostolo* conditore: ea dignitas deinde *Moguntiacam* translata dicitur. *Scholam* habet *litterarum* studiis florentem, quam *Bonifacius ix* *Papa* privilegiis ornavit, anno *clcccxcii*. Hujus urbis ager nulli fertilitate secundus, pascuis abundat, & herbæ *Isatidis* feracissimus est. *Urbs* ab *Henrico i* v multis est labefactata incommodis, ob importunam *decimarum* exactionem, à qua *Erfurdia* immunis semper ac libera fuit, Itaque exorto *Saxonico bello* avitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito *decimarum* jugo, cervices submittere maluit, idque tanto animorum ar-

dore, ut & vitæ & fortunæ *Augusti*, extremum immineret periculum. Hæc eadem, ceu quodam fortunæ excellentis inimicæ ludibrio, afflicta incendiis variis. Neque est aliqua urbs insignis in *Germania*, quæ per fatalem ac adventicium ignem tories deformata fuerit. Ultimo incendio, anno *clcccclxxii* gravissimum sensit damnum, præsertim in *Basilicis Virginis Mariæ* & *Severi*, ut pæne tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immisso igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius *Dominicanus* quidam. Duæ *Ecclesiæ Collegiata*, quas vocant, cum ponte & insigni urbis parte conflagrarunt. Anno *Domini clxvix* gravissima seditio inter *Senatum* & *Cives Erfordienses* exorta fuit propter insolitas quotannis impositas *Senatu plebejis* contributiones. Nam *Communitas* unum in locum conveniens, scire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. *Senatus* tumultum & *populi* furorem animadvertens, blandis illum & mollibus sedare verbis studuit, dicens, tempore opportuno, de omnibus & singulis tam acceptis quam expensis, rationem se redditurum. Quibus verbis *Cives* placati ad tempus quieverere. Die autem constituto adveniente, rursus conveniunt, & hortantur *Senatum* ut rationem reddat. Tum unus cæteris insolentior, verbis asperis invadit eos qui a *Civibus* ad *Senatum* erant missi, quod non parum *Cives* irritavit. Cūque res diutius traheretur, videntes *Cives* se nihil proficere: *Senatum* abdicarunt, novumque instituerunt. Quid multa? Hinc gravissima seditio, contentio atque adeo bellum est exortum. Hanc vero seditionem *Episcopus Herbipolensis* & *Cæsar Maximilianus* sedare, ac partes per concordiam componere sunt conati. *Wei-*

maria

maria pulchrum Opidum, quondam peculiari Comitatus nomen, jam vero inclytam Saxoniam Ducibus sedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo Palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitidè ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria constitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit. Iena civitas à Iano dicta secundum nonnullos: verum is in Germania coli non solebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,

Vt vetus à Iajin nomen Iena tenet.

Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,

Certa hujus ratio nominis esse potest.

Quippe vocat Iajin Solymæ pius incola terra,

Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.

Qua caput in mediis urbs fertilis erigit uvis,

Hanc quisquam à Vino nomen habere neget?

Hæc ille. Nobilis est publico Gymnasio erecto anno MDCLXXIX. Gothæ a Gothis nomen habet. Atque hinc Turingos a Gothis Richaimerus in sua Orbis descriptione originem traxisse scribit, eo quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo Gotham urbem condiderint, circa annum ut Lobsteinio placet MDLXXIII. Admirandæ fortitudinis Castrum habuit *Grimmenstein*, quod nunc solo æquatum jacet. Ejus rei causa fuit: *Guilielmus Grunbachius*, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex Imperii fastigio deturbare, novamque Imperii formam moliebatur, cum a Ferdinando Imp. Augusto, tum a Maximiliano Imp. ejus Fi-

lio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjugationis sociis, condemnatur, proscibitur: atque illustrissimo Principi Electori Saxoniam, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore ac cæteris Imperii Ordinibus, uno consensu demandatur. Quam ipse proscritione, fiducia sui receptus, & Protectoris Ioannis Frederici I I Saxoniam Ducis, contemnit. Qui cum post multas Principum admonitiones a pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustriss. Saxoniam Dux Princeps Elector August. extrema necessitate coactus, urbem obsidione aggreditur, ac deditione capit. Tum Grunbachius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæsareæ Majestatis crimen justo supplicio adficiuntur, Castrum funditus diruitur, Dux Ioannes Fredericus, captivus Viennam abducitur. Fluminibus irrigatur regio compluribus: inter quæ *Sala*, vel *Salsza*, *Werra*, *Unstrut*, *Ilma*, *Gera*, *Or*, *Apfelstet*, *Helbe*, *Cling*. Montes etiam Minerarum fecundos inesse testatur Her. Auri, Argentique venis divites, qui haud procul Braitenbornio ac Schwartzemburgo reperiuntur. Silvis etiam hinc inde conspersa est regio, Hercyniam portiones sunt: ac Thuringica Silva latè nota, vulgo *Thuringer-Waldt*, *Bacenis* Cæsari, Germaniam Silva Cherufcos a Suevis dirimens: *Hainich*: *Hainsette*, *Finne* cum aliis nonnullis, quæ varii generis Ferarum venationes præbent. Sunt in hac regione multa Templà, & Monasteria, inter alia Templum Erfordiam B. Mariæ Virginis, a Bonifacio Moguntinensi Episcopo constructum. Hoc Templum habet Campanam magnitudine in tota Germania celebrem. Populus atrox, durus, minaxque in hostem, corpora Viris procera, robusta, & decora.

Flumina.

Montes.

Silva.

Opera publica.

Vulginiores.

Regio &
unde di-
ctus.

Sic se habet Germaniæ Superioris Regio Thuringia; sequitur jam nunc explicanda *Franconia* sive *Franconia Orientalis*. Ea à Francis nomen appellationemque sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alii Francionem nominant, fabulosum atque e mentum Hæctoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis Etymon lepidè Petrus Ronfardus Poëta Gallus appellatum à veteribus Astyanacta Francum quasi Hastigerum scribit. Alii, inter quos Gaguinus & Æneas Pius id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti communi sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubinam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libenter fateor) sive à tributi remissione & libertate accepta. Quanquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis Etymon, ut Franci dicantur, quasi *Fri oncy*. nimirum à censu (quod *cy*, sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellati veluti, *fry ansi Fransi*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Anfos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitii jugique tæderet Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. *Franconia* autem Sueviæ & Baviaræ à Meridie vicina est: ab Oc-

Situs.

casu Rheno contigua: ab Ortu Bohemiæ: qua Septentrio est Hassos & Thuringos vicinos habet. Aër Regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Silvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est, Hordeum, Triticum & omne Frumentum & Legumen satum multo cum sænore reddit. Rapa Cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles Vitibus confiti Vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrizæ radicis Babenbergensis Ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecumque terra cultissimis pomariis & pratis amœna: Animalium domesticorum, Ferarumque dives. Ferræ in Nemoribus à Principibus fovetur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque à Cæli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum. *Francos* ab origine Germanos & peculiari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse constat cum ex aliis, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quas litterarum Monumentis consignavit oculato Scriptore. Franconum primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui xxx annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus*, *Dagobertus*, *Ludovicus*, I, *Marcomirus* II. *Vvaramundus* aliis *Pharamundus*, qui vocatus ad regnum Franciæ Fratri Marcomiro reliquit Ducatum: *Prunnesser*, *Genebaldus* II, *Suno*, *Luitemar*, *Hugbaldus*, *Helmericus*, *Gotesfridus*, *Genebaldus* 3, *Ludov.* 3
Hunc

Cæli quæ
litas.
Soli fer-
tilitas.

Animalium va-
rietat.

Hunc sequuti sunt *Erebertus*, *Ludovicus IV* *Gozpertus II*, *Hetavus* Dux ultimus. Qui sine hærede mortuus, *Vvitunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps Filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Virceburgensi ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno 1000. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbipolensis sibi vindicat. Neque tamen illi omnis Franconia subjecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent *Kitzinga*, & *Bristadium*, Episcopo Babenbergensi *Graglingiacum*. Herbipolitano vero *Chronacum*, *Forcheimium*, *Staphelsteinium*, *Hochstadium*, *Moguntino Koningstergum*, *Oxenfordia*, *Carolo stadium*, *Hasfordia*, cum *Bischofsheimo*, *Aldenburgio*, *Mildeburgo* & aliis quibusdam Opidis. *Colburgum* Saxonix Duci subjectum est. *Virceburgum* quod *Conradus Celta* vocat *Erebipolim*, *Ligurinus* non malus auctor *Herbipolim*, *Spanhemius Marcopolim*, *Ptolemæus Artannum*, *Indigenæ VVirtzburg* à dulci musto, quod Herbipolensis Ager suppeditat: Francix Orientalis Caput atque Metropolis est. Urbs est luculenta in qua *Bonifacius* Archiepiscopus *Moguntinus* Anno Christi 1000 erexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique amœnisque hortis & pratis cincta; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus, & propugnaculis, benè munita. Civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta. Ad Occasum Mœnus præterfluit, ad vecturam accommodatus. Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Ultra Mœnum in vicino monte Arx est, quam variæ Civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem

esse ostenderunt. Ad pedem Montis Monasterium est à Burchardo opibus Cuniberti Francix Regis exstructum in honorem B. Magni Confessoris. Cæterum non fuerit alienum planè ab instituto præsentis, cognoscere formulam exsequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus Civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per quatuor Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab *Hennenberg*, *Castel*, *VVerthein*, & *Reineck*. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, Quid petat? Ille demissè responderet, se indignum præsto esse, munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio ex fide defungi. Tum Decanus, Ego vero inquit, nomine totius capituli, domum Salvatoris Mundi eique adnexum Ducatum tuæ fidei committo, in nomine Patris, Filii & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Missæ primum, postea cōvivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver exteratum in sacello Arcis primum deponitur, corde interea exempto inq; vas vitreum concluso. Postridie ex Arce in Monasterium S. Jacobi defertur dextera pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur: hic cātus, preces, vota: postea cū pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquæ *Bamberga*. *Ptol. Granionarium* *Petro Appiano*, *Γραβιονάριον* in græco codice: primum vocata fuit *Babemberg*, hoc est *Mons Babe*, à *Baba* Ottonis Ducis Saxonis Filia, atque Vxore Alberti Comitis Babenbergensis. Alii Civitatem hanc vocant *Bayonis Montem*

Urbes.

rum, *Pfaffenberg*, Civitas est valde amœna ad fluvium Regnitz sita. Habet Montes & colles & plurimos hortos, fundumque fœcundissimum, ubi Pepones, & Glycyrriza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi atque Nurenbergæ quo deferuntur in delictis. Sedes est Episcopalis, & cum aliis fœlicis ingenii alumnis gaudet, tum Ioachimo Camerario in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofortum* vel *Francofordia* ad Mœnum vulgo *Franck Furtam* *Mayn*, ad differentiam alterius ad Oderam sitæ. *Helenopolim* olim dictam scribit Munsterus, sed quando & a quibus non addit. Henrico Stephano in Encomio quod ei Vrbi scripsit Nundinalis Musarum Academia, Francofordenses Athenæ, Musarum Nundinæ Mercuriales, & totius Orbis Emporiorum compendium, dicitur. Vrbs hæc in duas partes a Mœno perfluyente distinguitur, quæ ponte lapideo conjunguntur. Civitas hoc tempore est Imperialis, binis per totum Orbem Nundinis celebris. Hic Romanos Reges eligi ab Electoribus mos est, ibidemque si Imperii binos Competitores esse contingat, uterque collecto exercitu de Imperio dimittant. *Moguntia* vulgo *Mentz* aliis *Moguntiacum*. Ptolemæus *Neomagum* lib. 2. cap. 8 tab. 3 appellat, ut nonnulli volunt. Nomen habet Moguntia a Mœno fluvio, quem alii Moganum, alii Mogum vocant. Civitas est Episcopalis & Metropolitana. Agrum habet, ab utraque Rheni ripa fœcundum & præstantissimo Vino luxuriantem. Ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus adluit: ex alio vero latere rarum habi-

torem habet, immensa est longitudine, latitudine angustior. Aedes amplissimæ sunt, Romanorum more, Basilica & Collegiata Tempa magnifica, cum Arce Episcopali. Academia hic erecta est a Theodorico Episcopo. huic Civitati adscribi solet Artis Typographicæ inventio. Præsuli suo proprio Archiepiscopo & Electori, nec non S. Imperii Cancellario parat. *Mons Regius* vulgo *Conigsberg*, Patria Ioannis de Monte Regio summi Mathematici, cuius extant subtilissima Commentaria in Almagestum Ptolemæi. *Schweinfordia* ad Mœnum sita in medio prope Franconia. *Kitzinga*, *Fridberga* urbs Imperii, & aliæ. Cæterum primus Circulus Imperii est Franconia, in quo hi ad Consilium convocantur. i Ecclesiastici, Episcopi *Bambergensis*, *Herbipolensis*, (*Virtzburg*) Dux Franconia; *Eichstet*: *der Teutsch Ordens Maister*: Præpositus *Camberg*, Abbas *S. Gilgen*: *Nurinbergæ* ii Principes Seculares, *Marchio Brandenburgensis Burger Vom Nurenberg*: Comites *Hennonbergensis*, *Castel*, *Wertheim*, *Rheineck*, *Hohenloe*: DD. *Reichelsperg*, *Limpurg*, & Comites *Horpach* & *Schwartzenburg*. iii Civitates liberæ, *Norunberg*, *Rottenburg*, *Vinshaim*, *Schweinsfurt*. Flumina piscosissima undique regionem hanc perlunt beantque plurimum, quorum præcipua sunt Mœnus, *Sal*, octo ignobilioribus comitata, *Sinn*, *Radiania*, *Aelstus*, *Tubera*, ac nonnulla alia. Silvas habet *Speshart*, *Ottomis Silvam* ac alias etiam Hercinia portiones, quæ eam æditissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambit. Gens ipsa viribus armisque potens, nobilitate polens, ingeniosa, laborum patiens. Vinetis colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur.

Flumina,

Silva.
Vitis
Arbor.

Regio &
unde di-
cta.
Situs.
Cali tem-
peries.
Soli fer-
tilitas.

Bavaria nuncadeunda est, ab Avaribus Hunnorū reliquiis, qui Noricis pulsus in ea terra confedere, littera adjecta, dicta. Dicitur & *Boiaria* à Boiis Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur: Vulgo *Beyeren*. Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam, qua Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ: qua Septentrio Franconia. Longitudo Milliarium Ger. xxix. Latitudo xxv. Aer ut plurimum salubris, ac regio amœna est: in universū satis ferax, non æquè tamen Vini ac Frumenti, quâvis & Vinum gignat nonnullis locis, sed agrestius. Generosius Vinum importatur ex Alsatia, Francia & Austria. Magna copia Frumenti invenitur circa Ratisponam & Landshutum. Abundat insuper Sale, arborum Fructibus Ferro, Pecore, Volucris, Feris, omnibus denique ad victū, cultum & usum vitæ spectantibus. Sues glandibus silvestribusq; pomis tanta copia nutrit, ut veluti Hungaria Boves, ita hæc Sues plurimis Europæ regionibus suppeditet. Præter Vrsos item, Apros, & cæteras ejusmodi Feras, centenarios Cervorū alit greges, quos absq; consensu Principis venari crimen est. Anno CIOLIXXII, XXII die Augusti, Cervus in Bavaria captus scribitur, tanta corporis vastitate & mole, ut libras 10355 exhibuerit. Sedes hic quondam habuerunt *Narisci*, *Vindelici* & *Norici*. *Nariscos* qui hodie *Nortgovv* Aventino, vel *Narcau* Melanchtoni, a cæteris Danubius dividit. *Vindelici* ex antiquorum descriptione inter Rhætos & Noricos siti sunt. *Rhætia* duplex est, una latior, quæ Vindelicos Noricosque

& Rhætos propriè dictos complectitur, altera strictior. Vindelicos a Rhætis determinat Lycus, si Ptolemæo est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhenus & Lacus Brigantinus, quem nos in Helveria descriptione monstravimus. Eisdem a Germanis separat Danubius, ab Italia Alpes. Originem nominis Vindelicorum rectè observavit ex Ricardo Marcus Vellserus:

Respicit & latè fluvios Vindamque Lycumque

Miscentes undas, & nomina littoris, unde

Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt

Vindelicam.—Vindelicorum quænam gentes ur-

besque fuerint ex Plin. & Ptol. cognosci potest. Ad hos vincendos missi sunt ab Augusto Tiberius Claudius Nero, & Nero Claudius Drusus, ambo Imperatoris Privigni, qui copias Barbarorum exiguis præliis dispersas ac dissipatas aggressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redegerunt. Vide Paterculium lib. II: Dionem lib. LII & Horat. lib. IV Odar. *Norici* initium capiunt a flumine Oeno: vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam & Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote qui bello adsueta limitaneos Romanos semper oppugnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus. Etiam inscriptio, quæ cis Danubium inventa ita habet. DIS MANIBUS ET MEMORIÆ LEGIONUM. ET MEMORIÆ MISSERRIMORUM, VINDELICIS PRÆFECTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AVRELIO FILIIS VINDELICIS SURINUS INFELIX PATER F. C.

Animam
hum vau-
rietas.

BAVARIA
DVCAIVS.

Miliaria Germanica com.
1 2 3 4 5 6

Imperii
majorum

Bavaria olim a proprio Rege ad Arnulphi Imperatoris usque tempora administrata fuit: eum ut Parthi Arsacem Ægyptii Ptolemæum, ipsa *Cacannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. *Bavaria* dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. *Superior* subdita est Alpibus, Austroque. Hæc crebris impedita est paludibus, fluminibus rapidis, silvis ad spectu horridis. Pecuariis, Pecoribusque pascendis magis idonea. *Inferior* fertilior est, crebrius frequentiusque habitatur, & propter Danubium, Isaram & Lavarum amnes, Vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria Physicè. Dividitur etiam Politicè, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavaria* & *Palatinum*. Comitatus hac Tabula, sequenti *Palatinatus* describitur. Vrbes Superioris Bavariæ sunt, *Monachium* aliis *Monacum*, vulgo *Munchen*, ad ripam Isaræ fl. situm, exstructum ab Henrico Bavariæ Duce, anno *ccio lxxii* sub Orhone I Imp. Vrbs est omnium pæne Germanicarum Civitatum amœnissima: inter fluvios Oenum & Lycum, inter urbes *Wassenburgum*, *Augustam* & *Frisingam*, inter Lacus piscosos, interque Silvas jucundissimas sita. Meridiem versus respicit Montes Tyrolenses. Orientem versus, hortos suburbanos, rivulis ex amne deductis distinctos: inter quos Ducis hortus, cura, amplitudine, herbarum florumque copia & ordine topiario, illustris est: in hoc præter artificiosissimum fontem & pergulam æstivam picturis statuisque exornatam, hoc est memorabile, quod sub crepusculum vespertinum magnus Ceravorum Grex sub ipsas fere fenestras quotidie accedit. In urbe Tempora, Turres, Bibliothecæ, Curia, Forum, Opificum, & Mercatorum frequentia, aliaque permulta, non ad usum tantum sed etiam ad ornatum & spectantium stuporem videre licet. *Ingolstadium* vulgo *Ingolstatt*, ad Da-

Vrbes.

nubium jacet, antiquis dictum *Ingelstatt* sive *Angelostadium*, ab Angelis Suevis qui Civitatem hanc cum aliis ceperunt. Initio pagus fuit, sed a Ludovico Bavaro Imperatore jus Civitatis obtinuit. Academia in ea constituta omnium artium & sapientiæ anno *cioccccx*, eamque multis postea privilegiis & opibus ornavit auxeruntque Ludovicus Dux Bavariæ & Pius II Pontifex. *Frisinga* olim *Fruxinum* Rhenano & Munstero testibus, condita putatur eo tempore quando Romani per Præfectos & Provinciarum Præsides tenebant & administrabant eam Bavariæ Regionem, quæ a ripa Danubii excurrit ad Alpes. Mosacus amnis eam præterlabitur. Sunt præterea Opida xxxii. In *Inferiore* sunt *Ratisbona* vulgo *Regensburg*, sita ad Danubium: nomen sumpsisse putatur a pluvia & arce, a Claudio Tiberio Nerone Imperatore III exstructa tempore passionis Christi, atque ab ipso *Tiberina* vel *Augusta Tiberii* vocata. Hujus memoriam in antiquo Lapide exstare Onuphrius scribit. Goltzius adducit nummum Tiberii, cum hujus hac inscriptione, COL. AVG. TIB. Hanc *Regensburgum* putat Simlerus *Regium Antonini* esse, & in lib. *Notitiarum Castra Regina* dici. Alia multa sed a Barbaris indita nomina sunt apud Althamerum ut *Reginoburgum*, *Rhatobonna*, *Rhetopolis*, *Hyaspolis*, *Imbripolis*, *Reguipolis*, *Tetrapolis*. *Quadrata* & *Germanisheim*. Nomen *Ratisbona* a navigatione deductum videtur. Olim Metropolis fuit Bavariæ: Sedes Regum & Ducum ejusdem Regionis. Pontem habet lapideum anno *ciocxv* ab Henrico Imperatore super Danubium exstructum XI fornicibus sustentatum, pass. *cccc* & *lxx* latitudinis. *Patavium* sive *Patavia* vulgo Latinorum, vernaculè *Passavv*: *Baravas* libri *Notitiarum* putat *Velserus*. *Bojodurum* Ptolemæi *Vindeliciæ* civitas *Aventino*, *Pyramio* & *Lazio*: Vrbs ampla, elegans

elegans atque clarissima in infima inferioris Bavariæ parte ad Austriæ initium, in utriusque nimirum Provinciæ confinio, inter Danubii & Oeni confluentes, Peninsulæ instar, loco commodissimo pariter, amœnissimoque sita. Episcopali, cui paret sede, & amplissima, quæstuosissimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præstanti siquidem ad negotiationem situ ob fluviorum, locique oportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidissimorum fluminum concursum, Lugdunum in Galliis, Gandavum in Flandria quæstuosam negotiatione floret : ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præ cæteris urbibus commendetur Patavia. *Landsbutum*, vulgo *Landsbut*, urbs celeberrima, & primariæ dignitatis: ad fl. Isaram sita, qui urbem hanc præterlabitur, magno Incolarum commodo & ornamento. Hanc Irenicus ex quinta Ptol. Europæ tabula *Inutrium* statuere videtur, cui tamen situs non optimè convenit. Ac proinde melius Ptol. *Inutrium* Aventinus verè linceus Germaniæ, potissimum vero Boiariæ suæ perlustrator, *Mittenvaldt* Bavariæ pagum cis Alpes constituit. Condita est anno MDCCVIII a Ludovico Bavariæ Duce: Agro beata fertili Frugum, Animalium, Vini, omnisque generis Fructuum. Urbs ipsa ædificiis admodum venustis & elegantibus nitet: inter quæ principem merito locum obtinet summum Urbis Templum, quod artificiosa structura, & vivo ex lapide visenda, imo stupendæ altitudinis turri conspicuum est. Magnificum etiam Illustriss. Alberti Ducis, in inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum*, vulgo *adificium* nuncupatum, Fluvii Bavariam scindunt beantque plurimum non pauci,

Danubius, totius Europæ maximus, Græcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus: *Lavarus*, & *Isara* amnis, ut amœnus, ita pisculentus & rapidus: *Illicetus*, *Oenus*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Alimula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoyfa*, *Vulsus*, *VVolfada*, *Gyssea*, aliique pæne innumeri. Præter hæc flumina complures etiam ac spatiosos habet Lacus, singulis, singula sibi Piscium genera, & tanquam privatas formas custodientibus: cujusmodi sunt *Ammersee*, *Asee*, *VVirnsee*, *Rorsee*. Montibus cum hinc inde sit innexa altissimis, nomina singulorum hic recensere vix datur, præcipui tamen sunt *Pænina Alpes* & *Caravancas Mons*. Silvis pæne infinitis ita spargitur, ut una videri queat, uti revera est: *Hercyniæ* enim omnes hæc portiones sunt, ac totum prope modum eam olim hunc tractum contexisse, vix dubium est. Verum diversa, hæc ejusdem silvæ portiones sortitæ sunt nomina, cujusmodi sunt: *Heynerdoch*, *Schvartzvaldt*, *Greinvaldt*, *Zellervaldt*, & c. Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque Mercaturæ multum deditus, tantum Baccho & Liberis operam dat: raro natale solum relinquit. Porro II Circulus Imperii Bavaricus tribus Ordinibus constat. In I sunt Episcopi: Archiepiscopus *Saltzburgensis*, Episcopus *Passaviensis*, Episc. *Freisingensis*, Episc. *Ratisbonensis*. Abbates: Præpositus *Berchtoldsgaden*: Ab. *Rempeseck*, Ab. *VValdsachsen*, Ab. *Roden*, *Rotopinor*, Ab. *Keishaim*, Ab. S. *Haymer an Ratisbona*. Abbatissæ: *Alt Munster*, & *Ober Munster Ratisbonæ*. In II sunt Dux *Bavariæ*, Com. *Palatinus Bavariæ*, *Langd. Luchtenberg*: Com. *Hage*, Co. *Ortenburg*, B. in *Stauffen*, forte *Thuna Stauff*, aut *Stuaffneck* D. *Rimfels*, forte *Rhinfelden*, B. *Degenberg*, *Obersultzperg*. In III sunt *Freistet*, *Regensperg*.

Flumina
Lacus
Montes
Silva
Vul. i
monte

PALATINATUS BAVARIAE.

Miliaria Germanica communia

1 2 3

inferior

Meri 34 dies.

Mœnibus Turribusque valida, Propugnaculis tuta, Civibus plena, Mercatorum commercii dives, & inprimis Mechanicis Artibus nobilis, actoto orbe celeberrima. Sita est non modo, in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Pirckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum longitudinibus & latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga 10 milliaribus Germanicis. Civitas licet pervertusta non sit, tamen Castrum ejus in edito collo situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit, appellatum, est antiquum: constructum enim a Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subiecta fuit Alberto Duci Franciæ, post ejus mortem Imp. accessit sub Ludovico I I Imperatore; ex eo augeti cœpit & coli. Sub Carolo quarto mœnibus cinctâ est: Iterumque anno 1101 xxx iix. Hodie Civitas hæc totius Germaniæ fere maxima & amplissima est, ita ut cxxiix contineat Plateas, xi Pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per Civitatem transiens lxxiix rotas hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarû cxvi, fontes xii ex truncis aquam evomentes, sex magnæ portæ, ac balnea communia xiii. De hac Fabritius:

*Quâ non Germanis est ulla celebrior oris,
Seu Leges spectes, & Sancti Iura Senatus.
Et sic unanimi vivent es, sædere Cives,
Sive tot artifices claros, æquandaque præscis
Ingenia, & varios Invenumque Senumque labores.*

Anno 1101 lxxv Noribergenses Altorfii Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artium Philosophiæ & Facultatum Professores magnis stipendiis evocarunt.

Ejus rei memoriam servat Epigraphe Altorfina, *Juventuti, Religionis Christiana Doctrina, Linguis Latina & Græca, Optimis denique artibus ac disciplinis informanda, Georgio Volkanfro, Philippo Geudero, Hieronymo Baumgartnero, Litteratorum Præfectis, & Balthazaro Baumgartnero Opidi Præfecto, Senatus Noribergensis Scholam hanc nobilem & Patriam aperiri & solenniter introduci voluit III. Kal. Jul. Qui dies Petro & Paulo Apostolis Sacer est. Anno à nato Christo Salvatore. M. D. LXXV.* Tractus iste præter Metropolim plurima habet Opida, Monasteria & Villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auyverback, Sultback, Castel* Monasterium, (ubi olim Principes Nortgoviæ suam habuerunt Curiam) *Eger, Beierut: Eistet, Napurg, Neuvenstadt, Ruyvenkelm, Kemnar, Krusen, Grevvenverdt, Gaynum* castellum a ploratu dictum. Nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta vix pervehi possunt loca, attamen navigantibus transeunda (*Germanicè Die Strudel* ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit: *Eschenback, Vveiden, Pernauvv, PleiStein, Herspruck, Rurbaek, Neumarekt, Turfsentur, Elbagen, Cham, Schonsee, Kunsperg, Scauff* & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt Principum Palatinorum. Includit quoque hæc regio Nortgoviensis unum ex quatuor Lantgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nempe *Luchtenbergensem* Imperii in Circulo Secundo, accepitque denominationem illam ab Arce *Luchtenberg*, etiam si Principes Domini illius curiam suam teneant in Opido *Pfreimbdt*: & quandoque in *Grunsfelden*. Non crevit iste Landtgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt, ditione & potentia: maximè autem *Hals-*

Flumina siæ Lantgraviatus. ut scribit Munsterus. Regionem hanc irrigant beante plurimū *Egra, Nabus, Vilsius, Regus, Pegnitius, Schvartzach, Saltza, Altimulus, Lautra* fluvii; ac præter hos nonnulli alii. De Rednitio, Regnitio sive Rego referunt historici commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hice est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur, quæ Navigiorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum oportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit, nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit; quantum enim interdiu egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weisburgense Opidum extant etiam num vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios fabricis Ferri, & reliquorum Metallorum onustos & impeditos esse, utpote quorum fluentia agunt & impellunt tam ingentes folles, quam immensos malleos, Fabris Ferrum tantum suppositis incudibus, admoventibus. Mons *Pimifer* vulgo *Fichtelbergk* in ambitu complectens circiter VI milliaria est in hac regione: ex eo quatuor insignes profluunt fluvii, *Mænnus, Nabus, Sala, & Egra*, ii in crucis modum divaricati, 4. mundi cardines petunt.

Mons iste varia gignit Metalligenera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* dicunt. Invenitur quoque in summitate Montis Stannum, & multæ foveæ ex quibus olim Metalla fuerunt eruta. *Silva Hercyniæ* portionibus, hæc ora etiam undique conspersa est: ex his sunt *Weissenburgyalt, Behemervvalt* cum aliis, quæ in tabula repræsentantur. Porro suscepta fide Orthodoxa in Bavaria, simul Leges & vivendi instituta genti fuere præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiariis Ecclesiarum, de confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de Decimis, de seditionum pœna, item Leges castrenses, de Libertis, de Nuptiis, de causis mulierum, de Furtis, de Legibus Agrariis, de commendatis & commodatis, de Hereditatibus, de Emptionibus & Venditionibus &c. Illis Legibus Bavari ante aliquot secula paruerunt, nonnullisque adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum Leges. *Index ut justè judicet Librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Iudex, sed de compositione, dum rectè judicavit, partem nonnam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis XL mulctetur. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat, duo, tres, vel plures testes, adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit. Plura addere superfedeo, ne quis hanc descriptionem me onerare legibus velle existimet, quæ a Ioanne Boema Auba-*no fultè describuntur.

Regio.
Sini.

AD Saxoniam Superiorem pervenimus, Octavum Circulum Imperii. Saxonia enim dividitur in Superiorem & Inferiorem. Superior hinc quam hæc Tabula exhibet, nobis describenda. De Inferiore ad Tabulã XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxen*, quæ titulo Ducatus ornatur, cujusque Dux est unus ex illis Principibus qui Imperatorum electionibus præsent, ab ortu antiquam Marchiam : ab Occidente Hassiam respicit : Qua Meridies est Turingia & Misnia jacent : qua Septentrio Ducatus Brunsvicensis. Primariam habet Urbem *Wittenbergam* ad Albim sitam. Hæc a *Widechindo* constructa est : alii adscribunt *Widechindo* Filio ejus, atque a *Windechindo* vel Patre vel Filio *Wittenbergam* dictam putant. Gymnasium habet erectum a Duce *Friderico*, anno 1109. Quam Academiam alter *Fridericus* ita ornavit ut ex frigida, teste *Erasmio*, celebris evaderet. *Petrus Mosellanus*, *Fridericus*, inquit, *Wittenbergam* suam, omnigenarum artium, maximè trium Linguarum Professoribus sic instituit, sic adornavit, ut optimè constituti Gymnasii exemplar hinc petere possis. In quo *Henningus* & *Oldendorpius* Jurisconsulti, scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac Civitate accidisse *Albertus Crantzius* in sua *Wandalia* commemorat lib. VIII cap. xxx.

Urbs
Witten-
berga.

Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in hoc Opido innocenti: ille sanctè jurans ejus se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempserere, qui judicio præerant Laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo : tum manibus excutens, nihil læsionis præferbat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pæne totus intercesserat, cum alius jam silicibus viam straturus in Opido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc ignescente dextram adurit. Mirati qui adstiterunt rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæstionem abripi, confiteretur crimen, & ultimo supplicio, fractis rota cruribus, interimitur: ita divino judicio est proditus noxius. Extat etiam Historia de candentis ferri purgatione, quam *Genildis Henrici III* conjux subiit : quæ cum ab æmulo quodam adulterii accusaretur, judicio candentis ferri se purgavit. Non absimile purgationis genus eos usurpasse apud *Georgium Cedrenum* invenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant, quam alii in Misnia ponunt. Cum Saxonia tanquam parte ejus explicantur Misnia & Lusatia, de quibus, cum præsens Tabula eas quoque deliniet, pauca atexamus.

Misnia,

Regis &
unde di-
ctæ.

Misnia Meyssen, Superioris Saxonie Regio inter Salam & Albim posita, a Mefia Lacu; ad quem olim fortasse ejus Incolæ habitarent, aut a Misna Vrbe, nomen accepit, cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis descriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic olim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito: nam in *Hermunduris* Albim nasci memorat. Terminatur ad Septentrionem Marchia Brandenburgensi & Superiori Saxonia: ad Orientem Solem utraque Lusatia ac Silesia: Qua Meridies est Bohemiarum Regnum ac Sudetos montes respicit: qua Occidens Turingiam vicinam habet. Aer olim vix ferendus fuisse dicitur ob Montium Silvarumque humidas exhalationes, nunc vero silvis excisis cessant nebulæ, unde Aere hodie salubriori fruitur. Regio omni Frugum genere fecunda est, ut toti fere circumjacenti regioni ad abundantiam sufficiat. Summa est ubi que non modo Frumenti fertilitas: verum etiam Vini, Mellis, Pecorisque copia: præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est Sed quod superficiæ ejus denegatur, id ejus viscera abunde compensant: Argenti enim sunt ibi divites admodum Fodinæ. Metalla insuper varii generis in Montibus passim generat, Argentum, Æs, Stannum, Ferrum. Plumbum: atque alibi etiam Aurum. Tempore Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & Superioris Saxoniarum terris, appellata fuit Marchia Saxoniarum, antequam videlicet Ducatus Superioris Saxoniarum erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæc terræ & regiones

Situs.

Cæli
qualitas.

Soli fer-
tilitas.

Temperie
moderata.

in plura Domina divisæ, ac postea rursus sub unam denominationem atque Dominationem redactæ: quemadmodum contigit anno *1101*, quando Princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem ditionem suam transmisit ad Dominos Misnenses. qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misniæ & Landgravius Turingiæ dicti sunt. Anno quoque Domini *1111* deficiente virili successione Principis Electoris Saxoniarum, Sigismundus Imp. tradidit Ducatû Saxoniarum Principibus Misniæ, quem & in hunc usque possident diem, & ab illo tempore triplicè sibi usurpaverunt titulû, ut scribit Munsterus. Vrbes Misniæ multæ: primaria est *Misna* ad lævam Albis ripam, exstructa ab Ottone I. Proxima *Dresdena* situ valde jucundo, & contra hostium incursiones probè munito. Hic armamentarium est Ducis Saxoniarum, est & aula ejus magnificè exstructa, & pons è saxo admirandi operis: *Lipsia* Emporium celebre, ad *Pleissenam* amnem sita reliquas omnes Misniæ Vrbes opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientiæ Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis eo translatum est, anno *1527*. In eodem tractu sunt *Ilenburgum*, *Antiquæ cella*, *Lauterbergum*, & alia Opida. Fluminibus rigatur hæc regio *Albi*, *Salla*, *Mulda*, & aliis: ac silvis quoque undiquaque conspersa, Gabretæ ac aliis plerisque Hercyniæ portionibus. Hodierni Incolæ robusti, fortesque, ac commendanda corporis forma, ac proportione, jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innotatam feritatem ac immanitatem referentes.

Vrbes

Flumina
Silvæ.

Vulgi
Mores.

Lusatia

Regio.

Lusatia quoque Saxoniz tribuitur, Richaymero teste: inter Albim, Oderam, & Bohemiz montes interjecta. Ipsum autem Lusatiorum nomen affine est voci *Elysiorum* vel *Lygiorum*, quorum sedes in illa vicinia fuisse certum est, inquit Joachinus Cureus. Regio hæc Frumenti, rerumq; ex terra nascentium feracissima. Fuit aliquando conjuncta cum Misnia: tandem Bohemi, qui regnum suum undique conabantur extendere, eam ad se traxerunt. *Lusatia* duplex est, *Inferior* & *Superior*. In hac sunt *Spreenberg*, *Prybus* & *Corbus*: in illa *Gorlitz*, *Zitavv*. *Gorlitzium* vulgo *Gorlitz* urbs primaria ac nobilissima in superiore Lusatia: ædificiorum nitore, atque frequentia clara, murorum fossarumque ambitu, situ montoso, & fluminis propinquitate firma, ex quo molitores, cerevisarii, tinctorum, alique Cives, infinitas commoditates percipiunt. Ejus transitus ponte ligneo, tecto per commodè clauso, oportune conjungitur. Præcæteris autem tam publicis, quam privatis ædificiis, magno sumptu perfectis, Ecclesia S. Petro dicata, & Curia, præclara turri conspicua. Vrbs ipsa prima foundatione constructa anno cixxxx, ut ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio anno millesimo trecentesimo primo immitis Vulcani severitate consumpta, ut ne unica quidem domus remanserit. Verum ea suis è cineribus, veluti Phœnix, cui bustum suum, vita est, post eam ruinam anno fere octavo, speciosior nitidiorque exstitit. Bohemiz regno subdita est, sicut & Lusatia. Quoniam autem pacto ad Bohemiz Coronam pervenerit Ioannes Dubravus lib. XXI de rebus Bohemicis refert. *Nissa* flu-

Vrbs.

vius Lusatiam rigat, eamque beat plurimum. Sed hæc de Lusatia hæctenus. Nunc ut ad Saxoniam redeamus, pauca de ea subjungamus. Nobilissimi Saxoniam irrigant fluvii *Albis*, *Sala*, *Uisurgis*; item *Lusimicius*, *Multania*, *Misa*, *Sala*, *Fulda*, *Leyna*, *Allenis*, *Odera*, *Ola*, *Nisa*, & alii. Silvas cõplures cõplectitur, *Lunenburgerheid*, *Spondaoverheid*, *Rottenavverheid*, *Galberheid*, *Pomerischeid*, *Hercyniz* portiones &c. *Saxonia* olim quatuor in genere habuit differentias, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ fortis oblita, terminos in copulandis conjugis transgrediretur: Sed Nobilis Nobilem, & Liber Liberam duceret uxorem, Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ. Quicumque vero contra faceret, cum vitæ suæ damno id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis utebatur Octavus porro Circulus Imperii *Ober Saxen*, III Ordinibus constat, quorum I Episcopi *Misnensis*, *Merspurgenfis*, *Naumburgensis*, *Brandenburgensis*, *Havelburgensis*, *Lubecensis*, *Caminensis*. Abbates *Salveldt*, *Rotterhausen*, *Falckenrieten*, *Abbatissæ*, *Quedelborg*, *Genrode*. II Principes & Domini seculares, *Dux Saxoniz Elector*: *Marchio Brandenburgicus Elector*, *Marchiones Brandenburgici*, *Duces Pomerania*: *Principes Anhalt*: *Comites Schwartzenburg*: *Com. Mansfelt*: *Com. Stolberg*: *Com. Hohenstein*: *Com. Buchlingen*: *Com. Rappin*: *Com. Mullingen*: *Com. Gleiche*: *Com. Leifneck*: *Com. Widersfelt*: *D. Bernavv*: *B. de Tautenberg*: *Com. Regenstein*, *Russe de Plavv*, *D. de Gratz*, *D. de Schonberg*. Tertius Civitates liberæ, *Dantiscum*, *Elbingen*.

Saxoniz
fluvii.
Silva.

Leges.

Regio &
unde dicitur
est.

Marchionatus Brandenburgicus qui hac Tabula repræsentatur, olim a Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab Albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. Nomen habet a Metropoli quam quidam initio Brenneburgum vocatam adserunt: quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hodoeporico:

*Italiam quando digressus ab urbe petebam,
A Duce quæ Brenno condita nomen habet.*

Situr.

Oppugnavit eos diu *Carolus Magnus*. expugnavit *Henricus Auceps* per *Brumam*, castris in glacie firmatis qui etiam *Vibi Præsidium* imposuit, cum *Colonia Saxonū*. Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad *lx* Milliaria Germanica. Ad Occasum clauditur *Saxonix*, *Misniæ* & *Megalopensium* regionum, Limitibus, qua Septentrio est *Stetinos*, *Pomeranos*, & *Cassubios* respicit; *Poloniam* & *Silesiam* versus orientem Solem contingit: *Bohemiā*, *Lusatiam*, & *Moraviā* habet a Meridie. Ager admodum fertilis est, in primis Frumenti: nec defunt *Vineta*, è quibus Vinum abunde colligunt. *Corallium* insuper, *Ætitem*, *Scistum*, aliasque non ignobiliores gemmas producit hæc regio. Porro *Brandenburgicus* *Marchio* *Electo*r etiam est Imperii, & inter opulentissimos potentissimosque *Germanix* Principes numeratur: quippe qui præter *Marchiam* utramque etiam in *Lusatiæ* Comitatu & in *Silesia* urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit: nam deficiente *Marchionū* stirpe, *Ludovicus Bavarus* anno *cio* *cxix* principatum dedit Filio suo *Ludovico*: *Bavari* anno *cio* *ccclxxiii* vendide-

Imperii
Majoris.

runt eum *Carolo Imperatori* Regi *Bohemix*: a Filio *Caroli* *Ioanne* devolutus est *Marchionatus* ad *Moraviæ* Principes, *Iudocum* & *Procopium*: *Iudocus* ære alieno pressus eum oppignoravit *Gulielmo* *Marchioni* *Misniæ*: tandem in *Concilio Constantiensi* anno *cio* *ccccxvii* *Sigismundus* *Rex* *Friderico* *Burgravio* *Notibergensi* dono dedit. Hodie ei præest summa prudentiæ, clementiæ & liberalitatis laude clarus *Ioannes Georgius*. *Dividitur* autem tota hæc *Marchia* in tres partes, in *Veterem* scilicet, *Mediam* & *Novam*. Incipit *Marchia* *Vetus* a *Solitudine* quam *Lunebergensem* cognominant, & ad *Albim* fluvium usque protenditur. Confinia item habet cum *Magdeburgensi*, *Halberstaden* *Diœcesibus* & *Megalopoli*. Hujus *Incolæ* olim fuere *Senones*, *Suevi*, nec non alicubi *Angrivarii* cum *Teutonibus*. In hoc tractu sunt septem non parvi nominis *Vibes*, hæc nempe, *Tangeramonda* ad *Albim*, quo *Angra* vel *Tonagra* aquam suam evomit sita; quondam *Caroli* *iv* *Imp.* *Sedes*. *Stendalium*, quæ hujus *Marchiæ* *Civitas* primaria. *Soltvedelum* in duas *Civitates* *Veterem* & *Novam* divisum. *Gardelen* cum *Arce* *Eischnippa* dicta. Item *Osterburgum*, *Werbum*, *Senohusum*, a *Senonibus* populis forte sic nominatum. Minus celebria sunt *Arnburgum* cum *arce* ad *Albim* situm. *Bisemarchum*, *Bostera*, *Bucka*, non procul ab *Albi* exædificata, *Kalba*, & *Meslinga* quam quoque *Letzolingam* appellant. Ac præterea hic numerantur *ccccxv* non ignobiles pagi. *Media* *Marchia* ab altera *Albis* parte initium sumit, & extenditur ad *Oderam* & *Suevum* (vulgo *Spre*) fluvios. A *Suevis* olim habitata fuit. Hujus *Marchiæ* *Metropolis* est *Brandenburgum*, de quo modo dicere cœpimus: *Vrbs* satis celebris, ad *Havelam* fluvium sita,

Vrbes

sita, aliis à Brenno Duce Gallorum nominata, ut supra quoque diximus, & exstructa putatur: alii a Brandone Francorum Principe Marcomiri Filio-conditam putant: qui circa annum Christi cXL hanc Regionem subegit. Fuit hic olim Pantheon Vandalorum, quorū Dii fuerunt rum alii, tum etiam *Zornebock* & *Syvandevvitz*, quomodo id narratur in Chronicis Mersburgicis. Est vero hodie hictotius regionis tribunal. Multa sunt huic Vrbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus, & Principibus olim ei concessa: cujus indicio est statua pedestris in Novæ Urbis parte posita, strictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* Cives vocant. Brandenburgum se quitur *Rathenavium* ad Havelam: *Spondavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exstructo: deinde *Colonia* & *Berlinum*, duo Opida a Suevo fluvio separata. Hic hodie Principis aula. Est & urbs primaria *Francofurtum*, cujus situs longè est jucundissimus ad Viadrum (quæ Oderam vocant) Piscium copia abundantem: hic ad ortum est: cætera urbis cingunt amœnissimi colles & Vine-ta lectissima, è quibus Vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Borussia, & vicina loca secundo amne devehunt. Exstructa est urbs primum anno cccccxiii a Gedino ab Hertzberg, auspiciis & jussu Ioannis I Marchionis Brandenburgici. Emporium est celebre, ternis nundinis singulis annis frequens. Gymnasium etiam habet artium, linguarum, & facultatum præcipuarum, exstructum anno cccccvi a Ioachimo Marchione, multisque exornatum stipendiis. In quo jam inde ab initio in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi Doctores fuerunt, quorum aliqui a Sebastiano Munstero recensentur, Alia præterea Opi-

da sunt *Breitza*, *Fida* cognomen habens: item *Belitza*, *Bernavium*, *Cellinum*, *Mittervvaldum*, *Monachobergum*, *Bisenthalum*, *Blumoberga*, *Bozavium*, cum Arce Templariorum quondam statione: *Fryenvvaldum* & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II Arcem in medio fluminis exstruxit, quam præternavigantes portorium solvere coguntur. *Frisachum*, *Geresvvaldum*, *Grimmitzum*, *Gruneheyda*, *Grunevvaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis Vivaria cum adjunctis Arcibus. *Lichenum* *Opidulum*, *Parstainum* cum arce: *Mulrosa* *Opidulum* & pagus: *Bernavichum*, *Zossa* *Opidulum* cum Arce: *Wruzonum*, *Selovvium* *Opidulum*, multi que pagi ac vici. *Nova Marchia* a media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo *Warta* fluvius prope *Colstrinum* aquas suas in illud exonerat. Primi nominis urbs in hac Marchia *Gostrinum* est, a Marchione *Ioanne* *Ioachimi* primi Filio restaurata, ac maximis impensis munita, atque in principis sedem delecta. Aliæ sunt *Lansbergum* ad *Wartam*, *Regiomons*, *Bernvvaldium* & *Bernsteinum* *Opidulum* cum Arce. *Bernavicum* & *Berlinicum* aut *Novum* *Berlinum* *Opidum*: Deinde *Arnsvvaldum* urbs, *Thamum* *Opidulum*, *Soldinum* quondam hujus primaria urbs: *Furstenfeldum* *Opidulum*: *Bramburgum*, *Driesenum*, *Falkeburgum* urbs cum Arce, in Pomeranorum confinibus sita: *Kartavv*, *Lepena* urbs aulæ, *Morinum*, *Schiffelbennum*, *Osemundum*, *Sconssties*, *Woldenbergum*, *Zeden*, *Zandocum*. Alii totam hanc Principis Electoris ditionem in VII aut IX Provincias dividunt, quæ sunt *Alde Marck*, sive *Vetus Marchia*, *Meddel Marck*, sive *Media*, *Neu Marck*, sive *Nova*; *Uber Marck*, *Pregnitz*, *Crossen*, Ducatus: *Sterneberg* & *Cotbus* *Domina*: item *Pars Lusatia*. Sunt & minores in his Provinciis Comitatus, ut *Rapin* & *Vierraden*, & *Kustren*, *Mar-*

Marchionatus. Habet in universum *Marchia Brandenburgica* cum iis regionibus quas ejus juris esse diximus LV insignes Vrbes, LXIV Opida, XVI Opidula, quæ *Marckflecken* vulgo vocant, XXXVIII Arces, sive Nobilium ædes, X Vivaria, XVII Cœnobia. Fluminibus irrigatur *Odera* sive *Viadro*, *Suevo*, *Albi*, *Havela*, *Warta*, & aliis. Prope *Francfortenfe* *Carthusianorum* Cœnobium rivulus est, ex colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indurescere compertum est. Atque hæc de Marchionatu Brandeburgico : restat ut de Pomerania quæ titulo ipsius tabulæ continetur, pauca subjungamus.

Flumina

Regio.
Situs.
Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperii majorum Vrbes

Pomerania primis cultoribus lingua *Wandalica* *Pamortzi* appellata, nunc Ducatus est, adjacens mari *Balthico*, extenditurque longo tractu ab *Holsatiæ* finibus, ad fines *Livoniæ*. Regio est ubique fertilis; prata habet & pascua læta gramine. Frumento, Butyro, Melle, Cera, Canabi, Lino, rebusque aliis istiusmodi abundat usque adeo, ut etiam ex eorum exportatione *Incolæ* magnas sibi opes parent. Colligunt etiam maris *Accolæ* fucinum, sed minore copia quam *Borussi*. Varii generis videre est ibi *Animalia* domestica: atque in *Silvis* *Ferarum* armenta variè discurrentia, *Proprios* hæc *Regio* semper *Dominos* & *Jndigenas* habuit, nunquam victos, nun-

quam suo solo & ditionibus pullos. Civitates hic multæ sunt & nobiles. *Stetinum* præcipua est, ad *Viadrum* anem: olim piscatorum vicus oblongus ad fluminis ripam sed post susceptum *Christianismum*, & destructam *Wineram* translato illuc emporio amplificari cœpit, estque adeo nunc totius *Pomeraniæ* *Metropolis*. *Gripswaldum* *Opidum* *literarum* *artiumque* *humaniorum* *cultu* *celebre*: *Gymnasium* *exstructum* *est* *anno* *MDLXVI*. *Julium* *Opidum* *olim* *totius* *pæne* *Europæ* *amplissimum*, *Emporium* *Vandalorum* *fuit*. *Stralsundia* *Opidum* *splendidum* *in* *littore* *Maris* *Balthici*, *olim* *proprium* *Ducem* *habens*. *Wineta* *omnium* *quondam* *maritimarum* *urbium* *opulentissima*, *destructa* *a* *Conrado* *Danorum* *Rege*. *Sunt* *&* *aliæ* *urbes* *Nengardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Berggradum*, *Camenez*, *Publina*, *Grisenburga* : & *ad* *littus* *Colberga*, *Caminum*, *Collinum*, *Sunda*, *Pucka*, *Revecol*, *Lovensburg*, & *Hechel*. *Atque* *hæc* *de* *Pomerania* *pro* *hujus* *loci* *angustia* *paucis* *sint* *dicta*. *Continetur* *etiam* *hac* *Tabula* *Meckelnburg* *sive* *Magnopolensis* *Ducatus*. *Suntque* *in* *eadem* *Tabula*, *Ecclesiastici*, *Magdeburgensis* *Archiepiscopus* & *Primas* *Germaniæ* : *cui* *subsunt* *in* *Marka* *Brandenburgensi*, *Brandenburg* *Episc.* & *Havelburg* *in* *Meckelnburg*: *Swerimensis*, *Episcop.* *sub* *Bremensi* : *in* *Pomerania* ; *Camin* *Episcopus*.

Regio &
unde di-
ctâ.

Bohemia, Boemia, vel Bojemia, ut nonnullis placet, a Silva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis *Baum*, Belgis *Boom*, arborem sonat: Græcis *Bamia*, & Incolæ Ptol *Bami*, Strab lib. vii *Kolduli* vocantur. Alia Bojis nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipsi a *Bois* i. Ligno dicti videntur. Ptol. lib. ii cap. xi in Germaniæ descriptione sub Silva Hercynia ponit *Bamos* gentem magnam usque ad Danubium: Strab. dicitur *Bubiemium*: sic enim legunt Rhenanus, Aventinus & alii in Græcis tamen excusis exemplaribus *Βυρίαμον* habetur; sed hanc lectionem Rhenanus depravatam censet: & in vetustis libris *Βυρίαμον* legi adnotavit Casaubonus. Tacitus *Bojemum* vocat. Ejus fines ab Ortus Solis ad Marcomannos & Quados: ab Occasu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia Superior, nunc Austria dicta, occupat, sicut Saxonia & Misnia Septentrionalem. Universam Hercynia Silva perpetuo ambitu cingit, clauditque undique ad Amphitheatri faciem. Vnde æqua ei fere Longitudo atque Latitudo, atque utraque paullo amplius ducentis mill. pass. extenditur. Aere, quod perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri fruitur. Ipsum vero solum adeo Frugum Hordei, ac Tritici ferax & copiosum est, ut & has vicinis quoque regionibus largè suppeditet. Vina tamen parcius exhibet & quæ ibi nata sunt, austera & paullo acidiora. Crocum è contratio succo, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ interservientium ditissima regio est: Olei tamen quemadmodum reliqua Germania, sterilis. Iam illa rara, ac prorsus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate Argentum adfluit, ut

Situ.

Celi
tempe-
ries.
Soli
qualitas.

vix alia Metalla intra venas Terra abdat. Primariæ Fodinæ sunt in agris *Cromelavv*, *Budeveisz*, & *Kutzenberg*. Aurum tamen quibusdam locis effoditur, cujus frustra decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In Opido *Beraun*, etiam Ferri Fodinæ sunt. Nec desunt alibi Stannum, Plumbum, Æs. Ostentatque præterea Carbunculum, Calaim, Amerhistum, ex coribus suis metallicis abruptum. Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob Silvarum frequentiam, quæ Vulpium, Vrsorum, Cervorum, ac Urorum seu Bubalorum (quos *Lomi* ipsi sua lingua vocitant) assiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima dum Canes insequentes fugit, impleat, eosque hac, dum potestas datur, inspergat; qua quicquid tactum fuerit, adurit, non secus ac si ferventi aquæ fuisset immersum, ut & pilos & cutem absumat. Regimen hujus Regionis primo sub Duce. Primus Dux fuit *Zechus* <sup>Imperiæ
majoris.</sup> qui è Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundavit primordia. Huic successisse dicuntur *Crocus*, *Labrassa* Filia cum Marito *Primislao*, *Ninislao*, *Mnata* Nepos, *Vratislaus* Filius *Mnatæ*. *Necla*, *Noctericus*, *Borsinon*. Sub hoc Christianismum suscepit Bohemia anno nongentesimo a partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini Millesimo Octuagesimo sexto Bohemia in Regnum evecta est: & in Concilio Moguntino *Vratislaus* i. Rex ab Henrico IV Cæsare creatus, & *Gilbertus* Trevirorum Episcopus Pragam missus qui coram populo Regem inungeret, regalibusque insignibus convestiret. Vxor quoque *Svatana* in Reginam coronata. Sed ab eo ad *Vratislaum* IV rursus in Ducatum relabatur. Verum hic ob operam
Imp.

BOHEMIA

Milliarum Germ.
1 2 3 4 5

34

35

36

37

38

MERIDIES

49

50

OCCIDENS

ORIENS

Voitlan dia

Pars

Misnie

Perfenstein Pars

SEPTENTRIO

38

Silesia

NATUS BAVARIAE

PARS

Pars

MERIDIES

38

Imp. Frederico sedulo navatam in expeditione Mediolanensi ab eo Bohemiæ Rex, & Imperii socius salutat: eique destinata in clypeo insignia, Leo ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex iis postea aliquot Imperatores facti: Rapta videlicet a Bisetislao II Imp. Othonis filia Iutha, atque cognationes contractæ. Est inter VII Electores, Bohemiæ Rex. Vrbes habet *Bohemia* alias Regi subjectas, alias Proceribus & Nobilibus. Primaria Vrbs est *Praga* a *Primislao* III Bohemiæ Duce & *Libusla* ejus uxore muro & fossis cincta. Arcem in Monte habet *Visegradum*, sive *Herschin*. Dividitur autem tota urbs in tres Civitates, *Superiorem*, *Novam*, & *Parvam*. *Muldavia* fl. antiquam *Pragam* a nova, in qua Arx est & Templum Cathedralis. Viti, discludit: pons connectit. Pons iste lapideus est, habetque XXIV arcus, opus *Vladislai* Regis. *Carolus IV* Imp. & Rex Bohemiæ urbem mirificè auxit ornavitque. Ad Arcem acclivi admodum colle itur. In Templo Arcis monumentum est singulari artificio ex Alabastro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores sepulti sunt. *Christophorus Pyramius Casurgim* Ptol. vult. *Aventinus* vero *Marobudum* & *Bubienum* *Strab.* Anno *MDCCCLXX* erecta ibi est Academia a Rege *Carolo*, quæ duravit usque ad annum *MDCCCLVIII*. Deinde propter factionem quandam ea *Lipsiam* translata est. Minimè vero omittendum nobis de *Praga* Elogium *Iulii Cæsaris Scaligeri*:

*Septa Metallifero circum qua monte superbit
Hercyniæ medio Martia Praga Sinu.
Linque aliis populis tanta munimina Sedis
Qui nequeant armis Iura tenere loci.
Namque tuum est non praesidio turgere locorum:
Sed loca praesidiis fidere posse tuis.*

Egra Vrbs in primo aditu Bohemiæ sita, a fl. *Egra* cui adjacet, nomen adepta putatur, olim Imperio Romano, hoc vero tempore Bohemiæ regno subjecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificiis, civili, urbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus Viris inlustris. Foris vero, amœnissimis ac fecundissimis hortis & agris, variisque Pomorum ac Fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Claret hodie Civitas hæc ob *Medonem* (portionem ex melle) qui nulla paratur quam in hac Civitate excellentior. Inter Opida præterea Bohemiæ insigniora numerantur *Marcomanniam* versus quæ hodie *Moravia*, *Mutha*, *Chrudima*, *Hradecium Regina*, *Pardubium*, *Litomessium*. Inde a limite *Noricorum*, *Glatavia*, *Dornazlicium*, *Misa*, *Tacovia* eminent. Ab eo vero latere, quod ad *Austriam* spectat, locum primum obtinet *Budvicium*, *Crumloviam*, *Treboniam*, *Hadrecium Henrici*: sicut a *Misnia*, *Pons*, *Cadana*, *Chorutavia*, *Austio*. Nam *Slesii*, *Hiaromirium*, *Glacium*, *Curia* & quædam alia Opida contermina. Introrsus vero celebrantur, *Cuthna*, *Colonia*, *Pelsina*, *Verona*, *Zatecium*, *Launa*, *Slana*, *Lytomerium*, *Taborium*. Flumina præcipua sunt *Albis* quem ipsi *Labe* dicunt, hic ad urbem *Aust* è Montibus erumpit: *Salmonum* in primis fecundus. *Multavia* qui *Ptolemæi Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molea*, ad colis *Vltava*, *Egra*, *Sassava*, *Gisera*, *Misa*, aliaque, quorum nonnulla Auri etiam ramenta ferunt, ciceris magnitudine, quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ conchas habeant, è quibus uniones capiuntur. *Sudeta* Montes Bohemiam cingunt, partim longè introrsus pertinent, ac Regionem ipsam fere intersecant, partim extra eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pimiser* a *Pinuum* in eo crescentiâ abundantia dictus (hic

Flumina

Montes.

in

in Narifcorum ora situs est) oriens in montanis Marchionatus Brandenburgensis, inter Franconiam, Voitlandiam ac Bohemiam intra spatium duum ferme millium pass. quatuor inelytos Amnes non sine admiratione & Naturæ majestate effundit, in quatuor Mundi cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum Bavaricum, Egramque Bohemicum. Idemque Mons Auri, Argenti, Argenti vivi, Ferri, Sulphurisque Mineris fœtus. Gemmarum etiam Fodinas exhibet. Silvis regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur, *Gabreta* Silva Strab. dicitur, *Gabruta* Ptol. Portio vero quæ a Meridie ad Danubium usque pertingit *Luna* Silva Ptol. vocatur, hodie *Passavica* Silva, *Der Passaververwaldt*: versus Occidentem, qua Moraviæ contigua est *der Scheib* dicitur. Regnum *Bohemia* a Carolo, qui anno *cccc lxi* factus est Rex & Imperator, divisum fuit in *xii* Regiones, quibus singulis annuatim præsunt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine Equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum Dominiorum; Secundo, si qui emergant latrones, licet iis convocare vicinam sibi que subjectam Nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit Præfectum. Invenio in hoc Regno nominari Burggraviatum *Carlstein*, ubi Regni Corona asservatur. Comitatus *Lobkovvits*, *Hassenstain*, *Litzkavv*, *Camethavv*, *Passau*, *Melnic*, *Rosenberg*, *Hadretz*. Dominia,

Hasenburg, *Leip*, *Perstain*, *Dobitschavv*, *Walstain*, *Roschatec*, *Dachavv*, *Totsnick*, *Vartenberg*, *Schellenberg*, *Kost*, *Schmirits*, *Lifsavv*, *Kunerverwaldt*, *Dessavv*, *Schonpeck*, *Slavva*, *Grossen Bora*, *Liebenstain*, *Joppendorff*, *Gradetz*, *Colourat*, quorum quædam fortasse sunt Comit. Barones, *Trachenberg*, *Millusch*. *Praga* sede Archiepiscopi ornata est a Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore, illique additus suffraganeus Episcopus *Litomislensis*. Ad mores venio: de quibus Ioannes Dubravius sic scribit: Tum Morum, tum ipsius Habitus, quem corpore Bojemi præ se ferunt, Leo animal generosissimum (cujus syderi Bojemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Bojemorum proceritatem, vel latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item Leo contemtu in alia animantia, & nonnullo fastu turgere, ægreque exarmari præsertim si per ferociam eum aggrediare. Nec ab hac parte Bojemus degenerat: sed contemtum libenter erga alios verbo factoque ostentat suum, ipsamque adeo arrogantiam incessu, gestu, pompa prodit. Est & feroculus cum fastidiosè tractatur: insuper ausis perinde ut Leo pomptus, atque in his exsequendis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti Leo cibi avidus: atque in eo condiendo instruendoque immodicè effusus.

Regio
unde di-
ctā.

Bohemia versus Occidentem Moravia, vulgo *Marn-
hern*, contigua est. Nomen habet a fluvio Morava
qui eam regionem perfluit. Veteres Marcoman-
niam dixerunt, quia fines Germaniæ, qua Danubio
in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis
Marck, Limes dicitur, atque inde qui eam coluere Mar-
comanni. Limitum finiumque ad colæ dicti sunt: ut sen-
tit Dubravius. De his autem Arrianus: Earum gentium,
inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazy-
ges* Sarmatarum gens, post *Geta*; deinde *Sarmatarum* mag-
na pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum*
sedes fuerit, vel hinc liquido constat, quod juxta Hanam
Fluvium sæpius ab Agriculis inter arandum inventa fue-
rint Numismata veterum Rom. Imperatorum, inter cæ-
teros M. Antonini, quem plurimè testantur historiæ
gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste
spolium, cum hac inscriptione: DE MARCOMAN-
NIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, de-
inceps *Marcomannos* eam Germaniæ Provinciam occupa-
sse, quæ vulgo *Die Marck* appellatur, seu *Marchia Bran-
denburgensis* ultra Albim, versus Oceanum, cultores enim
ejus *Die Marcker* i. Marcomanni, quasi *Marcomenner* di-
cuntur, Non desunt qui ab Equis nomen adeptos *Mar-
comannos* tradant, sicut *Marschalcum* Equitum Præfectum
Marstallerum Equorum stabuli Magistrum appellamus:
siquidem *Marrha* & *Merrhen* Lingua Germanica Equum
& Equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur
Equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio.
Moraviam ut nunc se habet, tribus è partibus juga Mon-
tium, aut Silvæ, Saltusque, aut Fluvii limitant, ab Oriente

Sunt.

ab Hungaris, ab Occidente a Bohemis, a Septentrione a
Silesiis. Nam a Meridie Austriam versus plana est, & ali-
cubi *Thaysa* Flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea
dirimitur. Aer Regionis mollior, atque ob id corruptio-
ni magis obnoxius dicitur. Regio est ut populosa, ita
Frumenti, Vini, rerumque omnium ad hominum neces-
sitate facientium feracissima. Croci in super maximam
copiam suppeditat. Regionis positio quatenus interius
patet, campestris, campique sunt molli & pingui solo,
ideoque faciendæ sementi commodissimi, sicut colles
Vinetis sustollendis, propter terram Vineis magis quam
in Bohemia amicam, itaque & bonitate & ubertate Vini
antecellit. Culta vero tota, cultoribusque adeo referta
est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitu-
dinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. *Sudeta* Montes
juxta *Jglam* Urbem Fodinis etiam sæti habentur. Atque
hoc jam mirabitur aliquis, ut est profecto admiratione
dignum, inveniri in Moravia Thus & Myrrham, non ex
arbore desudante, ut alibi, lectam, sed è solo terræ eru-
tam, uno tantum in loco, cui *Gradisco* nomen. in quo ad
hunc diem Thus non solum quod masculinum vocant, a
similitudine testium, sed quod alia præterea virorum mu-
lierumque membra ostentat, effoditur. Nuper autem
Venceslaus veterum Procerum Familia, eorum qui a *Quer-
cu* cognominantur, clarus, dum in agro suo *Sterenber-
geni* fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus ho-
minis integrum invenit, quod nihil nisi Myrrha erat.
Regni titulo olim decorata legitur hæc provincia, ha-
buitq; olim suos Reges, qui Imperium tenuerunt in om-
nem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Re-
gnum

Cali
qualitas
Soli ser-
tilitatis.

gnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi cccio *Zuantocopus* ditione tenebat moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditio- nis, Imp. Rom. tributa solvere, quæ aliquandiu solvisset Ludovico Germaniæ Regi pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungarigeni nova, ad repagula, quæ illis moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non nisi victor redire a moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias affligerunt. Sicutum opera illorum usus Imperator sup- primit moravorum Regem, & multis pessundatis atque captis in fugam eum vertit. Ille elapsus, in profundū solus se recepit, saltum, & projecto Regio apparatu, ad solitarium quendam se contulit, cujus usus contubernio, usque ad finem vitæ eremiticam vitam vixit, & moriturus quis esset aperuit, & in Christi pace quievit. Tunc Bohemia, Polonia, & Silesia suum quæque Provincia Duce- m constituit, tributum tamen superioritatis agnitione vel modica pendentes. Eisdem fere temporibus, impe- rante Græcis Michaeli, venit Cirullus Doctor & Aposto- lus omnium Sclavorum una cum merodio, & posuerunt fundamentum Christianæ fidei in moravia, exieruntq; Episcopalem Ecclesiam in Opido Vielagradensi. Vnde vocati a Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est: *Omnis Spiritus laudet Dominum.* Nunc autem *Moravia*

multo inferiori fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodum marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pæne tota Bohemiæ Regibus: reliqua pars aliis Primoribus ac Baronibus sub- est. Gentis Caput ac marchionis sedes est *Brunna*, Germanicæ *Brim*, Bohemicè *Brno*. est & *Olmuzium*, *Olomontium* aliis, Sedes Episcopalis, *Vologradensis* prius dicta. Urbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificiis clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zvyoyma*, *Radisch*, *Iglavia*, *Nova Civitas*, *Niclosburg*, *Mons Nicolai*, *Vveiskirchen*, *Cremser*, *Bojerluz* olim marchionum sedes, & complures aliæ, quæ in Tabulis conspiciuntur. Amnium in moravia Princeps *morava*, seu *maravaha*, *Cia- brus* Ptolemæo: vulgo *die Marche*, habetur, qui Olomu- zium principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pan- noniam defluens, in Danubium tandem se suis & adventi- tiis aquis auctus, exonerat. Hic regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, a Regione sum- sisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* *Dubravio*, nonnullis etiam *Thysia*. Hic Zuoynam, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem, præterfluit & limitem maravianæ atque Austriæ statuit. *Igla*, a quo *Iglavia* Urbs nomen sortita est, dirimit mara- vanos a Bohemis, ac maravianam quoque ingreditur. Cæterum *Odera* Fluvius haud procul Olomuzio ortus, suo nomine usque in Oceanum delabitur. Sunt qui il- lum a Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vo- cant ab Aucupibus vocabulo mutuato, qui speculas avi- bus speculariis captandisque constitutas, *Odri* appellant hodieque hujusmodi speculæ in moravia ad fontem *Oderæ* ab Aucupibus constituuntur. Neque *Hama* si- lentio

lento prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alii in Moravia Frumenti fertiliores, ita ut frumentarii coloni a largo frumenti velut ubere, jure suo illos lumen Moravię appellent; in illis præterea sæpius quam in aliis Numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam aurea quam argentea exseruntur. Quę sanè fidem bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta & Suittavv*, qui Brunnam Civitatem, dignitate proximam Olomuzio præterlabuntur. Pisces varios & quidem magna copia hi fluyii subministrant. Regio

hęc quam Bohemia minus montosa, nec tamen profus plana. Ponit hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Silvam*. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est. Bohemicus tamen prævalet, nam Germanica Lingua in urbibus tantum inter Optimates in usu est; De cætero, ritibus moribusque perinde morati ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus regionis pagis varii habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem pofessi. In Moravia ponit Mercator Comitatus *Huckenvaldt*, *Schonberg*. Dominia, *Lomnicz*, *Dubrantz*, *Gemnicz*, *VValstain*, *Pictnix*, *Neuhauff*, *Telesch*, *Bozkovvitz*, *Treibtsch*, *Dirnovvitz*, *Ragetz*.

M m m

Sic

Regis &
unde di-
da.

SIC se habet Moravia: sequitur explicanda jam nunc in nostra Methodo Austria olim Pannonia Superior dicta. Austriae nomen, Wolfgango Lazio teste, recens est: ab Austri venti flatu, qui ista in regione frequens est: vel a voce Germanica *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti posuerunt, ut *Westreich* Occidentali. Atqui Francorum *Oostreich* ad Rhenum situm fuit, dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur Pannonii illud sibi tribuisse, ut auctor est idem Lazius lib. 1. cap. 11. Comment. Gent. Aust. Sunt autem Austriaci Francorum & Saxonum soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus Hungaris ferro pepererunt. Austria habet ad Ortum Hungariam: ad Meridiem Styriae Montes, qui ab Alpibus perpetui in Hungariam & ultiores regiones protenduntur: ad Occasum Bavariam: & ad Septentrionem Tejum fluvium & Moraviam. Aere fruitur leni ac ameno, salubrique ob Eurii viciniam quo perflatur. Ager omnis generis Frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo Agricola in eo tractu qui Campus Transdanubianus sive Marchianus dicitur terram arat. Marga, citra quam agri in Bavaria infœcundi, & macri sunt, quid sit, Austriacis incognitum est. Vinum omnis regio fert nobilissimum: meracius Germanico, dilutius Hispanico: Idque moravis, Bohemis, Silesiis, vicinisq; Bavaris præbet. Crocum insuper generosissimum gignit. Zinziber etiam producit juxta Hamburgum, ad radicem Cæcii montis. Argento abundat, non item Auro: Salem partim domi natum, partim importatum habet. Rexerunt Austriam aliquandiu Comites Babenbergenses, quorum primus *Lupoldus* Marchio Austriacus ab Ottono II Imp. dictus est. Postea *Henricus*, Dux ex Marchione

Situs

Cali
tempe-
ries.
soli fer-
tilitas.Imperium
magis.

factus a Friderico Imperatore. Quae stirpe deficiente, *Rudolphus Habsburgensis* qui in Cæsarem electus fuerat anno *1000* eam sui juris fecit, Ducatumq; voluit appellari. *Fridericus II* in Regnum etiam evexit. Hujus regionis insignia olim erant quinque Alaudæ aureæ, in cœlestino clypeo pictæ: sed *Lupoldus* Marchio hoc nomine V, a rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta, quod ita totus suffusus sanguine, in expugnatione *Ptolemaidis* fuisset, cingulo tenus duntaxat (quod album corpus interfecabat) a cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem* & *Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis Danubium sita est, Habet præterea quoque Styriae Ducatum, inter Danubium, Muer & Mietz fluvios extensum, cujus Incolæ partim Germanico, partim Sclavonico idiomate utuntur, strumisque pendulis deformes sunt. Habet & Ducatum *Carinthia* inter Muer & Dravum fluvium situm; Item *Carniam* Meridiem versus. *Primaria* Austriae Vrbs est *Vienna* ante Christi Servatoris Nativitatem culta a Sarmatis & *Windis*, quibus successerunt *Boij*, *Senones*, aliique, quos *Tiberius Nero* in provincia formam redegit: *Vindebona* dicitur in Itinerario Antonini. *Ptol.* *Iulio* bonam vocat, uterque ad eam locat x Legionem Germanicam, quam eo loco consedisse multa admodum Monumenta perantiqua, tum intra urbem, tum extra eam testantur. Legioni huic a signo nomen Alaudæ fuit: unde etiam videntur prima orta esse Austriacorum Marchionum insignia, Alaudæ quinque. Dicta etiam est *Fabiana*. *Otto Frisingensis* lib. 1. Histor. Frid. cap. xxxii. Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum *Opidum Viennis*, quod olim a Romanis inhabitatum *Fabiana* dicebatur, declinavit. Similiter legas in *Historia* *Severini*

Vrbes.

rini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc appellationem maxime accedit vulgata & trita apud Adcolas appellatio *Biana*. Idem Lazijs *Vendum* a Strabone appellari ait. *Pannoniam Urbem* eam vocat Jornandes: Vernaculè *Wien* *Wydmè* Slavonicè. Hanc Urbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud Zelimum Turcarum Imperatorem Oratore se habere scribit Ortellius. *Wersch* vocat Leunclavius: item *Betz*: Urbis clarissima, ad Danubium Fluvium sita, Imperatoria sede nobilis; inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes Turres, & propugnacula ad bellum oportuna habet: ut Vienna sit munitissimum adversus Turcarum furorem Propugnaculum & Munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. *Ædes* Civium amplæ, area & picturis ornata: structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque visuntur. *Templa* Sanctis dicata, & ampla & splendida scæto lapide constructa, perlucida sunt, & Columnarum ordinibus admiranda. *Cellæ* vinariæ adco profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supraterram ædificiorum esse feratur. Platearum solum stratum lapide duro, ut neque plaustrorum rotis facile conteratur. *Annonæ* & potissimum vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille Equos xl dierum vindemia exerceat. Christianam Religionem admisit anno ccclxvi Doctore Severino, qui etiam tibi Basilicas exstruxit. *Historia* hujus Urbis peti potest a Lazio & Ottone Frisingensi. Urbem Fredericus II ornavit auxitque, ut & sequentes fere omnes Austriæ Duces. Nobilissimum in ea Gymnasium Artium Scientiarumque constitutum est a *Friderico* Imperatore: renovatū postea ab *Alberto* Archiduce, anno c10ccclvi. Id postea seditionibus collapsum

subversumque est. Viennæ clari fuere *Wolfgangus* *Lazius* Medicus & Historicus *Ferdinandi* Imperatoris: *Iulius Alexandrinus*, *Mathias* *Farinator*. Fuit & Theologiæ Professor in Academia Viennensi *Ioannes* *Hafelbach*, qui adeo diffusè solebat explicare, quæ auditoribus præposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in *Esaia* Propheta, ad finem primi capituli non pervenerit. *Claram* urbem fecit obsidio Turcarum anno c1010xxxix fortiter a Civibus tolerata, in qua Turcarum lxxx milia periisse memorantur. Est & in Austria Superiore *Gmunda*, Opidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad Lacum qui inde appellationem trahens *Gmundamus Lacus*, dicitur, ex quo Austriæ Flumen *Dravus* oritur. *Gmundæ* magna & lucrosa est negotiatio *Salis*, quod præstans & acre ex vicinis Montibus effoditur, & *Gmundam* allatum, vasculis (quæ patria lingua, *Kivelin* indigitant) impositum per *Dravum* in *Danubium* transportatur, unde Viennæ in aliis Austriæ, Hungariæ, Stiriæ, Carinthiæ vicinisque Civitatibus magno commodo & lucro *Gmundanorum* distrahitur. Urbes præterea & antiquæ & nobiles multæ in Austria sunt, maximè tamen insignes *Lintzium*, *Styra*, *Wadenhoffum*, *Melicum*, Castellum antiquitus *Claudio-num*: *Cremisum*, *Cetro* Castellum, hodie *Zeisselmaur*, *Santohypolitius*, *Neuburgum* duplex, alterum a Cœnobio, a frumento alterum dictum: *Petronella* nunc vicus, magna olim urbis, id quod rudera & ruinæ indicant, vestigium: *Nova Civitas*, *Pruck*, ad ripam *Leythæ* fl. sita. *Hamburga*. Sunt & alia Opida plurima, quæ brevitatis studio præter eo. Lacus complures habet, cujusmodi sunt *S. Wolfgangi*, *Ussere*, *Ursee*, *Fillesee*, *Eynsilersee*. Ac fluminibus irrigatur permultis: horum *Danubius* primus est, olim regionis terminus,

Lacus. a terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athofinus*, *Genus*, seu *Onasus*, *Tranus*, *Traunus*, *Erlaphus*, qui ad *Cel-*
Flamin lam templo virginis Matris celebrem, ex Lacu amœnifimo oritur : *Traisius*, *Ypsius*, *Melicus*, *Marchia*, *Tejus* qui
Montes. Moraviam ab Austria dispefcit, *Cambus*, vario Piscium genere nobilis, *Leytha* : & in quo scitiffimi saporis Cancri *Suegadus*, & alia. Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cecius Mons*, vulgo *Calenberg*, a Danubio ad *Dra-*
Silva vum fl. extenditur, ejus portiones sunt, *Schneberg*, *Semer-* ring, *Kemperg*, *Hertperg*, *Deubsperg*, *Heustperg*, *Plaitz*: (*Cognamus* hodie *der Haimburgerperg*, a Danubio ab Arabonem trahitur. *Silvis* hinc inde conspersa est regio quæ *Hercyniæ* quoque portiones sunt ac *Lunæ Silvæ*: dicunturque hodie *der Freystetter und Königviservvaldt*. Ad alia pergamus. In Vrbe *Vienna* duodecim quotidie Magistratus jura dant & leges dicunt. Quorum quatuor sunt Ecclesiastici, *Pataviensis Episcopi Officialis*, *Viennensis Episcopi Officialis*, *Capitulum Cathedralis Ecclesiæ*, & *Vniversitatis Rector*. Sunt item quatuor *Vrbani*, & quatuor extra *Vrbem*: ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes *Inferioris Austriæ* jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cameram* appellant, quo omnes ratio-

nes earundem provinciarum referuntur. Reliqui his subjeçti sunt, & a quibus ad superiores provocatio libellorum fit, *Senatus Provinciæ cum suis Marescalcis*, *Ordinati Provinciæ*, *Senatus Vrbanus cum suo Consule*, *Pretorium Vrbanum*, *Telonarii Iudicium*, & *Mercatorum Prætorium*, quod *Handvriavatum* vocant, de quibus fusè in sua *Vienna* disserit *Wolfgangus Lazius Viennensis*. Tertius autem *Circulus Imperii*, est *Austriacus*, in quo 11 sunt Ordines. In 1 sunt Ecclesiastici, *Episcopi Tridentinus (Trent)*, *Brixienfis (Brixen)*, *Goricensis*, *Segoviensis*, *Labachienfis*, *Viennensis*, *Teutsch Ordens Meister*, *Ordens Maister in Eschtal*. In 11 *Principes seculares*, *Archidux Austria*, *Co. Schaumberg*, *Baro Wolkenstain*, *D. Senster*, *D. Roggendorff*, *Com. Hardeck*. Et præter *Principes Imperii* invenio in Austria nominari *Comitatus Thurn*, *Crentz*, *Ortenburg*, *Perneck*, *Garb*, *Freyhern*, *Landskron*, *Wanberg*, *Hohen*, *Osterwitz*, *Neuberg*, *Guetenhag*, *Teuffenbach*, *Mairhofen*, *Avversperg*, *Dorneck*, *Saravv*, *Hartenstain*, *Schvartzenavv*, *Turnstain*, *Wachauthall*, *Hoffkirchen*, *Eyrzing*. *Dominia* item, *Aichelperg*, *Caltenprun*, *Massenperg*, *Stubenberg*, *Heggenberg*, *Stakenberg*, *Liechtenstain*, *Puchaim*, *Luetkurt*, *Porges*, *Schoukirchen*, *Schiffenberg*, *Altenperg*, *Hornstein*, *Seibersdorff*.

Regio &
unde di-
ctis.
Soli fer-
tilitas.

Salisburgensis Episcopatus ab urbe Metropolitana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bavariz hunc primum vocat. Hujus territorium omnis generis Metallorum dives est, Auri, Argenti, Æris & Ferri. Reperitur hic quoque Vitriolum, Sulphur, Alumen & Antimonium. Sunt quoque Marmoris Lapidicina. Plana loca etiam consitionibus, agris, Frumentoq; apta. In Montibus frequentia quoque aucupia, ac Ferarum venationes. Salisburgenses Præsules nominat Munsterus LVIII, ultimum Ernestum Comitem Palatinum Rheni, Bavariz Ducem, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris Filiaz Prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* Ecclesiaz hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est a Leone III, Habetque sub se suffraganeos Episcopos, *Tridentinum, Pataviensem, Viennensem, Gorcensem, Brixensem, Frisingensem, Seccoviensem, Laventinemsem, & Chyemensem.* Metropolis est Saltzburgum, vel Salisburgum, vulgo Saltzburg, quod nomen a Saltzach fluvio accepisse creditur: quanquam alii a Sale quod in ejus vicinia effoditur, Saltzburg dici autumant. *Juvantia* vel *Iuvavia*, vel *Iuvavium* olim dictum fuit a juvando, Germanicè *Helffenberg* quod Castrum ibi extruxerit Iulius Cæsar, juvamen seu subsidium ac refugium Legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque Romani cæcidisse Germanorum 3400000, ac 1500000 in captivitatem duxisse. Alii nomen *Iuvavia* a Iuvavio cognomini & adjacente fluvio obtinuisse credunt. Dicitur & *Juvense* Castrum in lib. Notit. ut Pighius docet in Hercule Prodicio. *Aventinus* adserit ex veteribus diplomatis ostendi *Padicum* Prol. esse

Imperio
majori.

Vrbs
Saltz-
burgum.

pagumque ibidem adhuc nomen servare. Franciscus vero Irenicus scribit Gamanodurum, aut Badacum Prolemæi esse cui & Volaterranus adstipulatur. *Iuvavia* meminit Antonini Itinerarium. Sed *Helffenberg* vocabulum vetustius esse *Iuvavia* putat Gaspar Bruschius: atque ex eo *Iuvavia* factum, quod idem significat. Pighius scribit, in hujus urbis Templo se legisse hos versiculos:

*Tunc Hadriana vetus, quæ post Iuvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburgum sero vocata.*

Rupertus enim vel Rudpertus Episcopus Wormaciensis ex Regia Francorū stirpe ortus, cum post Regis Childeberti obitum a sede sua pulsus esset, circa annum salutis 1091, ad Theodonem Ducem Bavariz Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptizavit, ejusque nutu Noricum peragrans multos convertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas desolatas veteris Iuvaviz Locum Episcopatus idoneum, basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, Monasterium Ordinis S. benedicti adjecit; rexitque ibi Episcopalem Ecclesiam annis XLV, mortuus anno D. 1091. Vrbs hæc in mediis Alpibus situm habet: decenti Murorum ambitu, Turribus & propugnaculis, tam publicis quam privatis ædificiis cultissima: Regia quondam Sedes ac Domicilium, quando & superbissima ex Marmore Fanorum structura præ cæteris caput extulit urbibus. Maxima fluminis situsque oportunitas hoc præstitit. Nunc etiam Archiepiscopali dignitate inclarescit, qui primæva quidem institutione Laureacium Patavii, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Ha-
bet

bet hæc Vrbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia & venationes nonnullas. In hac Vrbe Sepulchrum visitur Theophrasti Medici celeberrimi in Nosocomio apud S. Sebastianum, cum tali Epicedio: *Conditur hic Philippus Theophrastus insignis Medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydrophisin, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit, ac bona ssa in pauperes distribuenda collocandaque ordinavit. Anno M. D. LI. die 24. Septemb. vitam cum morte commutavit.* Fluminibus ac Rivulis innumeris propemodum rigatur hæc regio, qui ex Montibus scaturiunt. *Anassus* fluvius in Septentrionem defluit, quem *Altzius, Saltzcius, Mathicius*, suis aquis augent. *Traunus* ibidem ex Lacubus oritur. Hinc etiam *Mur & Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem posteriorem Plinius nominat lib. III cap. xxv. eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos quos modo nominavi effunduntur. Ditio omnis montosa, jugisque Montium, quæ ad colæ *Taurum* vocant, aspera. Hinc ista sunt, *Radstatterthaurum, Felbergethaurum, Kornthaurum, Casteinertthaurum*, multique alii adeo alti, ut, qui media ætate eos conscendunt quum ad verticem perventum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angusti calles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clirellario etiam adfueto iter sit, grandia vero pericula scandentes maneant, quum aut subito exorti venti in præcipitia homines abripiant, aut immensi convolutarum nivium globi silvas, saxa, jumenta, atque etiam domos vicinas sæpe obterant. Ex his Montibus Amnes frequentes defluunt, de quibus supra meminimus. Montes etiam præter supradictos *Tavros*, habet in Meridiem versus, Al-

Flumina

Montes.

pes quos *Albin* ipsi vocant: variis quoque cognominibus adscitis, ut *Villacher Albin, Suvanberger Albin, &c.* Item *Creutzbergum Montem, Lettachbergum, & in Oevina valle metalliferos*, de quibus sic cecinit *Conradus Celtes* lib. Amorum II Ode VI.

*Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus ubi, atque Athesis murmura rauca facit.
Argenti aeterno scaturit qua vena Metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido puro & de fonte Salina
Ditantes Babaros, Austriacosque Duces.
Hic turba est tetra nigræque simillima morti,
Qui solvunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta Metalla per ignem;
Sed Phlegetontæis mundificata vadis.*

Silvis quoque hic Episcopatus non destituitur, *Hardio-* *Silva.*
nem enim *Henhardum & Weyhardum* Silvas ad Septentrionem positas habet. Verum de Episcopatu Salisburgenfi hæc jam dicta sufficient; reliquum est ut de Carinthiæ Ducatu quem hujus Tabulæ titulus etiam præ se fert nonnulla dicamus.

Carinthiæ Ducatus.

CARINTHIA vel *Carnithia* (quod *Rithaimero* auctore rectius scribitur) a *Carnis* populis nomen suum obtinuisse videtur, qui vetusti ejus loci Incolæ sunt, utpote quorum & *Plinius* & reliqui in hoc loco meminere Geographi. Vtrum vero a *Carnunto*, veteri *Opido* *Regio & unæ di-*
ita.
cujus

cujus crebra apud auctores mentio est, nomen hi suum traxerint, an vero ipsi a se urbem denominarint, dubium fecit rei vetustas. Est is locus in Ripensi Pannonia, septem fere Vienna Milliaribus distans, ubi non obscura celeberrimæ olim Urbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum extant, ei nunc D. Petronellæ nomen est. Dicuntur vero & Carnioli, Germanicè *Karnten, Krain, Karst*. Habet autem hæc Regio ab Ortu & Septentrione Styriam, ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Iulii contingit. Hujus pars est Carniola, Multæ in hac Regione valles collesq; Tritici feraces. Solinus c. xxx. ait: Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur a jugis Alpium admodum lætum. Metropolis Regionis est *Santo-Vicus*, urbs minimè negligenda ad Lannam Fluvium. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aque Fontem limpidißimum. Sunt præterea *Villacum* Opidum, domibus in fronte coloribus historiisque magnificè depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum flu. Ponte lapideo ejus oras connectens: *Clagenfurtum* urbs bene munita, *Claudia* antiquitus, Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt ejus urbis Cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspitione notatus, inauditus ad crucem abripiatur, post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium de mortuo judicant: quem si infontem cognoverint, honorificè sepeliunt: si jure eum damnatû compererint, pendere sinunt. Sed hanc Fabelam commenticiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem: *Wolspergum* Lavando flu. adjacent: *Santo Leonardus* &c. Multi in hac Regione Lacus

sunt *Mulsettersee, Ofsiachsee, Werdsee, Lavandtsee, Tudenburgersee, Weisssee*. Inter Amnes præcipuus *Dravus*, qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo, Glana, Schleinicza, Lavanda* quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dictorum flu. huic Regioni Fontes suos debent, ac in eadem Ostia sua habent. Montibus undique innexa est Regio. Excelsa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hætenus extenduntur, & unius Montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaque crediderim, unde ab incolis suis nominibus distincta ab Occidente *Gastein Taurum, Villacher Taurum, Raßtatter Taurum, Karnen Taurum* vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn, Serbisalbn, Sanalbn, &c.* Ex Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc Mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silber Berg: Raspergus Mons* Muræ ac Ifaræ fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos colles, Silvæ Lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirschpuhl, Prievalt, Adelvalt, Eremus* vulgo in *der Einod* silvæ. Mineris prædictæ Alpes, Ferri, Argenti, Auri turgent. Quantum ad Ecclesiasticam Iurisdictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgerensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Riturum apud hos insolitum ac minimè vulgarem inaugurandi Principes accuratissimè in sua Europa describit Pius II, & Munsterus lib. III Cosmographiæ.

N n n

Polonia

Soli fertilitas.
Urbes.

Lacus.
Flumina.

Montes.

Silvæ.

Regio
unde di-
cta.
Situs.
Cali-
tempe-
ries.
Soli fer-
tilitas.

Animalium
varietas.

Imperii
maior.

Urbes.

POLONIA a planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Vasta admodum regio est: ad Septentrionem Borussia & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Massoviam & Lithuaniam; qua Meridies est Russia & Hungariae Montibus clauditur: qua Occidens Lusatia, Silesia & Moravia, Longitudo cccclxxx, latitudo ccc Milliarium. Regionis Aer purus, sed frigidus rigensque ac severæ hyemes. Regio omnis plana, fertilis Hordei, Frumenti, Leguminum. Abundat Fructibus, Cera, Melle, Butyro. Habet & Salis maximam copiam, qui ex terra eruitur. Habet & Aeris Fodinas in Montium jugis, *Tatri*, ab incolis dictis: nec non Sulphuris. Abundat in super Armentis, adeo ut Saxonia multæque gentes Germanicæ Polonicis Bubus victitent. Varii generis videre est ibi Animalia, magnamque Pecudum & Ferarum copiam. Habet Vros, Bisontes, Tauros & Equos silvestres, Onagros quoque & ejusmodi. Nec defunt Aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes. Regni titulum & Majestatem accepit Polonia anno cici regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diademam accepit. Post annos vero lxxvii sub *Boleslao Audaci*, qui crudeliter Stanislauum Cracoviæ Episcopum trucidavit, regio diademate a Pontifice Romano privata est. Iterum recuperatum est avitum jus, electo in Regem *Primislo* II Duce majoris Poloniæ & Pomeraniæ, anno ciccxcv. Dividitur hæc Regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Major* est magis Septentrionalis, eamque mediam interfecat *Varta* fl. *Minor* est Australis eamque *Vistula* pererrat. In *Majore* Polonia Civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Prosnam* fluvios, inter colles condita, muro du-

plici, ædes habet lateritias amplas & multas: suburbia vasta ad *Vartæ* ulteriorem ripam, stagno ingenti paludibusque circumdata: nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Episcopatus sedem. Habet sub se Opida ista, *Koscien* inter lutosas paludes viii milliarium intervallo. *Meidzyrzecze*, cujus domus omnes lignæ, est; finitima Silesiæ & Pomeraniæ. *Ostresov* in planicie inter Silvas sita; *Wschovv*, *Sremck*, *Prenez*, & *Rogozno*. *Calisia* Civitas est muro circumdata, inter paludes, quam *Prosa* fl. præterlabitur. Arcem mutatam hoc loco fuisse, ruinæ testatur. Sub hac sunt, *Gnesna*, *Pydry*, *Wartha*, *Noklo*, *Land*, *Konin*, *Slupeza* & *Kolo*. *Gnesna* muro circumdata est, in planicie, inter lacus collesque. Hæc prima omnium Civitas a *Lecho* condita est: in hac Princeps Poloniæ *Boleslaus Chabri* ab Ottone III Romanorum Imp. Regium Diadema accepit, quo ad hoc usque tempus Reges Poloniæ utuntur. *Siradia* Civitas lignea muro septa est in planicie. Sub hac sunt *Vielunia*, *Sadeck*, *Petricovia*, *Rospza*, & *Spicimiria*. *Petricovia* palustri loco sita, lutosa est. *Lancisia* Civitas est haud inamœna, muro fossaque clausa, in planicie. Sub ea sunt *Orlovia*, *Piatec*, *Bresnia*, *Kornazevv*, *Biechovv*, & alia nonnulla Opida. *Cuiavia* sive *Vladislavia* urbs ampla est, habet sub se *Bistgostiam* ad *Budam* fl. navigabilem, quo merces ex Polonia in *Vistulam* deferuntur. *Bresnia* sub se habet *Radziejovv*, *Crusphiciam* & *Covvalovv*. *Crusphicia* post *Gnesnam* omnium Polonicarum urbium prima est, lignea, cum arce lateritia, ad Lacum *Goplo*. ex quo Lacu Mures olim prodierunt, qui *Pompilium* Principem Poloniæ in ea Arce justa numinis ira vnidictam deposcente devorarunt. *Rava* Civitas lignea est ad fl. *Ravam*: habet sub se Opida *Sochaczoviam*, *Gostinin*, & *Gambin*. *Ploozko* amœna Civitas

Urbes.

Civitas in colle ad Vistulam, sedes est Episcopalis: sub hac sunt *Bielsko, Raczyayaz, Sieperoz, Srensko, Mlavva, Plonsko, & Radzanovv. Dobrinia* in scopulo ad Vistulam sita est, in ea Arx fuit quam Crucigeri demoliti sunt. Sub hac *Slonsk, Ripin & Gorzno.* In Polonia vero minore urbes principales hæ sunt, *Cracovia, Sandomiria, & Lublinum.* *Cracovia* in planicie ad Vistulam exstructa est (eam Petrus Appianus putat esse Ptol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmissimo. Arcem habet in scopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. In hac urbe Regum Poloniae sedes est, & sepultura. Gymnasium quoque celebre studiis philosophiæ & Artium. Carent autem *Cracovienses* Advocato supremo, sed Rex ipse præturam *Cracoviensem* obit. Castellanus quodque *Cracoviensis* palatino in Senatus consessu prior digniorque est, cum in cæteris Regni provinciis palatinus Castellano præferatur. *Cracoviæ* tres civitates contiguæ sunt *Clepardia, Stradomia, & Casimiria.* Habet sub se Ducatus duos, *Zatocensem & Osuniocimensem.* Opida ei subsunt hæc, *Biecz, Wonincz, Sandecz, Lelovv, Kzyaz, & Proszowice.* *Sandomiria* civitas principalis illius districtus, muro circumdata, in colle ad Vistulam sita est, abest *Cracovia* XXI mill. Arcem habet antiqui operis & ut tunc bella erant, fatis munitam. Sub ea sunt *Checiny* in loco plano fodinis Lazuri clara, in quibus etiam Argentum reperitur, *Korczin, Wislicia, Pilzno, Opoczno, Radomia, Polonieck, Zannichost, Zarnovv, & Malogost.* *Lublinum* civitas præcipua illius districtus, ultra Vistulam est, muro, fossa, stagnis, arce munita. In hac quotannis triplices sunt nundinæ, ad quas conveniunt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschovitæ, Lithuani, alique. Arcem fl. adluit *Bystrzua.* Sub ea sunt *Vrzendovv,*

Lulovv, Parcovv & Casimiria. Porro Poloniae regio stagna habet permulta & Lacus, in quibus omne piscium genus. Nobilissimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum est *Vandalus* sive *Vistula*, Germanis *De Wixel.* Sequuntur *Chronus, nunc Pregel, Nyennien, Rubon, Viadrus, Varta, Tyras nunc Nyester, Hypanis, hodie Bugh, Borysthenes, nunc Nyeper:* præter hæc minorum gentium multa. Montes fere nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathiisque* montibus quos *Tauri* incolæ vocant dirimitur. Silvis pænè omnis regio obducitur, quæ *Hercyniæ* portiones sunt. Sed de his hætenus: Status autem politicus Regni poloniæ, II habet Membra. I Ecclesiastici in quibus sunt Archiepiscopi II *Gnesna & Leopoli.* Episcopi *Cracovia, Ploczko, Chelma, Vladislavia, Pomesania, Varmia, Culma & Sambiensis, Pofnania, Premislia, Cavenez Vilna, Medicque Luceoria.* In Livonia *Rigæ, Dirpta, Absel, Revalia.* II Nobiles in quibus sunt Castellanus *Cracovia:* palatini, *cracovia, Pofnania, Sandomiria, Kalischi, Siradia, Lancisa, Brazeste, Inovvladislavia, Ruffia, podolia, Lublin, Belze, plocense, mozavia, Rava.* Item in Lithuania *Vilna, Trochi, voletscho, Novogrod, Vitellia.* Item in prussia, *Culma, Marienbourg, pomerania.* Castellani *Pofnania, Sandomiria, Kalische, Voinice, Gnesna, Siradia, Lancise, Brizeste, Inovvladislavia, Leopoli, Camenecia, Lublin, Belze, plocense, Geine, Ravense, Sandecia, Myedzeris, Wislicie, Biece, Rogostia, Radom, Zavvichost, Landense, Sreme, Zarnovve, Mologost, Vielune, premislia, Haine, Sanoe, chelme, Dobrine, polanecie, premetense, crisvvinense, czecovia, Nackle, Rospirie, Byechevia, Bydgostie, Brezezine, crunicie, Ofvecimense, camenetz, Spicimirie, Inovvlodense, Revalia, Zavoloc, Sochazonia, Vasovia, Gostine, Visue, Raciez, Sieprecense, Wisogrod, Riprin, Zabrachzinense, circhanovia,*

Lacus.

Flumina.

Montes.

Silva.
Ratis
bernandi.

novia, Livense. In Lithuania *Vilna, Trochi.* In Prussia *Culma Elbingen, Pomerania.* Capitanei, cujus officii permulti sunt in toto Poloniae Regno. Marescalli II, Regni & Curiae Regiae. Status Ecclesiasticus constat his Archiepiscopis & Episcopis, qui dicti sunt. Viri plerique Nobiliores, excellenti ingenio praediti sunt, multisque & longinquis peregrinationibus prudentiam sibi & multarum linguarum peritiam compararunt: Impavidi sunt, & cum hoste etiam robustissimo pugnam non detrectant; laesi a Magnatibus, injuriam omni consanguineorum, clientum, amicorum, & familiarium confederata manu ultum eunt neque ante cessant, quam vel vindicarint, vel occubuerint. Postremum non tam liberales sunt quam profusi: quod vitium augent frequentibus comestationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum servorumque quos alunt, vestiunt, & ornant numero.

Silesia.

Regio & unde dicta.
Situs.
Colorem.
Peries.
Sols fertilitas.
Urbes

ET haec de Poloniae Regno: restat paucis explicanda *Silesia.* Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit Conradus Celtis. alii aliunde derivant. Terminatur a Septentrione & Ortu Polonia: a Meridie Moravia & Hercynia Silva, ab Occidente Lusacia & Bohemiae parte. Longitudo est cc mill. pass. Latitudo lxxx. Aer quamvis paulo frigidior, utcunque tamen mitis & clemens. Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigetur fertilis admodum est, acres nascentes ex terra, magna ubertate in plerisque locis fundit, & alicubi venas Auri, Argenti, Plumbi, & Ferri gignit: res etiam ad vestitum

non modo suarum, sed multarum etiam gentium conficiendum largissime suppeditat. Urbes hic cultae & legibus artiumque humanarum studiis exornatae. Metropolis ejus est *Vratislavia, Budorchtis* ut quidam volunt *Ptol.* vulgo *Breslauv.* Duglossus scribit, eam exstructam a Mieslao Duce Poloniae, paulo ante annum Christi millesimum. Inde post annos xl ornatam esse Episcopatu a Casimiro Rege Poloniae; his incrementis tantum aucta est, ut ejus Civitatis Antistites *Aurei Episcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur. Anno *ccccxli* tota in favillas abiit. Sed sub *Carolo III* Imperatore ex lateritia facta est aurea. Memorabile est quod de Turri Templi *S. Elizabethae* testatur sequens inscriptio. **MIRABILIS IN ALTI S DOMINUS.** Situs loci aedificiorum splendor, turrium, templorum, pontium structura, platearum dispositio, urbem vehementer commendant. *Nissa* Episcopalis est Civitas. Sunt praeterea in hoc tractu *Duc. xv.* *Lignicensis, Bregensis, Teschimensis, Monsterbergensis, Olsvicensis, & Becustadiensis,* tres veteres familiae videlicet *Lignicensis, Teschimensis, & Monsterbergensis* adhuc obtinent. *Tropaviensis, Opoliensis, Nissensis, Vratislaviensis, sive Breslauv, Svidniensis, Hurensis, Glagoviensis, Ratibonensis, & Sagonensis:* Sed hos postremos Reges Bohemiae, extinctis veteribus dominis adepti sunt. Baronum III familiae, videlicet a *Trachenberg, Vertenberg, & Plessensis.* Supremum Regis Tribunal in Silesia est *Vratislaviae,* ubi & sedes est Episcopalis, quemadmodum & *Nissae.* *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivus confluunt, *Elsa, Ola, Bobrus, Barusius* & alii.

Flavia
na

Regio &
unde di-
cta,

HVNGARIA, vulgo *Hongerem* (quam nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, quæ eam incolunt, habere constat) Pannonias & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Savus Amnis, quo a Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico pelago obversa. A Septentrione sunt Polonia & Russia, Carpato Monte disclusa. Ad Occidentem Solem Austria, Superioris quondam Pannoniæ Caput, cum Moravia & Styria; ab Oriente Mysia quam Rhetianam nunc appellant. Regio omnibus Cæli benignitate & Clemētia, ac loci amœtate, Situsque pulcritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix, Gemmas, Aurum, Argentum, Colores, Sal fodientibus abunde largitur. Pabuli, Frumenti, Leguminum ac Fructuum nusquam abundantia major. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, a Quinque-Ecclesiensi Agro Taurinum seu Belgradum usque. Olea tamen rara aut nulla est: ea dempra omnibus propemodum Naturæ dotibus hoc Regnum ornatum videtur. Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, in primis Ovium, Boum, ut in exteris Regionibus tot & tanta armenta mittat, ut pæne incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniam. Feris quoque mirificè abundat, Leporibus, Damis, Capreolis, Cervis, Apris, Lupis, Vrsis, & hujusmodi; Avibus item, præsertim Turdis, Perdicibus, & Phasianis. Coluerunt Regionem hanc primum *Paones*, sive *Pannonnes*: postea *Gothi*, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* a *Longobardis*, qui etiam totos XLII annos hic confedere. Suc-

Situs.

Cæli
tempe-
ries.
Soli fer-
tilitas.

Ani-
malium
varietas.

cesserunt iterum *Hunni* Duce *Attila*: quo obito, *Carolus Magnus* eam sui juris fecit. Anno autem cccro sub *Arnulpho Imperatore* è Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt, Paganismum colentes ad usque Regis *Stephani* quem *Sanctum* vocant, inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam Religionē professā est. Continet autem Hungaria totā Iazygum *Metanastarum* regionem, quam *Ptolemæus* Danubio Tibisco & Montibus Sarmaticis circumscribit. Horum reliquias adhuc exstare constat, & vulgo contracta voce *Iaz* vocari. Incolunt vero sedes a *Plinio* descriptas & linguæ idioma habent Hungarico dissimillimum. Regum Hungariæ primus fuit post constitutam regionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*, sequuti sunt *Petrus* ejus Nepos, *Andreas* Consanguineus, *Bela*, *Salomon*, *Geysa*, *Ladislaus*, *Almus*, *Stephanus II*, *Bela cæcus*, *Geysa II*, *Stephanus III*, *Bela III*, *Emericus*, *Ladislaus II*, aliique longo ordine, ad usque *Rudolphi II* Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam tricesimum secundum annum illi regno præest. Rex vero Hungariæ Regnum suum administrat II Magistratuum auxilio, qui sunt: Sublimior qui in tres Magistratus dividitur, quorum I Gubernans Regnum Regis nomine in quo sunt, *Palatinus Regni*, qui proximus a Rege est, & Regis ipsius, sicubi accusatur, Iudex ordinarius existit, quem Regnicolæ communi voto eligunt, nec hæreditarium est officium. *Judex Curia*, qui est unus ex Iudicibus Regni ordinariis. *Cancellarius* perpetuus, qui est Metropolitanus *Strigonien*sis, qui & *Primus Regni* & *Summus Secretarius* nominatur, ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & Sigillo

Imperii
Majoris

& Sigillo majore privilegia munit. Arbitrio Regis assumptus qui ceteras literas minores & potissimum mandata regia, & in causarum distinctione datas munit, decretisque Regis subscribit. *Magister Curia*, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur. *Tavernicorum Regalium Magister*, Auri fodinarum Salinarumque & breviter earum Civitatum, Pagorumque ac castrorum causas distinguit, quaecumque ad fiscum regium pertinent. II Iudicia tractans, in quo Officiarii, tres majoris auctoritatis, *Vice Palatinus Regni*, *Iudex personalis praesentia*, qui & Regiae Majestatis in judiciis locum tenet, & *Judicibus praest: Vice Iudex Curia*: Mores qui ministeria magis judiciorum quam Magistratum exercent: *Protonotarii duo* Iudicis personalis praesentia. *Protonotarius Vice-palatinus*, *Protonotarius Vice-Iudicis Curia*. Hi omnes magistri appellantur, habentque in laboris confortium adjunctos hos sequentes: *Secretarium Archiepiscopi Strigoniensis*, qui *Fiscalis* dicitur, *Duodecim Assessores*, *Notarios aliquot juratos*. III Ministrans Regi, *Thesaurarius Regis*, *Magistri Cubiculorum Regalium*, *Agzonum*, *Dupiferorum*, *Pincernarum*, *Ianitorum*, & alia minora officia. Atque hi Sublimiores. Minor qui est in singulis locis iudicis. Porro quia regnum amplissimum est, constituta sunt per Provincias iudicia particularia, quos Comitatus Hungari dicunt: Suntque hi supra Danubium ad Occidentem Tibisci flu. *Pofoniensis*, *Nitriensis*, *Cepusiensis*, *Geovniariensis*, *Posthiensis*, *Semliniensis*, *Comariensis*, *Leptoniensis*, *Novigradiensis*, *Abavivariensis*, *Bathiensis*, *Vngensis*, *Traachimensis*, *Baxiensis*, *Hontensis*, *Borsodiensis*, *Badroghtensis*, *Peregriensis*, *Turoezenis*, *Omuzolis*, *Tornensis*, *Havyciensis*, *Zolnocensis*, *Mo-*

ramarusiensis. Supra Danubium ad Orientem Tibisci, *Vgo-*
ghiensis, *Bihoriensis*, *Zatmariensis*, *Oradiensis*, *Zabolciensis*, *Teme-*
siensis. Inter Danubium & Dravum flu. *Musunensis*, *Zaladiensis*,
Tolnensis, *Rhab. sive Lauriensis*, *Vespriniensis*, *Strigoniensis*, *Sop-*
oniensis, *Albensis*, *Sinigiensis*, *Castriferrensis*, *Pelisiensis*, *Waraniensis*
Inter Dravum & Savum fl. *Valkonensis*, *Risensis*, *Syrimiensis*,
Warasdiensis, *Pofegiensis*, *Zagrabiensis*. Administratio Eccle-
siastica penes duos est Archiepiscopos, qui sunt *Granvel*
Strigoniensis, *Legatus Apostolicus* & *primas Regni*. Habet
sub se *Agriensem*, *Vaciensem*, *Nitriensem*, *Quinque Ecclesien-*
sem, *Vespriniensem*, qui *Cancellarius* est *Reginae* qua etiam
coronat, & *Lauriensem* vulgo *Rab*, *Episc.*: *Colosensis* sive *Co-*
lotz sub quo sunt *Sagabriensis*, *Transilvaniensis*, *Voceadrensis*,
Visemburgensis, *Suinienis*, *Cenadiensis*, sive *Chonad*, *Bosnensis*.
Dividitur vero Hungaria universa in Citeriorem & Ulteri-
oriorem, Citerior Hungaria omnem illum tractum complectitur qui
citra Danubium est: ulterius illum, qui ultra Danubium, quam quidem
mediam Tibiscus secatur. Metropolis & Regni caput *Buda*, sic denomi-
nata, uti plerique existimant, a *Buda Conditore* *Fratre Attilae Regis*, vel
ut alii scribunt, a *Budinis Scythiae* populis, quorum *Herodotus*
meminit, *Appiano*, *Irenico* & *Althamero Curta*
Ptol. Aliis *Aquincum Ptol.* & *Antonini*, cui *Legio II adju-*
trix est. Hujus si Urbis situm inspicias, ex parte montosa,
& validis est propugnaculis firma, ut nec quicquam mun-
nitius, nec amoenius in tota ferme Hungaria inveniri possit.
Publicis privatisque aedificiis ornatissimis praeter ceteris in ea
Regione urbibus, clarissima, Agrum habet variorum fructuum ubertate
luxuriantem, An. c1010xxvi die xx Augusti a Turcarum Imperatore
Solimanno Christianis

stianis erepta est: Reliquæ sunt *Posonium* vulgo *Prezborgh*, urbs nobilissima. Hic *Leyta* fl. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum *Jstro* miscetur. Urbs vetus & elegans, quæ ut situ, ita Aere quo fruitur læto & amœno salubrique, multas Pannoniæ urbes longè antecellit. Montes habet Vineis amœnissimis confitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad suburbium in præcelso Montis vertice Arcem validam habet. *Belgradum* ad Confluentes Savi & Danubii, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquioribus *Taurinum*, Germanis *Griechs Weissenburgh*: captum est a Turca *Solimanno*, anno *MDCCXX*, quum antea Christiani Orbis adversus immanem hostem præsidium aliquamdiu fuisset; nunc hæc Turcarum Imperatoris sedes est. Ulterius secundo Danubio descendentibus occurrit *Singidunum*, captum a Turca anno *MCCCCXXXIX*. Medio inter duas istas urbes spatium, campus est nobili *Hunniade* victoria adversus Mahometum Turcarum Imperatoris celebratus: Campum vocant *Maxons*. Prælium commissum est anno *MDCCCLVI*. Verso flumine ascendente multa loca excipiunt funestis Christianorum cladibus tristia. *Valpo* urbs capta anno *MDCLIII*. *Quinque Ecclesie* ad *Dravum* anno *MDCLIII*. *Zigetha* anno *MDCLXVI*. *Buda* de qua supra *Strigonium* ad Danubium, vulgo *Gran* dicitur, Archiepiscopalis quondam sedes, & jam in manibus Turcarum. *Alba Regalis*, *Stulzvoeysenburg* Regum corona & sepultura celebris, capta est anno *MDCLIII*. In eodem pæne tractu est *Seridon* B. Hieronymi patria. Est & *Komora* urbs munitissima in Insula ejusdem nominis, frustra aliquoties a Turcis petita.

Taurinum, vulgo *Raab* ad Danubium sit fere inexpugnabilis. Reliqua *Opida* silentio prætereo. Sunt & in Hungaria Lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus est *Balaton*, qui Germanis *Platze* dicitur, *XL* Milliaria Italica secundum latitudinem habens & Hungarica *VIII*. Flumina sunt nobilissima *Danubius*, *Savus*, *Dravus* & *Tibiscus*: Horum tres priores communes sunt nonnullis aliis regionibus, sed *Tibiscum* totum sola Hungaria sibi vindicat. Hic quidem in *Maramusia* sub altissimis *Carpati* jugis nascitur, omnesque Hungariæ fluvios, provenitu *Piscium* superat: omnibus enim temporibus is mirifice abundat, in primis *Sturionibus*, *Luciis*, quorum hepares qui- ulnam longitudine interdum superat: *Cypris* & *Siluribus*. Alii etiam amnes præter hos sunt, qui optimorum *Piscium* copia adfluunt, nimirum *Fundulis*, *Trutis*, *Salmonibus*, *Bercis*, *Murenis*, *Barbis* & aliis pluribus, qui amnes plerique feraces *Auri* sunt. Montes & Silvæ præcipuæ, ultra *Danubium* ab *Austria* & *Moravia* incipiendo recensentur a *Lazio Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam a fructu *Minerarum* appellatus, propagatur per *Comitatus*, *Turocensem*, *Arnensem*, *Liproviensem*, *Cappusientem*, *Gewineriensem* ac *Sariensem*, cujus nomina Germanorum locorum *Incolæ* aliis atque aliis nominibus indigent, *den Vatter*, *den Munch*, *den VVurtgarten*, *den Schnepberg*. Secundus est *Matran* *Vinetis* prope *Agriam* confitus. Tertius omnium amplissimus *Erdel*. Sunt & multi alii, quos brevitatæ studio hoc loco omittimus, hiisce Germaniam concludentes.

Flumina.

Montes.

Silva.

In qua hæ continentur Regiones.

Lombardia, Venetia Ducatus, Liguria, genuæ Ducatus, Friuli Duc. Istria, Romandiola Comitatus, Thufcia Ducat. Spoletanus Duc. Anconitana Marchia, Latium, nunc Campagna di Roma, Abruzzo, Aprutium, Samnites, Terra di Lavoro, Cápagna felice, Principatus, Apulia Daunia plana, Regnum, Lucania, Basilicata, Principatus, Terra di Barri, Apulia Peucetia, Terra di Otráto, Regnum, Calabria Superior, Regnum, Magna Græcia, Brutii, Calabria Inferior.

Regnum Neapolitanum magnum harum regionum partem complectitur.

Quia paucissimi Comitatus & Dominia mihi per Italiam & Græciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in tabulis assignari nequeunt ob tabularû quæ exstant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore supersedebo. Quilibet studiosus quoscûq; invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima esset in Politicis speculatio, si omnium Regnorum nobilitas, & officia singulorum, locaq; Dominiorum nota essent. Quisque in sua hoc præstans patria laudem merebitur.

ITALIA.

SIC se habet, & universim & speciatim Germania: jam nunc, ea qua potui fide perlustrata, Italiam ingredior: Italiam, Regionem Diis sacrâ, inquit Plin. l. III. Natur. Hist. cap. xx totius Europæ beatissimam, optimamq; omnium prope Terrarum Alumnâ, Rerum Dominâ, Principem Gentium, Mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionysius Halicarnassæus lib. I. Romanarum Antiquitat. Regionem hanc nobilissimam Indigenas vocasse scribit *Saturniam*: Græcos vero *Hesperiam*, *Ausoniam*, *Oenotriam*: Herculis denique tempore dici cœpisse *Italiam*. *Saturnia* dicta fuit à Saturno Rege. Verum hæc appellatio non ad totam Italiam: sed tantum ad ejus partem, quæ & *Latium*, pertinuisse videtur. *Hesperia*, vel ab Hespero Atlantem Fra-

stem fugiente, ut vult Hyginus: vel ut Macrobio placet, ab Hespero stella quæ Latinis est *Vesperugo*: quod ad Occasum spectet: *Ausonia* ab Ausone. *Oenotriam* dixere a Vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum Rege. *Italia* nomen acceptum ab *Italo*, quem Oenotriæ Regem facit Aristoteles. Festus vero lib. IX *Italiam dictam, quod magnos Italos, hoc est Boves habeat* ait, vitulos enim *Italos* esse dictos. Timæus fabulatur appellari, ab *Italo Bove*, uno ex armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti angustias tranaverat, Tyrrhena lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quoque quondam dicta, si fides Hellenico, apud eundem Dionysium Halic. lib. Antiq. Rom. Alias veteres Italiæ appellationes, quod non tam toti, quam partibus convenient, omittimus. *I. in insulâ faciunt Italiã Sera.* & Ptol. quâ Natura Mari Supero, infero & Ionio munivit lateribus tribus: quarto autem vallavit Alpibus, Nam Occasum Caurumque versus abfusa sunt Italiæ Alpes, quæ suis apud veteres cognominibus distinctæ fuerunt, *Maritimæ*, *Cotriæ*, *Grajæ* *Rheticæ*que ad *Arksam* usque fl. Septentrionem respiciens *Pœnas* habet *Iulias*que: succedente mox, quæ *Aquilo* est, *Mari Hadriatico*, ab intimo recessu usque ad Sinum *Jonium*, qui ad Orientem *Vulturum*que illi obversus: Quæ denique longe lateque spectat *Austrum*, *Africum* *Zephyrum*que ab *Mari pulsatur Mediterraneo*, quod ad eas oras *Tyrrhenum* audit & *Ligusticum*: faciente etiam partem *Australem Hadriatico*, quæ Toti connectuntur *Partes*, *Forum Julii* & *Histria*. Longitudo est ab *Augusta Prætoria* ad *Brutium* usque *Promontorium* vel *Leucopetram* *ccccxlv* plus minus *Milliarium*: *Latitudo* maxima, *ccccxxv*, media, *ccxx* minima, *lxxii*. *Circuitus Italiæ* secundum *Castaldum* *cxcxcxl*. Qui exactius sunt metiti, signant *cxcxccl*: qui exactissimè, non multo minus *cxcxcclx*. *Italiam* *Eustathius Hederæ*: *Quercus* adsimilant folio *Plinius*, *Solinus* & alii, ut proceritate multo sit amplior, quam latitudine, in *Lævum*

TABULA
ITALIAE
 Corficæ, Sardinia,
 et adjacentium Reg
 norum

THUSCUM quod et
 THYRRHE:
 NUM et INFE:

I Lipareæ ovem
 di Volcano gio Eolo.

RUM dicitur

Miliaria Italica Communia

Miliaria Germanica

in Lavū se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens
 parmæ. Recentiores convenientissimè humano Cruri com-
 parant: cujus Tibia vel Anticnemion Mari objacet Infero:
 Sura, Supero: Pes universim Ionio abluitur Pelago: Calca-
 neus Epirū spectat: Vola vel concavitas Sinum facit Taren-
 tinum: Carnosiores Partes Promontoria statuunt Zephy-
 riū, Carcinum & Bruttium: digiti in Siciliam sunt converti,
 Genu in Promontorio est Populonio: Coxendix & Femoris
 Superiora latè contingunt Alpes. De nominibus & quanti-
 tate dixi: succedit explicanda Qualitas, cujus causa potior
 solet esse Situs Cœlestis. Hujus si quis hodie diligentissimam
 ineat rationem: secundū Longitudinem Occidentalissimum
 Meridianum deprehendet incidere in gradum xxix. Ori-
 entalissimum in XLIII. secundum Latitudinem completi gra-
 dus VIII: Australissimum enim Parallelum distare ab Æqua-
 tore grad. xxxviii. & Borealissimum XLVI, sicque occupare
 discet Italiam Quintū & Sextum Climata, omnesque Paral-
 lelos, qui sunt inter xi & xvi, in quo Terræ tractu contingit
 varietas Diei artificialis unius horæ. Major enim Dies Ælta-
 tis in Parallelo Australi Horarum est xiv, cum tribus quin-
 tis: in Boreali vero Horarum xv cum quintis totidem. Cœlesti
 autem Situ sic se habente, accedentibus etiam Appenninis
 Montib. s. qui per mediam Italiæ porrecti longitudinem, ab
 utroque latere, præcipue quo Meridianos excipit calores,
 Campos Collesque relinquunt frugiferos: non magnopere
 mirandū est, tam moderatam omnium anni partium in Ita-
 lia esse tempestatem, tantamque rerum omnium fertilitatē:
 quæ tamen aliis locis major. Ager valde est temperatus, be-
 nignus, copiosus, ad Segetes aliaque omnia proferenda su-
 pra modum adcommodus, magnique suis cultoribus quæ-
 stus, sumtus autem exigui. *Rosselanus Ager* in Umbria juxta
 Lacum Velinum tantæ fertilitatis fuisse stribitur, ut auctore

Varrone, Cæsar Vopiscus, quum causā apud Censores ageret,
Campos Rosæ dixerit *Italiae Senum* esse, in quibus *Perticas* pri-
 die relictas Gramen, una nocte operiret, Ad victum optima
fert, inquit, Varro Italiæ dotes persequens. *Ager Campanus*,
Fru mentum: Falernus, Vinum: Casinas, Oleum: Tusculanus, Ficum,
Mel, Tarentinus, Pistem, Tiberis. Italiam porro peculiarem om-
 nium Arborum Parentem videri posse, testatur Plin. Vulga-
 tas non commemorabo. Earum quæ vulgo *Aurantia, Citria*
 vel *Medica, Cydonia*, aliæ que id genus, incredibilis hic copia.
 Tota ora, ut ea nobis sit exemplo, quæ in Liguria ad D. Remi,
 atque etiam ulterius, ad genuam pertinet, tot tamque nobili-
 bus arboribus, itemque Palmis summæ proceritatis, unde fru-
 ctus admodum generosi odoriferique percipiuntur, ornata
 est, ut cum ad spectu, tū odoratu sit per jucunda: Hortis pas-
 sim occurrentibus, ad recreandas tristes, afflictasque hominū
 mentes amœnissimis. Idem de mille aliis dici potest locis.
 Vivere in Italia *Piperis* arborem docet idem Plinius. Oleis ma-
 ximè scatet Terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Ole-*
arū his in locis ingentia Nemora non sunt visa, incredibile pla-
 ne videri posset. Ager Bariantis in Apulia Peucetia *Oleum, Vi-*
num, Fru mentū, Amygdalam, Gossypium, aliosque fructus ubertate
 quadam & abundantia fundit incredibili. Vnus Vallis One-
 liæ ager in Liguria tanto gaudet Olei proventu, ut quandoque
 duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat Urnarum,
 quas Incolæ *Barilas* vocant. Nec *Manna* negavit Italiæ Natu-
 ra. Prope altomontium in Brutiis *Manna* colligitur, noctu
 rorans: præcipue quum imbres diurnos liquidum purumque;
 Cælum noctis excipit Legitur ex frondibus & arborū qua-
 rundam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia. quo
 loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* principatum
 in tantum proprium & peculiarem Italiæ notat idem Plin. ut
 vel hoc uno omnia gentium vicisse quamquam odorifera, possit videri
 hanc:

bona: quamquam ubique pubescentium odori nulla suavitas præfertur. Testantur generosissima, quæ passim nascuntur, *Vina*, ab antiquis Scriptoribus decantata. *Italiae Vina* ad quatuor classes idem refert Plin. Omnibus aliis præfert *Setinum*, ab *Setia* Latii Opido dictum. Secundum locum tribuit *Falerno*. Ad Tertiam veniunt apud eundem palmam *Vina Albana, Surrentina, Massica, Statana, Calena, Fundana, Velitertina, Privernata, Signina*. Quartum obtinent, eodem teste, curriculum, *Præstutia*, atque *Ancone nascencia*, & quæ à *Palma una forte enata Palmesia* appellantur. Sed de his alii: ego ad reliquas Italiae dotes pergo: strictimeas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid vero de *Metallis, Lapidibus*, aliisque Muneribus dicam? *Metallorum omnium fertilitate* ait Plin. nullis cedit Terris. In Foro Iulio Hydra fl. est, & haud procul inde *Argentivivi Fodina*. Magna *Aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio *Masæ*. In Campania Felice Cuniculi sunt, ex quibus effoditur *Sulphur*. Ab Volaterris amnem Cæcinam versus, millia III, Colles aliquot visuntur, ubi Officinæ *Salariæ*. Apud brutios etiam *Salis fodinæ* sunt, in intima Montis viscera excavatæ, unde *Salem* effodiunt. Taceo *Latomias* ubi *Lapides* varii cæduntur. Taceo *Marmora, Alabastrum, Chrysellum, Lapidem* preciosos varios. Taceo *Coccum, Lazurium, Vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *Animalibus* tempus terram, magnam *Bovum* (qui vetere lingua Græca *Itali* dicebantur) copiam in Italia fuisse, *Bucetæque* in ea terra gigni pasque solita compluria, docent apud A. Gellium lib. XI Noct. Atticar. cap. I. *Timæus* in Historiis, & M. Terentius Varro in Antiquit. *Lucana Armenta* maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucillius:

*Quem neque Lucanis oriundi montibus Tauri
Ducere pro telo validis cervicibus possent.*

Nutrit Italia præter alias Aves, Aquilas, Vulturesque, carnivoras & rapaces volucres, historiis Romanorum Veterum etiam nobilitas. Infinita hic, ne prolixior sim, præteriens, ad Imperium Majorum venio. Gubernationis & Imperii, sub quo vetustissimi fuerunt *Italiae Terræ* habitatores, non magna sunt apud antiquos Scriptores Documenta, neque Notæ admodum indubitatae. Multa quidem eaque speciosa Annus Viterbiensis comminiscitur de *Comero*, primo in Regionem hanc advena, de *Chamo, Jano, Sabatio, Saga, Crano, Auruno, Malote, Tage, Ofiride, Hercule, Tusco, Alteo, Ritim, Italo, Morgete, Roma, Romanesso, Iasio*, & alius: Sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Græcorum, tum Latinorum, præcipuè Dionysii Halicarnassæi, Pompei Trogi, Solini Polyhistoris, & aliorum Monumentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam Urbem Ætatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aboriginum, Ligurum, Umbrorum Etruscorum viguisse Imperia: quæ cum ævo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta, certis gradibus.

Initio *Roma* gubernata est à Regibus annos CCXLIV, teste Dionysio & Livio, quos in Romana historia sequi rectissimè est. Apud ipsos etiam rerum gestarum series legenda est, & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi vero modestia & iustitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam Regiam, sicut sæpissime caussæ mutationum in Imperiis libidines fuerunt. Regum nomina hæc sunt, *Romulus*, qui regnavit annos XXXVIII: *Numa*, qui XLIII: *Tullus Hostilius*, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui annos XXIV, *Tarquinius Priscus*, qui annos XXXVII, *Servius Tullius*, qui XLIV, *Tarquinius Superbus*, qui XXV. Hic expulsus est Regno propter Filii scelus, qui Lucretiam per viri compres-

ferat. Pulsis autem Regibus partaque libertate, annua Imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus L. Iunius Brutus, cui suffectus est Sp. Lucretius Tricipitinus, atque huic M. Horatius Pulvillus. Mansit autem Italia in Consulum libera Republica: inque Principum Romanorum, eadem oppressa, potestate, usque ad Imp. Caesarem Fl. Momyllum Augustulum: quem quum abdicare iussisset Odoacer Herulus Gothorum Rex, nobilissimam Regionem in suam redegit potestatem, cæsusque Theodorico, ipsiusque Successoribus possidendam reliquit. Factos Consulum Romanorum, & Imperatorum, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quæ autem fuerit forma primæ gubernationis Regiæ, quæ incrementa, quæ Legum & Magistratum mutationes, quanta fuerit Romanorum virtus, quæ bella, quam varii motus domestici, donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adeptæ est: ac deinde quomodo luxu, bellis Civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris historiis cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Urbes habet Italia egregias, florentes, opulentas: Opida clara, famosa, Civibus aucta: Pagos magnos, Ædificiisque Nobilium & pratoris superbiètes. Sed non abs te fuerit audire de celeberrimis Italiæ urbibus iudiciū Thomæ Edvardi Angli.

Sancta est Sanctorum pretioso sanguine Roma.

Cingitur Vrbs Venetum pelago ditissima nummis.

Inclita Parthenope gignit Comitesque Ducesque.

Est Mediolanum iucundum; nobile, magnum.

Excellit studiis fecunda Bononia cunctis.

Splendida solertes nutrit Florentia cives.

Genua habet Portum mercesque domosque superbas.

Exhaurit loculos Ferraria Ferrea plenos.

Verona humana dat singula commoda vitæ.

Extollit Paduam Iuris studium & Medicinæ.

Illustrat Patriæ Senas facundia linguæ.

Maxima pars hominum clamat miseram esse Cremonam.

Mantua gaudet aquis ortu decorata Maronis.

Vina Utini varias generosa vehuntur ad Urbes.

Brixia dives opum parçè succurrit egenis.

Italicos versus præfert Papia Latinis.

Libera Luca tremat ducibus vicina duobus.

Fleat Pisæ amissum dum contemplantur honorem.

Commendant Parmam Lac, Caseus atque Butyrum.

Non caret Hospitiis perpulcra Placentia caris.

Taurinum exornant virtus, Pietasque fidesque.

Militibus validis studiosa Perusia clares.

Vercellæ lucro non delectantur iniquo.

Mordicus Vrbs Mutinæ ranas tenet esse salubres.

Contemnunt omnes Anconæ mœnia Turcas.

Litibus imponit finem, Macerata supremum.

Emporia in portis consistit gloria clausis,

Vrbs Livii celebris nimis est proclivis ad arma.

Bergomum ab inculta dictum est ignobile lingua.

Omnibus exponit gladios Arctium acutos.

Viterbi conventus opem fert sanctus egenis.

Civibus humanis decorata est Alta fidelis.

Fructibus, Anseribus, pomario Ariminum abundat.

Fanum formosas mulieres fertur habere.

Odit mundanas Syncera Novaria fraudes.

Clara per antiqua defecit fama Ravennæ.

Anglia habet paucos Comites: Vincentia multos.

Omnnes commendant ficus grossosque Pisauri.

Castaneis, Oleo, Tritico pistorium abundat.

Rustica frugales nutrit Dertona colonos.

Postponit Regium cornuta Animalia Porcis.

Dulcia felicem cingunt Vineta Cefenam.

Tarvisium

Tarvisium exhilarant nitido cum flumine fontes.
 Jmola divisa est, nocet hac divisio multis.
 Vrbinum statuit ducibus clamare, valere.
 Nota est fœtilibus siglina Faventia vasis.
 Spoletum clamat, peregrini, intrate, mave.
 Laus pingues Pompeja Boves producit Ovesque.
 Narnia promittens epulum dabit ova, vel uvas.
 Assisium sancti Francisci corpore gaudet.
 Hospitibus Comum Pisces cum carnibus offert.
 Querit opes fragiles studiis Savona relictis.

Lacus habet Italia plurimos, quorum nominatissimi: In Etruria *Trasimenus, Aprilus, Marinus, Vadimonis, Ciminus, Vulturnensis, Sabatus, Palus Bientina, & Ciana.* In Latio *Hostia Lacus, Albanus, Aqua Salvia, Lacus Nemorensis, Futurna Lacus, Regillus, Fucinus, Pontina Palus, Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cæcubus, Simbruina Stagna.* In Piceno *Nursinus.* In Umbria *Velinus, Floridus, Cutiliensis.* In Campania *Lucrinus & Avernus, Linterna Palus, Stativa, Pompeja.* In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus, Lesinensis.* In Flaminia *Septem Maria, Padusa Palus.* In Langbardia Trans-Padana *Verbanus, Ortanus, Larius, Luganus, Gaviarius, Monatius, Trinatius, Chivensis, Puscianus, Sebinus, Benacus, Idrinus, Pœninus.* In Venetia *Visigiolus.* In Istria *Costiacus.* Plurimis etiam passim irrigatur Fluviis, inter quos *Padus, Athesis, Rubico, Tiberis, Arnus, Mincius, Ticinus, Ollus & Abdua.* Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Strabo adlerit, docetque experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado.* Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, aliis dicitur: qui Italis hodie *Po, Padus* dictus, notante apud Plinium Metrodoro Sceptio, quod circa Fontem arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallicè, *H' e' idav* olim Græcis Poëtisque. Sic dictus ut vult Servius ab Solis Filio Phaëtonte, qui antequam per temeritatem in hunc fluvium

esset præcipatus, *Eridanus*, fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio Ligitidus vocabatur, quod fundo careat. *Bodeyx* Polyb. lib. III. *Padi Pater Mòs Vesus*, Antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plin. In finibus Ligurum Gabienorum Fonte profluit, ut idem Plin. notat, *Visendo*: non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex Fonte suo nulli Amnium claritate inferior profluens, per angustas confragosasque Rupas, & artas scopulosi montis Convalles præcipitat: tantaque vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens, fragore strepituque maximo resonat. Mox in planiciem effusus aquæ copia, quæ versandæ molæ frumentariæ sufficit, temere lateque, non ullo certo alveo discurrit, spacio trium fere milliar. usque ad Paisanam, ubi quasi Cuniculis ita absorbetur, ut exigua planè supra terram vestigia relinquat. Post alterum vero milliar. rursus exoritur ad Paracolum, unde pergens Aquilas, Torrentes, Amnesque, ab Alpibus & Apenninis Montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusque mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticum se exonerat mare septem ostiis prægrandibus. Quia longius vomit, septem Maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III cap. XVI. vide de cursu plura, ut & apud Polybium lib. II. Strab. lib. V. Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist. cap. VII. Leandrum Albertum, Aliosque Novitios. Fluviorum Rex *Erydanus*, Virgilio IX Æneidos. *Non minor hic Nilo canit* lib. II Lucanus, cui paullo post ibidem, *Nou minor hic Istro. Padum* maritimorum commeatuum Jtalicis subsidiis *Fidelem* vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum Maris Hadriatici Sinum.* Sequitur *Athesis* Virgilio & aliis: *Athigis* Straboni, qui Jtalis hodie *l' Adice* vel *l' Adese*: germanis *Esch.* Tradit Plinius *Athesim* ex Tridentinis Alpibus profluere,

fluere. Jnicio perquam exilis lapsu vim magnam aquarū colligit, accedentibus passim multis amnibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit: dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur: ac mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sævit, ut omnibus, qua fluit, locis infeste minari videatur: eaque vehementia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero, quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: Trabibus autem navigatur. Nam ingentes Larices Abietesque cum Afferibus maximis, aliaque prægrandia ligna compacta Tridentinis ex Montibus eo deferunt: Verona porro usque ad Fossiones optime navigatur. Torellus in Historia Veronensi *Athesin Atrianum* vult Prol. esse. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias*, qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubicon*, *ῥυβικῶν* Ptolemæo aliisque Scriptoribus Græcis: *ῥυβικῶν* Straboni: nunc *Pisacellus*. Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab Æsi Amne Terminos, Italia finiēbatur, auctore Plinio. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historiis Romanorum celebratius. Varia leguntur ejus nomina: quorum alia profani, ut sic loquar, genii, alia sacri. Prioris Clasisis sunt *Ianus*, *Albula*, *Rumon*, *Tiberis*: posterioris *Serra*. *Ianum* antiquissimis temporibus appellatum fuisse, tradit Athenæus, ab *Iano*. *Albulam* fuisse dictum, patet ex Varrone, & aliis. Ab albo colore derivant Paulus Diaconus, & Servius. *Rumon* a ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic flu. *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aboriginum Rege trahunt quidam apud Servium ad VIII

Æneid. Tuscorum Festus & Servius: ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, diducunt Livius, Ovidius, Festus Pompejus, & Eusebius. Varro *De heberis* hunc fluvium ab nonnullis nominatum tradit ab *Deheberi* Vejentum Regulo. *Serram* in Sacris nuncupatū memorat Servius ad eundē Æneid. librum ab secādo. Hæc de nominibus: in quorū quarto illud notandum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis*, *Tibris*, & *Tiberini*. *Tiberis* enim communi sermone dicebatur, *Tibris*, poetice: *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media prope modum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusque aliquamdiu paululum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ: ubi fluminibus augeri incipit, paullatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed liatribus & naviculis tantum usque Romam, procurrens non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Umbris Sabinisque dirimit: dein circa Romam. P. M. fere XII Vejentes ab Crustiminis, & Fidenatibus: item Latium ab Vaticano separat: Romam tam grandis delatus, ur transiri nisi Pontibus aut Navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad Ostia sua, ubi in mare Tyrrhenum evolvitur. Cursum delineant Plinius libro tertio capite quarto, & Servius ad VIII Æneidos. Videndi & Florus libro primo Histor. Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de L.L. De Piscibus *Tiberinis* Romanis peculiarem scripsit libellum Paullus Iovius. Amnes vel fluvios XIIII in Tiberim influere, docet Plin. lib. III cap. IV *Arnus* succedit, Livio, Plinio & aliis memoratus, *Arnus* Straboni & Ptolemæo: *Arno* Vernacule. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Apennini latere dextro.

dextro, Modicis initiis principio inter rupes horridas præcipites que convalles in Occasum tendit : deinde collectis fontibus, torrentibus, amnisque plurimis tumidior, magna cum mole Florentinū ingreditur agrum: Florentiaque & Pisa divisim multis adactus fluviis, Mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & aliis, qui *Mencio* vel *Menzio* hodie Jtalis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate, circumdata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padum evolvitur. *Ticinus*, Livio, Plinio, Silio, Polybio, Strab. Plut. Ptol. Steph. *Ticenus* Tabulæ Itinerariæ: qui hodie *Tisino*. Oritur ex Monte Sumano, qui nunc *D. Gothardi* nuncupatur; unde &, in diversum tamen, eunt Rhenus, Rhodanus, Athesis & alii. Ex illo Monte per Lepontios in Austrum inter præcipites rupes ad Belinzonam Opidum munitissimum fertur, inde copiosius accessione plurimorum amnium æ torrentium in Verbanum evolvitur Lacum, quem supermeat, ut Plin. auctor est: ac tandem redditus per planiciem præcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia: quum derivationibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis: ut quidvis etiam minimum, imo in fundo clare demonstrer. Aurum quoque & Argentum ex ejus arena percipitur. Piscium nobilitate est inclytus, nominatim laudatissimo Thymallo, *Ollius* Plinio, qui vernacule *Oglio*. Cernuntur in hoc fluvio juxta Palatiolum magno numero excipuli seu loculi confecti fabricatiq; viminibus, in quo annuo certo tempore, defecrentibus aquis, anguillæ cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliantur. Ortum ejus investigare operosum. Opinio recepta est duos modicos rivos ex lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est profluere, unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere: Ollioque tandem jungi: alterum ad lævam in alium amnem præcipitari, eumque ab adcolis *Ollii* principium constitui. Alii alia adferunt. In Jseum La-

cum influit, ubi Pisonium Opidum: ecfusus in planiciem passim derivationibus exhauritur: quibus irrigua Brixiani & Cremonensis agri sic adquantur, ut ex jejunis atque calculosis opima benignaque fiant. Aquarum *Ollii* perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens: Brixianum agrum ab Cremonensi & Bergomate hac parte sejungit. Recipit alios supra xxxvii amnes. *Abdua* vel *Addua* (variante scriptura, Posteriores Priori præfero) Plinio Tacitoque nominatur, qui *A'd'æas* Polyb. & Strab. *Adda* vulgo. Cenomanos dividit ad Insubribus. Pater illi Mons Baulius Notat inconsideratius Strab. nasci ex Adula Monte. Redditus è lacu Lario, cujus aquas supermeat per planiciem in Padum tendit, deferens secum cum alios, ut *Pisclavonem*, *Meyram*, *Liram*, *Tartenem*, *Leciumortum*, *Brembrum*, *Serimortum*, tum *Serium* qui in montib. supra Bergomum ortus perque Serianam fluit, hybernis mensib. Cuniculis quibusdam se condit, rursusque juxta Cremam copiose exoriens, tandem in *Adduam* inlabitur; æstate tamen liquefcentib. ardore Solis montium nivib. adeo solet augeri & abundare, ut non solum meatus subterraneos impleat, sed etiam supra terram fluat perpetuo. Reliqua flumina quæ plurima sunt brevitatis studio, silentio prætereo, Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*. *Mare Superum*, *Inferum*, *Ionium* tribus Jtaliæ cingunt laterib. Vnde de Italia Plinius: Tot *Maria*, *portus*, *gremiumque Terrarum* commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipsa avide in mare procurrens: *Sinus* habet plurimos, inter quos *Rappallinus* *Frycis*, *Amuclanum Mare*, *Sinus Bajanus*, *Pestanus*, *Hippomates*, *Scyllericus*, *Tarentinus*, *Vrtas*, *Tergestinus*, *Largus*, & *Flanaticus*. Post *Sinus* nominavi *Portus*. Italiam plerisque in locis importuosam esse, scribit Strab. lib. vi, & quos habet *Portus*, magnos esse atque admirabiles, horum illud adversus exterorum incursionem usui esse, hoc ad invadendos vicissim externos, & expeditam Mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem

Olivunla, Anaonis, Avifonis, Herculis Monæci; Maurici, Albingauni, Vadorum Sabatorum, Savona, Genue, Delphin, Erycis, Lune, Pisanus, Vadorum, Populonii, Falesia, Scabrorum, Telamons, Hercules, Gravisca, Augusti, Antias, Cajeta, Iulius, Bajanus, Vilinus, Metaurus, Orestis, Castra Hannibalis, Tarentinus, Brundisinus, Garne, Agasus, Anconitanus, Ariminensis, Ravennas, Peretolus, Livenza, Pola, multique alii. portuum enarrationi succedit *Montium*. Intereos principem obtinent locum *Alpes*, quas Galliaë quis, an Germaniæ, vel Italiæ adscribat parum refert: sunt certe Montes, qui Italiæ hodie ab Gallia Germaniæque, pro cursu suo, tamquam nativo muro separant. Nomen *Alpibus* datum censet Festus ab Candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit, quod postea Latini *Album*. Isidorus *Alpium* nomen vult esse Gallicum: & Gallorum lingua *Alpes* Montes *Altos* vocari. agnoscit hodie nomen *Alpium* Idioma Germanicum: cui tamen non id quod notat Isidorus significat. *Alp* enim & *Alpen* Germanis Montes vocantur pascui, in quibus fœnum non secatur, inque hibernos usus colligitur, sed in quos Boves aliaque Armenta pascenditantum gratia mittuntur. *Albia* & *Alpionia* olim hos Montes dictos fuisse scribit Strabo. Stephano etiam *Alpia* & *Alpii* dicuntur. *Olbia* sunt Phavorino, *Salpii* Lycophroni. *Alpis* singulari numero est apud Ovid. III de Arte Amandi, Lucanum, alios, *Alpius* apud Dionysium Afrum. Multa etiam *Alpium* nomina in Veterum Monumentis occurrunt, quæ indicant multas quoque *Alpium* partes fuisse, per quas itinera patuerunt. Ea sunt, *Alpes Maritima*, quæ & *Ligustica*: *Cottia*, *Graja*, *Penina*, *Alpes Summe*, *Lepontia*, *Rhetica*, *Iulia* & *Carnica*. Hæc de *Alpibus* quæ Italiæ secundum latitudinem ab Gallia Germaniæque separant; sequitur *Apenninus*, qui inter Superum Mare & Inferum excurrrens perpetuo ductu eandem secundum longitudinem secat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices ha-

beat sub *Penino* *Hannibalis* transitu, ejusque juga contingat. Nonnullis *Apenninus*, quasi à *Pænis*, quum *Hannibale* Duce, in Italiæ irrumperet, patefactus, quidam ab *Api* prisco Duce, qui totam Italiæ devicit, derivant. *Apennina* *Protol.* & aliis, *Apennium* *Steph.* *Apenninus Mons*, inquit *Plin.* *Italia amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum*. Multos alios habet Italiæ Montes, vel qui minores *Apennini* sunt Portiones & quædam quasi Membra, vel quos idem, tanquam sæcundus multorum genitor, ex se hinc inde protendit, vel denique, quos haud procul ab se locatos, radicibus eos suis contingens majestate quadam & superiore con-jacentibus fastigio despicit. Eos ego, ne prolixior sim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & Valles Campique, suis superbiunt *Silvis*, *Lucis*, *Nemoribus*, quorum non pauca apud prisceos etiam nominibus leguntur celebrata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernacule *Bosco di Monte Fiacone*, *Volturnio*, quod vulgo *Bolsena*, *Viterbium*, eantibus occurrit, *Valsiniensium Lucum* ab antiquis appellatum tradit *Leander*. In Cimino Etruriæ Monte quomdam, calcari paucis ob horrorem solita, fuit *Silva*, de qua sic *Livius*: *Silva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuerit Germanici Saltus, nulli adeam diem, ne Mercatori quidem, adita, Eam intrare haud fere quisquam præter Ducem ipsum audebat*. In Latio apud *Capenates* *Lucus* fuit *Feronia*, quem canit *Silius*.

Drves ubi ante omnes colitur Feronia Luco.

Et Sacer humectat Fluvialia rura Capenas.

Iuxta *Numicum* *Annem* *Lucus* erat *Iovi Indigeti* sacer, teste *Plin.* *Diana Ætolica* *Lucus* *Livio* est ad *Agvium* *Compitum*. *Naviam* *Silvam* extra *Urbe*m ad quartum *Milliarium* fuisse notat *Festus*. *Camonarum* *Lucum* extra *Portam Capenam* notat *Livius*. Quod huic *Algidum Nemus*, hodie *Silva del Aglio* dicitur, *Albuncam* *Silvam* in altissimis *Tiburtnis*

Mon-

Montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitia Nemus*, propinquum Albæ Marforum fuisse, significat Virg. *Lurina Lucus*, Territorii Romani, est apud Ciceronem. *Furinarum Lucum* habet D. Victor in XIII Regione Trans-Tiberina. *Furiarum Lucus* Plutarcho vocatur. *Vacuna Nemora* agnoscit juxta Montem Fiscellum in Umbria Plin. Gaudent & suis Campani, cum primis *Luco Sacro* & *Gallinaria Silva*. *Sacer Lucus* Livio, hodie *Hami*. *Gallinariam Silvam* nominant Cic. ad pætem scribens & Strab. lib. v. Lucanorum sunt *Silvæ Lucique Eboli*, *Peregrinalis*, *Vesiarum*. Brutiorum *Rhegias vel Reginorum Saltus*. Apulorum *Barini Saltus*, & *Lucus Gargani*. In Gallia Cis-Padana *Silva Lucina*, & *Pedanea Silva*. In Trans-Padana *Castrorum Lucus*. Straboni denique apud Veneros duo sunt *Luci*, unus ab Iunone *Argiva* cognominatus: alter ab *Diana Ætolica*, alius ab Superiore, qui in Latio ad Anagninum Compitum. Ad Opera publica cum sacra tum profana venio, quæ cum sint innumera, pauca tantummodo è tanto numero delibabimus. Et ut à factis ordiamur, Ea sane innumera pænè sunt. Sola enim Roma hodie supra ccc Templam numerat: quorum vii Religionis causa maximè frequentantur. 1. S. *Petri* in Vaticano: suntque, marmoribus, magnificentia, & opere omnia Orbis superans Tempa. Multa ibi singularia: Columnæ aliquot ex Templo Schelomonis advectæ: duo *Ærei Pavones* ex *Pyramide p. Cornelli Scipionis Africani*, quæ olim in Valle Vaticana fuisse dicitur, transfati. Visuntur item ibi Sepulcra multorum Pontificum: *Othonis* quoque II Imperatoris marmoreum: Est & *Iudicium Orbis* supra in Sacello Pontificis, opus *michaëlis Angeli*. Et ut omittam reliqua, *Monasteria* item, *Xenodochia*, *Nosocomia*, *Orphanotrophia*; Quid dicam de variis cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum palatiis: Pontificis in edito Vaticani loco est, situ

longè augustissimū: qui relicta Laterana Sede, eo ob amœnitatem loci & salubritatem commigravit. Inchoatum ab *Nicolao III*, auctum post ab aliis, perfectum ab *Julio II* & *Leone X*, ædificiis tandem inlustratum picturisque ab *Xisto V*, ut *Machina cælo ad surgere, pendereque videatur*. Adcensus sunt facillimi & *Ædibus palatinis accommodati* ex omni parte, adeo ut etiam equo ad tectum usque eniti liceat. Opidum potius quis dixerit, adeo est amplum, quam *Domum*, Sacellum ibi est *Xisti*, quod amplissimum æquat Templum, *Eo, vacante Sede, conveniunt Cardinales creando Pontifici Maximo. Conclave* vulgo dicitur. Aliorum *Palatia* commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad reliqua pergamus. Sequitur *Italorum Gubernatio*, ea duplex, *Politica & Ecclesiastica*. Ad *Politicam & Civilem* gubernationem hodiernam quod attinet, discerpta nunc est nobilissima Regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem, Regem Neapolitanum, liberæque Respublicas, Venetam, Genuensem, Lucensem & alias*, primum facile obtinent locum in Septentrionaliore, *Principes Etruscus, Ferrariensis, mantuanus, Mediolanensis, Montis-Ferratis, Parma, Salluzziarum, Veronensis*: In Australiore multi sunt & innumerales *Dynasta*: quos occasione oblata, suis recensbo locis. In *Ecclesiastica Pontifex Maximus* ibi *Hierarchia* est & *Ecclesiarum omnium Caput*, numerosam habens familiam. *Quoties procedit Gemmis conspicitur ornatus, & Sericus vestibus* (verbis utar D. Bernardi ex libro de Consideratione IV, papam Eugenium interpellantis) *tectus Auro, vectus Equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus Ministris*. Reliquis *Sacerdotibus* admiranda ibi *Dignitas & Auctoritas*. Honorantur magis quam *Nobiles*. *Cardinales*, ut *Petrus Messias* notat, in locum *Consulum*, qui Romanum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi Ducibus*

tunt adæquati: Episcopi Comitibus subiecti, eorum *Vicarii* Præsidum Imperii dignitatem, *Præpositi* Præfectorum vicem referunt: *Archiepiscopi* in locum Tribunalium Militum sunt substituti: *Cancellarij* Tribunos plebis repræsentant. Alia apud eundem *Messiam*. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *pontificio*, *Cæsareo*, *Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde; Tertium ex Statutis constat & Legibus, quas Civitates sibi singulæ concedere sunt solitæ: sufficiant illa, non hic lirisconsultum agam. Referam vero huc quæ de variarum Civitatum *Consilijs* leguntur in quadam Membrana: In *Consilijs* (scriptum ibi) *Mediolanenses*, præstantes: *Veneti*, prudentes, *Lucani*, temerarii: *Pisani*, inconstantes: *Placentini*, providi: *Florentini*, lenti: *Veronenses*, fideles: *Ferrarienses*, cauti: *Genuenses*, ignari: *Lucenses*, utiles: *Volsci*, maligni: *Bruttii*, stupidi: *Mutinenses*, acuti: *Perusini*, celeres: *Senenses*, tardi: *Patavini*, ambigui. Litterarum cultores Itali, quantum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant: iisque omnia bonorum Mæcenatum exhibent officia. Hinc torper Italiam *Academia*, *Romana*, *Mediolanensis*, *Bononiensis*, *Patavina*, *Papiensis*, *Neapolitana*, *Perusina*, *Salernitana*, *Pisana*, *Ferrariensis*, *Senensis*, *Florëntina*, *Veneta*, *Bergomensis*, *Mutinensis*, *Taurinensis*: Nam *Parmensis*, *Placentina*, *Anconitana*, & *Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tanta Doctorum, summaque eruditione variis Artibus & Disciplinis præstantium Virorum copia, Stupendum fuit ab iis omne Ævum. Eos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, Lecturis vero tædium. Itali porro Comitatus Convictus, facilitate, facetis Colloquiis alios antecellunt populos. Fælici fæcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando, & docilitate percipiendis cum litterarum studiis, tum variis Artibus præstant incredibili: Honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, Laudisque præter alios adpetentes. Cum læte voluptatem inbibentes, propensi sunt in Mollitiem: in

Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi: eamque vita ipsa jucundiolem censentes, Testamentis suis mandare soliti posteris. Mulieres porro variarum Civitatum de pingit scite Membrana: quædam supra citata quæ inter alta habet: *Senenses*, pulchræ: *Florentina*, delicatæ: *Perusina*, elegantes: *Cajetana*, formosæ: *Consentina*, obstinatæ: *Beneventana*, rusticæ: *Bononienses*, arrogantiumculæ: *Mutinenses*, benignæ: *Cesenes*, rapaces: *Genuenses*, salaces: *Cremenses*, fallaces: *Placentina*, difficiles: *Lucenses*, castæ: *Pistorienses*, faciles: *Romana*, graves: *Capuana*, superbæ: *Neapolitana*, sollicitæ: *Brüdisina*, inertes: *Ferrarienses*, avidæ: *Ravennates*, humanæ: *Urbinate*, adfabiles: *Vincentina*, constantes: *Parmenses*, avaræ: *Papienses*, lucri-cupidæ: *Mediolanenses*, urbanæ: *Pedemontana*, procaces: *Veneta*, petulantes: *Veronenses*, gratiosæ: *Brixiana*, diligentes: *Formiana*, speciosæ: *Laudenses*, superstitiosæ: *Cremonenses*, sumtuosæ: *Tarvisiana*, zelotypæ: *Bergomates*, astutæ: *Aretina*, tenaces: *Puteolana*, bellæ. Itali vero quondam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie Sacrorum Ceremonias ex Romanæ Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissimè observant omnes: nisi quod in Australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quondam bellicosum fuerint Itali Militiæque dediti, loquitur subactus ab iis Orbis terrarum: canente ad gloriam hanc classicum Romano. Quales in re Militari plerique sunt Itali, quæque ad Expeditiones feliciter suscipiendas consuevasque singuli conferant, quibus denique hi, quam illi magis valeant præstentque, docet eleganter Membrana, quam dixi, hoc modo: In re Bellica *Perusini*, strenui: *Calabri*, præcipites: *Spoletani*, callidi, *Senenses*, felices: *Bononienses*, efferi: *Neapolitani*, animosi: *Tarëntini*, hostii instantes: *Pratenses*, sacrilegi: *Collenses*, libidinosi: *Piceni*, rapaces: *Emiliani*, inconfulti: *Placentini*, crudeles: *Romani*, truces: *Mediolanenses*, intrepidi: *Romani*, fortes: *Vincentini*, vindictæ

vindictæ cupidi: *Pistorienses*, sanguinei: *Papienses*, firmi. Ad Rem Bellicam conferunt *Veneti*, pecunias, *Mediolanenses*, Galeas: *Placentini*, Carros: *Cremonenses*, Tentoria: *Papienses*, Lanceas: *Pistorienses*, pugiones: *Bononienses*, Arundines: *Florentini* *Romani*, perleverantiam: *Ferrarienses*, Tormenta: *Neapolitani*, Equos: *Parmenses*, Clypeos; *Tarvisiani*, Enses; *Viterbienses*, Calcaria; *Laudenses*, Commeatum; *Neapolitani*, Industriam: *Mediolanenses*, Tolerantiam: *Genuenses*, Perfidiam. Præstant *Mantuani* Equitatu: *Pistorienses* excipiendo ictus Clypeis: *Brixiienses*, extruendis Vallis: *Genuenses*, Classe: *Lucenses*, obsidendis urbibus: *Cremonenses*, struendis Ordinibus: *Veneti*, adparanda Classe: *Patavini*, moderandis Equis: *Bergomates*, locandis Infidiis. Constanti contenti sunt hodie *Itali* Matrimonio: *Repudium* non permittentes, ex Vrbe Roma, ad malos jam inclinante Mores, Sp. Carviliu ductu quasi profectum. Regum Nobiliumque Primogeniti, Instituto vetere, Principatus obtinent: in privata fortuna virilis stirpis Liberi ex æquo sunt Heredes, modo legitimo nati toro. Quod ad *Vitum*, sobrii sunt & frugalis vitæ: non operosi in adornandis struendisque Mensis: nisi quum necessitas flagitat. *Vestitus* non omnibus est unus: sæpè enim pro tempore variatur, cum qualitate, rum forma & ritu. *Venetis vestitus* est laxitate insigni & prolixitate, & in his Vrbi- bus Municipali sumtuosior. Matronæ ibi ante paucos annos Vlnas, Brachia, pectus, Humeros nudabant: nunc omnia contegunt, laxioribus utentes Manicis, & in Hispanicum degenerantes. Secundum *Venetos* civilis & nitidus *Florentia*, reliquæque *Tuscia*, *Mediolanensibus* totique *Æmilia*, *Liguria*que floridior, sed paullo contractior. Romæ *Aulicus* prolixitate colorumque varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in Feminis, quæ *Tuscum* nuper adfectabant. *Neapolis* magis nitido utitur, quam sumtuoso. Cetera *Italia* sim-

plicius vestitur. In tota *Gallia Cis-Alpina* Femina Principes in Hispanico videri gaudent habitu: Viri in Gallico malunt conspici. Sed de privatoribus Civitatum in Italia Moribus: de selectiore quorundam *Cibo & Vestitu*: deque earumdem erga *Hosites & Hospites* adfectu, loquitur exemplum membranæ, de qua ante dixi, ubi hæc: *Florentini*, parci: *Lucenses*, elegantes: *Mantuani*, viles: *Anconitani*, fordidi: *Senenses*, magnifici: *mediolanenses*, copiosi, *Novocomenses*, luxuriosi: *Vincentini*: abundantes: *Cremonenses*, exquisiti: *Neapolitani*, splendidi, *Genuenses*, modici, *Patavini*, mediocres, *Aretini*, tenues, *Veneti*, obsonantur parvo, *Papienses*, agrestes, *Bononienses*, lautii, *Astenses*, opipari, *terusini*, delicati. Delectantur *Florentini* Cascolis *Lucenses*, Pyris, *Mantuani*, Phascolo, *Ariminenses*, Anseribus, *Tarvisiani*, Ranis, *Cremonenses*, Farcimine, *Neapolitani*, Caulibus, *Genuenses*, Lactucis, *patavini*, pisciculis, *Piceni*, Porcis, *Pirusini*, piscibus, *Papienses*, Cæpis & Allio. In Vestitu *Mediolanenses*, splendidi, *Genuenses*, elegantes, *Mantuani*, pueriles, *Neapolitani*, sumtuosi, *Veneti*, magnifici, *Florentini*, ridiculi. In persequendis injuriis *Lucenses*, mites, *Mediolanenses*, faciles, *Perusini*, dissimulantes, *Fulginates*, accensi, *Mutinienses*, placabiles, *Senenses*, magnanimi, *Neapolitani*, benigni, *Ferrarienses*, pertinaces, *Veneti*, subdoli, *Cremonenses*, aperti, *Piceni*, maligni, *Romani*, iniqui. Erga hospites *Calabri* inofficiosi, *Lucenses*, fideles, *Senenses*, amabiles, *Veneti*, blandi, *Patavini*, duri, *Mediolanenses*, incauti, *Ferrarienses*, asperi, *Mantuani*, deglabratores, *Placentini*, severi, *Piceni*, infensi, *Neapolitani*, benigni, *Florentini*, profusi, *Astenses*, Benevoli, *Spoletani*, agrestes, *Veronenses*, studiosi, *Papienses*, prudentiores, *Genuenses*, inhospitalis, *Parmenses*, inconstantes, *Mutinienses*, prolixi, *Novocomenses*, inhumani. Mercaturam denique *Itali* summa exercent industria. Quales autem singuli sint in Mercatura, sequitur in eadem Membranæ, *Florentini* videlicet, callidi, *Genuenses*, tolerantes, *Mediolanenses*, aperti, *Lucenses*, fideles, *Veneti*, splendidi. cauti.

Regio &
unde dis-
ta.

Hactenus in genere Italiam descripsimus : nunc ad specialio rem singularum partium delineationem, nos accingamus, Italiam alii aliter dividerunt. Augustus, teste Plinio, in XI eam divisit regiones Strabo in VIII partitur: In plures alii Quibus omissis divisionem ac methodum nobis à Mercato re propositam sequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardia*, in qua *Alpestris & Occidua* ejus Pars cum *Valefia* describitur. *Lombardia* hodie *Euphonia* gratia dicitur pro *Langbardia*, si cappellata ab *Langbardis*, ex Germania huc Iustiniani principatu profectis : qui ad utramque radi ripam multos annos suas cum Imperio habuerunt sedes. Hæc *Cisalpina* Gallia olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Callis*, *Boiis*, *Senonibus*, *Insubribus*, *Cenomanis*, aliisque, à quibus quidquid *Alpium* radicibus *Rubiconis*que fluentis intercipitur, pulsus veteribus *Colonis* occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* vero dicta, quod prisca *Italis*, *Romanisque* Scriptoribus, de ea differentibus cis esset *Alpes*, quum alia trans *Alpes* habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua *Septentrionalissima* *Montibus*que adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur *Plin.* *Citerior* etiam appellatur *Gallia* *Sall.* *Cæsar* ob causam modo indicatam. *Veterem* quoque *Galliam* nominat *Aufonius* : *Italiam Gallicam*, *γαλαπικλή* *Aprianus* in *Hannibalicis* : *Mediterraneam Italiam* vocat *Notitia* *Provinciarum* : non quod *Mediterraneo* adposita mari, sed quod in locis *mediterraneis* : cincta, qua *Septentrio*, *Occidens*, *Meridies* que sunt, *Alpibus & Apennino* tumefcente : qua *Oriens* est, *mari Hadriatico*. *Polybius & Plinius* toti huic tractui *Gallico* formam tribuunt triangularem : cujus *Apicem* faciunt *Alpes &*

Strab.

Apenninus Montes : *Basin Sinus Hadriaticus*. *Florentissimum Italie* latus appellat *Tacitus*. *Vbique arboriferam* hanc regionem, *pecori pascendo aptam, & multis irrigari fluviis*, testis est *Plutarchus* in *Camillo*. *Pereleganter* autem de ea *Sigonius* : *Campi adeo culti & uberes intercedunt* (de *Pado* loquitur) *ut satis constet haud temerè alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores*. Addit deinde idem *Sigonius* antiquos ejus *Principes* fuisse *Ligures & Etruscos* : mox *Gallos* : postremo *Romanos*, his *Gothos* successisse : *Gothis* iterum *Romanos* : *Romanis* *Langbardos* *Videndus & Sabellicus* *lib. Histor. Venetæ* I, *Decade* IIII. *Gallia* autem *Cis-Alpina* versus *Occasum* duplex est *Straboni, Plinio, aliis*, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Trans-Padana della dal Po*, illa quod cis, hæc, quod trans *Padum*. *Hic vero Lombardiæ Alpestris Pars Occidentalis* nobis describitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans Padana* complectitur. Est autem regio hæc licet valde montosa, atque alibi *Silvis* innexa, *Naturæ* luculentissimis dotibus variè locupletata : *Valles* enim & *Campestria* loca *Solum* fœcundum satis habent, *Tritici*, aliarumque *Frugum*, itè *Vini* abundantia beatum. *Colles* etiam præstantissimorum *Vinorum* feraces. *Sunt & in Silvis & montibus* *Ferarum* venationes frequentes. *Urbes* hic multæ sunt, ac *Opida* plurima : *Mediolanum, Crema, Bergomum, Comum, Clavenna, Luganum &c.* quæ in *Tabula* conspiciuntur *Superat* vero reliquas *Italiæ* partes multitudine magnitudineque *Lacuum* hæc *Regio* : inter quos *Verbanus* *Plin. & Strab.* qui hodie, quod reliquis in hoc tractu sit major, *Lago majore*, *Italis* : *Germanis* autem *Lang-see*. *Longitudinem* ejus ponit *Str.* *stadiorum* ccc.

Solifertis
lisar.

Imperium
majorum.

Latitudinem

Latitudinem maximam stadiorum xxx. Altitudo plerisque locis tam est vasta, ut fundo videatur carere. Pisces generat optimos, cum primis Truttas permagnas, Lucios insignes: Calcides vel Aquones; Phoxinos vel Veronos, Percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & aliis; *Comacenus* ab urbe adjacente Paulo Diacono & Antonio; Hodie *Lago di Como* Italis; Germanis *Chumersee*, *Benaco* major est, *Verbano* æqualis fere. Longitudinem Strabo stadiorum scribit ccc, Latitudinem, xxx: Novitii paulo aliter metiuntur. Excurrit ab Septentrione in Meridiem, pronior tamen in Orientem. Conspiciendos se præbent inter Verbanum & Larium, Lacus quidam minorum gentium. *Luganus Lacus*, *Gaviratus*, *Monatus*, aliique. Irrigant etiam hanc regionem Fluvii *Ticinus*, *Adava*, *Serius*, *Tosa*, *Bremba*, atque alii plurimi. Montes etiam varii inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Luckmannier*, *mons Gothardi*, *Alpes Lepontie majores*, quibus ab Lario Lacu per *Clavennam Curiam* Rhetorum itur: *Alpes Rhetica*, aliique multi. Sed hæc hæcenus; reliquum nunc est, ut de *Valesia* altera hujus Tabulæ parte agamus.

Valesia.

Regis &
unde di-
cta.
Situ.

Valesiæ nomen, quam *Wallis* aut *Wallisser Landt* vulgo dicunt, unde ortum sit minimè reperi, nisi Munsterica de re sententia cuiquam placeat, verisimilis certe est. Arbitratur autem vocabulum illud natum esse a Latina voce *Vallis*, aut ab arce Sedunensis civitatis *Valeria*. *Valesia* conregionales ad *Boream Bernates* & *Lucernates Helvetii*: ad Meri-

diem *Cottia* *Alpes* & *Lepontia*: ad Ortum *summa* *Alpes* & *Rhetia* alia: ad Occidentem *Graja* *Alpes* & *Lemanus Lacus*. Ejus longitudo ab Occasu in Ortum itinere quinque dierum protenditur: Latitudo vero valde est angusta, nisi quod prope *Octodurum* & *Sedunum* paullo spaciosior est. Hæc licet altissimis Montibus & præacutis petris undique innixa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici Milliarum elevantur in Cælum, multique ex iis perpetuo aut glacie irresolubili aut nive obducuntur: nulla tamen sustentationi hominum necessaria caret: per se ferax Frumenti & Vini, atque omne genus Fructuum. Habet triticum & Siliginem, habet Hordeum, Avenam, Fabas, Pisa, Lentesc & Milium. Vinum incipit crescere in *Diœcesi Brigensi* in Montibus, continuaturque ejus plantatio per descensum *Rhodani*, donec venias ad *S. Mauricium*. Apud *Sedunum Rubrum* Albo præstantius est, tamque attrum & densum, ut eo scribi possit. Iuxta *Octodurum*, album bonitate superat rubrum. Vixque in *Germania* locum reperias ubi nobilius quam *Seduni* crescat Vinum, atque inde in vicinas vehitur *Regiones*. Hic ut & in *Siders* & *Gundes* crescit *Crocus* in magna abundantia. Sunt ibi *Mala Punica*, sunt *Amygdala* & *Ficus*. Per totam quoque regionem invenias omnis generis poma, *Pira*, *Nuces*, *Pruna*, *Cerasa*, *Castaneas*, *Mora*, *Persica*. *Avellanas*, *Corna*. Suppeditant præterea *Montes* hujus regionis multas nobiles *Herbas* & *Radices Medicas*, quibus insignes sunt & peculiare vires, *Gentianam*, *Antrinam*, *Squillam* &c. *Minerarum* etiam feracissima est regio: ac *Chrystallus pura* & impura in *Gumis* juxta *Rhodani* originem eruitur.

Soli sep-
ristum.

Varia

Anima-
lium va-
rietat.

Varia quoque producit Animalia, Vaccas, Boves, Equos, Asinos, Mulos, Oves, Porcos, Capras, Cuniculos: Anseres item, Anates, Gallinas, Pavones, Columbas. Abundat etiam Apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea Montes Animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt *Ægocerotæ* seu Capricorni, Meles, Ibices, Mures Alpini, Lepores nostris dissimiles, Phasiani, Galli silvestres, Gallinæ petrosæ, Aviculæ quas *Parnisus* vocant, Perdices, Bonosæ, Fulicæ, Vultures, Palumbi, Ardeæ, Ficedulæ, Mergi, Coturnices, Turdi. Abundant quoque Ursis, Lupis, Lyncibus, Vulpibus, Martibus, Falconibus. Carent autem Cervis, Capreis, Apris, Scorpionibus & Conchyliatis Ranis. Tanta autem Ferinæ in hac Regione abundantia, ut bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in macello veneat. Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius *Valesiæ*, in rebus Secularibus & Spiritualibus, deditque Carolus Magnus circa annum Christi ccccov hunc Comitatum & Præfecturam S. *Theodolo* Episcopo Sedunensi atque omnibus successoribus ejus. Confirmarunt quoque multi alii Imperatores hanc donationem & roboraverunt usque in hodiernum diem. *Valesia* in *Superiorem* & *Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque a *Furca* Monte, excurritque ad *Marcam* regionis usque quæ est sub *Seduno*, juxta amnem *Morsum*, complectiturque septem *Decimas* seu *Diœceses*, quas illi *Zenden* vocant, nempe *Sedunum*, *Syder*, *Leuck*, *Raven*, *Visp*, *Brig*, & *Gombs*. In *Inferiore Valesia* lingua *Sabaudica* in usu est: ab amne *Morsio* initium sumit, extenditurque ad pontem S. *Mauricii* usque, cujus *Incolæ* olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem Inferior *Va-*

lesia sex *Communitates*, quas illi vocant *Vexica* seu *Banneras*, nempe *Condes*, *Ardon*, *Sallien*, *Martinacht*, *Intremont*, & S. *Mauritium*. Metropolis *Valesiæ* *Sedunum*, Germanicè *Sitten*, & Gallicæ *Sion*, pro patriæ more elegans Civitas, crescit indes splendor ædificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos Montes vallem claudentes, sensim versus ortum confurgit: bifurcaturque in duo petrosa fastigia seu eminentes colles. Subest autem *Torentasiæ* Archiepiscopatus *Sabaudiæ*, *Sedunum* Episcopatus *Valesiæ*, & *Augusta* similiter. Præter *Sedunum* nullam muris cinctam Civitatem habent *Valesii*, quamquam S. *Mauritius*, sive *Aganum* pro *Opido* haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* sive *Octodurum*; *Gradetsch* & *Vetus Sider* arces, *Sider*, *Leuc*, *Raronia*, *Vespsia*, *Brig*, *Naters*, *Moril* *Opida*. Montes qui *Valesiam* ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo *Rhodanus* oritur, olim *Subecus*, *Coatus*, ac *Vrsellus*, vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi Mons* juxta *Brigam* est *Sempronius Mons*, hodie *Simpelberg*. Huic vicini sunt *Safes* & *Matter*, Montes. Ex altera parte *Rhodani* sunt *Loetsch* & *Gemmi* Montes. In valle *Poenina*, *Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septentrionem est *Silvius Mons*, is jam *Austalberg* vocatur, & ex utraque parte S. *Bernhardi Mons*. *Silva Hercynia* huc etiam spargit ramos suos diversis insigniros nominibus, alibi enim *Milebach* *Silva* juxta *Arnen* nimirum, juxta *Perigrad* *Persim Waldt* vocatur, atque alibi aliter. *Populus* in *Valesia* est hodie erga externos valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se vero paullo rigidiores, quam amicos & vicinos deceat.

Vrbes &
Opida.

Montes.

Imperii
majoris.

Silva.

Mores.

Regio, &
unde di-
ctā.
dicitur.

Secunda Lombardiæ Tabula Tirolensem Comitatum & Marcam Tarvisinam complectitur. *Tirolensis Comitatus* nomen habet ab Opido *Tirol*, quod antiquitus splendidum fuisse videtur. Iacet inter *Athesin* & *Oenum* flumina, interque *Alpium* juga: ad Septentriones *Bavaria* clauditur, ad Austrum *Lombardia*: ad Ortum *Marca Tarvisina*, Foroque *Iulii*: ad Occasum *Helvetia*. *Rheticæ* quondam pars fuit. Regio hæc licet *Alpibus* inclusa & extensa per ipsa juga *Rhetica*; Fructuum tamen, Rerumque ad vitam necessariarum, nec non *Auri*, *Argenti*, Metallorumque omnis generis optimorum copia, dives & locuples. E Montium visceribus ingentes hauriuntur Metallorum thesauri: cacumina vastis *Silvis* Ferarumque multitudine plena: Colles ac Clivi, Frugibus ac Vineis: valles Fontium ac Fluminum *Aquis* irriguæ, Armentis & Pecoribus refertæ sunt. Itaque Comitatus iste, non solum Ducatui, verum etiam Regno æquiparari potest. Adjectus fuit *Domui Austriacæ* anno *MDCCCLX* a *Rodolpho Alberti filio Austriæ Duce*. Vrbs primaria *Oenipons* vulgo *Innsbruck*, ad dextram *Oeni* ripam, Sedes Principis; Parliamenti regionum *Austriacarum* sedes. Sunt præterea *Maranum* Opidulum ad ipsum Castrum *Tirolense* Regium; *Bolzimum* Emporium: *Halla* facticio Sale nobilis ad *Oenum*: *Brixia* ad *Isacum* fluvium, qua se *Rientius* in *Isacum* exonerat, Vrbs Episcopalis. Est & *Tridentum* ad *Athesin*, Vrbs vetus, quam in decima Regione *Italiæ* inter *Mediterraneas* collocant *Plin.* & *Str.* Conditam volunt a *Gallis*: & ita *Trogus* prodidit. Nomen habe-

Imperium
maiorum.
Vrbes.

re creditur a *Neptuni Tridente*. Nam ut *Randenenses* *Saturnum*, ita *Tridentinos* constat coluisse *Neptunum*: cujus effigies cum fuscina adhuc exstat in templo *B. Viglii*, eo latere quod forum respicit. Urbem muro cinxit *Theodoricus Ostrogothorum Rex*, usus ad structuram lapide quadrato. Idem Castellum *Verrucæ Tridento* imminens in altera ripa pari opere munivit. Postea eiecit ex *Italia Ostrogothis*, tenuerunt eam *Langbardi* titulo Ducatus. Victo autem *Langbardorum Rege Desiderio a Carolo magno*, rursus facta est juris Imperii, auctaque ab Imperatore accessione *Ripæ* Opidi ad *Benacum*, cum vallibus quibusdam & villis. Post hunc *Carolus Saxo*, universum Comitatum *Tridentinum*, una cum valle venusta, & *Bolzamo* Opido Ecclesiæ dono dedit. Additus defensor & protector Comes *Tirolensis*. Ex eo itaque jurisdictionem utramque exercet Episcopus. Sermo civibus partim *Germanicus*, partim *Italicus*: & quod in limitaneis Civitatibus rarum est, tam purè utrâque linguam sonant, ut neque in media *Germania*, neque in media *Italia* vix quisquam purius. In hac Vrbe celebratum est Concilium illud famosum, Anno *MDLXVI*, sub *Paulo III*. Fluminibus Regio rigatur duobus præcipuè, *Oeno* & *Athesi*: Reliqui rivuli potius quàm justî fluvii dicendi sunt. Montium hic numerus non est, qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, seu *Rhetica Alpes* vocantur, quamvis propriis deinceps nominibus distinguantur. Sylvarum quoque hic magnus numerus est: uti *Grinvald*, *Hofgarten*, *In der Aich*, *Milrinald Forest*, *Vnser Frayven Holtz*, &c.

Flumi-
na.
Montes.

Silva.

TARAVISINA
MARCHIA ET
TIROLIS
COMITATUS

TIROLIS
COMITATUS

GOLFO
DI
CHIOPFA

VENETIA

Petrus Kerius Celaviv

Miliaria Italica commun.
6 12 18 24 30

Occidens.

Oriens.

45

45

32

33

34

35

32

33

34

35

Regio &
unde dis-
ta.

Situs.

Cœli tem-
peries.

Soli fer-
tilitas.

Vrbes.

DIXI de Comitatu Tirolensi: restat nunc ut de *Marca Tarvisina* agamus. Nomen accepit a *Tarvisio* Vrbe quæ sedem & domicilium dabat *Marchionibus Langbardici* nominis, qui huic tractui cum imperio præerant. *Tarvisinum* appellant *Cassiodorus* & alii. Dicitur & *Venetia* a *Venetis* populis. Hodie vernaculè *Marka Trevigiana*. Quod ad Fines, scribit *Leander* ab Occidente *Venetiam* claudere *Mincium*, *Benacum*, & *Sarcam* fl. a Septentrione, *Montes Tarvisanos*, *Italiae Germaniæque discrimen*, ab Oriente *Timavi Ostium*, partemque *Hadriatici maris*: ab Meridie, *Ostium Athesis*, *Paludesque Melarianas* ac *Brigantinas*: hos autem *Venetia Veteris* terminos esse, non *markæ Tarvisinae*, quæ multo erat angustior, suamque habebat longitudinem inter *Mincium* *Alsamque* fluvios: trans *Alsam* enim *Fo- rojulensem Agrum* adnecti; præterea *Markam Tarvisinam*, quæ nunc vocatur, nonnulla continere loca *Cenomanorum* &c. *Regio* pernobilis est & lauta; *Cælum* salubre, jucundum & temperatum. *Campos* habet amœnos, ac *Frumenti ceterarumque frugum*, item omnigeni *Fructus* ac *Vini* maximè fertiles. Adest *Metallorum ubertas*, nec *Pecudam greges* desunt; tantis denique, & tam multis munificæ naturæ dotibus adfatim ornata est & locupletata, ut inter principes *Italiae Regionis* optimo jure censeri possit. *Habitarunt* hic olim *Euganei* quibus nomen, si *Erymonex Græcia* petendum, ab genere nobili clarisque natalibus. *Euganeos* his sedibus profligarunt, ut *Livius* notat lib. I. *Veneti*, a quibus tota regio *Venetia* dicta. *Vrbes Tarvisinae Marchiæ* sunt *Verona*, *Vicentia*, *Patavium*, *Venetia*, *Tarvisium*. De quibus prioribus *Verona*, *Vicentia*, *Patavio*, in propria quam obtinent *Tabula*, dicemus. *Venetia*, (vulgo *Vinegia*) multitudinis numero no-

minatæ: *Vrbs*, modicæ complexa *Insulas* circiter LX, sita est in intimo *Sinus Hadriatici* recessu, mediis in stagnis, quæ æstu singulis henis horis irrigua: adfuso, qua *Oriens* est, *Pelago*, quod tamen, ne sua violentia vel ira sit noxium, præjectis aliis quibusdam *Insulis*, tanquam aggeribus cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita, loci tamen natura est tutissima. Quamplurimis dividitur *Canalibus*. Vicis pænè omnibus sui sunt *Rivi*, conjungentibus ipsos *Pontibus* ex lapide lignove circiter CCCCL. Inter *Canales* principis loci, qui vulgo *Canal grande*, lōgitudinis trium *Milliarium*, qui *Vrbem* totam in duas quasi dirimit partes: circa medium *Pontem* gestans visendum. Ita commoditas passim *Vrbem* vel pedibus percurrendi, vel cymbis, quarum numerus octo dicitur *millium*, vulgus *Gondelas* vocat. *Ambitus* *Vrbis* VIII circiter *milliarium*. *Imperii* magnitudine, *populi frequentia*, *opum splendore*, *mercium varietate*, *inlustris*: *Ingeniis excellentibus* *Virisque eruditissimis beata*: *bonis Legibus laudabilibusque institutis* ornata. *Frumento*, quod ex diversis *Orbis* partibus advehitur, *Vinis multiplicis generis*, inter quæ *generosum* illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, aliisque rebus humanæ vitæ necessariis, ita adfluit, ut rectè *Paradisus deliciarum* appelletur. *Regiones* ibi seu *Parochiæ* LXIV. *Ædificia* cum publica tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuosè ornata. Inter *Templa* preciosissimum illud quod *D. Marco Evangeliste* dicatum, *Auro* multis locis ornatum. Et ut reliqua omittam: *Intra Vrbem* *Armentarium* est (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter *milliarium*. In hoc è ligno, ferro, ære, lino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenæ, spire, tudentes, vela quotidie conficiuntur: hic insignia

signia a Turca, piratis, hostibus capta ostentantur, Manubiæque illæ opimæ Anno **MDCLXXI** ad Naupactum ablata. Ostenduntur Prætorix quinqueremes, & navis bucentaurus qua vectus quotannis ad Maris introitum, ubi Castella Æstuarii, Princeps, Senatu, Primoribusque Urbis comitatus, ceremoniis ab Episcopo peractis, Mare sibi despondet, injecto ad perpetuandum Dominium aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Besfationis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse moriens Reip. Venetæ legavit. Civium frequentia *Venetis* planè stupenda. Numerus trecentorum circiter millium censetur. Triplicis illi sunt generis: *Patritii*, quos penes Imperii & Reip. administratio: cives qui Scribarum & aliorum honorum munera gerunt: *Artifices*, qui mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* innumeri & *Advenæ*, qui vario cultu ex omnibus Mundi partibus eo negotiationis gratia confluere soliti: *Turcæ*, *Æthiopes*, *Slavi*, *Arabes*, *Syri*, *Cretenses*, *Cyprii*, *Macedones*, *Germani*, *Vngari*, *Hispani*, *Galli*, alii, prima *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consularis*: altera *Tribunitia*, per annos **CCLII**: postea anno **MDCCVII** sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux Doge* vulgo, Reip. caput, *Senatus* est princeps, eique nihil in jussu *Senatus* nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum* consulit. *Senatus* auctor decernit: Decreta tamen Ducis nomine promulgantur. *Duci* de publico certa penduntur stipendia: eoque defuncto, statim in locum defuncti ex Senatorum numero

alios per suffragia sufficitur. *Senatus*, vulgo *Gran Consiglio*, basis est totius Status: ejus membra Nobiles omnes, **XXV** annis *Majores*: quib. mira in dicendo libertas, summa in consulendo *integritas*, eximius recti verique cultus, studium conservandæ libertatis augendique Imperii incredibile, insignis in adversis constantia. præter Ducem *Senatumque* alii multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitate studio prætereo. Hæc Urbs omnium Urbium clarissima censetur & florentissima. Mundi Theatrum, commune totius Orbis Emporium, Victrix dominatrixque tot tantorumque hostium: *Hadriatici Regina* Maris, *Italici nominis gloria* decusque. *Quamvis* multa bella gesserit, variamque fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi tamen hostis potestatem nunquam devenit. Reliquas Civitates & minorum gentium Opida silentio prætereo. Fluvii insigniores hujus tractus *Plavis*, *Piave* vulgo, *Brenta*, *Bachilio* & omnium maximus *Athesis*. Montes sunt hoc tractu *patavino*, qui nec ad *apenninum*, nec ad *alpes* pertinent, qua conditione nullus alius ager est totius *Italiae*. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Colles Euganei*, poëtis celebratissimi. *Mercator* hæc habet: *patriarchæ Aquilegensi* subiiciuntur *Episcopatus*, *Mantua*, *Cuman*, *Tridentinensis*, *Verona*, *Maravenfis*, *Paduanensis*, *Vincentinensis*, *Trevisinensis*, *Cenetensis*, *Ceneda* forte, *Feltre*, *Bellun*. Atque hæc de *Tirolensi Comitatu* & *Tarvisina Marca* breviter dicta nobis sint.

Flumina.

Montes.

Regio &
unde dicitur.
Situs.

Tertia Lombardæ Tabula sequitur, in qua *Pedemontium*, *Montis Ferrati Marchionatus*, cum *Ducatu Genuensium* delineantur. Occurrit primo loco *Pedemontium*: sic dictum, quod ad *pedem sit montium*, ad radices inquam *Alpium*, quæ *Galliam Sabaudiamque* ab Italia dividunt. Vulgo *Piamonte*. Fines ab Oriente *Padus*: ab Meridie *Ligurum Alpes*: qua Occidens est *Alpes Galliarum*: qua *Septentrio*, *Duria Riparia*. Regio est amœnis fructiferisque *Collibus plena*, *Fruentum*, *Fructus*, *Vina* producentibus nobilissima. *Ferri* prope *Turinum*, *Marmorumque* ad *Paisanam*, *Fodinis* non carens. *Habitarunt olim Turini*, *Polyb. Liv. Plutarcho* noti: item *Straboni*, *Ptol. Plin.* in nona *Italiæ* regione eos notanti, *Ligurumque stirpis* facienti. Inde *Ducatus Taurinus*, appellari cœpit hic tractus sub *Langbardis*, qui in *Provinciæ* formam redacto *Ducem* præposuerant. Iis deletis, primum in *Italia Regum* venit potestatem: post *Principum* diversorum: præcipuè *Sabaudia*, *Franciæque* ditioni fuit subjectus: vastatus supra modum bello quod gestum inter *Carolus V. Imperatorem*, & *Franciscum Galliarum Regem*. Caput *Regionis* est antiqua *Civitas Taurinum*: *Augusta Taurinorum* *Tacito*, *Plin. Ptol.* *Taurini* hæc *Urbs* ab ipsis *populis*, apud *Antoninum*, non uno loco. Vulgo *Turino*. Dictum vult *Stephanus Grammaticus* ab *Tauro*, *Masiliensium*, quorum fertur *Colonia*, *Insigni*: jacet ad ostium in *Pado Duria*: forma quadrata, *Portis* patens quatuor, *splendidis ornata ædificiis*, *nobilitate civium clara*: *rerum omnium copia abundans*. *Summum Templum Johanni Baptistæ* est *sacrum*: præter hoc alia sunt *xx aut circiter*. *Palatium* ibi *Ducis* visendum: *Acade-*

Imperii
majoris.

Urbs &
Opida.

mia celebris, in qua *Erasmus Roterodamus S. Theologiæ Doctor* est creatus. *Prima hæc Italiæ Urbium Officinam* habuit *librariam*: *Episcopatus* gaudet *dignitate*. Ad *Collem Rivoli* est *Opidum frequens*: ulterius *Aviliana* juxta *Padum* est *Carignano*. *Altius inter Rivolos & Avilianam* *splendidum* visitur *Cœnobium D. Antonii Ravensini*: & nonnullo inde intervallo *Ad D. Ambrosium*. *Succedit mox Susa* quam plerique *Sabaudia* adscendunt. *Ad Padum* sexto ab *Sangoni ostiis* lapide *Opidum* jacet, quod vernaculè *Pinarolo*, *opulentum*, cum *Cœnobio sumtuoso*: supra *pandunt se petrosa*: *Læva fontis Sangoni Pagellato & Briacasse*, *dextra Monte Bobio*. *Haud procul* *reluce amne*, *padi incola*, *rancalerum* est & *Villa Franca*, ubi *ponte padi ripæ* junguntur. *Sequuntur ad padi fontem Revello & Paisana*; ulterius *Critio*: moxque *Mambriano*, ubi *vallis padi initium*. *Incola* vocant *Valle di Lucerna*, ab *Castello*, quod ibi, *cognomine*.

Montis-Ferrati Marchionatus.

Succedit jam nunc *peramœna & fœcunda regio montis Ferratus* explicandus, sic dictus uti censet *Leander*, quasi *Mons Ferax*, ab *modicorum Collium*, quos habet, *fertilitate*: vel a *Ferro*, *similitudine* quadam, quod uti *Ferrum cetera Metalla* vi ac *duritie vincit*: ita ille *finimos ubertate* cum *aliorum fructuum*, *eorumque nobilitate & suavitate*, tum vero *Vini longè superet*. *Describit Montem-Ferratam Merula lib. v I Antiquit. Vice-* *Soli fertilitas.*
com. hoc modo; *Mons est perpetuis expansus jugis*, *totus amœnus & fructifer*, *omniumque rerum ad vitam utilium fertilitis*

Regio &
unde dicitur.
Situs.

Soli fertilitas.

tilis, est colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planitieque separatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter summam Soli bonitatem oportunitatemque. Levam Tanarus, dextram Padus adluit, nec ullius alveum Regio egreditur. Quanto magis autem ab amnibus abscedunt Colles, tanto majores amœniioresque Campi inter eos panduntur, quos haud malè Mesopotamiam queas dicere, quippe quod amnibus utrinque sint inclusi. Montis-Ferrati Marchionatum tenuit primum Paleologa Stirps usque ad annum c1010xxxiv: quo, defuncto San-Georgio Paleologorum ultimo, Carolus V Imp. Mantua Ducem legitimum Montis-Ferrati Hæredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno c1010lxxv ab Maximiliano Imp. primusque Montis-Ferrati Dux dictus est Guilielmus III, Mantuæ Princeps. In hoc autem terræ tractu tres insignes habet urbes Mantuæ Dux, quæ sunt Casalis D. Evasii, Civitatis jus adepta ab Sixto IV anno c10cccc1xxiv: Episcopatus fulgens dignitate: sedes Marchionum Montis-ferrati. Duplex ibi arx: Vetus, Marchionum quondam domicilium, & Nova, quam exstruxit Vincentius Gonzaga, Mantuæ Montis-que Ferrati Dux, quæ vulgo La Citadella. Alba, Plinio Pompeja cognominata, cui inde Albenses Pompejani nominantur. Amplitudine superat Casalem D. Evasii, clementia Cœli inferior, Marchionum Montis-Ferrati prius nunc Ducum Mantuæ subjacet Imperio. Ager omnium fecundissimus, qui Langavilla vulgo. Tertia est quæ vulgo dicitur Acquis Aquæ Satyellorum Plin. lib. III cap. v in Liguribus ponenti. Aquæ simpliciter Antonino: ab Aquis procul dubio & fontibus, qui hic sunt, calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate Thermae publicæ cum Mensis lapideis & gradibus. Præter jam dictas urbes sunt; Bussimiana, Va-

lencia, S. Salvatore, Mon-calvo, Alexandria, Nicaea, Palea cognominata, Asta, Pollentia, Ceva, atque alia multa.

Genuensium Ducatus.

Genuensium Ducatus, vel Ora Genuensis, olim dicta ^{Regio unde dicta.} fuit Liguria, non tamen tota, sed quæ Transalpina fuit cognominata. Liguria unde nomen variè disceptatur. Quidam inter quos Paulus Diaconus, ab *legendis Leguminibus* tradunt: alii ab *Ligone*, uno ex fabulosis Iapeti Ducibus: supposititii ab Annio Viterbiensi Berolus, Caro, Fabius Pictor & Semprocius ab *Ligure Phaëthontis* Aegyptii filio: Nunc vulgo *Riviera de Genoa* vocatur, ab *Genna* clarissimi nominis Vrbe. Hodie fines ipsi ab Occasu Alpes, Galliam Narbonensem ab Italia dividentes, ab Ortu, Etruria, Macra interfluente, qua Meridies est, cognomine pulsatur Mari, qua Septentrio, Apennino clauditur. Hæc olim, ut scribit Strionnino sterilis fuit, nihilque memoratu dignum habuit, nisi quod intus maximæ ^{Solis fertilitas.} arbores & vastæ, quæ navibus fabricandis idoneæ erant, producebantur, Nunc vero Vini, Olei, ac variorum Fructuum proventu beata. Ager Dianus Oleo adeo adfluit, ut quandoque octodecim, nonnunquam viginti millia urnarum reddat, quas vulgo *Barilas* vocant. ^{Vrbes.} Ora Genuensishodie duplex, Occidentalis & Orientalis, quæ vulgo ab metropoli, quæ in medio utriusque, *Riviera di Genova, di Ponente, & di Levante*. Vrbs primaria Genua Liv. & aliis, Genoa Steph. Janua dicitur Luitprando Ticinensi, & ejus ætatis Scriptoribus; Hodie Genoa & Genova, Quod ad situm. Fronte Meridiem Cirnumque spectat Insulam, amplissimè circa littus confurgens, dorso Septentrioni obverso, leniter in planiciem, velut ad quietendum

endum descendens, Montium innixa radicibus, quorum a tergo contra savorum Septentrionum adflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quina millia, supra noncentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis, nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem Portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingenti mole ad securam stationem præmunitum; Cæterum de Genua politissimi & rotundi exstant Scaligeri versus.

Ditisopes Asia, & claros Orientis honores

Quamtraque ab Euxino iunditur ora salo,

Pisanas acies, Thuscæ decora inchoa Pubis

Et traxi ad Ligures Gallica signa manus.

Subiectis domitas tenui cervicibus Alpes,

Et tremuit nostras Africa terra trabes.

Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim

In patriis movit telapetitus aquis.

Frustra Galle cupis: frustra es frustrator Ibere,

Frustra sava ferax Insuber arma capis,

Vinco ego, cum vincor, par est Victoriâ damno,

Suntque eadem domina seruaque facta mea.

Metropoli visa, reliquarum Urbium nonnullas & Opida indicabo. Haud procul Varo *Nicea* est Ptol. *Nicia* Antonino, *Nizza* hodie. Urbs maritima, quondam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens Arcem in colle, ditionis

Sabaudia Principis. Supra Portum Herculis Monæci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbis* jacet, vel *Turbias*. Sunt & *D. Remi* Opidum, *S. Remo*, peramæno & fertili agro, qui Citris, Palmis, Medicis, Limonibus, aliisque fructiferis Arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia* ambitu exigue, sed nomine celeberrimum, ob generositatem Vinorum Apianorum. *Albigaunum*; Urbs antiqua, situ plano, quingentis a mari passibus, gravioris Cœli, alioqui opulenta rebusque necessariis adfluens. *Finarium* item, *Naulum*. *Savona* urbs antiquissima, ædificiis ornata magnificis, cuius ambitus est circiter passuum. Atque hæc sunt in ora Genuensi Occidentali. In Orientali sunt: *Claverium*, *Sestri de Levante*, & alia. Flumina hic sunt *Varus*, qui Litem statuit inter Provinciam & Liguriam: hanc Italia, illam Gallia regionem. Recipit hic, qua Occidentior ejus ripa & Gallica Fluvios, qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esteron*: qua Orientalior & Italiam spectans, *La Lince* & *La Vesubie*. Sequuntur inde per Liguria littora *Paulon*, hodie *Pulion*: *Rutuba* hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *Lavagna*, *Maera*, *Magra* hodie. De Administratione autem Ecclesiastica apud Merc. in hac Tabula hæc leguntur: Archiepiscopus *Taurinensis*, cui subfunt *Casalensis*, *Salutarum*, *Montis Regalis*, *Novariensis*, *Lodensis*, *Vercellensis*, *Ipporegiensis*, *Actensis*, *Aquensis*, *Albensis*, *Terdonensis*, *Saonensis*, *Albingaunensis*, *Vintimeliensis*, *Placentinus*, *Papiensis*, *Mediolanensis* Archiepisc. subiecti. Archiepisc. *Ianueni* subfunt *Bobiensis*, *Aprumacensis*, vel *Brumacensis*, *Metenensis* vel *Maranensis*, *Acociensis* vel *Ampruniacensis*, *Nubiensis* in Corsica sive *Nubiensis*, *Naulensis*, *Albigaunensis*, *Arbenga* credo, inter suffraganeos *Mediolanensis* Archiepisc. recensitus.

Romandiola.

Regio.
Vnde di-
ctā.
Situs.

Quartā & postrema Lombardiæ Tabula Roman-
diolam, Ducatum Parmensem, & Mantua repræ-
sentat. Primo loco occurrit Romandiola vel Ro-
manula, sic dicta hodie, Caroli Magni Impera-
toris & Romani Pontificis beneficio atque auspiciis. Ro-
manula Limites ex communi sententia ad Septentrionem
quidem Paludes Veronenses & Patavinæ, usque ad For-
naces, Ostium Padi ultimum, una cum parte Maris Ha-
driatici: ad Orientem Isaurus, una cum Piceno; ad Me-
ridiem Apenninus, cum Etruria; In Occidentali varia-
tur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Corne-
lii non procedunt: transfiliunt nonnulli Scultennam,
nunc Panarium, in eo plerisque, sistunt. Hos sequemur,
Longitudinem ejus ex milliar. aut circiter, posituri inter
Foliam & Panarium: Latitudinem xvi milliar. vel paul-
lo minus, inter Apenninum, & quarum memini, Palu-
des. Quod ad Regionis qualitatem, agros habere opti-
mos scribit Leander, omniumque frugum, tam quæ ad
vitam necessariæ, quam quæ ad humanas voluptates
oportunæ & delicias, fertiles. Campi hic latissimi, fru-
ctiferis Arboribus omne genus consiti: Colles peramæ-
ni, Vitibus, Olea, Ficu nitentes. Silvæ munificæ, herbi-
daque prata cum dumis venationi apta, salubres passim
aquæ, Salinæ cum circa littus, tum intus frequentes,
Metallorum fodinæ, innumeræque præterea Naturæ do-

Soli fer-
tili. a.

tes eximæ, quæ nisi longissima narratione, commemo-
rari haud possent. Vrbes sunt in hac Regione aliquot
celebres & comp lura Opida. Primariæ sunt Ariminum ^{Vrbis}
Ptol. & aliis, hodie Rimini Incolis, Rumelen Germanis.
Nomen illi ab Amne, quo adluitur. Alii aliunde tra-
hunt. Rerum omnium copia supra modum abundat.
Portus olim amplus, splendidus satisque capax, hodie
modicis navigiis tantum est aptus, arenis oppletus. Cer-
via urbs maritima olim Phycoles dicta. Cerviani majori ex
partesalarii sunt Artifices, tanto quæstu, ut Pontifex an-
nuatim inde habeat lx millia Coronatorum. Cesena, Ca-
sena Ptol. Casena Strab. hodie plerisque Cesena, aliis Ces-
nadigo, tertiis denique Cesna. Hodie Civitas est admo-
dum frequens, annis superioribus à Bernardino Rubrio
Parmensi, qua Occidentem Septentrionemque spectat,
aucta. Arx urbi ex colle, qua Auster est valida imminet,
à Friderico II. Imp. condita. Sarsina urbs antiqua ad
Apennini radices, Plauti Patria, nomen hodie retinet.
Ravenna, P'αβέννα Strab. cui & P'αβέννα, P'αβέννα Ptol.
Antiquam Civitatem testantur omnes. De Situ multa
Str. lib. v. Vrbs Archiepiscopalis. Subsunt huic Archie-
piscopo Adriensis, Comaclensis, Cerviensis, Forolivien-
sis, Foropompiliensis, Vellimensis, Fille forte, Cesenatensis, Saren-
iensis vel Sarsinatensis, Faventinus, Imolensis, Murinensis, Bono-
niensis, Reginensis, Parmensis, & Barcinensis. Pascua ad Vr-
bem

hem optima; ex quibus magna Lactis, Butyri, Caseique copia. *Forum-Livii*, hodie *Forli*. Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos Amnes Roncum & Montonum sita; Aere fruens optimo. *Forum-Cornelii* vulgo *Imola*. Sita est ad Santernum Amnem, Agro frumentario, Vini, Olei, aliarumque Frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua Civitas, *Bologna* vulgo: Apennini radicibus adposita, ad Amnem Rhenum, Apofa torrente mediam urbem interluente: rota Orienti exposita: qua Auster est, Montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, agri patent longè latèque, omnis generis Frugum feraces. Cælum illi non admodum salubre. Circuitus VII milliarium: olim multo minor. Portas habet XII. Potens est nobilitate, ædibus magnifica, porticibus frequens. Academiam instituit Theodosius Imperator, anno ccccxxiii. Nunc *Ferrariam* videamus: cui unde nomen datum valde variatur. Veritati maxime consentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferrarida*, quæ trans Padum erat, Colonis huc ex Theodosii Imperatoris decreto translatis anno ccccxxii: quo tempore Vicus fuit absque muris ab Smaragdo Exarcho circa annum dcccv fossa mœnibusque septus; paullatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam Civitatem commutatus fuerit: Vetere Præfulatu ab Vitaliano, P. M. huc circa annum dclviii traducto, aliisque XII pagis finitimis illi subiectis ab Constante II Imp. qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Ad sidet ripæ Padi amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cælum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, amplas quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificiis cum publicis,

licet non magnis: tum privatis supra modum est ornata. Maximum est Urbis Fanum, Arx illi duplex, una ad flu. altera è Regione S. Georgii, Ducis Sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessariis abundat. Non inamœna inter primas Italiae Vrbes merito censenda: Caput Sedesque Ducatus Atestinæ familiæ, nobilitatis & antiquitatis stupendæ. Academiam hic instituit Fridericus II. Imperator in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam sed sterilem. Reliquas Romandiolæ urbes, & minorum gentium Opida prætereo.

Ducatus Parmensis.

Ducatus Parmensis a Civitate Parma nomen habet. Ager amœnus est, & Frugum Vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque latissimis felix: cujus Cæcus & Vellera summam merentur commendationem. Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab *Thuscis*, ut multæ his locis aliæ, condita, a Boiis inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit Dominos: qui anno dclxx, quo tempore Mutinam, eo Coloniam, ut Livius tradit lib. xxix, duxerunt. Calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tul. philip. ultima. Conlapsa, autoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit esse: Sequuta nunc Cæsares, nunc Pontif. Rom. bononiensibus semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico II. Imp. circa annum cccccxlviii. quod partium esset Pontificiarum. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*,

Regio &
unde di-
cta.
Soli fer-
tilitas.
Imperii
majoris.

tios, Sfortias, Gallos denique, quibuscum sæpè de Urbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imperatoris, Gallis tota Italia pulsus, rerum solus deinceps in urbe potius est. Hodie suos habet *Duces*, quorum primus a P. M. institutus est *Petrus Aloysius Farnesius* pauli III. P. M. filius, quo crudeliter intra biennium cæso, subrogatus est *Octavius* filius, eique defuncto *Alexander*, Belgicæ Gubernator: cui mortuo successit ante aliquot annos filius. Ceterum *Parma*, Strab. ptol. in *Æmylia* via, quique ab *Apennino* P. M. Nomen illi ab *Amne Parma*: ex aliorum mente, quod *Parmam*, hoc est, breve scutum referat. \blacktriangle edificiis est splendida, plateis ornata rectis largisque; rebus ad vitam necessariis adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris, situ est admodum plano: Cælo summè salubri: adeo ut *Plin. Parmenses* tradat, tres quidem annos cxx, duos vero cxxx vixisse. Eam neque hyems, neque æstas adfligit. Castrum habet munitissimum, Principum & illustrium Familiarum palatia non pauca. In foro satis amplo, Fons pulcherrimus: & Templum ad imitationem S. P. Q. Romani exstructum: Campana tribus imposita columnis: Turris perfimilis Bononiensi. Separatur ab suis Suburbis fluvio cognomine, Episcopatus floret titulo. Incolæ venusti, nobiles, Martii, animosi, genio ingenioque præstantes. *Ducem* cum *Parma* habet vetusta & nobilis civitas *Placentia*; Ptol. aliisque $\Pi\lambda\alpha\kappa\epsilon\nu\tau\iota\alpha$, vulgo *Piacenza*. Iuxta Padum, a quo distat circiter M. P. jacet, loco peramœno; agrorum bonitate, Civiumque claritate superbiens. Muri novi sunt: Propugnacula ampla, Munitiones insignes. Episcopatus gaudet titu-

lo. Gymnasium habet omnium disciplinarum. Urbis ager Vini, Olei, Frumenti, omnisque generis Fructuum fertilissimus, propter copiam aquarum: multos habens fontes, fluvios, rivulos, pascuis irrigandis facientes.

Mantvæ Ducatus.

Dvcatus *Mantvæ* nomen habet ab urbe *Mantua*. Hujus Imperium primum fuit penes *Tuscos*, Urbis auctores: hinc penes *Gallos Cenomanos*: post quos *Romani* rerum ibi sunt potiti. Maximam sub *Triumviratu* cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda esset concessa, propter vicinitatem magnam agri sui partem amisit. Hinc *Virgilius*. *Mantua ve misera nimium vicina Cremona*. Successerunt *Romani Gothi, & Langbar-di*: quibus profligatis, Urbs ad *Imperatorum* potestatem est retracta, ea rursus labante, in libertatem se cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab *Othone II.* Imp. *Theodobaldo* Comiti *Canossano* donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* Filius; eique sine mascula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ *Mantuum* summopere ampliavit. Urbs *Mantua*, Strab. & Ptol. hodie *Mantua*. Initium Urbis ponunt varii variè. Quidquid sit, antiquissima ipsi est origo. Posita est in medio *Paludum*, quas *Mincius*, ex *Lacu Benaco* egressus, creat, nec nisi pontibus, qui eximii admodum, aditur: hinc ob naturam loci munitissimis *Italiae* concensenda. Ampla est, & magnificè publicis privatisque ædificiis ornata, relictisque plateis decora.

Regio
Imperii
majoris.

Urbs
Mantua.

Hactenus

Regio, &
unde di-
ctā.

Sunt.

Soli fer-
tilitas.

Imperii
majoris.

HActenus *Lombardiam* perlustravimus : sequun-
tur nunc *Brixienſis Comitatus & Mediolanenſis Ducatus* explicandi. Nomen priori a civitate nobi-
li *Brixia*. Partem ejus tractus occupat quem
olim *Cenomani* tenuere. Patetque *Territorium Brixienſe* in
longitudinem mill. c a *Limone Benaci Lacus* vico, ad
Vrceanum Opidum. Latitudo est mill. l a *Moso* usque ad
Dialengem : situsque est inter *Benacum, Sebinumque Lacus*. Ager uberrimus *Tritici*, reliquorumque *Frumenti*
generum, item *Vini*, *Oleique* fertilis, neque carens *Ferri*
Aerisque fecunditate. Habet & *Aurum, Argentum,*
Alumen, Marmor Porphyreticum, & aliud ex atro &
viridi variegatum, quod *Serpentium* vocant, *Ophiten*
Plin. aliosque *Lapides* precio nobiles : *marchasitam* etiā,
quem *Pyritem* vocarunt *Veteres* : Abundatque omnibus
que ad vitæ necessitatem cultumque expetuntur. *Brixia*
fidem *Populi Rom.* perpetuo coluisse legitur : præsertim
Bello Punico post cladem ad *Trebiā amnem* ab *Hannibale*
inlatam. *Colonia* deducta est cum reliquis *Trans-*
Padanis ab *Cn. Pompejo Strabone*, anno *1061* xlv, & po-
stea cum aliis ab *C. Cæsare Dictatore* Civitatis jure do-
nata. Deinceps in *Imperatorum* fuit potestate quādiu sal-
va stetit sua *Romano Nomini* majestas. Post ab *Rada-*
giso Gothorum Rege incendio vastata, anno *ccccxi* :
hinc ab *Attila Hunnorum Principe* subversa, sed reſecta
anno *cccclii* imperante *Martiano* : mox ab *Langbardis*
possessa usque ad captum ab *Carolo Magno Desiderium* :
quo extincto, successit *Francorū Imperium*. Inde ab *Otho-*
ne Saxone Cæsare libera *Imperii Romani*. Civitas est fa-

cta, anno *c10cxxxvi* mox ab *Henrico vi* direpta, muris
nudata, suisque spoliata *Privilegiis* : ab *Staligeru*, *Verone*
Ducibus, opera *Guelforum* est capta. His successerunt
Vice-comites, *Mediolani Principes* : a quibus sæpè vexa-
ta ad *Venetos* defecit : quibus ab *Gallis* rursum ademta,
paullo post iis est restituta. *Brescia* *Strab.* & *Ptol.* hodie
Brescia. De hujus *Vrbis* origine varia traduntur, sed pa-
rum explorata. Aliis certiora forte apud *Livium*, quem
multi sequuntur. Notat ab *Cenomaniſ* conditam : cum
Elitovio & Beloveso Ducibus ex *Galliis*, per *Taurinos &*
Alpes Julias in *Italiam* transgressis. Hinc *Cenomano-*
rum genti tribuitur etiam a *Plin.* & *Ptolemæo*, quin & *Livius*
lib. xxxii *Brixiam Cenomanorum* signat caput. Civitas est
pervetusta, dives, populosa, ampla, validis munita mu-
ris, Arce superbiens inexpugnabili, pulchra edificiis cum
publicis tum privatis. Etiam amnis perlabitur *Garcia*
quem aliqui *Melam* vocant. Castrum habet munitissi-
mum è vertice *Vrbem* despiciens : & egregio firmatum
ab *Venetis* præsidio : *Templa* magnifica : *Monasteria* stu-
penda : *Hospitale* pulchrum. In *Palatio Capitanei* hæc
leguntur :

Hic locus odit, amat, punit, conservat, honorat :
Nequitiam, pacem, crimina, jura, Probos.

Templum & Episcopi Palatium, quin tota *Civitas*, ejus-
que *Territorium*, omnia inquam, passim lectissimis *Mar-*
morum Inscriptionibus, *Statuis*, *Statuarum titulis &*
elogiis, variorumque *Epitaphiis* sunt plena. *Incolæ* lo-
cupletes, lauti, nobiles, solertis ingenii. *Opibus* hodie
flore :

Vrbis &
Opida.

BRESCIA
Episcopatus
MEDIOLA
NVM
Ducatus

Septentrio

Meridies

Occidens

Oriens

lago de Garda

BRESCIA Episcopatus MEDIOLA NVM Ducatus

floret: *Vrbis Veneta Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianã suscepisse traditur ab *D. Apollinari* Ravennatũ præfule. Episcopatus habet titulum. De se sic Scaliger:

*Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta
 postulat Imperii Brixia magna vices,
 Cælum hilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis,
 Atque modum ignorat divitis uber agri.
 Si regeret patrias animis concordibus oras,
 Tunc poterat Dominis ipsa jubere suis.*

Lacus.

Est in hoc Territorio etiam *Quintianum* Opidum, viginti mill. pass. a Brixia Meridiem versus situm, propè Ollium amnem. Item *Reggiate*, *Bottesino*, *Vrele*, *Novalara* cum multis aliis. *Lacus* habet *Benacum*, sic dictũ ab Opido quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo, ab *Lydis* i. Tyrthenis, quos fama est quondam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italicè: *Gard-se* Germanicè ab Arce Orientaliori ripæ adfita. Hic *Lacus*, ut scribit ad Cardinalem Polum *Alexius Vgonius*, optimis piscibus aliis præstat: amœnissimis *Collibus* circumseptus: undique fontes scaturit: hac illac *Nemora*, *prata virentia*, *Vincæ*, *Olivæ*, *Abietes*, *Lauri*, *Cedri*: Opida præterea rebus omnibus necessariis referta in modum coronæ illum ambiunt: ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ loca campestria visu quidem pulcherrima & usu grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d'Isèo* ab *Isèo* castro quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septentrionem *Ollum*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter *Sebinum* & *Benacum* *Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d'Idro*, vel *Idro Lago*. Nomen illi ab *Idro* castello. Alii ab *Hydra* dictum censent, quam *Hercules* hic perhibetur peremisse. piscibus abundat. Exonerat se in *Idrum* per varios am-

nes: *Minores*, qui vernaculè *Lago Cap*, *Lago Runcone*, & alii. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secat. *Mellæ* nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. *Fluviolus* qui urbem perlabitur hodie *Garza* vocatur.

Fluminis

Ducatus Mediolanensis.

Ducatus *Mediolanensis* suo ambitu ccc milliaribus complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiosaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc *M. Marcello* & *Cn. Scipione* *Coss.* cum plerisque urbibus *Transpadanis* in *Romanorum* ditionem concessisse, formamque provinciæ accepisse, auctores sunt *Livius*, *Florus*, *Polybius*. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores confedisse loci oportunitate ductos constat, *Nervam*, *Trajanum*, *Hadrianum*, *Maximinianum*, *Philippum*, *Constantium*, *Constantinum*, *Jovinianum*, *Valentem*, *Valentinianum*, *Theodosium*. *Trajanus* certè regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *palatii*. *Debilitata* autem *Cæsarum* potentia, variorum hæc urbs *Barbarorum* impetu convulsa est & labefactata: *Gothorum*, *Hunnorum*, *Langbardorum*: quibus, *Caroli Magni* auspiciis, *Italia* exactis fidei se commisit *Francorum Regum*, inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique *Ferream* coronam Imperii solemniam, accipere ibi, in vetusta celebrique *D. Ambrosii* æde, consueverunt, uti singulorum exemplis probat *Leander*. Tandem sub *Fridericis* I & II *Cæsaribus*, quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est *Dominos*, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno *1300* *1310* *Duces* à *Venceslao* Imperatore nominati. His defici-

Regio.
Soli fertilitas.
Imperii majorum

cienti-

deficientibus *Sfortia Ducum* insignia sunt adepti, consentientibus Civium suffragiis. & accedente Romani Imperii auctoritate: quod Galeatii nunquam obtinere potuerant. Horum stirpe majorum nostrorum ævo extincta, successit Carolus V. Imp. qui principatum ad *Reges Hispania*, Successores, transtulit. Vrbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, *Mediolanium* Polyb. Strab. Prol. cui & *mediolana*, Italus hodie *Milano*: Germanis *Mey-landt*. *Mediolanum* ab Gallis Insubribus conditum: auctores sunt Livius, Trogus, alii, qui Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsus Tuscis, fundamenta isthic Vrbs locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natum cccxxxix: ut alii cclxxx. Quidquid sit antiquissima est. Nomen illi natum, iudicio V. cl. Isaaci Casauboni ad lib. iv. Strab. ab Santonum in Galliis Vrbe *Mediolanio*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Mey-landt* ab agro vernante, qualis *Majo* Mense solet esse: vel *Midlandt*, quod medium esset & velut umbilicus, uti etiam Iovius indicat Insubriæ, Ticino amne clausis: vel denique *Maegde-lar. dt* sive *Meydel-landt*, *Virginis Regio*. vel Terra, ab Minerva cujus ibi Templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ Sacrum. Situs *Mediolano* inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, peropportunus: natura cæli folique temperatus. Inter maximas Europæ censetur Vrbes, mercatura opibusque florens: splendore superbit ædificiorum: Templorum magnitudine, Prætoriorum amplitudine, pulchritudine Vicorum: Mœnibus, propugnaculis, Armamentariis supra modum instructa, spacia complectens immensum. Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis Civitatibus committi possent, altis fossis non se-

cus, ac Vrbs ipsa, undique cincta. Post Ædem Sacram, quam *Domum* vocant, magnificè speciosèque ad Forum exstructam, D. Laurentii Fanum est ingens in ruinis Templi Herculis excitatum. Exstant etiamnum sedecim striatæ Columnæ peralte, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium ferè, quæ in hoc terrarum Orbe munitissimam, cui *porta Iovianomè*, inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, iugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortiis inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum. multæ sunt in Vrbe priscaevi inscriptiones, aliaque veterum Monumenta. Academiam habet antiquissimam, ubi etiam Virgilius litteris operam dedisse creditur. Ad Prædicatores tam insignnem esse Bibliothecam scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Artificum diversa ibidem genera, tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *(he chi volesse rassettare Italia, si rumo Milano, Mediolanum scilicet destruendo, Italiam instrui posse.* nimirum quorumvis artificum copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc Statu proventum habere octoginta aureorum millia. Administratio causarum civilium & criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi: in quo xvi sunt Doctores, & nonnulli Prælati patritiique Mediolanenses. Archiepiscopatus Mediolanum floret dignitate, cujus Archiepiscopus hos habet suffraganeos, *Bergomensem, Brixiensem, Cremonensem, Laudensem, Novariensem, Vercellensem, Ipporegensem, Vigliensensem, Astensem, Aquensem, Albenssem, Terdonensem, Saonensem, Albingaunensem, Vintimeliensem, Placentinum, Papiensem, & Ferrariensem* exemptos.

*Ratio
gubernandi*

Regio.
Situs.

HAc Tabula Ditiones trium Urbium primaria-
rum *Markæ Tarvisinæ* delineantur, *Verona*, *Vicentia*, & *Patavii*. Occurrit primo loco *Verona*
ditio sive Territorium. Ejus longitudo, quæ a
Bruchelio Opido sumitur *Rivam* usque, in ultimo be-
naci recessu positam, LXV est Milliarium: latitudo ab
Turre Confinium *Rivoltellam* usque XL. Ager ex par-
te lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus
est. Triticum, Oleo, Vino, pecoribus, Vellerum item
pretiosorum ceterarumque frugum copia abundans:
nobilissimas item habens Lapidicinas. Lectissimos
etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipuè in
monte *Baldo*, quibus legendis undique eo confluit æ-
sculapii proles. Urbem *Veronam* condidisse feruntur
Tusci, apud alios *Galli Cenomani*: quibus ejectis, in fide
diu fuit & potestate *Romanorum*: quorum auspiciis *Colo-
niam* eo duxit Cn. Pompejus Strabo, Magni Pater. Ab
Attila, Hunnorum Rege, post vastata, variis inde sub-
dita fuit Tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Go-
thorum Reges*: Hos expulerunt *Langbarði*; *Langbardos* Ca-
rolo Magno Duce *Franci*: post quos *Berengariis* ab Ot-
thone I. Imp. Italia ejectis sui juris facta quietem ali-
quandiu habuit sub auctoritate fideque *Romani Imperii*.
Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* præfecturam in
Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S.
P. Q. Veronensis Prætozem designarat. Eo defuncto
circa annum CIOCLIX communibus Civium suffragiis
Scaligeri magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum
& principum annos propemodum CXXVIII: quibus ex-

Soli qua-
lis as.Imperii
majoris.

turbatis partim, partim veneno necatis, suæ ditionis fe-
cerunt *Galeatii*, inde *Carrarienses*. Hos exterminarunt
Veneti in quorum etiamnum potestate constanter & trā-
quillè perseverat. Urbs *Verona* & Οὐρηῶνα Ptol. no-
men hodie retinet. Germani *Dietrichs Bern*. Aerem ha-
bet tenuem. Non ab similibus Helvetiorum *Basilicæ* natu-
ra, situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis: æquo
solo recumbens, ad Meridiem, Ortum, Occasumque
conversa brumalem: tellure ad Septentrionem leniter
adsurgente, jugisque Theatralem pænè formam expri-
mentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam mu-
nitur & circumquaque cingitur. Mille antiquitatum
vestigia veterem testantur Urbis magnificentiam & di-
vitiis. Vias habet rectas & amplas, coctili stratas lapi-
de. Tempora circiter xxxv, quorum præcipua pervetu-
sta *Ædes Cathedralis*, & *D. Anastasii*; *Monasteria* x. In
summo clivo duæ sunt Arces nobilissimæ, *D. Petri*, & *S.
Felicii*. Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Am-
phitheatrum ibi visitur omnium maximum, & quo nul-
lum ferè integrius, media Urbe adsurgens. Civitas hæc
Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splen-
didi, jucundo adspectu, ingenii summi, maximèque ad
litteras idonei. Illud hoc loco non omittendum, quod
cum Veneti hanc urbem munitent, in ipsis fossis antra
excavata è topho inventa sint; cumque in monte fode-
retur, *Echini Saxei* illic spectati sint, itemque *conchæ*,
ostrea, avium rostra, *Stellæ*que pisces, omnia in lapi-
dem versa.

Urbs Ver-
tona.

Vicentiæ

VERONA, VI
CENTIÆ ET
PATAVIÆ DIT.

Miliaria Italica.

10

G O L F O D I I V E N E T I A

Orizus

Septentrio

Meridies

Regio.
Soli fer-
tilitas.
Imperii
majorū.

Vicentia Ditio sequitur, cujus Ager ut amœnissimus, ita Vini, Frugum, aliarumque rerum fertilissimus, præcipuè Mororum, quorum frondibus Bombyces aluntur. Haud procul Vrbe duæ nobiles Lapidicinæ, in Monte, qui *Cornelius* Latinis, vulgo *Covelo*. Sunt & Marmorum in Valdano vicino. Vrbs ab *Tuscis*, vel, ut scribit *Trogus*, ab *Gallis* condita, sequenti ævo in fide diu stetit *populi Romani*, usque ad *Attilæ* tempora, a quo vastata, post in *Gothorum*, inde in *Langbardorum*, postremo in *Italia Regum* fuit potestate. Iis pulsâ, libertate sua sub auctoritate *Imperii Romani* est usâ, usque ad *Frederici II* Imp. principatum, a quo direpta cremataque varios habuit Dominos, *Carrarienses* Patavinos, *Scaligeros* Veronenses, *Galeatios* Mediolanenses: *Venetos*. Tandem *Maximiliani I* Imperatoris armis infestata, ejusque fidei subjecta, *Venetis* ad extremum est reddita. Vrbs ipsa *Trogo*, *Pomponio*, *Tacito*, aliis que dicitur *Vicentia*. *Vicetia* *Plin.* & *Antonino*: *Bisetia* & *Bitetia* *Æliano*, *Οὐκέντρα*, *Ptolemæo*, vulgo *Vicenza*. Sita juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, *Rerone* & *Bachilione* inæqualiter divisa. Non usque adeo elegans & magna, sed populosa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna, Palatium Prætoris magnificum, pons unius *Arcus*; Saxum solidum *Aræ* majoris in *Ecclesia D. Laurentii*, stupendæ longitudinis, *Theatrum* denique, vulgo *L'Academia*. Cœnobium ibidem *D. Coronæ*, ubi pulcherrima *bibliotheca*. Incolæ ingeniis sunt vividi, ad litteras, militiam, mercaturam promptissimi, faciendæ rei perpetuo sudantes, splendide

Vrbes
& Opida.

vivunt, honestè vestiuntur. *Episcopatus* gaudet dignitate. Porro in *Vicentinorum* ditio *Opida* sunt *Marostica* celebre & divitiis affluens *Opidum*, *Brendulum* divitiis, nobilitate ac frequentia nobile, *Lenicum* cum opibus & multitudine, ac nobilitate, tum amplitudine, multis *Italiae Civitatibus* par. Est & sexto supra *Vicentiam* *lapide*, *Austrum*, versus, *pagus*, & *Castellum Custodia*, quod ibi quondam noxii homines custodiri consueverint in vastis *Latumiis*, ad cædendos ædificiis faciendis lapides.

Patavii Ditio.

SVpereff *Ager Patavinus* nobis in hac Tabula describendus. Hic apud *bernardinum Scardeonium* describitur his terminis, *A meridie Athesis Fluvius procurrat*; a *Septentrione Muso amnis parvus dilabitur*, ab *Oriente æstuaria Venetiarum*, ab *Occidente vero Colles sunt Euganei* & *Ager Vincentinus*. Patet omnis hic circuitus *CLXXX P. M.* in quo *Sexcentæ & quadraginta septem Villa seu Pagi*. Dicere solitus scribitur ab *Cœlio Rhodigino Constantinus Palæologus*, nisi sciret a sanctissimis viris affirmari, in *Oriente Paradisum esse*, arbitrari se non alibi eum reperiri posse, quam in *persuavi Patavina amœnitate*. *Ager Frumenti*, variorum *Fructuum*, *Vini* etiam generosissimi ferax, unde *Martialis*, *Pictaque pampineis Euganea arva jugis*. *Venationibus* insuper, *Aucupiiis* & *Piscationibus* frequens. *Mirabilem rerum omnium copiam* *Incolæ* triviali celebrant proverbio, *Bologna la grassa, Padoua la passa*. Vrbs perpetuo amica sociæque

Regio.
Situs.

Soli fer-
tilitas.

que populi Romani, uti patet ex Livii libro xli. & Marci Tullii Philippicis. Colonia deducta multo meliore fuit conditione, quam aliarum Coloniarum: Nam Patavinis jus etiam suffragiorum datum legitur, tanquam Civibus Romanis. Capta direptaque cum aliis ab Attila Hunnorum Rege, annisque centum post a Langbardis, qui & igne cremarunt, cum Caroli Magni Principatu, partim sub Regibus coepit esse *Italia*, Francisque Caesaribus: partim sub Berengariis: sui tandem juris quodammodo facta imperante Othone I. Praetorem ex suis creavit & populi Praefectum. Duravit haec Reipubl. forma usque ad *Fridericum II*, cujus jussu auspiciisque Urbem occupavit *Abbiolinus Romaninus*: post quem Dominos habuit *Carrarienses*, *Scaligeros*, *Galeatios*, & circa annum ab Christo nato ccccciv *Venetos*, quibus adhuc paret, tanquam pia Mater, praesentio virium non satis compos, pia filiae (nam *Patavinorum Colonia*, *Venetia*) non tam imperio, quam ministerio regenda. *Patavium* Civitas antiquissima, flos & decus Urbium, quascumque tellus Italia continet, Παταвийον Pt. hodie *Padua*. Ptol. etiam alio loco *Batobium* nominatur. Nomen natum quidam putant a *Padi* vel *Paludum* vicinitate. sicque dictum quasi *Padavium*: nonnulli a petendo, quod avem Antenor, Urbis conditor, telo petiverit: Incertis conjecturis, Condidisse memoratur Antenor Troja profugus. Sita est Urbs loco fertili & plano: placidissima Caeli fruens temperie, summa Soli bonitate, Euganeorum Montium amoenitate, Alpium Marisque vicinitate beatissima. Perfuit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex: Exterior sex millia ducentosque passus conti-

net, cum v. Portis magnificis: Interior tria millia passuum altissimus, supernè deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, splendida, rebus omnibus, quae ad vitam necessariae, adfluens: Silice strata: Fossis, Vallisque & propugnaculis undique benè tuta: aedificia habet Sacra, Profana, Publica; Privataque magnifica & sumtuosa Monasteria. Virorum sunt xxiii & xliix Virginum Collegia. Palatium ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur, tota Italia nominatissimum, nullis fultum columnis, plumbo tectum. Curia insuper publici consilii, cum Porticu, columnis marmoreis suffulta, Saxo constructa, plumbeis item laminis intacta; Fora maxima sunt v, Pontes xxxiix, ex lapide, fornicati; supra Brentam. Porticus amplissime, Atræ spaciosissima, Nosocomia iii, Xenodochia totidem. Est & Orphanotrophium. Domorum quatuor millia hodie suo ambitu complectitur. Incolæ summis praediti sunt ingeniis, ad arma, litteras, omniumque virtutum studia prompti. Nobilitarunt *Patavium* ortu suo Titus Livius, Cn. Valerius Flaccus, L. Aruntius Stella, & innumerabiles alii. Academiam habet *Patavium* nobilem, quae Natales suos debet Carolo Magnò Imperatori, vel, ut aliis placet, *Friderico II*, adolescentiam *Virbano IV P.* maturitatem inlusterrimae *Venetorum Reipublicae*. Videre ibidem est Bibliothecas varias, Graecis Latinisque libris abundè instructas, unam apud S. Ioannem in Viridario, alteram, apud S. Iustinam, tertiam apud S. Antonium. Adeo vero Fluminibus irrigatur haec Regio, ut maximo Incolarum commodo & utilitate, nullus agrestis vicus ultra v. pass. millia à Flumine distet.

Regio &
ante di-
ctā.
Situs.

Cali tem-
peries.

Soli fer-
tilitas.

Imperii
Majorū.

Vrbes

Sequuntur apud Merc. *Forum Iulii*, & *Istria* cum aliis regionibus. Nomen primæ Regioni vel ab *Foro Iulio*, Vrbe primaria, vel ut alii volunt, ab *Iulio Cesare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*; Germanis, *Friaul*: Veneris aliisque *Patria* nuncupatur. *Aquilejensem* etiam appellatam fuisse patet ex Historiis. Fines huic Regioni ab Ortu *Istria*: ab *Aquilone*, Montes lapidei, qua *Occasus*, *Alpes Vindelicæ Noricæque*, qua *Auster*, *Sinus Hadriaticus*. Beant regionem Cælum temperatum, aer salubris, Campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles, Prata nitidissima, Pascua pecoribus gratissima, item Vites Vina generantes generosissima, Silvæ quoque tam materia cædenda, quam venationibus munificæ, Montes Metallorum, Marmorumque variorum, nec non preciosorum lapidum feraces. Inhabitarunt primum hanc regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*, postea sub *populi Romani* fuit imperio, cujus majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. Iis successerunt *Imperatores*, his *Berengarii*, quibus excisis in ditionem rediit *Imperii Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquilejensi Ecclesia* *Otho Imp.* reliquamque cum *Istria* *Conradus*. Fecerunt tandem sui juris *Veneri*, circa annum *croccccxx*, qui hodieque ibi dominantur, licet pleraque *Comitibus Dominisque* sub sit peculiaribus. Metropolis hujus regionis *Vinum*, vulgo *Vdene*, Germanis *Weyden*. Leander arbitratur antiquum esse opidum; ejusque mentionem fieri apud *Plinium*. *Niger* credit *Prol.* aliorumque *Forum Iulium* esse, non bene. Quidquid statuendum sit de prima origine, Vrbs

est ampla & magnifica, rebus omnibus necessariis adfluens. Ambitus ejus milliarium est quinque. *Veneti* hodie *Remp.* regunt missis eo præsidibus quos *Locumtenentes* vocant. Civium in ea numerus est *xvi* millium. Sunt & aliæ Vrbes, *Aquileja*, *Aquilegia* vulgo, *Aglar* Germanis. Sita ad *Natisonem fl.* Vrbs olim fuit ampla, copiosa, Mœnibus firmissima, Templis, magnifico Theatro, aliisque operibus publicis & privatis supra modum ornata. Hodie infrequens est Colonis, & ad solitudinem propemodum perducta; quæ quondam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissimè *Imperii Romani* usque ad *Attilæ Hunnorum Regis* tempora, a quo totum obsessa triennium magna annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obruncatis *xxx* ferè septem hominum, qui in eo degebant, millibus, reliquis *Gradus* insulam fuga elapsis. Post ab *Narfete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad *Caroli Mag.* in *Italiam* adventum; ex quo *Italia Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cepit, ab iis ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. Ceterum *Patriarchatui* *Aquilejensi* subsunt *Episcopatus* hi, *Concordia*, *Uola*, *Parentinum*, *Triestinensis* vel *Tergestinis*, *Comaclensis* vel *Petenensis*, *Iustinopolitanus*, *Madrientis*, *Civitatis Nova*, vel *Emonnensis*. Reliquos quære *Tabula secunda Lombardiæ*. *Gradensi* vero *Castellanensis* vel *Veneriarum* *Episcop.* *Tercellanensis*, *Equilensis* vel *Eusulanus*, *Caprulensis*, *Clodiensis*, *Civitatis Nova*, *Goritia*, *judicio* *Leandri*, *Iulium Carnicum* *Antonino* & *Ptol.* alii de *Iulio Carnico* aliter statuerunt.

Amasæus

Amasæus lib. de Venet. finib. *Goritiā* notat, ubi quom-
dam *Noreja*, *Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Prin-
cipes, qui Ducibus Austriæ parent. Opidum est opibus
& nobilitate clarum. *portus Gruarius*, Plin. *Portus Romati-*
nus, *Spilimbergum*, natura loci opereque munitissimum,
Maranum frequentia divitiisque clarum, *Mons Falconis*
nobile divesque Opidum. Est & *Palma* Civitas & Arx
rotunda a Venetis exstructa anno *MDLXXIII*, cujus fun-
damentis substrati sunt nummi, cum hac inscriptione,
Parte una, *Pascale Ciconia Duce Venetorum, an. Dom.*
MDLXXIII. Parte altera, *Fori Iulii, Italia, Christiana fidei*
propugnaculum. Reliqua minorum gentium Opida præ-
tereō. Flumina ad hanc regionem pertinent, *Romanti-*
num, *Tilaventum*, *Sontius*, *Frigidus*, *Natiso*, *Alsa*, *Turrus*, alia.
Indigenæ ad humanitatis Artes, Mercaturam aliaque
honestæ studia aptissimi.

Flumina.

Istria.

Regio.

Situs.

Foro Iulii succedit *Istria*, Latinis Græcisque Scri-
ptoribus satis nota, nomen hodie servans, Germa-
nis *Hister-reich*, quasi *Istria Regnum*, dicta. *Iapydiam* quom-
dam fuisse nuncupatam, indicat non obscure Pl. *Penin-*
sula formam refert, pleraque, inter duos sinus *Tergestini-*
um & *Carnarium*, Mari cincta *Hadriatico*, ab *Septen-*
trione Alpibus munita *Carnicis* & *Noricis*; ab *Occasu*
antequam in *Mare* excurrere incipiat, *Formionem* ha-
bens amnem, *Arsum* vero fl. ab *Ortu*. *Latitudo* XI. P. M.
ambitus, CXXII, ab *Formione*, quem dixi, ad *Fanaticum*
usque *promontorium*, vel *intimum*, *Carnarii* sinus an-
gulum extensa. Tota regio asperior est, collibus tamen

potius, quam montibus ornata, qui *Vini*, *Olei*, aliorum-
que *Fructuum* feraces, *Frumenti* ceterorumque *Legu-*
minum infœcundiores, exceptis *Agris Piscino* & *Huma-*
gio. Mons ibi est, qui *Major* vulgo, benignus *Herbarum*
Simplicium, quas avidè extranei quæsitum huc prope-
rant *medici* genitor. *Salem Istria* abundè præbet. *Saxi-*
fodine ibi non inutiles. In *Roviniensi* agro *Marmor* cæ-
ditur, quod *Istricum* dicitur, maximi per *Italiam* præcii.
Porro *Istria* ex parte *Venetorum* est, ex parte *Austria-*
corum. Specialiora videamus. Per oram incedenti oc-
currit statim *Iustinopolis*, *Urbs* *Chersonesi* primaria. Sic
doctis vocatur, quæ vulgo *Cabo d' Istria*. Nomen prius ab
Iustino Imp. Posteriore deinceps nomine cœpit dici, quod
Foro Julio egressis in capite adituque *Regionis* occur-
rat. *Parvam* occupat *insulam*, quæ *pass.* longa mille, *la-*
titudine modica: *trino* teli jactu *divisa* ab *Continenti*,
cui *jungitur* *pontibus*, qui *versatiles*. *Arcem* habet in
medio, *quatuor* *munitam* *turribus*. In *Venetorum* hodie
est *ditione*. Succedit in ora *quinto* ferè *lapide* *Castel-*
lum Insula: *Continenti* *ponte lapideo* *nexum*. Sequitur
mox *Vranum*, *Italis Castellatum*, & postea *Castillerium*.
vulgo *Castelier*. *Quingentis* hinc *passibus* ad *D. Simo-*
nem *devenitur*: inde *millia* *v* *piranum* *abest*: *totidem*
hinc *Salvorum*: *pari* *propemodum* *intervallo* *Vinacum*.
Ab *Vinaco* *millia* *duo* *numerantur* ad *D. Peregrinum*:
hinc ad *D. Ioannem della Corne* *pass.* *mille*: *totidem* *que* *de-*
in ad *S. Laurentium* vulgo *di Daila*: *mox* ad *alterum* *la-*
pidem *ipsa Daila* & ad *tertium* *Civitas Nova*, olim *Aemo-*
nia. Post *Quietum* fl. *tria* *mill.* *sunt* ad *portum* *Cerverium*.
Visitur *quarto* *inde lapide* *Parentium* *civitas*, hodie *Pa-*
renzo. Sequitur *mox* *Opidum Orser*, *Latinis* *Vrserium*. Su-
perato

Soli qua-
litas.

Urbes.

perato Lemo, Rovinium: tum mox quæ vulgo *Le Colonne*, *Portesvol*, *Mutazzo*: indeque promontorium *Cisanum*, *Muratio*, *Phasianiam* tria sunt millia, hinc ad *Vallem Bandoniam*, duo, totidemque ad *Marcodainum*: tria inde ad *portum pola*. Conspiciendam deinde se præbet in alto difficilique monte Vrbs Episcopalis *Pola* priscum nomen retinens. In solo plano sita, *Tergeste* millibus circiter C abest: *Ancona*, trajectu maris *Adriatici*, mill. ccxx. *Istriae* fluvii sunt: *Risanus*, *Draconia*, *Quietus*, *Lemus*, *Arsia*. *Silvæ* etiam sunt, tum aliis usibus, tum ad naves extruendas materiam affatim subministrantes. Incolæ re sunt tenuiore, Venetis omnem negotiationem ad se trahentibus. De *Windorum marchia* infra dicendum erit, eoque de ea scribere hic supersebebo. De *Karstia* & *Cilia Comitatu* vix habeo quod scribam: pauca de *Carniola* subjiciam.

Carniola.

Carniola a *Carnis* populis, quemadmodum & *Crinthia* nomē obtinuit. De his *Volaterranus Geographiæ* lib. 11. *Supra Istros Carni* sunt, lata regio, a *Foro-Julien* sibus incipiens, atque ad montana pertinens. Regio ipsa *Carniolæ* montosa licet & *Alpestris*, quemadmodum & reliquæ hujus tractus *Provinciæ*: *Vini* tamen, *Olei*, *Fructuum* ac *Frumenti* hinc inde copiam profert. *Carniolam* autem duplicem statuunt: *Siccam* scilicet, quæ aquarum indiga est: alteram irriguam, in qua *Savus* fl. ortum habet, & *Nauportus* qui *Labatus* hodie dicitur, & alii plures flu. *Ducatus* titulo ornata est. Vrbs primaria *Labacum* ejusdem cum fl. nominis. Nonnulli *Goritiã* in *Carniola* collocant, quam nos supra in *Foro*

Julii recensuimus, In *Læva* *Sontii* ripa sursum propugnacula reperiuntur bina, quondam a Venetis ad tutelam fl. condita, ne *Turcarum* excursionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recensentur in *Foro Julio* a nobis commoratae sunt. Porro in hac regione *Lacus* est, qui singulis annis *Messem*, *Piscationem* & *Venationem* præbet. Adcolæ *Zircknitzsee* nominant ab *Opido Zircknitz*, quod in ejus ora situm. Sed libet ejus descriptionem paullo accuratius ex *Georgio Wernhero* hic describere: *Clauditur* is circumquaque *Montibus*: patet ad sesquimilliarium, minus laxa latitudine. Ex montibus circumpositis rivi quidam ignobiles procurunt suo quisque alveolo: ab *Orientali* quidem plaga tres, ab *Australi* v. Singuli quo longius fluunt, hoc minus scatent aquis, terra nimirum ipsos conbibente, donec postremo absorbeantur scrobibus faxeis, ita natis, ut humano opere excisæ videri possent. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ, & *Lacum* efficiunt. Hæ aquæ non minus ferè celeriter recedunt, quam accesserunt, sed non per scrobes illas tantum, sed universa penè terra eas non aliter recipiente, quam si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt adcolæ, continuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim advolant ad piscationem, quæ ipsis non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam hi pisces sale conditi magna copia ad vicinos exportantur, Porro siccato lacu fit *Messis*, qua parte solum consitum, & idem rursus conseritur, antequam inunder. Graminis ita est ferax, ut post vigesimum diem secari soleat. Quis hic ludentis *Naturæ* miracula non suspiciat? Sed de his hæcenus, ad reliqua pergamus.

Regio.

Nomina
& unde
deducta.

Situ.

Soli fer-
tilitas.Imperium
majorem.

Sequitur *Tuscia*, antiquis Scriptoribus tribus præcipuè nominibus celebrata: *Tyrrhenia*, *Etruria*, *Tuscia*: Ex his tribus postremum sanè hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. Fines ejus sunt ad Meridiem Mare Inferum, sive Tyrrhenum; ad Septentrionem Mons Apenninus, ubi Umbria & Gallia Togata pars: ad Occasum Liguria, a qua Macra fl. determinatur: ad Ortum Tiberis. Terra ipsa qua Mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior: univèrsim pulcra, nobilis, nullique Italiae Regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit Campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas Valles, Montes, Collesque, Prædiis, Hortis, Arboribus, præcipuè Malis Medicis Citreisque confitis, nitentes. Vinetis abundat Vina producentibus generosissima. Veteres Incolæ univèrsim dicti quondam *Tyrrheni*, *Etrusci*, *Tusci*. Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sæpè Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Urbis eccclxxiv Vulturnensibus & Vulcentibus florentissimis *Etruscorum* populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad Arnum usque est propagatum. Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt calamitates passi ab *Gothis*, *Langbardis*, *Hungaris*, aliis. Eo tandem ventum

est, ut *Etruria* nunc, majorem partem, *Magno Etrurie* pareat *Duci*, sub cujus Imperio nobilissima sunt *Florentia*, *Pisa*, *Sena*, *Pratum*, *Pistorium*, *Volaterra*, *Mons Politianus*, *Areium*, *Cortona*, *Pescia*, *Pientia*, *Mons Alcinus*, *Liburnum*, *Plumbinum*, aliaque quam plurima *Opida*. Ad *Summum pontificem* pertinet *patrimonium* quod vocant *S. Petri*. Id ab *Amne Pescia* & a *S. Quirico* capit initium, & ad *Caparanum* usque *Castrum* in novo *Latio* non procul ab *Liri* fl. producitur. *Ditionis Hispaniarum Regis* sunt *Pontremulum* juxta *Macræ* fl. fontem, quod olim *Ducum* fuit *Mediolanensium*, deinde *Portus Herculis*, *Orbetellum*, *Mons Argentarius*, & *Plumbini Arx*, *Carfeniana* seu *Grafmiana Vallis*, sub *Apennino* ultra citraque *Serciam* *Amnem* posita, in qua *Castellum Novum* est *Gransinianum*, cum plurimis aliis *Castellis Vicisque*, sub potestate est *Ducis Ferrariensis*. *Sarzana* apud *Macram* fl. ad *Genueses* spectat. *Massa* & *Carraria* particularium sunt *Marchionum*, qui earum *Titulis* decorantur: Alia quoque sunt *Opida*, Romanis quibusdam proceribus subiecta, inter quæ *Bracianum Vrsinis Ducatus Titulum* præstat. In *Tuscia* porro hæ sunt *Urbes* maximè præ cæteris memorabiles: *pisa* *Urbs* stupendæ vetustatis, *Pisæ Trogo* & aliis. Incolæ singulari valent memoria: quod *Urbs* crassiore fruatur aere. Jacet inter *Amnes Auferem* & *Arnum*, ut *Strabo* *Pliniusque* notant. *Hodie* *Arnus* per eam fluit, tribus ornatus *Pontibus*. *Vetustatem* ejus & *Nobilitatem* celebrat *Dionysius Halic. lib. 1.* *Connumerari* solitam primis *xii Etrurie Urbibus* tradunt alii, *Pisæ Magnus Etruriæ Dux* sæpe moratur, & in ea *Domicilium*

amicilium habent Equites D. Stephani, ab Magno Duce instituti. primarium Templum quod *Domum* vocant, ambitum habens LXXI passuum, columnisque subnixum LXX , & splendidas præfulis ædes ex spoliis ædificaverunt *Pisani*, quæ devictis ad Panormum Saracenis retulerunt. Ager suburbicarius segetibus est percommodus: adeoque fertilis, ut *Etruriam* ferè totam pascat, & exteris etiam annonam non neget. Vina ibi notæ non admodum probæ: Pepones optimi. *Luca*: *Tusci Delitium*, *Tusci laus incluta Cæli*, inquit de ea Iul. Scaliger. *Luca* Latinis Græcisque Scriptoribus notissima: Strab & Ptol. *Luca*. Nomen retinet, litteris omnibus; Vrbs, Templis & Ædificiis splendida populoque frequens, jacet in planicie, Collibus undique circumdata; Mœnibus est firmissima, quadrato strata silice, spacio parvo, sed Civibus arta & negociationum plena. Incolæ lauti sunt, prudentes, ingeniosi: quique libertatem diu sapientissimè conservarunt integram, licet finitimorum bellis haud raro petiti. *Pistorium* hodie *pistoja*, Mœnibus cincta auæaque plurimum legitur ab Desiderio Langbardorum Rege: iidem post nudata, fossis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenses diviso: Tandem Florentini totam suæ subjecerunt ditioni. *Florentia*, Etruriæ caput & Metropolis. Hodie vulgo *Firenza*, vel *Firenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*, cui ob felicitatem florentemque fortunam similis: vel ob *Florida* excellentiaque Incolarum ingenia, vel denique quod ab Roma deducta esset omnium Urbium florentissima. Ambitum habens sex millium, supra nonaginta millia continens Incolarum. æquali loco jacet ad Arnium, quo interfecatur,

quatuor eximiis conjuncta Pontibus, silice quadrato strata, latis ornata Plateis, Collibus cincta est Theatri instar ab Oriente & Septentrione amœnissimis, quique undique fructiferis vestiti arboribus, qua Occidens est pulchram habet planiciem: Cæli regione inter Arcetium & Pisam media mistaque, quarum Urbium prior acutissima fert ingenia, altera homines memoria valentes singulari. Munit eam contra vim externam hostiūque incurfiones brachiis aliquot suis Apenninus. Splendore & elegantia summa est, ut voce incertoque vulgi sermone feratur, *Firenza la bella, totiusque flos Italiae*: Multa hic cum sacra tum prophana publica ædificia, quæ brevitatis studio prætereo. Incolæ acuti, graves, facundi, bonarum artium studiosi. Pecuniæ sunt studiosiores, cujus conquirendæ desiderio in ultimis etiam terris negotiantur. Mulieres forma pudicitiaque præstantes, earumque, ut & Virorum, Vestitus supra modum egregius & decorus. *Volaterra*, *Ὀβολατῆραι* Prol. *Aqua Volaterra* Itinerariæ Tabulæ, Difficili asperoque jugo est imposita. Mœnia quadratis constant Lapidibus, longitudinis senum ferè pedum, qui eleganter & adfabrè absque bitumine compositi. Quinis in Urbem portis aditus datur, pro singulis Fons eximius aquas ejaculatur purissimas. Antiquitatem ejus arguunt Muri, quibus adhuc cingitur, Sepulchra, Epitaphia litteris Etruscis posita, Veterimæ ex Marmore Statuæ, Lapides elaborati, qui indies hic eruuntur, & alia. *Sena* Prol. *Sena Julia* Itinerariæ Tabulæ, vulgo *Siena*, Roma distans Iccc stadiis edito sita est loco, cis Arbiam, flexu sinuoso propter Montis dorsum, lateribus angustior & proclivior, tria habens quasi cornua, quorum quod Meridiem spectat,

Aar, latius est iis, quæ ad Ortum sunt & Occasum. Cæ-
 lo utitur benigno & salubri, nisi quod subinde noxiis
 infestetur ventis: Aere temperatissimo. *Italia delicias*
 multi vocant poëtæ: Strata est *Sæna* latere coctili, plateis
 recta & longa, alta Turribus. Frequentia nitet nobilium
 Edificiorum. Cives cum suavissimis, tum elegantissimis
 sunt moribus, maximaque humanitate, erga exteros etiam
 præditi, quæstui dediti & civilis vitæ muneribus. *Perusia*
Ptol. perusum Eutropio & Itinerariæ Tabulæ. Hodie *Perugia*
fealis. Colli insidet Apennini, natura loci permunita.
 Edificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia,
 ampla, excelsa. *Viterbium* jacet specioso spacio-
 soque loco, jugis Cyminiis a tergo imminentibus; Lapi-
 de quadrato ædificata, Turribus plena. Inter opera
 publica Fons est insignis, & maxima cum admiratione
 copiosus. Urbicarius illi Ager bonus & fertilis: Vino
 abundans & Frugibus, *Lacus* in Etruria videntur non
 pauci. *Trasumenus* Livio aliisque, *Trasimenus* Silio,
 hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*, *Aprilis Lacus*
Antonino, hodie *Fangosa Palude*, *Marinus* qui & *Salsus*,
Lago d' Orbitello, vernaculè *Lacus Vadimonis*, *Ciminius*,
Volsiniensis, *Sabatus*, *Palus Bientina*, *Ciana*. Fluvii scater
 piscium optimorum fecundissimis, qui sunt *Laventia*,
Frigidus, *Anser*, *Arnus*, *Cecinna*, *Cornia*, *Alma*,
Brunus, *Vmbro*, *Osa*, *Albengia*, *Floris*,
Martha, *Minio*, *Eris*, *Vacina*, *Sanguinaria*,
Aron, & alii nonnulli. Habet & saluberrima Balnea,
 nobilif-

simas Thermas, aliasque Aquas mirabili præditas virtu-
 te. Montes hic sese offerunt cum alii, tum *Ciminius*
Livio Vibioque notus, nec non *Virgilio*. *Sora* & *Plin.*
Monte de S. Silvestro hodie. *Fesulanus* Montes habet etiam
 in Etruria *Orosius*, *Cortonenses* etiam ibidem sunt ad
 Septentrionem *Trafumeni Lacus*. *Silvæ*, *Volsiniensium*
Lacus, *Silva Ciminia*, *Mæsia*. Academias habet *Pisis*,
Sæna, & *Perusia*. Bibliothecas item varias, *Pisa* apud
 Dominicanos, *Luce* apud Franciscanos: In Urbe
 Florentina VI, *Senæ* I & *Perusiæ*. Etruscos porro
 gentem Italiæ, opulentissimam Armis, Iuribus,
 Pecunia esse ajunt *Livius* & *Diodorus*. Ceremoniis
 maximè semper addictos fuisse, constat ex antiquis
 Scriptoribus, ut qui Sacrificia, Divinationes,
 Auguriaque primi Italorum invenerint, ea-
 que Romanis tradiderint, *Tullio* de Divinatione,
 aliisque notantibus. Episcopatus *Tusciæ* hi commemorantur
 a *Mercatore*, *Nepesinus*, *Castellanensis*, *Montis*
Falconis, *Viterbiensis*, *Suavenis*, *Soano* opinor, *Castellanus*,
Vulteranus, *Senensis* Archiep. *Fesulanus*, *Zarzanensis*,
Sutri, *Ortanensis*, *Cornetanensis*, *Tuscanensis*,
Cusinus, *Aretinas*, *Pientinensis*, *Pontito*
 forte, *Pistoriensis*, *Binensis*, *Corthonensis*,
Civitatenis, *Balneorigensis*, *Urbevetanus*,
Castrensis, *Perusinus*, *Grossetanus*, *Lucanus*,
Florentinus, Arch. *Lunensis*: *Pisa* Archiep. cui
 sub sunt *Messanensis*, *Civitanensis* & reliqui
 Episcopatus in *Corfica*.

Montes.

 Silva.
 Academiæ.
 Bibliotheca.
 Montes.

Lacus.

Etruria.

Marchia

T t t iij

Regio &
grande di-
ctio.

Situs.

Soli fer-
tilitas.Imperium
majus.

Vrbs.

MArchia vel *Marchia Anconitana* ab Langbar-
dis nomen accepit, ab *Ancone* Emporio cele-
berrimo, quod sedem & domicilium dabat
Marchionibus universæ regionis, Dominis
& Moderatoribus. *Picenum* nominatur Livio, & aliis.
Congregionales Picentibus sunt ad Meridiem quidem
Sabini, Vilumbri, Umbri cum Apennino Monte: ad
Occidentem Galli Cisalpini cum Isauro fluvio: qua Se-
ptentrio est, Sinus illos pulsat Adriaticus: in Orientali li-
mite statuendo variatur. Plinius Aternum ponit am-
nem & Anconem: Ptol. Matrinum fl. cum Ancone.
Novitii, in quibus princeps, Leander; Truentum signat
Finitorem inter hos & Prætorianos. Ager *Picens* (ut cum
Livio loquar) rerum omnino fertilis: Fructibus tamen
lignariis, quam frumentariis, præstantior. Nobilissim-
um Vinum ad Sirolum Opidum colligitur, quod Plin-
ius *Anconitani Vini* celebrat nomine. Regio majore ex
parte sub ditione summi est pontificis: cujus ea sunt
Ancona, Recanatium, Fanum D. Mariæ Laureti, Camerinum,
Fanum Fortune, Tolentinum, Firmum, Macerata, & alia quæ-
dam Opida: *Eugubium, Caglium, Forum Sempranii, S. Leo,*
Senogallia, Urbinum, aliaque nonnulla sub aliorum sunt
Principatu. Vrbs ejus primaria *Ancona, Ancon* Ptol. Ho-
die nomen retinet, quod impositum Vrbi ab oræ ibi fle-
xu, Cubiti formam efficiente. Opposita Promontorio
Cumero, Mari suoque Portu clauditur a Septentrione:
Portis porro propugnaculis murisque undique muni-
tissima. pontificum præsertim Romanorum industria.
Portum imprimis habet, qui natura arteque validus:
aditu peropportunos: multarum navium capax: ab Tra-
jano Cæsare exstructus. Propugnaculis Vrbs sex super-

bit, quæ omnia suis tormentis benè instructa. Conti-
nua Græcorum, Illyricorum, Pannonum, imo totius Eu-
ropæ mercatura præsignis, viis longissimis sed angustis,
frequens habitatur. Ager suburbicarius, rerum omnium
& Vini est fertilis. Sunt præterea *Firmum*, hodie *Fir-
mo*. *Firmianus* fuit *Cælius Lactantius*. Vrbs vetus est, *Ri-
cinetum, Reccanoro*, vel *Recunati*, vel *Ricanati* Italis hodie;
Emporium est celeberrimum, venientibus eo bis ad
Nundinas, stas anni temporibus, ex tota Europa Asia-
que pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helviæ Ricina* ve-
stigia passim in itinere per agros monstrantur, inter alia
lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Po-
tentia, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *An-
ximum* antiqua & Episcopalis Civitas, vulgo *Osmo, Oxi-
mum* Livio. Summam loci antiquitatem testantur pas-
sim plurima nuper reperta hic Epitaphia & Elogia. *Fa-
brianum*, Latine scribentibus *Faberiana*: Opidum qua-
tuor nobilissimis Italiae Castellis ob ædificiorum splen-
dorem connumerari solitum. Opificum Tabernis fre-
quens: quæ ita distribatæ sunt, ut Vici singuli proprias
habeant uno in loco, Fabri suas, Calceolarii suas, Car-
tarii suas. *Senogallia* Vrbs Episcopalis. *Senam* prius ap-
pellatam fuisse patet ex Polybio & aliis. Deinde *Senog-
allia* cæpit audire. Hodie *Sinigaglia* vel *Sinegallia*: Opi-
dum Cælum habet grave. Parvum ab Occasu *Misa* fl.
adluitur: muro validum lateritio, valde crasso, vallo
item & propugnaculis. Penuria laborat propter Maris
vicinitatem aquarum dulcium, importatis uti coacta.
Fanum opidum Episcopale non magnum, in monte si-
tum, vulgo *Fano*, *Fanum Fortune* Tacito & Ptolemæo,
Fani, quod ibi Fortunæ sumptuosissimum olim dedica-
tum,

GOSTO DI VENETIA

MARCHA
ANCONITANA
cum
SPOLETANO
Ducatu

0 10 20 30 40
Millaria Italica

tum, adhuc magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem Arcus ex marmore, sumtuoso nobilique opere factus, altus cubitos xxx. latus xx. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur Constantino Imperatori Elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla fl. Forum Sempronii, nunc Fossu-brunum, Fossu-bruno Opidum Episcopale, Vestigia ibi antiquitatis quamplurima, præter Aquæductus, Vias Silicatas, Columnas & alia, Marmora multa cernuntur disiecta cum antiquis Inscriptionibus quæ ab aliis collecta. Pisaurum, Vrbs Episcopalis. hodie Pesaro. Emporium Italiæ celebre, mercimoniis dives, amplum, splendidum, pulchris ædificiis ornatum. Vrbinum alto situm Monte & inæquali loco inter eosdem amnes; Vrbs est lautissima, splendideque satis ædificata, bono & fecundo agro. Illustrat eam præcipuè bibliotheca, libris optimis & multis referta. In Piceno ad latus Montis Victoris Lacus invenitur fama nobilitatus: Nursinum dicunt. In eo Cacodæmones innatare Vulgus imperitum dicitur: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. Flumina eam rigant Truentus, Tronto vulgo, Castellanus, Asonus, Letus mortuus, Tenna, Chientus, Flastra, Letus vivus, Asinus, potentia, Muson, Esinus, Misa, Sontinus, Cesanus, Metaurus, Cantianus, Boasus, Argila. Inter Montes vero, præter Furcas, Pescas, Auximus est ab Auximo Vrbe, & Corvus, unde cum Albula & Truento multi fluunt amnes per Marrucinos, Præcutianos, Marfos. Ceterum Apenninus mons hoc loco, ubi huic regioni imminet, editissimis jugis seipsum superat, Episcopatus hic sunt, Asculanensis, Firmianus, Camermentis, Auximanensis, Humanas,

Anconitanus, Esinensis, vel Exinas, Senogaliensis, Fanensis, Pisaurensis, Forosempronensis, Calliensis, Vrbinas, seu S. Leonis, Maceratensis, Rakanatensis.

Spoletinus Ducatus.

Spoletinus Ducatus, vulgo Ducato di Spoleto, ab Vrbe Spoleto nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum Langbardorum. Olim Umbria. Latissimos Umbria fines olim habitos non obscure colligitur ex Strabone, qui Montem illi Apenninum & Hadriaticum Mare pro Limitibus adsignat. Longitudinem a Ravenna Otriculum vel ad Tiberim, per viam flaminiam alii demonstrarunt, quo spatio circiter stadia continentur, vel miliaria cxxvii & semis. Regio nunc altis asperisque quasi horret montibus, nunc collibus vestitur, qui Vini, Olei, ficuum, aliorumque fructuum mirum quam fertiles, nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non frugum abundè ferentes. Vrbes Ducatus Spoletini sunt Engubium ad Apennini radices positum, aditum præstante amœna pulcraque planicie. Sunt qui volunt esse, quod Ingium Silio: Ignivium Cice. Ἰσχυίον Ptol. Opidum pervetus, multis antiquitatem suam testans hodieque vestigiis. frequens hodie: Incolis industria summa lanariam negotiationem tractantibus. Ager Campestris partim, partim Collinus. frumenti undique ferax. Nuceria, lateri item Apennini adhærens: Nuceria Tabulæ Itinerariæ. Nocera vulgo Fulignum, Fuligno, vernaculè, sexaginta supra centum stadiis Perugia distans. Fulginia Silio Italico. Tina dividitur flumine parvo & inglorio.

Lacus.

Montes.

Flumina.

Regio.

Strab.

Soli quæ
litas.

glorio. In Foro Palatia sunt tria : in uno habitant v i i
Viri Fulginate, ad quos primum Civiles deferuntur con-
 troversia, Magistratu fungentes bimestri : in altero Præ-
 tor, qui graviore causas dijudicat, cujus munus sex du-
 rat menses : in tertio Gubernator, cui summa potestas
 Pontificis nomine tribuitur. *Arsifium* ab *Arsi* monte pro-
 ximo dictum, *Æsifium* Ptol. *Æsium* Str. *Ascesi* vulgo & *Sisi*,
 Episcopatus dignitate claret. Patria est *D. Francisci*, qui
 Familiae Minorum conditor, Templo ibi honestatus
 sumtuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons*
Falco opidum amœnis in collibus, Novum quidem, sed
 incolis frequens, quo *B. Clara*, Eremitarum Ordinis vir-
 go, fertur orta. *Spoletum*, a quo *Ducatus Spoletini* nomen
 Umbriae tributum. Vulgo *Spoletto*, *Spoletium*, Str. & Pt. Si-
 tum est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui
 & *Arx* insidet munitissima, ex vetusto quondam Am-
 phitheatro, quod hic erat, facta. Urbs hodie splendida
 est, & omnium rerum adfluit copia. Videre ibidem licet
 præter alia magni ævi ædificia & Antiquitates residuas
 Theatri fundamenta, vetustissimum extra Urbem Con-
 cordia Fanum, Formas ibidem sublimes ac solidas aque-
 ductuum, ex Apennini costis partim excisas, partim ope-
 re lateritio ex ima valle fornicibus in altum subductis.
Cerretum novi nominis Opidum, sed frequens, a quo *Ce-*
retani vocantur Errones, qui nunc per universam Ita-
 liam discurrentes sanctitatis religionisque prætextu va-
 riis artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castella-*

nus, *Ponte Castello*, ab *Ceretanis* conditum. Eo ortus *Ioan-*
nes Pontanus, Vir magni nominis & omni doctrinarum
 genere præstantissimus. *Comissa* novi nominis Opidum,
 montoso situ, frequens admodum. *Interamna* Str. *Inter-*
amnia Antonino, *Interamnium* Itinerariae Tabulae : vulgo
Terni vel *Terani*. Rebus omnibus ad vitam necessariis
 abundat, Incolis frequens. Agro insignis ab fl. est fer-
 tilitas. Vinum notæ optimæ *Vernaccia*. *Tuder* vetusta
 civitas in colle amœno sita, *Ficubus*, *Oleis*, *Vitibus*, aliis-
 que fructiferis arboribus ornato. Lacus habet *Floridum*,
Vclinum, *Cutiliensem*. Montes autem præter *Inginium*, cu-
 jus meminit *Strabo*, *Eugubinum*, *Floridum* & alios, sunt,
 qui *Cornicli* Halic. Latinis forte *Corniculi*, videtur *Zona-*
ras Carnitas vocare. *Crustumeni* montes ibidem, ex quibus
Alia fl. præalto alveo defluit. *Fiscellus* Iugum illud *Apennini*
Plinio dicitur, unde duobus erumpit fontibus *Nae*
 fl. hodie *Monte Fiscello*. Sequitur inde pars *Apennini*,
 quæ *Mons Victor*, ubi *Apenninus* supra Castellum *Ar-*
quatam altissimis cacuminibus effertur, ut adeo se ipsum
 celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia cir-
 cumquaque juga cetera, quamquam editissima, longè
 vincat, ideoque ex re nomen huic *Culmini* datum *Mons*
Victor. Incolæ reliquis Italiae populis sunt bellicosiores.
Arminensis Episcopatus subest *Ravennatenſi* Archiepi-
 scopatui. Episcopatus in Ducatu Spoletino, sunt, *Assi-*
finas, *Fulginas*, *Nucerinus*, *Eugubinus*, *Spoletinus*, *Tudertinus*, *A-*
melienſis, *Narnienſis*, *Interamniensis*.

Locus
Monte

Regio &
unde di-
cta.

Offerre se nunc percurrendum *Latium*: Italiae Regio: quæ nullis non auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab Saturno, qui Patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latii* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, Mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Aliis *Latium* ab Latino nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* dirivatur, quod nulla Italiae Regio latius se inter Montes & Mare adspiciendam præbeat. Hodie *Territorium Romanum* vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latii plerisque statuuntur ad Septentrionem Appenninus Mons & Anio fluvius: ad Ortum Liris: qua Meridies est, Mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud populis, Tuscis, Sabinis, Marfis, Samnitibus, Prægutianis & Campanis, Fertilis & abundans est Regio: præterquam aliquibus in locis, propter Oram: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vitiosum atque gravem. Primi incoluere *Siculi, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Aurunci, Volsci, Osce, Ausones,* & alii. Hæc de Latio universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quæ Orbis quomdam compendium. Ea Prima, in Antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso se cum incredibili hodieque majestate offert. Hæc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: Cæli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quomdam Romæ fuisse scribitur tredecim millium passuum, hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres in*

Soli ferti-
litas.

Vrbes.

Murorum ambitu circiter cccclx: olim 10ccclx; *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt xiv. *Quæ nunc Tiberis & Almo fluvii*: Occurrunt etiam variis locis reliquæ Fontium ex veteribus ductibus. Fora conspiciuntur varia. Colles mœnibus includuntur vii. Ab his Roma *Septicollis* quibusdam, *Septimontium* Varroni, *Septemgemma* Statio. Sunt præterea in Vrbe Templaccc atque amplius. *Crypta subterranea*, quæ quomdam, Imperatoribus in Christianos sævientibus, ipsorum fuerunt latebræ & sepulcra quatuor. *Cœmeteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt, numerantur xxviii. *Xenodochia* publica omnium nationum v, singularum quarundam singula, præter *Academiam* sunt xx. *Seminaria & Collegia omnium nationum* ab Gregorio III P. instituta. *Bibliotheca* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa; altera minus secreta, tertia quæ diebus profectis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis B.M. in Ara cœli: S. M. de populo, S. M. supra Minervam, S. Aug. & alibi. *Horti* pontificis & Cardinalium, *Basilica & Palatia*, per universam Urbem variè dispersa sunt. *Aqueductus, Therma, Arcus Triumphales, Amphitheatra, Theatra, Circi, porticus, Columnæ, Obelisci, Colossi, Pyramides, Naumachia, Septizonia, Equi, Statuæ* in publico, & privatim spectandæ, aliæque plura, quorum numerum descriptionemque accuratorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum veteri Roma, merito dixerit,

*Qui miseranda videt veteris vestigia Roma,
Ille potest merito dicere, Roma fuit.*

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant, qua versus

MARE

LATIVM
nunc
CAMPAGNA DI
ROMA

TYRRHENO

Aduria Italica communia.

Merid 41° 15'

Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, ut & Græcis. Gravioris est Cæli & pestilentis Aeris. Ager Pepones fert copiosè. Ostiis relictis, reliqua Latii Opida præcipua quæ mari ferè adsident, pervagabor. *Neptunium* agro fertilior situm est: Cives Aucupio & Piscationi vacant, hodie pertinet ad *Columnenses*. *Astura* Plinio quidem Flumen cum Insula cognomine: Tabulæ vero Itinerariæ Opidum, quod forte fuit vel ad flumen in Continente, vel in Insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullii Ciceronis, Antonium fugientis cæde: tum Corradini fato Henrici F. Friderici II, Imperat. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, *Taracina* Straboni: *Tarracina* Ptol. *Tarracine* Steph. *Tarracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Opidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque cæmento facti. Ager ejus fecundissimus est & amœnissimus, Vitibus, Aurantiis, Citris, Limonibus, aliisque id genus Arboribus abundans. *Cajeta* *Cajatta* Strab. Hodie *Gajetta*. Vrbs est munita cum primis, Arcem habens invictissimam, cum Turri altissima, Summo in Monte, quem superiorib. annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Aragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Smus* ad Urbem *Cajetanus* audit, apud Strabonem. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissimè ab Antonino Pio resectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea *Latii* loca perlustranti offerunt se *Velitra*, Straboni, *Belitra* Steph. vulgo *Belitre*, vel ut alii scribunt *Belletri*, Opidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate.

Venustissimi situs, jucundissimi prospectus. Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, *Alba* item Græcis. *Longam* cognominant Veteres Scriptores, ab Situ. Hodie *Savello*, si Leandro fides, si aliis, *Gandolffi*, vel *S. Gandolffo*. Conditor ejus *Ascanius* *Æneæ* Filius, xxx post ædificatum Lavinium anno. Hodie planè desolata jacet. Nunc Septentrionaliora Latii per viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur* Ptol. *Tibura* Strab. *tivola* hodie. Vrbs ad Anienem fl. Roma distans CL. Stadiis, Procopio. Cælo est temperatissimo, locoque ob Δ quarum Fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus titulo est nobile. *Maruvium* ad fucinum Lacum, Marforum olim caput, exiguis nunc se prodit, vestigiis: quæ *Marvo* vulgo nominant. *Alba* Latinis, ut & St. *Albam* hanc, quod in penetralibus regionis sita, & permunita undique esset, tradit Strabo Romanos iis, qui custodiendi erant tanquam carcerem assignare, consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, *Præneste* Strab. *Prænestum* Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi Monte ad Venestrim fl. olim longè fuit & amœnissimus: & jucundissimus, ideoque florente Re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo Monti in quo condita, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata*, abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, Viri docti. Plura sunt hujus Nobilissimæ Partis Italiæ Opida, quæ brevitatibus studio omittimus. Sunt & Latio Lacus. *Hostia Lacum* habet Obsequens: *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam

Lacus. & Albam Longam Lacus est *Albanus*, cujus meminit Livius Lib. v. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*: Sunt & Lacus vel Stagnum *Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturna Lacus*, *Regillus*, hodie de *S. Prassode*: *Fucinus* hodie *Lago di Marsos*, *Pontina* vel *Pomprina Palus* etiam in Latio describitur a Plinio, nunc Aufente palude. *Fundanus Lacus*, *Tiburinus*, *Cacubus* & *Simbruina Stagna*. *Flumina Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia fl. quæ cum eo, nominibus amissis, Mare petunt. Reliqua Latii, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nymphaus*, *Vfens*. Montes præter septem Urbis Romæ Colles, de quibus supra, *Albanus* est, scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cacubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab Vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catillus*. *Ceraunios* etiam Montes Latii habet Halicar. *Silyæ* sunt *Silya* sive *Lucus Feronia*, *Lucus Iovi Indigeti sacer*, *Diana Æolica Lucus*, *Silya Nævia*, *Camanarum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albunæ Silva*: *Angitia Nemus*, & *Furina Lucus*. populi hujus regionis ad hæc usque tempora præterquam in civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: Viribus corporis, non minus quam olim præstantes, Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis apud Mercatorem sic habent. *Roma* caput omnium Ecclesiarum dicta, in qua residens Papa sub se habet in-

tra Urbem v Ecclesias patriarchales dictas, quæ sunt Ecclesia *S. Ioannis Lateranensis*, *S. Petri Monasterium*, *S. Pauli* intra muros urbis, *S. Maria Major*, & *Monasterium S. Laurentii*. His Ecclesiis assignati Episcopi v i i i primum dicti Archipresb. Primus & summus Papa, reliqui sub eo, *Ostiensis*, qui Patriarcha Campaniæ; & *Papam* consecrat, huic junctus est qui sequitur *Velletrensis*, sive *Valerensis*, *Portuensis* sive *S. Ruffina* & *Secunda*, *Sabinensis*, *Tusculanensis*, *Prænestinensis*, *Albanensis*. Iisdem Ecclesiis assignati sunt Presbyteri Cardinales xxviii videlicet *Titulo S. Crucis in Ierusalem*, *Tit. SS. Ioannis & Pauli*, *Tit. S. Stephani in Celiomonte*: *Tit. S. Susanna*. *Tit. S. Petri ad Vincula*. *Tit. S. Priscæ*: *Tit. S. Siriaci in Thermis*: *Tit. S. Marcelli*; *Tit. S. Balbinæ*: *Tit. S. Grisogoni*, *SS. Marcellini & Petri*; *S. Anastasie*: *S. Clementis*. *S. Potentianæ*: *S. Martini* in montibus: *S. Praxedis*: *S. Marci*: *S. Laurentii in Lucina*: *S. Mariæ in Transiberina*: *SS. iv Coronatorum*, *S. Sabine*: *SS. Nerei & Archilei*: *S. Sixiti*: *S. Eusebii*: *S. Vitalis*: *Basilicæ xii Apostolorum*: *S. Laurentii in Damasi*: *S. Cecilie*. Iisdem adjuncti Diaconi Cardinales xv i i i. Extra Urbem in Campania maritima Episcopi, *Agnaninus*, *Alatrinensis*, *Fundanus*, *Tiburinus*, *Sagninus*, *Terracinensis*, *Verulanus*, *Feretinus*, *Soranus*, *Aquinus*. Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones iv Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ sub sunt: *Constantinopolitanam*, *Alexandrinam*, *Antiochiensem*, & *Hierosolymitanam*.

Regio
& unda
sita.

Hæc Tabula duæ regiones in Regno Neapolitano peragrandæ succedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris*. Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernaculè hodie vocant Itali. Fines ejus constitui solent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno, ab Occasu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septentrio est, Mare Hadriaticum, qua Meridies Picentini, Campani, Marfi, & quicoli, secundum Apenninum Montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio summa gaudet Cæli salubritate & incredibili Incolarum frequentia, amœna est & commoda versus Mare, sed montibus aspera in Mediterraneis. Præter alia Crocum abundè mittit, nutritque Animalia innumera. Hodie hujus tractus caput *Aquila*. Condidisse eam perhibent Langbardos, Carolum inde Martellum vel ut aliis placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxisse, muniisseque, Colonis Civium jure, & civitati *Aquila* nomine adsignato ab signo Cæsareo, vel potius ab fausto *Aquila* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut civitatum reliquarum principatum in hac regione facile nunc obtineat. Sunt præterea *Guastam*, *Amontum* vernaculè *Guasto di Amone*, Plinio Melæque *Histonum*, *Istonium* Pt. sine aspiratione. *Lancianum* celebre Emporium, quo quotannis mensibus Majo & Augusto Italiæ, Inlurici, Siciliæ, Græciæ, Asiæ & reliquarum mundi partium Negotiatores ad frequentissimum conveniunt Mercatum. Σελμωνίον *Sulmo* Pt. & Σελμωνίον Str. Hodie *Sulmona* est teste Leandro, aliquibus malè *Sermona* dicitur. Vrbs est pulchritudine loci, frequentia populi, aquarum abundantia, imprimis nobilis. Ovidii Patria. *Chieti*, vel *Civita Cheto* vulgo, Vrbs Archiepiscopalis. *Asculum* antiquissima

Soli fer-
sitas.

Civitas, *Asculum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni* *Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte Mons sublimis in quo sita est *Arx*, ab altera Truentus ripis præaltis munit. *Beneventum* auspiciatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpè patitur. *Beneventi* vulgo. Situ urbs est admodum oportuno, & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* vicina est *Liri* *Amni*, populo haud infrequens, tituloque Ducatus ornata. *Aquinum* Pt. nobilitavit hanc patriam suam *Thomas* magnus Philosophus *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa penè jacet, vestigia præferens pristinae amplitudinis: Comitatus habens titulum. Reliqua describere Opida chartæ angustia prohibeot. Flumina hic *Phinternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur, *Fortore* vulgo. Ejus in *Tiferno* monte fons est, haud procul a *Boviano*. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta *Lesinensem* Lacum. *Trintus* quod *Portuosum* notat Plin. *Afinella*, *Sentus*, *Sangrus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rafenus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus* & alia. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adcensu difficillimus, rupibus asperimus. Cacumen perpetua nive tegitur, multa herbida habet prata, plurimos effundit Fluvios, *Silvis* superbit immensis, *Ferarum* copia scatentibus, præcipuè *Vrsorum*, *Rupibus* etiam abruptis horret plurimis. Sunt & *Iuga Apennini*, quæ *Montes Tremuli* vocantur.

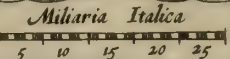
Flumina.

Montes.

Terra

ABRUZZO
et Terra di
LAVORO

Regio.

Situs.

Soli qua-
lisar.Imperii
majoris.

Urbes.

Terra Laboris, Terra di Lavoro, Regio hæc audit hodie. Ea dicta olim Campania. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occasum Liris, Latium ad alteram relinquens oram, ad Septentrionem, Samnitium Montes; qua Ortus est, Silarus fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque Agri Samnitium quos dixi, qua Meridies, Mare Tyrrhenum sive Inferum. Verè Campus est Campania in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo Sinu quidquid uspiam est Deliciarum, Amœnitatum, Gaudiorum & Oblectationum. Paradisus verè Italiæ. Tam incredibile ibi rerum est fertilitas. Principatum habuerunt olim in hac regione varii populi, de quibus Strabo lib. v. Et Plin. lib. III. cap. v. *Opici*, cognomine *Aufones*, *Osci*, *Cumani*, *Tusci*, *Samnites*, qui postremum a Pop. Rom. debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Urbium. Caput Campaniæ Regni que Neapolitani Metropolis *Neapolis* in Numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnificè: Muris firmissimis: Propugnaculis, Turribus, Castellisque, præsertim jussu Caroli V. cujus jam nunc paret Nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet LXXX pedes profundas, Portas octo, Fora ampla. Fontes publici, ex quibus aqua limpidiissima nunc Lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas profilit, sunt innumeri: Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ Lunæ incurvans. Circuitus olim III, nunc, prola-

to pomerio, v milliarium. Aere gaudet permolli & placido, hiemem vix sentit. Ædes hæc Vrbs cum Divorum tum hominum habet ornatissimas, arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico I Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot, in queis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, vicinique colles amœnissimi sunt & jucundissimi, Frumenti, Vini, variorum Fructuum, Herbarum, Florum, rerumque omnium, ad Hominum a nimaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac Vrbe brevitatè studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Verus* & *Nova*, *Vetus* nulli non Latinorum scriptorum nota Splendor ejus, amplitudo & magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinæ, juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiqua* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicerè jam nunc est ad sitam sinistræ Vulturni ripæ, duodecimo ab Mari lapide, in planicie, satis magnificam, commodè habitatam, sed infrequentius: stratam silicibus, plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adit eam ab Ortu & Septentrione Vulturinus, indeq; in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Theano* vernaculè dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* opidum Episcopatus dignitate superbiens: *Cales* Virg. *Cuma* St. & Pt. aliisq; Græcis. Nunc hic omnia ferè conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur.

Sunt

Sunt etiam *Aversa*, *Caserta*, *Nola*, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium Opida. Inter Lacus paludesque Campaniæ, loci principis sunt *Lucrinus* & *Avernus*.
Lacus.
Flumina. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Popeja* & *Statina Paludes*. Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibernum*, *Cosam*, *Alabrum*, *Trerum*, & alios. Sinistra vero *Casinum*, *Melfam*, & *Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic amnes torrentesque multos colligit: inter ceteros, dextra quidem *Cusanum*, *Correclum*: Sinistra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Isclerum*, & alios. *Glanis* item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*. Montes huc pertinent *Gaurus*,
Montes. *Mafsicus*, *Falernus*, alii, ut *Vesuvius*, *Pausilypus*, *Misenus*, *Culma*, *Mons Christi*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Astrunus*, & *Trifolius*. In Regno autem Neapolitano hi sunt principatus & Dominia. Principatus x, *Ascoli*, *Bisignano*, *Evoli*, *Melfi*, *Melfetta*, *Monchercole*, *Squilaci*, *Sligliano*, *Sulmona*. *Venosa*. Ducatus xxiii *Andri*, *Amalphi*, *Ariano*, *Asu*, *Bojano*, *Castrovillari*, *Gravina*, *Martina*, *Montalto*, *Monteliano*, *Nardo*, *Nocera*, *Popoli*, *Rocca di Mondragone*, *S. Petro in Galatina*, *Seminara*, *Sessa*, *Somma*, *Sora*, *Tagliacozzo*, *Termoli*, *Terra nova*, *Trajetto*. Marchionatus xxx. Co de Statu lvi: Domini xv: Barones titulati ccciii. Archiepiscopatus & Suffraganei in hac tabula ex provinciali Romano sunt. In Aprucina & Mar-

ficana Provincia Episcopatus hi, *Aquilensis*, *Forcanensis*, *Marficanus*, *Valvensis* seu *Sulmonensis*: *Theatinus*, *Adriensis*, *Pennensis*, *Aprutinus* seu *Teranus*. Archiepiscopus Beneventanus: hujus Suffraganei *Telesinensis*, *Agatha*, *Alphiensis* vel *Alepharenensis*. *Mons Marani*, *Mariano* opinor, *Avellinensis*, *Vicanensis*, *Arianensis*, *Bojanensis* vel *Rojanensis*, *Asculanensis*, *Nucerinus*, *Tertibuiensis*, *Traconensis*, *Vulturnanensis*, *Alarinensis*, *Ferentinensis*, vel *Florentinensis*, *Civitanensis*, *Termelensis*, *Lefinensis*, *Frequentinensis*, *Triventinensis*, *Biminenensis*, forte *Bomia*, *Vadiensis* vel *Gadiensis*, *Mufanensis*, *S. Maria*. Archiep. Neapolitanus, cui subsunt *Aversanus* exemptus, *Nolanus*, *Puteolanus*, *Cumanensis*, *Acerranus*, *Iscalanus*. Archiep. Capuanus, cui parent *Theanensis*, *Calvensis*, *Calmenensis*, *Suessanus*, *Venafranus*, *Aquitanensis* vel *Aquinatensis*, *Iserniensis*, *Casertanensis*, *Cajaciensis* exemptus. Arch. Amalfitanus, ei subsunt *Capricanensis*, *Scalensis* vel *Camensis*, *Minorensis*, *Sitaranensis*. Archiep. Salernitanus, Caput *Aquensis*, *Palicastroensis*, *Nusautanensis* vel *Nuscanensis*, *Sarnensis*, *Acervensis* vel *Acernensis*, *Marcicensis*, *Ravellensis* exemptus. Archiep. Surrentinus, cui subsunt *Lobrensis*, *Serpensis*, *Aquensis* vel *Equensis*, alias *Vicensis* vel *Vicanus*, *Castellimaris* vel *Stabiensis*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

XXX

SEQUITUR

Regio &
unde di-
cta.

SEQUITUR nunc altera Regni Neapolitani pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana*, ab latissimis campis & majore, quam in *Paucetia* agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente *Apulia Peucetia*, in *Apulide* Aufido: à Meridie *Apenninus*, cum *Hirpenis* & *Samnitibus*: ab Occidente *Frentani*, *Caraceni*que, nunc *Aprutii*, cum *Phiterno*: à Septentrione *Hadriaticum* vel *Ionium Mare*. Agri hic fertiles supra modum, Tritici aliorumque Frumenti generum. Urbes hic sunt & *Opida*, *Manfredonia*, urbs lauta populoque frequens, in Rupe Sinus marini, quem *Gargani Montis flexus* efficit, sita, Inviçtâ ad littus habet Arcem. *Luceria* Opidum Episcopale: *Nuceria* Ptol. & Suet. Rudera, quæ hodieq; passim eo loco, priscâ doceant Urbis amplitudinem. *Troja* Civitas opulentissima, fecundi agri: Comitatus titulo clara. *Asculum* Urbs, titulo Ducatus inclÿta: *Asculum Appiano Alexandrino*, *Asculo* vulgo, cognomine *Sattriano*. Sunt & *Salpe*, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Agyrippa*: & Urbes duæ, que in proverbii ludicrum abiire *Apina* & *Trica*, &c. Flumina sunt *Aufidus*, hodie *l'Osanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*.

Flumina

Terra di
Barri &
unde di-
cta.

Sic se habet *Apulia Daunia*: sequitur explicanda jam nunc quæ cognominari solet *Peucetia*: nunc vernacula Italarum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri* ab Urbe *Barri* primaria.

Regio hæc stupenda agrorum ubertate, admirandaque nobilissimorum Fructuum copia cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, loca quædam, quæ pluvii, aquisque laborant. Civitas primaria est *Barium*, *Barion* Plin. ante *Iapyx* addenti, *Barri* vulgo. Urbs antiqua, ea pulcritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat Principatum, eique nomen ab se *Terra Bariana* largiatur. Sunt præterea *Monopolis* Urbs nova Marchionatus titulo celebris, non quidem magna sed pulchra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager Olei feracissimus, *Polinianum*, *Polignano* Civitas Episcopalis, edita licet præruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificiis, sed Colonis agrestibus. Condidit Arcem ibi superioribus annis Marchio *Polinianus* ad Oræ tutelam. *Juvenatium*, *Giuvenazzo*, Urbs Episcopalis: Agro fertili. *Marsette*, vel ut alii scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, Principatus hodie titulo floret. *Vigilia* vulgo *Bisegli* ad littus præcellis in rupibus Opidum Episcopale. *Tranum* Civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificiis est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvæ *Olearum* & *Amygdalorum* ab hujus *Opidi* agro *Tarentum* usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgo. Inter quatuor Italiæ Castella numeratur, *Ostunum* populo frequens, parvo in colle situm. *Cilium*, *Cilio*, *Cilia* Ptol. *Venusia*, *Venusium*,

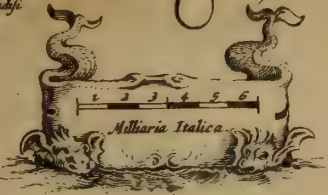
Soli fer-
tilitas.

Urbes.

PUGLIA PIANA

PUGLIA PIANA
Terra di Bari
Otranto etc.

nusium Horatio, cujus patria: *Venosa* hodie Sunt item *Canusium*, *Acherontia*, *Biletum* & alia Opida.

Terra
d'Otranto.
Nomina
Sunt.

Post *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia* *Massapiaque*, item *Calabria*. Nunc Italis ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hæc Regio ab Meridie *Tarentum* & *Mare usque Promontorium Salentinum*, ab Oriente idem Promontorium cum *Mari Ionio*: quod etiam & *Hadriatico*, qua *Septentrio* est, adluitur ab *Hydrunte Brundisium usque*: qua *Occidentem* respicit *Apulia* illi adjacet *Pencetia*, cum *Magnæ Græciæ* portione. Tota hæc Regio saluberrimo gaudet aere, cæloque sudo & sincero, præterquam in ora, quæ ab *Lacu Hydruntino Brundisium usque*: ubi plerisque in locis juxta mare sunt *Paludes*. Regio fertilis & opima; *Caput Regionis*, cui nomen a se præbuit *Hydruntum*, Ἰδρυῶς *Strab. Ptol. & aliis*, *Hydrus Melæ* Hodie *Otrante*. *Vrbs* est vetustissima, cælo potitur clementissimo. Præter *Portum* satis capacem, *Aquilone* flante non sitis tutum, *Arcem* habet in *Saxo*, quo mari imminet, tutissimam: opus *Alfonsi II*. *Ager* illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt: *Gallipolis*, hodie *Callipolis*: Aliis *Callipoli* tamquam *Vrbs pulchra*. Munitissimum habet natura situm: *Scopulo* enim insidet seu *Insulæ* modicæ, quæ mari undique cingitur. *Continenti* ponte adhærens, *faxis fulto* ingentibus. *Castrum* *Civitas* *Mercatoribus* frequens *Olei* coemendi. *Brundisium* & *Brun. disium*, *Breundesium* *Ptol. Brentesium* *Stph. Barnedis* *Benjamino*, *brindisi* hodie. *Aerem* habet clementissimum. *Portus* olim illi incultus ex quo *Romanis* tutissimus quondam fuit in *Græciam* transitus. Nunc repletus est: adeo ut vix *triremibus* per eum currere liceat. *Arx* urbi munitissima. *Oria* civitas in *Colle Tarentum* spectans. Spectat eam *Arx* in *Colle va-*

Cali
tempo-
ries.
Soli fer-
tilitas.
Vrbes.

lida *Aletium* *Ptol. hodie Leze & Lecce* vulgo. *Salentinorum* hodie *primaria Concilio* totius *Apuliæ* *Regio*, *Foroque* perpetuo: *Procerum* totius hujus tractus *Domicilium*, multorumque *Nobilium* *Sedes*. *Uxentium* hodie *Vseno*, *Vgenti*, *Ogento*, variante scriptura: nunc perexigua est.

Calabria, ab *Calabris*, quos *Magnæ Græciæ* partem *Salentinis* adhærentem ad *Ionium Æquor* circa *Iapygium* *Promontorium* tenuisse, ex *Ptolemæo* est manifestum, nomē habet. *Regio* *Italiæ* in extremis ejus finibus in *star* linguæ porrecta inter utrumque fretum inferū superumque interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda quidquid *Vitæ* ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: *Triticum*, *Hordeum* aliaque *Frumenti* genera: *Vinum* variū, *Oleum*, *Saccarum*, *Manna*, *Mel*, *Ceram*, *Sal nativum* *Factitium*que, *Ficus*, *Poma Medica*, & *Citria*, *Limones* aliosque *fructus* nobilissimos: item *Aurum*, *Argentum*, *Lanam*, *Gossypium*, *Crocum*, *Sericum*, *Linum*, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ *Brutiorum* olim *Sedes*, hodie propriè *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magna Græciæ*. *Inferioris* fines ab *Occasu Laus*, itemque *Lucani*: a *Meridie* *Mare Tyrthenum* & *Siculum*: qua *Oriens* est, parte *Maris Hadriatici*: qua *Septentrio*, *Magna Græciæ* & *Anne Crathi* clauditur. *Caput* & *Metropolis* ejus ut olim, ita & hodie *Consentia*, *Strab. Ptol. Græcisque* ceteris: *Consenza* hodie. *Sita* circa declivitatem pene *Apennini*, colles amplectens septem, quibus maxima *Vrbis* ædificiorum pars imposita. *Civitates* reliquæ: *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Santa Euphemia*, *Fanum Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villare*, *Alcomonti*, *Turrannum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim

Calabria
& unde
dicta.
Sicut
Soli fer-
tilitas.

Magna

Magna Græcia fines, ad Solis exortum Æquor Adriaticum: ad Meridiem Flumen Alex & Brutii : qua Occasus est Crathis Amnis cum Apennino & Lucanis : qua Septentrio Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetiis. Hic antiquissima nobilissimaque Vrbs est *Tarentum*, *Tarantum* Appiano Alexandrino : *Taras* Strab. & Ptol. *Taranto* hodie, Calabriae quondam & Apulię, totiusque Lucaniae Caput, L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa Vrbe dicitur *Tarentinus*.

Superest in hac Tabula *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta: unde incertum. Fines hodie ab Occidente Silarus Amnis Campaniæ Limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum : ab Oriente, Laus cum Brutiis Magnæque Græciæ: ab Septentrione Peucetii in Apulis, cum Hirpinorum portione. Montolam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, Incolis est frequentior: quamquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque Nemorum Saltus Latrociniis infesta. Opida hic ad Mare *Pastum*, *Pasti* meminit Virg. lib. IIII Georg. Biferique *Rosaria Pasti*. Ad quem locum Servius *Pastum* Calabriae facit Civitatem, ubi bis quotannis Rosæ generantur. *Acropolis* Opidum ab Silario ostio M. XII: Aere gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraq;, iptum indicat nomen. *Pisciotta*, *Buxentum*

Plin. Melæ. & Ptol. *Palicostrum* nobilis Vrbs, Ducatus titulo insignis. In Mediterraneis *Padula* Opidum, Marchionatus inclytum dignitate. *Capacia* Vrbs, olim frequentans admodum & opulenta. Reliqua omitto. Porro in altera Regni Neapolitani parte Archiep. sunt: Arch. *Regiensis*: huic subsunt *Lucrensis*, *Cotromiensis*, *Cassanensis*, *Cathacensis*, *Neocastrens*, *Giracensis*, *Tropetensis*, *Vibonensis*, *Squillacensis*. Arch. *Consentinus*, sub quo est *Maturanensis* Arch. *Rossanensis* non habet suffraganeos, *Bisignanensis* est exemptus. Arch. *S. Severina*, sub quo sunt *Ebriacensis*, *Strangulensis*, *Geneocastrens*, *Gerentinensis*, *S. Leonis*. Arch. *Larcatinus* sub quo *Mutulensis*, *Castellanensis*. Arch. *Brundisinus* cui subest *Astrinensis*, Arch. *Hidrontinus*, cui *Castrens*, *Gallipolitanus*, *Liciensis*, *Vgentinensis*, *Lucensis*, *Nertonensis* exemptus est. Arch. *Baren* cui subsunt *Berontinensis*, *Calphajanus*, *Juvenacensis*, *Rubentinensis*, *Salpens*, *Cauriens*, *Baterensis*, *Conversanus*, *Minervien*, *Polignircensis*, *Cathericensis*, *Lavellinensis*. Arch. *Tranensis*, cui subsunt *Vigiliensis*, *Andrens*, *Penensis*. Arch. *Sipontinus*, cui subsunt *Vescanensis* exemptus; *Trojanensis* exemptus: *Melphiensis*, *Monopolitanensis* & *Rapolensis* exempti. Arch. *Cannosan* sub quo *Auranensis*, *Sarranensis*, *Montisviridis*, *Laquedonen*, *S. Angeli de Lombardis*, *Biscianensis*. Arch. *Acheronti*, cui subsunt *Potentiensis*, *Tricariensis*, *Venusiensis*, *Gravien*, *Angolensis*.

X x x iij

CORSICA

Lucania
Basilicata
unde dicitur
Situs.
Soli quarum
Vrbes &
Opida.

Regio
ante di-
ctā.

Sirius.

Soli fer-
tilitas.

CORSICA a *Corso* ejus terræ Domino dicta: alii a qualitate cacuminis Montis alicujus dictam volunt. Græci hanc *Κύρρον* appellavere, a *Cyrno* Herculis Filio: *Theraphne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus. Ab Occidente & Septentrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum: a Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non excedit: licet Strabo mill. clx, Plinius cl. ponat: Latitudinem hic lx mil. facit: ille lxx, quod verum esse ex dimensione per circumum constat. Ambitus secundum Plinium mill. cccxx: secundum alios cccv & cccix: secundum Maginum cccxxv, quod se per dimensionem exactam reperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit. Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque Frumenti neque Leguminum adeo fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana, habetque ibi fecundum solum & producit nobiles ac dulces Fructus. Vina Insulæ, præstantissima, primæque nobilitatis, & a Romanis semper expetita, *Corfica* a loco dicuntur. Mellis & Resinæ hic magna ubertas: Olei item & Ficum. Cæterum Mella Corficana amara esse notavit Servius in iv Georg. Fitque id ob Taxi copiam, è qua Apes Mella legunt. Venenata etiam credit Ovidius. Solus hic Ager lapidem gignit *Catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra Magos adhibuit. Rhennius de Corfica: *Hanc solum perhibent Catochitem gignere Terram: Corporibus lapis hic seu glutine tactus adheret.* Similia tradunt Plinius lib. xxxvii cap. x: & Solinus cap. ix: sed Plinius de rei fide ambigit. Alumen quoque hic reperitur: & Ferri fodinæ

sunt apud fl. *Bivincum* in comitatu *Nebienfi*. Sunt & Sardinia vulgo dictæ *della Roja*, non longè a Portu S. Florentii: & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetuis nivibus scæntes, sub quibus ajunt Crystallum copiosè latere. Nascitur etiam in ea magna copia Buxus teste Plinio & Diodoro, nec non Taxus arbor venenata. Animalia producit varia; Equos inprimis feroces, & Canes venaticos spectatæ magnitudinis, *Musmo* quoque animal, Plinio auctore hic est, arietis genus, *Mofoli* hodie vocant: Animal præterquam in hac Insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet corium & pilos instar Cervi, & cornua instar Arietis, non longa sed retro circû aures reflexa præcipuè duritie, ut si altitudine pedum præcipitetur inter saxa, ac capiti incumbat, non lædatur; magnitudinem retinet Cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnesque habens gustu sapidas. Ovibus insuper & Bobus referta est. Insula omnis jam olim malignè culta, primum a *Phocensibus*, tum a *Liguribus*, post etiam a *Romanis* qui duas Colonias eo deduxerunt, *Marianam* & *Aleriam* quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere: proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem captû Romam abduxerunt. exiguo fructu quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen Dominos semper emptionis pœniteret, *Romanis* successere *Saraceni*: his *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie vero iterum ad *Genuenses* jus rediit. Nunc in duas partes eam distinguunt: Plagam quæ Orientem solem respicit, Latus interius: partem huic obversam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italix propior est, *Cismontana*, & quæ versus Sardiniam excurrit *Ultramontana* dicitur. Urbes Plinius xxxiii fuisse in ea testatur, quod etiam

Animalium
varietas.Imperio
Majoris.

etiam ex eo notavit Martianus Capella: Ex Strabone tamen non tam Civitates quam Castella fuisse videntur. Hodie Opidum est *Bastia* in quo Summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbiun* Civitas cum Comitatu. Eam Pto. *Cersunum* videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone*, *Tavignano*, *Sagona*, *Bavono*, *Tegiamo* & nonnullis aliis. Silvis, Nemoribusque, quæ Resinam exhibent, Montes hinc inde vestiuntur. Montes vero præcipui sunt *Illia Orba* dicti: item *Cheparteno Mons*, *Mons Tenda*, *Mons Gualango*, *Mons Russus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam Corallium legitur. Portus habet binos hæc Insula satis amplios, maximarum navium capaces, in Sinu qui vocatur *S. Florentii*. Est & *S. Bonifacii Portus*, *Ptol. Portus Syracusanus* dictus. Hodierni Corsicæ Incolæ etiamnum, uti olim habentur homines pauperrimi, furtis & latrociniiis dediti: ac a literis prorsus alieni. Episcopi in Corsica Archiepiscopi Pisani Suffraganei, *Aiacensis*, *Alariensis*, *Sagonensis*, *Civitatensis*. Et Episcopus Archiepiscopo Ianuensi subiectus *Nubiensis* vel *Nebiensis*.

Flumina

Montes.

Portus.

Vulgi
mores.

Sardinia.

SARDINIA a *Sardo* Herculis Filio nomen habet. *Timæus* *Sandaliotin* appellavit ab effigie soleæ: *Mirtilus* & *Chrylippus* *Ichausam* a similitudine vestigii. Eodem respexit *Manilius* cum inquit, *Sardiniam in Libyco sonant vestigia planta. Sardegna* hodie audit.

Regio
unita
dicta.

Situs.

Eam ab Ortu Solis Mare Tyrrhenum, a Meridie Africanum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; a Septentrione Mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ inclemens est: propterea Q. F. monet M. Cicero ut valetudinem curet, memor quod quum optimè valet, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigelliū quendam Sardoum hominem esse ait patria sua pestilentiorum. Abundat tota Insula Frugibus, Tritico, Vino, Argenti fodinis, Pecore, Armento, & cunctis ad vitæ ulum necessariis. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agiles. Venationem habet uberem: multique Rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio Apris, Cervis, Damis, & alio quodam animali quod *Mulsionem* vocant, quod modo in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia Lupum, aut aliud hujusmodi nocens animal. caret etiam Serpentibus. *Silius*: *Serpentum tellus pura, ac viduas a veneno, Sed tristis caelo, ac multa vitata pulude*. Sed quod aliis terris Serpens est, id *Solsigunda* Sardois agris: Animal perexiguum, simileque Araneis forma. *Lucanus* *Salpiga* vocat, *Plin.* *Solifugam*, quod diem fugiat. In Metallis argentariis plurima est: est enim solum istud Argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam super sedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba *Sardonias* quam *Pausanias* in *Phocæicis* *Selino*, hoc est *Apio* similem esse dicit: *Latini* *Ranunculum* & *Strumeam* vocant. Hæc si edulio fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. *Strabo* ex ea scribit *Hilpanos* venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat: inde proverbium

Cali
qualitas.Soli fer-
tilitas.
Anima-
lium va-
rietat.

proverbium natum, *Sardonius risus*. Vrbs Sardoia primaria est *Calaris*, vulgo *Cagler*. Sita est in Monte juxta mare, Africam respiciens, Portumque habet amplissimum. Vrbs multis ornata est privilegiis. Consules creat, qui potestatem habent fontes puniendi citra auctoritatem Regis: præterea novas leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac Vrbe B. *Augustini reliquæ* tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translata sunt. In ea *Sardinia Prorex* ferè semper moratur, una cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt Civitates, *Oristagnum* Civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans a Mari. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim *Turrita* fuit Romanorum Colonia. *Sassaris* civitas solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisq; frugibus abundans. Parû tamen munita est. *Algher* civitas nova, exigua, populo tamen frequês & munitissima, domibus & ædificiis pulcris ornata: cujus incolæ ferè omnes *Taraconenses*. Habet Sardinia & alias civitates, & Opida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, sed non profunda, quæ ætatis tempore vado transiri possunt. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem ferè Regis tenet

auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest secundum antiquas constitutiones. Habet a Rege adsignatum *Adsefforem* Juris V. Doctorem quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturque ejus Tribunal, *Regia audientia*. Olim hunc Magistratum juxta privilegium Regni nullus poterat gerere nisi per triennium: deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo Munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad Mores & Genium Sardonum quod attinet: corpore sunt robusti & laboribus adfueti, præter paucos luxui deditos. Litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi pecuariam exercent rem, agresti cibo & aqua contenti. Qui in Opidis & Villis habitât, pacificè inter se vivunt. Advenas amant & humaniter tractant. Vivunt in diem & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est nullum habent Artificem in tam ampla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Apud Mercatorem hi leguntur Episcopi: Archiep. *Calaritanensis*, cui hi subsunt, *Sulcitanus* vel *Sulciensis*, *Doliensis*, *Suellensis*. Archiep. *Turitanus*, cui subsunt hi *Sorrensis*, *Plonatusis*, *Ampuriensis*, *Gifacensis*, vel *Girardensis*, *Castrensensis*, *Othanicensis* vel *Othricensis*, *Bosanensis*, *Bossa*, forte Archiep. *Alborensis* cui subsunt *Vsellensis*, *S. Iusta*, *Terra alba*, *Civitanensis* & *Gastellinensis* exempti.

Senatus
res.Vulgi
Mores.

Villæ.

Vestitus.

Flumina.

Ratis
bernandi

Regio.
Nomina
& unde
dicitur.

Sicilia ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminent, Thucydidi *Sicania* a *Suano*, qui, ut, Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poëtis, ob tria promontoria. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim promontoriis in diversa procurrens. Græcæ literæ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorius*, *Pachynus*, & *Lilybæum*. *Sicilia* Græcis. Ceterum ut quidam arbitrantur,

--- *Trinacria quomdam*

Mutavere, situm: rupit confinia Nereus:

Italie pars una fuit, sed pontus & æstus

Victor, & abscissos interluit aequore montis.

Situs.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum quod illic *Siculum* latus ab Italia divulsus. A Septentrione Mari Tyrreno seu Infero pulsatur; ab Ortu Hadriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardo. Thucydides lib. vi. scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere. Tantaque cum sit, tamen tantum xx Stadiorum intervallo dirimi a terra continenti. Insula porro hæc salubritate Cæli, Soli fertilitate, Frugum omnium copia rebusque aliis, quibus indiget Mortalium usus, maximè præstat. Subjacet enim quarto Climati, quod Cæli clementia sex aliis antecellit Quo fit, ut quidquid Sicilia gignit, siue Soli, siue Hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit iis quæ optima judicantur. Marcus Cato eâ Cellam Penuariam Reip. Nutricemque plebis Romanæ appellavit: *Horreum* pop. Romani Strabo, In Agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam Veteres finxerunt, loco quem dixe-

Calitem-
peries.

Soli fer-
tilitas.

runt *Umbilicum Siciliæ*, tantus est Frumenti ubertas, ut ex uno Tritici Modio centum colligantur; quem Agrum idcirco vocant *Campe dallo cento Salme*. Huic tamen non cedit Ager *Leontinus*, de quo videndi, Cicero III Verriana. Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis Vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim Vinum (quod Multi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mussum* vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* Vinum illud esse quod *Muscacellum*, exactæ dulcedinis vocant. Uvas namque, quarum apes sunt avidæ, a quibus & *Apiana* dicebantur eas & *Muscæ* quoque, ut inquit Columella, insectantur, a quibus *Muscacella* vulgo nunc dicuntur, ex quibus Vinum dulcissimum, & eximie suavitatis exprimitur, quod *Muscacellum* dicitur: licet plerique a Musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum, existiment. Hac ætate Vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod palato æquè arrideant, tum quod ætatem optimè ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit, Saccarum, Crocum, Mel, Sal, omnis ferme generis Fructus nobilissimos, & Sericum præstantissimum. Est præter hæc Sicilia Metallis etiam dives: Aurum namque habet, Argentum ac Ferrum, & Alumen, Lapides quoque preciosos gignit, Smaragdum, Achatem, Beryllum, porphyritem, Iaspidem. Boum, Pecorum, ceterorumque Animalium Armentis Gregibusque densissimis præstat. Daurum etiam Aprorumque Venatione, ac Perdicum ac Ataginum

Animalium
varietas.

SICILIA Regnum

MARE TYRRENO

MARE AFRICO

48

49

Septentrio 50

51

52

38

38

Occidens 37

Oriens 37

36

36

Meridies 50

51

52

Imperii
majorii.

Ataginum (quas *Francolinus* vulgo appellant) Aucupio insignis est. Falcones facti & peregrini, volatilium hostes, aliunde advolantes, his etiam capiuntur. Regionem hanc primi tenuere *Lestrygones* immanes, tum *Sicani* Hispanorum Coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Græci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium Constantinopolitanis paruit per annos pæne cc. Sub *Iustiniano* autem Imperatore Insulam *Gothi* invasere, qui ipsi post annos xvii a *Belisario* expulsi sūt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub *Michaele Balbo*, qui cccc annos ea potiti sunt. Hi *Normanni* cessere: Successere *Langbardi*, *Suevi*, *Germani*: sed his a *Clemente* iv, exactis, *Galli* rerum potiti per annos xvi ad vespertas usque Siculas, quæ incidere in annum cccccxxxii. Ex eo paruit *Aragonensibus*, usque ad *Ferdinandum* Regem, quo extincto *Hispaniarum* Reges *Aragonæ* & *Siciliæ* imperium possedere. *Plinius* in hac Vrbes lxxii: numeravit. Hodie sunt civitates & Opida clxxiii, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptol. & aliis, *Palermum*, *Palermo* hodie. Vrbs est vetustissima, *Phoenicum* Colonia, uti ostendunt *Epitaphia* aliqua litteris *Chaldaicis* conscripta. Existimatur temporibus *Abrahami* exstructa. Sita est loco amæno & fertilissimo. Ad Septentrionem spectat, *Pelago*que adluit *Tyrreno*, *Muris* septa altissimis, quod opus est *Friderici* Regis: Secundum mare arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ civitatis *Portæ*, & veteres *Muri* multis cum *Tutribus* lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est *Panormi* D. *Petro* Sacrum, a *Rogero* *Siciliæ* Rege conditum, quod

Vrbes

sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, ceteris, quæ in Italia nunc usquam existant, seu veteribus, seu novis merito præferri constat, quo nomine ab omnibus, qui *Panormum* aut inhabitant, aut invitant, non imperitis modo, sed ingenio etiam doctrinaque præstantibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius Urbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figuris que inciso ac perpolito lapide a *Gualtherio* hujus nominis i Archiepiscopo, anno cxc clxxxv fundata; ubi Regum Reginarumque *Siciliæ* ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & *Gymnasium* publicum & *Xenodochium*. Longum foret reliqua hujus Urbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ civitates sunt, *Syracuse*, urbs quondam maxima, quam ita Orator describit Actio: iv in Verrem. Urbem *Syracusas* maximam esse *Græcarum Urbium* pulcherrimamque omnium, sæpe audistis. Est, *Iudices*, ita ut dicitur: Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad aspectum, & Portus habet propè in adificatione adpectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars Opidi quæ appellatur *Insula*, mari disjuncta angusto, ponte rursus adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi *Insula*: quæ duobus portibus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est: in qua est domus, quæ regis *Hieronis* fuit, quæ *Prætores* uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longè ceteris antecellunt, *Diana* una, & altera quæ fuit ante istius (*Verris*) adventum ornatisima, *Minerva*. In hac *Insula* extrema est Fons aquæ dulcis, cui nomen *Arethusa*

Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole Lapidum a mari distinctus esset. Altera autem est Urbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua Forum maximum, pulcherrima Porticus, ornatisimum Prytaneum, amplissima curia, templumque egregium Iovis Olympii, ceteraque urbis partes una lata via perpetua multisque transversis divisa, privatis aedificiis continentur. Tertia est Urbs, qua quod in ea parte Fortuna Fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & Gymnasium amplissimum est, & complures aedes sacrae, coliturque ea pars, & habitatur frequentissimè. Quarta autem est urbs, qua quia postrema aedificata est, Neapolis nominatur, ad quam Theatrum est maximum, praeterea duo templa egregia, Cereris unum, alterum Liberi, Signumque Apollinis, qui Tennites vocatur pulcherrimum & maximum. Hodie tam amplae urbis decora omnia periere: ruinae exstant & Opidi partes. Messana urbs freto incumbens, cujus Incolae primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. Catina, quae etiam Catana, Patria Charondæ Legiflatoris, Gymnasio hodie celebris. Taurominium urbs a Zancleis condita, hodie Taormina. Leontium patria Gorgiae Sophistæ. Agrigentum per vetusta civitas, quam olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Sunt etiam Augusta antea Megara: Castrogianum olim Ennea: Drepanum, Monreale, Hera-

cles, & aliae urbes complures. Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in Lacubus Mugilum, Alosarum, Anguillarum, Tincarum & Troctarum non spernenda captura. In Mari vero Thynnorum non modo ad Pachynum sed ad Panormum etiam & Drepanum; ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Capiuntur & in Freto Messonensi Xiphii. Siculum Mare omni denique Piscium genere benignissimum est, & Mullorum copia, quos Græci Trichias, Barbatos autem Sophron. & Cic. vocant, & Murenarum ac Horycinorum, qui teste Athenæo lib. vii secundum obtinent locum, insigne. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charybdisque nominibus infame. Montes præcipui sunt Ætna & Eryx. Ætna, Cælestis Columna cognominatur Pindaro. Tiphoeum eum vocat Silius Italicus. Hodie Monte Gibello aut Mongibello nominant. Assiduis ignibus flagrat. Describitur a Virg. lib. ii Æneidos, Plinio lib. iii cap. v. Mela lib. ii. cap. vii. Solino, aliis. Eryx maximè memoratus ob delubrum Veneris ab Ænea, quod scribitur conditum. In Sicilia Archiepiscopi Panormitanus, cui subiecti Episcopi Agrigentinus, Masarenensis, Milevitanus sive Maltenensis. montis Regalis Archiep. cui subsunt Siracusanus, & Cothanensis, Messanensis Archiep. cui Cephaludensis, Pacensis, Lipariensis, Marci & Militensis, nunc Milaza.

Yyy iij STIRIAM

Regio &
unde di-
ta.

Stiriam vulgo *Stirmarck*, a Tauro dictam esse vix dubium est, cui opinioni subscribit etiam *Aegidius Tschudus*: ubi refert ex *Plinio*, *Catonem Lepontios* & *Salassos Tauricæ gentis* asseverare: (inquit enim:) Fuerunt autem *Taurisci* isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum præliis Sedem collocavit ultra Alpes, de quibus *Polybius* lib. II. de Bello Gallico sic scribit: In Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus *Rhodanum* & *Septentrionem* spectat, Galli qui *Transalpini* appellantur: ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorum genera, a quibus *Trans-Alpini* non genere, sed differentia loci differunt, ideo *Trans-Alpini* dicti, quod trans Montes colant, &c. Isti *Taurisci* postea emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntque regionem quæ modo *Comitatus Goerts* appellatur, ac deinde profecti sunt in *Stiriam*, nomen suum illi terre relinquentes. Significat enim *Taurus* Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in *Austriam*, & *Hungariam*, de qua re hic non est locus differendi Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem *Valeriæ Diocletiani Filix*, quemadmodum *Marcellinus* memoriæ prodidit. Et *Aurelius Victor* de Cæsaribus. *Volaterranus* vero *Iapidiam* dictam putat: Sic enim scribit lib. VIII *Geograph.* Proxima huic *Iapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet *Pius pontifex* eam *Valeriam* putat: ego vero ex descriptione *Rufi*, *Valeriam* potius *Croatiam* dixerim, inter *Danubium* & *Dravum*. Hactenus ille. Si prior opinio vera est *Quados* aliquando hæc loca tenuisse, ex eo patet, quod *Sex-*

tus Rufus scribit sub *Iulio, Marcomannos & Quados* de locis *Valeria* quæ sunt inter *Danubium* & *Dravum* fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio *Norici Mediterranei* pars, quemadmodum & *Carinthia*, & *Illyrici* provinciis adnumeranda. *Germaniæ* quoque posterius accessit. *Conregionales* *Stiriis* sunt ad *Ortum* quidem *Hungari*, ad *Meridiem Carniola Carniaque*: ad *Occidentem Carinthia*: qua *Septentrio* est, *Austria*. Terra undique *Montibus* obsita præterquam qua *Orientem* respicit *Solem*, ubi spaciola est planities. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidem *universa Mineris* turget, verum *Principum* incuria parcius foditur. *Argentarias Fodinas* habet in Alpibus quas *Schvvenberger Alben* ipsi nuncupant. *Ferrarias* juxta *Anisum* fluvium. *Salis* quoque *ingens* hic copia coquitur, quam in alias regiones exportant, ac *lucrum* *ingens* recipiunt. *Marchionatus* olim *Pannoniæ primæ* erat, unde *Stiria* *Marchia* dicta fuit. *Marca* autem *Limitem* sonat: per *Limitaneum* itaque *Comitem* administrabatur, uti *Lazius* ostendit. Deinceps *Ducatus* titulum adepta per *Fredericum Barbarossam*, *Aultrici Ducibus* accessit, quibus etiamnum parat. *Vltimus* *Marchio* dictus fuit *Ottocarus*, cujus *Filiam* duxit uxorem *Lupoldus* *Dux Austriæ*, qui consensu *Imperatoris* factus est *Dux Stiria*. Deinde *successione* illa rursus *extincta*, miserunt *Provinciales* quidam in *Bavariam*, alii in *Hungariam*, cujus regni *moderator* misit *filium* suum: sed cum ille viveret juxta *mores suos*, *intolerabilisque* esset *Stiriis*, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* *filius regis Bohemiæ*. qui *usurpaverat Ducatum Austriæ*, obtinueratque anno *Christi*

Situa.

Solis quæ
litat.

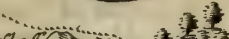
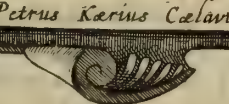
Imperii
majori.

STIRIA

Milliaria Germa. commu.

Petrus Karius Caesar

Oridians

Oridians

47

47

40

40

20

40

38

20

40

39

20

40

Meridies

Christi cccccclxxxix Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantiae proventus esset, ut contempta Imperii Majestate de Clientelariis Bohemiae beneficiis Caesari Rudolpho Habsburgio Sacramentum dicere nollet: hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniae Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub poenis *Ottocarus*, uti se listat, ac de injuste occupatis Imperii Provinciis neglectaque ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem *Ottocarus*: neminemque ad Comitata qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriae Ordinibus missi Augustam ad Caesarem Principumque conventum perveniunt, & apud Caesarem Principesque gravissimè de injuria crudelitateque Ottocari conquesti docent, eum iniqui tituli jure Austriae se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriae Heredem superinducta pellice repudiassè, ac tandem veneno sustulisse: Agnetem Badensem Filiamque ejus Elizabetham cum fratre Henrico, legitima Austriae hereditate spoliassè: Optimatesque complures in Vrbe Vienna crudeliter trucidasse, ac sapissimè in innocentem populum sevisse: Austriam, Stiriam, Carniolam ac Vindorum Marchiam Imperii beneficia, cum Bela Hungariae Rege clam esse partitum, ac ut exterarum nationis auxilio, Austriam retinere, populumque duro jugo premere posset, ab Imperio ac Caesare defecisse &c. Decernitur communi Principum sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum ii indigna in Caesarem Imperiique principes probra pro responsio tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Caesari promissa. Is maximis coactis copiis in

Austriam contendit. Prodit contra Ottocarus non minoribus adductis copiis, Sed de praëlii eventu, Caesaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessione duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoque de Bohemia ceterisque ejus provinciis Caesari Sacramento: in genua dum hæc fiunt ante Caesarem subleat, inspectante exercitu. Qua de re, ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Caesar Rodolphus, Germanorum copiis, Hungarorumque auxiliis stipatus, ac haud procul Opido Marchecco, cum Ottocaro congressus, eum superat occiditque, deinde infesto exercitu Bohemiam invadens, ferro ac igne adolescentem *Wenceslaum*, defuncti Ottocari filium, petere pacem coegit, legesque pro sua imperiique dignitate dat. Filium vero suum Albertum natu maximum Austriae praeficit: ac paullo post è communi Principum Imperii sententia Ducem Austriae & Stiriae eum renunciat. *Stiria* distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvii divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniae Secundæ seu Hungariae proxima est, unde is locus *am Hungerischen* dicitur. Vrbes
Vrbes Stiriae sunt *famatae Bruga* ad Muram, ac ibidem *Grazium*, *Viana*, *Voytspurg* vulgo, ad *Kaynacham* fl. *Wolspurgum* ad Lavandam fluvium. *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *Warasinum*, *Castra Variana* vocant, *Rackelspurgum* Muræ fl. sinistrae ripae adjacet, ubi *Savaria* regio initium habet, In hac etiam *Cilia* est ad Savi

ad Savi ripam, urbs uti apparet ex vestigiis, antiqua. Nam Inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Opidani a Sulla conditam dicunt, vocarique *Suliacem*, nulla tamen auctoritate quam sciam, inquit Volaterranus. Nam forte ea fuerit aut ex ejus ruinis, quam Ptolemæus non longè ab hac ponit, *Celiam* appellatam. In Ducatu Stirie plures sunt Comitatus, inter quos *Warasdin*, ad Dravum fl. & *Lebnau*, ad Muram fluvium. Fluvii rigatur *Stiria*, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Lausnitio*, ac infinitis propemodum Torrentibus ac rivulis qui omnes tandem Danubio miscuntur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet, omnes pæne generali nomine *Norica Alpes* dicuntur. Unde Alpium adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Subalben*, *Savu Alben*, *Schvvanberger Alben*. In confiniis Austriæ, Carinthiæ & Stiria *Taurus Mons* est. Muræ fluvio *Gefacus Mons* imminet, nunc vulgo *Der Schockel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *Wemsperg*, juxta Salzim fluvium dicitur *Ina Savvruffel*, hoc est *os porcinum*, *Deisfelsteig*. I. *Diaboli precipitium*. Infra Muram dicitur in *Gaisstal*, *Stainperg* & *Kainacher Alben*: Paulo inferius sunt, *Kreiczpergus*, & *Hertzpergus* montes: & ver-

sus Ortum *Radel* & *Plaitzperg*. Ultra Dravum versus Meridiem *Claudius Mons*, nunc *Dracimperg* dicitur. Refert Vadianus, quod superioribus annis Viennæ Austriæ constans fama increbuerit, ardere in Stiria cœpisse montem, quo pellectus Maximilianus Cæsar Augustus, nunciis ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hic recensere libuit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi 1610xx, quo tempore Vadianus hæc videtur scripsisse. Prædicti vero montes passim, sparsimque silvis vestiuntur. *Stirii* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Memorie prodit Ortelius se Frisachii dum an. 1610LVIII Vienna Venetias proficiscebatur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine ferè æquabat, & ad pectus usque propendebat. Strumæ causam Aquæ Aerique, quibus vescuntur incolæ, tribuunt. Stiriani cultu & sermone Germani sunt præter Dravi adcolas, qui Illyrica utuntur lingua.

SCLAVONIA.

Regio, & unde dicta.
Nomina.
Sinus.
Aeris qualitas.

INter Regiones quæ hac Tabula nobis repræsentantur, primum locum sibi vindicat *Sclavonia*. Hæc à gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ab *Illyrico* Cadmi, vel ut alii sentiunt, *Polyphemi Filio*. *Illyris* Ptol. *Illyria* Steph. Eam alii aliter definiunt. *Ptolemæus* ab *Jltria* ad *Macedoniæ* usque confinia secundum maris littora producit; mediterranea ejus ad *Pannonos* & *Mæsiam* superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit *Pomponius Mela*, & *Dionysius Alexandrinus*: totam enim maris *Hadriatici* oram, a *Tergesto* ad *Ceraunios* usque montes, *Illyriis* adscribit, eosque ultra *Danubium* fluvium habitare docet: *Danubium* namque inter ejus flumina *Mela* numerat. Alii etiamnum latius hujus fines extendunt. *Plinius* vero inter *Arfiam* & *Titium* fluvios restringit. Plerique in ea describenda *Ptolemæum* sequuntur. Secundum quem continet *Illyris* qua *Macedoniam* spectat, *Dalmatiam*, & *Liburniam* quam *Crabatem* nunc *Lazius* vocat: alii *Croatiam*: *Pinetus Comitatum* *Iaderæ*, hoc est *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab *Arfa* ad *Drinum* usque est mill. *Italicorum* cccclxxx. Aere fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes

scædæ cum inficiunt. *Regio* omnis, teste *Strabone*, *aprica* est & *amœna*: optimos habet & firmos maris *Portus*, solum fertile, etiam vitiferum, nisi qua saxis & rupibus horret, aut ad *Pannonias*, ubi frigida est & nivalis. *Florus* de *Jllyriis* scribit primo bello *Punico* *Illyrios* populationibus non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos *Pop. Romani* jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse: *Præfectos* navium igni combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello *Macedonio* *Illyrii* a *Perse* Rege conducti *Romanum* militem a tergo cœperant distringere, sed deleta ab *Anicio* *Præatore* *Scorda*, quod *Caput* gentis erat, statim sequuta deditio est. *Plinius* oram *Illyridis* mille amplius *Infulis* frequentari scribit, quum contra *Jtalix* ora huic obversa impetuosa sit. *Illyridis* urbes potiores & *Opida* sunt *Sema* urbs, vulgo *Segna*, in planicie sita ad Mare, quod a *Borea* vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* *Colonia*, *Liburnorum* *Metropolis*, hodie præcipua ac munitissima. *Zara*, vulgo *Sebenicum* *Opidum* *Ptol.* *Sicum* dictum. Situm est in *Sinu* *Scardonico*, in conspectu irrupentis *Freti* ad montis radicem, ubi est *Arx*. Fertiles habet agros, sed malè nunc habitatur ob *Turcarum* vexationes, *Spalatum* & *Salena* *Ptolæmeo* & *Straboni* celebrata. *Salona* etiam, *Dalmatarum* navale, quod quidem nunc parum colitur, ob *Turcarum* viciniam. *Tragurium* hodie *Tran*, a continenti parvo *Euripo* separatum.

Soli fertilitas.

Urbes.

Elumina. *raturum.* *Epidaurus* urbs antiquâ, ad cujus ruinas *Ragusium* vulgo *Ragusi*, Turcis *Pobrovicha*, urbs exigua cum arce munitissima: hic nobile est emporium mercium Turcicarum, Respublica Legibus æquissimis constituta, Cives opulenti. Duobus præcipuis adluitur tota Regio fluviis, *Savo* & *Dravo* qui in Danubium corruunt. Ultra Montes plurimi minores amnes erumpunt in Sinum Hadriaticum, ut sunt *Edanius*, *Ticius*, *Naron*, *Rhizon*, & *Drinus*. Illyrici seu Sclavonici populi ferè omnes ligneis habitant ædificiis, culmo contentis, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degunt. Et hæc de Illyrico sive Sclavonia universim. Sclavonia autem quam hic nostra exhibet tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinii esse. Continet *Windorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum*, uti ex Pinace videre est.

Croatia.

*Regio.**Situs.**Urbes.*

Croatia Illyrici quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Rufo & Volaterrano *Valeria: Liburnia* aliis. Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus Ortum, inter Cuspm & *Savum* flumina, & Superiorem Mœsiam sita. Hujus Metropolis nunc *Bigihon* esse dicitur: aliquândo *Fumium* erat. Urbes præterea plurimas habet, utpote *Zeng*, *Wackat*, *Turnavv*, *Modrisch*. Ceterum Regio paucis abhinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc Regionem uti sibi vehementer commodam ad invadendum ceteras Regiones, Italiam & Germaniam,

suis Regnis & Provinciis adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni *MDCCXII* Turcarum Imperator per *Bassas* & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionem adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum per proditionem, *Bassa* ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *Wijhitz*, civitatem munitissimam, vallis aggeribusque undique circumductam, obsideat: militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriose sedantem, præter fidem datam, Turca enecat. Hanc proditionem mille alia calamitates sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat *Millesimus Quingentesimus Nonagesimus Tertius*, cum a se tot partas victorias, tot captas Arces & Munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sissegkum* Civitatem munitissimam, vehemens eum cupido invadit: atque exercitu coacto, obsidione hanc Civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si a Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verum etiam toti Europæ accederet, collectis undique copiis, ac trajecto *Savo* fluvio, pro Civitate liberanda, cum inimico configere statuunt. Turci Equites qui numero erant 8000, aut ut alii volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum per Pontem quem ante exstruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum eum jam paulo ante occupaverant *Carolo* stadientes milites.

Turcæ

Turcæ nusquam refugio reposito, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes ferè cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus Turcici, cum a suis infelicissimè pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo xxii Junii anno cixcxciiii Civitatem arctissima obsidione liberant.

Bosnia.

Regio & unde dicitur.
Ljuburniæ Orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt a *Besiss* Inferioris Mœsiæ populis: qui inde a Bulgariis ejecti in hanc Superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato e in o litera, pro *Besiss Bofsi* & *Bofni* dicuntur: atque inde *Bofna* & *Bofnia*. Quales mutationes in multis aliis propriis nominibus sepè factas videmus, ut olim *Melita* & hodie *Malta*, *Longones* & *Lingones*, *Scandia* & *Schondia*, &c. *Bosniæ* Vrbs est *Laitza* in edito Monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices Montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtique una in Savum feruntur. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra Caput erat, cum inexpugnabili Arce, ac Hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quaedam insignes Civitates, præsertim *Schuvonicam* & *Warbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. *Mil-lartzka* fluvius dirimit eam in duas partes, &c.

Dalmatia.

Restat ut de Dalmatia, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca jungamus. Ea à *Delminio* Regio & unde dicitur. civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub *Silvis*, inde in latrocinia promptissimi. Vrbs sunt *Salanum*. Imperii majoris. Hic supersunt aliquæ reliquæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castel-novo* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens portum. Atque haud procula limitibus hujus Regionis sita est ad mare *Civitas Apollonia*, juxta quam est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Ecclesiastica porro administratio ad hanc Tabulam pertinens ex Provinciali Romano apud Mercatorem talis: Archiepisc. *Iadra* quam nunc *Zaram* dici putant. Cui subsunt *Anzara*, *Vegla*, *Arbe*. Archiep. *Spalato*, sub quo *Tragurium*, *Tenensis Tina*, *Sardona*, *Temnensis*, *Nenenensis*, *Nonensis*, *Almisa*, *Sibinicensis*, *Farenfis*. Archiep. *Ragusinus*, vide in Tabula Græciæ & Macedoniæ, sub quo *Stagnensis*, *Rossonensis Risine* opinor, *Tribunienfis Trebina*, *Cataro*, *Bacerfis*, *Rosensis*, *Bidanensis*, *Budoa*. Archiepisc. *Antibarenfis* in Tab. Macedoniæ, sub quo sunt *Dulcinium*, *Suacinensis*, *Drinastensis*, *Polastrenfis*, *Scodrenfis*, *Sardenfis*, *Surtanensis* vel *Acuttarenfis*, *Arbensis*.

Valachia

Regio
unde di-
cta.

Situs:

Soli fer-
tilitas.Anima-
lium va-
rietat.

Op. da.

Flumina.

Valachia a *Flaccis* Quiritum gente appellationem habet. Romani enim Getis superatis & deletis, *Flacci* cujusdam ductu eo Coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Transalpini nominis originem ex re sortita est. Alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvania parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus Silvis dividitur & terminatur. Habet autem ab Ortu piscosum Lacum, quem Hierasus amnis incolis *Pruth*, efficit: ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvaniæ fines attingens, ad Opidum Severinum, ubi Trajani pontis admirabile pilæ xxxiv visuntur. Ad Septentrionem autem finitur *Hoima*, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* antiquis Scriproribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives Auri, Argenti, Ferrique ac Salis fodinis. Nec Vineæ defunt: nec varii generis Animalia: inprimis Equos alit insignes Asturcones optimos, aliosque magna copia. Hic *Ternovizza* Opidum Vaivodæ sedes, est. Alia opida sunt *Braila* & *Trescortum*, non longè a quo effoditur bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. Reliqua hujus regionis per Pagos & Villas habitantur. flumina sunt *Hierasus*. Incolis *Pruth*, *Hoine*, *Danubius*, alia.

Servia, *Mæsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huic Septentrione, debilitatis Imperii Rom. Græcique viribus, commigrarunt. *Dardanos* *Serviam* & *Rasciam* habitasse, scribunt Cuspinianus & Volaterranus. Regia *Servia* Vrbs fuit *Sinderovia*, quam alii *Spenderoben*, & alii *Simandriam*, vel *Semendriam*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrevv* vocant, quæ quidem non procula Belgrado ad Danubiū ripas jacet, & capta fuit ab *Amurathe* Turcarum Imp. anno c1ccccxxviii, & in Sangiacatum redacta sub Budensi *Beglerbego*. Nobilia quoque Opida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum Temilvarensi *Beglerbego* subjectum. *Novogradum* in finibus *Servia*, quod quidam perperam novum montem appellant. Arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt Argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* patria Iustini Imp. *Stonibrigadum*, & *Belgradum* antea *Taurinum* dictum.

Bulgaria quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti a Volga circa annum Domini 10lxvi hanc regionem occuparunt. Hanc quidam esse Veterum *Mæsiam inferiorem* putant. Iacet inter *Serviam*, *Romaniam* ac *Danubium*. Regio magna ex parte montibus aspera, & juxta dorsum *Hæmi* montis producta, modo versus *Danubium*, modo versus *Romaniam*: unde media ipsa regio asperior est: decliviora loca silvis

Servia

Vrbs

Bulgaria
& unda
dicta.Situs &
Soli qua-
litas.

Vrbs

ca silvis obſita ſunt & Solitudinibus occupata. Metropolis hic *Sophia*, quam *Prolemæi Tibiſcum* Opidum, *Niger* putat. Hic ſedem habet *Beglerbegus* Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Begleberg*, habetque *Sangiacatus* ſub ſe I & XX. Sunt & *Serrajum* civitas *Bulgariz* inſignis. *Nicopolis*, hæc a *Sangiacis* regitur. Propè hanc civitatem veſtigia ſuperſunt pontis admirabilis maximeque ſtupendi, quem conſtruxit ſupra *Danubium* *Trajanus Imperator*, dum contra *Getas* pugnaret.

Romania
Regio, &
unde di-
ctâ.

Situs.

Coli &
Soli qua-
litat.

Urbes.

Bulgariz *Romania* proxima eſt, ſic dictâ ab urbe præcipua *Constantinopoli*, quæ *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim *Thracia* appellata fuit, vel a *Thrace* Martis Filio, vel a *Thrace* Nympha, vel potius a feritate, ſeu temeritate. Separatur a *Macedonia* *Strymone* fl. ad Septentrionem eſt *Hæmus*, cetera Mare adluit. Regio nec Cælo læta, nec Solo: & niſi qua Mari propior eſt, infœcunda, frigida, eorumque quæ feruntur, malignè admodum patiens. Verſus mare vero Frugibus, Frumento & Leguminibus fœcunda. Raro uſquam pomiferam arborem, Vitem frequentius tolerat: ſed nec ejus quidem Fructus maturat ac mitigat, niſi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Urbes habet *Abderam* *Democriti* patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*, *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis eſt *Byzantium*, conditum a *Pauſania*, nunc *Constantinopolim* vocant a *Constantino*, qui ibi ſedem Imperii eſſe voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quaſi ampla Civitas. Sita eſt ad *Euripum*, habetque ex adverſo *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu *Byzantino*, veterem *Genuenſium* Coloniam. Multa admodum in urbe ſunt vetuſtatis monumenta partim il-

lic primum poſita, partim *Roma* illucallata. Præcipua hæc ſunt. Templum *Sophiæ*, opus *Iuſtiniani Imp.* *Palatium* *Constantini*, *Columna* *Serpentina*, & altera quæ *historiata* nominatur. Templum *S. Lucæ*. *Navale*, Caſtrum novum, *Coloſſus*, *Gynæcerum*, *Hippodromus*, *Obeliſci*. *Flumina* eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam* & *Barbyſes*, *Chartaricon*. *Ambitus* urbis eſt XIII mill. paſſ. *Incolarum* numerus 1000 millia excedit. *Regio* vero paucos annes habet, verum celeberrimos, *Hebrum*, *Melanem*, *Tearum*, *Arſum*, *Bathyniam*, *Nefam*. *Montes* attollit, *Hæmum*, *Rhodopen*, *Orbelum*, *Pangeum* & *Messa-pum*. *Parent* nunc iſta regna *Turcarum Imperatori*, qui ſedem imperialem habet *Constantinopoli*, & præcipuum ibi palatium. De cujus potentia & regnorum adminiſtratione breviter dicam. Ducenti circiter ſunt, quibus *Turca* mandavit ſingulis quadrienniis per *Græciam*, *Walachiam*, *Bosniam*, & *Anatoliam*, reliquasque ditiones ſuas colligere *Chriſtianorum* pueros maſculos ex ſingulis familiis, tanquam decimas ſibi debitas, quos *Constantinopolim*, *Peram* & *Adrianopolim* adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in *Burfia* & *Caramania* agricolis commendant. Hi omnes *Azamoglam* aut *Jamoglam* vocantur, id eſt, innocentes & ſimplices infantes, nihilque ſcientes, & cum ad VIII annum pervenerint, elegantiores & dociliores in *Satay*, hoc eſt, palatium præcipuum *Imp. Constantinopoli* collocantur uſque ad quingentos, ibique in litteris & armis inſtituuntur, donec XX annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ miniſtros & officiales *Ianizari* pedites, quos ad XII millia in ſui perpetuam cuſtodiam habet *Imp.* Ex *Ianizaris* ſpectabilioreſ electi *Spachoglani* ad 3000, dexteram *Principis* claudunt, ſinguli IV aut V equis ſervientes,

servientes. Ex iisdem *Silichtar* ad 3000 similiter IV aut V equis servientes sinistrum Principis latus tuentur. Post hos II ordines *Spachoglan* & *Silichtar* equitant *Vlofagi* 5000, ad dexteram Imperatoris, & 5000 ad sinistram, qui omnes ex *Ianizaris*, aut ex abjuratis Christianis, qui fideliter *Beglerbejo* aut *Bassæ* servierunt, eliguntur. Post hos ultimi sequuntur equites *Charipici*, id est pauperes, qui ex omnibus Provinciis Turcici Imperii & diversis nationibus, Christianis, persis, Mauris, Syris, Arabibus, Barbaris & Tartaris sponte ad Imperatoris servitium stipendii causa confluunt, ex quibus 2000 selectiores Imp. serviunt. Item ante Imperatorem 200 *Mutaferacha* lanceam gestantes equitant, qui ex servis ob facinus aliquod egregium sunt manumissi, & in nobiles aulae electi. Item (post hos opinor) xxx *Chausiler*, hoc est, Caduceatores ante Principem equitant, qui accursum populi prohibent, & viam Principi aperiunt, supplicationes quoque ipsi tradendas recipiunt. Post hos proximè pedites *Solachi*, qui arcum inauratum cum sagittis portantes 200 Imperatorem præcedunt, 200 sequuntur, & ex utroque latere xxx comitantur. Iuxta hos proximè equum Principis incedunt sine tibialibus & calceis 100 *Pejoler*, id est Cursores, quos huc illuc in pace ac bello mittat. Hæc perpetua est Imperatoris custodia, tempore belli vero habet etiam *Asaples*, qui sunt pedites extraordinarii, & *Caripoglan*, qui sunt equites extraordinarii. Per ditiones autem & Provincias suas in illarum defensionem alia habet præsidia. In limitaneis ditionum Christianorum sunt supra 10000 *Ianitzarorum*, intra provincias autem Turcicas 6000 *Ianitzaro-*

rum sparsim commorantur, nulli *Beglerbejo* aut *Bassæ* subiecti, sed immediatè Imperatori, & liberi ab omni contributione. Est item per Provincias alia juventus dispersa ad 10000 ex qua suppleri possint, qui in limitaneis provincialibus ordinibus defecerint. Reliquæ omnes copiarum militares præter dictas subsunt *Beglerbeis*, qui sunt Rectores provinciarum, quales habet VII Græciæ, Anaroliæ, Caramaniæ, Amasiæ & Cappadociæ, Anacidulæ, Mesopotamiæ, Ægypti, de quibus suo loco. Habet etiam Imp. III aut IV ad summum Consiliarios, quos vocant *Visirbachas*, aut simpliciter *Bassas*. Theo. Sanduginus lib. de Morib. Turc. colligit annuos redditus Turcæ esse vasa auri LXVIII & LVIII millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum. Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano ejusmodi: Archiep. Constantinopolitanus hos habet Suffraganeos, *Colubriensem* nunc forte *Chiorlich*, *Naturensensem*, *Spiagacensem*, *Dorkensem*, *Pavadensem*, forte nunc *Pandia* & *Calcedonensem*. Arch. *Heraclia*. Huic subsunt *Rodesco*, *Peristaciensis*, *Gillipolis*, *Darnensis* forte *Dardanello*, *Curlotensis*, *Archadopolis*, forte nunc *Arco*, *Missenensis*. Arch. *Patracensis*, cui subsunt *Lampsacenus* & *Dinensis de Sellana*. Archiep. *Squiscensis*, *Sequino* forte. Huic subsunt *Trojanus*, *Andrumanianus*, *Iacorensis*, *Decandimonia*, *Lupadiensis*, *Epigonensis*, *Libariensis*. Arch. *Verisensis*, cui subsunt, *Rosianensis*, *Aprensis*, *Ripsalensis*, *Cypsela* opinor. Archiep. *Madricensis*, *Mariza* opinor. Arch. *Andrinopolitanus*: Arch. *Trajanopolis*. cui subest *Avienensis*. Arch. *Malziacensis*, sub quo *Maronia*. Arch. *Mesipolis*, cui subest *Xanociensis*. Arch. *Philippensis*, cui subsunt *Christopolis*, *Dragonensis*, *Christopolitanus*.

Regio.

Nomina.

Situs.

Cæli tem-
peries.Soli fer-
tilitas.

Gracia sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & Mater. Incolis *Hellas* dicebatur. Qui vero hodie eam habitant eam *Romechi*, Turci *Haromeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, & *Iavam*. *Graciam* autem non semper omnes iisdem terminis circumscribunt. Propriè ab Isthmo *Thessaliam* usque extenditur, & ab Epiro amne *Acheloo* dispefcitur: Ortum versus habet Mare *Ægæum*: atque hæc propriè est *Hellas*. Hoc est quod *Plinius* aliquoties innuit: *Ab Isthmi*, inquit, *angustis Hellas incipit*. Et rursus: *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Interdum etiam *Peloponnesus* & *Thessalia* Græciæ notione comprehenduntur. Ita *L. Æmilius Paulus* quum circumiret Græciam, per *Thessaliam* *Delphos* petiit, inde *Lebadiam*, tum *Chalcidem*, postea *Aulidem*, inde *Athenas*, altero die *Corinthum*, tum *Sicyonem*, *Argos*, *Epidaurum*, *Lacedæmonem*, *Megalopolim*, *Olympiam*: Ita peragrata Græcia rediit *Amphipolim*. *Homerus* solos *Phriotas* vocat *Hellenas*. *Herodotus* inter *Hellenas* & *Pelagos* discrimen facit. Hodie vero Græciam vocamus tractum omnem qui ad Occidentem *Ionio* mari adluitur, ad Meridiem *Libyco*: ad Ortum *Ægæo*: ad Septentrionem vero montibus a *Thracia*, *Mysia*, *Dalmatia* que separatur. Regio hæc præstabat olim reliquis Europæ Cæli temperie, ac benignitate, Frugum omnium fertilitate, Armentorumque omnis generis copia. Hæc illa est regio, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude diu

floruit. Libera primum, sed dum Imperium in socios affectat, serva. Itaque eam primum *Cyrus*, postea *Xerxes*, aliique *Persarum* Reges vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*: tum *Perseo* devicto *Romani*: quorum Imperio diviso cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremum in miseram servitutem omnem redegit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, *Corcyra* scilicet, *Cephalenia*, *Zacyntho*, *Creta*, aliisque minoribus. Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis: *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, *Mycenis*, *Corintho*, aliisque plurimis, quarum pleræque, ut *caduca* & fluxa est mortalium rerum conditio atque interitui obnoxia, prostrata & diruta jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia xxxii numero: Ea sunt *Strymon*, *Chabrius*, *Echedorus*, *Axius*, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmon*, *Pharybus*, *Peneus*, *Sperchius*, *Panyassus*, *Apsus*, *Lous*, *Celidnus*, *Thyamus*, *Acheron*, *Arachthus*, *Achelous*, *Evenus*, *Ilyssus*, *Afopus*, *Ismenus*, *Cephisus*, *Boagrius*, *Afopus* alter, *Sus*, *Peneus*, *Alphejus*, *Selas*, *Panyssus*, *Eurotas*, *Inachus*. *Maria*, *Ionium*: nomen habet ab *Ionia*, quam regiunctam in ultimis *Italiae* oris facit *Solinus*: vel ab *Ionio* *Illyriorum* Rege: vel ab *Ionibus*, ut censet *Archidamus*, in trajectu maris ibi submersis. *Cronium* & *Rhea Sinus* antea dicebatur, ut antiqui *Scriptores* testantur: *Creticum* ab *Creta*: Hodie *Mar di Candia*. *Carpathium*: ab *Insula Carpatho*, quæ ad *Oriente* *Cretæ* Promontorium. *Ægeum* dictum, ut *Festus* & alii scribunt ab *Ægeo* *Thesei* patre, qui in id se precipitasse perhibetur: ut *Pherecydes*, ab *Neptuno*, qui & *Ægeus*. Aliorum

Imperii
maioris.

Urbes

Flumina

Aliorum opiniones prætereò. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Aegeon*, *Mare Gracum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca: Turcis *Mare album*. Romani totum hoc Mare duobus nominibus olim appellabant, teste Plinio, *Macedonicum* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Graciense* quidquid Græciam, *Myrtoum*, *Ægæi* pars, *Myrtoumpelagus* Ptolæmæo circa Cariam, Asiæ minoris regionem: *Castaldo Mar di Mandria*: Straboni vero Plin. & aliis inter Peloponnesum & Atticam. Nomen illi a Myrtho Mercurii filio, quem in id deturbatum ab Oenomaio volunt Solinus & Isidorus; vel, ut verius sentit Plinius, ab exigua Insula, non procul a Carysto Eubæo Opido sita. *Icarium*, ab Icaro nota fabula plerisque: *Andrætę Tenedio*, ab una Cycladum, quæ & *Mætris & Icarus*. Hodie *Mar di Nicaria*, Castaldo scribente: & alia. Montes etiam pluri-
mi: *Bertiscus*, *Athos*, *Olympus*, *Ossa*, *velion*, *Citarius*, *Ochris*, *Oeta*, *vindus*, *Acroceraunii*, *Stimphe*, *Calidromus*, *Corax*, *Parnassus*, *Helicon*, *Cithæron*, *Himettus*, *Stimphalus*, *Pholoe*, *Cro-
nius*, *Zarex*, *minthe*, *Taigetus*, & alii. In Græcia nempe Athenis Mercatus olim fuit, bonarum Artium & Disciplinarum celeberrimus. Quare a Diodoro Siculo Communis Schola generis humani dicitur. Cicero lib. 1 v
Epistolarum ad familiares, *Nobilissimum Orbis Terrarum Gymnasium* cognominat. Eo Romani aliæque nationes Philosophiæ Græcæque linguę gratia se conferebant. Cicero Græcis passim attribuit, multarum artium disciplinam, sermonis leporem, ingeniorum acumen, uber-

tatem dicendi, a quibus Philosophiam, reliquas item artes & scientias Romani hauserunt. Et Flaccus canit, *Græcis ingenium, Græcis dedit ore rotundo Musa loqui*. Viri hie clari litteris & doctrina fuerunt *Museus Poëta*, *Solon*, *Socrates* Philosophorum omnium præceptor, *Xenophon*, *Plato*, *Isocrates*, *Demosthenes*, *Thucydides*, & innumerabiles alii. Quod ad veterum Græcorum religionem, regnavit apud eos Idololatria. Deorum Dearumque numerus fuit infinitus. Augustinus de Civitate Dei lib. III ex Varronis sententia affirmat, simul tam apud Romanos, quam Græcos extitisse 3000 Deorum, quorum ccc Ioves erant. Vnicuique suus Lar, suum Numen domesticum. Vnicuique affectui, commodo, periculo, suus tutelariorum Deus: uniuicuique Deo suæ Ceremoniæ, suæ preces, sui Sacerdotes, sua Sacrificia, & libationes. Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet. Nam promissam plerumque gestat coinam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere solet: duplicatoque & crasso pileo utitur. Omnes universim pauca supellectile, uti Turcæ contenti sunt: nec plumis lectis incumbunt, sed culcitrâs sive centones lana, aut tomento suffultos substernere solent. Odiosum omnes censent Vinum aqua diluere, & etiam nunc populis se invitant: sed mulieres eorum Symposiis non interfunt, neque accumbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam mortuos deplorandi consuetudo apud Ethnicos perdurat in Græcia. Religione Græci Christiani a Romanis dissident, gaudentque titulo Ecclesia-

Ingenio
& bonarum
Artium
celestes
Viri.

rum

Montes.

Schola.

rum Orientalium. Patriarchæ ipsis quatuor, *Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Antiochenus*. Hi a Metropolitanis creantur, ut a Cardinalibus Papæ. sed ii perpetua Sanctimonia vitæ celeberrimi, Modestia in illis mirifica. Annuus singulorum reditus cccc aureorum ab Ecclesiis quibus præsentur emendicatus. Nihil Ecclesiasticis hæreditarium. Vxorem, sed unam tantum ducunt, Sacramenta duo duntaxat agnoscunt Baptismum & Sacram Cœnam. Sub utraque specie communicant, Pane & Vino. Purgatorium ignem execrantur: Sculptilia detestantur: Rasuram verticis non admittunt. Ceterum Græci qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis convenientibus. Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui sub Turca sunt, Turcicis similes vestes gestant. Rector Græciæ vocatur *Vromeli Beglerbey* id est Rom. Principum Rex, præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subiectæ fuerunt. Hic sub se habet xl *Sangiagler* sive *Sangiagos*, qui sunt Capitanei Copiarum Equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus Civitatibus provinciarum commorantur ad continendum eos in offi-

Vestitus.

cio & pace, ipsisque cl. *Sobasci Cimmeriota*, aut plures, qui sunt quasi Vicarii per minora Opida distributi. Sub his autem Sangiacis xxx m *Spachi* sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi *Spachi* per *Flamboler*, hoc est, vexilla distributi, quæ cc, ccc, cccc, aut 10 Equites continent. Inter Sangiacos potentiores sunt Rector *Modena*, qui præest toti *Moræ*, qui ad mandatum *Beglerbey* mille equites, adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator *Bosna* habens 10000 Equites, & *Thessalonice* habens 10 Equites, quorum centum perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc *Beglerbeyo* Sangiacis subjecti xx m Equitum, qui *Tymariota* vocantur, quod ex *Tymar*, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item lx millia *Akengi* sive *Accomi*, id est, fatales sive periclitatores, qui liberi & exempti a contributionibus absque ullo stipendio Equites serviunt, victum præstantibus Civitatibus per quas transeunt. Sunt etiam multi feudatarii *Mosselin* dicti, qui aliquando ad lx millia Equitum & magnum Peditum numerum colliguntur. Longum foret omnia accuratè referre: neque id nostri hoc tempore institutum est, quare ad specialiora Græciæ pergo.

Regio &
vnde di-
ctā.

Nomina.

Situs.

Sili qua-
lo. as.

Imperio
magis.

GRæciam alii aliter diviserunt. Quibus omis-
sis, Mercatorem nostrum sequemur, qui tribus
Pinacibus ejus partes graphicè nobis & ele-
ganter delineat. In hac autem Tabula tres
Græciæ Provincias proponit, *Macedoniam*, *Epirum* & *A-
chajam*: proxima *Moream*: Tertia & postrema *Candiam*.
Primo loco occurrit *Macedonia*, amplissima regio a *Mace-
done* Rege Osiris Filio, alii dicunt Iovis & Thyæ nomen
fortita: vel ut Solino placet, a Deucalionis Nepote. *E-
mathia* ante dicebatur, plin. & Trogo testibus. *Pæoniam*
primo vocatam scribit Livius, deinde *Æmoniam*, *Edonia*,
item & *Pieria* Solino. *Bœotiam* quondam dictam scribit
Trogo. Ejus partem *Macetiam* dictam scribunt Steph.
& Hesychius; & inde totam regionem nomen acce-
pisse, refert Eustathius in Dionysium. *Cethim* item in li-
bris Machab. ubi legimus Alexandrum egressum esse ex
terra *Cethim*. In medio duorum marium Ionii ab Occa-
su, & *Ægæi* ab Oriente describitur: ab Aquilone Dalma-
tiæ partem & *Mæthiam* Superiorem: a Meridie Epirum
& *Achajam* attingit. Regio circumquaque fertilis: Mō-
tibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Ionium
Mare plana, ac nemorosa est: nam nota ea pars *Albania*
nunc dicta, quæ satis ampla, fertilis & amœna est. Auri
præterea & Argenti Metallis satis dives est, atque in ea
olim incognitum quoddam Auri genus, teste Aristotele
inventum est: Asphaltum quoque isthic ex venis terræ
cruetur. Gignit & Macedonia lapidem quem *pæantiden*
vocant. Hunc eundem & concipere & parere, & par-
turientibus opitulari fama prodiga est, ut Solinus scri-
bit. *Hæc est Macedonia* (inquit plin.) *terrarum imperio po-
sita quondam: hæc Asiam, & Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cap-*

padociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucasum transgressa:
hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possessio: hæc
etiam India victrix, per vestigia Liberi Patris atque Herculis
vagata: hæc eadem est Macedonia, cujus uno die Paulus Æmi-
lius Imperator noster LXXII urbes direptas vendidit. Tantam dif-
ferentiam sortis præstiterunt duo homines. Macedonia regiones
plures in se complectitur, inter quas Thessalia quæ nunc
Comenolitari Castaldo, præstantissima est, Vrbes. Vrbes. Macedo-
niæ olim multæ & nobiles. Hodie præcipuæ sunt
Thessalonica, nunc etiam ut olim frequenter à variis gen-
tibus Christianis habitata, & Iudæis, qui ibi LXXX Syna-
gogas habere referunt. Sedes hodie Sangiaci Macedo-
nici. Hic ad jussu Beglerbeji, quoties Turca expedi-
tionem aliquam parat. Equites benè armatos habet,
quorum C perpetuo penes se servat in defensionem li-
mitis sui. Huic vicina, Siderocapsa Metallis auri celebris.
pellæ, ubi Gazæ regiæ custodiebantur, & Equæ regiæ ad
fœturam alebantur numero supra 3000. Plin. & Strab.
prodentibus. Stagira Aristotelis patria. Apollonia in qua
Augustus Cæsar Græcas literas didicit. Dyrrachium quod
ante dicebatur Epidaurus è Regione Brundusii: Aulon,
Croja, Cavalla. Flumina Macedonia sunt post Strimonem
in finibus Thraciæ, Axius, Erigonus, Aliacmon & Peleus.
Montes habet Pelion, Ossa, Pindus, Nymphæum, Athos.
Athos ingens est, asper, aditu perdifficilis, umbras etiam
in Lemnum usque Insulam projicit: confitus est Vite,
Olea, Lauro, Myrtho, Pomis: nunc a Calojeris incolitur
tanta religione, ut etiam Turcæ eo solo abstineant, sæ-
pè etiam Monachos ornet muneribus & eleemo-
synis.

Epirus,

MACEDONIA.

MACEDONIA
EPIRUS
et Achaia

Miliaria Italica

10 20 30 40 50 60 70 80

54 55 56 57 58 Septen 59 trio 60 61 62 63 64

Occidens

Oriens

Meri 59 dies 60 61 62 63 64

Epirus, Græciæ Regio Ptol. & cæteris. *Chaoniam* olim dictam, scribit Martianus Capella: *Oricum* & *Dodonam* ex Dionysio & Thrasibulo Grabelius. *Hodie Albaniam* vocari, scribunt Leander & Erythræus. *Larta* Richerius & Aeneas Silvius: *Iannam* nuncupari Castaldus ait. Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. a Meridie Hadriatico Mari abluitur: ab Occidente Ionio pulsatur Mari usque ad Celydnum amnem seu Pepylychnum, qua Septentrio est habet Macedoniam. Regio multis in locis nemorosa & sterilis, ad oram vero maritimam satis fertilis. Scribit Plin. Mala Orbiculata, ex figura orbis in rotunditatem circumacti, dicta, in Epiro primum provenisse, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. Animalia producit magna excepto Asino, imprimis Boves & Canes magnitudine egregia, atque etiam Oves. Equos generosos Epiri commendat Virg. Georg.

*India mittit Ebur, molles sua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, virosaque pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum.*

Hanc regionem auctore Trogo *Molossi* primum tenuerunt. Trojanis vero temporibus rexit *Vlysses*. Post quem ad *Æacidas* res pervenit, sub quibus longè propagatum Imperium. Deinde locus is ad *Romanos* postremo ad *Constantinopolitanos* pervenit Imp. & eorum concessione ad *Despotas*, familiam quandam magni Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulsi Christianis Principibus ante xl annos sibi subjugavit. Urbes hic sunt *Dodone* oraculo Iovis *Dodonei* celebris. *Nicopolis*, ab Augusto in memoriam victoriæ, cum navali prælio superavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas

olim fuit egregia & Incolis frequentissima: nunc *Prevesa* dicitur. *Ambracia*, nunc *Laria* a fl. cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti *Ambraciota*, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæsus miseriarum vitæ, è loco edito se præcipitem dedit. *Actium*, quam etiam *Acarania* clarissimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Augusti fuit Colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus tabulis. *Buthrotum* Str. & Virg. *Coloniam* vocat Plin. *Burrinto* hodie *Sophianus*. Et *Leucas* ubi Apollinis delubrum & saltus, quo crediti sunt amatores ab amoris æstu liberari & ex quo prima omnium auctore Strabone, Sappho Poëtria desiliisse fertur, uti Ovidius etiam in Epistola Sapphus meminit. Amnes Epiri sunt, *Acheron* Ptol. *Acheron* Livio. *Achelous* Str. *Sophiano* *Aspri*, *Nigro* *Catochi*, *Kyriaco* *Anconitano*, *Geromlea*. Montes, *Ceraunii* seu *Acroceraunii* altitudine famosi, nautis formidabiles. Nam quotiescumque nubeculæ inde elewantur, tempestates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe*, ex quo *Arachus* fl. profluit, teste Str. Incolæ, Bellonio referente, turmatim sua regione æstate egrediuntur, ob soli sterilitatem, atque alio proficiscuntur, nempe in Macedoniam, *Romaniam*, & *Natoliam*, ubi operam Turcis locant lucigratia, veluti ad segetes metendas, & Frumentum expurgandum, qui postea messe perfecta domum Autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam traducturi. Sunt autem Christiani, & peculiarem habent linguam à Græca diversam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini sunt, Græcum etiam Idioma callent.

Restat

Regio &
unde di-
ta.

Restat in Tabula Achaja, Græciæ regio. Hanc Ptol. Helladem quoque nominat. Meram Græciã vocat Pli. Cæcilius in epistolis. Terminatur a Septentrione Thessalia juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem, ab Occasu Acheloo amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit: qua Oriensest, nonnihil in Septentrionem reflectendo Ægæo Pelago, & Myrtoo pulsatur usque ad Sunium Promontorium, nunc *Capo delle Colonne*: qua Meridies peloponnesum habet objectam Isthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic ix reperio, quæ sunt Doris regio juxta Parnassum. Ætolia ad Evenum fl. Hęc ad Arctum plana, & fertilis, ad Austrum aspera ac sterilis. Multas vetustissimas habuit urbes, inter quas præstantissima fuit *Calydon*, quæ hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidissimus amnis perfluit, qui in mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aspera erat, quorum *Amphissa* Vrbs maxima & nobilissima, In hac etiam *Naupactus*, quam alii in Ætolia locant. *Phocis* juxta Parnassum montem. Vrbs ejus *Delphi*, ubi Templum Apollinis sumptuosissimum & Oraculum. *Bæotia*, inter montes sita agro potitur humido & paludoso, sed pingui & frugibus fœcundo. Vrbes *Aspera* ad Heliconis radices, Hesiodi patria. *Orchomenus*, Tiresiæ oraculo clara. *Theba*, quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illustrium Virorum patria. Nunc vero prostratæ & dirutæ jacent. *Cheronea*, patria Plutarc. *Plataea* memorabili victoria Græcorum Duce paufania adversus Mardonium nobilis. *Tanagra* Vrbs superstitiosissima. *Aulis*, ubi Græci ad Trojam profecturi congregati fuere.

Sirus.

Vrbes.

Attica, terra sterilis ac silvosa. Vrbs primaria *Athene*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum Græciæ Gracia, seu Græciæ compendium. Valde prædicat illam urbem Cic. oratione pro L. Flacco: lib. 11 de Legibus, & in Dialogo de partitione. Fuerunt & *Marathon* celebri Multiadis victoria notissima. Et *Eleusis* clara sacris Cereris quæ *Eleusinia* dicta fuere. *Megaris*, a Steph. aspera vocatur. Hujus Vrbs *Megara* quæ ipsi regioni nomen dedit juxta Isthmum posita. Fluvii Achajæ celebriores sunt: *Ismenus*, Thebas urbem adluens Bæotiæ fl. *Cnopus* quoque Straboni *Asopus*. Homero herbidus cognominatus. *Evenus* ante *Lycormas* Apollodoro & Strab. testibus. Fluvius est Ætoliæ. montes celebres *Parnassus*, Lucano lib v. *Mons Phæbo Bromioque sacer*: in ipso totius Orbis medio Claudiano & Lucretio situs. *Helicon* plinio Musis natale. *Hymetrus* Melle, Marmore, & omni eo, quod ad Medicinam utile est, clarus. *Citheron*, a Cithara dictus Latantio, quod illic frequenter hoc organum personaret & alii Poëtarum versibus decantati. Episcopatus porro in hac Tabula juxta provinciale Romanum sunt, Archiepiscopus *Philippensis*, cujus Suffraganei *Christopolitanus*, *Dragonensis*, *Chrisopolitanus*. Arch. *Seresanus* nullum habens Suffraganeum: Arch. *Thessalonicensis*, sub quo *Citrensis*, *Veriensis*. Arch. *Laricensis*, sub quo *Dinutriensis*, *Almurenensis*, *Armiro* credo: *Cardicensis*, *Sidoniensis*, *Dinuensis*, Arch. *Neopatenensis*, sub quo *Lariatenensis*. Archiep. *Thebanensis*, *Iorocemensis*, *Castoriensis*, Arch. *Atheniensis*, sub quo *Thermopylensis*, *Davaliensis*, *Salonensis*, *Nigropontensis*, *Molgarensis*, *Megara* opinor, *Roonensis*, *Eginensis*. Arch. *Corcyrensis* & *Duracensis*.

Flumina

Montes.

Regio.

HÆc de præcipuis Græciæ Regionibus quæ sũt in Continenti : *Morea & Candia* succedunt explicandę. Prior *Peloponnesus* Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio cetetisque, Peninsula est, hodie *Morea* a *Maurorum* fortasse incursionibus. Olim Apollodoro & Plinio testibus *Apia & Pelasgia* vocata fuit. *Argos*, & postea *Argos Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo; & *Achajam* Orosius I cap. II. Item Apulejus VI Asini. *Pelopia* etiam Eustathio : & *Inachia* Stephano. *Ægialia* vocatur quoque in Eusebii Chronico. *Peloponneso* nomen est a *Pelope* homine Barbaro, qui ex Asia profectus hic regnavit. *Pelops* enim Insulam sonat, cum Insula non sit, sed Peninsula, Platani folio, ut scribit Mela, simillima, pari pænè longitudine & latitudine. Ejus Perimetrus est quatuor M. Stadiorum, quibus *Artemidorus* addit cccc. Isthmo adhæret continenti, cujus Latitudo est Stadiorum XL. Angustias istas perfodere multi irritò ausu tentaverunt, quos inter *Demetrius*, C. Cæsar, *Caligula*, *Nero* & alii: quo instituto frustratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum *Amurathes Turca* dejecit, *Veneri* restituerunt, anno ccccccliiii spacio xv dierum; sed *Turcæ* iterum eundem postea solo æquarunt. In hoc Isthmo *Neptuni* olim Templum fuit, ad quod *Ludi Isthmici* celebrati. Ceterum *Peloponnesum* ad Ortum respicit Mare Creticum : ad Occasum Ionium sive Hadriaticum: ad Septentrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Isthmus clauditur: ad Meridiem habet Mare Mediterraneum. Peninsula porro hæc caput & Arx totius Græciæ est, & ut ait *Plinius*, haud ul-

Nomina.

Vnde dicta.

Situs.

li terræ nobilitate postferenda. Ea siquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiorem vel ad elegantiorum vitę cultum spectant, sua fœcunditate, affluentiaque insignis est. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac Sinibus & Portibus refertissima est, quos Promontoria multa efficiunt. *Peloponnesum* incoluere *Elii*, *Messenii*, *Achiivi*, *Sicyonii*, *Corinthiaci*, *Lacones*, *Argivi*, & *Arcades*. Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quondam maximè celebrata propter *Mycenarum*, *Argivorum*, *Lacedæmoniorum*, *Sicyoniorum*, *Eliensium*, *Arcadum*, *Pylionum* & *Messeniorum* Respublicas, & Imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon*, *Menelaus*, *Ajax*, & alii. Ac loci ipsius, tum situs, tum majestas Imperium quondam totius pænè Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponnesus Turcarum* dominio subiecta est, quemadmodum & reliqua Græcia : licet fuerit ab aliquot *Regulis* Græciæ quos *Despotas* vocant, & a *Venetis* annis superioribus gnaviter defensa. Præ est autem nunc *Turcæ* Imperatoris nomine tota *Moreæ Sangiacus*, inter ceteros potentissimus, qui *Modoni* moratur, & ad mandatum *Beglerbeji* totius Græciæ mille equites adducit, quos suo stipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* a *Barbaris Morabegi* : cujus annuus in hac Provincia redditus est 10cc mill. asprorum, hoc est xiv mill. Aureorum. Universam autem hanc regionem in octo Provincias fuisse divisam ex Ptol. & aliis auctoribus constat, quæ sunt *Corinthia*, *Argia*, *Laconica*, *Messenia*, *Eliis*, *Achaja*, *Sicyonis* & *Arcadia*. *Corinthia* in Isthmo sita est : nomen ei a primaria urbe quæ primum *Ephyre* dicta fuit. Eam *Cicero* merito *Græciæ Lumen* vocat. Vtrimque Portum habuit, quorum

Imperium
majorum

Urbes.

MOREA
olim Peloponensis

Milliaria Italica
communia
50 100

quorum alter Asiam, alter Italiam spectabat; qua oportunitate loci urbs subito crevit: juxta eam etiam Isthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat IIII stadiorum ac dimidiati altitudine, sub ea erat *Corinthus* ambitu XI stadiorum. In vertice montis edes erat Veneri sacra: cui vicinus fons *Pirene*, quem fama finxit a Pegaso illic unguis ictu excussum. Everfa est urbs a L. Mummius, quod in ea legati pop. Romani excepti essent indignius, post annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alere Hippotis filio erat condita; ut est apud Paterculum. *Argia* sequitur: hodie *Romania* Ortellio. Urbes hujus tractus *mycena* regia Agamemnonis, unde Ovid. *Agamemnonia* dicta, celebres a Templo Junonis vetustissimo & religiosissimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro scribuntur cinxisse. Non procul inde fuit *Lerna* palus, ubi Hercules Hydram *Lerna*eam, seu potius Latrones ad ea loca latrocinantes, sustulit, vicit & dissipavit. *Argos*, urbs exstructa, ut aliqui perhibent ab Argo. *Nauplia*, hodie *Neapolis* Romaniae urbs munitissima. *Epidaurus* in Saronici Sinus recessu, Aesculapii Templo celebris: *Amicla*. *Argiam* sequitur *Laconica* sive *Laconum* regio. Hujus Metropolis *Sparta*, quae etiam alio nomine vocatur *Lacedaemon*, hodie *Misithra*: urbs olim magna & potens. Fuit haec non muris, sed civium virtute septa; non hinc operum magnificentia sed disciplina institutisque Lycurgi pomponio memorabilis, & quae cum Athenarum urbe deinde de Imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII exposuit. *Leuctra* nota è Plutarcho a Filiarum Scedasi tristi & tragica historia. *Epidaurus* quae hodie Mal-

vasia. *Messenia* a Taygeto Monte & fluvio *Pamiso* ad Alpheum usque porrigitur. Primaria ejus urbs *Messene* ad mare sita, hodie *Martagia* dicitur. *Aristomenis* Messenii praestantissimi viri patria, qui referente *Paulania*, hirsutum cor mortuus habuisse, deprehensus fuit. Sunt & *Methone* nunc *Modon*, insignis quondam & nunc *Sangiacci* Turcici sedes. *Corone* nunc *Coron*. *Pylus* patria & sedes Nestoris Homericus triseclii illius & dulciloqui, Et *ciparissi* hodie *Arcadia*. *Elis*, inter Messeniam, Achajam & Arcadiam sita est. Urbes, *Elis* per quam *Peneus* & *Alpheus* fluebant, memorata Iovis delubro, Ludorum claritate fastos Graecorum complexa. *Olympia* celebris a ludis Graecorum solemnibus, quae *Olympia* dicta fuere, & templo Iovis Olympii sumtuosissimo, quod hominum frequentia potentissimorumque Regum donariis adeo crevit, ut in tota fere Graecia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Jove ipso nihil ibi putaretur sanctius, nihilque augustius. *Cipselus* Corinthiorum tyrannus, Iovem totum aureum Olympiae consecravit. Deinde *Phidias* Atheniensis simulachrum ejus Dei, ex ebore & auro stupenda & insolita magnitudine erexit, utpote pedum LX. In quo opere illud ab aliis artificibus reprehensum, quod simulacri ad templum nulla esset proportio. Cum enim in eburneo throno sederet Iupiter, capiteque templi fastigium contingeret, necesse erat, si quando sedendo defatigatus eburneus ille Deus surgere vellet, ut Templi culmen una cum tecto deiceretur: Et *Pisa*. *Achaja* ab Ptol. propria cognominata, ab Araxo promontorio usque ad *Sicyonios* extenditur, quorum terminus communis

munis est fl. Sus; ad Austrum est mons Stymphalus, ad Septentrionem Sinus Corinthiacus. Vibes *Dyme* quæ nunc *Chiarenza*, unde promont. Araxem vocant *Capo di Chiarenza*: *Olemus*, *Patra* urbs insignis olim, nunc *Paras* dicitur: *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Vostiza* vel *Bostizan* dicta, & a Turcis excisa. *Ægira* urbs quomdam primaria in colle aspero atque difficili posita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocastro* dicitur. Et in Crisæo Sinu *Helice*, *Bura*, *Pellene*. *Sicyonia* inter Achajam & *Afopum* sita: primaria ejus urbs *Sicion*, omnium Græcarum urbium vetustissima, & tempore Abrahæ condita, Templis, aris, statuis, simulacris plenissima. Fuit & *Pblius*, quæ forte ea est quam hodie vocant *Vasilicon*. Superest *Arcadia* regio Peloponnesi mediterranea, undique a mari remota. Hujus urbs *Megalopolis*, patria *Polybii* gravissimi ac sapientissimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur. *Stymphalus*, unde *Stymphalis* palus, & aves *Stymphalides*. *Lilæa*, *Mantineia*, *Psophis*. Civitates autem totius peloponnesi nobilissimas, quasi compendio complexus est *Ovid. lib. vi Metamorph.*

*Finitimi Proceres coeunt, urbesque propinquæ
Oravere suos ire ad solatia reges:
Argosque & Sparte, Pelopejadesque Mycena,
Et nondum torvæ Calidoninvisæ Dianæ,
Orchomenosque ferax, & nobilis ære Corinthus,
Messeneque ferax, Patræque humilesque Cleonæ,
Et Meleæ Pisos, nec adhuc Pitheia Træzen,
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo,*

Amnes celebriores sunt *Afopus*, nunc *Arbon* *Theveto*; *renejus*, nunc *Nigro* & *Theveto* *Igliaco*: *Alpheus*, qui ad colis *Rophea* dicitur, ut *Sophiano* placet, & secundum *Nigrum* *Orphea*: *Italis* vero nautis *Carbon*: atque huic fluvio cxi amnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem sanat. *Panifus*, *Stromio* nunc *Nigro*: sed *Pirna* *za* in *Tabulis* *Castaldi* & *Mercatoris*, totius *Peloponnesi* fl. maximus. Hujus aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas*, hodie *Vasilopotamo* *Sophiano* & aliis, sed *Iris* *Nigro*: cujus ripæ *Lauro* abundant: & *Inachus*, qui *Planizza* hodie est *Sophiano* & aliis. Reliquos prætereo. Montes *Stymphalis* Mons *Arcadiæ* altissimus, qui *Dominico* *Nigro* *Poglici* dicitur. *pholos*, *Xiria* *Nigro*. *Cillenius*, *Melæ*, *Cillene*, *Strab.* totius *Arcadiæ* altissimus. *Menalus*, *Menalius* *Melæ*, *Cronium* *Ptol.* *Grevenos*, *Nigro* *Zarex*, *Gemistus* *Zaraca* vocat. *Minthe* *Ptol.* & *Strab.* *Olon* vocatur *Nigro*. *Evan* videtur apud *Pausaniam* dici, ab *Evoe* *Bacchantium* voce: quod hoc loco *Bacchus*, & quæ eum sequebantur mulieres, sic exclamasse credantur. *Taigerus* *plinio*, *Pausaniæ*, *Vibio* & *Steph.* *Peloponnesi* mons in *Laconica*, *Eurotæ* fluminis vicinus. In hujus summitate existentibus, prospectus patet per omnem peninsulam, ut nulla celebris visum effugiat Civitas. Hic Mons varias Feras nutrit, consecratus *Baccho*, *Apollini*, *Dianæ*, *Ceteri*. In *Morea* *Episcopi* juxta *Provinciale* *Romanum* hi: *Archiep.* *Corinthiensis*, sub quo *Argivensis*. *Arch.* *Patræensis*, sub quo *Coloniensis*, *Mothonensis*, *Coronensis*, *Amiclensis*, *Androviensis*.

Bbbb iij Tandem

Flumina.

Montes.

Regio &
unae di-
ctæ.

Situs:

Soli fer-
tilitas.

Anim-
lium va-
rietates.

Tandem ad postremam Europæ tabulam per-
venimus, in qua nobis *Candia* cum aliquot exi-
guis circa Græciam Insulis a Mercatore de-
pingitur. *Creta* Ptol. Maris Mediterranei In-
sula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. Eam a Septentrio-
ne *Ægæi* fluctus verberant, ab Austro Libyci & *Ægy-
ptii*, ad Occasum est Mare Hadriaticum, ad Ortum
Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Pro-
montotium Samonium excurrit: ad Occasum *Criu Me-
topum* contra Cyrenem: In Septentrionem vero tertium
prominet quod Strab. lib. x. vocat Cimarum, nunc *Capo
Chesin* dicitur. Longitudo est cclxx m. p. Latitudo l. am-
bitus lclxxxix. Regio omnis aspera est & Montibus
ubi que horrens, sed fertilissima Frumenti, & pascua. Mi-
ra soli indulgentia, arborarii proventus abundantes. Pli-
nius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, in-
finito pretio ceteris ejusdem generis antestare. Profert
Vites, Oleas, Mala punica, Ficus, Mala aurea, Citrea.
Malvaticum vinum in hac sola Insula premitur, atque
ex ea Venetias & in reliquis Orbis partes defertur. Hoc
Vinum antiqui *Prammium* vocarunt, auctore Bellonio.
At Volaterranus putat hodie Arvisia, Malvisia dici, ad-
jectione unius litteræ: additque id genus vitium ex Ar-
visio Chius Insulæ promontorio (unde Arvisia Vina
olim) in Cretam esse delatum. Profert item Mel, Ce-
ram, Caseum, Coccum, Ladanum copiosè, Dictamon
soli Cretæ peculiarem. Insula omnis Lupum, Vulpem
Serpentem, aut omnino animal noxium præter Pha-
langium, natura non habet. Eam ob causam magna
cum securitate animalium greges noctu in arvis pasci

finunt, præsertim Ovium & Arietum, qui *Striphoceri* ab
illis appellantur. Varia autem producit Animalia. Hoc
etiam de Creta auctores prodiderunt, Noctuum non
habere, eamque mori quando invehitur. Rexere Insu-
lam primum *Iupiter*, tum *Rhadamantus* post *Minos* & *Græ-
ci*. *Romanorum* potestatis facta est a Metello, qui ex re
Creticus dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenu-
re: *Balduinus* Comes Flandriæ & Imp. *Constantinopo-
leos* dedit *Marchioni Montis-Ferrati*, a quo vendita est
Venetis anno cxcxciv immani Auri pretio: itaque ad-
huc illorum Imperium agnoscit. Olim centum urbi-
bus claram fuisse præsci Scriptores tradunt, earum cir-
citer xl Plinii ætas novit. Vibium notissima *Gnosfos*, Mi-
nois aliquando regia, a qua *Gnosius* arcus, tela *Gnosia*
dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela *Cortynia*, vestis
Cortynia. *Claudianus* de raptu proserpinæ lib. ii.
Ovidius.

Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu. Tum Phæstos.

Proxima Gnossiaco jã quondã Phæstia regno. Progeniit tellus.

Et *Cidon*, unde Arcus *Cydonius*, Cornu *Cydonium*. Et
Dictinna, *Manihusa*, *Licastos*, *Lictos*, *Holopixos*, aliæque. Ho-
die vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nomi-
nis habet urbes, quæ sunt *Candia*, olim *Mantium*, urbs to-
tius Insulæ prima, a qua universa Insula appellationem
desumpsit. Amplitudine secunda post *Candiam*, *Ca-
nea*, olim *Gidon*. Tertia est *Rhetimo*, quam veteres *Rhe-
thimnam* dixerunt. paulo incommodiorem habet hæc
Portum, ac *Canea* & *Candia* commodissimos habent.
Flumina per universam Insulam nulla sunt quæ navem
ferant. Sunt tamen multi & magni rivi, in quibus spon-
te sua

Imperium
majorum.

Urbes.

Flumina.

te sua Colocasia proveniunt. In littore Septentrionali sunt, *Melipotamus*, *Scafinus*, *Cladilis*, *Epicidamus*, *Gisso*, *Divotro*: versus Occidentem est *Nopular*: versus Meridiem *Montes. Limens*. piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem Muli Barbatii magnitudine, aliis regionibus valde rarum, qui *Scarus* dicitur, cujus veteres auctores sæpè meminerunt, & apud Romanos olim in deliciis fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Mōtes ejus nobiliores sunt tres, *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadisi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat, tamen Cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Hic ante Solis ortum Solem videt: nam ut est apud Lucretium:

--- *Idæis fama est è montibus altis
Dispersos igneis orienti limine cernit.*

Stirpibus rarioribus Herbisque variis abundat, quæ a Bellonio lib. 1. cap. VII enumerantur. *Labyrinthum* in Creta Dædali opus multi memorant, ejus, quemadmodum & Italici nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plin. lib. XXXVI cap. XIII. Mirandus propterea Incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem Montis Idæ pro vetere novum fictitium que *Labyrinthum* ostentant: sed non est mirum Cretensem *Cretissare*. Incolæ vel Cæli Solique larga benignitate, vel suo vitio fuerunt ad mala propensissimi. Mendaces olim, fraudulentis, rapaces, avari, & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes nullasque artes exquisitè discentes: sed ut plurimum comestationibus, & potationibus de-

diti. Hodie verò naturæ impulsu, ut auctor est Bello-nius, & ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianæ fuisse dicatos: propterea etiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quinetiam dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud philosophum cap. VIII lib. II Polit *Videtur hæc Insula ad principatum Græcia nata, ac præ ceteris omnibus præclarè sita. Imminet enim universo mari: cui Græci circumfusi sunt. Atque hac quidem parte exiguo abest intervallo a Peloponneso: illa, ab Asia loco qui est circa Triopium, & a Rhodo. Quocirca Imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit: alias quum diu fuissent deserta, colit fecit.* Episcopatus in ea fuere juxta provinciale Romanum. Arch. *Cretensis*, nunc *Candianus*, cui hi subsunt Suffraganei: *Kirokeusis*, *Archadiensis*, *Gerapetrens*, *Sicimensis*, nunc *Sitia* opinor, *Milopotamiensis*, *Arienses*, *Calamoniensis*, *Epicalamoso* forte, *Agiensis*, *Rissaniensis*. Arch. *Atridensis*, sub quo sunt *Casensis*, *Scopulensis*, *Napronensis*, *Margaricensis*, Arch. *Solaniensis*, hos habet Suffraganeos, *Helenensem*, *Sudensem*, *Monovasiensem*, *Taurisensem*, *Marrachitanensem*. Arch. *Vospreniensis*, huic sunt Suffraganei *Tepheliensis*, *Matrehensis*, *Cersonensis*. Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam Insulæ.

Corfu,
Situs.
Corfu vulgo, *Corcira* Ptol. Insula olim nobilis, bello & navibus imprimis potens. Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum xx. Passus xcvi in longitudinem patet, teste Plinio. cæli

Opera
publica.

Mores.

Cœli hic mira clementia: qua fit ut Nemora ipsa ex Citris, Medicis, atque id genus arboribus constent. Solum fertile, abundans Vitibus, Oleis, Pomis, omnisque generis arboribus fructiferis: Mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes vero minus lætas habet propter austrinos ventos, quibus exsiccata arefcunt antequam ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetis* paret, à quibus strenuè adversus Turcarum rabiem defensa est. Urbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. *Zacynthus*, vulgo *Zante*. Hanc inter Cephaleciam & Achajam ponit Plin. Ipsa in circuitu colligit xxxvi mill. Ager Insulæ Frumentum profert magna copia: imprimis vero Uvas passas, Vinum & Oleum, ex quorum annuo proventu, Incolæ colligunt cl. millia aureorum. *Græci* sunt & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis Opidum cum Arce in monte situm, mari imminens, Silvis oblitum, aëris salubritate, pascuorum vicinorum ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est.

Milo. *Milo* Insula, ea *Melos* prisco ævo dicebatur, in Cretico est mari. Ambitus lxxx milliaria amplectitur. Feracissimos habet agros Frumenti & Olei, sed Vitibus parum accommodos. In hac etiam Argenti Fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Nifca. *Naxus*, nunc *Nisicia* Sophiano, & aliis. Hæc lxxx mill. in ambitu patet. Inter frugiferas Insulas hæc etiam numeratur. Vini admodum sæcunda est: in eaque Marmoris genus reperitur, quod *Ophites* Græcis & Plin. maculosum, Serpentum maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio, hic reperitur. Venam quoque

Auri hic esse, sed desidia & ignavia Incolarum non inveniri, sunt qui credunt. Vespæ genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur: Vespertilionumque magna copia. *Ioanni Quirino* Nobili Veneto, hæc quondam paruit. Postea sub quodam Duce *Jacobo Crispo* fuit, quem *Selimus* Turcarum Imperator, hinc expulit. Habitatur iraque hodie à Turcis & Iudæis.

Santorini vel *Santorino*, *Therosia*, Maris Ægæi Insula, juxta Atticam, Straboni & Ptol. formam nunc Lunæ corniculatæ habet, licet prius aliam haberet, antequam combureretur, & a mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiamnum satis fertilis, & portibus commoda. Incolæ piscationibus ferè victum quærunt Hæc etiam subjugata a Turcis est.

Scarpanto, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet. *Carpathus* dicta. *Carpathium* hinc Mare. Situs ejus inter Cretam & Rhodum, medio ferè itinere. Ambitus ejus lx aut ut alii volunt lxx mill. pass. Ardua & montibus passim aspera; ac in ea Marmoris Lapidicina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Terrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos Portus, sed non admodum capaces, & malè fidos. Incolæ Græcè loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur: Venetorum tamen Dominio subsunt.

Sed de Europa quæ dicta sunt hæctenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis partes, & primum Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

Cccc In Africa,

B A R B A R I A.

Regio
& unde
dicta

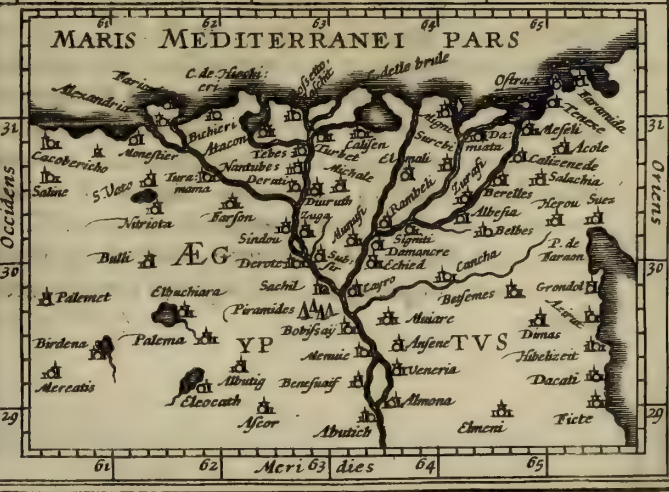
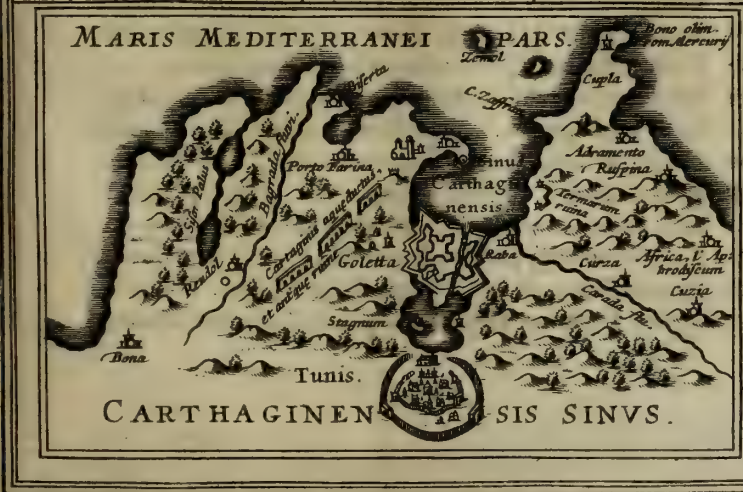
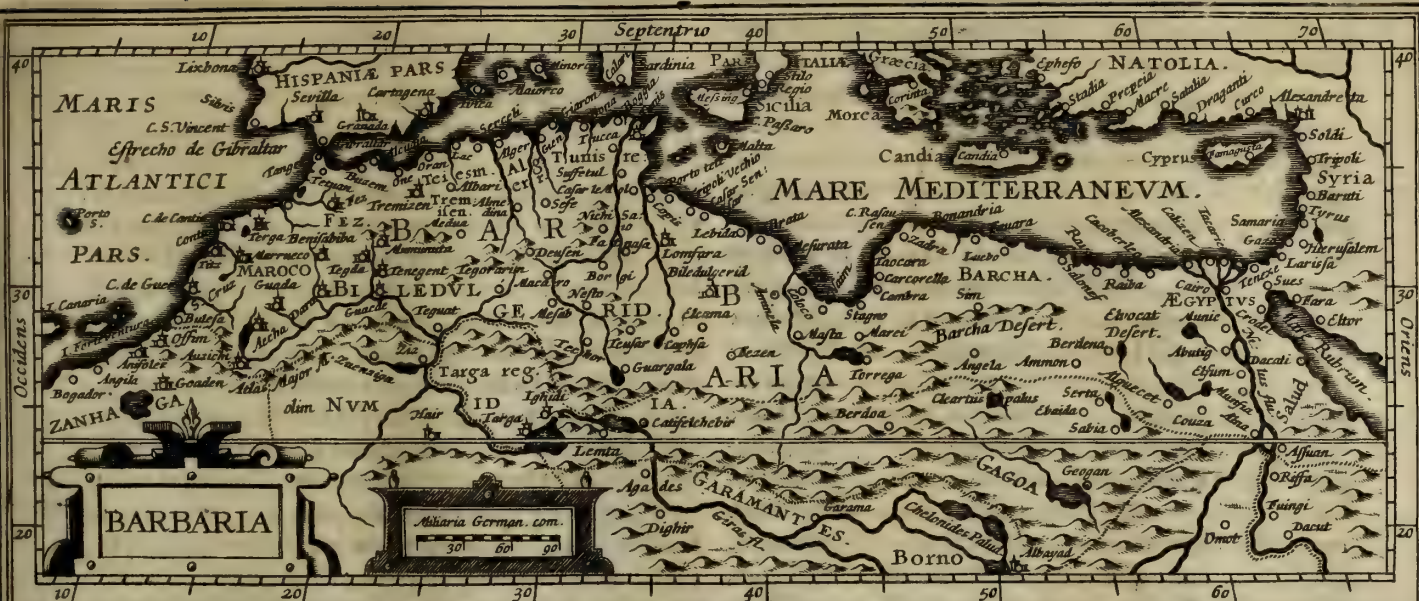
Situs.

Soli qua-
Litas.

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel à murmure inconcinno Incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur: vel à frequentibus desertis. *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad Fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturq; Mauritaniam utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam propriè dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya exteriore. Statuunt illi recentiores Africæ Scriptores ab ortu Solis Marmaricæ (quæ hodie *Barcha* dicitur) deserta ad Montis usque Atlantis partem hodie *Mejes* vocatam, quæ pars a Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad Mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) a Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septentrionale vero latus Mare Mediterraneum lambit. Aër & Cæli qualitas hujus Regionis varia. Vere Cælum mite, clemens, serenum; Æstate æstus vehementissimi, imprimis Junio & Julio, mensibus; Autumno calor remissior: Hyeme frigus vehementius, potissimum circa Decembrem & Ianuarium, sed maturino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem

accedere cogatur. Autumni finis, totaque Hyems, bonaque Veris pars, impetuosis plena ventis. Quin & grandinibus, fulguribus, & tonitruis horridis interdum vexatur: neque deest aliquibus in locis Nix copiosa. Ager Dactylorum, Malorumque Punicorum feracissimus: sed Frumenti non adeo fertilis: unde ejus Incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magna copia, Cerasa, Ficus, Poma, Pira, Pruna, Mala Persica, Armenica, Cydonia, Olivas, & similes. Abundat Oleo, Melle, Saccharo. Multijugis item Armentorum, Pecudum; atque Ferarum generibus. Alit enim hæc Regio Dracones, Elephantes, Capreas, Bubalôs, & similia animalia: item Leones, ac Pardales: habet & Mustelas, Felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia: Simiarum quoque maximam multitudinem. Coluerunt hanc Regionem primum *Phœnicum* Coloni, aliique qui ex Asia aut Ægypto eo devenerunt: Postea paruit *Romanis*, tum *Græcis Imperatoribus*, deinde *Vandalis*, *Saracenis*, *Arabibus*: nunc partim *Turcæ* subest, partim proprio *Seriffæ*: *Hispaniarum* quoque *Rex* Arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt *Marocci*, *Fessæ*, *Telesinum*, *Tunetanum*, quibus nonnulli *Barcæ* addunt. De duobus prioribus *Marocci* & *Fessæ* sequentibus Tabulis agetur, de reliquis hic agamus. *Telesinum* Regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Oc-

Animæ
lium va-
rietat.

casu in ortū est cccLxxxmilliarium. Latitudo arcta, mill. xxv, a desertis videlicet Numidię usque ad Mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars inculta est, arida atque aspera, eaque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autem agri aliquanto fertiliores atque fœcundiores sunt, Raræ in hac parte urbes, raraque Castella. Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa. In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probè munita. Hęc a *Teleusino* Rege primum defecit, ac *Bugia* Regi tributum solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Regem Hispaniæ admisit. Denique capta a *Barbarossa* Imperio Ottomanico adjecta est. Celebris est *Naufragio* *Caroli V.* tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præsidii firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc *Castaldus Salden* *Ptolemęi* fuisse opinatur, sed *Ortelius* cum nostro *Mercatore* putat *Salden* *Ptol.* nunc esse *Tadelis*: *Iovius* censet esse *Iuliam Casaream*, & alii *Cirtam*. Sunt quoque urbs *Mersalcahir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & alię. Duos habet hoc Regnum Maris Portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Orania*, cum Arce munitissima, alterum *Marsa Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima *Mercatorum* frequentia: præsertim ex Italia: qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. Regnum *Tunetanum* continet totam *Affricam* minorem & magnam *Numidię* partem. Nam a *Majori* fl. quem *Audum Ptol.* esse putat *Maginus*, usque ad *Mesratę* regionis amnem extenditur.

Urbes.

Portus.

Ægyptus.

A *Ægyptus* antiqua & nobilis regio primum a *Misraim* filio *Chus*, nepote *Cham*, abnepote *Noachi* culta est: quare a *Chamo* (*Chemia* in sacris *Ostridis* vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quã appellationem etiamnum servat apud Arabas qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet* vel *Elchebit*. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta *Barcæ*, *Libyę* & *Numidię*, cum regno *Nubię*. Ab Austro agro *Bugienfi* & *Nilo* concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. *Plinius* eam finit *Syene* urbe, quę nunc *Asna* dicitur. Ab Ortū sunt deserta *Arabię*, quę inter *Ægyptum* & *Mare Rubrum* sita sunt. Ab Aquilone clauditur *Mari Mediterraneo*, quod ea parte vocatur *Pelagus Ægyptiacum*. Raro pluit in *Ægypto*, imo ut *Plato* tradit, nunquam visum est pluere in *Ægypto*, sed aer perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta fuit *Aëria*. Terra mirè fertilis & hominum aliorumque animalium perfœcunda generatrix. Nilus efficit, qui per medium ejus labens, & singulis annis terrę superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fœcundam, mirèque fertilem eam reddit. De hujus soli felicitate multa passim extant scriptorum elogia. *Iustinus* solum ita secundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Summa in *Ægypto* est ubique *Tritici*, *Siliginis*, *Hordei*, *Avenę*, *Fabarum*, aliorumque *Leguminum*: *Vini* etiam optimi fertilitas. Nec desunt pascua lætissima, Oleo tamē,

Regio.

Nominis.

Situs.

Calitem-
porus.

Anima-
lim va-
rietas.

Imperii
majoris.

men, ut plurimum, caret, raraque ligna isthic nascuntur. Præter bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, Animalia domestica mira copia alit, Bubalos, Boves, Camelos, Equos, Asinos, Arietes & Capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio. ob aeris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium a Nilo irrigatarum bonum alimentum: inter reliqua vero Arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper è collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. Ceterum universa olim Ægyptus floruit sub variis Regibus diversorum nominum usque ad *Prolemaos*: nam *Pharaones* admodum pauci fuerunt. *ptolemai* longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum imperium, quo præfracto res Aegyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiae felicitis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alii sequentes quoque vocati sunt *Sultani*, Mahumetani omnes, regnarunt multis annis donec a Turcis expugnati fuerunt. possidet jam totam Ægyptum *Solymanus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Baxa* Aegypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive Opidorum Præfecturas, quales Herodotus ponit xviii. Strabo unum amplius *Prolemæus* xlvi. *plinius* L. qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Aegypti olim Præfecturas fuisse quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem Præfecturæ plura nomina esse potuerint. *Leo Africanus* auctor est a Mahumetanis in tres provincias divisam esse. *Sahid* quæ est superior sive *Thebais*, a finibus

Bugiae ad Cairum usque: *Errisiam*, quæ est pars Occidentalis a Cairo ad Rosetum: & *Maremman* quæ est pars Orientalis. Vrbes Aegypti sub Amaside creduntur fuisse xx mille. *Diodorus* tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene*, *Thebe*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra*, *Heliopolis*, *Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene* nunc *Asna* dicitur. *Thebe* condita a *Busiride* Rege ambitu cxi stadiorum, ut refert *Herodotus*, centum portis, aliisque ædificiis publicis privatisque insignis, quæ jam olim esse desinit. *Tentyra* ab Insula Nili nomen habet: Incolæ *Tentyritæ*, qui naturæ genio *Crocodilis* adversi sunt: qua de re apud *Strabonem* & *Plinium* videre est. *Heliopolis*, olim Sacerdotum habitatio, *Straboni* hominum *Astronomiæ* & *Philosophiæ* deditorum mansio. *Memphis* olim *Arfinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & *delta* formam facit: Hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alcain*. Vrbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam *Turcæ*, *Aegyptii*, *Arabes*, *Hebræi*, aliique. *Babylon* paulo supra *Cairum* ponitur a *Bellonio*, conspiciunturque adhuc splendorum ædificiorum ruinae. Hic nunc est *Christianorum* pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab *Alexandro Magno* in extremitate *Maris Mediterranei* loco situque pulcherrimo condita: *Turcæ* *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*, urbs est potens, opulenta, commodo portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium *Pelusiacum*. Regio hæc fluvio Nilo totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fecundissima redditur.

Vrbes.

Regio.

Regio ex
unde di-
cta.

Soli ferti-
litas.

Animam
varietas.

Vrbes.

Pars illa *Barbaria*, quæ olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie in Regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fesse*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* regnum nomen accepit ab Urbe primaria *Marocco*. Iacet inter Atlantem Montem & Oceanum Atlanticum, Formæ pænè triangularis. Amœnissima est regio, abundatque frugibus & Leguminibus omnis generis, Oleo, Melle, Saccharo, fructibus omnigenis Dactylis, uvis, Ficibus, Pomis, ac Pirivariis. Armentis item ac gregibus: multæ etiam reperiuntur Capræ, quarum pelles *Marocchini* dicuntur, villi utilissimi sunt ad pannos contexendos, quos *Camelostos* vulgo vocant. Rerum denique omnium quæ ad victum conveniunt, quæ naribus adblandiuntur, quæ oculos pascunt, regio feracissima est. Ejus Provinciæ sunt, *Hea*, quæ ab Oriente clauditur fluvio *Essivalo*, a meridie Atlantente, ad Occasum & Septentrionem Oceano, estque regio aspera, montosa, nemorosa, dives & Incolis frequens. Frumentum hic copiosè non colligitur, sicut Hordeum, Milium & Panicum. Fructuum autem magna est inopia, ignava potius Incolarum solertia, quam vel Cæli vel Soli injuria. mellis vero magna copia, quo majori ex parte vescuntur, Ceram tamen abjiciunt, usum ejus ignorantes, Civitates paucæ hic sunt, sed pagi, vici, & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quæ ad Septentrionem Atlantem habet & Opidum *Hea*, ad Ortum fluvium *Sus*, regio fertilis, amœna, dives. Abundat Frumento, Hordeo, ac Leguminibus, ac quibusdam

in locis Saccharum satis copiosè profert, licet Incolæ illud, neque coquere, neque parare probè sciât: Fructus etiam alicubi proveniunt, Ficus, Uvæ, Mala Perfica, & Dactyli: Oleo caret, quod tamen aliunde advectum huc defertur. Auri Metalla sunt in monte: *Ilalemo*. Præcipuum hujus Regionis Opidum *Tarodantum*, Mauris *Taurent*, satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Domorum numerat circiter tria millia. Incolæ moribus sunt civilioribus. Hic Angli & Galli Mercatores degunt & Ferrum, Stannum, Plumbum, Saccharo commutant. Sunt & *Messa*, sub quo nomine tria minorum gentium Opida continentur, unius miliaris intervallo alia ab aliis dissidentia, a veteribus Africanis ad littus Oceani condita. *Teiuent* Civitas exstructa olim ab Africanis in pulcra planicie, cujus unum latus lambit Fluvius *Sus*. Divisa in tres partes spatio plus minus unius miliaris distantes, quæ coniunctæ figuram triangularem constituunt: *Tedsî* Civitas magna, fundata olim ab Africanis, sita in agro fertilissimo: & *Tagavost* omnium hujus Regionis maxima. *Marocci* territorium Formam refert triangularem, Eius Fines ab Occasu Mons *Netisa*, ab Ortum Mons *Hadimeus*: qua Septentrio est in eum usque locum extenditur, ubi notissimi Fluvii *Tensist* & *Asifinual* coniunguntur. Est autem (Leone referente) regio hæc cultissima, Armentis, Pecoribus & Feris abundans, Perpetua pænè planicies, Lombardiæ non admodum dissimilis; Montes si quos habet, frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter Hordeum producant.

In

**MAROCCHI
REGNUM**

OCEANVS
ATLANTICVS
TVCVS

5 10 15
Milliaria Germanica

Septen 12 trio 13 14 15 16

Meri 12 dies 13 14 15 16

33

32

31

30

29

33

32

31

30

29

Occidens

Orions

In hac Vrbs est *Marocum*, quod *Bocanum Hemerum* Prol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarum urbes adnumerari solet. Est enim inaudita magnitudinis: ita ut sub Principe suo *Hali Josephi* Filio domus numeraret plus quam centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionib. attrita est, ut vix tertia urbis portio Incolas habeat. Sunt & in hoc territorio Vrbes aliarum minorum gentium. Opida: *Elgiumuha*, Opidum exiguum, in planicie, propè fluvium *Sesseva*, ab Africanis conditum; *Tenezza* Civitas munita, olim constructa ab Africanis in latere illius partis Atlantis quæ dicitur *Ghedmina*; *Delgiumuha* Civitas nova in monte altissimo sita, Arx valida; *Imizmizi* Vrbs ampla Scopulo insidens; *Tefrast* exiguum Opidum in ripa fluvii *Affselmel* positum: *Agmet* & *Hanimmei*. *Guzzula* ad Septentrionem Atlantici adhæret, ad Ortum Hæc jungitur. mittit hæc Regio Hordeum magna copia, & pecudes innumeras, habetque Æris & Ferri Fodinas. Opida hic & Arces vallo carent: pagi frequentes, ampli, divites: regio omnis Incolis referta. *Duccala* regio ab Occasu a *Tensifto* fluvio initium capit, terminatur a Septentrione Oceano, a Meridie fl. *Habiel* clauditur, atque ab Occidente fluvio *Hammirabith*. Paucæ in hac Civitates muris cinctæ. Inter quas *Azafi* Civitas in littore Oceani sita. Condide-

runt eam Africani: *Conte* a Gothis & *Tie* ab Africanis condita: *Elmedina* quasi totius hujus Regionis Caput: *Centopozzi* Opidum exiguum: *Subeit*, *Temaracoft*, *Terga*, *Bulativan*, *Azamur*, & *Meramer*. *Hascora* regio ad Septentrionem *Duccalæ* confinis est, ad Occasum terminatur *Tensifto* fluv. & ad Ortum fluvio *Quadelhabie* a regione *Tedeletes* discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent Opida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin* Civitas in valle quadam quæ quatuor altis Montib. cincta est, exstructa: quam Nobiles, Mercatores & Artifices habitant: *Tagodast* in cacumine Montis sita, quatuor aliis circumdata: *Elgiumuha* in monte altissimo condita, inter duos alios non minoris altitudinis: & *Bzo* Civitas antiqua in Monte admodum sublimi posita viginti circiter Milliaria *Elgiumuha* distans, versus Occasum. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi* & *Ommirabih*, ad Meridiem Atlantici contigua est: ad Septentrionem vero terminatur, ubi flu. *Servi* in fluvium *Omirabih* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla Opida: Præcipuum est *Tefza*, ab Africanis conditum, populo satis frequens. Sunt & *Esza*, *Githiteb*, & alia. Præcipua Flumina hujus Regni sunt *Tensift* & *Omirabih*, qui ex Atlante Monte erupentes in Oceanum se exonerat. Sed *Tensift* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur flu. inter quos magni sunt *Sifselmel* & *Niffis*.

Omirabih

Flumina.

Omirabilis vero scaturit inter altissimos montes, qua *Tedes* provincia *Fessano* Regno contermina est. In littore maris alibi magna *Electri* copia invenitur. quæ inde à *Lusitanis* atque aliis exteris exportatur in alias regiones, quod quidem *Electrum* vilissimè opretio coemunt. Multi hic Montes, inter quos *Nisipha*, *Semedè*, *Sensana* &c. Quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, ac eo ut nihil præter *Hordeum* producant. In hoc Regno neque *Templorum*, neque *Collegiorum*, neque *Hospitiorum* copiam desiderabis. In urbe *Marocco* multa sunt *Templa*, inter quæ nullum artificiosius, neq; magnificentius, quam quod in medio urbis à dicto *Hals* constructum exstat. Est & aliud ab hujus successore *Abdul Miomem* constructum, & ab hujus Nepote *Monsor* ampliatum, multisque *Columnis* ex *Hispania* convectorum opulentius redditum. *Cisternam* sub hoc *Templo* confecit, ejus magnitudinis, cujus totum est *Templum*: rectum *Templo* addidit *plumbeum*: singulisque angulis addidit *Canales*, qui *pluvialem* aquam in *Cisternam* subjectam mittant. *Turris* ex lapide durissimo, quale *Romanum Vespasiani* est *Amphitheatrum*, altitudine *Turrim Bononiensem* in *Italia* superat. *Gratus* quibus adscenditur habent singuli *novem palmos* latitudinis: exterius vero *muri* *latus* *decem*. *Septem* habet hæc *Turris* mansiones. Huic superstructa alia *turricula*, quæ instar *acus* *adsurgit*. Hæc *tres* alteram alteri *superpositas* habet mansiones, sitque ab una ad aliam *lignea* *scala* *adscen-*

sus. Siquis è *summa* *Turri* despiciat, huic *Homines* quavis *Staturæ* *procerioris*, non aliter ac *pueri* *unius* *anni* appareant. Habet & hæc *turricula* in *summa* *parte* *ferrû* quoddam *Luna* *ornatum* *aurea*, *tres* *item* *Sphæras* *aureas*, sic *ferro* *instructas*, ut *maxima* *inferiorem*, *minima* *superiorem* *partem* *occupet*. Est & *Arx* quædam *munitissima* in hac *urbe*, quæ si *amplitudinem*, si *Muros*, si *Turres*, si *Portas* ex *Tubertino* *Marmore* *constructas* *videris*, *Civitatem* *jure* *censeas*. *Templum* habet *altissima* *Turri* *ornatissima*, in *cujus* *fastigio* *Luna*, atque *sub* *hac* *tres* *inæqualis* *magnitudinis* *Sphæras* *aureas*, quæ *omnes* *cxxxmille* *aureos* *pendent*. In hac *Vrbe* *intra* *Muros* *Vineæ*, *Palmæ*, *Horti* *spatiosi*, *Agrique* *Frumenti* *fecundissimi*. Nam *extra* *Muros* *terram* *colere*, *frequens* *Arabum* *verat* *incurisio*. *Incolæ* *hujus* *Regni* *alibi* *civiliores*, *alibi* *rudiores*, & *civilitatis* *plus* *satis* *ignari*. *Pane* *fere* *vescuntur* *hordeaceo*, non *fermentato*, nec in *furnis* *excocto*, interdum *vero* *cibum* *sibi* *ex* *Farina* *hordeacea* *Lacte* & *Oleo* *vel* *Butyro* *parant*. *Apud* *multos* *nullus* *mensarum* & *mapparum* *usus*. *Vestiuntur* *fere* *pannis* *ex* *lana* *in* *straguli* *modum* *confectis*, *caput* *vero* *panniculo* *quodam* *ornant*, *remanente* *tamen* *superiore* *parte* *nuda*; *pileum* *non* *nisi* *senes*, *aut* *docti* *Viri* *gestant*, *subuculas* *non* *habent*, *lecti* *vice* *culcitra* *villosa* *utuntur*, *cui* *se* *involvunt*. *Barbam* *radere* *solent* *antequam* *matrimonium* *contrahant*, *sed* *matrimonio* *juncti* *promissam* *gestant*.

Opera
publica.

Montes,
Mores,
Vitus,
Vestitus.

D d d d

FESSA

Regio &
unde di-
cta.
Situs.

FESSANUM vel Fessa Regnum sequitur, quod *Am-
pelusia* olim a vitium copia nonnullis dictum :
Fessanum nunc ab urbe ejusdem nominis. Hoc
Regnum ditissimum & potentissimum, ab Oc-
casu habet Mare Atlanticum, a Septentrione Fretum
Herculeum, ab Ortum Mulviam flumen, ab austro reg-
num Marocci. Est autem hic alibi optima aeris tem-
peries, alibi aliquanto asperior. ac regio ipsa etsi non-
nullis in locis prorsus aspera est, frigidissimis Montibus
plena, ac in ea aliquot sunt solitudines ac deserta: ipsa ta-
men universè considerata, quamvis altera sui parte ma-
gis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim
tam Frugibus atque Fructibus abundat, ut nulli cede-
re videatur: passim Vites, Oleæ optimè proveniunt. Fi-
cium & Amygdalarum magnam habet copiam, magnâ
etiam Gossypii affluentiam. Reperitur hic etiam plan-
ta quædam *Maus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac
esui gratissimum, magnitudinis Mali Citrei. Mahumeri-
ci Rabini hunc esse Fructum ajunt, qui parentibus no-
stris *Adamo* & *Evæ* interdictus fuit, cujusque foliis pu-
denda texerunt: folia enim habet longa & lata: harum
hic magna copia. Abundat Armentis, Pecoribus, Equis,
Camelis, Capreolorum atque Leporum magna copia.
Fesse Regiones sunt septem, *Temesna*, Territorium Fessa, *Af-
gara*, *Elhabata*, *Errisa*, *Garetum* & *Elchaisum*, sive *Chan*, *Te-
mesna* regio incipit a flu. *Omrabih* versus Occidentem,
& protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium: a
Meridie terminatur Monte *Atlante*, & a Septentrione
Oceano. Fuit semper hæc Regio totius *Atricæ* Caput,
in qua olim numerabantur Opida plus minus xl: Ca-

Solis fer-
tilitas.

Anima-
lium va-
rietates.

stella vero ccc. Sed ob bella quæ ibi magnoperè sævie-
runt, Civitates omnes & Opida deleta sunt, totaq; Pro-
vincia vastata; Sed tandem denuo reviviscere cæpit po-
stremis hisce temporibus, atque Opida prope cc conti-
net. Inter ea *Rabato* Civitas magna ad littus Oceani con-
dita. Hæc Muris & structura Marocco per similes, sed
magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia*,
Salla & alia. Fessa Territorium a fluvio *Buragrago*, versus
Ortum protenditur usque ad fluvium, *Inavem*, a Sep-
tentrione fluvio *Suba*, a meridie *Atlantis* radicibus clau-
ditur, Ager tam Frugibus, Fructibus atque Armentis a-
bundat, ut optimis comparari possit. Vbique Vites: Ole-
æ & fruges optimè proveniunt. Numerantur nonnul-
la Opida in agro Fessano: sed ipsa urbs Fessa primaria.
Hanc putat Niger *Tamnsigam* Ptolomæi, sed errat: ac
potius *Volobium* esse ejusdem Ptolomæi cum peucero &
alijs credo. Sira est in Regni hujus meditullio. Conduã
ferunt circa annum Domini septingentesimum octua-
gesimum sextum. Hanc Metropolim totius mauritanie
dicunt: & vulgo, teste marmolio, *Lulam* totius Occi-
dentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui
opinentur. quod cum prima ejus fundamenta jaceren-
tur, eo loco inventus fuerit auri cumulus, quod Arabib.
Fes appellatur. Alii Fluvium *Fez* qui mediam interluit,
urbi nomen dedisse autumant. Hic in urbem collapsus
infinitas fere partes, per quosdã aquæductus sese spar-
git, ac per singulas fere domos, per Tempia, per Col-
legia, per Hospitia, & Xenodochia sese diffundit. De-
inde per foricas percurrens, totius Civitatis tordes se-
cum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hæc
dicitur

dicitur *Fessa* vetus. Est enim & alia urbs quæ *Fessa* nova dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Algara* regio à Septentrione Oceano abluitur, ab Occasu ad fluvium usque *Buragragam* protenditur: Oriëntale latus claudunt Montes *Gumaræ*, *Zaroni*, & radices Montes *Zalaga*: à Meridie vero flu. *Bunaza* terminatur. Regio plana est, optima Aëris temperie gaudens. Equis & Pecore adeo abundat, ut non modo *Fessæ* his abunde provideat, sed etiam omnibus *Gumaræ* Montibus. *Nemora* hic rara: Capreolorum tamen atque Leporum magna copia. Fuerunt hic olim *Opida* & *Arces* quamplurimæ, sed bellorum injuria major pars deleta est. *Opida* præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcabir*, hoc est, Regum palatium. *Habet*, seu *Elabat*, regio clauditur à Septentrione Mari mediterraneo, ab Occasu *Algara* Paludibus, à Meridie *Suarga* fluvio, ab Ortum vero Montibus *Herculeo* Fretis vicinis. Regio hæc fecundissima, ac Frugum omnium affluentia beata est, licet olim multo celebrior ac felicior fuerit, propter Civitates antiquissimas, tum à Romanis, tum à Gothis conditas. In ea præstantiores urbes sunt *Arzilla* seu *Azella*, ampla satis, atque à Fretis *Herculeo* circiter LXX. mill. distans. *Tingis* seu *Tanger* ampla & antiqua ad Oceani littus posita, & à Fretis *Herculeo* xxx mill. distans. *Septa* seu *Seuta* maxima Civitas ad fauces *Herculei* Freti, olim totius Mauri-

taniæ Metropolis, ac Hispaniæ æmula: quæ quidem tres Civitates sub Regno Portugalliæ sunt. *Errisa* regio incipit non procul ab *Herculeo* Fretis, & ad fl. usque *Nacor*, seu *Hoccore* ad Ortum protenditur: ad Septentrionem prima sui parte, ut restatur *Leo*, terminatur *Mediterraneo* Mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque montes, qui *Fessæ* Territorium spectant. Regio hæc profus aspera, Montibus frigidissimis plena, in quibus Arbores altissimæ ac rectissimæ. Frumentum non producit: *Vinearum* autem, *Ficum*, *Olivarum* atque *Amygdalarum* magnam habet copiam. *Armenta* hic rara: *Caprarum* vero; *Asinorum* atque *Simiarum* in hisce Montibus magnus reperitur numerus. *Opida* hic rarissima, pagi frequentissimi *Gareti* regio initium sumit ab Occasu, à *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, à Meridie Montes ipsam à desertis *Numidiæ* separant, à Septentrione ad Mare *Mediterraneum* protenditur. *Ager* hujus Regionis *tragosus*, incultus atque aridus. *Numidiæ* deserto non admodum natura dissimilia: ipsa autem Regio *Incolis* nuda fere est. postquam duas hujus præcipuas urbes *Medelam* & *Chesalam* Hispani occuparunt. *Chaus* ultima *Fessani* regni regio continet tertiam ipsius fere partem; namque in longitudinem cxx mill. patet, nempe à fl. *Zha* ad ortum, ad fl. *Gurguigara* ad Occasum. in latitudinem vero mill. cLxx. Nam omnis ea

Atlantis

Flumina.
Montes.
Opera
publica.

Atlantis pars quæ Mauritaniam spectat, teste Leone, hujus Regionis latitudinem præbet: complectitur & bonam planicie & montium partem qui Libyæ sunt contermini, præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* Opidum antiquum & *Teza*, maxima, nobilis, & opulētissima Vrbs, quæ Civium frequentia, & opulētia tertium in tota Regione sibi locum vendicat. Regnum hoc multis irrigatur Fluviis, quorum aliquot navigabiles: præcipui sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* Veteribus *Subur* dictus, originem ducit ex maximo Fonte in horrida Silva Selgi Montis Provincia Cheuz, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurrit. & lato simul ac profundo Ostio in Oceanum labitur. In ejus Ostio sita Civitas *Hayaidas*, cujus Portus ingressu difficillimus. Montes hic multi, inter quos *Zarhon*: Mons qui à planicie *Efais* incipiens, patet in longitudinem circiter triginta miliaria Occidentem versus, & in latitudinem decem: eminus Silyam magnam & desertam refert, cujus Arbores omnes sunt Olivæ. *Zalaga*, item *Selelgo*, *Azgan*, *Centopozzi*, & multi alii, quos brevitatis studio omittimus. In urbe *Foz* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica priva-

taque. Templâ, Collegia, Xenodochia. Templâ sunt 1000 in quibus magnifica & splendida. Summum templum quod vocant *Caravvea* ambitum habet sesquimiliaris. Portas amplas atque altas unam & triginta. In hoc Templo singulis noctibus cetero lucernæ accenduntur. Reditus Templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorum. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus operam dant, per multa sunt. Vnum præ ceteris nobile, in quod exstruendum Rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

PENNON DE VELES.

Et hæc de Marocci & Fessa Regnis: restat paucis explicandum *Pennon de Veles*, quod antiquissimum est Opidum in littore Maris mediterranei constructum, ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nūcupatum. Inter duos visendę altitudinis Montes situm est. Alii ab Africanis, alii a Gothis ædificatum scribunt, Sed de hoc Opido in Theatro Urbium plura.

Ddd d iij

A BISSI-

Regio.

ABISSINORUM Regnū Æthiopia quæ sub Ægypto Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris Afielabassi, lingua Æthiopica Ioannes Belul, quod est altus, seu pretiosus non presbyter, ut quorundam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortum stemmate gloriatur: utitur autem plerumque istiusmodi inscriptione. N.N. Supremus meorum Regnorum, a Deo unice dilectus, Columna fidei, ortus ex stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis, Filius Columna Sionis, Filius ex semine Iacob, Filius manus Maria, Filius Nahu secundum carnem, Filius Sanctorum Petri, & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris Æthiopia, & amplissimorum Regnorum, iurisdictionum & Terrarum, Rex Noe, Cassares, Fatiger, Angola, Baru, Balignaze, Adea, Vangua, Goyama ubi Nili fontes, &c. Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum a Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperii terminos describamus: a Septentrione habet Ægyptum (quæ subest Turcis) vicinam: ab Ortu ad Mare Rubrum & Sinum Barbaricum ex parte pertinet: a Meridie Lunæ Montibus a Natura vallatur: ab Occasu vero Regno Congi, Nigro amne, Nubiæ Regno & Nilo flumine terminatur. Quibus terminis Veterum Æthiopiam sub Ægypto cognominatam, Troglodyticam, & Cinnamomiferam regionem, & Lybyæ Interioris partem videtur comprehendere: Regio ipsa

Situ.

in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. Ætas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua: ut uno tempore in aliis agris fiat sementis, in aliis vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ Fruges, Legumina præsertim seruntur. Triticum quidem regio parvè producit: Hordeum vero, Milium, Sesamum, Ciceres, Fabas, aliaque Legumina copiosissimè profert: quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno persico & Siliquaastro abundat, Aromata piperis, Cinnamomi & Gingiberis hic leguntur. Saccharum etiam in arundinibus copiosè producit, sed ipsum coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, Vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni Patriarchæ. Mala medica, Citrea & limones magna copia hic spontè proveniunt: mellis item immensa vis. Nam a pes etiam in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde Cæræ tantam efficiunt copiam, quæ toti Regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque Sevi usu. Linum habet etiam hæc Regio, sed Incolæ artem ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex Gossypio sibi parant, cujus hic magnus est proventus. metalla habent auri, Argenti, Æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes. Habet insuper hæc Regio omnifere generis Animalia & Aves: uti sunt Elephantes, Leones, Tigres pardales, Lynces, Rhinocerotes, meles, Simiæ & Cervi (quod contra Veterum opinionem, qui negant

Soli ferri
silicæ.Animalium
varietas.

ABISSINORVM
SIVE Pretiosi
Ioannis Imperium.

Petrus Kærus Celsus
vit.

Milliarium Germanicar.

75

Occidens.

Oriens.

10

10

40

50

60

Meridies.

70

80

90

Os Panas
R. de Nilro
C. S. Carina
R. de Parias

Serra d. S. Spiritu
Serra Compro
G. d. Amadias
Lembu Rio

opici Pars
G. d. S. Serras
Terra aban
No. negro

BRAMAS.
Anzicana
cujus populi Antropophagi

Harode
Tigula
Zaire Rio
Zaire

Angola
B. das vacas
C. S. Louren
Terra
Baixa

DAMUT
Dannut
Harode
Tigula
Zaire Rio
Zaire

AMBIA
Garani
Nov
Iaru
Araume

FUNGI.
CAFATES
GASAFLA
Gavi
Gafate
Tirut
Zembre
Zet
Zembre
Bagametro

AMBIA
Garani
Nov
Iaru
Araume

FUNGI.
CAFATES
GASAFLA
Gavi
Gafate
Tirut
Zembre
Zet
Zembre
Bagametro

FUNGI.
CAFATES
GASAFLA
Gavi
Gafate
Tirut
Zembre
Zet
Zembre
Bagametro

AMARA MANS
Tungi
Borvena
Lamon
Pate
Impasa

AMARA MANS
Tungi
Borvena
Lamon
Pate
Impasa

AMARA MANS
Tungi
Borvena
Lamon
Pate
Impasa

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

BARBARICUS
Baixas d. Paron
I. Natal
I. de Cosmoledo
S. Francisco

Imperii
maiorum.

negant Africam alere hoc Animal) Boves, Oves, Capræ, Alini, Cameli, Equi, Sæpissime etiam hic à locustis mirum in modum infestantur. Olim à Reginis duntaxat gubernata hæc Regio fuit. Vnde in historia veteris Testamenti legimus venisse ad Salomonem Regem, Austri Reginam de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum mundi 2954. Nomen Reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ Reges ex Davidis stirpe, & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se Filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod eorum semine orti sunt. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meilech* nominavit. Postea *David* fuit dictus. Iste secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem Patrem & Præceptorem à Matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis. Sacerdotes & Comites Nobiles multos de singulis duodecim Tribubus sibi adjunxit, & in Regnum Æthiopiæ reversus gubernationem ejus suscepit. Ac una etiam legem Domini Circumcisionemque eodem importavit. Hæc primordia fuere Religionis Judaicæ in Æthiopia, & ajunt in hodiernum usque diem ad aulica ministeria & canonicatus nullos admitti, nisi de stirpibus ex Judæa adductis oriundos. Ab his igitur propagata est doctrina de Deo in Æthiopia, & radices egit, ut ad omnes ætates consequentes permaneret. Nam & libros propheticos retinuerunt Æthiopes & Hierosolymam adorandi causa verum

Deum patefactum in Regno Israelis profecti sunt. Quod ex historia Eunuchi Candacis Reginæ, quæ *Judith* proprio nomine dicta est, profecti, intelligi potest. Is enim circa annum à morte & resurrectione Iesu Christi, x, Hierosolymam cccx. Milliarium itinere accessit. Cumque ibi officium & cultum Deo debitum tribuisset, & jam domum rediret, in curru sedens prophetam Esaiam legit. Itaque ad eum divino mandato missus fuit Philippus, Christi Discipulus. Et cum processissent ambo ad Urbem Bethzur, tribus milliaribus ab Hierosolymis: ibi in radice Montis Fontem conspexit Eunuchus, cujus Aquis à Philippo baptizatus est. Reversus vero in Æthiopiam Eunuchus baptizavit Reginam, & magnam familiæ regis & populi partem. Ex quo Christiani cæperunt esse Æthiopes, fidemque Christianam omni sequenti tempore professi sunt. In toto hoc imperio urbes paucæ: ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad Superiorem Æthiopiam pertinentia, quæ ut plurimum Abissinorum Imperatori subjacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnages*: Hoc fluvio Abanthi & mari Rubro clauditur: urbs primaria est *Beroa* seu *Barna*. Ptolemæo *Colone* dicta, ut Sannuto placet: hic Regis vicarius degit: qui Abissinorum Regi c. equos quotannis pro tributo pendit, cum serico aliisque mercibus, Bassæ vero Turcico mille uncias auri. *Tigremæon* *Marabo* fluvio proximum & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori cc. equos ex Arabia adveptos. Subest huic Regno Regnum *Tigrai*, in quo est urbs *Caxumo* seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum analibus est) *Regina Saba*: ac post etiam *Candaces* Reginæ. *Angote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis.

globulis. *Amara* nomen habet a Monte in quo Imperatoris Filii firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore hæres educatur. *Fluvii* in hoc Regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes *Abanhi*, qui

Flumina. *Astapus* Ptol. & *Tacasi* qui Ptol. *Astaboras*, in quem complures alii amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcene Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi. Incolæ Christianam religionem profitentur, eorumque Fidei articuli præcipui sunt hi. Cr̄dunt in unum *Deum* Creatorem Cœli ac Terræ, in tres Personas distinctum.

Incolarū mores. *Deum Patrem, Deum Filium* ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit; & *Deum Spiritum Sanctum* ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus Testamentum cum Novo sic jungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes masculos pariter & femellas, octavo ætatis die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos, ad octogesimum vero femellas, nisi aliqua ægritudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis Baptismum renovant, tam in adultis, quam in infantibus, proferen-

tes hæc verba. *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti.* Hunc morem a Majoribus acceptum sanctè observant, non ut primum Baptismum extenuent, aut infirmant, sed ut a peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cœnæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici. Confirmationem & extremam Vnctionem neque pro Sacramento habent, neque usurpare solent. Sabbathum æquè ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendar: servari vero a nullo mortalium posse excepto Iesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi Matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant. Conjugium Clericis & Presbyteris non minus quam Politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham Ecclesiis præidentem, Virum respectè probitatis, gravem, bonæ Doctrinæ & provecæ ætatis: cujus munus est Ecclesiasticos Status in unione conservare, Ecclesiasticam Disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare. Episcoporum, aliorumque Ecclesiasticorum electio, penes solum Regem manet.

Eccc GVINEA.

Guinea cum Insulis S. Thomæ,
Principis & Anni boni.

G V I N E A.

Regio.

Gvineæ Regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Æthi- cum, teste Ortelio. Incolis *Ghinui* dicitur. Regio Nigritarum est. *Nigritæ* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui mediam regionem præterfluit Nili inltar agros vicinos fœcundans. Crescit hic, ut & Nilus mense Junio, totos dies x l quibus per regionem vicinam navigare licet. Ita limo obducta tellus miro proventu rerum luxuriat. Circa flumen planities amplæ, nulli Montes aut colles. Silvæ frequentes, quibus Elephantum pascuntur. Crebri Lacus, qui ex Nigri inundatione dicuntur remansisse. Aër saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem proficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro Cælo & Solo. Religio varia: Sunt in Mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi vero omnes Idola colunt. Reges Nigritarum sunt tres. *Tombuti*, *Borni*, & *Gaoga*. *Gualatæ* etiam proprium Regem habent. Color omnibus nigerrimus. Ceterum *Guinea* Regnum inter *Gualatam*, *Tembutum*, & *Mellitum* est, a Nigro flumine ad Oceanum usque Æthiopicum. Aer *Guinea* nostris corporibus noxius est, tum ob Cæli intemperiem, tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & Vermes. Est autem Hordeo, Oryza, Gossypio, Auro, Ebore: Ovibus item & Gallinis abundans. Est & Aromatis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusitanis *Melegneta* dictum. Aliud item duplo efficacius Pipe-

Situs.

Cæli tempericus.

Soli ferribitas.

re Calicutiano, vocaturque dictis Lusitanis *Pimienta del Rabo*, quod tamen vendere non licet, ne vulgare Piper prorsus sordeat & vilescat. Fructus alios præter Dactylos nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata Incolæ petunt. Quadrupedum imprimis Elephantorum & Simiarum, Aviumque ingentem habent copiam, præsertim vero Pavonum & Psittacorum cinericiorum. Habent & minutas quasdam Aves quæ ex arborum ramis pendulum sibi ipsæ nidum singulari arte construunt. Arcem, Opidum, urbem, non habent. Pagum unum duntaxat amplissimum, quem Principes, Sacerdotes, Doctores, Mercatores incolunt: ceteri sparsim degunt. Circa *Caput Lupi Conzalvi* Incolæ Solem, Lunam, Terram adorant: hanc spuro inquinare magnum apud ipsos piaculum. Cutem sibi ipsi conscindunt potius quam scarificant, & postea unguento quodam colorato tingunt: bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant Principem in genua prolapsi, manibus complosis: alii inclamant *Fuio, Fuio, Fuio*. Inter prandendum potu abstinent, pransi bibunt vel Aquam vel Vinum è Palma. Palma hæc non ea quæ Dactylos seu Carvotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum emittens. Arboris truncum sauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo exceptam ad ebrietatem usque hauriunt: quippe cum liquoris sit Vini quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericus, *Mignoluno* vocant. Nec major est proventus arbori, quam binæ ternæve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum

Animalium varietas.

Mortis

Vitium.

GVINEA

ANUS.

Meri 20 dies. 25 30 35

Petrus Kerius Calavit.

fructum Olivæ triplici virtute pollentem: Oleum videlicet, ut odoris violacei, saporis olivæ: id si dapibus adhibitum fuerit, eas uti Crocus tingit, aut eo amplius. Viri juxta & Femina nudo capite incedunt: quibusdam regmen est ex corticibus arborum aut Nuce Indica confectum. Sunt qui superius labrum fauciatum habent, perque illud foramen & per nares Eboris frustra adigunt, hoc ipso ut opinantur, valde formosi. Alii ex interstitio narium, aut è labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exsertant. Vestimenta contextunt ex arborum libris, hisque decorè scilicet, verenda tegunt: ex iisdem stercis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt Simiarum & Cercophithæcorum pelles, cum Nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Femina ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus neant. Postremum in stupida & putida barbarie mirificè sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus vilioribus emendis.

Insula S. Thomæ.

In Insula S. Thomæ sequitur nunc explicanda: inventa a Lusitanis die festo B. Thomæ, a quo etiam inditum loco nomen. Sub ipso Æquatore sita est forma penè rotunda. Ejus diameter est L. x. miliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarum rami sursum crescebant. Pestem nescit: Aër calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad quinquagesimum ætatis annum pertingunt: ita ut prodigiosum fo-

ret inter illos cana barba aliquem videre. Indigenæ vero facile ad centesimum annum vivunt. Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri crebræ & densæ pluvie decidunt, quibus solum humectatur, cæteris mensibus rore copioso recreantur Fruges. Solum ipsum Insulæ tenax, lentum, colore subrufo. Frumentum, Vites, aut Arborem duriuscula ossa habentem non patitur: fert autem Melones, Cucumeres, Cucurbitas, Ficus, Gingiberis & Sacchari imprimis ingentem copiam, adeo ut quotannis XL naves Saccharo onustæ solitæ fuerint ex hac Insula alio exportari, proque Saccharo suo Vinum, Caseum, Frumentum, Coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desit proventus iste ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nunc vix VI naves Saccharo illic nato possint quotannis onerari. Liberaliter etiam Milium, Orizam, Hordeum præbet. Lactucas item, Brassicas, Rapas, Betam, Petroselinum, Herbas hortenses magna luxurie profert. Præter has radicem quæ apud Indos crescit in Insula Hispaniola, quæ illic *Batata* dicitur. Nigri hujus Insulæ dicunt *Ignamam*, ac plantant tanquam herbam eximiam eorumque vitæ necessariam. Cortex exterior nigri coloris est, interior albus forma oblonga, instar majoris rapæ, atque in radice plures ramos habet. Castaneas gustu repræsentat: melior tamen & delicatior. Vulgo sub cineribus aut prunis cocta, aliquando etiam cruda comeditur. Incolæ Hispani huc aliquot Olivas, Persicos, Amygdalos, aliasque arbores transtulerunt: quæ plantatæ pulcherrimæ quidem aspectu fuere: sed nunquam ullos tulerunt fructus. Est in hac Insula Cancrorum mirificum genus,

Vestitus.

*Soli fer-
tilitas.*

*Regio
& unde
dicitur.*

Situs.

*Aeris
qualitas.*

Anima-
lium va-
rietat.Vrbs Pa-
vosa.

Mons.

Vnde di-
cta.Califerti-
lia.

genus, quod in terra Talparum instar degit, thalassii coloris : solum subvertens : hoc omnia longè latèque infestat, arrodit, absumentque. Reperitur etiam in hac insula Avium ingens numerus, Perdices, Sturni, Merulæ, passeris virides modulantes, & Psittaci. Urbem in ea Lusitani condiderunt *Pavosam*, ad flumen, in qua *rocc* familiæ creduntur habitare, præter Episcopum aliosque ordinis Ecclesiastici homines. Portum optimum amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in Mari omnis generis pisces. Imprimis vero res miranda est infinitum numerum Balenarum conspicerem, quæ in hoc, & in reliquis Africæ littoribus reperiuntur. In media Insula mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex Silvis aquæ manent rigandis Sacchari arundinibus sufficientes : quoque Sol est sublimior, eo magis Cælum est circa Montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum Pulicibus, Pediculis & Cimicibus infestari : albos neque pediculos, neque Pulices, neque Cimices in lectis habere.

Insula Principis.

HAud procul inde, citra Æquinoctialem tamen gradibus pænè tribus, *Insula est Principis*. Hæc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugaliæ hujus Insulæ reditus esset assignatus. Satis culta est, & proventu Sacchari celebrata. Crescit & in ea Palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt, quo sitim levant.

Anni Boni Insula.

A*Nni boni* vel de *Annobon* Insula, sic dicta, quod sub novi Anni auspiciis detecta fuerit. Ea ultra Æquinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. Inhabitata est : sed ad ejus littora optimæ piscationes sunt : atque his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic ac venenosorum Animalium incredibilis copia. Atque hæc de *Guinea* & hisce Insulis, deque *Africa* hactenus dicta, sufficiant. Libet autem adscribere Coronidis quasi loco, quod *Æneas* *Gazæus* Græcus Scriptor retulit in *Theophrasto* suo, sive libro de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum, Martyres ac Sacerdotes magnæ *Libyæ*, evulsa a Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilominus clarè locutos fuisse, ac annunciaffe animo hilari ac magno Dei magnalia, quod obstupefactum se vidisse & audivisse commemorat. Qui porro, quam ego attuli, plura petat, consulat moneo ex veteribus *Salustium* in bello *Iugurthino* : *Hannonis* *Africæ* circumnavigationem apud *Arrianum* : & *Iamboli*, apud *Diodorum* *Siculum* : item *Melpomenen* *Herodoti*. Ex recentioribus *Aloysium* *Cadamustum* : *Vasculum* de *Gama*, *Franciscum* *Alvares*, qui *Æthiopiæ* perlustravit : *Joannem* *Leonem* qui omnium accuratissimè eam descripsit, & *Ludovicum* *Marmolium*, item *Livium* *Sanutum*, & alios. De *Nilo* fluvio totius Orbis terrarum maximo, extant litteræ *Ioannis* *Baptistæ* *Rhamusi*, & *Hieronimi* *Fracastorii*. Nos ad tertiam Orbis partem *Asiam* pergitimus.

Vnde di-
cta.

Nomina.

IN *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Tur-
escum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit Mela
libro primo: Eisdem agnoscit Plinius lib. v. cap.
vii. neque est dubium quin ab his & nominis &
gentis originem traxerint illi, qui longè latèque hodie
imperitant, ignavia & dissensionibus nostris magni. Po-
stellus putat eos Hebræis *Togarma* nominari: licetiam
Benjamin Tudelensis. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant,
hoc est circumcisos, vel ut alii interpretantur, rectè cre-
dentes. *Turcæ* vero appellari nolunt, ac nomen hoc
contumeliosum apud ipsos habetur, cum lingua He-
bræa exules significet, vel secundum alios, vastatores.
Cæterum *Othomana* seu *Osmanda* familiæ *Imperium*,
quod sanè amplissimum est, ac potentissimum, permul-
tas *Provincias*, ac regiones *Europæ*, *Africæ* & *Asiæ* com-
plectitur. In *Europa* extenditur juxta oram maritimam
Hadriatici Sinus a finibus *Epidauri* nunc *Ragusi*, & to-
rum *Ægæum mare* ambiens, simulque *Propontidem*,
ac non minimam *Ponti Euxini* partem, ad *Theodosiam*
urbem in *Taurica Chersoneso* sitam, quam nunc *Cas-
sam* vocant, terminatur: quod spaciū octo millia mil-
liar: continet. In *Mediterraneis* vero protenditur a *La-
varino Opido Hungariæ*, Incolis *Rab*, ad *Constantino-
polim* usque in finibus *Europæ* sitam. In *Africa* habet
Turca universam oram maritimam ab *Opido Bellis de
Gomera* usque ad *Sinum Arabicum*, seu mare *Rubrum*,
exceptis paucis locis *Hispaniarum Regi* subjectis. In
Asia etiam quam latissimè sese extendit. Regio ut plu-
rimum, *Frumenti*, *Triticici*, *Hordei*, *Avenæ*, *Siliginis*, *Fa-
barum*, *Milii* aliorumque *Leguminum* fertilis. Abundat

Soli ser-
ciliar.

Oriza, *Lino*, *Gossypio*. *Vineta* quoque habet. Fert etiam
magna copia *Pepones*, *Melones*, *Cucumeres*, *Nuces*,
Poma, *Pira*, *mala Punica*, *Aurantia*, *Castaneas*, *Ficus*,
Cerasa, aliosque *Fructus*: sed non in omni Regno. Sunt
enim loca, ut passim in *Cappadocia* & *Armenia* mino-
ri, ubi nihil horum (propter intensissimam frigus) na-
scitur. Venas item habet *Auri*, *Argenti*, *Ferri*, *Æris* &
Aluminis. Varii generis alit *Animalia*, magnamque *Ca-
melorum Mulorum* & *Pecudum* copiam. Equi *Turci-
ci*, *Canesque* ferocissimi imprimis probantur. *Turca-
rum* porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus
illorum Imperator *Ottomannus* *Tartarus* fuit, miles ma-
gni *Cham*, homo audax, corporis viribus præ cæteris
eximius. Hic prætextu injuriarum quarumdam sece-
dens a *Tartaris*, cœpit in *Cappadocia* Montes atque
aditus insidere. Habebat initio apud se equites xl: ac-
cessere tum prædæ spe, tum scelorum suorum consci-
entia permoti multi alii: quorum opera, quod antea clam
instituerat, palam adgredi cœpit, occupavitque *Cappa-
dociam*, *Pontum*, *Bithyniam*, *Pamphiliam*, & *Ciliciam* regio-
nes opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Do-
mini ccc. Huic successit filius *Orchanes*. Hic a pa-
tre acceptum Imperium iisdem artibus, sed majore
opum vi & divitiarum copia servavit auxitque: usus im-
primis oportunitate *Christianorum* inter se animis dis-
sentientium: quo factum est, ut *Myssiam*, *Lycaoniam*,
Phrygiam, *Cariam* viribus suis domuerit, *Nicaam* obs-
ederit ceperitque: Regnum suum & ad *Hellepontum*
usque protenderit. Contendebant eo tempore inter
se *Palæologi* cum *Caracuzeno*. Ratus autem quod res
erat,

Anima-
lium va-
rietat.Imperia
majora

erat, fore ut si huic faveret in Europam accerferetur, trajecit, & viam posteris stravit Europam divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit Filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris Majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictum est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitiis usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno *MDCCCLXIII*, (*Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea devicit *Myssiam*, *Bessos*, *Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* *Serviæ* *Bulgariæ*que inhiaret, a Servio *Lazari* *Serviæ* *Despotæ* olim Cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, periiit. Liberos reliquit *Solimannum* & *Bajazetem*: *Bajazetes* Fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capeffendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis acutus & sagax, in exequendis constans. Igitur Thracia omni superata, animum ad Constantinopolim adjecerat: sed primum *Thessaliam*, *Macedoniam*, *Phocidem*, *Atticam* occupare visum est, *Myssios* quoque (qui hodie *Servi*) *Illyricos* (qui *Bosnenses*) & *Triballorum* (qui *Bulgari* dicuntur) partem reliquam Principe *Bulgariæ* interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obsederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo no-

mine in Italiam profectus accersiverat) adventantium copias reformidans, relicta obsidione, ad *Nicopolim* iis occurrit: Congressus victor evasit cæsis captisque magna ex parte Gallorum Ducibus. Quo rerum successu elatus *Bajazetes* rursus Constantinopolim contendit, eamque biennii obsidione fatigavit: jamque actum erat de oblesis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in *Galatiæ* & *Bithyniæ* finibus aciem instruxit. pugnatum est acriter in multam noctem. At *Bajazetes* impar viribus superatur, & captus aureisque compedibus vinctus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia inglorius paullo post diem obiit, postquam regnasset annos XIII, menses V I. Filios reliquit *Calapinum*, *Moysem*, *Mahumetum* & *Mustapham*. *Calapinus* subito extinctus est: Filius ejus *Orchanes* a *Moyse* patruo interemptus, ipse etiam *Moyse* a Fratre *Mahumeto*. Hic *Valachiam* *Macedoniam*que omnem devicit, signaque *Turcica* ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit *Adrianopoli*, & postquam imperasset annos XVII è vita excessit, anno Domini *MDCCCXXI*. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus Patrum suum *Mustapham* cui Græci magis favebant, bello vicit. *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situque illustrem, quæ tunc a *Venetis* tenebatur, evertit, *Cyprum*, *Epirum*, *Ætoliam* subegit. Quumque intelligeret rebus suis stabiliendis, Christianorum vero debilitandis magnopere sibi *Georgii* *Despotæ* *Serviæ* Domini amicitiam prodesse posse, eam modis

dis omnibus ambiit, ducta infuper ejus Flia in Vxo-
rem. Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare
aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia.
Succellit huic *Mahumetus* secundus. Hic Fratris nece
tyrannide stabilita, *Constantinopolim* expugnavit anno CIO
CCCC LVIII, penultima die Maji. Biennio post Belgradum
se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse fau-
cius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit,
Dalmatiam & *Croatiam* cum *Rascia* omni. *Trapezuntem*
etiam expugnavit & *mytilenem* cum aliis quibusdam Ma-
ris *Ægæi* Insulis. *Eubœam* cepit & *Theodosiam* nunc *Ca-*
pham urbem Genuensium devicit. Præfuit Imperio an-
nos XXXII. *Bajazethes* II bellum cum Venetis gessit: eis-
que *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachiumque* abstulit, *Dal-*
matiamque omnem depopulatus, veneno interiit. Hujus
filius *Selymus* Imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima
Ægypti urbe expugnata, Sultanoque cæso, *Alex-*
andriam totamque *Ægyptum* suo subjecit imperio: *Dam-*
ascum cepit. *Solymanus* unicus *Selymi* Filius, patri
suffectus est, *Belgradum* cepit propugnaculum non *Hun-*
gariæ solum, sed totius etiam Orbis Christiani. Idem
Rhodum devicit, *Strigonium* & *Budam*, aliasque Vrbes ex-
pugnavit, *Viennam* *Austriæ* obsedit, tandemque ad
Zygethum periit anno Imperii sui XLVII. Sequutus est
Selymus secundus, qui inducias Maximiliano fecit anno-
rum VIII, *Cyprum* Venetis ademit. *Tunetum* & *Gole-*
tam occupavit, obiitque anno CIO MCLXXV. Huic *Amura-*
thas succellit, & huic *Mahumethes* III, qui patricidio in-

teremptis Fratribus XVIII Imperium auspicatus est, &
adhuc pœnis reservatur. In his ditionibus quatuor ha-
bet Vrbes opulentissimas *Constantinopolium*, *Alcairum*,
Alepum, *Taurisum*. *Constantinopolis*, quondam *Bizantium*,
de qua in *Thracia* diximus. *Alepum* maxima *Syriæ* urbs,
Emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mer-
cimonia *Asiæ* undique conflunt. *Taurisum* vel *Tauris*,
amplissima quondam Imperii *Perfarum* civitas, quibus,
nostro ævo erepta est. *Alcairum* vel *Cairum* inter omnes
Africæ Civitates principatum obtinet. Non enim alia
ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat.
Maxima *Turcis* cura extruendi spatiosas *Meschitas* si-
ve *Templa*, & *Carbasara* sive *Xenodochia*, adhuc *Bal-*
nea, *Aquæductus*, *Pontes*, *Vias*, aliaque publici operis,
quæ sanè omnia spectabilia sunt apud *Turcas*, & præ-
clara. *D. Sophiæ* Templum in Vrbe *Constantinopoli*
pulcherrima est omnium structura, quæ adhuc permanet,
scribente *Bellonio*. longèque superat *Romani* pan-
theonis structuram. Regium *Turcæ* Palatium ac multa
vetusta Monumenta, ne prolixior sim, prætereo. *Otto-*
mannorum Regimen est prorsus *Despoticum*. *Turcarum*
enim Imperator adeo absolutè Dominus omnium re-
rum, intra fines sui Domini contentarum est, ut incolæ,
se ipsius Mancipia, non subditos nuncupent: nec quif-
quam sui ipsius, multoque minus, domus quam inhabi-
tat, aut agri quem colit, Dominus est: exceptis aliquibus
famiiliis in Vrbe *Constantinopoli* quibus præmii loco,
& privilegio, id concessum a *Mahumete* II fuit.

Opera
publica
& pri-
vata

Vrbes

F f f f

PROVINCIA

Regio &
unde di-
ctā.

PROVINCI A hæc Syriæ longè celeberrima, olim Terra Chanaan dicta fuit, à Chanaan filio Chã, qui communis discessionis necessitate pulsus eam tenuit: Terra item Promissa sive Promissionis, quod Patribus Abrahæ, Isaac & Iacob à Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus Incolis ex ea pulsis, atque Israelitis in eorum locum substitutis, Israel & Iudæa cæpit appellari. Ptolemæus & alii *Palæstinam* nuncupant, à *Palæstinis* populis magni nominis qui in Sacris literis *Philistin* vocantur: Christiani *Terram Sanctam*. Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter Mare mediterraneum & Arabiam, qua ex parte Montibus fere, continuis natura ultra Iordanem fluvium vallatur: atque ab Ægypto incipiens, ut vult Herodotus, vel ut alii, à Sirbonis lacu, usque ad Phœniciam porrigitur. Ab Oriente autem Syriam & Arabiam: à Meridie desertum pharan & Ægyptum: ab Occidente mare Magnum seu Mediterraneum, a Septentrione vero Libani montem, fines habet. Ejus longitudo ad Septentrionem a Civitate Dan ad radicem Montis Libani sita (quæ postea Cæsarea Philippi & Paneas dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad Bearsebach Civitatem in Tribu Simeonis contra desertum magnum sita, plus minus LXXII conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. Latitudo vero, quæ ab Occidente a Mari magno in Orientem ad Iordanem usque sumenda, quibusdam locis XVI, quibusdam XVIII milliaria complectitur. Inter omnes vero Regiones quæ sub Cælo sunt ob Aeris salu-

Aeris
qualitas
Soli feri-
tatis.

bitatè Cælique temperiem imprimis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. Imprimis autem ob Soli ubertatem, Frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessaria, tum etiam earum quæ hominibus solent esse in delitiis, apud Scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. Moses de hac ita Israelitis est vaticinatus, Deutero. VIII. *Ecce Dominus Deus tuus introducit te in regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abyssi exeunt ex planiciebus & montibus, terram Triticæ & Hordeo abundantem, Vitibus, Ficusbus, Malis Punicis, Palmis: terram Oleo & Melle affluentem, in qua panetuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est Ferrum, & cujus ex Montibus Æs effodias: terram Lacte & melle manantem, terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac Paradisi Desit ad similes.* Longum foret reliquorum, Iosephi. Plinii encomia quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Videndus de his oculatus testis Brocardus. Ex his vero quæ ad vitæ delitias, vel Medicinæ usum faciunt, præcipuè commendatur *Balsamum*, huic olim Orbis parti generosissimum uni Deo concessum, quo nunc caret, *Aromata*, *Mastix*, ac duo *Nucum*, genera, alterum *Amygdala* Latinis dictum: alterum vero quod optimum in ea regione est, Græcis & Latinis *Pistacea* dictum. In montibus etiam Ferrum atque Æris Metalla effodiuntur. Aquis dulcibus & amœnis pas-

Soli feri-
tatis.

cuis abundat: Pecoribus, Armentisque frequens. Lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, Capreolorum, Leporum, Perdicum, Coturnicum, ac aliorum ejusmodi Animalium & Avium optima hic venatio. Lupi, Cervi, Leones, vrsi, & Cameli innumeri inveniuntur. Terra autem Chanaan Regna Regesque habebat triginta & unum, præter Sydonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi vero *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerunt annis circiter quadringentis & quinquaginta usque ad *Samuelem* Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stripe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratiæ* Seniorum in singulis Tribubus. post mutata fuit forma hæc gubernationis a Deo instituta in Regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc Politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt *Israelitæ*, donec tandè omnino regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatam fuisse, vel gentis ingenio Imperium nec suum nec alienum ferente, vel peccatis eorum divinam iram provocantibus, vel exteris regionem felicissimam appetentibus, sacræ & prophanæ Historiæ nobis testantur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secundis nec adversis rebus idonei fuere. Experti jugum & dominationem, modo vicinorum, modo remotissimorum populorum, *Egyptiorum*, *Chaldæorum*, *Medorum*, *Persarum*, *Macedonum*, *Romanorum*: nec destiterunt unquam seditiosis consiliis seque suamque Rempublicam omnem perfundare, donec ipsum *Filium Dei* humani generis Serva-

totem, nefariis manibus (quo nullum scelus altius eniti potuit) cruci affixerunt. Ex eo sequutus longa seriè novus malorum ordo. *Tirus Vespasianus* *Judæa* devicta Hierosolymis captis, multis *Judæorum* millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis, fame, peste, igni, gladio, Templum & quicquid sacri & prophani erat, vastavit, diruitque, anno à Christo nato LXXII: quod ipse in terris agens futurum ante prædixerat. Urbem restituit *Ælius Adriatus*: mutata non nihil loci regione: Ac Templum vetus *Salomonis* dissipatum dirutumque jacuit usque ad annum CCCLXIII, quo *Iulianus* Apostata *Judæis* illius instaurandi copiam fecit: qui tamen miraculo territi à cœptis destiterunt. Anno 10CXV *Chosroes Persarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta millia hominum trucidavit: sed ab *Heraclio* superatus & captus pœnas dedit. Anno 10CXXVI: *Haumar Saracenorum Princeps* *Judæam* omnem sibi subjecit, mansitque totos quadringentos quinquaginta annos sub Saracenorum potestate. Anno autem 10CXXVII quum *Côcilio Claremontano* decreta esset sub *Urbano II*, sacra profectio recuperandæ Terræ Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Christianorum copiis amplissimis, (dicuntur enim CCC fuisse peditum millia, C millia equitum) Saracenos expulit. Anno 10CLXXXV, *Saladinus Persarum Rex* Saracenos restituit. Haud multo tamen post rursus invasere Christiani. Iterumque *Saraceni* anno 10CCXXVII, donec post varias mutationes *Turca* eam omnem occupaverunt anno 1010XVII Complectitur hæc *Idumæam*, *Judæam*, *Samaritiam*, & *Galileam*. *Idumæa* initium trahit à *Cassio Monte*, vel secundum alios à *Sirbonis lacu*, & versus Ortum ducitur usque ad *Judæam*. In ea sunt hæc civitates, *Maresa*, *Rhinocorura*,

Rhinocorura, Raphia, Anthedon, Ascalon, Asofus, & Gaza. Iudæa Palestinæ pars longè celeberrima, sita inter Mare Mediterraneum & lacum Asphaltitem, atque inter Samariam & Idumæam. Nomen ei potissima Tribus *Juda* indidit, in qua urbes & opida plurima fuerunt. sed omnium clarissima *Hierusalem* Iudææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Ælia Capitolia* dicebatur, hodieq; à Barbaris Incolis *Cœ* seu *Godz*, aut *Chutz* dicitur. Præter Hierosolymam in Iudæa sunt etiam alia Opida, ac loca celebria, ut *Iericho*, *Ioppe* quæ nunc *Jaffa*: *Turris Stratonis* postea nuncupata *Cæsarea*, *Bethlehem*, *Cherbron*, sive *Hebron* prius *Arbee* & *Mambre* & *Cariatharbe*, hoc est civitas quatuor vitorum. Et trans Iordanem *Macherus* Opidum & Castrum munitissimum, Hic etiam fuerit *Sodoma* & *Gomorra*, quæ ob flagitia & scelera funditus subversa sunt. Sequitur *Samaria* media inter Iudæam & Galilæam sita. Nomen ei à Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Israël cōdidit, nunc *Sebaste* dicitur: Opida hic sunt *Sichem*, postea *Neapolis*, *Capernaum*, *Bethsaida*, *Chorazin*. *Galilæa* sita est inter Montem Libanum & Samariam. Hæc in Superiorem & Inferiorem dividitur: Superior, aliter Galilæa gentium dicta, Tiro contermina. Inferior sita ad mare Tiberiadis vel Genezareth. Vrbes in hac sunt *Naim*, *Cana*, *Nazareth* & *Gadara*. Cæterum tota regio inter duo Maria & Iordanem flumen sita, Lacus non paucos habet, eosque qui navigabiles sunt, & optimis abundant piscibus. Fluvius vero *Iordanis* qui Hebræis *Iarden*, hanc regionem quam longa est lecat. Hic ut scribit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul à se distitis *Ior* scilicet & *Dan* bicornis erumpit, alterum

cornu *Ior*, alterum *Dan* vocant ad colæ conjuncti efficiunt *Iordan* vel *Iordanem*. Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Tabor* ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alii vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. *Ebal* enim, *Bethoron* & *Mispha* sive *Maspha* & *Betel* ad *Hermon*: *Gelboe* *Gerizim* *Sarona*, & postremus ac mari proximus *Carmel* ad *Tabor* referuntur. Sunt & isti, *Mons Sion*, *Moriah*, *Olivarum*, *Calvarie* & alii. Silvæ etiam *Lucis* & *Nemoribus* superbit. Multa etiam hic & potissimum Hierosolymis præclara ædificia Exiis vero operibus quæ præcipua antiquis & recentioribus temporibus in urbe fuisse commemorantur, primum fuit *Mons Domus*, & *Iebusæorum* Arx, ad quam jam dirutâ arca Domini à Davide Rege asportata fuit, in eoq; loco mansit, quoad Templum à Salomone constructum consecratumque fuit, cujus loci vestigia nunc extant, ubi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. Ibidem Davidis Regnumque Iudææ monumenta visuntur. Fuit etiam *Domus David* quæ hæctenus *Turris David* nomine appellata conservatur. *Mello* etiam reliquæ sunt certis ruinis ad Montis *Moriah* extrema conspicuæ. Imprimis autem memorandum Templum Salomonis celeberrimum, quod spatio septem annorum centum & quinquaginta millium Hominum continua opera absolvit. De cujus magnificentia in lib. I Regum, cap. VI & VII & Chron. lib. II. cap. III & IV abunde legere est De legibus & institutis brevitati studentes nihil adjiciemus, Lectores ad libros *Mosis*, *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros*, & *Deuteronomium* remittentes.

Vrbium
Nomina.

Montes.

Silvæ.
Opera pu-
bica.

acus &
Flumen
Iordanis.

Regio
& unde
dicitur.

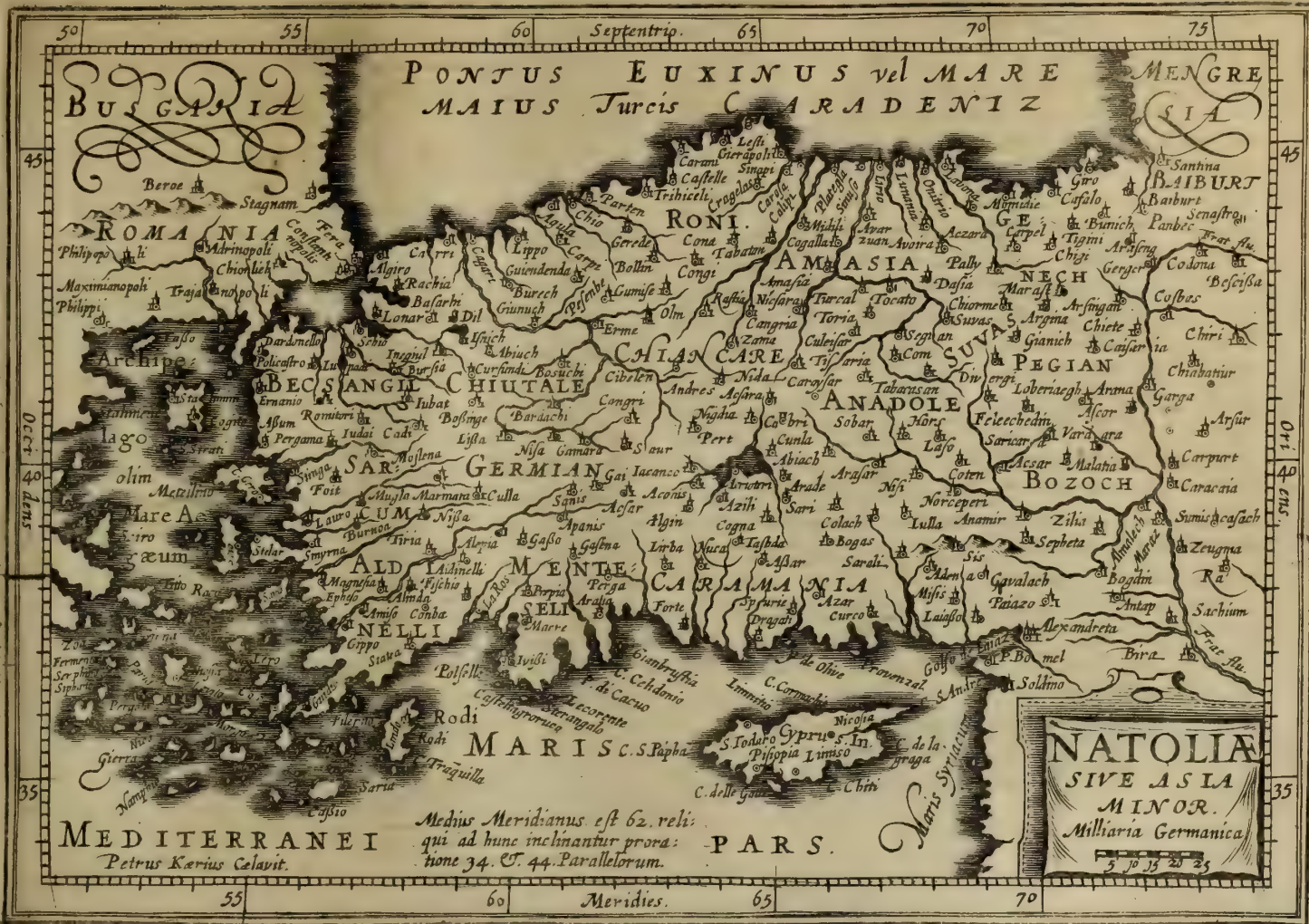
ASIA cui nomen a Magna *Asia* contigit, & ad ejus differentiam *Minor* cognominata est, hoc loco describenda: sic eam Romani quum Provinciam facerent, a Continentis nomine vocavere. Hodie Turcis *Natolia* aut *Anatolia* nominatur, quasi plagam Orientalem dicas, a Græca voce *Anatolia*, quæ Orientem significat, ut *Petrus Bellonius* in peregrinationum suarum doctissimis observationibus docet. Hanc etiam subinde a recentioribus *Turciam Majorem* nuncupari videmus. *Turciam Novam* a nostris, a Barbaris vero *Rom* dici tradit *Marius Niger*: eam partem nempe quæ versus Septentrionem *Bithyniam*, *Galatiam* & *Cappadociam* complectitur. Australè autem tractum in quo *Lycia*, *Cilicia* & *Pamphilia* sunt, *Cottomanidiam* nuncupari. Termini ejus sunt, ab Oriente *Euphrates* fluvius, a Meridie *Mare Mediterraneum*; ab Occasu *Mare respicit Ægeum*, seu *Archipelagum Græciæ*: a Septentrione *ponto Euxino* seu *Mari Majori* abluitur. Complectitur itaque totam illam *Chersonesum*, quæ inter *Euxinum* & *Cilicium*, *Pamphilium*q; pelagus protensa est. Ejus latitudo ex traditione *Plinii* circiter mill. pass. ab *Issico* scilicet sinu nunc *Golfo de Laiazzo*, & *Amanicis* portis usque ad *Trapezuntem* quæ est in ora *ponti*, in quo quidem cum *Herodoto* consentit, qui ait *Isthmum Asiæ minoris* esse iter quinque dierum expedito viatori. Terra cui nulla clementia Cæli, bonitate felicitateve

Sirus.

Soli præponenda. Quod *Cicero* testantur his verbis *Ceterarum Provinciarum vectigalia Quiritibus, tanta sunt, ut vis ad ipsas Provincias tutandas vix contenti esse possimus. Asia vero tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile omnibus terris antecellat.* Fuit ergo olim frugiferis campis copiosis pascuis, Auriferisque Amnibus abundè dives. præterea quicquid ad bene beatèq; vivendum desiderari potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vinetorum & Olearum fertilitate nulli postponenda. Hoc tamen unum in ea malum, nusquam in Orbe toto tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium everfiones: quemadmodum *Tiberio Cæsare* imperante civitates in *Asia XII* una nocte concidisse, author est *Plinius lib. II.* In hac *Asia* Regna olim fuere maxima *Trajanorum, Croesi, Mithridatis, Antiochi, Paphlagonum, Galatarum, Cappadocum*, aliorumque. Fuit autem primum a *Cyro* Persarum Rege occupata, deinde a *Macedonibus*, & ab *Alexandri Ducibus* una cum *Syria, Ægypto* ac *Babylonia* mirè fuit divisa, post a *Romanis* spoliata, ac postremo a *Turcis* vastata, miserèque perdita, & ad maximam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu dignum fere habeat: totaque Imperatoris *Turcici* tyrannidi subest. Nulla hic datur Nobilitas ex antiquitate sanguinis, aut Stëmatis, sed omnes æquales sunt, & a *Turcarum Imperatore* mancipiorum loco tenentur

Cæli hope-
ries. Sols
fertilitas

Imperii
Ma, oru

tenentur, qui hic suos *Beglerbeios* & *Sangiacos* habet in diversis Regionibus & Provinciis. Habet autem *Natolia* Regiones istas *Pontum*, *Bithyniam*, *Asiam* propriè dictam, *Lyciam*, *Galatiam*, *Pamphiliam*, *Cappadociam*, *Ciliciam* & *Armeniam* minorem. *Pontus* & *Bithynia* olim *Sagari* amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Becfangial* vocatur. Hoc *Mithridatis* quondam Regnum fuit: Vrbes celebriores erant, *Chalcedon*, *Nicomedia*, *Cerasus*, *Prusa*, ad montem *Olympum*, ante captam *Constantinopolim* Imperiorum *Turcicorum* sedes. *Nicaa* & *Heraclea* ponti. *Asia* propriè dicta nunc vocatur *Sabrum* vel *sacrum*, ab Ortu *Galatia*, a Septentrione *Ponto* & *Bithynia* terminatur: Cætera *Mari* adluuntur. Habet in se *Phrygiam*, *Lydiam*, utramq; *Mysiam*, *Cariam*, *Æolidem*, *Joniam*, & *Doridem*. *Phrygia* duplex est, *major* & *Minor*, *Major* Orientem spectat, in ea Vrbes paucæ, plures *Vici*, in ea est *Midaium* Vrbs juxta *Sangarium*, a *Mida* cujus Regia hic fuit nomen sortita. Est & *Apamea* urbium *Phrygiæ* maxima, non procul a *Mæandro*. *Docymeum* *Opidum* & *Synnada* Vrbs. Est & *Pessinus*. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere *Ilium* & *Troja*, decantatissimis *Homeri* & *Virgilii* versibus nota. *Pergamus* quam ex *Arce* in amplissimam urbem *Attalus* Rex novis constructionibus auctam mutavit: patria *Apollodori* *Rhetoris*, & *Galenii*. Inter *Trojæ* ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorum fundamenta, Turrium rudera, Colossos portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major *Bellonius*. Est in eodem tractu *Sigeum*

promontorium & *Opidum*, in quo *Achivorum* statio & *Achillis* tumulus. *Lydia* quæ & *Mæonia* urbem habet *Sardeis*, *Cræsi* Regiam. *Mysia* ad *Hellespontum* *Troadi* contermina fuit. In hac *Lampsacus* urbs patiorum *Colonia*, & *Abydus* *Melesiorum*. *Caria* inter *Joniam* & *Lydiam* sita est, hujus *Metropolis* olim *Miletus*, quam nunc *Malaxo* dici putant Falso: nam hæc Veterum est *Mylassa*, quam *Plinius* vocat urbem liberam lib. v. cap. *xxi*. Est & hodie *Magnesia* juxta *Mæandrum*. In littore fuere *Ioniam* prope *Chium* *Insulam*, in qua celebris illa quondam urbs *Ephesus*. *Æolis* inter hanc & *Lesbum*, cujus urbes littorales *Myrina*, *Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia* dicta. *Doris* ad *Mare Carpathium* in *Chersoneso*, cujus urbs primaria fuit *Halicarnassus*, patria *Herodoti* & *Dionisii* *Historicorū*, & Regia *Mausoli*. *Galatia* quæ & *Gallogracia*, nomē habet a *Gallis*, qui *Græcis* mixti olim loca ea coluere. quæ ad *Pontum Euxinum* sita sunt, inter *Pontum* & *Cappadociam*. Vrbes in ea *Ancyra* nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis, qui ex *Caprarum* villis eo loco texuntur: *Sinope* *Mithridatis* patria: *Amisus* nunc *Simis* dicta. In hac Regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta, *Cappadocia* quæ nunc *Amasia*, a *Galatia* ad *Antitaurum* protenditur: ad *Meridiem* *Cilicia* est: ad *Septentrionem* *Pontus Euxinus*. Longitudo est amplius trecentorum millium passuum. Hic in campis *Themiscyriis* *Amazotum* nquodam florentissima regna fuere: quas *Titianus*, quemadmodum testatur *Isidorus*, venustè & eleganter vocavit *unimammas*. Civitatem autem &

Vrbes

Urbes sunt Trapezus, *Themisycyra*, *Amasia*, Strabonis patria, *Iconium*, & *Maza*. *Lycia* *Cariæ* proxima est. Urbes præcipuas habet, *Pataram* & *Telmessum*. *pamphylia* sequitur solo fluvio *Cataracte* a *Lycia* divisa. In ea urbes fuere, *Sida*, *Attalia*, & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. *Ciliciæ* Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta, *D. Pauli* patria, vetus litterarum sedes ad amnem *Cydnium*. *Strabo* ejus urbis *Gymnasium* valde laudat. Est & *Opidum Adena* & ad *Taurum* Montem *Heraclea*. *Armenia*, minor ad *Euphratem* usque protenditur, ad Occasum vero terminatur

Elumina. *Cappadocia*, *Flumina* sunt *Iris*, qui nunc *Casalmach*, *Halil*, *Ottomangiuch*, *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui se omnes in *Euxinum* exonerant. In *Propontim* fluunt, *Afcanius*, *Rhindacus*, *Æsopus*, & *Granicus*: in *Hellespontum* *Simois* & *Scamander*, qui & *Xanthus*. In *Ægæum*, *Caicus*, *Hermus*, *Caistrus*, *Mæandrus*, *Prusæo* auctore sexcentas flexuras faciens. In *Mediterraneum* postea *Calbis*, *Xanthus*, *Lamyrys*, *Cataractes*, aliique. *Maria* vero *Pontus Euxinus*. *Mare* *Ægæum*, & *Pamphylum*, *Propontis*, *Hellespontus*, *Scarium*, *Myrtoum*, & *Rhodiense pelagus*. Horum magna oportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia necessaria advehuntur, & mercataram: tum propter piscationem, quæ illis perutilis est. Montes habet celebriores *Horminium* in *Ponto* & *Mysium* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicis* lapidicinis nobilissimis celebratos, *Idam* vetere *Divarum* certamine & *judicio Paridis* memoratum in *Phrygia*, *Tmolus* auriferum in *Lydia*: *Argæum* in *Cappadocia*, *Amanum*, nunc *Monte Negro* in *Cilicia*, in quo celsæ crescunt *Cedri*, *Juniperus* major, &

Mons Sabina, qui etiam variis abundat *Plantis*. Sunt & *Dindyma*, & *Mons Chimæra* ignivomus perinde ut *Æthna*, cujus *flamma* teste *Plinio* affusa aqua excitatur, sæno autem extinguitur. *Tauri Montis* jugum est cujus hoc loco initium sumunt colles, in ejus cacumine *Leones* habitant, in medio autem propter læta pascua *Capræ*, & in radicibus *Serpentes*. Vnde *Poëtæ* monstrum fingunt *flammas* evomens, capite & pectore *leonino*, caprino ventre, & cauda *Draconis*, ad quod tollendum missus erat *Bellerophon*. Sunt & alii, ut *Antitaurus*, *Scordiscus*, quos brevitaris gratia omittimus. Ad opera publica venio. In *Ionia* fuit olim in urbe *Epheso* Templum *Dianæ* toto Orbe tum celeberrimum tum magnificentissimum, inter septem Orbis miracula numeratum. Multa etiam hic *Xenodochia* sive *Nosocomia*, illis *Carbachara* appellata. Nulla vero in iis provinciis quæ *Turcæ* Imperio subsunt *diversoria*, aut loca quæ iter facientes excipiant, sunt, nisi publica illa ædificia: quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maximè usitata. *Satrapæ Turcici* qui opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, tales *structuras* zelo quodam fieri curant, nam neminem sanguine junctum norunt, cui beneficium aliquot præstare velint. Talibus ergo *structuris* summum aliquod bonum se facere existimantes *publicæ utilitatis* gratia, multa egregia opera restitunt, veluti elegantem aliquem *Pontem*, vel amplum *Xenodochium* *Carbachara* dictum, cui magnificum aliquod *Templum* adjunctum sit, & huic proximum *Balneum*.

Opera publicis

Elumina.

Maria.

Commoditates.

Montes.

Gggg

Cyprus

Cyprus Insula, cum Stalimene, Chio, Mitylene,
Negroponte, Cerigo, & Rhodo, Insula.

Regio.

Situs.

CYPRUS inter majores Maris Mediterranei insulas locum sibi jure vindicat, dicta, vel a *Cypro* Cynicæ Filia, vel ab arbore *Cypro* huic Insulæ peculiari. In medio Issicinus inter Ciliciam ac Syriam jacet: ad Ortum est Mare Syriacum & Sinus Issicus, quem vulgo *Golfo de Lajazzo* vocant. ad Occasum Mare Pamphylium: ad Meridiem Ægyptium pelagus: ad Septentrionem spectat asperam Ciliciam, quæ nunc *Turcomanna*, vel secundum alios *Caramania* dicitur. Habet in circuitu quadringenta & viginti septem millia passuum, in longitudine vero ducenta, teste Bordonio. Ingrato quidem ac insalubri, ut plurimum aere fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. Insula tamen omnis mirè fertilis est. Fert enim ubertate quadam stupenda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Triticum, Hordeum, aliaque Frumenti genera: Vinum præstantissimū quod cum Cretico gratia certare potest: Oleum, Saccharum, Mel, Sal nativum ac fossile, Poma Medica & Citria, Limones, Dactylos, aliosque Fructus nobilissimos. Aurum item, Gossypium, Lanam, Crocum, Cortandrum, Sericum, & quid non? Smaragdo etiam, Chrytallo, Ferro & Alumine nobilis est: Aere imprimis, quod ibi primum inventū creditur, tanta copia, ut Cyprus ærofa ex eo dicta fuerit. Ex pilis quoque Caprarum, pannus conficitur cui *Zambelotto* nostra ætas nomen dedit. Diodorus Siculus lib. xvi scribit huic Insulæ novem Reges præfuisse, qui tamen omnes Regi *Perfarum* audientes erant. Habuit & *Tyrannos Græcos*. Olim quindecim ur-

Celi qualitas.

Soli fertilitas.

bibus claram fuisse legitur, quæ nunc majori ex parte inter ere. Harum clarissimæ fuere, *Paphos*, nunc *Bapho*: *Pala Paphos*, quo primum ex mari Venerem egressam affirmabant accolæ: *Salamis*, hæc in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita fuit, habuitque trajectum ex Syria commodissimum. Ea postea dicta est *Constantia*, habuitque Episcopum Epiphanium. Fuere & *Amathus* & *Ceraunia*. Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Fimagausta*. Ex Olympo autem Monte duo insignes exeunt amnes *Lycus* & *Lapethus*, prior in Austrum, posterior in Septentrionem decurrit. Quanquam alii torrentes potius dici debere existimant, quam flumina: quia interdum exsiccantur: quo tempore Incolæ summa laborant aquarum penuria. plures sunt in hac Insula montes, sed omnium altissimus est *Olympus*, quem *Trohadors* vocant, arboribus omnis generis vestitus, & undique exstructis Monasteriis insignis, in quibus habitant *Calojeri*. Ambitus ejus LIV mill. completitur.

Temperita major.

Urbes.

Flumina.

Montes.

Stalimene.

LEMNOS Insula Maris Ægei, hodie *Stalimene* Turcis & Italis: inter Thraciæ Chersonesum, & Athon Macedoniæ montem, Thraciæ opponitur, Ambitus ejus ad centum millia passuum (ut Bordonius refert) extenditur. Qua Orientalem plagam aspicit, aridam & Frugibus minus idoneam: inter Meridiem & Occasum vero Agri admodum fecundi, qui Triticum, Legumina, Pila, Fabas, Vinum, Linum, Cannabin &c. proferunt.

Insula.

Situs.

Soli fertilitas.

ferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, hodie *Sigillata*, nunc uti olim hic non sine superstitionis apparatu effoditur, idque singulis annis, VI Augusti: alio tempore minimè. Sub capitis enim pœna cautum, ne quis clam vel palam eo ad fodiendum accedat. Locum ubi effoditur *Montem Vulcani* appellant. Insula Equis gilvi coloris abundat: qui gradarii omnes, nulli succussatores Nec Serpentes defunt. Vrbes hic olim *Myriua* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis Opidum hodie, in Peninsula angusto Isthmo Insule juncta, positum: hoc *Lemno* nostra ætate dicitur.

Animalium varietas.

Vrbes.

Chios.

CHios Insula nomen habet, vel a nive, vel a Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Ætolia*, ut Ephorus tradidit. Sita inter Samum & Lesbum, è Regione Erythrarum. Ambitus ejus c atque amplius mill. pass. Chios Vino optima, ut libras ibi VI aliquando racemi pendant Straboni. Habet & Ficus gratissimi saporis, & Marmor varium quod Romæ in delitiis fuit. Sola inter reliquas maltichen generat. Olim vero Frugum adeo ferax atque abundans fuit, ut horreum Populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiam abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus, & passim per plateas palantibus. Opida hic sunt xxxvi. Primaria est urbs *Chia*, Portum habens & stationem peropportunam. Tota Montibus adsurgit. promontoria habet *Posidium*, *Phaneum*, *Arvisium*, a quo Vina *Arvisia* quæ nunc *Malvasia*. Ex hac orti *Ion Tragicus*, *Theopompus* Historicus, & *Theocritus* Sophista. *Homæ-*

Insula unde dicitur.

Situs.

Soli qualitas.

Vrbes & Opida.

Montes.

Vini celebritas.

rum quoque nonnulli hic natum credere. Cicero pro Archia *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum*, *Chis suum vendicant*, *Salaminiu repetunt*, *Smyrnae vero suum esse confirmant*. Itaque etiam delubrum ejus in Opido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt.

Mitylene.

LEsbus seu *Mitylena*, *Metelin* hodie ab urbe primaria: Phrygiæ objacet, & ab ejus Continenti VI mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur aliis CLXVIII milliar. Aliis vero duntaxat cxxx. Hæc aeris salubritate, agrorum ubertate, & Fructuum bonitate gaudet. Optimum hic Frumentum nascitur. Vinum profert optimum, quod quidem Constantinopoli ceteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamen Pario marmore lividius est, & a chates Gemma reperitur. Validos & robustos alit Equos, licet humiles. In ea quinque olim Opida, *Antyssa*, *Pyrrha*, *Eressos*, *Cirava*, & *Mitylene*, nunc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit, ac splendidis Incolis, & ædificiis ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc Insula portus satis commodos.

Insula.

Situs.

Celitemperies.

Soli fertilitas.

Opida.

Negroponte.

EUbœa nunc *Nigropontus*, vel *Nigroponte*, ad Meridiem promontorium *Geresto*, & *Caphareum*: ad Septentrionem. Cœneum extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet ubi arctissima est: ceterum

Insula.

Situs.

terum

terum longa, totique Bæotix opposita, angusto freto distat a littore. Olim Bæotix continua fuit. Ambitus ccc lxxv mill. patet, Insula Tritico, Leguminibus. Vino, Oleo, atque Arboribus, imprimis quæ navib. fabricandis idoneæ, mirè abundat. Metropolis fuit *Chalcis* nunc *Nigroponte* de Insulæ nomine. In planicie sita est, ubi Mare in angustias arctatur. Clara hæc morte Aristotelis ibi mœtore extincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Suidas non mœtore animi, sed veneno ipsum extinctum prodat; Laertius morbo. Sunt præterea urbs *Eretria* patria *Simonidis* Poëtæ Lyrici: *Caristus* *Stephano* *Chironia* & *Ægea*, nunc *Caristo*, Marmore olim nobilis, *Helliaa*, *Pirra*, *Nesos*, *Oechalia*. Scribit Strabo duos in hac Insula amnes esse, *Cerum* & *Neleum*, diversarum naturarum. Nam si animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis adeo immodicè fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Jlio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem, Euripidi Nauplii insulæ *Eubœæ* Regis filium.

Cerigo.

Insula. **C**Ythera Ptol. olim *Porppyrus* Plin. & *Porphyrysa* Eustathio dicta a Marmoris porphyretici copia, quo Montes abundat: hodie *Cerigo*. Prima Maris *Ægæi* insula ad Occasum è regione Sinus *Laconici*. Distat à littore *Peloponnesi* v mill. & in circuitu patet lxx. *Opi-*

dum habet ejusdem nominis, ac multos portus, sed parum tutos, atque circa ipsam Insulam sparsi sunt complures scopuli.

Rhodus.

SVpere est in hac tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste *Plinio* ante dicta fuit *Ophiusa*, *Asteria*, *Æthrea*, *Trimachia*, *Corimbria*, *Atabiria*, *Macaria*. Abest ab *Asiæ* continenti xx mill. pass. Ampla est mill. cxl. Cælo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac *Soli* sacra fuit, quod nullo non die *Sol* eam clarus aspiceret. Ager fecundissimus, pascui imprimis mira bonitas. Fructiferis etiam arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Vnicam nunc habet urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in *Orientali* Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta *Maris* litus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum, ac duplici muro, altissimis turribus xii, Arcibus v, atque aliis Propugnaculis munita exornataque admodum est. Celebris quoque olim ab *Academia* una cum *Malsiliensi*, *Atheniensi*, *Alexandrina*, & *Tarsensi* celeberrima: & *Colosso* *Solis* æneo, qui fuit septuaginta cubitorum altitudinis. Post lvi annum terræ motu prostratus, jacens quoque miraculo fuit. Pollicè ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. *Digiti* majores erant quam pleræq; staturæ. *Vasti* specus hiabant de fractis membris. *Duodecim* annis *Colossus* effectus est, ccc talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorum pondere opus stabileretur. *Sultanus* cccio *Camelos* ære hujus staturæ oneravit.

G g g g iij

versicum

*Soli fertilitas.**Urbes.**Flumina.**Insula.**Situs.**Opidam.**Insula.**Nomina.**Situs.**Soli fertilitas.**Urbs.*

Regio.

Persicum sive Sophorum Imperium, uti olim celebre, sic etiam hodie maxime clarum est. Ejus Incolæ Persæ. Vocantur & *Ayami* vel *Azami* ab Azamiæ Regno, quæ quondam Assyria secundum nonnullos: *persiani* a *perside*. *Cheselbas* a pileo rubro quem impositum capiti gestant. *Sophiani* a *Sopho* Principe. Situm autem est Persicum Regnum inter Turcicum Imperium, Tarratos Zagatheos, Cambajæ Regnum, & inter Hyrcanum seu Caspium mare, ac Sinum Persicum. Habet igitur ab Ortum Indos, & Regnum Cambajæ, a quo montibus ac desertis separatur: a Septentrione sunt Tartari, juxta *Abianum* sive *Oxum* fluvium; partem reliquam claudit *mare Caspium*. Ab Occasu sunt Turcæ juxta *Tigridem* & *Lacum Giocho*: Ad Austrum Sinu persico adluitur, & mari Indico. Quod sanè terræ spatium amplissimum est, complectitur enim plus minus gradus xxxiix ab Ortum ad Occasum. A Meridie vero ad Austrum xx occupat. De temperie Aeris Persidis regionis sic scribit *Q. Curtius lib. v. Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum Cælum, hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat; illinc mare adjunctum, quod modico tempore terras fovet.* Regionis autem hujus universæ non eadem passim est qualitas, non idem Solo genius. Qua Sinum Persicum spectat, ob Fluvios ipsam irrigantes: atque etiam versus mare Caspium, cum ob Fluviorum oportunitatem, tum ob Aëris clementiam, auramque frigidiorē: tota felix, tota beata, & hinc omne genus Frugum, Animaliumque non beni-

Situs.

gna solum Mater, sed & Nutrix sollicita. Abundat Tritico, Hordeo, Milio, ac similibus. Metallis quoque affluit & lapillis. Vini item & Fructuum ubertas magna Paulo Veneto teste. Cetera fervoribus & siccitatibus exhausta deseruntur. *Persarum* porro gens obscura prius, initium nominis ac famæ accepit a Rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydisque* Imperium, primus in *Persidem* intulit, ac amplissimum & florentissimum ex minimo & tenuissimo, Asia subacta, & universo Oriente in potestatem redacto, reliquit. Successit Patri *Cambyses*, qui Ægyptum Imperio adjecit, a quo deinde ad *Darium* usque, qui ab *Alexandro Macedone* victus vitam pariter cum Regno amisit, res Persicæ in suo statu manserunt. Regnatum est annos ccxxx, quod *Q. Curtius* lib. quarto justissimo & ne minimum quidem fallente calculo tradidit, cui etiam adsentitur *B. Hieronymus* ad ix Caput *Danielis*. Hodie etiam Persicum Imperium quod penes *Sophos* est, inter potentissima totius Orientis Imperia numeratur, id quamquam oppressum aliquandiu modo a *Saracenis* fuit, modo a *Tartaris*, tamen rursus emicuit sub *Ismaële* Rege. Regiones autem Imperii Persico subjectæ hæ sunt, *Media, Assyria, Susiana, Mesopotamia, Persis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamissus, Aria, Drangiana, Gedrosia, & Carmania.* *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Persiam & Mare Hyrcanum sita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam, ad Occasum Armeniam majorem & Assyriam. Dividitur in Majorem sive Australem, & *Atropatiam* Septentrionalem.

Soli seto
tilia.Imperium
majorum.

PERSICVM REGNV M.

75 80 85 90 95 100 Septe 105 ntrio. 110 115 120 125 130 135

45

40

35

30

25

45

40

35

30

25

Occi dens.

Ori ens.

Milliaria Germanica communia

50 100

85

90

95

100

105

110

115

120

125

Merid

ies.

DUCCS MOSCOVIE SIVE RUSSIE CONFINIA

Mare Caspium Sive Hyrcanum Chius lenshe Mare Ruthenis Mare de Bachu Cum ar ablyqz nominibus Vocatur. Salsum est. piscibusqz abundat.

ZAGATAI

TARTARIA

STAN

CHARCIAN

IMPERII MAGNI

JACALISIANI

INDIA

PER SICI VEL REGNI TYPUS

ARMENIA

ARZERUM

ADILBE

IES ELBAS

INDIA

SABL ESTAN

CABUL

INDIA

Zeebe Derbent

Machmuabat

Cherpen

Derislu

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Amuch Lori

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Alat

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Rond

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Vagfan

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Chagader

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Musafah

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Azicbia

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Arabia Deserta

Chocivan

Ergis

Abgumy

Cherzgan

Velvaling

Chiche

Chiche

Vrbes.

lem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta. Vrbs præcipua est *Smachia*, sunt præterea *Derbent*, *Eres*, *Sechi*, & *Girot*. Illa cultior est: Vrbes habet *Taurim* positam ad Orontis radices, distantem a Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus penè xvi mill. pass. completur, quo spacio cc. Civium millia contineri creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum Reges ætate commorabantur. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman*, *Saru*, *Sustan*, *Nasivam*, *Ardovil*, *Marant*. *Affiria* quæ hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam: Armenia illi Septentrionalis est, *Susiana* Australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem*, *Adiabenam*, & *Sittacenam*: Vrbes *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus lx mill. pass. complectebatur. *Susiana* hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur: nomen habet a *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus xv. mill. pass. quæ sic dicta à floribus, ut notat Athenæus: Sufum enim Persis Lilius. Mesopotamia, quæ in sacris *Padam Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*, Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impingunt: pars arida est & sterilis, herbis arboribusque destituta. Vrbes præcipuæ sunt, *Orfa*, cujus ambitus vii mill. pass. & hæc ipsa multo major *Caramil*. Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selimus* Turcarum Imperator *Sophis* eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldæorum: & *Mofus* patriarchæ Nestorianorum, cujus auctoritas ad Indos usque & Catajum extenditur. In *Perside* quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum* urbs est primaria *Siras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magorum sedes. Plinius vocat Persici

Regni caput, & Regiam totius Orientis *Curtius*. *Hircania* hodie *Grigiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Vrbes habet *Hyrcanam* quæ Scythis est *Carizath*, *Bestam*, & *Masandram*. *Margiana* quæ nunc *Iselbas* nominatur, ad Septentrionem Oxo fluvio terminatur. Vrbs præcipua est *Iodion* quæ prisca *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartariæ *Zagathæ* pars. Vrbes sunt *Bactra* quæ nunc *Bochara* & *Isfigias*. *Paropamissus* Bactrianiæ pars est ad Montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur, *Candabar* vel *Amblestam*. Primaria urbs est *Candabar* Emporium celeberrimum. *Aria* quæ à Metropoli sua *Eri* omnis vocatur ambitum xlii mill. pass. habet. *Carmania*, *Circam*, vel *Chermain* ad Mare Indicum protenditur, usque ad *Gedrosiam*, urbibus & Portibus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt & in *Carmania* regna, *Macram*, *Eracam*, *Guadel* & *Patan*. *Gesia* nonnullis creditur esse *Guzarate* falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum *Cambajæ*. *Babylonia* inter Sinum persicum & Mesopotamiam sita, dextra lævaque clauditur *Susiana* & *Arabia* deserta: Nomen habet à *Babylone* urbe primaria. Adheret ei *Chaldæa*. In *Chaldæa* Vrbs fuit, *Josepho* *Vra*, unde *Dei* monitu *Abrahamus* in *Haran* Mesopotamiæ migravit. Multos habet hoc Regnum Fluvios, *Canac*, *Araxem* & *Cirum*, qui Mediæ partem Septentrionaliorem abluunt: In *Affyria* *Tigrim*. In *Susania* *Eneleum*: In *Mesopotamia* *Euphratem*: In *Margiana* *Oxum*, *Arium*, & *Margim*: In *Bactriana* *Ochum* navigabilem & alios: In *Aria* *Arium*, *Tonclatum*, *Arapenem*: & alios. Nec desunt Montes, inter quos *Orontes* in *Media*, mons *Coronus*

Flumina.

Montes.

nus

*Operi pu-
blica.*
Mores.
nus in Hyrcania. *Tanyus* item qui Persiam mediam secat, variis pro populorum adjacentium Situ nominibus insignis. *Sylvas* etiam habet multas, inprimis Parthia quæ nemorosa valde est: ac Septentrionalis Hyrcaniæ pars quæ *Sylvas* habet immensas. *Quercu*, *Pinu*, & *Abiete* refertas, atque immanibus *Feris* plenas, *Tigribus*, *Pantheris* & *pardis*. *Aria* etiam *Silvis* ac *Montibus* obfessa est, ut & *Persis* tota. Ad *Opera* publica quod attinet, multa in hoc Regno superba & magnifica fuere, & potissimum in *Babylonia*. Inprimis vero occurrit *Pons* ille magnificentissimus in *Urbe* *Babylone* a *Semiramide* Regina super *Euphratem* constructus, de quo vide *Munsterum* lib. v. Idem *Hortum* pensilem a *Semiramide* constructum describit, eodem libro. In *Susiana* in *Urbe* *Susa* *Arx* fuit, *Medorum Regis Domus*, quam, ut est apud *Calsiodorum*, *Memnon arte prodiga illigatus auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricarum septem teris attributa miracula, idem numerat. Sed de his satis, ad *Mores* venio. *Reges* creabantur ex una familia. *Qui* *Regi* non parebat, capite & brachiis amputatis insepultus abjiciebatur. *Vxores* ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ a sobriis sit inita. *Noti* inter se & æquales osculo se in occursum excipiebant. *Qui* humilioris erant fortunæ, venientem adorabant. *Solo* sepeliebant corpora, cera obliuentes. *Ridere* coram *Rege* aut *spuere*, nefas ducebant & flagitium. De mortuis sepeliendis alii contrarium scribunt, nempe *Persas* corpora defunctorum extra civitates ad certum campestem locum extulisse, ibique

nuda exposuisse a *Canibus* & *Avibus* devoranda. *Noluisse* insuper ut ossa mortuorum sepelirentur aut includerentur. *Cumque* corpus aliquod non illico absumeretur ab *Avibus* aut *Feris*, judicabant malum esse signum, superstitiosè credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno, & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. *Sin* citius devoraretur a bestiis, beatum eum judicabant. *Hodie* *Mores* *Persarum* multo sunt molliores, quam vel *Turcarum*, vel *Tartarorum*, vel *Saracenorum*. *Natura* liberales sunt & civilitatis amantes: & *Literas* & *Artes* colunt, inprimis vero *Astrologiam*, *Medicinam* ac *poësin*. *Apud* hos *Fratres*, ac *Parentes* humanissimè tractantur: & *Nobilitas* *Sanguinis* in pretio est: in quo a *Turcis* differunt, qui nullum *Sanguinis* aut *Stemmatum* discrimen norunt. *Præterea* *advenas* benignè accipiunt ac tractant: sed tamen *zelotypiæ* morbo vehementer laborant. *Vnde* *uxores* in *advenarum* conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra *Turcarum* morem, qui *uxores* *Mancipiorum* loco habent. *Mulieres* autem *Persicæ* sermosæ admodum sunt. *Artes* *Mechanicæ* & inprimis *Sericorum* pannorum textura apud eos nunc viget, qui per universam *Syriam* ac alias *Orientis* regiones distrahuntur. *Fructibus* *Terebinthi* olim, *glandibus*, *pyris* *agrestibus* vescebantur: *quotidianus* *cibus* post *cursum*, ceterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua potus. *Fervent* apud eos *Mercimonia* *Vnionum*, *Margaritarum*, *Aromatum* & inprimis *Serici*, cujus hic incredibilis copia.

H h h

Tartaria,

Opificia.

V. Tunc

Mercimonia.

Regio.

Tartaria, seu ut existimat Ioannes Leunclavius, *Tartaria*, Regnum amplissimum est: præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum

Situs.

Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathajo*. Nomen habet a fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat quæ a nostris *Magog*, ab accolis *Mongul* dicitur. Sita ad Septentrionem, ab Ortu potentissimum illud Chinæ Regnum habet, a Meridie Indiam, Gangem fl. & Oxum, ab Occidente Mare Caspium & Poloniam, inde Moscoviæ contermina est, & a Septentrione Mari Glaciali, ubi prorsus ignota est & inhabitata putatur & inculta. Aër hic & Cælum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant: jam calor magnus est, mox frigus, & densissimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes de tineant & ad terram homines dejiciant, arbores radicitus evertant, multaque damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in æstate frequenter, sed adeo parcè, ut vix terra madefiat. Regio tamen Tritici, Orizæ ac similium Frugum ferax esse dicitur: ac Serico, Zingibere, Cinnamomo, Pipere, Caryophillis, Rhabarbaro & Saccaro abundare: Musco item, Pice, & alicubi etiam Auro & Argento. Hic paucis in locis Vinum colligitur, & tota Provincia Catajæ Vinum non profert. Sunt & Saxa nigra fossilia ad ignem idonea quæ ex Montibus eruuntur: iis ob lignorum penuriam ad ignem struendū utuntur. Est præterea hic passim Boum, Caprearum, Hircorum & Porcorum magna copia, & inprimis Equorum ac Iumentorum multitudo pænè incredibile. In Epistolis Tartaricis legitur *Tartarorum*

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperatorem alere Equarum candidissimarū decem millia, quarum Lac bibat. Alere præterea xx Venatorum millia, & accipitrarios decies mille. Plena quoque Avium, ut Phasianorum, Gruum & similium. In ea parte Tartariæ quam Zavoilenses Tartari tenent ferunt semen esse, semini Melonis simillimum, sed minus & oblongum: ex eo si feratur, plantam succrescere quam *Boranez* i. Agnum vocant. Crescit enim Agni figura, ad pedum fere ternum altitudinem: quem pedibus, unguibus, auribus, toto capite, præterquam cornibus representat. Pro cornibus pilos gerit singulares, cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam Cammari carnes referre: ceterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exsertam, surrigere ad umbilicum usque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem: quamdiu vicinis obfidetur herbulis, tamdiu vivere, quasi agnum in læto pabulo: absumentis illis tabescere atque interire: idque non solum vel casu, vel tractu tēporis, sed etiam experiundi gratia subtractis atque ablatiis evenire. Illud etiam auget admirationem: appeti eam à Lupis ceterisque animalibus rapacibus. In civitate Quelinfu reperiuntur Gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent instar Felium nigri scilicet coloris, sed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui Regnum acquisivit & Legibus constituit atque judiciis, nominant *Changium Canem* vel *Chamum*. (Hic Paulo Veneto *Cinchis* dicitur). Ejus ætas incidit in annū Christi millesimum ducentimum secundum. Ferus ante hunc gentis cultus, sine moribus, sine lege, sine civili con-

Imperii
majorum.

con-

TARTARIA

Meridius Meridianus est. 20.
reliqui ad hunc inclinatur (ad
circulum maxi pro ratione 40.
et 70. Parallelorum.

Milliaria Germanica communia

13 50 45 60 75 90

consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis de re pecuaria, quæ exercebat. Ab hoc Changio cæterorum principum origo est. Propagavit hic Imperium incredibili celeritate, a Syarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Iocucham*, qui genuit *Zaincham* tertium Imperatorem qui ab aliis *Bathi* nominatur. Hic devastavit Rusiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanus*, in Historiis ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic Imperatorem Turcarum *Bajazetum* vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus Imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prusis fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus Imp. ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmectzar*. Hujus filius *Ametczar* VII Imper. Hic genuit *Szachmet* VIII Imperatorem. Dividitur autem Tartaria in plures partes, *Minorem*, quæ Europam spectat & inter *Borysthenem* & *Tanaim* conclusa, complectitur *Tauricam Chersonesum*, quam obtinent *Præcopenses*. De hac in Europa diximus. *Tartariam desertam*, in qua multæ hordæ: *Zagatar*, quæ *Scythia* est intra *Imaum*: *Catajo* cum regno *Tangut*, quæ antiquorum est *Scythia* extra *Imaum*, & *Serica* regio: ac denique *Antiquam Tartariam*, *Ptolemæo* incognitam. Metropolis regni est *Cambalu* ad ripam fl. *Polifangi*, cujus spatium est *xxiv* mill. *Italicorum*. Portæ sunt *xii*. extra quas totidem *Suburbia*. Emporium istud *Gemmarum*, *Auri*, *Argentii*, *Serici* est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille

currus *Serico* onustos ex *China* huc advehi, præter alias merces. Sunt præterea *Vrbes* multæ insignes, *Samarcauda* a *Tamberlane* condita: *Caindo*, *Vrbs* mercatu celebris, in extrema *Tartaria*, & aliæ multæ, quas brevitaris studio prætereo. Lacus in *Tartaria* plurimi, quos longum esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensēbimus. In provincia *Caniclu* Lacus est in quo tanta *Margaritarum* copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permetteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc Lacu piscari *Margaritas* absque permissu magni *Chami* audeat. Scatet etiam idem Lacus piscibus. Est & alius in Provincia *Caraim* valde piscosus, centum in ambitu complectens *milliaria*, & alii. Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ fluvius magnus *Pulifachnis* nomine. Hic in Oceanum sese exonerat, perque cum naves multæ plurimis *Mercibus* onustæ ascendunt. *Caromoram*, qui ob nimiam latitudinem & altitudinem nullum habet pontem: evolvitur vero in Oceanum: *Quiantus*, habens latitudinem dimidii *milliaris*, estque admodum profundus & piscosus: *Quiam*, quo major (*Paullo Veneto* scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis *x* *milliarium*, aliis *viii* & in quibusdam *vi*. Longitudo vero ejus patet itinere centum *dierum*. Reliqua prætereo: ad *structuras* & *Opera publica* transiens. Hic occurrunt multa singularia, cum primis maximum ac pulcherrimum *Palatium* ex *Marmore* constans, & *Auro* exornatum: à *Chamo* *Cublai* in civitate *Ciandu* conditum. Est & aliud in civitate *Cambalu*, *miro* artificio *exstructum*, *Ambitus* ejus *quatuor*

flumina.

Opera publica.

Vrbes.

tuor circiter milliarium : quadratura qualibet milliare unum complectente. Est Murus valde spissus ; decem passibus in altum confurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. In singulis quatuor Muri angulis Palatium pulchrum & magnum, Arcis loco conditum est. Sic in medio cujuslibet quatuor muro- rum, Palatium egregium exstructum est : eaque in uni- versum VIII sunt. In his servantur Arma, Instrumenta, Tormenta & Machinæ : Arcus, Sagittæ, pharetræ, Cal- catia, Frena, Lanceæ, Clavæ, Nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque Armorum genera in singulis po- sita sunt Palatiis. In spatio vero medio interiori est Re- gium Palatium, scilicet in quo Rex commoratur. Caret Tabulatis : pavimentum vero exteriori fundo præemi- net decem palmis. Tectum altum est valde, pictura ex- ornatum. Parietes Atriorum & Conclavium Auro & Argento fulgent. Vbique picturæ pulcherrimæ & bel- licarum rerum Historiæ sese ingredientium oculis offer- runt, vivis coloribus & rutilanti Auro coruscantes. Ha- bet Magnus Cham duodecim Barones aulicos, qui tri- ginta quatuor Præfecti sunt Provinciis : horum offi- cium est, ut singulis Provinciis duos præficiant Recto- res, ac regiis exercitibus in locis ubi morantur, res ne- cessarias provideant & quicquid decernunt, Regi indi- cant, qui sua auctoritate id confirmat, quod illi statuen- dum duxerint. Malefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Siquis furatus fuit rem vilem, & vita priva- ri non commeruit, cæditur fuste septies : accipiens se- ptemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro ma- gnitudine peccati : idque usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnunquam ex his

percussionibus moriuntur. Quod si quis furatus fuit equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit, gladio in viscera merso occiditur. Quod si vitam redimere vo- luerit, noncuplum reddet. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, Lege ipsa occiduntur. In Hordas Tar- tari dividuntur, quæ vox illis Cætum Conventumque plurium significat. Sed ut varias longè larèque distan- tes Provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ genere omnes conveniunt. Homines statura quadrata, lata facie & obesa, oculis contortis & concavis, sola bar- ba horridi, cætera rasi : corpore valido, animo audaci : inedia & laboris patientissimi : equitantes, si fames sitis- que illos vexaverit, equis quibus insident venas so- lent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio pro- fana est & barbara, jus ipsis in armis, Lex in robore & viribus. Domos multi non habent sed pro his Plaustra. Et quoniam incertis vagantur Sedibus. Stellarum, im- primis vero Poli Arctici, adspectu cursum suum dirige- re solent. Vno in loco non diu commorantur, rati gra- vem esse infelicitatem diu in eodem loco hærerè. Pecun- iæ usum non habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaëlitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt, Ma- humeti Legem admiserunt anno cccccxvi, Vescuntur Tartari cibus grossioribus, præsertim carnibus, iisque crudis aut semicoctis, Lacte, Caseo, A Suilla abstinent. Bibunt Lac Equarum, quod ita præparare norunt, ut vi- deatur esse Vinum album, non admodum insipidus po- tus. Victus immundissimi sunt, ut pote qui mensas map- pis non operiant, mantilibus non utantur, quum manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam Aquam, Lac & Cerevisiam ex Milio coctam.

H h h h iij

Chinæ

Ratio gu-
bernandi.Leges &
Institu-
ta.

Mores

Vitia.

Regia.

Chinæ Regnum amplissimum ac potentissimum. Incolæ *Tame*, & seiplos *Tangis* vocant. ptolemaeus vel hos, quod quidem Ortelio placet, quem plerique sequuntur, vel vicinos Catajenses, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*. Sita est autem Regio omnis ad Oceanum Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Fines ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia à Meridie; qua Occidens est, Brachimanæ: qua Septentrio sunt Tartari, gens bellicosissima, à quibus Montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus Murj Montiumque ad 10 Milliaria protenditur. Historici Chineses murum hunc ante annos ducentos à quodam Rege Tzintzoo nomine constructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus Regionis incolas à Tartarorum tyrannide, quam xciii annos perpessi fuerant magna prudentia liberasset Regio Cæli & Soli temperie, nec non Hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minimè desidiosos, sed labori assuetos: quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. Hinc fit ut nullus totius Tractus angulus non aliquid producat. Loca arentia Tritico & Hordeo conferunt. Humida, Plana, aut Palustria, Oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles Montesque Pinetis abundant, quibus interferunt Panicum vel Legumina. Nullus itaque locus, nul-

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

lus Ager infrugifer: & ubique Horti, Rosæ, & varium genus Florum Frugumque. Lini etiam frequentes sunt Segetes, & Arbusta Moro confita, ad nutriendos Bombyces. Auri præterea, Argenti, Æris, Ferri, aliorumque Metallorum, Gemmarum, Vnionum, Musci, Saccari, Rhabarbari magna copia: præstantissimum habetur, id quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur: Mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc Regnum Lignum singulariter medicum quod à Chinesibus *Lampalam*, à nostris *Radix China* dicitur: estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis apostemata, Paralysem & Morbum Gallicum. Ejus Radix dura est & ponderosa atque albi coloris. Pecorum in Montibus & Pratis greges infiniti. Silvas & Nemora incolunt Apri, Vulpes, Lepores, Cuniculi, Zebellini, Martes: aliaque id genus Animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avitii generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipuè Anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus huius Regni una, decem vel duodecim millia uno die absumentur. Quamvis autem hæc Regio Animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut tria millia ovorum fimo condunt, cuius calore suo tempore erumpunt Anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova

Animalium varietas.

non

Vites.

non fimo condunt, sed sportæ arundinacæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio, æquè prodeunt. Tota hæc Regio uni subest Regi, tanquam Monarchæ, quem *Mundi Dominum* ac *Cæli Filium* vocant. Civitates numerantur ducentæ quinquaginta celebriores in univèrsam, illarum nomina terminantur syllaba *Fu*: quod urbem significat: ut *Cantonfu*, *Panquinfu*. Opida quorum ingens est numerus, in *Cheu*. Pagi innumeri sunt, incolis frequentes, ob continuam agriculturam: Omnes ferè urbes ad ripam navigabilis cujusdam Fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. Inter Lacus qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sanciu* Provincia rotundus, ex inundatione anno 1010 LVII factus, in quo submersæ Civitates septem præter *Opidula* & pagos & mortalium ingentem numerum, unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & Maria pisculenta sunt. Et Regio hæc quia maritima est, & passim fluvii navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Inter Opera & structuras egregias occurrunt *Portæ* urbium magnificè ad miraculum usque extructæ. *Plateæ* quasi ad libellam factæ, nusquam a recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus: hæque passim interstinguuntur *Arcebus* triumphalibus, qui urbes supra modum ornant. *Lusitani* quidam referunt se vidisse in urbe *Fuchco* *Turrim* quadraginta innitentem *Columnis* ex solido *Mar-more*, quarum altitudo erat quadraginta palmorum

Lacus & flumina.

Opera publica.

(mensura Architectonica) latitudoque duodecim. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam exquisitæ elegantiæ, tam insignis splendoris atq; ingentis sumptus, ut omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longè post se relinquere existiment. Sumptuosissima habent tam in Urbibus quam in agris Tépla. Rex Chinæ habet sub se Governatorem quasi Proregem: quem ipsi *Tutan* nominât. Hic causarum totius Regni disceptator & Iudex. In Iustitia administranda huic magna severitas. Latrones & Homicidæ perpetuis carceribus custodiuntur, donec flagris, fame, vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo supplicio (quod ferè flagellatione constat) condemnentur, sententiæ tamen executio adeo tarda, ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hinc tantus captivorum ubique in Civitatibus numerus: ut in una urbe *Canton* sæpè millesimum decimum quintum excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odiosius) flagri verberibus crudelissimis puniuntur. Flagellationis hic modus est: Hominem pronum collocant, manibus à tergo religatis: huic, flagro ex arundine aut calamo facto, furas crurum percutiunt, cujus ictus adeo vehemens, ut primo verbere sanguis eliciatur, secundus ictus adeo maleficum ex cruciat, ut in pedes cõsistere nequeat. Singula crura singuli Carnifices flagellant, tanta vehementia ut plurimi ex quinquagesimo aut sexagesimo ictu vitâ finiant, omnes enim nervi discumpuntur. *Lusitani* narrant singulis annis eo mortis genere supra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis est quinque digitorum, crassitudine unius,

Raris Gubernandi.

Mores. unius, quod continuo aqua tingunt, ut flexibilius sit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere uxores, quarum unam domi retinent, cæteras variis in locis disponunt. Adulteros extremo afficiunt supplicio. In Urbibus nullum Lupanar, omne Meretricium genus in Suburbia relegatur. Nuptialia Festa celebrant tempore Novilunii, & fere Martio Mense, qui dies illis primus est inuentis anni. Hæcque Festa peragunt uti apud nos, splendide & magno apparatu. Per multos dies continuos convivia celebrantur; Organis musicis Ludisque Histrionicis adhibitis. Sunt autem Chinentes plerique facie lata, barba rara, naso simo, oculis parvis: etsi quidam inter eos sint forma satis decora. Color omnibus ut Europeis: subfuscus autem iis qui circa Canton habitant. Rarissime vel nunquam Patrio excedunt Solo, neque facile peregrinum admittunt, inprimis ad interiora Regionis: nisi fide publica à Rege fuerit donatus. In comestationibus & comotationibus adeo strenuos sese exhibent, ut ipsis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant. Quod ad Religionem hujus gentis attinet, credunt omnes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gubernationem pendere à supernis, atque Cælo: quem maximum omnium Deorum credunt, eumque primo Alphabeti caractere exprimunt. Solem, Lunam, & Stellam adorant, etiam Cacodæmonem, (quem ea forma qua nos Europæi depingunt) ne mala ipsis inferat, ut ipsi dicunt. In Mechanica omnis generis conficienda supellectile adeo dextri & nitidi Chinentes, ut opus a natura creatum, non manufactum videatur. Ars Ty-

Opificia

pographica & Tormentorum bellicorum usus hic adeo vetus est, ut inventorem nesciant. Lusitani multa de sagacitate horum Hominum scribunt, & hoc (quod inprimis stuporem moveat) quod curribus utantur vel feris, quos sic dirigere sciunt, ut iis quocunque velint brevissimo temporis spatio terra ferantur. Figulina illa opera pellucida, niveque candidiora, quæ apud nos in pretio sunt, & Porcellana dicuntur, nequaquam hoc loco silentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo. Cochleas quasdam marinas ovorum testis miscent, aliaque quædam addentes, subigunt & massam conficiunt. Hanc sub terra condunt, ibique eam macerari ad octuagesimum vel centesimum usque annum sinunt, hæredibusque suis pretiosi thesauri loco relinquunt. Ipsique ea utuntur quam Avi Atravique posuere. Observantque ex veteri instituto, ut qui veterem tollit, recentem ejus loco recondat. Mercimonia hic maximè vigent Aromatum & inprimis Serici. Ex Malacca enim, Bengala & aliis locis Piper, Crocus, Nuces odoratæ vulgo Muscatæ, Casia & id genus Aromata in Chinam non exiguo quæstu advehuntur. Sed Sericæ Telæ hic præcipuum mercimonium est. Ioannes enim Barrius in suis Decadibus Asiaticis scribit ad urbem Nimpo quam alii Liampo nuncupant, observasse quosdam ex Lusitanis trium mensium spatio, navigio evectas 166000. Serici libras. Muscum quoque hinc ad varias Orbis partes devehit, asserit Antonius Pigiafetta: & Rhabarbarum & Vniones Andreas Corsalis.

Mercimonia

INDIA Asia maxima & nobilissima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas dividit, in *Indiam* nempe *Intra & Extra Gangem*, cognominatam. Hæc *Hevila*, vel ut alii scribunt *Havilath* aut *Evilath* in Sacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: Incolis vero *Macynaut* *Magin* vocitatum apud Marium legimus: alii *Mangi* & *Chinam* vocant, qui Mercatorem sequuntur. Priorem *Indostan* ab incolis vocari auctor est Ioannes Barrius. Hæc terrarum amplissima est. Pomponius tantum spatium littoris occupare scribit quantum per LX dies noctesque velificantibus cursus est. Clauditur autem secundum Strabonem ac Plinium, Occidentem versus Indo fluvio qui *Persiam* ab *India* determinat: ad Septentrionem sunt *Tauri* juga: ab Ortum Oceano Orientali: à Meridie *Indico* cingitur. Regio lenibus auris & imprimis Favonio saluberrima est: quamvis Cœlum habeat inæquale ob ejus vastam magnitudinem: alicubi enim calida est, nimirum *Æquatore* versus: alicubi vero temperata satis ac potius frigida. versus *Boream*. Terra vero ipsa universim Situ, Cœlique clementia, bonitate ac fertilitate longè ceteras Orbis partes antecellit. Alia hic rerum facies, alii syderum ortus atque obitus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter eas hyeme, Etesiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum Frumento careat, Legumina tamen & Fruges varias copiosè profert, & in primis *Hordeum*, ac *Oryzam*. Fructus præterea arboreos multos

producit, *Piper*, *Thus*, *Myrrham*, *Caryophylla*, *zingiber*: & in partibus maximè australibus *Cinnamomum*, *Calamum Aromaticum*, *Nardum*, aliaque Aromata, quemadmodum *Arabia* & *Æthiopia*. Est & in arundinibus *Mel*. multa insuper Medicamenta habet, multas Arborum radices, tum salutare tum noxias. Quid vero de Metallis, Lapidibus, aliisque Muneribus dicam? Nascitur enim in ea ingens *Auri* & *Argenti* vis: non parum quoque *Æris*, *Ferri* & *Orichalci*, auctore *Diodoro*: sed *Plinius* neque *Æs*, neque *Plumbum* habere tradit, Gemmisque suis ac *Margaritis* hoc permutare, quas *Mare* littoribus infundit. *Beryllis* siquidem, *Chrysolapis*, *Adamantibus*, *Carbunculis*, *Lychnitis*, *Margaritis*, *Vni-onibus*, abundat. *Serici* hic tanta copia, ut reliquo Orbi sufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, *Boves*, *Cameli*, *Leones*, *Canes*, *Elephanti*. *Elephantum* incredibilis est frequentia. *Dracones* in desertis immanes, æquant fere *Elephantem* corporis mole, & cum his perpetuo decertant. *Canes* tam feroces, ut etiam cum *Leonibus* committi possint. *Serpentes* innumeri, quibus etiam tostis *Incolæ* vescuntur: ut & *Formicarum* quodam genere, quod cum *Pipere* edunt, similiter ut nos *Cancros*. *Simiæ* hic reperiuntur albæ, & *Chamæleon*, quem solo aere nutriti credidit antiquitas. *Aves* præterea variarum specierum, & invisæ cæteris nationibus, præter *Gallarum*, *Phasianorum* & *perdicum* ingentem multitudinem: nec non & *Psittacorum*

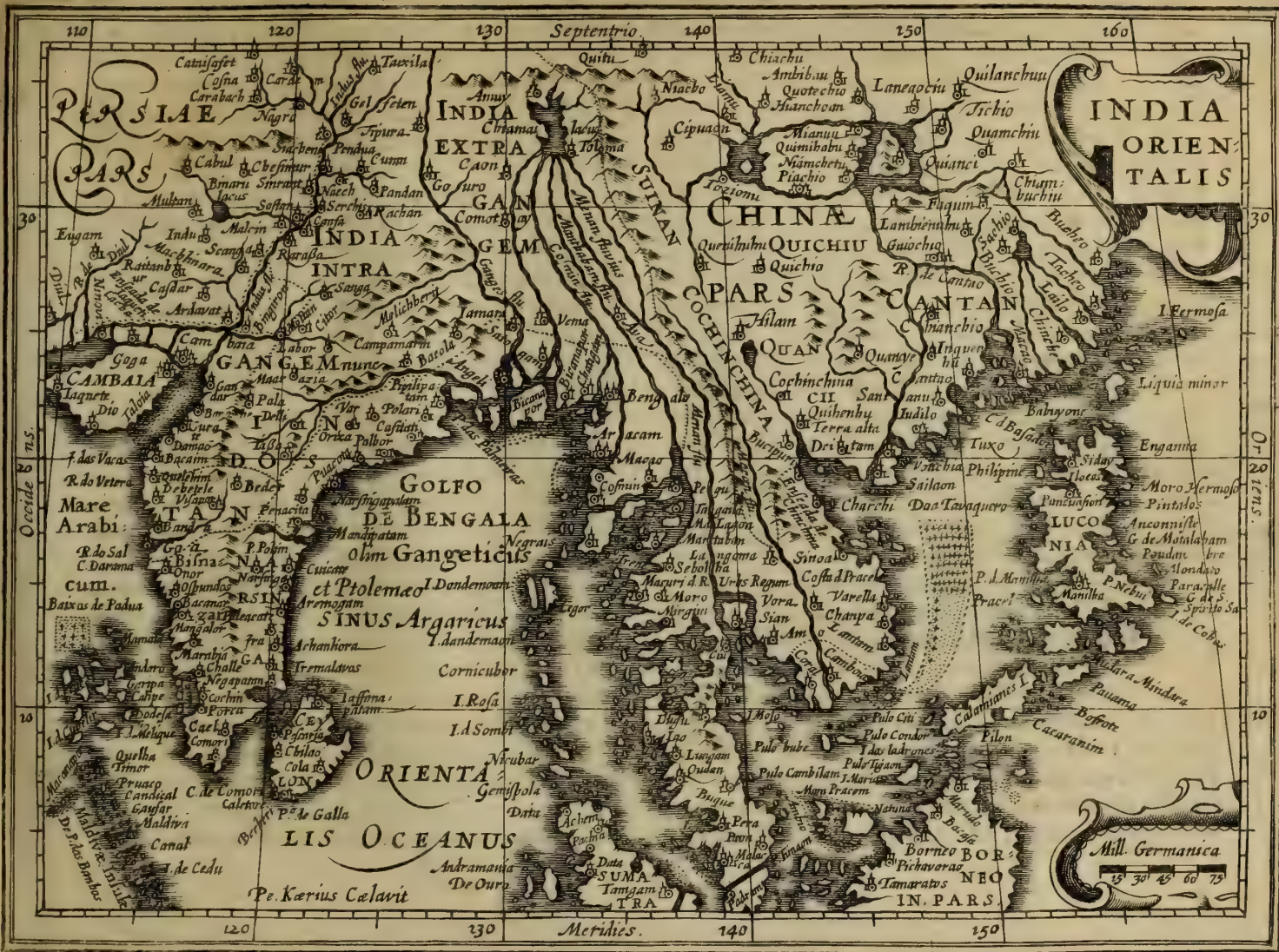
Regio.
Nomina.

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas

INDIA ORIENTALIS

Mill. Germanica

PERSIAE
PARS

INDIA
EXTRA
GAN-
GES

INDIA
INTRA
GAN-
GES

CHINA

PARS

COCHINCHINA

GOLFO
DE BENGALA
Olim Gangeticus

SINUS
Argaricus

ORIENTA
LIS OCEANUS

BORNEO
NEO
IN PARS

Meridies.

120

130

140

150

Occidens

Occidens

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

140

150

120

130

Imperium
731, 07172.

corum varii coloris. De Indorum imperio Plinius ita scribit: *Indi prope Gentium soli nunquam emigravere finibus suis, Colliguntur a Libero Patre ad Alexandrum Magnum Reges eorum CLIII annis VICI CCXCII; adjiciunt & menses tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum patrem, Herculem & Alexandrum* cum victoria profectum esse, quamvis a *Cyro & Semiramide* tentatos. Sed his relictis ad Vrbes transeamus. *Alexandri Magni* comites in eo tractu *Indiæ* quem subegerant, *vero* *Opidorū* fuisse scribunt, nullum *Co* minus, unde hujus regionis vastitatem & ingentem amplitudinem facile agnoscas. Vrbs primaria est *Calechut* totius Orientis Emporium celeberrimum. Sunt & aliæ, *Cambaja, Decan, Batticalla, Canonor,* aliæque plurimæ. Non desunt Lacus aliquot vasti. In Historia *Alexandri* mentio fit Lacus, vel Stagni vetusta abundantique silva coronati mille passus parentis, ubi exercitus ejus siti pæne confectus est. Omnium vero maximus est Lacus *Chiamay,* cujus circuitus cccc milliarium, distatque a mari 100 milliaribus. Hinc complures fluvii præcipui originem trahunt: post eum *Cincuhay,* atque alii, Amnium hic mira vastitas. Proditur *Alexandrum Magnum* nullo die minus stadia 100 navigasse in *Indo,* nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen minorem *Gange* esse constat. Ontur hic in *Caucasi* jugo quod vocatur *Paropamisus,* hodie *Naugocrot,* & longo cursu nongentorum milliarium in Oceanum Australem sive *Indicum* duobus ostiis erumpit. Vnde viginti recipit amnes, sed clarissimos *Hydaspem,* quatuor alios adferentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alii incertis fontibus ut *Nilum,* rigantemque vicina eodem modo: alii in *Scythicis* montibus nasci

Vrbes.

Lacus.

Flumina.

dixerunt, influereque in eum *xix* amnes, Alii cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere: dejectumque per scopulosa & abrupta, ubi primum molles planities contungit, in quodam Lacu hospitari, inde lenem fluere, ubi minimum *viii* mill. pass. latitudine: ubi modicum stadiorum *c:* altitudine nusquam minore pass. *xx.* Hunc in sacris *Phison* vocari notatum est. Eum hodie Geographi quærun. Sunt qui opinentur eum esse qui in sinum *Bengalæ* influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guenguam.* Sed Mercator noster haud ad spernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de Cantaon.* Post hosce amnes numerantur *Mandona, Chaberis, Ava, Campumo, Menam, Menon,* & alii plurimi. *Megasthenes* prodidit sexaginta amnes *Indiæ* numerari, quorum permulti æstate crescunt instar *Nili,* quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur *Ganges,* sicut *Nilus* *Crocodilos,* item *Delphines, Anguillas* quoque ad tricenos pedes longas, *Plinio* teste. Est vero potissima *Indiæ* & nobilissima *Oceano* pars *Meridionali* seu *Indico* obversa, juxta littus, seu oram maritimam: quæ etsi plurimum portuosa sit, attamen plerisque in locis innumeris Insulis, scopulis ac brevibus cinctæ est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria,* ait *Solinus,* *Balanas* habent ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos *Physeteras* nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super artemnas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbose alluvie plerumque deprimant alveos navigantium. Plurimi hic Montes, magnusque labor fit eos enumerare, quorum magna pars arboribus & iis quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imas, Emodus, Pa-*

Montes.

ropa-

Silva. ropamissus, Caucaſi partes. Indorum nemora, ut ſcribit Sol. in tam proceram ſublimantur excelſitatem, ut tranſſaci ne ſagittis quidem poſſint. Pomaria Ficus habent, quarum caudices in urbem ſpacio ſexaginta paſſuum extuberantur. Ramorum umbra ambitu bina ſtadia conſumunt. Foliorum latitudo forme Amazonica pel- ta comparatur. Pomum eximia ſuavitatis. Que paluſtria ſunt, a- rundinem creant ita craſſam, ut ſiſis internodiis, lembi vice vecti- ter navigantes. Hebenum arborem India ſola habet, & in præruptis petris arbores quædam thus exſudant. Habet & aliam arborem ferentem Nuces Indicas. In VII or- dines olim diſiſa univerſa gens fuit. I erat Philoſopho- rum: II Agricolarum: III Paſtorum. IV Artificum: V Mi- litum: VI Locum Ephori tenent. Hi quæcunque in India ſiunt inſpicientes Regi referunt. Septimum vero confi- ciunt, qui publicis conſiliis præſunt, numero pauciſſi- mi, nobilitate prudentiaque maximè inſignes. Ex his enim ad Regum conſilia, tum ad Rempublicam geren- dam, tum ad res dubias iudicandas aſciſcuntur: Duces inſuper ex his deliguntur & Principes. Ad Leges porro & inſtituta quod attinet, Legibus utuntur plerique non ſcriptis: quidam etiam ſcriptis: in quibus ſicuti & in Con- tractibus maxima ſimplicitas: quod vel ex eo argui po- teſt, quod non multum ſunt litigioſi: Nam nec Com- miſſi nec Depoſiti juris ulla habent, nec teſtibus indi- gent, nec ſigillis, ſed ſimpliciter credunt. Qui falſus te-

ſtis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum arti- culis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſiquis Artifici manū oculum ve a demerit, capitale eſt. Nobilitas generis ac ſanguinis apud hos ſummopere obſervatur, idque ex veteri inſtituto. Literas plerique eorum ignorant, ſed memoriter omnia adminiſtrant. Sa- cerorum cura eſt penes *Gymnoſophiſtas* qui *Brachmani* di- cuntur: hi etiam *Aſtrogiam*, *Philoſophiam*, *Medici- nam* ſectantur. Sunt præter hos etiam *Abuti*, qui ad tem- pus aliquod abſtinent, & hoc ipſo poſtea putant ſibi ad omnia flagitia com meatum factum eſſe. Indis omnibus promiſſa cælaries eſt, cultus præcipuus cum gemmis, ha- bitus diſcrepantiſſimus. Lino alii veſtiuntur aut Lana: alii Ferarum Aviumque pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obſcœna velati. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales ſiunt ſeminis diſpoſitione, quales ipſi ſunt qui genuere. Statura procerâ ac valida. Multas nuptas habent, quas a Parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ cauſa, alias proliſ ac voluptatis, ac niſi caſtas eſſe cogant, fornicari licet. Artifices apud Indos magno in pretio. hi enim non ſolum immunes ſunt a tributo, ſed Frumentum inſuper è regia accipiunt. Mercimonia hic multis in locis maxima vigent, *Aroma-* tum imprimis, *Lapillorum*, *Goffypii* ac *Serici*.

*Mores.**Merci- monia.**Ratio gu- bernandi.**Leges & Inſtituta.*

Moluccæ.

Sequuntur in nostra Methodo *Moluccæ Insulæ*, aliis Aromatum & imprimis Caryophyllorum ingenti copia toto Orbe celebres: Hoc vero nomine præcipuè comprehenduntur quinque Insulæ, *Ternate* vel *Tarante*, *Tidor* vel *Theodori*, *Motir* quæ & *Muschel*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bachianum*. Iacent sub Æquatore, inter *Celebes* & *Gilolo* Insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes intra spatium xxv milliarium concluduntur. Aer hic valde insalubris, multique Mercatores lucrum pluris quam vitam facientes, his locis moriuntur. Ager est aridus, spongiosus, quique imbres è Cælo decedentes confestim absorbet, antequam in Mare delabantur. profert varia Aromata, Nuces Myristicas, Mastichen, Lignum Aloes, Sandalum, Cinnamomum, zingiber, piper, & Caryophylla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum sit. Quæ quotidiano esui inserviunt, raro hic & parcè proveniunt, sed ea commutatione suarum mercium abundè parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastæ arundines, ut ex iis dollia conficiant Incolæ. Caryophylli Arbor in rupibus provenit, quarto anno quam cæpit crescere, profert Fructum. Arbor foliorum forma & crassitie Lauro est similitudinis. Flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus Mali Aurei. Fructus flore collapsò paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. In initio rubri, mox Sole tosti nigrescunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servant, aqua salsa consperguntur. Arborea vero ita inter se den-

Aeris
qualitas.
Solis fer-
tilitas.

santur vel Soli felicitate, vel Seminis, aut stolonum fecunditate, ut plerumque Lucos faciant. Hos inter se partiantur Indigenæ, Fructusque abdunt, ut Mercatoribus divendant. In his Insulis avis interdum decidit *Manucodiata* dicta, maxima Pica non minor, nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale Hirundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli: itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo propior visum pæne fallat. Ei viriditas quæ in feris Anatibus, sed ita vegeta, ut Smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & brevior, verum flavâ, ac nitore Citrii. Ad stomachum vergens dilutior & dilucidoir. A capite collum in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudam sese demittens paullulum grandescit, ac de coloris illius intensione paullatim aliquid remittit. Pars sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarum prolixitas sesquipedalis. pennarum color inferne buxæ, superne candidus levissima fuligine semitinctus. Pinnulæ pennarum non cohærent sed diffusæ aerem transmittunt. Hanc si cadat, è Cælo aut ex Paradiso Mahumetano mitti superstitione credunt. Hanc etiam adeo sanctè religioseque habent, ut se ea Reges tutos in Bello existiment, etiam si suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has Insulas præcipuæ sunt *Tidor* & *Ternate*, quarum posterior duos habet Portus, commodissimos. Indigenarum Insularum Caphræ, hoc est Gentiles sunt Solem & Lunam

20
15
10
5
0

Octid.
Aens.

071
075
079

135 140 145 150 155 160 165 170 175

Septentrio.

Meri dies.

Morcs.

& Lunam Deos colunt: Soli diei, Lunæ vero noctis Imperium adscribunt, illum Marem, hanc Feminam dicunt, atque hos ceterarum Stellarum parentes vocant, quas omnes Deos esse, minutos tamen arbitrantur. Solem Orientem certis Carminibus salutant potius quam adorant, Item Lunam noctu fulgentem, a quibus liberos, fœcundam Pecoris fœturam, Terræ uberes fructices, aliaque id genus deprecant. Ceterum Pietatem ac Iustitiam colunt, & præcipuè Pacem atque Otiū amant: Bellum vero maxime detestantur. Moluccæ repertæ sunt Caroli v auspiciis: quam rem quia in primis memorabilis, libet paullo altius reperere. Quum inter Lusitanos versus Orientem, Castellanos in Occidentem, pomeria suorum Principum promovere pro virili adnitentes dissidium esset ortum: ne alteri alteris essent impedimento, novus ille Orbis, auctoritate Alexandri vi Pontificis & aliorum, in duas partes est distributus: Scriptis Legibus & conditionibus, ut quidquid instituta ab Atlantici Maris insulis, quæ Hesperides solent dici, navigatione Orientem versus reperiretur, Lusitanorum esset: quidquid ad Occidentem, Castellanis cederet: sic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri studio lapsu temporis excurrentium, ut dicerentur etiam perumpere in adjudicatum Castellanis portionem: quæ controversia decidi non potuit, nisi Ferdinando Magellano quasi iudice. Hic enim Lusitanus, odio in Emanuelem suum Principem, ob non bene pensatam, quam illi navarat & effecerat, operam exstimulatus, docens Moluccas ex facta distributione pertinere ad Castellanos, anno millesimo quingentesimo decimo nono, auspiciis Caroli Quinti ad quærendum dimissus

alia via Insulas, quas dixi, ita navigationem suam temperavit, ut ex Hispania in Australiora Cœli spacia ad gradum Latitudinis LII delatus, & inde conversa ad Occidentem Solem Classe, per inferius Hemisphærium immenso cœli marisque tractu superato, sub Orientem Solem ad Moluccas Insulas, quas quærebat, tandem naves ejus pervenerint: Ac inde per Superum Hemisphærium prætervecti ejus loci Littora Asiæ & Africæ in Hispaniam redierunt, per navigato semel (ausu admirando & à nullo mortalium tentato) toto terrarum Orbe. Ipse autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & post investigatas Moluccas à locis superstibus ejus navigationis, ceteris navibus dispersis, captis & detentis, una tantum navis superstes & incolumis in Hispaniam rediit Aromatibus onusta: Margaritis etiam, quæ in Insulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum Turturum, Gallinarum etiam & Anserum. Digniores profectò Nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quam qui cum Jasone Thessalo Argonautarum Principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipsa, quæ una sospes & salva domum rediit post exantlata tot pericula, multo dignior, quæ inter Sydera collocetur, quam vetus illa Argo. Hæc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta est. Magellanica vero ex Hispania Austrum versus indeque per inferius Hemisphærium in Orientem penetrans, rursus in Occidentem in Hispaniam per Superius Hemisphærium immenso semel, quod dictum est, universo terrarum Orbe, remeavit. Sed hæc hæcenus ad alia pergamus.

Gilolo

*Gilolo insula.**Caliqua-
litas.**Soli fer-
tilitas.**Anima-
lium va-
rietat.
Incolarū
mores.
Celebes
insula.**Ambon
insula.**Mores.**Situs.**Soli qua-
litas.**Bandan
insula.**Situs.**Soli ferri-
litas.*

Gilolo vel *Gilolum* quæ & *Batobina*, ex Insulis, quas vulgo nuncupant *Del Moro*, una est. Cœlum hic inclemens, & Aër calidus. Ager abundat Oriza, ac medulla ejusdem arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: è qua etiam arbore Succum eliciunt, quo loco Vini uruntur. Gallinas *Silvestres* magna copia producit a nostris valde differentes: & vicinum Mare magnam alit Testudinum vim, quarum caro ejusdem ferè saporis est cum carne vervecina. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis vescuntur. *Celebes* Insula ab Occasu Moluccarum jacet, cum nonnullis aliis, quæ sub eodem nomine comprehenduntur. *Ambon* vicinis aliquot Insulis nomen dat. Peridromus ejus 17 milliarius. Asperrima autem est ac sterilis. Hujus Incolæ sunt Anthropophagi, ac Piratæ: *Bandan* parvæ Insulæ numero circiter VII, à Meridie Sindarum Insularum ac Moluccarum sitæ sunt, gradu circiter VII Latitudinis Australis: alii eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina sunt *Bandan* major ceteris, ac iisdem nomen communicans, *Mira*, *Rosolargium*, *Ay*, *Rom*, *Neira*, & *Gunnape* omnium minima, quæ continuo ardet: atque ob id deserta est. Hæ Insulæ Nuces myristicas & Mastichen ex eadem arbore subministrant. Myristica arbor procera & patula est, nostræ Quercui perquam similis. Nuci operimentum triplex. Primum crassius adversus injurias Aëris, venti & imbrium. Alterum membranæ instar ticulo munimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa est Muscatæ flos, qui ab Hispanis *Ma-*

is dicitur, nobile ac salubre Aroma. *Zingiber* quod in hisce omnibus Insulis provenit, duplex est, spontaneum & sativum: hoc illo melius est: herba *Crocum* refert, radix odorata est & mordax instar Piperis, & quidem pipere ipso calidior. *Cinnamomum* quod Herodotus in Avium nidis, & præsertim Phœnicis reperiri tradidit, cortex est fruticis, simillimi Malo Punico. Hujus cortex ad calorem Solis dehiscens, a ligno avellitur, & paullulum ad Solem detostus fit *Cinnamomum*, & à canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Insula *Timor* sita est gradu X Latitudinis Australis. Hæc Sandalum flavum & album magna copia subministrat, quod ab Insulanis Ferro, Securibus, Gladiis & Cultris redimitur. *Borneo* Insula Mercatorica est, quæ a Ptolemæo Insula *Bona Fortuna* dicitur. Iacet inter Cambajam & Celebes, proximamque sibi habet Calamianes: parte Australi subest Æquinoctiali circulo, reliqua Boream versus extenduntur. Est autem omnium illius Oceani maxima, crediturque ex quorundam relatu trium habere mensium circumnavigationem: ex aliorum vero ambitum bis CIO & CC milliarius. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque necessariis abundat, Camphoram, Agaricum, Adamantem, Equos pusillos producit. Multi per omnem Insulam & præclari portus sunt, amplæ Urbes. *Cabura*, *Tajaopura*, *Tamoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*: in qua Incolarum millia viginti quinque. Sita est in palude aquæ marinæ, ad instar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas nisi per interpretem loqui.

*Borneo
insula.**Situs.**Soli ferri-
litas.**Urbes.*

Kkkk

Insula

Regio.

Nomina.

Situs.

Cæli qua-
litas.Soli for-
titud.

Insula hæc Marco Paulo Zipangri dicitur, olim Ghryse Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: Eam vulgo *Iaponiam* & *Iapan* vocant. Præcipuæ tres Insulæ sunt, Petro Maffejo teste, circumfusis aliis minoribus interfluo Furipo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut Regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amaguncin*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque Regna novem in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum* quæ iv Regna continet. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas procurrit. Huic nequaquam respondet Latitudo: decem tantum alicubi patet: summum xxx, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arcum à trigésimo gradu ad trigésimum ferè octavum. Ab Oriente observa est Novæ Hispaniæ. A Septentrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinentes. A Meridie, vasto Mari interfuso, inexploratas habet terras. Salubris hic Cæli temperies, frigori & nivibus regio valde obnoxia, neque admodum ferax. Mense Septembri Orizam, nonnullis etiam in locis Majo Triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam Offæ, seu volentæ. E terræ visceribus Incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longèque distitas Nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc Insula in tantum auti ferax, ut Marcus Paullus Venerus testetur suo tempore palatium regio aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus plumbo vel Cupro operiun-

tur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. Plurima vero variis locis exurgit Cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde Fabri Basilicarum Columnas, & cujuslibet quamvis capacis Onerariæ malos efficiant. Ex Animantium genere, Oves, Porcum, Gallinam, Anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponii. Campos & præta, Boum, Equorumque militarium Armenta: Saltus atque dumeta. Lupi, Cuniculi, Apri, Cervi, pererrant. E volatilibus Phasiani, Anates amnicæ, palumbes, Turtures, Coturnices, ac sylvestres Gallinæ cernuntur. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat Imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præcipuè *Cubu* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Summus vero & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis *Meacum* & *Meaco* finitima nobilissima Regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atque arcibus occupavit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobununga* Tyrannus. Hujus in solium à conjuratis interempti, liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicofama* sive *Taico* Monarcha est Iaponiæ: *Iaponia* Vrbs primaria *Meacum*, Civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis Insulanorum tertia parte imminuta est. In hac summus Magistratus Iaponiæ moratur, tribus Viris constans. Sunt præterea

Animantium
genera
varia.Imperii
maiora.Vrbium
nomina.

præterea *Ossacaja* Civitas illustris, potens, libera, omnium ut quidam autumant totius Orientis opulentissima. Magna hic Mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident xxx aureorum millia, qui majores, incredibilem summam. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, situ opportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coja* Civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Combodasi* vocant. Principes omnes in hac Vrbe sepeliuntur: aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt sepeliendum: tanta hujus loci veneratio. *Fiongo* Vrbs decem & octo leucis Meaco distans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devastata fuit Eamque anno cxcxcvi terræmotus sic convulsit, ut non minima eius pars ad terram allisa sit: & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagravit. *Amangasaqui* Vrbs non contemnenda leucis quinque disjuncta à mari Sacai opposita Habet etiam *Vosuquin*, *Funaum*, *Tosam* Vrbes nobilissimas, & alias quas brevitatatis studio prætereo. portus marini hic multi, inter quos *Ochinofamannus*, in quo ferè magnus navium numerus stat. Editi præruptique Montes, cum alii passim, tum ii præcipua nobilitate visuntur, quorum alter incertæ appellationis, ad siduè flammam evomit: inque ejus cacumine, certis Hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusis nube sese Cacodæmon ostendit: alter *Figenojama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut etiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet. Magnifica exstruunt Tempia & Sacerdotum utriusque sexus sumtuosa Cænobia: superba etiam & visenda palatia. Palatii regii ex Paulo Vene-

to, supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aula- rum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumtuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicofama* quem nunc hic Monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam mille *Tatamis* (storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbriis damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, iv lata est. Hæc è ligno maximi pretii ædificata est, tantoque Auro intus nitet, ut pænè incredibile videatur. Ante hanc aulam in planicie pulcherrima, jussit erigi Theatrum ad agendas Comædias, utrimque vero nonnullo intervallo divulsas turres binas trium quatuorve contignationum. Multa hic prætereo brevitati studens. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte visendis. Meaci III. Viri (qui totius Regni Primores summum Magistratum constituunt) degunt, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus, qui *Zazo* dicitur, pontificis instar, præest sacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In v autem ordines divisa gens est, quorum primus eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur, hosce communi omnes nomine *Tonos* nuncupant, quamquam inter ipsos *Tonos* alii dein existant dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum & Comitum. Alter ordo eorum est, qui gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, Cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: Nec desunt

Privata.

Ratio
gubernandi.

Portus.

Montes.

Opera pu-
blica.

desunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem, bellicas una cum religione res tractent. Sed communi omnes appellatione *Bonzii* appellantur. Tertius Civium & reliquæ Nobilitatis est. Sequuntur Institores ac Sellularii: & variarum opifices rerum egregia ferme solertia. Postremus est Agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exilii, aut proscriptiois, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos Latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere, per Civium ora transectos, extra urbem cruci affigi mos est. In Dei cultu quod potissimum Iustitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris Religionis utuntur iis quos dixi, *Bonzii*. Inter Numina suppliciter adoranda, sunt *Amida* & *Xoca*. Sed habent & alia, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Foto* quos vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorū quæ ad corpus pertinent, largitores: hosce *Camis* appellant. Multa hic variis locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonsiorum* Schola est in opido *Banoum*, in qua solemnī ritu gradus titulusque confertur à præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesutarum* in quo Iapones linguam Lusitanicam, Europæi Japonicam discunt. Ipsi Japones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac benè à Natura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria. paupertas dedecori aut probro est nulli. Maledicta, furta, impiam temerè jurandi consuetudinem, alicæ

genus omne execrantur. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta pleisque vivacitas: firmæ vires: in sex gesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: vossella depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput. Viri Nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Strepis, culcitra in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt: In iis & somnum, subeucto cervicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Chineses, cura: paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur, ut neque excidat quicquam, nec digitos extergere opus sit. Cœnationem ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant Herbis, Oryza, Pisce: divites ornant splendide atque apparatus convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è Cedro Pinuve, palmæ fere altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis Aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Vigent hic Lusitanorum mercia. Inveniuntur enim margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ rubei coloris, item alii Lapidēs pretiosi, qui una cum Auro Insulam ditissimam reddunt.

Kkkk iij

Zeilan

Schola.

Meris.

Vitis

A'erei-
m nia.

Insula.

Nomina.

Z Eilan, vel *Ceilon* Insula Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasser* Terra deliciarum: & Indis *Hibernarum*. Hęc Ptol. *Taprobana* Barriō & *Corsalo* testibus: quod idem constanter affirmat *Vatrerius*, in suo de *Ophyra* Regione Opusculo. Quorum sententię lubens accedit *Ortelius* in suo *Thesau*ro *Geographico*. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (*Panigeneris* habent *Gręci* *Ptolemęi* codices) esse: cui alii potius fidem habendam arbitrantur: Ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero Insula pręstantissima jacet non longę a *Comorino* Promontorio, x gradibus ab *Æquatore*. Ambitus ejus cxxl *Leucarum*, vel ut alii dicunt ccc aut ıcc *Milliarium*: Longitudo *Leucarum* lxxviii, seu *Milliarium* cxxl, vel ccl. Latitudo autem *Leucarum* xlv, aut *milliarium* cxl. Hęc licet sub *Zona* torrida, subque candenti *Sydere* sita, Cęlo tamen ita temperato, Aęre tam salubri fruitur, ut omnes *Indię* provincias hac parte excedat: nonnullique isthic *Paradisum* terrestrem fuisse olim arbitrentur. Mira *Cęli* clementia incredibilisque temperies hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuo viret. Flores varii leguntur. Adeo ut cum *Poęta* de hac Insula canere liceat:

Cęli temperies.

Soli fertilitas.

Hęc verpurpleum, varios hic Flumina circum
Fundit humus Flores ----

Arbores perpetuo Floribus aut Fructibus onusta sunt, ut sunt *Mafa* *Assyria* incredibili suavitate, *Mala* *medica*. *Citria* optima, *Aurantia*, *Limones*, aliique Fructus nobilissimi. Fert & *Palmam* & *Aromata*, *Cinna*

momum, *Cardamomum*, *Caryophyllum*, *Piper*, aliaque. Ceterum *Incolis* cibum, potum, navigia, unica *Palma* subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro*. Ex *Arborum* truncis naves compinguntur, ę foliis vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo, ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. *Oryza* tamen paręc hic provenit, quę ex *Regno* *Malabar* & *Caromandel* copiosę eo defertur. *Auri*, *Argenti*, ceterorumque *Metallo*rum: *Fodinas* habet, quas tamen *Reges* non permittunt exhauriri, eas velut *thesaurorum* loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur, ne quis illis *Bellum* inferat, cupidine *Auri*. *Ferrum* quoque, *Linum* & *Sulphur* producit. *Eboris* item ingentem vim. Sunt & *Gemmę* hujus *Insulę* plurimę, *Rubini*, *Hya-*
ricar. *cinthi*, *Saphyri*, *Chrysolithi*, & quos vulgo vocant *Ochidigatta*. *Ferarum* omne genus, *Cervorum*, *Hinnulorum*, *Aprorum*, *Leporum*, *Cuniculorum*, & similium magna copia. *Elephantorum* vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut *Pannos*, *Aulę*, *Telam*, pretio in singulos palmos definito, ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt vero hi *Elephant*i totius *Indię* *Orientalis* nobilissimi, atque a ceteris, ut verissime probatum esse memorat *Hugo* *Linscotanus*, ejusdem generis *Animantibus* ex aliis locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in *Elephantorum* mentionem incidimus, non abs re visum de hoc *Animali*

ZEILANINSVLA

635

mali pauca subijcere. Elephantem vocant Arabes *Filac*, dentem ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursu ejus incessum adæquare queat. Repertos subinde Elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspiriis & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex Elephantis maribus sunt: Femellæ enim breviusculos habent. Animal est mirè zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut & pastum & somnum fastidiat. Memorabilem Historiam refert de Elephante Christophorus Acosta, quam hoc loco Justi Lipsii V. C. verbis inferemus. *Elephanti cuidam in urbe Cochim ad horam cibus non erat oblatas. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas æneum ejus cibarium ostendit persuens, causam hanc moræ esse, non posse se in pertusum vas cibum indere. Iubet igitur, si esse velit, ad Fabrum ararium ferat reconcinnandum. Ille paret. Promuscide aufert, Fabro offert. Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum absentem, hunc presentem, denique redire jubet cum illo ipso vase. Facit, & Fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille catus lebetem resumptum ad Flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi causa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad Fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt*

*vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam: vas denique sumit, & refingit probe atque ex fide. Sed ille netum quidem fidens, iterum ad Flumen & ad haustum: dum conmeri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum. Hæc libuit hoc loco interserere, ut lectionis fastidium atque satietas non nihil levaretur. Avium præterea omnis generis, Pavonum, Gallinarum, Columbarum &c. ingens copia. Vnus hic Rex olim imperabat: is postea dolo sublatus fuit, diviso inter multos principes Imperio. Suntque nunc Reges Insulani novem. Horum potentissimus est *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum: hi sunt Reges *Ianasapitan*, *Triquinamale*, *Batecolon*, *Villafsem*, *Tananaca*, *Laula*, *Galle* & *Cande*. Refert Joannes Hugo Linscoranus in suo itinerario cap. xiv Chirurgum quemdam præcipuum è Regibus è medio sustulisse, sibi que Imperium adscripsisse, pulsus insigni tyrannide ceteris. Hunc Chirurgum Regni potentem *Raju* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem esse: verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infesti sunt tantamque tyrannidem oderunt, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui discessum dicti Hugonis præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, sed irritò conatu, auxilio à Lusitanis allato. In hac Insula VIII sunt Vrbes, quarum primaria est *Colmuchi*. Hic complures Naves Cinnamomo, Vrbes Elephantibus ac Gemmis variis onerantur. In hac Portugallenses*

Portus.

Montes.

tugallenses Arcem habent Rege permittente à se constructam. portus est amplus & tutus. Habet præterea sex Portus præcipuos, præter alios minus celebres. Insula valde montosa est, visiturque Mons sublimis altissimo Situ inter totius Indiæ cacumina; Jncolis *Pico de Adam* dicitur. Credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse, & Adamum ibidem à Deo creatum, dicuntq; etiamnum hodie exstare primi parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdam Mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Parritius in fastigio hujus montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus Regionis omnes Incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam: memorare enim Incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum, culpam redemisse. Refert idem auctor esse alium Montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices pyropi reperiuntur, qui vulgo Rubini dicuntur. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut Silvas ac Nemora hac arbore refertas habeant. Incolæ maritimi Mahumetani magna ex parte sunt: mediterranei Gentiles (*Cingalas* vocant) color illis albus, statura procera, abdomen prominens: ventrem enim curant. Jmbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormentis scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed eorum arma arundines sunt: ob id perraro in prælio occumbunt. Sunt autem ingeniosissimi, & ex Auro,

Argento, Ferro, Ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive Scloporum Fistulas insigni arte nunc formant, velut artificii manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo Crucis imaginem oblatam, quam Artifex Ceilanus ex Ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura: In Europa nihil tale. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissima tanti Regis *Cimelia*. In Histriorum artibus excellenti idem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. Victus eorum ex Lacte, Buryro, Caseo, ac Oriza est: potum ex palmarum succo colligunt. Vestis infra umbilicum è Serico aut Gossipio. Superiora enim non tegunt. Nisi quod caput panno subtili contegunt. Aures Auro ac Gemmis ornant, *Zonas* gerunt aureas gemmis ornatas. Ipsa Insula commerciis valde ob portuum frequentiam ac rerum affluentiam oportuna est.

Vitus.

Vestitus.

Atque hæc de Insula *Ceilon* deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient; ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longè maximam *Americam*, quam Isthmus nobilissimus, & Septentrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

LIII

Hispania

Regio.

Situs.

Hispania Nova Americae Provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatiis disiecta, à Tavaasco, sive Grialvi flumine Occidentem versus excurrens, ad S. Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septentrio finitur Granata nova, aliisque regionibus Novi Mexicani regni nomine nunc signatis. Australe littus Pacifici Maris undis abluitur. Inter Equinoctialem & Cancri Tropicum pænè concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum pænè Ver. Mensibus Junio, Julio, Augusto atque Septembri assidua pluvia, leniumque ventorum ab utroque Mari commodissimi flatus, diurnos, æstivosque calores, disjiciunt ac temperant, quæ vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commodè habitetur, contra Veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub torrida jaceat Zona. Abundat regio ipsa mineris opulentissimis Auri, Argenti, Ferri & Æris: mittit Calsiam Fistulam, & Fructus quosdam, quos Incolæ Cacao nominant Amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitur conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper Frugibus, Fructibusque quos in Europa habemus, affluit: Tritico, Hordeo, omne genus Leguminibus, Oleribus, Lactucis, Brasicis, Raphanis, Cæpis, Porro, Petroselino, Rapis, Pastinacis, Malis insanis, Beta, Spinachio, Pisis, Fabis, Lenticulis & similibus. Sunt & Mala aurea, Limones, Mala Citria, Persica, Armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam Poma & Pira, sed tantum mediocriter, Pruna rara, Ficus magna abundantia.

Calitemperies.

Soli fertilitas.

Malorum Cotoneorum mirificus proventus. Mala Granata satis multa: Cerasa hæctenus non admodum feliciter provenere. Vineæ insuper sunt ferentes uvas, sed ex iis Vinum non conficitur. Oleæ, Saccarum, Mora. Habet præterea multas alias Fruges & Fructus nobis incognitos: imprimis Granum *Maiz* dictum Ciceri non ablimile magna copia, ex quo panem conficiunt. Varia item profert Animalia, ut sunt Oves, Vaccæ, Capræ, Porci, Equi, Asini, Canes, Feles, atque Animalia similia: istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Item Leones, Tigres, Vrsi, Apri, Vulpes, aliaque fera & silvestria Animalia: item Cervi, Lepores, Cuniculi. Præter hæc sunt & quæ appellant *Sainos*, animalia instar exigui Porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent. Eunt turmatim per silvas, & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo, Avium non minor est varietas, ut sunt, Anseres, Anates, Coturnices, Gallinæ quæ nostras longè superant, & aliæ. Occupata primum fuit ab *Hispanis* hæc regio anno *MDLXVIII* Duce *Ferdinando Cortesio*: cum maxima tamen suorum & Incolarum strage, cui remunerationis causa dono concessa fuit *Tecoanteper* regio novæ Hispaniæ, à *Carolo V.* Imp. Regnarum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos *cxxx*, post *MDLXIX* annos quatuor à *Chichimicis* Mexicana terra primum occupata fuit. Horum ultimus fuit *Motexuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum Regnum familia *Intercedit*. Incolitur porro hæc pars ab Hispanis, qui multas in ea habent Colonias, nempe, *Composellam, Colimam, Purificationem, Guadalajaram, Mechoacam, Cacatulam, Mexico,* & alias.

Animalium varietas.

Imperii majorum.

Vrbs.

& alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ regiones, nempe nova *Galitia*, *Mechuacan*, *Mexico*, & *Guaſtecan*. Nova *Galitia* ab incolis prius *Xaliſco* vocabatur: quam primus detexit & acquiſiuit *Nunus Guſmannus*, qui in ea urbes aliquot fundavit, nempe *Compoſtellam* ubi ſedes Episcopalis & Conſilium Regium: *Spiritus S. Conceptionis*, *Michaëlis* & *Gandalajaram* celeberrimam ac totius Regni Caput. Pertinet ad Novam *Galitiam* regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab Vrbe huius nominis. Jacet autem inter fl. *Piaſila*, & fl. *S. Sebastiani*, qui antequam in mare ſe exoneret, à terra abſorbetur. Metropolis Vrbs eſt *Culiacan*, ubi Hiſpani fundarunt Coloniam Domus *Michaëlis*. *Mechauchan* regio ambitum habet xl leucarum, & ex opulentioribus ac fertioribus eſt huius Novæ Hiſpaniæ regnis: nam in ea Maiz ter matureſcit ſingulis annis, & alii etiam Fructus. Regio hæc duas continet Vrbes principales ab Hiſpanis cultas, in quibus vigent Mercimonia, nempe *Pasquar* & *Valadolid*, quæ eſt Episcopalis ſedes, præter alias minus celebres. *Mexicana* regio cæteris non tantum Novæ Hiſpaniæ præſtat, ſed univerſæ etiam Americæ. Nomen ſumpſit ab Vrbe *Mexico*, quæ *Temiſſitan* quoque nuncupatur. Metropolis eſt Provinciæ *Mexicanæ*. Hæc ſita erat in peramplè paludis medio, antequam à Cortefio occuparetur, qui eam ad ejuſdem Lacus ripam tranſtulit, eſtque nunc optimè fabricata, ambitum occupans ſex milliar. Ital. cujus unam partem Hiſpani inhabitant, reliquam vero Indigenæ. *Mexico* tantum ſonat atque fons & ſcaturigo, à primis fundatoribus ſic appellata, ob ſcaturigines fontium varias quæ hanc Vrbeſ circumdant. Hæc Vrbs præcipua erat ac nobiliſ-

ſſimatotius Indiæ, imo totius Orbis maxima, quam *Ferdinandus Cortefius* expugnavit anno *1519*. Hæc cum totius Imperii Mexicani Caput eſſet, Ædium capiebat *lxx* millia. Regis quidem & Nobilium Ædes erant amplæ, commodè & affabrè exſtructæ, vulgi vero humiles & viliores. Reſident in hac Vrbe Archiepiſcopus, & Prorex, ac Tribunal ſupremum Novæ Hiſpaniæ. Eſt etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. In Lacubus porro Mexicanis & circa eorum ripas jacent *l* Opida, quorum quodvis, continet plus minus *xc* domorum. Poſt Mexicum eſt *Teſcura* Vrbs ad ripam ejuſdem Lacus, quæ amplitudine ſua Mexicum ipſum adæquat. Eſt etiam in hac Provincia *Angelorum civitas*, quæ prius *Vacipalam*, id eſt terra Serpentum, vocabatur, quæ Lanificio celebris imprimis eſt, cujus ager vallibus & planiciebus diſtinctus eſt, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna Segetum ac Fructuum copia colligitur. *Guaſtecan* regio Novæ Hiſpaniæ ad *Mare del Nort* poſita eſt. In hic Colonias Hiſpani habent, nempe *Panuco* & *D. Iacobi a Vallibus*. Poſtremo in Nova Hiſpania eſt *Tlaſcalan* Vrbs, quæ poſt Mexicum ſecundum tenet locum, eſtque valde populosa & opulenta & agro ſæcundo, Reipublicæ more gubernatur, ſub poſſeſſione tamen Hiſpaniarum Regis. Sunt in Nova Hiſpania Lacus multi, magna ex parte ita falſi, ut ſal ex iis conficiatur. Præcipuus iſ eſt, qui *Chapalicum mare* ob immenſitatem vocatur. Eſt & Vrbs *Mexicanæ* Lacus. Sunt & in ea Fluvii quamplurimi piſcibus abundantes, quorum aliqui etiam auriferi ſunt. Inveniuntur etiam in iis Crocodili, quorum carnis veſcuntur Incolæ. Eſt autè regio Montibus & rupibus aſperrimis

Lacus

Flumina.

Montes.

aspetrimis referta. In Provincia Mexicana Mons est flammivomus, qui *Popocampeche* incolis vocatur. Est & Mons in regione *Guaſtecan* in quo II reperiuntur Fontes, alter scilicet Picis nigrae, alter vero picis rubrae ferventis. Est praeterea haec provincia Silvis Nemoribusque plena: ac universa Arbores magna copia profert, maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & Cedros tantae magnitudinis & crassitudinis, ut ex iis trabes quadrangulae centum & viginti pedes longae, XII vero latae conficiantur, tanta quidem copia, ut Montes Cedris, ut apud nos Quercubus aut Pinis confitos dicas. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiae partibus plurima & quidem superba & magnifica Tempia idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quae Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Imprimis fuit in Vrbe Mexico celeberrimum Templum *Vitzilipuztli*, ambitum amplissimum habens, atque aream intus pulcherrimam. In primis vero res admiratione digna, cura quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum tum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiae disciplina. Sunt Indi rerum Mechanicarum egregii artifices, praesertim in contexendis variis Avium plumis & Ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut saepissime integro die cibum non

sumant, quo speciosius concinent & aptent, vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant magis ne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis Animal quodcunque, aut Florem aut Herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & praecipua est conditio, & praeteris artificiosa: adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis Artificio, adeo ut vel Herbas qualvis, tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisitè, ut a naturalibus differre non dicas. Sola Mexicana Civitas, omnem politiam & vivendi rationem totius Novae Hispaniae patefacit. Quae cum esset totius Imperii Metropolis, diversae eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Itaque singulae Nationes sua loca probe ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinque fora observarent, omnibus rebus venalibus optimè instructa. Itaque singulae opificii, & mercaturae genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli praecipare licebat, quae certe non exigua est politicae species. Neque commodius aut Vrbs, aut Domus quaequam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis praefinita certa que loca statuendo, quod ab Indis observatur.

Mercemoria.

Opera publica.

Opificia.

LIII iij Sequuntur

VIRGINIA.

S Equuntur in nostra Methodo *Virginia & Florida*.
Virginia quæ primo loco occurrit, nomen à *Vigino* Regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui *Francisci Draci* expeditionis anno *1585* *LXXXIV* ad Occidentales Indias Diarium aut Commentarium edidit, ab *Elizabetha Angliæ Regina* nomen tulit. Incolis *Wingandacoa* dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid Vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: *Vinum*, *Oleum*, *Fabas* incolis *Okindgere*, *Pisa*, quæ illis *Wickanzevur*: *Pepones & Melones*, ipsis *Macocquer*: *Herbas varias*: *Castaneas*, *Nuces Juglandes*, *Fraga*, aliosque *Fructus nobilissimos*: item *Alumen*, *Picem aridam & liquidam*, *Terebinthinam*, *Ferrum*, *Cuprum*, *Sericum*, *Linum*, *Cannabim*, *Gemmas*, aliaque plurima. Verum ante alia *Frumentum*, (*Pagatovvur* indigenæ vocant & *Indi Occidentales Maiz*) *incredibili* fecunditate luxuriat: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exercent. *Agnos enim leviter expurgatos, & loliis evulsis sarritos*, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant *Incolæ*, quantum nostri ad *Fruges serendas* requirunt, sed *ligna pala modicè vulneratam humum leviter invertunt, seroibusque ef-*

Insula.

Vnde dicitur.

Soli fertilitas.

fossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superflua condita in summam luxuriam prorumpunt. Animalia in nonnullis locis producit varia; *Vrsos, Leones, Lupos, Cuniculos, & quæ Incolæ vocant Saquennockot, Maquovvoc, & Squirrels*. Aves præterea cum alias, tum *Gallos & Gallinas Indicas, Columbas, perdices, Grues, Cygnos, Anseres, Psitacos, Falcones, & Accipitres*. *Opida* hic exigua, decem aut duodecim *Ædium* capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, *Templo, Principis, Procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum vernalium, domibusque Incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis*. Civitates circa littus sunt hæ: *Pyshokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum, Weopomiok, Muscamunge, & Mattaquen, Ooanoke* *Anglis dicta cæca civitas, Pemeoke, Shycoake* civitas ampla, *Chovvanoake, Sequotam, & alia*. *Flumina* quibus rigatur sunt *Occam, Cipo, Nomopano, Neus, & alia*. *Quatuor mensibus anni* *Februario, Martio, Aprili & Majo*, copiosa hic *Acipenserum* captura: atq; etiam iisdem mensibus *Aleum*. Sunt & *Troctæ* saporis jucundissimi, optimi nutrimenti; *Rajæ, Mugiles, Passeres, ac multa alia genera Piscium*. *Silvas etiam* habet & *Nemora frequentia, Cuniculis, Leporibus, atque Avibus referta*, *Silvæ non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hycania nudæ gignentium & steriles: sed celsissimis atq; optimis quæ in toto Orbe reperiantur, Cedris confitæ,*

Animalium varietas.

Opida.

Flumina.

Silva.

Pinis,

pinis, Cypressis, Lentiscis, aut Arboribus quæ Mastichen generant, ac multis aliis Arboribus odoriferis. Incolæ mediocri statura, æqui bonique tenaces, justitiam exercent, Animæ immortalitatem sentiunt, sed saltationibus assiduis, intempestivisque comotationibus ad instar aliorum Americanorum, intemperanter indulgent, à carnibus tamen humanis abstinere. Assiduis venationibus Feras insectantur. Arma sunt Arcus & Sagittæ. Credunt multos esse Deos, quos nuncupant *Mantroac*, sed variorum generum & graduum, atque unicum duntaxat præcipuum ac magnum Deum, qui fuit ante omnia secula. Qui, ut affirmant, cum Mundum condere decrevisset, primum alios Deos ordinis præcipui condidit, quibus tamquam adiutoribus & instrumentis, tum in creatione, tum in gubernatione mundi uteretur: Tum Solem, Lunam, & Stellam, tanquam minorum gentium Deos, atque instrumenta alterius ordinis magis præcipui. Primum (ajunt) Aquæ creatæ sunt, ex quibus opera Deorum omnis creaturarum varietas visibilium atque invisibilium exstitit. Ad genus humanum quod attinet, mulierem primum conditam esse ajunt, quæ opera & adminiculo cujusdam Deorum, concepit ac liberos peperit: atque in hunc modum genus humanum ortum esse asserunt. Sed de Moribus & natura indigenarum, deque aliis Virginiam commoditatibus aut mirabilibus plura ex descriptione Joannis Wyts, & relatione Thomæ Harioti Rallegi domestici, per Theodorum Brium singulari libro descripta, & æneis formis incisa circumferuntur.

Moris.

Florida.

Florida (ut obiter etymon ejus exquiram) appellationem habet, quod ipsa Dominica palmarum reperta sit, quam Hispani suo Idiomate *Pascua de Flores* vocant. Inditum ei hoc nomen à Joanne Pontio Legionensi. Alii inter quos Thevetus, alio referunt nominis originem, nempe quod tota viridis floridaque sit, stratis etiam undis herbis viridantibus: sed penes auctorem sit hujus rationis fides, cum nusquam ab aliis consonantia tradantur. Ab Incolis *Iaquasa* dicebatur. Circumscribitur hæc Provincia latissimis finibus, ab Ortu Bahamam & Leucayas Insulas habet, in Occidente Mexicanæ Provinciæ terminos attingit, à Meridie Cubam & Jucatanas terras respicit, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia, quaque angustissima est, triginta milliarium Latitudinem occupat. In Septentrione supra Floridam sunt Canada, Virginia, Avanares, & Nova Francia. Regio satis amœna est, & omnium Fructuum fertilis. Magna Incolis annonæ cura: maizium Martio & Junio ferunt, tertio dehinc mense maturam colligunt ac in publica horrea recondunt, mox singulis pro cujusque necessitate & dignitate distribuunt. Aliis præterea & quidem variis Fructibus beata, Moris, Cerasis, Castaneis, Vvis, Mespilis, Prunis, speciosis quidem aspectu, sed inciti saporis. Sunt & Radices ipsis *Harle* dictæ ex quibus in annonæ penuria panem conficiunt. Animalia, producit varia, Cervos, Hinnulos, Capras, Vrsos, Leopardos, Lupos, Canes sylvestres, Lepores, Cuniculos. Nec desunt volatilia, Pavo-

Regio unde dicitur.

Stru.

Soli fertilis.

Animalium varietas.

nes,

Imperium
Majoris.

nes, Perdices, Psitaci, Columbæ, Palumbi, Turtures, Merulæ, Cornices, atque alia. Sunt & varia genera Serpentinum, atque animal quoddam Leoni Africano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut foetus editos excipiat, cumque iis pericula effugiat. mansit hæc provincia postquam à Joanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente propter Incolarum ferociam, procedente deinde tempore, Ferdinandus Sortus, præfecturam hanc Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurariis nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæq; , dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat Auris secturis, mœrore confectus interiit, milites sociiq; passim à Barbaris cæsi & discepti sunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli noni, duce Ioanne Rhibaldo, Floridam versus enavigarunt, in prosperè hac illis cedente navigatione. Alteram æquè infaustam navigationem Duce Landoniero susceperunt Galli anno MDLXII extructa arce Carolina, quæ brevi ab Hispanis occupata fuit. Biennio post Dominicus Gourgueus comparata classe trium navium, cum centum quinquaginta militibus & LXXX nautis ultus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum a Rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neque ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memotatur, mansitque

Hispanis vacua harum terrarum possessio. provinciarum celebriores Terræ Floridæ ab Hispanis reperte, sunt *Panuca* Regio, in finibus Hispaniæ Novæ sita, cujus Incolæ bellicosi admodum, & in bello crudeles: captivos Idolis immolant & comedunt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec ante XL ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardosia* Provincia, quarum incolæ sunt versutissimi, moribusque a reliquis Indiæ populis differunt. Est quoque in Florida *Iaguazia* Regio, cujus incolæ adeo cursu valent, ut Cervos superent & capiant, curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & Provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalchia*, *Authia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior: & in Montibus *Apalchicis* ingentes Rivi oriuntur Auris Argenti que arenas provolventes, quas Incolæ ripis per fossas diductis, colligunt, & secundo flumine ad Maris littora venales deferunt. Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum Regium. Ostium fluvii tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria quorum alterum Occidentem, alterum Septentrionem spectat: item *Rio seco*, *Fl. Magnus*, aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravahis*, *Majus*, & alia. Regio plana est, ac paucos habet montes in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fluvium Portum Regium multæ sunt Silvæ Quercibus & Cedris confitæ, in quibus Cervi plurimi ac Fera, etiam multi Pavones Indici reperiebantur. Incolæ ingenio vasto sunt ac subdolo, ab bellum & vindictam proni.

Flumina

Montes

Silvæ

Mores

M m m m

Succedunt

S Vecedunt nunc Insulæ, *Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margaritæ* in nostra Methodo explicandæ. *Cuba* insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina & Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha* & *O*, si Petro Martyri credimus. Ea ad Occidentem maris fecernitur à Jucata, ad Ortum Freto ab Hispaniola, ad Austrum est Iamaica. Ejus Longitudo ab Ortum in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius leucas Hispanicas: xv, & alicubi xx habet in Latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancræ. Qui Cubam videre, Salicis folio assimilant, eo quod longior quam Lara sit. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: estque fertilissima Auri sed non puri, & optimi Æris ditissima. Magnam profert Rubiæ tinctorum copiam. Saccari item ingentem vim: Frumenta, Fruges ac Fructus varios, atque herbas. Gignit insuper Cassiam fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum, Aloes, & Cinnamomum. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitiis fuisse memorantur. Nemora Porcos & Boves maxima abundantia nutriunt. Sex Vilibus habitatur, quarum præcipuæ *S. Iacobi & Havana*, illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis: Hæc totius insulæ Emporium & Navale: ad hanc solet classis Regia tam diu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot

sunt quæ oram omnem contra hostes tueantur. Multos habet hæc insula auriferos fl. quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa. Montesque affatim Auri præbent secturis generosis. Estque in eadem insula non procul à mari mons, è quo Bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac insula describit Gonzalus Ovetanus: Vallem quandam inter duos montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum Lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia hunc vocassent) quæ Lapideos Globos producit tanto numero, ut quis multas inde naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphericam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab Artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti Solem & Aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque vivebant hortis, & sine Legibus suapte natura rectum colebant. Nudi fere incedebant, raro tuniculis quibusdam bombycinis induti. In Nuptiis mirum ritum observabant: sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat, sed si Dominus esset, Domini vicem ejus supplebant: si Mercator, Mercatores: si denique Rusticus, Domini vel Mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere

Flumina.

Montes.

Mores.

Regio.

Situ.

Caligant
litas.Anima-
lium va-
rietas.

mittere poterant: viri admodum libidinosi erant & obscœni. Hispani quidem populi frequentia excultam invenerunt, at nunc pœnè a solis habitatur Hispanis quod indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potissimam Incolarum partem in Hispaniam Novam, postquam à Cortesio subjugata esset traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipsorum reliquæ supersint.

Hispaniola.

Hanc Insulam Incolæ *Haity* & *Quisqueja* quondam vocaverunt, *Cipangi* quoque nomen postea tulit. Hispani a se *Spaniolam* live *Hispaniolam* & à *Dominico S. Domingo*, sive *S. Dominici* Insulam: cujus etiam honori urbem exstruxerunt, quæ omnium est præcipua. Hujus Insulæ ambitus circèc milliarium, seu ccc. leucar. Longitudo 10 milliar. Latitudo pro Sinuum & promontiorum ratione varia. Hanc *P. Martyr* reliquarum omnium insularum genitricem vocat. Medium insulæ ab Æquatore distat gradibus pœnè xix. Versus Boream forma oblonga est, panditur enim ab Ortu in Occasum. Aëre fruitur temperato, unde Arbores ut plurimum perpetuo virent: estq; præ cæteris omnibus amœna & fertilis. Sacchari cannas ajunt hic altiores crassioresque esse, quam usquam alibi. Fertilitatis indicium hoc est, quod Triticum satum centuplum reddat. Valentia in Hispania ex unica canna vix septem phialæ implentur: in Hispaniola viginti, sæpè etiam triginta. Gignit præterea hæc regio *Cassiam fistulam*, *Zingiber*, *Mastichen*, *Lignum Aloës*, & *Cinnamomū*: Salis etiam uberem proventum habet. *Auri* & *Argenti* Fodinae sunt

divites: est & aliorum fossilium non parva quantitas, præcipuè vero coloris cærulei. Ante Hispanorum adventum tria tantum hic erant Quadrupedum genera, nunc importatis aliundè animantibus ita repleta est, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hispaniam exportetur. Vrbes hujus insulæ multæ sunt, præcipua est *S. Dominici* ad ostium fl. *Ozama*, sede Episcopi & Vicarii Regii inclyta. Sunt & Vrbes minores, *S. Ioannis*, *meguma*. *Portus Plata*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. Sunt etiam in hac insula Fluvii complures, *Lacus* ac *Fontes* admodum piscosi. Præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem incolis præstant iv ingentia flumina, quæ in ipso insulæ umbilico, delapsa ex altissimorum montium jugis, in diversissimas mundi partes abeunt: *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attribunicus*, *Iacchus* Septentrionalibus, *Naibus* Meridionalibus aquis miscetur, sic ut quadripartito insula dividatur. Est præterea in *Bainoa* ingens *Lacus*, *Indi Hagueigabon*, nostri *Mare Caspium* vocant, is infinitis undique fluviis auctus, nusquam tamen excurrit aut exoneratur, sed cuniculo absorbetur: haud vanis conjecturis creditur rupes hæc spongiosas, per subterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidem multitudo marinorum piscium inveniatur, & aqua maris salugine infecta tota muriatica sit. Alii insuper quantumvis minores in hac insula sunt salsi *Lacus*. Ultra supradictos *Lacus*, ingens etiam *Fluvius* in mare salsus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibusque auctus.

Vrbium
nomina.

Flumina,
Lacus

Annoa-
litas
vires.

Infula. **I**nfula, quam nunc *S. Iacobi* Insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, xxv ab ea Leucarum intervallo discreta, xvi gradibus ab Æquinoctiali limite distat. Ad Septentrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies *S. Bernardi* Insulas, & Carthagenam respicit, qua Occidens Iucatanas Terras seu Fonduram. Ambitus ejus 10c milliarium. Regio grata aëris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est, ut soli fecunditate cum quavis alia certare possit. Habet Auri Metallica: Saccari & Gossypii magnum proventum. Nec non Animalium diversorum copiam. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro, aut mortalitate absumtis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur: quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis*, in qua Ecclesia principalis cum Abbatia, ubi Primatum gessit *Petrus Martyr Anglerius* Mediolanensis, vit in tractandis rebus Indicis diligens. Altera *Oristan*, Fluvii hic multi & Lacus piscosi. Gens Lege, Ritu, Moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum ferociores fuisse memorantur.

Insula *S. Ioannis*.

Infula. **I**nfula *S. Ioannis*, vulgo à Portu divite cognominata, prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulâ *S. Crucis*, insulasque exiguas plures. Ab Occidente & Borea Inf. *S. Dominici*: à Meridie Promontorium *Parix*, à quo cxxxvi milliari. abest. Insula in longitudine porrigitur ad l pænè mill. in latum patet xii aut xvii:

maxima latitudo xviii pænè mill. Germanica complectitur. Affluit Frugibus, Animalibus, ac Auro. Dividitur autem hæc Insula in duas partes, nempe Borealem & Australem. Borealis quidem Auro abundat plurimo: Australis Frugum, Fructuum, Aviumque feracissima. Est nunc in ea urbs præcipua *S. Ioannis* optimo gaudens portu. Fluvii hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus, ad Septentrionem decurrit, cumque omnes aureis glareis arenisque fluant, Septentrionale tamen latus, uti supra quoque à nobis dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, Maizium cæteraque necessaria vitæ producit.

Margarita.

Margaritæ Insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur, x millia in circuitu patet, decem gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea distans: omni sui parte plana, sterilis: nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est, quom propter contrarios ventos nihil è Cumana subvehatur, ut sæpe numero cadus Vini pari Aquæ caldo permuteur. Cuniculis, Sale & piscibus abundat. Imprimis vero Vnionum copia nobilis est. Incolæ colore fusco sunt, raro capillitio, & velut inberbes, feri, crudeles. Vescuntur Ostreis è quibus Margaritæ sumuntur.

M m m m iij . . . Sequitur

Vrbs S. Ioannis.

Flumina.

Insula.

Situs.

Soli qualitas.

Mores.

Sequitur *America Meridionalis* sive *Peruana*, inter quam & Hispaniam novam terrę spatium ad latitudinem decem & octo milliarium interest. Propter quam regio *Peruana* insula esse definit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine à magno fluvio *Dariene*. porro *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet: cujus basis propè Isthmum est, Boream versus: vertex sive cuneus sensim extenuatus ad *Magellanicum* fretum versus polum *Antarcticum* definit in acumen, gradibus pænè LIII dissi- dens ab *Æquatore*. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occasum mari *del Sur* sive *Pacifico*. Regionem omnem a Borea in Austrum montes secant. Ambitus est sedecim millium milliariarum. Partes ejus multæ: sed præcipuæ hæc quinque: *Castella aurea*, *Popajana*, *Peruvia*, *Chile*, & *Brasilis*, *Castella aurea Castiglia del oro* nomen accepit ab Auri maxima quo abundat copia. Juxta Isthmum sita est, quo pars Australis Boreali connectitur. Latitudo isthmi est LXXII. milliariarum. Est autem hæc terræ pars malè habitata, ac parum culta ob inclementiam Cæli ac stagnantes aquas. Estque earum rerum quæ ad annonam spectant minimè ferax, tametsi bis terve in anno colligant suum *Maiz*. Vires duę sunt, *Nombre de Dios* ad mare del *Nort*, & *Panama* ad mare del *Sur*. Fluvios habet auriferos, & mineralia unde facilitate propemodum incredibili, Auri vis ingens extrahitur.

Popajana regio incipit a parte Septentrionis ad ur-

berem *Antiochiam*, definitque ab Australi parte ad urbem *Quinto*. Itaque a Septentrione terminatur ad fines *Castellæ aureæ*, a qua separatur in urbe *Antiochia*. A meridie vero *Peruana* Regioni vicina est, indeque disjungitur urbe *Quinto*; ab Ortum distinguitur regno novæ *Granatæ* *Tranlandeno*, & *Peruana* regione, quæ inde incipit, Orientem versus. Ex parte Occidentis jungitur mari Australi. Regio hæc montibus excelsis, horridis & admirandis prædita est.

Peruvia Regio totius novi Orbis nobilissima, tota fere intra *Æquatorem* & *Tropicum Capricorni* clauditur. Nomen accepit a Portu & Flumine cognomine. Suntque fines ejus a Septentrione nova *Granata*, *Castella aurea* & *Peru* fluvius ac portus. ab Occasu est *Oceanus* seu *Mar del Zur*: a Meridie *Chili* provincia: & ab Ortum montes; occupatque Longitudine sua mille & octingentas leucas. Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis situm: in planitiem: in *seras* seu montes, & in *Andes* seu *Ultramontanam*. Planities *Peruvia* juxta maritimam oram expanditur milliariibus propemodum cior Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Est autem hæc pars arenosa, solitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte sterilis. Sunt tamen in ea agri permulti circa *aluminum* ripas viriditate ac fecunditate læti, fluviorum utili perfusu ac inundatione irrigati, unde *Gossypium* varii coloris, & omne *Frumenti* genus copiosè reddunt. *Montana* regio longo extenditur tractu a Septentrione ad Meridiem mille circiter

Situs.

Peruvia.

Vnde dista.

Situs.

Soli qualitas.

circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt vero hi Montes admodum frigori obnoxii, in eisque frequenter nives cadunt; nec arbores ut plurimum proferunt, unde Incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta fovent. *Andes* sunt etiam Montes, sed continua serie producti absque vallibus. Hi etiam à Septentrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros Montes *Collao* Provincia clauditur, quæ sane ut plurimum Montibus referta est, ac frigori subjecta, sed tamen valde populosa. *Montana* Regio, *Lævino* Appollonio teste, *Maritimæ* Regioni hominum cultu, *Vrbium* frequentia, & *Soli* *Aërisque* beatitudine longe præstat, ac peculiari idcirco Regum Sede, *Procerumque* habitaculo excoli consuevit. Nam *Chamacerasia*, & alia id genus madumetis affueta, lactucas, brassicas, raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam mensis vulgares, amaracum & similes herbas profert: & reliqua porro omnia, quæ postea *Hispanis* ferentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Verum ante alia *Fruentum* tanta fecunditate luxuriat, ut si vere proditur, uno ex sativo *Fruenti* sextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur, quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. *Auri* *Argentique* ditissima inter omnes totius Orbis regiones non immerito *peruvia* censetur. Continet autem *Peruvia* Provincia intra suos limites plurimas *Vrbes* ac civitates quarum præstantiores ac celebriores sunt: *Portus Vetus*, *Michaela*, *Trugillum*, *Regium* seu *Lima*, *Arequipa*, *Quito*, *Cusco*, *Argyropolis*, & *Potosium*. *Quarum* quinque priores ab *Hispanis* primum situs com-

moditate, & mercaturæ oportunitate allectis occupatæ sunt, & ædificiis more *Europæo* exornatæ. De *Moribus* autem *Peruvinorum* in univèrsum *Lævino* *Apollo*nius sic scribit: *Vniversi* tribus potissimum gentibus distinguuntur, quarum singulæ plures sub se *populos* nominum rursus varietate differentes continent: *Hæ* gentes dissimilitudine gaudent, & diversis linguis sunt discretæ: frequenter etiam *Limites* excedentes inter se bella gerere, & ferro injurias vindicare discordes solebant, priusquam in unius *Gynacanae* ditionem ad *Æquatore* usque provincia celsit. *Fæminis* lanea vestis est ad talos usque propendens: *Mares* *Indusiolum* ad *suras* usque, & huic superjectum *palliolum* gestant. *Quantum* vero idem fere tota regione corporibus vestimenti sit genus: capitum tamen habitus mirifice variant, cum singuli pro usitato patriæ more fasciolas tornatiles, multi simplices, plurimi versicolores gerant; nec fere sint quiquam, qui eo in capitum ornatu secundum patrium usum ab alteris non vehementer discrepent. *Admirabili* vero omnes *Natura* indolis simplicitate imbuit, adhuc *vetustæ* ruditatis heres, qua ridiculas nobiscum *negotiationes* exercent: vix in exhaustas suas *Auri* atque *Argentis* Gazas norunt, atque in formibus eorum *ma*nsistantum utuntur, quanquam *Aureorum* atque *Argenteorum* emblematum non minore quam nos delectatione capiantur.

Chili Regnum ultra *Tropicum* *Capricorni* situm est inter *Peruviam* & *Patagonum* Regionem, quarum hæc Meridiem, illa *Boream* spectat: ad *Occalum* habet *Mare* *Pacificum*, longo tractu. *Nomen* habet à frigore: quod interdum his locis tam vehemens est, ut *Equos* cum

Vrbes.

Chili.

Situs.

*Caliqua-
litas.* cum fessoribus penitus constringat , & marmoris instar
induret. Pluvias, Fulmina, & totius anni mutationem
fētīt distinctis intervallis, hauda liter atque Europa, nisi
quod illic æstas est quū nobis est hiems , mutatis rerum
*Soli fer-
vilitas.* vicibus. Regio omnis partim maritima est, partim mon-
tana : quæ pars Mari vicinior est, ea magis calet. Terra
natura sua fertilis, omniumque ad vitam necessariorum
abundantissima, Melle, Verzinoque sive tinctorio ligno
abundat. Gignit cum primis Piper longum : profert &
laudatissimum Vinum comportatis eo ex Hispania pal-
mitibus. Auri obrisi hic quoque ingens proventus. Fru-
ctus qui ex Hispania allati hic feruntur, facile crescunt.
*Vrbs S.
Jacobi.* Magna hic Pecudum & Struthionum frequentia. Me-
tropolis est Civitas S. Jacobi, colonia Hispanorū, quam
illuc nostra memoria duxerunt. Maritima multis flu-
Flumina. minibus irrigantur , quæ colliquefactis diurno calore
nivibus delapsa summis Montium jugis , in Pacificum
aut Magellanicum Æquor feruntur : sed plerique ob
Montes. indomitum frigus noctu concrefcunt, interdū vero de-
currunt soluto gelu. Montes hujus Regionis cæteris
ira præcellunt, ut in universo Jndiarum tractu similes
non reperiantur.
Brasilia. Superest Terra Orientalior *Brasilia*, à Verzino , sive
coccinei Ligni illic enascentis copia sic dicta. Inter duos
Situs. fluvios sita est, *Maragnon* & *Della Plata*. Ea sic a maf-
sejo describitur. *Brasilia* a duobus ab Æquatore gradi-
bus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in
Australium excurrrens, trigoni oblongi speciem refert, cu-
jus basis in Æquatorem & Septentriones obversa , ab

Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus ex-
tremus ignotas ad Meridiem Regiones attingit. Latus
in Orientem spectans , interposito Oceano Hesperiiis
Æthiopicibus objacet. Alterum Latus a Provincia Perua-
na disterminant juga Montium adeo celsa , ut ipsos
avium volatus fatigare dicantur, uno dumtaxat , quod
adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Re-
gio tota in primis amœna est, cœli admodum jucunda
salubrisque temperies : lenium quippe a pelago vento-
rum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebu-
las tempestivè disjiciunt , solesque purissimos ac niti-
dissimos reddunt. Terra partim in planitiem soluta,
partim in colles clementer assurgens , felix præpingui-
bus glebis, & rigno solo, semperque vernante , credita
semina, multiplici reddit fœnore; & Sacchari præfer-
tim est ferax. Quadrupedia hic plurima sed ferme syl-
vestria, partim nota nobis, partim ignota : Avesque co-
loris eximii. Multæ hic Portugallensium Coloniarum, in
quibus complura sunt ab ipsis ad Saccarum excoquen-
dum constructa ædificia, nempe *Pernambicum*, *Caput S.
Augustini*, *Portus omnium Sanctorum*, ubi Episcopalis &
Præsidis totius Provinciarum Sedes. Scatet ea tota ferme
plaga fontibus ac sylvis & amnibus in clytis : è quibus
(ut reliquos taceam) is quem *Argentum* vocant, leu-
carum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeo vio-
lentus, ut inde Natæ dulces hauriant latices , prius-
quam tellurem ex alto conspiciant. Nullos omnino
Brasiliani colunt Deos. Orientem tamen Solem vene-
rantur, & Animarum immortalitatem credunt.

*Cœli tem-
peries.*

*Solifertis-
litas.*

*Anim-
alium va-
rietas.*

Insulae

Mores.

Fretum
Magellan-
icum.
unde di-
ctum.

EThæc de *America Meridionali*: restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum*, vulgo *Estrecho de Magellanes*. Nomen eia *Magellano*, cui hujus Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is xxiv Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu D. Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat non tam fluctuum, ventorum atque hyemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium S. Crucis. Hic una navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamentis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientem paulatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque xxvi Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus*. Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque siquid visum a se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum reperit, & directo in Septentrionem cursu in Æthiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Alvarum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadofum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque præter propter. Dextra lævaque in littore soli-

tudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc causa fuit, cur & regionē illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probè rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat delatus est in aliud mare, quod a tranquillitate vocavit *Mare del Sur*. Ceterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, cxx pass. millia in longitudine occupat: vel secundum alios lxxvi milliaria: Latitudo non responder, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque milliaria pater, quaque angustissimum est, unius milliaria spatio concluditur. Ipse Septentrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia invehctus, australibus undis miscetur, ab Occidente promontoriis illis deseadis sive desyderatis insinuata, Septentrionalibus Aquis occurrunt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hæc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale hujus Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacentibus pluribus insulis, frequentibus æstibus agitur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis arboribus consita. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce partibus

Situ.

Terra
Australis.

Situs.

Soli qualitas.

Mare Pacificum.

Mores.

partibus per semestre circiter spatium hæsit, nihil fere præter littora detexit & perlustravit, interiora regionis penitus incognita mansere: qua tamen Antartico Circulo vicinior est, constat magna ex parte montosam ac silvestrem esse regionem, continuis nivibus rigentem. *Austroalem* hanc *Terram Magellanus* ab igne sive ignibus, *del Fuego* nominavit, propterea quod dum hoc Fretum lustrabat pernavigabatque, nullos usquam mortales, sed frequentes, ut supra quoque diximus, longèque portectos ignes in sinistro latere noctu sæpius conspexerit. *Australis* autem *Terra* sub ipso Occidente utramque *Javam*, *Sumatram* & *Moluccas* respicit, ex Oriente *Africam* habet & *Æthiopicum Oceanum*, Septentrio angustius *Magellanicum Freti* objicitur & *Patagonum terras*. Vtriusque ripæ regio sterilis est, nullo Frugum beneficio recreata, satis tamén pascua proceris ignotisque arboribus confita esse perhibetur. Est hic alibi omni tempore *Pinguinorum*, *Mergorum* ac *Phocarum* copiosa multitudo. Mare autem in quod per fretum hoc pervenitur, *Magellanus Pacificum* nominavit: sive quia vento plerumque secundo, minusque tempestuoso usus fuerat, sive quia propter ingentem vasti æquoris amplitudinem nullos ibi ventorum gyros vorticesque expertus erat, nunc vulgus *Nautarum Mare Meridionale* sive *del Zur* nominat. Sed de his satis. *Austroales* brevioris staturæ esse perhibentur, *Septentrionales Chicæ* incolæ, vasta ingentique corporis mole, XII aut XIII pedum passim longitudinem æquant aut excedunt, colore fere sunt albo, perinde atque *Septentrionaliores nostri*: vo-

ce adeo sonora & horribili, ut *Bovis mugitum* aut *Elephantorum barritum* potius, quam hominis vocem exprimere videantur. Tantæ quoque sunt agilitatis, ut pernici cursu *Cervos* antevertant, ideoque difficulter sclopis vulnerantur, nisi catervatim simul incumbant, aut ex improvise occurrant. Ad bellum profecturi, *Ducem* eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita scitè & gnàviter utuntur, ut quidquid oculis adsequantur, jaculis feriant, & si quando sagitta aliquo navis tabulato hæserit, vix multorum opera revelli possit. Arcus habent prægrandes, quorum nervi è ferinis intestinis, pollicis crassitudine conficiuntur, ingentibus quoque ligneis gladiis armanur: utuntur & funda, qua scitè jaciunt & quo destinantur, modo jactus meta concludatur, contingunt & disiciunt. Vestitum incolis præbent ferarum & marinorum ingentia Luporum tergora, quorum apud ipsos venatio adsidua.

Atque hæc de *Freto Magellanico*, deque quarta Orbis parte *America*, sufficient. Cujus inventionem omnes nostri sæculi Scriptores *Christophoro Columbo*, neque immerito, tribuunt. Hic enim primus eam detexit quodammodo, *Christiano*q; *Orbi* cognitam reddidit, usque & utilitate communicavit, anno post *Christum* natum MDCCCXII. Qui autem plura de his, vel nostra pluribus explicata, petat, consulat *Levinum Apollonium*, *Petrum Martyrem mediolanensem*: *Maximilianum Transilvanum*, qui *Latina Lingua* de iis scripserunt, *Iesuitarum epistolas*: Item *Massejum* de rebus *Indicis*, & alios.

FINIS.

Index præcipuarum regionum, Provinciarum, Urbium, & Insularum quæ in
hoc opere describuntur.

A.

<p>Africa Asia America Armacum Anglia Apolby Anglesey Alba Iulia Algarbia Asturias de Oviedo Asturias de Santillana Alcantara Andaluzia Arragonia Aurelia Aquitania Arelate Antipolis Ambianum Ardres Andegavensis urbs Augustodunum Antissiodorum Angilbertsum Ayne-Ville Agincourt Arley Arbois</p>	<p>10 S. Aubin 14 Argovia 18 Aldenarda 36 Alostum 58 Ardenburgum 65 Axella 82 Antverpia 132 Amsterodamum 152 Arnemuyda 157 Arenacum 159 Artesia 165 Aria 166 S. Audomari Fanum 182 Avesnes 213 Ath 214 Arlunum 220 Amersfortia 221 Aurichum 222 Angermont 233 Altena 234 Andernacum 256 Aquisgranum 257 Astinchausa 257 Alsatia Inferior 257 Argentina 257 Alsatia superior 257 Arulstein 261 Altortff</p>	<p>261 Amberg 284 Auvverback 308 Austria 308 Albingaunum 308 Ariminum 308 Aquilegia 312 Ancona 318 Assisium 322 Aprutium 326 Aquila 328 Asculum 328 Aquinum 330 Apulia 332 Altomonte 334 Agrigentum 338 Apollonia 346 Ambracia 337 Achaja 388 Amphissa 388 Ascra 389 Aulis 393 Athenæ 400 Algira 410 Ægyptus 412 Alexandria 414 Arzilla 424 Abissinorum regnum 444 Anni boni Insula</p>	<p>444 444 462 501 502 514 522 525 530 530 530 530 534 537 545 562 564 565 565 565 565 565 576 576 584 584 587 593</p>
--	--	---	--

Alepum

Alepum
Asia minor
Ambon
Amangasaqui
America Meridionalis
Arequipa

B.

Britannia magna
Bervvicum
buchania
Bala Curi
bangor
Bristolia
brechinia
Buckinghamia
Bedfordia
Bercheria
Beddington
Beau Marisch
Berga Norvvegiæ
Borussia
braga
biscaya
bilbao
burgenfis Civitas
Barcelona
Britannia Gallica
Belfia
burdegala
beaucaire
bassigni
Bellovacum

597 Bolonia
602 beaufort
629 Briffac
632 bituricum
650 Brosse
652 Bridieres
Bourgneuf
30 S. Benoist du Saule
50 blanckenburg
56 bayon
65 Bellemont
68 bruyeres
70 beaurams
73 Burgundiæ Ducatus
80 beaulne
80 beauchamp
80 Burgundiæ Comiratus
81 besancon
83 basilea
86 berna
110 Belgium
152 Brugæ
158 burburgum
158 birstetum
162 berga
184 Brabantia
210 Brouvvershavia
213 Bomelium
214 Bronchorstium
221 Bethunia
224 bouchain
229 Beaumont

230 bavacum
237 Bins
236 Braine le Comte
238 Bovine
245 Bastonacum
245 Bolfvvardum
245 Batavodurum
245 Brema
248 Duxtehudum
248 Benthem
248 Blanckenstein
248 Bonna
248 Berchemium
254 Bolonium
256 Borchvvorm
257 Bilsenum
258 Bretta
258 Brisgovia
272 Brifacum
274 Brusvvicensis Ducatus
304 bamberga
308 navariæ Ducatus
308 Bavariæ Palatinatus
308 Brandeburg
308 Breitza
312 Belitza
322 Bernavium
326 Bisenthalum
326 Blumoberga
330 Berlinum
334 Bernvvaldium
334 Bernsteinium

Bramburgum	452	Gestria	66	Cromari	260
Bergradum	453	Carnarvonshire	66	Chevreauls	261
Bohemia	454	Cardigan	69	Castrum Caroli	261
Brunna	460	Cornubia	70	Cortracum	308
Boserlitz	460	Caermardenshire	72	Campi	327
Buda	476	Cantabrigia	78	Condatum	332
Belgradum	477	Cantuaria	81	Chimacum	332
Bergomum	490	Christeurch	81	Chevre	334
Brixia	494	Croneburgum	97	Carlomontium	335
Brixienfis Comitatus	506	Curlandia	116	Coefvelt	384
Beneventum	530	Cherfonesus	134	Colonia Agrippina	388
Brundisium	536	Coimbra	152	Clevia	390
Basilicata	537	Castella vetus & nova	162	Calcaria	392
Bastia	540	Complutum	164	Castrum	393
Bosnia	553	Cuenca	165	Corbachia	401
Bulgaria	554	Carmona	168	Cauba	405
Barbaria	574	Corduba	168	Colmaria	414
Babylon	577	Conilium	168	Cassula Hassiæ	428
Bethlehem	601	Catalonia	182	Camenes	453
Bythinia	604	Calagurris	184	Colberga	453
Bactriana	612	Campania	224	Caminum	453
Bandam	629	Clarmontium	229	Collinum	453
Borneo	629	Calesium	233	Cadana	456
Brasilia	653	Chastelleraud	244	Chomutavia	456
		Charmes	248	Curia	456
		Chasteny	248	Carinthia	468
		Chaligny	248	Clagenfurtum	469
		Chalons en Bourgogne	256	Cracovia	472
		Cuyfellum	256	Crema	490
		Clamecy	257	Clavenna	490
		Corbigny	257	Comum	490
		Chastillon	257	Carniola	490

C.

Corcagia	36				
Connacia	41				
Coldingham	50				
Caledonia	54				
Cumberlandia	64				
Carlile	64				
Castletouvyn	65				
				(. .) ij	Cameri-

Gmunda	464	Harlemum	318	Iutia Septentrionalis	98
Gnezna	470	Horna	318	Iutia Meridionalis	102
Genua	500	Harderwicum	1326	Iaroslavia	118
Goritia	516	Haffel	327	Iugaria	118
Gallipoli	536	Heldinum	330	Ivigny	224
Græcia	558	Hannonia	332	Iulley	260
Guinea	590	Halla	334	Insula, in Flandria	308
Gilolo	629	Harlinga	343	Iudoigne	314
		Hindelopen	343	Ilfra	343
Hibernia	34	Hervordia	384	Ifenberg	388
Hume	50	Hanau	388	Iuliacum	392
Hadintona	50	Ham	388	Jngelheimum	405
Hartlepole	65	Hojum	396	Jngolstadium	440
Harefordia	73	Hamontium	396	Ilenburgum	448
Huntingdonia	78	Heydelberga	404	Iulinum	453
Hertfordia	80	Heilbron	408	Jglavia	460
Hafnia	94	Halla Saxoniz	420	Iaurinum	477
Helsingora	97	Hannovera	424	Italia	479
Helfinborch	96	Halberstadium	424	Istria	516
Hallandia	96	Hildesheimium	424	Iustinopolis	516
Holfatia	102	Hohenstein	424	Interamna	525
Hogerlandia	110	Hassia	426	Iadera	550
Hispania	147	Herbipolis	436	Iaitza	553
Hispalis	166	Hungaria	474	Iericho	601
Hodon Chasteau	248	Hydruntum	536	Ioppe	601
Helvetia	266	Hadrianopolis	556	Idumæa	600
Hulsta	308	Hierusalem	601	India Orientalis	622
Hanut	314	Hispania Nova	638	Iaponia	630
Helmont	314	Havana	646	Iamaica	649
Halen	314	Hispaniola	648	Insula S.Ioannis	649
Herentals	314				
Hollandia	316	Illandia	26	Kilkenny	44
					Kildaria

Kildaria	45	S. Laurentius in Escuriati	165	Lipfia	448
Kellefia	41	Lebrixa	168	Lufatia	449
Kello	50	S. Lucar de Barrameda	177	Lemburga	453
Kandale	65	Laodunum	222	Lovensburg	553
Kingfton	74	Luertia	226	Launa	456
Kingcleaare	81	Lufignan	244	Lytmericum	456
Koningsberg	86	Lotharingia	746	Lintziua	454
Koningsmakerum	339	Luneville	248	Lublinum	472
Kirchena	408	Lugdunum	262	Lombardia	490
Klarwang	416	Laufanna	274	Luganum	490
Koningsberg	437	Lucerna	284	Luca	520
Kitzinga	437	Lanoyum	308	Latium	526
Kunsperg	444	Lovanium	312	Lima	652
Kemnat	444	Lira	314		
Krufen	444	Leeuwen	314	Media	41
Koppenicum	452	Lugdunum	318	Momonia	42
Kartauw	452	Landrefium	332	Mannia Infula	65
Komora	477	Leffine	334	Manchester	66
		Leuze	334	Mervinia	68
		Lutzenburgum	336	Montgomeria	68
Limmiricum	36	Leowardia	342	Monumethenfis Comitatus	72
Lagenia	44	Lemgouw	384	Malmogia	96
Lechlinia	44	Lingen	384	Mofcovia	122
Lancaftria	66	Lunen	388	Madritum	164
Landaff	72	Leodium	394	Montoro	168
Lincolnia	74	Laudavia	400	Medina Sidonia	177
Leiceftria	76	Ladeburgum	405	Murcia	178
Londinum	81	Lowenftinum	405	Majorca	178
Londa	96	Luden	405	Minorca	178
Livonia	114	Luneburgum	420	Maftilia	221
Lithuania	126	Landshutum	441	Montargis	229
Lifbona	152	Lauterbergum	448	Montmorillon	244
Legio	156				

M.

Maixent

S. Maixent	245	Meursensis Comitatus	399	N.	
Montaigu	245	Mengerhusa	400	Nessus	56
Mirebeau	245	Maarsmunster	412	Navernia	57
S. Mesnin	245	Mulhausen	416	Northumbria	62
Maillezay	245	Montisbelgardium	416	Neuvv-Castle	62
Mortemer	245	Meckelenburg	420	Nottinghamshire	76
Mirebeau	245	Magdeburgum	425	Norfolcia	77
Metensis urbs	249	Marpurgum	428	Norvvich	77
Marchain-ville	248	Moguntia	437	Northantonia	78
Mafcon	257	Mons Regius	437	Norvegia	86
S. Martin	257	Monachium	440	Natangia	110
Monliet	257	Misnia	448	Nadravia	110
Muffy	257	Misena	448	Novogrodia	118
Monmartin	257	Moravia	458	Navarra	161
Montbelliard	260	Mediolanum	490	Normannia	212
Montrivel	260	Montis-Ferrati ditio	498	Nemursium	229
Mont-Iustin	260	Mantua	505	Niortum	244
Montboifon	260	Mediolanensis Ducatus	508	Nancæum	248
Montmorot	261	Manfredonia	534	S. Nicolas	248
Mechlinia	314	Monopolis	534	Noyers	257
Middelburgum	322	Messana	545	Nevers	257
Montes in Hannonia	332	Macedonia	562	Nozeroy	258
Maubeuge	334	Morea	566	Neoportum	308
Mariemont	334	Milo Insula	573	Noviomagum	326
Mommedium	339	Marocci Regnum	578	Namurcum	334
Marza	336	Mytilene	608	Novum Castrum	339
Marville	336	Media	610	Novsi im	388
Montfortium	346	Moluccæ Insulæ	626	Neuturga	401
Munster	382	Meacum	630	Nuremberga	442
Minda	382	Mexico	640	Neuvvenstadt	444
Montensis Ducatus	386	Margarita	649	Neumarct	444
Marchia Comitatus	388			Neugardia	453
				Nussa	

Niffa	473	Otmarfia	327	Pictavia	242
Nicza	500	Oldenzela	327	Pont a Moufon	248
Neptunium	528	Oldenburch	377	Premecyrum	257
Neapolis	532	Ofnaburgum	382	Palma	260
Novogradum	554	Oppenheim	405	Port fus Saone	260
Nicopolis	556	Otmarsen in Sungovia	416	Poligni	261
Naupaetus	565	Osterburgum	450	Pontarlien	261
Naxus	573	Oderobergum	452	Purmerenda	318
Nicosia	606	Osemundum	452	Philippe-Ville	334
Negroponte	608	Olmuzium	460	Palatinatus Rheni	402
Narbona	216	Orlovia	470	Passauw	440
Nicy	217	Opczno	472	Pernauw	444
Neu svi fur Baranjon	241	Oenipons	494	Pleistein	444
O.		Oriftagnum	541	Pomerania	453
Ormeskirke	66	Oran	576	Publina	453
Okeham	77	Oechalia	609	Pucka	453
Oundale	78	Orfa	612	Praga	454
Oxonium	80	Oftacaja	629	Pardubitium	456
Odill	80	Oriftan	649	Pelfina	456
Oulney	80			Polonia	470
Odiam	81	Padftouw	70	Posnania	470
Ockley	81	Peryn	70	Petricovia	470
Oddewold	86	Plinmouth	70	Ploozko	470
Ottonia	106	Penbroch	73	Pedemontium	498
Orteleburgum	110	Patrington	74	Pancalerium	498
Oftuna	177	Portugallia	150	Parma	504
Ormes	248	Patapelona	161	Placentia	505
Ormont	248	Palentia	162	Patavium	512
Orgelot	261	Puerto Real	177	Palma	516
Ormans	261	Puerto de Sancta Maria	177	Pifa	518
Orchiacum	308	Provincia	218	Piftorium	520
Oftenda	308	Picardia	222	Perusia	521

P.

(???)

Pifaurum

Pisaurum	524	Radnor	69	Rufach	414
Panormus	544	Ralegh	80	Richenwyer	414
Philippopolis	556	Rochford	80	Rostochium	421
Penon de Veles	585	Reading	81	Regenstein	424
Principis Insula	593	Radolif	81	Ratisbona	440
Paphos	606	Ringwood	81	Rathenauw	452
Perficum Imperium	610	Rumsey	81	Revecol	453
Potosium	652	Roeschildia	96	Romandiola	502
Pharnarbucum	653	Reinholdsburgum	104	Ravenna	502
Pontigni	212	Ruffia	118	Recanatum	522
Pontfecrot	212	Rupes fortis	229	Roma	526
S. Paul de Leon	212	Roche-Couart	245	Rugianum	536
Pompadour	216	Röche sur yon	244	Romania	556
Perigeux	216	Richecourt	248	Rhodus Insula	609
Pomorigni	241	Rosteres	249	S. Renaut des bois	212
S. Palais	241	Rimelsberg	249	Roche Faucault	214
le Paleteau	241	Rambert Ville	449		
		Raon	248	Scotia	46
Quarre	84	Ravieres	257	Salopia	69
Quimperlay	212	Rogemont	257	Somersetshire	70
S. Quintini Fanum	222	Roche	260	Sarisbury	72
Quinpercoren tin	212	Ruffey	261	Stanford	74
Quantilly	241	Rapperswijn	272	Staffordia	76
Quingejum	261	Romerwalia	322	Suffolcia	78
Quelnoy	334	Ruremunda	326	Southantonia	81
Quedelimburga	424	Reux	334	Surria	81
Quernfurt	424	Rodemacheren	338	Sandwich	81
Quinque-Ecclesiaz	477	Rheña	346	Staffanger	86
Quintianum	508	Ravensberg	384	Suecia	88
Quito	652	Rodenura	400	Smalandia	88
		Rotenburgum	408	Stockholmia	89
Rossia	56	Reutlinga	408	Scania	96
				Sleswicum	

Sleswicum	102	Staden	381	Spoletum	524
Sudavia	110	Sufatum	382	Saffaris	541
Samba	110	Schouwenberg	384	Sicilia	542
Slavonia	110	Saxenhufen	401	Stiria	546
Setubal	152	Saxenberga	401	Sclavonia	550
D. Sebastiani Fanum	160	Schrieffen	405	Spalatum	550
Simanca	162	Sintzon	405	Salona	550
Salmantica	162	Stutgardia	408	Siffegkum	552
Segobia	162	Selettadium	414	Servia	554
Saguntus	180	Sungovia	416	Sinderovia	554
Segorbia	181	Saxonia Inferior	418	Sophia	556
Soiffons	222	Stolberg	424	Stagira	562
Stampæ	229	Schweinfurd	437	Santorini	573
Salmuria	236	Saxonia superior	446	Scarpanto	573
Sancerre	241	Sprenberg	449	Seuta	584
Sandacourt	249	Stendalium	450	Stalimene	606
Semur	257	Soltwedelum	450	Salamis	606
Sanlieu	257	Senohufum	450	Saligny	240
S. Seigne	257	Spondavium	452	Suri en Vaulx	241
Seloigne	257	Stetinum	453	S. Soulange	241
Sees	257	Stralfundia	453		
Senegnon	257	Stargardia	453		
Salinæ	261	Sunda	453		
Suits	284	Slana	456	Truntheim	88
Surfejum	284	Saltzburgum	466	Tuiscia	88
Sempachium	284	Sandomiria	472	Tolgo	89
Slusa	308	Slesia	473	Tellinchtè	104
Steenwijck	327	Strigonium	477	Togrop	108
Soigni	334	Sedunum	493	Taffinga	108
Slota	343	Savona	501	Transsylvania	130
Stavria	343	Sæna	520	Tudela	161
Sneca	343	Senogallia	522	Taffala	161

T.

(???) ij

Tolctum

Toletum	164	Tarracina	528	Vindocinum	237
Turonensis urbs	213	Tarentum	537	la Val	237
Tarascon	221	Trajanopolis	556	Verdun	248
Teroana	233	Theſſalonica	562	Vaucoleur	248
Touars	245	Tanger	584	Varax	260
Talmont	244	S. Thomæ Inſula	592	Vaulgrenans	260
Toul	248	Turcicum Imperium	594	Vefou	260
Tornus	756	Taurifium	597	Vercellæ	261
Thalamei	260	Terra Sancta	598	Vitodurum	270
Tigurinus pagus	270	Troja	604	Vren	284
Tugium	270	Tarſus	605	Vnderwald	284
Tornacum	308	Taurus	612	Vilvorde	314
Teneramunda	308	Tartaria	614	Veria	332
Trajectum ad Moſam	314	Tlaſcalan	640	Venlo	326
ter Tolen	322	Triguier	612	Vollenhoven	327
Trans-Iſalania	327	Tancarville	213	Valencenzæ	332
Theonis-Villa	338	Thorigni	213	Valencourtium	335
Teckelenborgh	384	Töloſa	216	Viretonum	339
Tungri	397	Tarantaſium	217	Vianda	339
S. Trudonis urbs	397	Tarenay	240	S. Vitus	339
Tubinga	406			Vltrajectum	344
Tabernæ	412	Vltonia	38	Verona Bohemiæ	456
Thannum	416	Vigornia	69	Vienna Auſtriæ	462
Thuringia	430	Vppingham	77	Villacum	469
Torga	446	Vpfalia	88	Vratiflavia	473
Tangeramunda	450	Verendia	88	Valpo	477
Taborium	456	Vexio	88	Valeſia	492
Tirolenſis Comitatus	494	Vraniburgum	109	Venetiaë	496
Tridentum	494	Volodomiria	118	Verona	510
Tarviſium	496	Vilna	126	Vicentia	512
Taurinum	498	Valladolid	162	Vtinum	514
Tuſcia	519	Valentia	178	Volaterræ	520

V.

Vrbinum

Vrbinum	524	Wiche Infula	83	X.	
Valachia	554	Warthusia	88	Xerez de la Frontera	177
Vidina	554	Warburgum	96	Xenil	177
Virginia	640	Warmia	110	Xainctes	216
Vitrai	212	Watderfing	248	Y.	
Vannes	212	Winterhur	270	Yarmouth.	77
Villebois	214	Wadifchuy	270	Yvica	178
Ventadour	216	Wiflifpurgergouw	274	Yeres	221
Vienna Delphinatus	217	Wageninga	326	Yffoudun	240
Vapingum	217	Worcum	343	Yuffly le Chauldrier	241
Villiers	240	Westphalia	378	Z.	
Verdigni	240	Wefalia	382	Zelandia Danæ,	94
Vatan	241	Warburgum	384	Zurichgouw	270
Villeneufve	241	Waldeck	400	Zelandia in Belgio	220
Vauvilles	241	Wildunga	400	Ziriczæa	322
S.Vrfin	241	Weinheim	405	Zutphania	324
		Wirtenberga	406	Zwol	327
W.		Weiffenburgum	412	Zuichemum	342
Waterfordia	36	Wifmaria	421	Zitaw	449
Wallia	58	Weimaria	433	Zatecium	456
Westmorlandia	65	Wirtzburch	436	Zwoyma	460
Wiltonia	72	Wittemberga	446	Zara	550
Warwicum	78	Wentflavia	112	Zacynthus	573
Welledon	78			Zeilan Irfula	634
Westmonasterium	81			(??) iij	

Nomi-

Nomina diversorum Auctorum, tum veterum, tum modernorum, qui
sparsim hoc in opere allegantur.

A.
Aristoteles.
Apulejus
Athenæus
Achilles Gazzarus.]
Albertus Crantzius
Antonius Monchiacinus.
Altamerus.
Arrianus.
Abrahamus Ortelius.
Antoninus
Appianus.
Alvarus Gomezius.
Alexius Vgonius.
Andreas Refendius.
Antonius Nebriffensis.
Apollonius.
Annius Viterbiensis.
Ammianus Marcellinus.
Artemidorus
Andrætes Tenedius.
Aufonius.
Aventinus.
Architremus.
Æneas Sylvius.
Æneas Gazæus.
Agathias.
Andreas Thevetus.
Ælianus.

Andreas Hoppenrodus.
B.
Becanus.
Budæus.
Beatus Rhenanus.
Buchananus.
Boëtius.
Beda.
Basilius.
Benedictus Arias Montanus.
Beuterus.
Bilibaldus Pyrckhaymerus.
Bovillus.
Bernardinus Scardeonius.
C.
Cajus Iulius Cæsar.
Camdenus.
Cadamustus.
Claudianus.
Clusius
Cicero.
Christianus Sgrothenius.
Charifius Sospater.
Clemens Trelæus.
Cassiodorus.
Christophorus Pyramius.
Cuspinianus.
Castaldus.

Coelius Rhodiginus.
Conradus Celta.
D.
Dionysius Halicarnassæus.
Diodorus Siculus.
Dion Cassius.
Damianus a Goes.
Divæus.
Dominicus a Burmania.
David Chytræus.
E.
Erasmus Stella.
Erasmus Michael.
Eustatius.
Emanuel Enriquez.
Eutropius.
Ericus Monachus.
F.
Florianus d'el Campo.
Florus.
Franciscus Tarapha.
Frontinus
Faucherius.
Flavius Vopiscus.
Franciscus Alvarez.
G.
Gerardus Mercator.
Gaspar Varrerius.

Giraldus

Giraldus.
Gaspar Peucerus.
Gildas.
Guilielmus Postellus
Georgius ab Austria
Guilielmus Brito
Guicciardinus.
Gaspar Bruschius.

H.

Homerus.
Herodotus.
Hadrianus Junius.
Hector Boethius.
Hotomanus.
Hermolaus Barbarus.
Herodianus.
Hamelmannus.
Hubertus Thomas Leodius.
Hieronymus Fracastorius.
Hefychius
Hermannus Brunsuvicensis.
Henricus Stephanus.

I.

Isidorus.
Ioannes Leunclavius.
Iulius Cæsar Scaliger
Iosephus Scaliger
Iustus Lipsius
Jornandus.
Ioachimus Curæus.
Iacobus Cnoxenhusoducensis.
Ionas Islandus.

Ioannes Major.
Isaacus Casaubonus.
Iuvenalis.
Ioannes Coldinghensis
Iosephus.
Irenicus.
Ioannes Vasaus
Ioannes Gerundensis.
Iustinus.
Iacobus Wimphelingus.
Iulius Firmicus
Ioannes Dubravius.
Ioannes Talbotus.
Ioannes Leo.
Ioannes Calamaus.
Ioannes Baptista Rhamusius
Ioannes Heroldus.
Ioannes wyts Anglus.
Iosias Simlerus.
Iodocus Moers a Co bach.
Ioannes Froissardus.

L.

Livius.
Lucanus.
Levinus Kersmaekerus.
Leo Africanus.
Lævinus Apollonius,
Lhuiddus Anglus.
Lelandus.
Lucas Aurigarius,
Lucius Marinæus Siculus.
Laurentius Valla.

Lactantius.
Lævinus Lemnius.
Leflabæus
Laurentius Michaelis.
Lhuitprandus.
Leander Albertus.
Ligurinus.
Lupoldus.
Lazius.
Ludovicus Marmolius.
Livius Sanutus.

M.

Maximilianus Transilvanus.
Milius.
Marcus Vellserus.
Marcellinus.
Mela.
Merula.
Mamertinus.
Mathias a Michou.
Morales.
Munsterus.
Martialis.
Merfilius Patavinus.
Magnus Gruberus.
Massonius.
Meyerus.
Martianus Capella.
Marlianus

N.

Nithardus.
Nicolaus Zenethus.

Nicolaus

Nicolaus Cannius, *Amsterdamensis.*
Nicolaus Zeninus.
Navagierus.
Nozoræus.
Nemesianus.
Neuvvenarius,

O.

Olaus Magnus.
Orpheus
Orosius.
Ol varius *Valentinus.*
Oppianus.
Ovidius
Otto *Frisingenfis.*
Onuphrius.

P.

Platarchus.
Plinius
Protomæus.
Polydorus.
Palephatus.
Paulus Diaconus.
Paulus Jovius.
Petrus Martyr *Mediolanensis.*
Pausanias.
Petrus *Medinensis.*
Polybius.
Philostratus.
Paullus Venetus,
Papyrius.

Paradinus.
Pithæus.
Polyoenus.
Placentius.
Philippus *Bagnonius.*
Poldus

Quintus Curtius.

R.

Rodericus *Toleranus.*
Rodericus *Sanctius.*
Robertus *Cenalis.*
Rhegino.
Rufus.
Ritheimerus.
Reinerus *Rayneckius.*
Robertus *Gaguinus.*
Richardus *Stanhurstius.*
Richardus *Wassenburgius.*

S.

Strabo.
Silius *Italicus.*
Solinus.
Sinesius.
Saxo *Grammaticus.*
Sextus *Rufus.*
Suetonius.
Stephanus *Garybayus.*
Sidonius
Sigonius.

Servius.
Sigebertus *Gemblacensis.*
Spartianus.
Salustius
Stigelius.
Severinus *Episcopus Viennensis.*

T.

Tacitus.
Thomas *Eliottus.*
Trithemius.
Turnebus.
Thucydides.
Theodorus *Sanduginus.*
Trogus.
Timæus.
Thomas *Hariortus Anglus.*
Torellus

V.

Virgilius.
Vellejus *Paterculus.*
Vellejus *Cosmographus.*
Villanovanus.
Valerius *Maximus.*
Vascus *de Gama.*
Volaterranus.

Z.

Ziglerus.
Zozymus.

